Національна академія наук України
Інститут керамології – відділення
Інституту народознавства НАН України

Міністерство культури України
Національний музей-заповідник
українського гончарства в Опішному

ГОНЧАРСЬКА КНИГОЗБІРНЯ УКРАЇНИ
КЕРАМОЛОГІЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ

Матеріали до літопису українського гончарства • Лексикографічна серія • Випуск 14-й

БІБЛІОГРАФІЯ УКРАЇНСЬКОГО ГОНЧАРСТВА

2008

Національний науковий щорічник

Випуск 10

За редакцією
доктора історичних наук
Олеся Пошивайла

«Українське Народознавство»
Видавництво
Національного музею-заповідника
українського гончарства в Опішному

Опішне **2012** **Україна**

ББК 85.125 (4Укр) я1
Б59

ISSN 1810-4827

Національний науковий щорічник охоплює публікації про українське гончарство, кераміку, керамологію, які побачили світ в Україні 2008-го року. Тематичне спрямування матеріалів – археологія, історія, етнографія і мистецтво гончарювання. До реєстру включено книги, брошури, журнали, буклети, статті, повідомлення, що надійшли до Гончарської книгозбірні України та Національного архіву українського гончарства Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному, а також Керамологічної бібліотеки України й Українського керамологічного архівного фонду Інституту керамології – відділення Інституту народознавства НАН України. Усі бібліографічні позиції мають анотації й суцільну нумерацію, починаючи з першого випуску. Подано додаток публікацій 2007 року, огляди й рецензії керамологічної літератури, інформацію про нові надходження до Гончарської книгозбірні України та Керамологічної бібліотеки України; короткі біографії й статті про відомого сучасного художника-кераміста Василя Боднарчука та відомого українського вченого, академіка НАН України, професора Степана Павлюка; список добродійників.

Для керамологів, етнологів, істориків, археологів, мистецтвознавців, краєзнавців, бібліотечних працівників, викладачів і студентів вищих навчальних закладів

Національний науковий щорічник
Інституту керамології – відділення Інституту народознавства Національної академії наук України
та Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному

ЗАСНОВНИКИ:
Інститут народознавства Національної академії наук України
Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному

Виходить з 2000 року

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ:
Партизанська, 102, Опішне, Полтавщина, 38164, Україна
Тел. (05353) 42175, 42416, 42415. Факси (05353) 42416, 42175
E-mail: ceramology_inst@poltava.ukrtel.net, opishne_museum@poltava.ukrtel.net;
www.opishne-museum.gov.ua, www.ceramology-inst.gov.ua, www.ceramology.gov.ua

СЛУЖБА РЕАЛІЗАЦІЇ:
Тел./факс (05353) 42416

Упорядник і науковий редактор
доктор історичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України
Олесь ПОШИВАЙЛО

УКЛАДАЧІ:

завідувач Гончарської книгозбірні України
Галина ПАНАСЮК

завідувач Керамологічної бібліотеки України
Оксана АНДРУШЕНКО

бібліотекарі Гончарської книгозбірні України
та Керамологічної бібліотеки України
Ольга КАРУННА
Тетяна ХРИПУН

Відповідальний редактор
кандидат історичних наук
Костянтин РАХНО

Літературні редактори
Людмила ГУСАР
Олесь ПОШИВАЙЛО

Коректори
Людмила ГУСАР
Олесь ПОШИВАЙЛО

Комп'ютерний набір і макетування
Юлія ДАВИДОВА

Художній редактор і макетування
заслужений працівник культури України
Юрко ПОШИВАЙЛО

Переклад англійською мовою
Костянтин РАХНО

Директор випуску
Юрко ПОШИВАЙЛО

Права видавництва «Українське Народознавство» поширюються на всі країни. Перевидання, репродукції, відтворення, виконання за допомогою розмножувальної, аудіовізуальної техніки чи будь-якими іншими засобами, а також приватні копії можуть бути виконані лише з дозволу видавництва «Українське Народознавство».

All rights reserved. No part of this book may be reproduced or utilized in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise, without the prior written permission of the copyright owner

Науково-довідкове видання

Рекомендовано до друку
Вченими радами Інституту керамології –
відділення Інституту народознавства НАН України
та Національного музею-заповідника
українського гончарства в Опішному

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

ВАЛЕНТИНА БОРИСЕНКО
провідний науковий співробітник Науково-дослідного інституту українознавства Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, заслужений діяч науки і техніки України, доктор історичних наук, професор

ЛАРИСА КРУШЕЛЬНИЦЬКА
почесний директор Львівської національної наукової бібліотеки імені Василя Стефаника, доктор історичних наук, професор

ВСЕВОЛОД НАУЛКО
головний науковий співробітник Інституту української археографії та джерелознавства імені Михайла Грушевського НАН України, професор Київського славістичного університету, заслужений працівник освіти України, член-кореспондент НАН України, доктор історичних наук, професор

СТЕПАН ПАВЛЮК
директор Інституту народознавства НАН України, академік НАН України, доктор історичних наук, професор

ОЛЕСЬ ПОШИВАЙЛО
директор Інституту керамології – відділення Інституту народознавства НАН України, заслужений діяч науки і техніки України, доктор історичних наук, професор

ГАЛИНА СЕМЧЕНКО
головний науковий співробітник Кафедри технології кераміки, вогнетривів, скла та емалей Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», доктор технічних наук, професор

© Інститут керамології – відділення Інституту народознавства НАН України, 2012
© Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, 2012

Свідоцтво про реєстрацію
КВ 5423 від 30.08.2001

Зміст

6 ..... **КЕРАМОЛОГІЧНА БІБЛІОГРАФІЯ 2008 РОКУ**

8 ..... **ПУБЛІКАЦІЇ ПРО УКРАЇНСЬКЕ ГОНЧАРСТВО, КЕРАМІКУ, КЕРАМОЛОГІЮ 2008 РОКУ** *(періодичні видання, книги тощо)*

138 ..... **ДОДАТОК ПУБЛІКАЦІЙ ПРО УКРАЇНСЬКЕ ГОНЧАРСТВО, КЕРАМІКУ, КЕРАМОЛОГІЮ 2007 РОКУ** *(періодичні видання, книги тощо)*

144 ..... **ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК**

152 ..... **ГЕОГРАФІЧНИЙ ПОКАЖЧИК**

157 ..... **ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ПЕРІОДИКИ І ВИДАНЬ, ЩО ПРОДОВЖУЮТЬСЯ**

159 ..... **ДЕЯКІ КЕРАМОЛОГІЧНІ НАДХОДЖЕННЯ ГОНЧАРСЬКОЇ КНИГОЗБІРНІ УКРАЇНИ ТА КЕРАМОЛОГІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ**

164 ..... **ОГЛЯДИ ТА РЕЦЕНЗІЇ ДЕЯКИХ КЕРАМОЛОГІЧНИХ ВИДАНЬ 2008 РОКУ**

- **Бібліографія українського гончарства. 2005: Національний науковий щорічник** 164
- **Іван Бобков: Художня кераміка: Альбом-каталог**
  - **Сергій Тодорчук: Гончарство: Альбом-каталог** 166
- **Василь Боднарчук: Підсумовуючи пройдене…: Альбом** 168
- **[Бурдо Наталія. Сакральний світ трипільської цивілізації]: Думки вчених**
  - **I** *(керамолога, етнолога, філолога)* 170
  - **II** *(керамолога, археолога, історика)* 174
- **Бурдо Н.Б., Відейко М.Ю. Трипільська культура. Спогади про золотий вік**
  - **Відейко М.Ю. Трипільська цивілізація**
  - **Відейко М.Ю. Шляхами трипільського світу** 177
- **Відейко М.Ю. Трипільська цивілізація** 180
- **Відейко М.Ю. Шляхами трипільського світу** 184
- **Воробйова І.А. Чарівний світ народного мистецтва. Косівський розпис: Комплект наочних посібників для дошкільних закладів та початкової школи** 187
- **Марко Галенко: Ceramique: Каталог** 189

*** Керамологічне трикнижжя «Гончарний здвиг Донбасу»** 190
- Пошивайло Олесь. Гончарна велич і трагедія Макарового Яру доби Розстріляного Відродження
- Овчаренко Людмила. Макарово-ярівський осередок гончарної освіти в Україні
- Гончарство Макарового Яру кінця XIX – середини XX століття: Документи і матеріали

*** Овчаренко Людмила. Макарово-ярівський осередок гончарної освіти в Україні** 193

*** Гончарство Макарового Яру кінця XIX – середини XX століття: Документи і матеріали** 197

*** Коваленко Оксана. Глиняні люльки XVII–XVIII століть (за матеріалами Полтавщини): Думки вчених**

I *(керамолога, археолога, історика)* 200

II *(керамолога, етнолога, філолога)* 203

*** Мирослава Росул: Кераміка: Каталог** 210

*** Пеняк Павло. Давнє гончарство Закарпаття** 212

*** Печорний Петро. На отчій землі: Спогади** 215

*** Ханко Віталій. Лекції з історії мистецтва. Зшиток 5. Історія кераміки: «Грунтовні керамологічні студії»: конспект лекцій із конспекту лекцій** 217

*** Цетлин Ю.Б. Неолит центра Русской равнины: орнаментация керамики и методика периодизации культур** 233

*** Cluk Krzysztof. Mysteries of Ancient Ukraine. The Remarkable Trypilian Culture 5400–2700 BC** 235

237 .....КЕРАМОЛОГІЧНІ ДИСЕРТАЦІЇ

*** Анатолій Гейко**

Виробництво ліпленого посуду в племен скіфського часу Дніпровського Лісостепового Лівобережжя 237

Миттєвості захисту 240

Відгуки

1. Надія Гаврилюк 247
2. Ігор Бруяко 249
3. Ірина Шрамко 253
4. Петро Гавриш 258
5. Наталя Дубицька 259
6. Олесь Пошивайло 261

7. Олександр Супруненко 265
8. Анатолій Усачук 266
9. Юрій Цетлін 268
10. Анатолій Щербань 269
11. Сергій Яценко 271

*** Галина Істоміна**
Мистецтво народної кераміки Волині другої половини XIX – XX століть (типологія, стилістика, художні особливості) ...272
Миттєвості захисту 278
Відгуки
1. Олесь Пошивайло 295
2. Костянтин Рахно 301

*** Ольга Школьна**
Творчість і мистецько-педагогічна діяльність Михайла Жука в контексті становлення української школи художників фарфору (перша половина XX століття) 307
Миттєвості захисту 314
Відгук
Людмила Овчаренко 321

325 ..... ВАСИЛЬ БОДНАРЧУК: КОРОТКИЙ ЖИТТЄПИС І МИСТЕЦЬКІ ЗВЕРШЕННЯ
* Життєпис 325
* Гончарний неоромантизм як філософія самозбереження мистця (Мандри у відтинку життя Василя Боднарчука) 327

336 ..... СТЕПАН ПАВЛЮК: КОРОТКИЙ ЖИТТЄПИС І ПОСТУП УКРАЇНСЬКОЇ КЕРАМОЛОГІЇ
* Життєпис 336
* Степан Павлюк: зібране в дарунок нації (до 60-ліття від дня народження) 338
* Степан Павлюк і поступ української керамології XXI сторіччя 343

365 ..... ГОНЧАРСЬКА КНИГОЗБІРНЯ УКРАЇНИ ТА КЕРАМОЛОГІЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ ЩИРОСЕРДНО ДЯКУЮТЬ СВОЇМ ДОБРОДІЙНИКАМ

382 ..... ІНФОРМАЦІЯ

КЕРАМОЛОГІЧНА БІБЛІОГРАФІЯ 2008 РОКУ

Інститут керамології – відділення Інституту народознавства НАН України та Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному продовжують видання Національного наукового щорічника «Бібліографія українського гончарства». Десятий випуск підготували співробітники Гончарської книгозбірні України та Керамологічної бібліотеки України – всеукраїнських спеціалізованих бібліотек з проблематики українського й світового гончарства.

Щорічник охоплює вітчизняні публікації про українське гончарство, кераміку, керамологію, у вихідних даних яких зазначено 2007-й рік як рік видання. У додатку подано також публікації 2006 року, які з різних причин не ввійшли до попереднього випуску. Тематичне спрямування бібліографічних матеріалів – керамологія, археологія, історія, етнографія й мистецтво українського гончарства. До реєстру включено різні види друкованої продукції наукового, науково-популярного, навчального, довідкового, публіцистичного тематичного спрямування. Зокрема, описано книги (монографії, збірники наукових праць, тези доповідей наукових конференцій), брошури, буклети, автореферати дисертацій, статті зі збірників, журналів, газет, інших періодичних і серійних видань, енциклопедій.

Ступінь повноти реєстрації публікацій визначається наявністю їх у Гончарській книгозбірні України та в Національному архіві українського гончарства Національного музеюзаповідника українського гончарства в Опішному, а також у Керамологічній бібліотеці України і в Українському керамологічному архівному фонді Інституту керамології – відділення Інституту народознавства НАН України. На жаль, поза щорічником залишається значний масив інформації, опублікованої в місцевих книжкових і періодичних виданнях. Деякі з них взагалі не потрапляють до міських, районних чи обласних бібліотек, не кажучи вже про національні книгозбірні. За нинішніх негативних умов розвитку бібліотечно-інформаційної справи в Україні чи не єдиною можливістю підготовки максимально повних тематичних бібліографічних покажчиків залишається співпраця регіональних бібліотечних, наукових установ, закладів культури і мистецтва. **Саме тому видавці «Бібліографії українського гончарства» звертаються до вчених – керамологів, археологів, істориків, етнологів, мистецтвознавців, краєзнавців, журналістів, працівників регіональних, місцевих бібліотек України – з проханням інформувати Гончарську книгозбірню України та Керамологічну бібліотеку України про всі відомі їм матеріали з проблематики гончарства, кераміки, щоб цей доробок улився**

в загальнонаціональний інформаційний потік, був належно пошанований і став відомим всеукраїнському й чужоземному колу фахівців.

Як уже зазначалося, важливою умовою публікації матеріалів у щорічнику є наявність їх у Гончарській книгозбірні України, Національному архіві українського гончарства, Керамологічній бібліотеці України або Українському керамологічному архівному фонді. Оригінали чи ксерокопії статей слід надсилати за адресою: Гончарська книгозбірня України, вул.Партизанська, 102, Опішне, Полтавщина, 38164, Україна, тел. (05353) 42416, 42415, 42175; факси (05353) 42416, 42175. При цьому необхідно чітко зазначити джерело публікації за схемою:

для книг: Автор. Назва книги. – Місце видання: Видавництво (видавець), Рік видання. – Кількість сторінок;

для статей: Автор. Назва статті // Назва книги (періодичного видання), де надруковано статтю. – Місце видання: Видавництво (видавець), Рік. – Том. – №. – Випуск. – Число. – День. – №№ сторінок.

Надіслані матеріали не повертаються: вони залишаються для постійного зберігання в Опішному. За необхідності, Гончарська книгозбірня України оплатить вартість надісланих видань і поштових витрат.

Бібліографічний опис видань здійснено мовою оригіналів. За відсутності назви публікації, останню сформульовано на основі вивчення змісту й узято у квадратні дужки. Усі бібліографічні позиції щорічника мають анотації й суцільну нумерацію, починаючи з першого випуску. Матеріали систематизовано в алфавітному порядку за прізвищами авторів або назвами публікацій. Для зручності користування бібліографічна частина має іменний і географічний покажчики. Усі публікації, зазначені в щорічнику, переглянуті співробітниками Гончарської книгозбірні України чи Керамологічної бібліотеки України de visu. Добір матеріалів закінчено станом на 01.01.2012 року.

У щорічнику також подано огляди й рецензії керамологічної літератури 2008 (2007) року, інформацію про захисти керамологічних дисертацій Анатолієм Гейком, Галиною Істоміною та Ольгою Школьною; відомості про останні надходження до Гончарської книгозбірні України й Керамологічної бібліотеки України; короткі біографії й статті про відомого сучасного художника-кераміста Василя Боднарчука та відомого українського вченого, академіка НАН України, професора Степана Павлюка; список добродійників.

© Олесь Пошивайло,
директор Інституту керамології –
відділення Інституту народознавства НАН України,
провідний науковий співробітник Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному, голова Правління Українського керамічного товариства, доктор історичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України, 2012

ПУБЛІКАЦІЇ ПРО УКРАЇНСЬКЕ ГОНЧАРСТВО, КЕРАМІКУ, КЕРАМОЛОГІЮ 2008 РОКУ

(періодичні видання, книги тощо)

4690. Абашина Наталія. 80. Володимир Баран. (9.VIII.1927, с.Дем'янів, нині Галицького р-ну Івано-Франків. обл.) // АНТ: Вісник археології, мистецтва, культурної антропології. – 2007–2008. – №19-21. – С.108-110.

Про Володимира Барана – доктора історичних наук, професора, двічі лауреата Державної премії України в галузі науки і техніки, члена-кореспондента НАН України (Київ) – з нагоди його 80-річчя. Підсумком двадцятирічних досліджень ученого стала монографія «Черняхівська культура», значну увагу в якій звернено на вивчення глиняних ліплених виробів.

4691. Абашина Наталия. [Пачкова С.П. Зарубинецкая культура и латенизированные культуры Европы. – Киев, 2005. – 372 с., 172 илл.] // АНТ: Вісник археології, мистецтва, культурної антропології. – 2007–2008. – №19-21. – С.137-138.

Рецензія на зазначену в назві монографію Світлани Пачкової, в якій охарактеризовано зарубинецьку культуру. Актуальність монографічного дослідження полягає в тому, що аналіз археологічних матеріалів проводився із застосуванням статистичних методів. Це, зокрема, дозволило прослідкувати процес формування гончарного комплексу.

4692. Агнія Колупаєва. [Івашків Г. Декор української кераміки XVI – першої половини XX століття. – Львів: Інститут народознавства НАН України, 2007. – 544 с.] // Мистецтвознавство'08: подіум, публікації, постаті, панорама подій: Науковий збірник. – Львів: Інститут народознавства НАН України, 2008. – С.247-248.

Рецензія на монографію Галини Івашків «Декор української кераміки XVI – першої половини XX століття».

4693. Александрович В. Галицько-Волинського князівства мистецтво // Історія України: Енциклопедичний довідник: А-Я. – К.: Генеза, 2008. – С.229-232.

Про мистецтво Галицько-Волинського князівства, яке заклало основи національної мистецької традиції християнської доби на західноукраїнських землях і стало підґрунтям подальшого мистецького процесу в регіоні. У цей період, окрім ужиткового посуду, виготовляли декоративну кераміку – полив'яні плитки для підлог храмів, а в Галичі II половини XII століття – унікальні рельєфні плитки із зооморфними зображеннями.

© Оксана Андрушенко, Ольга Карунна, Галина Панасюк, Тетяна Хрипун, 2012

4694. «Алхімія простоти» // Культура і життя. – 2008. – №19-20. – 7 травня. – С.7.
Про виставку глиняної скульптури киян Богдана Матвієнка й Олександра Ярового в галереї «Грифон». Мистці у своїй творчості наслідують традиції трипільської культури та народного мистецтва. Статтю проілюстровано фото глиняного виробу Богдана Матвієнка.

4695. Альошкіна Ганна. Мій другий дім // Мистець. – Київ, 2008. – №3. – Листопад. – С.4.
Подано фото глиняних виробів.

4696. Андрусяк Т. Гуцульщина // Історія України: Енциклопедичний довідник: А-Я. – К.: Генеза, 2008. – С.298-299.
Про Гуцульщину – історико-етнографічну область України, що охоплює південні гірські райони Івано-Франківської області, південно-східну частину Чернівецької області та південно-східну частину (Рахівський район) Закарпатської області, де широкого розвитку набули народні промисли, зокрема гончарство.

4697. Андрушенко Оксана, Гирман Ольга, Карунна Ольга, Панасюк Галина, Пошивайло Олесь. Олександр Бобринський: Короткий життєпис і бібліографія керамологічних публікацій // Бібліографія українського гончарства. 2005: Національний науковий щорічник /За редакцією доктора історичних наук Олеся Пошивайла. – Опішне: Українське Народознавство, 2008. – Вип.7. – С.209-216.
Короткий нарис про життєвий і творчий шлях славетного керамолога, доктора історичних наук Олександра Бобринського (з нагоди 75-річчя від дня народження). Подано бібліографію керамологічних праць ученого.

4698. Андрушенко Оксана, Гирман Ольга, Карунна Ольга, Панасюк Галина, Пошивайло Олесь. Василь Омеляненко: Короткий життєпис і бібліографія // Бібліографія українського гончарства. 2005: Національний науковий щорічник /За редакцією доктора історичних наук Олеся Пошивайла. – Опішне: Українське Народознавство, 2008. – Вип.7. – С.237-252.
Короткий нарис про життєвий і творчий шлях відомого опішнянського гончаря, заслуженого майстра народної творчості України, лауреата Національної премії України імені Тараса Шевченка Василя Омеляненка. Подано коротку бібліографію публікацій про майстра.

4699. Андрушенко Оксана, Гирман Ольга, Карунна Ольга, Панасюк Галина, Пошивайло Олесь, Хрипун Тетяна. Деякі керамологічні надходження Гончарської книгозбірні України та Керамологічної бібліотеки України // Бібліографія українського гончарства. 2005: Національний науковий щорічник /За редакцією доктора історичних наук Олеся Пошивайла. – Опішне: Українське Народознавство, 2008. – Вип.7. – С.207-208.
Про керамологічні видання, які побачили світ 2005 року і є у фондових колекціях Гончарської книгозбірні України Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному та Керамологічної бібліотеки України Інституту керамології – відділення Інституту народознавства НАН України.

4700. Андрушенко Оксана, Гирман Ольга, Карунна Ольга, Панасюк Галина, Пошивайло Олесь, Хрипун Тетяна. Публікації про українське гончарство, кераміку, керамологію 2005 року (періодичні видання, книги тощо) // Бібліографія українського гончарства. 2005: Національний науковий щорічник /За редакцією доктора історичних наук Олеся Пошивайла. – Опішне: Українське Народознавство, 2008. – Вип.7. – С.7-110.

Бібліографічний анотований список основних публікацій про українське гончарство, кераміку, керамологію 2005 року.

4701. Андрушенко Оксана, Гирман Ольга, Карунна Ольга, Панасюк Галина, Пошивайло Олесь, Хрипун Тетяна. Додаток публікацій про українське гончарство, кераміку, керамологію 2004 року (періодичні видання, книги тощо) // Бібліографія українського гончарства. 2005: Національний науковий щорічник /За редакцією доктора історичних наук Олеся Пошивайла. – Опішне: Українське Народознавство, 2008. – Вип.7. – С.111-124.

Додатковий бібліографічний анотований список основних публікацій про українське гончарство, кераміку, керамологію 2004 року.

4702. Андрушенко Оксана, Карунна Ольга, Панасюк Галина, Пошивайло Олесь, Хрипун Тетяна. Микола Пошивайло: короткий життєпис і бібліографія // Бібліографія українського гончарства. 2005: Національний науковий щорічник /За редакцією доктора історичних наук Олеся Пошивайла. – Опішне: Українське Народознавство, 2008. – Вип.7. – С.217-236.

Короткий нарис про життєвий і творчий шлях відомого опішнянського гончаря, заслуженого майстра народної творчості України, лауреата Всеукраїнської літературно-мистецької премії імені Івана Нечуя-Левицького Миколи Пошивайла. Подано коротку бібліографію публікацій про майстра з нагоди 75-річчя від дня народження.

4703. Андрушенко Оксана, Карунна Ольга, Панасюк Галина. Колекція книг із приватної бібліотеки поета й літературознавця Петра Ротача // Бібліографія українського гончарства. 2005: Національний науковий щорічник /За редакцією доктора історичних наук Олеся Пошивайла. – Опішне: Українське Народознавство, 2008. – Вип.7. – С.253-258.

Короткий нарис про життєвий і творчий шлях відомого поета й літературознавця Петра Ротача, який 1994 року передав на постійне зберігання до Гончарської книгозбірні України частину книг зі своєї бібліотеки. Подано каталог переданих книг.

4704. Антонюк Дмитрий. Древнее египетских пирамид // Киевские ведомости. – 2008. – №113. – 25 июня. – С.16.

Подано інформацію про музеї трипільської культури в Трипіллі та Ржищеві (Київщина). В їх експозиції міститься багато глиняних виробів. Статтю проілюстровано фото глиняних експонатів.

4705. Астахова О.В., Крупа Т.М., Сушко В.А. Свята та побут Слобожанщини: Альбом. – Харків: Колорит, 2008. – 144 с.: іл. (Серія «Українська колекція»).

Про народне мистецтво, звичаї та обряди, духовну спадщину населення Слобожанщини. Описано використання глиняних виробів у побуті. Згадано осередки народного гончарства Харківщини: Валки, Ізюм, Нову Водолагу. Книгу проілюстровано фото глиняних виробів.

4706. Балакін Сергій. Трапезна церква та палата Печерського монастиря (археологічний аспект) // Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні: Збірка наукових статей. – К.: Центр пам'яткознавства НАН України, УТОПІК, 2008. – Вип.17. – С.41-48.

Про археологічні дослідження трапезної церкви як одного з елементів архітектурного ансамблю Києво-Печерської лаври. Серед знахідок – уламки глиняного посуду XII–XIX століть, плінфи та цегли, кахлі XVI–XVIII століть. Статтю проілюстровано малюнками глиняних виробів.

4707. Басанець Т.В. Дмитрієв Олександр Володимирович // Енциклопедія Сучасної України. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2008. – Т.8. – С.21.

Про художника декоративно-ужиткового мистецтва, члена Національної спілки художників України Олександра Дмитрієва з Одеси. Серед зацікавлень мистця – кераміка, скульптура, живопис. Для творчості Олександра Дмирієва притаманне цілісне відчуття образів. Подано фото художника та його глиняного твору «Композиція з фігурами».

4708. Безрукова Татьяна. Будет памятник Кузнецову // Проспект Правды. – Харьков, 2008. – №12. – Март. – С.6.

Про відкриття меморіальної дошки Матвію Кузнєцову – відомому промисловцю й меценату, засновнику фаянсової фабрики в Будах (Харківщина). Подано інформацію про виставку «Перлина Слобожанщини», що експонувалася в Харківському історичному музеї. На ній експонувалися фарфорові й фаянсові вироби, виготовлені на фабриці Кузнецових, зі збірки музею.

4709. Безрукова Тетяна. Історія, втілена у... фаянс // Проспект Правды. – Харьков, 2008. – №17. – Апрель.

Подано інформацію про творчий шлях художника-кераміста Миколи Ніколаєва, який понад 40 років працював на Будянському фаянсовому заводі «Серп і молот». Його роботи зберігаються в музеях Москви, Києва, Полтави, Сум, Харкова. Найбільша колекція творів мистця – у Музеї історії заводу «Будянський фаянс», існування якого нині знаходиться під загрозою закриття. Публікація є зверненням до всіх небайдужих про допомогу. Названо імена інших художників-керамістів згаданого підприємства: С.Панасюка, І.Сень, Ю.Піманкіна, А.Мірошніченка.

4710. Безрукова Тетяна. Пісні про фаянс не буде кінця? // Проспект Правды. – Харьков, 2008. – №25. – Июнь. – С.6.

Про закриття Музею історії заводу «Будянський фаянс» і подальшу долю його фондів. Названо імена мистців: І.Сеня, М.Ніколаєва, О.Рибіна-Конарева, Р.Вакули, Г.Чернової, Г.Кломбицької, Ю.Піманкіна, Б.П'яниди. Подано фото фаянсових творів.

4711. Бекетова Ірина. Оксана Грудзинська. Художня кераміка // Образотворче мистецтво. – 2008. – №2. – С.72-73.

Подано інформацію про творчість заслуженого художника України, члена Національної спілки художників України, викладача кафедри кераміки Київського інституту декоративно-прикладного мистецтва і дизайну імені Михайла Бойчука, художника-кераміста Оксани Грудзинської. Серед творів видатної мисткині – різноманітні панно, архітектурні глиняні вставки, декоративні тарелі, полумиски, вази, куманці тощо. Однією із визначних монументальних робіт Оксани Грудзинської є декоративне панно в підземному вестибюлі станції Київського метро «Хрещатик». Статтю проілюстровано фото глиняних творів мисткині.

4712. Бекетова Ірина. Собори душі Леоніда Богинського // Образотворче мистецтво. – 2008. – №1. – С.42.

Про виставку художньої кераміки, що у вересні 2007 року експонувалася в залах Музею українського народного декоративного мистецтва й була присвячена світлій пам'яті відомого художника-кераміста Леоніда Богинського. Подано фото глиняних творів мистця.

4713. [Белоусько Александр]. Народная культура // Украина: Природа. Традиции. Культура. – К.: Балтия-Друк, 2008. – С.58-71.

Про народні промисли Полтавщини, зокрема гончарство Опішного. Подано фото відомого гончаря Миколи Пошивайла за гончарним кругом та глиняної іграшки.

4714. Белько О.О. Банківський кредит Полтавського губернського земства для підтримки кустарних промислів (на прикладі гончарства) // Історична пам'ять: Науковий збірник. – Полтава, 2008. – №1. – С.70-76.

Про впровадження Полтавським губернським земством системи заходів для фінансової підтримки кустарів, ремісників задля реалізації соціально-економічних програм розвитку губернії (1897–1903). Згадано імена відомих дослідників гончарного промислу: Анастасія Зайкевича, Віктора Василенка, Сергія Лисенка, Івана Зарецького. Названо осередки гончарного промислу Зіньківського повіту: Опішне, Малі Будища, Лазьки, Міські Млини, Більськ. Зазначено, що кредитуванням скористалися Опішненська та Поставмуцька гончарні майстерні, Миргородська художньо-промислова школа імені Миколи Гоголя.

4715. Берест Роман. Еволюція середньовічного чернечого житла (XI–XVII ст.) на землях Українського Прикарпаття // Археологічні дослідження Львівського університету. – Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2008. – Вип.11. – С.95-115.

Про археологічні дослідження різнотипних чернечих житлових споруд XI–XIII століть на землях Українського Прикарпаття, під час яких було виявлено глиняні вироби (посуд, кахлі, лампадки). Саме їх було використано як датуючі матеріали для встановлення періоду функціонування цих споруд. Віднайдена кераміка зберігає риси загальних місцевих традицій гончарювання, відображає орнаментаційні вподобання, технологічні знання тогочасного населення Прикарпаття, і є невід'ємною складовою частиною його матеріальної культури. Подано малюнки фрагментів давньоруських та середньовічних глиняних посудин із келій Унівського монастиря.

4716. Бібліографія українського гончарства. 2005: Національний науковий щорічник / За редакцією доктора історичних наук Олеся Пошивайла. – Опішне: Українське Народознавство, 2008. – Вип.7. – 304 с.: іл.

Національний науковий щорічник Інституту керамології – відділення Інституту народознавства НАН України та Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному охоплює публікації про українське гончарство, кераміку, керамологію 2005 року. Тематичне спрямування матеріалів – археологія, історія, етнографія й мистецтво гончарювання. До реєстру включено книги, брошури, журнали, буклети, статті, повідомлення , що надійшли до Гончарської книгозбірні України та Національного архіву українського гончарства, а також Керамологічної бібліотеки України й Українського керамологічного архівного фонду Інституту керамології. Усі бібліографічні позиції мають анотації й суцільну нумерацію, починаючи з першого випуску. Подано додаток публікацій 2004 року, фахові огляди й рецензії керамологічної літератури, зокрема, альбомів і каталогів, присвячених гончарству, монографій Олега Слободяна, Тараса Ткачука, Віктора Давидюка, Ростислава Шмагала, Анатолія Калініна та інших авторів; інформацію про нові надходження до Гончарської книгозбірні України й Керамологічної бібліотеки України; коротку бібліографію публікацій про поета й літературознавця Петра Ротача з його життєписом; коротку бібліографію публікацій доктора історичних наук, керамолога Олександра Бобринського; коротку бібліографію публікацій про заслужених майстрів народної творчості України, гончарів Миколу Пошивайла та Василя Омеляненка з їх життєписами й репродукціями творів; список добродійників.

4717. Білокінь С. Михайлів Юхим Спиридонович // Історія України: Енциклопедичний довідник: А-Я. – К.: Генеза, 2008. – С.726.

Про українського художника-символіста, мистецтвознавця, керамолога, збирача творів народного мистецтва, автора розвідок про гончарство й ткацтво.

4718. Білокінь С. Потоцький Павло Платонович // Історія України: Енциклопедичний довідник: А-Я. – К.: Генеза, 2008. – С.914-915.

Про видатного українського музейника, фахівця з історії української культури, збирача старожитностей, у тому числі мистецьких творів (порцеляни й кришталю).

4719. Біляєва С., Фіалко О. Ізнікська кераміка з розкопок Портового двору Аккерманської фортеці // Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні: Збірка наукових статей. – К.: Центр пам'яткознавства НАН України, УТОПІК, 2008. – Вип.17. – С.364-370.

Про колекції кераміки відомого гончарного осередку Туреччини – Ізніка, які зберігаються в Одеському археологічному, Білгород-Дністровському краєзнавчому, Археологічному музеях та Наукових фондах Інституту археології НАН України (Київ). Різноманітні форми виробів репрезентують всі періоди ізнікської кераміки.

4720. Біляшівський Микола Федотович // Шудря Є. Дослідники народного мистецтва: бібліографічні нариси /За редакцією доктора мистецтвознавства Михайла Селівачова. – К.: Редакція вісника «АНТ», 2008. – Зошит 3. – С.25-30.

Про життєвий і творчий шлях археолога, етнографа, мистецтвознавця, музейника, дійсного члена Всеукраїнської академії наук Миколи Біляшівського, який упродовж 1924–1925 років експонував свою останню виставку «Межигірський фаянс і порцеляна».

4721. Блюміна І.М. Дмитрієва Євгенія Михайлівна // Енциклопедія Сучасної України. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2008. – Т.8. – С.23.

Про художницю декоративно-ужиткового мистецтва, члена Спілки художників України, авторку мистецтвознавчих і керамологічних праць з питань художньої промисловості Євгенію Дмитрієву з Києва. З використанням народних традицій створювала декоративні тарелі, ескізи шпалер, текстильних і глиняних виробів. Подано фото художниці.

4722. Бобрищев Костянтин. Благословенна будь: фотопоема про Україну. – К.: Б/в, 2008. – С.84, 176, 192-193.

Подано фото гончаря за гончарним кругом, а також опішненського кераміста Віктора Комаревцева з глиняним виробом.

4723. Бобрищев Костянтин. Воскресни, писанко! // Вечірня Полтава. – 2008. – №20. – 14 травня. – С.8.

Згадано учнів Державної спеціалізованої художньої школи-інтернату I-III ступенів «Колегіум мистецтв у Опішному», що діяла при Національному музеї-заповіднику українського гончарства в Опішному. Статтю проілюстровано фото глиняної іграшки та писанок.

4724. Богач Ілона. Старовинне мистецтво у наші дні // Зоря Полтавщини. – 2008. – №59. – 16 квітня. – С.3.

Про унікальну виставку, що експонувалася 19-20 квітня 2008 року в Полтавському літературно-меморіальному музеї Володимира Короленка. Серед її експонатів – гончарні вироби – предмети декоративної кераміки, ексклюзивний посуд, старовинна опішнянська кераміка й глиняні вироби з колекції полтавця Юрія Судоплатова.

4725. Богач Ілона. Старовинне мистецтво у наші дні // Зоря Полтавщини. – 2008. – №85-86. – 6 червня. – С.3.

Про перспективи розвитку Опішного, що в Полтавщині, як туристичного центру. Згадано про Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному.

4726. Богова Л.В. Байда Анатолій Олегович // Енциклопедія Сучасної України. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2008. – Т.8. – С.632, 639.

Про гончаря, члена Національної спілки майстрів народного мистецтва України з Києва. Виготовляє побутовий посуд і скульптурні вироби, в мальовці яких використовує подільські мотиви й орнаменти. Подано фото майстра та його глиняних творів «Кабанчик (Одягнений в сонце)» та «Баранець (Гончарна істина)».

4727. Богова Л.В. Бобков Іван Володимирович // Енциклопедія Сучасної України. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2008. – Т.8. – С.660, 638.
Про гончаря, члена Національної спілки майстрів народного мистецтва України, який виготовляє побутовий посуд і скульптурні вироби. Серед них – куманці, барила, тарелі, тикви, свічники. Подано фото майстра та його глиняних творів «Олень і птах» та «Олень».

4728. Бондаренко Людмила. Щоб не зупинився гончарний круг // Трудова Полтавщина. – 2008. – №27. – 18 липня. – С.7.
Про свято «День гончаря», яке відбулося в Центрі розвитку духовної культури Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному. Згадано про знаних опішненських майстрів-гончарів Василя Омеляненка, Миколу Пошивайла, Михайла Острянина, а також гончарів молодшого покоління: Миколу Варвинського, Олексія Громового, майстрів ПП «Гончарний круг», викладачів та учнів Державної спеціалізованої художньої школи-інтернату «Колегіум мистецтв у Опішному», а також про керамолога, директора Інституту керамології – відділення Інституту народознавства НАН України, доктора історичних наук Олеся Пошивайла. Статтю проілюстровано фото глиняних виробів Миколи Варвинського.

4729. Боренько Надія. Гончарні кахлі в колекції Музею народної архітектури і побуту у Львові: до питання авторства // Наукові записки. – Львів: Музей народної архітектури та побуту у Львові, 2008. – Вип.ІІ. – С.202-219.
Про колекцію кахель з фондів Музею народної архітектури та побуту у Львові. Автор акцентує увагу на кахлярстві покутсько-гуцульського регіону. Названо імена дослідників і популяризаторів народного мистецтва й, зокрема, гончарства: Ірини Гургули, Катерини Матейко, Юрія Лащука, Давида Гобермана, Агнії Колупаєвої, Володимира Шухевича, а також видатних гончарів-кахлярів: династію Баранюків – Івана, Михайла, Йосипа та Петра, Олександра Бахмінського, Дмитра Зінтюка (Зондюка), Петра Кошака. Згадано покутські осередки гончарства Пістинь, Кути, Коломию й Косів як межовий населений пункт між Покуттям і Гуцульщиною.

4730. Боренько Надія. Фаянсовий декоративно-вжитковий посуд XIX–XX століть в інтер'єрі народного житла Галичини // Українське мистецтвознавство: Матеріали. Дослідження. Рецензії. – К.: Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М.Т.Рильського, 2008. – Вип.8. – С.133-137.
Про використання декоративно-ужиткового фаянсового посуду в побуті жителів Галичини. Проаналізовано історію, типологію, художні особливості фаянсових виробів, а також особливості їх декору. Згадано про фаянсові фабрики на українській території Галичини: у Білотині, Потеличі, Любечі Королівській. Названо ім'я відомого гончаря Олександра Бахматюка з Косова.

4731. Бровендер Ю.М. Копальня Червоне Озеро IV Картамиського гірничо-металургійного комплексу доби бронзи // Археологія. – 2008. – №4. – С.64-69.
Про результати археологічних досліджень копальні доби бронзи Червоне Озеро IV в Бахмутській улоговині Донбасу. Серед знайдених артефактів – глиняні вироби та їх фрагменти. Статтю проілюстровано малюнком глиняного горщика.

4732. Бублик Валерій. Донбас свою історію шанує // Українська культура. – 2008. – №2. – С.4.

Про кабінет українознавства в школі №51 міста Донецьк, де облаштовано Музей українського побуту та декоративно-ужиткового мистецтва. Серед його експонатів – глиняні вироби, зокрема посуд. Статтю проілюстровано фото глиняних виробів.

4733. Буйнов Ю.В. Студенокская группа памятников финального этапа позднего бронзового века // Проблемы археологии Восточной Европы: К 85-летию Бориса Андреевича Шрамко. – Харьков: Курсор, 2008. – С.42-55.

Подано матеріали археологічних досліджень поселення Студенок, що знаходиться в заплаві лівого берега Північного Дінця, на кордоні Харківської й Донецької областей. Особливістю гончарного комплексу є наявність у ньому 10 посудин яйцеподібної форми. Звернено увагу на їх орнаментацію. Подано малюнки глиняних посудин із поселення Студенок.

4734. Булик Наталя. Археологічні осередки Львова (1875–1914): наукові пошуки та польові здобутки // Археологічні дослідження Львівського університету. – Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2008. – Вип.11. – С.209-237.

Про виникнення в XIX – на початку XX століття наукових осередків у Львові та їх археологічну діяльність. Досліджено формування українського й польського археологічних середовищ Львова. Особливу увагу звернено на видавничу й польову діяльність українських організацій – Ставропігійського інституту, Наукового товариства імені Тараса Шевченка, Національного музею, та польських – Музею Дідушицьких, Крайового археологічного товариства. Акцентовано на напрямках польових робіт різних наукових установ міста та їх внескові у зародження й розвиток археологічної науки, зокрема дослідження гончарства на західних теренах України. Статтю проілюстровано малюнками глиняних виробів, виявлених під час проведення польових досліджень.

4735. Бунятян К.П. Городоцько-здовбицька культура: проблемна ситуація // Археологія. – 2008. – №3. – С.10-20.

Здійснено порівняльну характеристику городоцько-здовбицької та межановицької археологічних культур. Окреслено хронологічні й територіальні межі, подано аналіз гончарних комплексів. Статтю проілюстровано малюнками глиняних виробів.

4736. Бунятян К.П. Хронологія та періодизація середньодніпровської культури Правобережної України // Археологія. – 2008. – №2. – С.3-12.

Подано опис та малюнки знахідок з поховань середньодніпровської культури, зокрема фрагментів глиняних культових посудин: кубків, горщиків, мисок. Публікація є другою частиною розвідки з хронології й періодизації середньодніпровської культури, присвяченої характеристиці скорчених поховань і поодиноких спалень.

4737. Бурдо Н.Б., Відейко М.Ю. Трипільська культура: Спогади про золотий вік. – Харків: Фоліо, 2008. – 415 с.

Про місце трипільської культури в давній історії України. Подано інформацію про пам'ятки трипільської культури та їх дослідження; встановлено часові

координати епохи, в якій існувала трипільська культура; названо засоби впорядкування й систематизації археологічних знахідок. Проаналізовано способи виготовлення трипільського глиняного посуду та особливості його декорування. Книгу проілюстровано фото глиняних виробів доби Трипілля, виявлених під час археологічних досліджень.

4738. Бурдо Наталія. Сакральний світ трипільської цивілізації. – К.: Наш час, 2008. – 296 с.

Монографію відомого українського археолога Наталі Бурдо присвячено ідеології населення трипільської археологічної культури. Порушуючи складну проблему взаємозв'язків ідеології стародавнього суспільства з його матеріальною культурою, авторка детально описала історію вивчення духовної культури трипільців, зміни в поглядах українських і російських науковців на це складне питання під впливом суспільно-політичних процесів. Спираючись на сучасне наукове розуміння релігії як форми суспільної свідомості, що передбачає віру в існування надприродних сил, зроблено спробу сформулювати теоретичні засади студіювання духовних аспектів життя стародавніх цивілізацій, відображених у археологічних артефактах. Головним джерелом їх вивчення постають глиняні вироби трипільської культури. Досліджено археологічні сліди культової й магічної практик трипільців та їх інструментарій. Докладно описано глинобитні вівтарі, приміщення з особливим статусом, де виявлено скупчення статуеток, глиняних хлібців, ритуального посуду. Звернено увагу на трипільські глиняні амулети. Глиняний посуд для ритуального вжитку, статуетки й моделі жител і саней авторка віднесла до числа ритуальних предметів трипільської культури, подавши розлогу характеристику цих виробів і висловивши гіпотези щодо їх призначення. Антропоморфні й зооморфні образи трипільської глиняної пластики проаналізовано з точки зору типології, морфології й декору, зіставлено з міфологією стародавнього населення Греції, Єгипту й Месопотамії.

Подано аналіз образів і символів трипільської мальовки, зокрема люнарних знаків, зображень бика, оленя, ведмедя, змії, рослин, драбини. На думку авторки, трипільський мальований посуд зафіксував своєрідне піктографічне письмо.

Книгу ілюстровано фотографіями трипільських глиняних виробів.

4739. Былкова В.П. Белозерское поселение в контексте синхронных археологических памятников // Проблемы археологии Восточной Европы: К 85-летию Бориса Андреевича Шрамко. – Харьков: Курсор, 2008. – С.56-64.

Подано матеріали археологічних досліджень білозерського поселення, виявленого на правому березі в гирлі Дніпра. Серед археологічних знахідок – будівельна кераміка, уламки глиняних посудин, 15 теракотових статуеток, з-поміж яких виділено культові, зооморфні та жанрові. Подано малюнки глиняних посудин з поселення.

4740. Былкова В.П. Фигурный сосуд с Белозерского поселения // Древнее Причерноморье. – Одесса: ФЛП «Фридман А.С.», 2008. – Вып.VIII. – С.88-92.

Про глиняну вазу, знайдену 2005 року експедицією Херсонського державного університету на Білозерському поселенні, яке знаходиться неподалік села Дніпровського Білозерського району Херсонської області.

4741. Вакуленко Олександр. Клінкерна цегла з Білої Церкви // Обрій. – 2008. – №33. – 4-10 вересня. – С.6-7.

Про відкрите акціонерне товариство «Будматеріали» – єдине в Київській області підприємство, що займається виробництвом лицьової цегли.

4742. Василь Боднарчук: Підсумовуючи пройдене…: Альбом /Автор-упорядник Орест Голубець. – Львів: ПВП «Ладекс», 2008. – 80 с.: іл.

Про творчість Василя Боднарчука – відомого художника-кераміста й живописця, старшого викладача кафедри художньої кераміки Львівської національної академії мистецтв. В альбомі представлено результат його наполегливої праці – твори художньої кераміки, малярство.

4743. Вдовиченко И.И., Николаенко Г.М. Эллинистическая расписная керамика с ближней хоры Херсонеса Таврического // Древнее Причерноморье. – Одесса: ФЛП «Фридман А.С.», 2008. – Вып.VIII. – С.93-100.

Про кераміку, знайдену під час розкопок на хорі Херсонесу Таврійського. Подано фото фрагментів виробів з глини.

4744. Вертіль Олександр. Бізнес – малий, вигоди – великі // Урядовий кур'єр. – 2008. – №137. – 29 липня. – С.10.

Статтю проілюстровано фото гончарки, яка оздоблює глиняний виріб фляндрівкою.

4745. Вертіль Олександр. Порцелянова слава Волокитиного // Урядовий кур'єр. – 2008. – №44. – 6 березня. – С.8-9.

Про порцелянові вироби Волокитинської мануфактури, серед яких – декоративні вази, чорнильниці-шаржі, тарелі, глечики, чашки, таці, статуетки, фруктовниці. Згадано ім'я Андрія Міклашевського, який зробив вагомий внесок до вітчизняної культурно-мистецької скарбниці.

4746. Весняний салон. 2008 /Укладачі Д.Гунц, Н.Левицька. – Львів: Растр-7, 2008. – 174 с.

Подано фото робіт членів Національної спілки художників України, художників-керамістів: Степана Андрусіва, Ольги Безпалків, Зеновія Берези, Ігоря Берези, Тамари Берези, Василя Боднарчука, Ольги Винниченко, Василя Гудака, Василя Гоголя, Ганни Друль, Михайла Кордіяки, Марії Курочки, Ганни-Оксани Липи, Анни Лисик, Юрія Миська, Богдани Мухи, Галини Ошуркевич, Надії Парфенюк, Тетяни Потапенко, Лесі Рось, Олександра Рося, Івана Фра́нка, Василя Ярича, Уляни Ярошевич, Богдана Яциковського, які експонувалися на виставці «Весняний салон-2008».

4747. Виноградська Галина. «Йшли корови із діброви…» // Народознавчі зошити. – 2008. – №3-4. – С.429-432.

Статтю присвячено пам'яті Ганни Горинь – ученого-етнографа, старшого наукового співробітника Інституту народознавства НАН України, кандидата історичних наук. Подано згадку про Всеукраїнську науково-практичну конференцію «Криза традиційних осередків народного мистецтва України: трансгресія «мистецтва сутінків» як виклик національній ідентичності», яка у травні 2006 року відбулася на базі Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному

(Полтавщина). Серед учасників конференції, у складі львівської делегації, була присутня й Ганна Горинь. Статтю проілюстровано фото вченої на виставці кераміки, що експонувалася під час конференції.

4748. Виногродська Л.І. Замки XIII–XV століття на Побужжі (фортифікація та матеріальна культура) // ДьNѣслово: Збірка праць на пошану дійсного члена Національної академії наук України Петра Петровича Толочка з нагоди його 70-річчя. – К.: Інститут археології НАН України, 2008. – С.335-343.

Подано матеріали археологічних досліджень історично відомих пам'яток XIII–XV століть на Побужжі – городищ-замчищ у селі Сокільці, Брацлаві та Вінниці Вінницької області та в селі Зіньків (на річці Ушиці) Хмельницької області. Під час розкопок було виявлено значну кількість глиняного посуду та його фрагментів. Виділено основні види глиняних виробів з урахуванням техніки й технології їх виготовлення.

4749. Виногродська Лариса, Ситий Юрій. Батуринська кахля // Пам'ятки України: історія та культура. – 2008. – Ч.3. – С.28-38.

Під час археологічних досліджень у Батуринському заповіднику, зокрема на території Литовського замку, фортеці, міста, Гончарівки та в будинку Кочубея виявлено значну кількість фрагментів архітектурно-декоративної кераміки – кахель, якими обличковували груби для опалювання приміщень. Більшість з них датовано останньою третиною XVII – початком XVIII століття. Батуринська збірка відображає за матеріалами однієї пам'ятки короткий археологічний зріз кахельного виробництва й дає змогу порівняти його з матеріалами інших тогочасних пам'яток з території України. Вироби з Батурина вирізняються оригінальністю орнаментальних мотивів і манери малюнка. За орнаментацією виділено близько 140 типів кахель. Подано фото та малюнки фрагментів кахель.

4750. Виногродська Лариса, Ситий Юрій. Колекція кахлів з розкопок на території Батуринської фортеці 2001–2002 рр. // Батуринська старовина. – К.: Видавництво імені Олени Теліги, 2008. – С.261-277.

У статті київського археолога, відомого дослідника пізньосередньовічної й ранньомодерної кераміки Лариси Виногродської та чернігівського археолога Юрія Ситого проаналізовано колекцію кахель, які походять з розкопок на території Батуринської фортеці, здійснених упродовж 2001–2002 років. Їх охарактеризовано за типологією одного з авторів – Юрія Ситого, «розробленою під час польових робіт», хоча, на жаль, загальну типологічну схему до публікації не включено. Загалом колекцію батуринських кахель поділено на дві групи, з яких детально описано лише першу – «з вишуканою рослинною та рослинно-геометричною орнаментикою, вкритих різнокольоровою поливою». Виявлення таких кахель, які не встигли використати для побудови печей, дозволило авторам сформулювати окремі висновки щодо закупівлі готових виробів у різних місцевих майстрів, а не виготовлення їх на замовлення. Подано інформацію про формування кахельної печі та варіант реконструкції такої печі. Зазначено типи кахель. Додано дві таблиці замальовок віднайдених кахель.

4751. Виставка авторської ляльки // Урядовий кур'єр. – 2008. – №7. – 15 січня. – С.16.

Про виставку «Різдвяні фантазії», що експонувалася в харківській галереї «Маестро». На ній було представлено творчість майстрів авторської ляльки. Серед експонатів виставки – глиняні й порцелянові ляльки.

4752. Відейко М.Ю. Кераміка трипільської культури: витоки і традиції // Арткласс. – 2008. – №3-4. – С.2-11.

Охарактеризовано технологію виготовлення глиняних виробів у добу Трипілля, прийоми їх оздоблення. Зроблено висновок про існування вузькоспеціалізованих форм посуду, що мав обмежене коло застосування. Статтю проілюстровано фото трипільських глиняних виробів.

4753. Відейко М.Ю. Трипільська цивілізація. – К.: Наш час, 2008. – 160 с.

Про пошуки та відкриття, результати наукових досліджень давньої цивілізації доби міді – трипільської. Подано інформацію про гончарство Трипілля, зокрема проаналізовано склад формувальних мас, способи виготовлення посуду й орнаментування. Книгу проілюстровано фото глиняного посуду, моделі житла трипільців, а також малюнком розрізу двоярусного гончарного горна трипільської культури.

4754. Відейко Михайло. Художня спадщина археолога Вікентія Хвойки // Арткласс. – 2008. – №1-2. – С.22-29.

Про художню спадщину археолога Вікентія Хвойки. Це – малюнки олівцем, на яких зафіксовано окремі ділянки розкопок і знахідки. Нині ці зображення є надзвичайно цінним джерелом для встановлення місцезнаходження віднайдених Вікентієм Хвойкою давніх поселень, відтворення давніх ландшафтів, вивчення історії населених пунктів, у яких він працював, етнографічних студій. Статтю проілюстровано малюнками трипільського глиняного посуду та його фрагментів.

4755. Відейко М.Ю., Кот С.І. Наукова спадщина Олега Ольжича. – К.: Інформаційно-аналітична агенція «Наш час», 2008. – 240 с. (Невідома Україна).

Про наукову спадщину видатного дослідника, археолога й керамолога Олега Ольжича (Кандиби). Один із розділів містить інформацію про дослідження вченим трипільської культури, відомої мальованою керамікою. Книгу проілюстровано фото глиняних виробів доби Трипілля.

4756. Війтенко Ольга. Похоронений дзвін опішнянського гончарства // Полтавська громада. – 2008. – №1. – 11 січня. – С.3.

Порушено проблему, пов'язану зі складним становищем гончарного виробництва в Опішному. Згадано Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, Інститут керамології – відділення Інституту народознавства НАН України, Державну спеціалізовану художню школу-інтернат «Клегіум мистецтв у Опішному». Названо імена знаних опішненських гончарів: Івана Білика, Михайла Китриша, Василя Омеляненка. Статтю проілюстровано фото глиняних виробів.

4757. Віталенко Л. В одну ріку злилися долі // Мистець. – Київ, 2008. – №3. – Листопад. – С.3.

Про відомого кераміста, завідувача кафедри монументально-декоративного розпису і кераміки Київського державного інституту декоративно-прикладного мистецтва та дизайну імені Михайла Бойчука – Петра Печорного, та його дружину Надію.

4758. Вітрик Ірина, Павленко Людмила. З виставкової роботи Інституту археології // АНТ: Вісник археології, мистецтва, культурної антропології. – 2007–2008. – №19-21. – С.177-178.

Про виставку «Золоті скарби стародавньої України», яка з 10 жовтня 2006 року експонувалася в приміщенні Центрального музею Збройних сил України (Київ). В її експозиції – предмети із золота й срібла, вироби з глини, скла, кістки, бронзи, заліза.

4759. Віценя Лідія. Глобальні проблеми й епохальні здобутки гончарства // Зоря Полтавщини. – 2008. – №105. – 15 липня. – С.3.

Про Міжнародний науковий симпозіум «Гончарне шкільництво на глобалізаційному роздоріжжі: нереалізовані можливості й перспективи розвитку», який проходив 7-11 липня 2008 року в Опішному, на базі Національного музею-заповідника українського гончарства. Метою наукового зібрання стало з'ясування місця й ролі гончарних навчальних закладів у справі збереження й розвитку мистецьких традицій, визначення пріоритетів подальшого розвитку гончарного шкільництва. У рамках роботи симпозіуму пройшла презентація унікального наукового керамологічного видання – трикнижжя «Гончарний здвиг Донбасу». Подано інформацію про ІІ Міжнародний молодіжний гончарський фестиваль «Опішне-2008», який працював паралельно із науковим симпозіумом на базі Державної спеціалізованої художньої школи-інтернату «Колегіум мистецтв у Опішному». Названо ім'я відомого керамолога, директора Інституту керамології – відділення Інституту народознавства НАН України, доктора історичних наук Олеся Пошивайла. Подано фото вченого, а також глиняних виробів з фондів Національного музею-заповідника українського гончарства.

4760. Віценя Лідія. До джерел українського мислення // Зоря Полтавщини. – 2008. – №58. – 15 квітня. – С.4.

Про презентацію книги мистецтвознавця й керамолога Віталія Ханка «Полтавщина: плин мистецтва, діячі», бібліографічного покажчика публікацій вченого та видань «Мистецтвознавча думка на Полтавщині» й «Лекції з історії мистецтва».

4761. Віценя Лідія. Олесь Пошивайло: «Опішне творить гончарський літопис українського буття» // Зоря Полтавщини. – 2008. – №127-128. – 22 серпня. – С.2-3.

Інтерв'ю з керамологом, директором Інституту керамології – відділення Інституту народознавства НАН України, доктором історичних наук, заслуженим діячем науки і техніки України, лауреатом Всеукраїнської літературно-мистецької премії імені Івана Нечуя-Левицького Олесем Пошивайлом. Учений згадав своє дитинство, юність, людей, які відіграли важливу роль у його становленні як науковця; розповів про часи, коли створювався Музей гончарства в Опішному. Подано інформацію про Національний музей-заповідник українського гончарства та його структурні

підрозділи. Названо імена відомих опішненських гончарів: Василя Омеляненка, Миколи Пошивайла, Михайла Китриша, Олександри Селюченко. Згадано про Державну спеціалізовану художню школу-інтернат «Колегіум мистецтв у Опішному» – унікальний заклад, де діти мають можливість вивчати гончарство з першого класу.

4762. Водопровід, якому 2 тисячі років // Зоря Полтавщини. – 2008. – №107-108. – 18 липня. – С.16.

Про археологічні дослідження на території суднобудівного заводу в Миколаєві, під час яких було знайдено фрагменти глиняних труб. Знахідку датовано IV століттям до нашої ери.

4763. Возний І.П. Типологія кераміки кінця X – XI століття з відкритих поселень межиріччя Верхнього Сирету та Середнього Дністра // ДьNѣслово: Збірка праць на пошану дійсного члена Національної академії наук України Петра Петровича Толочка з нагоди його 70-річчя. – К.: Інститут археології НАН України, 2008. – С.90-99.

Про дослідження гончарних комплексів відкритих поселень Сирето-Дністровського межиріччя. Завдяки археологічним матеріалам було здійснено типологічну класифікацію й хронологію глиняних виробів, а також простежено тісний зв'язок кераміки з поселень досліджуваної території з керамікою Карпато-Дунайського району. Подано малюнок основних видів глиняних виробів межі X–XI століть з відкритих поселень Сирето-Дністровського межиріччя.

4764. Возний Ігор, Федорук Андрій. Формування торгово-ремісничих посадів давньоруських міст кінця X – першої половини XIII ст. на території межиріччя Верхнього Сірету та Середнього Дністра // Наукові записки з української історії: Збірник наукових статей. – Переяслав-Хмельницький: ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», 2008. – Вип.20. – С.390-403.

Про виникнення й формування ремісничо-торговельних посадів як головних складових частин давньоруських міст на прикладі обмеженого регіону. Серед археологічних знахідок, виявлених на території торгово-ремісничих поселень, – уламки глиняного посуду X століття, фрагменти амфор, кераміки галицького типу. Подано малюнки основних форм глиняних виробів та фото глиняних полив'яних кахель з поселень.

4765. Волос Владислава. Шешори–2008: багатоголосся // Вінниччина. – 2008. – №106. – 17 липня. – С.1.

Про Міжнародний фестиваль етномузики і ленд-арту «Шешори», що відбувся у селі Воробіївка Немирівського району Вінницької області. Під час фестивалю гончарка Галина Романів зі Львівщини, яка виготовляє унікальні годинники з білої глини, презентувала свої вироби.

4766. Волошенюк Іван. Музей подільської кераміки в Буші // Вінниччина. – 2008. – №137-138. – 12 вересня. – С.16.

Про відкриття Музею подільської кераміки в селі Буша Ямпільського району Вінниччини. Названо ім'я майстра-гончаря Володимира Слупського з Довжка Ямпільського району Вінницької області. Подано фото глиняних виробів з експозиції музею.

4767. Волошенюк Іван. «Рафаель кераміки» з Чигирина // Сільські вісті. – 2008. – №66. – 6 червня. – С.5.

Про творчість молодого чигиринського гончаря Євгена Поступайла. Подано інформацію про масштабну виставку творів мистця у Вінницькому краєзнавчому музеї. Кількість експонованих робіт сягнула 425 предметів. Статтю проілюстровано фото майстра з глиняними виробами.

4768. Волошенюк Іван. Сенатор Буші // Сільські вісті. – 2008. – №17. – 8 лютого. – С.2.

Про життя неординарної особистості із села Буша (Вінниччина) – Михайла Вдовцова, який свого часу доклав багато зусиль для відродження гончарного промислу в Бубнівці. Названо імена бубнівських гончарів: Якова й Агафона Герасименків, Франі Міщенко, Тетяни Шпак, Валентини Живко.

4769. Волошин Люба. Іван Климко: творча доля мистця на тлі його часу // Мистецтвознавство'08: подіум, публікації, постаті, панорама подій: Науковий збірник. – Львів: Інститут народознавства НАН України, 2008. – С.77-99.

Про творчість Івана Климка (1930–2007) – малодослідженого художника, випускника Львівського інституту прикладного та декоративного мистецтва (нині – Львівська національна академія мистецтв), який упродовж 1950-х – 1990-х років плідно працював у галузі декоративно-ужиткової кераміки, станкової скульптури, малярства й монументально-декоративної пластики. Його творчість позначена національною своєрідністю образних рішень, тісним зв'язком з українською історико-фольклорною тематикою і традиціями народного мистецтва. Значну частину творчого доробку становлять глиняні вироби: декоративні панно, тарелі, свічники, вази, посуд.

4770. Волошин Любов. Іван Климко: творча доля митця на тлі його часу // Вісник Львівської національної академії мистецтв. – Львів: Львівська національна академія мистецтв, 2008. – Вип.19. – С.304-313.

Про творчість Івана Климка (1930–2007) – малодослідженого художника, випускника Львівського інституту прикладного та декоративного мистецтва (нині – Львівська національна академія мистецтв), який упродовж 1950-х – 1990-хроків плідно працював у галузі декоративно-ужиткової кераміки, станкової скульптури, малярства й монументально-декоративної пластики. Його творчість позначена національною своєрідністю образних рішень, тісним зв'язком з українською історико-фольклорною тематикою і традиціями народного мистецтва. Значну частину творчого доробку становлять глиняні вироби: декоративні панно, тарелі, свічники, вази, посуд.

4771. Вольська Світлана. Історіографія вивчення кераміки України // Мистецтвознавчий автограф: Збірник наукових праць кафедри історії і теорії мистецтва Львівської національної академії мистецтв. – Львів: Львівська національна академія мистецтв, 2008. – Вип.3. – С.316-328.

З'ясовано основні етапи дослідження кераміки вітчизняними й чужоземними вченими, показано особливості формування мистецтвознавчої думки, яка зародилася з етнографічних досліджень гончарства. Названо імена дослідників гончарства:

Вікентія Хвойки, Людвіка Вербицького, Володимира Шухевича, І.Маєвського, М.Могильченка, Михайла Русова, Івана Зарецького, П.Олейникова, Миколи Іонова, Миколи Біляшівського, Костянтина Широцького, Данила Щербаківського, Олександра Прусевича, Марії Фріде, Юрія Александровича, Надії Геппенер, Євгенії Спаської, Юрія Самаріна, Лідії Шульгиної, Катерини Матейко, Юрія Лащука, Ірини Сакович, Галини Стельмащук, Василя Гудака, Лесі Данченко, Ореста Голубця, Олеся Пошивайла, Олеся Ноги, Олени Клименко, Тетяни Кара-Васильєвої, Зої Чегусової, Олени Дяків. Згадано Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному як центр дослідження українського гончарства.

4772. Воробйова Ірина. Чарівний світ народного мистецтва. Косівський розпис: Комплект наочних посібників для дошкільних закладів та початкової школи. – Харків: Ранок, 2008. – 15 с. + 6 арк.

Ілюстрований посібник Ірини Воробйової, рекомендований для проведення занять з дітьми дошкільного та молодшого шкільного віку є частиною серії під назвою «Демонстраційний матеріал з образотворчого мистецтва». До неї входять також наочні посібники: «Чарівний світ народного мистецтва. Петриківський розпис»; «Чарівний світ народного мистецтва. Опішнянський розпис» та робочі зошити до кожного з них. Ідея надзвичайно актуальна в умовах сучасного дефіциту навчальної друкованої літератури на тему гончарства. Проте виявлені недоліки видання, цілком нівелюють його значення.

Посібник, передовсім, мав би формувати правильні уявлення про косівську мальовку, як це заявлено в назві. Насправді ж, більшість із зображених у ньому і видаваних за косівські мотиви декору не притаманні косівським виробам. Неприпустимою є й візуалізація спотворених форм так званої косівської кераміки, наприклад, «горняток-двійняток», а також глиняних іграшок, що силуетами нагадують дерев'яні й пластмасові іграшки промислового виробництва минулого століття.

Зміст усіх структурних підрозділів методичних рекомендацій («Історія Косова», «Косівщина – центр гуцульського народного мистецтва», «Площинні форми посуду», «Характерні ознаки косівського розпису», «Основні елементи косівського розпису», «Своєрідна техніка виконання косівських майстрів», «Фігурний посуд», «Своєрідність гуцульських кахлів», «Скульптури для дітей», «Деякі рекомендації щодо роботи з дітьми») дає уявлення про політ авторської фантазії на тему гончарства, який мало ґрунтується на сучасних наукових знаннях.

Поставлені завдання альбому: «ознайомити дітей з історією виникнення розпису; навчити бачити і розрізняти різні елементи розпису; показати послідовність і способи нанесення елементів розпису; навчити вписувати подані елементи в певні геометричні та силуетні форми відповідного кольору; познайомити дітей з технікою малювання, підвести їх до власного творчого процесу; розвивати естетичні смаки дітей та сприяти розумінню творів народного мистецтва» залишилися нереалізованими.

Подібні видання спотворюють уявлення підростаючого покоління українців про народне мистецтво. Відтак є більш шкідливими, аніж корисними в навчальному процесі. Зважаючи на нагальну потребу в посібниках з гончарства, альбом потребує

ретельного доопрацювання під керівництвом фахівців відповідного профілю, насамперед керамологів і мистецтвознавців, із наступним перевиданням.

4773. В'ячеславова Олена. Вартовий українського всесвіту: Борис Грінченко в музейній сценографії Надії Монастирської // Артанія. – 2008. – Ч.4. – С.62-69.

Про створення музею Бориса Грінченка в селі Олексіївка (Донеччина). Подано фото експозиції музею, у якій серед речей народного побуту представлено й глиняні вироби.

4774. В'ячеславова Олена. Випробування часом: Луганській обласній організації НСХУ–50 // Образотворче мистецтво. – 2008. – №3. – С.34-37.

Про багатогранну творчість луганських мистців, яка привертає до себе увагу, насамперед, як втілення самобутньої мистецької регіоніки. Серед інших мова йде про сучасного художника Сергія Жиделя. Він має досвід і в галузі художньої кераміки. Його творам притаманні досконалість гончарних форм, архітектонічність та архаїчна символіка («Коні», «Кам'яне яйце», «Степовики», 2003). Над жанрово-гумористичними й ліричними глиняними композиціями працює Володимир Симоненко («Європа», «Мінотавр», 2003; «Святе сімейство», «Пані з собачкою», 2007).

4775. Гавриш Петро. Могили воїнів-вершників у курганній групі Скоробір поблизу Більського городища (міста Гелона) // Полтавський краєзнавчий музей: Збірник наукових статей: Маловідомі сторінки історії, музеєзнавство, охорона пам'яток. – Полтава: Дивосвіт, 2008. – Вип.IV. – Кн.1. – С.185-202.

Про археологічні дослідження курганів в урочищі Скоробір поблизу Більського городища, під час яких було виявлено глиняні вироби та їх фрагменти.

4776. Гагенмейстер Володимир Миколайович // Шудря Є. Дослідники народного мистецтва: бібліографічні нариси /За редакцією доктора мистецтвознавства Михайла Селівачова. – К.: Редакція вісника «АНТ», 2008. – Зошит 3. – С.61-64.

Про життєвий і творчий шлях художника, організатора професійної освіти в галузі традиційної декоративної творчості, видатного дослідника народного мистецтва Поділля, видавця, талановитого кераміста, який упродовж 1916–1933 років очолював Кам'янець-Подільську художньо-промислову школу.

4777. Гаєвська Зіна: художник-кераміст // Рукотворний світ: Каталог. – К.: Ковальська майстерня, 2008. – С.264.

Про художницю-керамістку Зіну Гаєвську з Косова. Подано фото майстрині та її глиняних творів.

4778. Гайтан Сергій. Опішнянська кераміка може зникнути // Коло. – 2008. – №52. – 27 грудня 2007 – 2 січня 2008. – С.11.

Про долю гончарства Опішного. Подано згадку про завод «Художній керамік», який працював у селищі до 2001 року, а потім був знищений, як і інші підприємства концерну «Укрхудожпром». Згадано Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, а також Державну спеціалізовану художню школу-інтернат «Колегіум мистецтв у Опішному», де дітей з першого класу навчають гончарству.

4779. Галаур Світлана. Про що мовчить старий Салтів // Урядовий кур'єр. – 2008. – №192. – 15 жовтня. – С.18.

Про Історико-археологічний музей-заповідник «Верхній Салтів» у Харківщині. Згадано про археологічну знахідку, якій немає рівних у світі, – некрополь раннього середньовіччя, який було віднайдено сто років тому. Статтю проілюстровано фото атрибутів козацького побуту – глиняних виробів і печі.

4780. Гейко А.В. Виробництво ліпленого посуду в племен скіфського часу Дніпровського Лісостепового Лівобережжя: Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук. – К.: Інститут археології НАН України, 2008. – 20 с.

Автореферат дисертації, присвяченої дослідженню ліпленого посуду скіфської доби племен Дніпровського Лісостепового Лівобережжя. Простежено всі етапи його виготовлення – від вибору глин до випалювання. Виділено основні види посуду, досліджено його призначення. Визначено економічний рівень гончарства. Встановлено, що панування натурального господарства й натурального обміну, відсутність спеціалізації в гончарстві не давали стимулів для його розвитку в напрямку переходу швидкими темпами від домашнього виробництва до ремесла.

4781. Гейко А.В. Про призначення посуду та його використання у поховальних обрядах племен скіфського часу Дніпровського Лісостепового Лівобережжя // Проблемы археологии Восточной Европы: К 85-летию Бориса Андреевича Шрамко. – Харьков: Курсор, 2008. – С.65-69.

Здійснено аналіз призначення глиняного посуду та його використання у похованнях племен скіфського часу Дніпровського Лісостепового Лівобережжя. Кераміку розподілено за призначенням: для приготування страв і потрібних у господарстві речовин; споживання їжі; зберігання й транспортування речовин або харчових продуктів.

Автор стверджує, що глиняні вироби, які використовували в поховальних обрядах, мали те ж призначення, що й у реальному житті. Наявність у похованнях зброї, знарядь праці і т.д. є свідченням того, що покладений у могилу посуд у потойбічному світі виконував ті ж функції, що й у побуті людей за їх життя. Акцентовано увагу, що у віруваннях лісостепових племен скіфської доби потойбічне життя було продовженням земного шляху людини.

Виділено набори посуду, куди входили горщики, миски, кубки, черпаки, рідше – корчаги. Це свідчить про те, що тодішнє населення даного регіону розділяло кераміку за призначенням: для приготування (горщики), споживання їжі (миски), пиття рідини (черпаки, кухлі, кубки, чаші) та зберігання припасів (корчаги, великі горщики). Наголошено, що в VI–IV ст. до н.е. з'явився привізний глиняний (амфори, глеки, лекіфи, миски) та бронзовий (казани, чаші) посуд.

Виявлено, що в пізньоскіфський час, замість великих посудин, до могили клали одну або кілька мініатюрних – копії горщиків, мисок, корчаг, глеків, які виконували символічні функції приготування, споживання чи зберігання в них їжі або рідини. Простежено, що посуд, який люди клали в могилу поруч із тілом покійника, міг до того довгий

час бути у вжитку, оскільки на ньому простежуються сліди кіптяви або ремонту, віднайдено черпаки з відбитими ручками, іноді глиняні вироби виготовлялися нашвидкоруч, спеціально для поховальних обрядів.

Встановлено закономірності розташування посуду в похованнях. Часто малий посуд, у який клали страви, розміщували в головах померлого, а великі тарні вироби – біля його ніг.

Автор вважає, що, незважаючи на наявність імпортних античних виробів, витіснення глиняного посуду місцевого виробництва та зміни його фунціональ-ного призначення загалом не відбувалися.

Статтю доповнюють і дослідження окремих виробів за допомогою методів техніко-природничих наук. Цікавим є дослідження фрагмента посуду з поселення Діброва-1, який датовано 297±55 роками до н.е. З'ясовано, що в ньому зберігалося срібло або срібна вода. Зовнішні стінки горщика обмазано речовиною (можливо, органічного походження), у яку були підмішані дрібні зерна розміром до 2 мм напівдорогоцінного каменю – граната.

4782. Гейко Анатолій. Підсумки археологічних досліджень пам'яток скіфського часу в південній окрузі Більського городища // Полтавський краєзнавчий музей: Збірник наукових статей: Маловідомі сторінки історії, музеєзнавство, охорона пам'яток. – Полтава: Дивосвіт, 2008. – Вип.IV. – Кн.1. – С.230-238.

Про археологічні розвідки південної округи Більського городища експедиціями Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному та Центру охорони і досліджень пам'яток археології Управління культури Полтавської обласної державної адміністрації, під час яких було виявлено значну кількість глиняних виробів та їх фрагментів. Статтю проілюстровано малюнками глиняних виробів.

4783. Гембік Ольга. Викладачі відкрилися світові // Волинь. – Луцьк, 2008. – №25. – 4 березня. – С.12.

Про виставку творів викладачів кафедри дизайну Луцького державного технічного університету. На виставці експонувалися близько 60 робіт – своєрідний творчий звіт за майже десятиріччя існування кафедри. Серед експонатів виставки було представлено кераміку Володимира Хижинського.

4784. Гірченко Віта. Гей, на горі, на горі, там сиділи гончарі // Полтавська думка-2000. – 2008. – №32. – 7 серпня. – С.1.

Про поїздку журналістів з різних куточків України до Опішного в рамках туристично-мистецького фестивалю «Радісна Україна. Опішнянська казка». Названо імена відомих гончарів Опішного: Олександри Селюченко, Миколи Пошивайла, а також згадано Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному та Державну спеціалізовану художню школу-інтернат «Колегіум мистецтв у Опішному». Статтю проілюстровано фото гончаря Михайла Острянина, який за 7 хвилин на очах журналістів вивершив 10-літрову макітру; глиняного виробу «Хто ми є?» Миколи Вакуленка (Ялта, АР Крим) з фондів музею-заповідника, а також юних опішнянських майстринь Наталі Зубань та Жанни Різниченко.

4785. Глиняні дива // Урядовий кур'єр. – 2008. – №55. – 25 березня. – С.16.

Про виставку «Світ глиняного дива», яка поклала початок великому мистецькому проекту «Кераміка України. Традиції тисячоліть». Виставку було презентовано дирекцією художніх виставок Міністерства культури України спільно з Музеєм українського народного декоративного мистецтва. Подано фото глиняних виробів у експозиції виставки.

4786. Глушко Юрій. Омріяна країна дітей Одина. – К.: Інформаційно-аналітична агенція «Наш час», 2008. – 208 с. (Невідома Україна).

Один із розділів присвячено черняхівській археологічній культурі, найбільше скупчення пам'яток якої зосереджено в зоні українського лісостепу. Про розвиток гончарного виробництва свідчать археологічні знахідки: горни для випалювання кераміки, а також характерний сірий лискований черняхівський посуд та його фрагменти. Книгу проілюстровано малюнками глиняних виробів.

4787. Головко Ігор. До питання про локалізацію літописного Малотина. Його місце в територіально-адміністративній системі Переяславської землі // Наукові записки з української історії: Збірник наукових статей. – Переяслав-Хмельницький: ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», 2008. – Вип.20. – С.379-389.

Уперше введено до наукового обігу нові дані про археологічні пам'ятки давньоруського часу в середній течії річки Удай, в адміністративних межах сучасного Пирятинського району Полтавської області. У культурному шарі виявлено фрагменти давньоруського гончарного посуду XII–XIII століть, глиняний важок для рибальських сіток. Подано малюнки фрагментів кераміки XII–XIII століть.

4788. Головко Світлана. Гра з формою // День. – 2008. – №166. – 17 вересня. – С.8.

Про виставку творів відомого українського скульптора, члена Національної спілки художників України Олександра Сухоліта під назвою «Глина» в арт-центрі «Я Галерея». Статтю проілюстровано фото Олександра Сухоліта з глиняним виробом.

4789. Голубець О.М. Друль Ганна Йосипівна // Енциклопедія Сучасної України. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2008. – Т.8. – С.138, 450.

Про художницю-керамістку, члена Національної спілки художників України зі Львова, яка створює декоративні глиняні композиції, панно, скульптуру, є учасницею всеукраїнських і міжнародних мистецьких виставок. Подано фото художниці та її декоративних композицій з шамотної маси «Дотик» та «Спадкоємець».

4790. Голубець Орест. Входження в навколишній простір // Артанія. – 2008. – Ч.4. – С.29-31.

Про творчість українського мистця Віктора Проданчука зі Львова. Подано фото глиняних скульптур «Голова Неоліту», «Сонячний», «Дерево часу», «Зародження».

4791. Голубець Орест. Долаючи межі // Артанія. – 2008. – Ч.3. – С.50-59.

Подано інформацію про творчість відомих львівських художників-керамістів Лесі та Олександра Росів.

4792. Голубець Орест. Митець людської краси та творчої енергії (Іванові Микитюку – 60) // Вісник Львівської національної академії мистецтв. – Львів: Львівська національна академія мистецтв, 2008. – Вип.19. – С.276-280.

Про доробок останнього десятиріччя скульптора, заслуженого діяча мистецтв України, професора Львівської національної академії мистецтв Івана Микитюка. Серед матеріалів, які мистець використовує у творчості, – глина. Подано фото його глиняних творів: «Композиція», «Постамент», «Сільський філософ».

4793. Голубєва І.В. Археологічні дослідження пізньосередньовічних пам'яток на Харківщині в 2006 році // Проблемы археологии Восточной Европы: К 85-летию Бориса Андреевича Шрамко. – Харьков: Курсор, 2008. – С.70-75.

Подано матеріали археологічних досліджень посадів Харківської та Цареборисівської фортець, а також простежено культурні нашарування в селі Стара Покрова Чугуївського району Харківської області. У культурному шарі виявлено уламки гончарного посуду другої половини XVII – XVIII століть, зокрема покришок, полумисків і мисок, макітер, глечиків. Кахлі представлено уламками й археологічно цілими теракотовими коробчастими виробами з рослинним і зооморфним орнаментами, деякі з них укриті зеленою поливою. Подано малюнки глиняних виробів з пізньосередньовічних пам'яток Харківщини.

4794. Гончар Іван Макарович // Шудря Є. Дослідники народного мистецтва: бібліографічні нариси /За редакцією доктора мистецтвознавства Михайла Селівачова. – К.: Редакція вісника «АНТ», 2008. – Зошит 3. – С.87-91.

Про життєвий і творчий шлях скульптора, живописця, графіка, народознавця, колекціонера, заслуженого діяча мистецтв України, народного художника України, лауреата Національної премії України імені Тараса Шевченка. У колекції Івана Гончара налічується близько 10 тисяч експонатів, серед яких – кераміка.

4795. Гончарне шкільництво на глобалізаційному роздоріжжі: нереалізовані можливості й перспективи розвитку: Міжнародний науковий керамологічний симпозіум: Програма. – Опішне: Українське Народознавство, 2008. – 40 с.: іл.

Подано положення, загальні відомості, найголовніші заходи, програму Міжнародного наукового керамологічного симпозіуму, що відбувся 7-11 липня 2008 року в Опішному.

4796. Гончарство Макарового Яру кінця XIX – середини XX століття: Документи і матеріали /Упорядник і автор переднього слова Олесь Пошивайло, пошукач Людмила Овчаренко. – Опішне: Українське Народознавство, 2008. – 400 с.: іл. (Керамологічне трикнижжя «Гончарний здвиг Донбасу», книга 3; Академічна керамологічна серія «Гончарні школи України», випуск 1).

Найповніший нині корпус опублікованих польових, архівних і речових матеріалів про крайній східний український гончарний осередок на межі Слобідської України й Донщини – село Макарів Яр (нині Пархоменко Краснодонського району Луганської області). Це перше у вітчизняній керамології документальне видання, що висвітлює тривалий період розвитку гончарства та діяльність регіональної гончарної школи в одному окремо взятому гончарному осередку.

Подано репринти земських публікацій кінця XIX – початку XX століття зі згадками про гончарство Макарового Яру; матеріали Державного архіву Луганської області, Архіву Управління Служби безпеки України в Луганській області (Луганськ), приватного архіву й колекції родини Дубинських (Вінниця), Національного архіву українського гончарства Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному про діяльність Макарово-ярівської керамічної кустарно-промислової школи. Уперше в українській гуманітарній науці опубліковано більшість матеріалів репресивної кримінальної справи, особисті документи й рукописи членів родини завідувача гончарної школи Павла Дубинського та його вихованців.

Також уперше введено до наукового обігу значну частину збереженої гончарної спадщини Макарового Яру з фондових колекцій Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному, Луганського краєзнавчого музею, Історико-меморіального музею Олександра Пархоменка, приватної збірки Ніни Процишиної (Пархоменко). Подано добірку унікальних фотографій, що відображають гончарський побут початку XX століття, сучасний стан колишнього гончарного осередку; фотопортрети гончарів 1920-х років та фото останніх майстрів кінця XX – початку XXI століття.

Уперше здійснено повне атрибутування опублікованої гончарної спадщини Макарового Яру.

Видання завершило унікальне наукове трикнижжя «Гончарний здвиг Донбасу» і постало своєрідним документальним підґрунтям двох попередніх книг сучасних українських керамологів – монографії Олеся Пошивайла «Гончарна велич і трагедія Макарового Яру доби Розстріляного Відродження» та монографії Людмили Овчаренко «Макарово-ярівський осередок гончарної освіти в Україні».

4797. «Гончарська мекка України»: [Телерадіоанонс] // Зоря Полтавщини. – 2008. – №130-131. – 29 серпня. – С.3.

Анонс телевізійної передачі про козацьке містечко Опішне в Полтавщині, яке стало справжньою меккою для гончарів.

4798. «Гончарська мекка України» // Зоря Полтавщини. – 2008. – №196-197. – 19 грудня. – С.17.

Анонс телевізійної передачі про козацьке містечко Опішне в Полтавщині, яке стало справжньою меккою для гончарів.

4799. Гопкало О.В. Бусы и подвески черняховской культуры. – К.: Институт археологии НАН Украины, 2008. – 251 с.

Книгу проілюстровано малюнками глиняних виробів.

4800. Готун І.А. Неординарність давньоруського села на прикладі селища Ходосівка-Рославське // Археологія. – 2008. – №3. – С.25-34.

Про археологічні дослідження Північної експедиції Інституту археології НАН України особливостей матеріальної культури поселення Ходосівка-Рославське. Під час розкопок культурного шару було виявлено глиняний посуд та його фрагменти. Статтю проілюстровано фото глиняних горщиків, а також тавра, виявленого на одному з денець.

4801. Гречко Д.С. Сіверськодонецька група пам'яток Лісостепу Східної Європи скіфської доби: Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук. – К.: Інститут археології НАН України, 2008. – 16 с.

Подано характеристику археологічних пам'яток Сіверськодонецького Лісостепу скіфської доби. Здійснено історіографічний огляд основних проблем вивчення регіону. Співвідношення основних типів пам'яток дозволило реконструювати спосіб життя сіверськодонецького населення. Матеріальну культуру представлено знахідками з поховань, поселень, городищ, серед яких значну частину складають вироби з глини. Місцевий ліплений посуд репрезентовано горщиками, мисками, корчагами, глечиками, кухлями й нечисленними черпаками. Сіверськодонецький гончарний комплекс генетично пов'язаний із гончарськими традиціями населення Правобережно-Ворсклянського регіону ранньоскіфського часу.

4802. Гриб А.Є. Дяків Степан Іванович // Енциклопедія сучасної України. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2008. – Т.8. – С.581.

Про майстра декоративно-ужиткового мистецтва, члена Національної спілки майстрів народного мистецтва України з Тернопільщини, який створює дрібну пластику, декоративний та ужитковий глиняний посуд. У творчому доробку Степана Дяківа – миски, тарелі, глечики, макітри, кухлі, дзбанки, вазони, горнята, сільнички, півники, баранці, коники, свічники, сопілки. Подано фото майстра та його глиняної посудини «Півник».

4803. Гришина Оксана. Древо жизни ломали… трамваем // Киевские ведомости. – 2008. – №56. – 27 марта. – С.1, 8-9.

Про життєвий і творчий шлях київського художника-кераміста Галини Севрук. Згадано про керамічну майстерню під керівництвом Ніни Федорової, в якій працювала мисткиня. Статтю проілюстровано фото Галини Севрук та її глиняних творів.

4804. Гришина Оксана. Разозлился? Возьми-ка глину… // Киевские ведомости. – 2008. – №25. – 9 февраля. – С.11.

Про майстер-класи з вишивання, малювання, ліплення для дітей та їх батьків, які проходили в Музеї українського народного декоративного мистецтва в рамках програми «Сімейне дозвілля». Бажаючих навчав гончарству молодий художник-кераміст Анатолій Байда. Подано фото, де майстер дає дітям уроки ліплення.

4805. Громов Володимир. Унікальна знахідка полтавських археологів // Полтавський вісник. – 2008. – №36. – 5 вересня. – С.11.

Про археологічні дослідження стародавніх курганів у Полтавщині, під час яких було виявлено кілька рідкісних ліплених горщиків зрубного часу.

4806. Губерначук Станіслав. Топоніми України – свідчення давності нашого народу // Персонал Плюс. – 2008. – №38. – 1-7 жовтня. – С.8-9, 11; №39. – 8-14 жовтня. – С.8-9; №40. – 15-21 жовтня. – С.8-9; №41.– 21-27 жовтня. – С.8-9, 11.

Про корені українських топонімів, що сягають часів трипільської культури. Проаналізовано давню символіку, що знайшла своє відображення, зокрема, на глиняних виробах зазначеної доби. Згадано про напівзабуте слово «опока» (назва гончарної глини), яке, на думку автора, лягло в основу назви відомого гончарного містечка – Опішного.

4807. Гугля Віктор. Замчище Хмельницьких: нові знахідки // Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні: Збірка наукових статей. – К.: Центр пам'яткознавства НАН України, УТОПІК, 2008. – Вип.17. – С.24-27.

Про археологічні дослідження замчища Хмельницьких у Суботові. Серед виявлених знахідок – фрагменти кухонного посуду другої половини XIX – першої половини XX століття місцевого виробництва, а також фрагменти димленої кераміки XVII століття.

4808. Гугля Віктор. Суботів Хмельницьких. – К.: ПП Наталія Брехуненко, 2008. – 64 с.

Науково-популярне видання про Суботів – родове гніздо Хмельницьких кінця XVI – 60-х років XVII століття. Під час археологічних досліджень на його території виявлено ужиткову кераміку, кахлі, дрібну пластику, речі культового призначення – лампади й кадила XVII століття. Подано малюнки гончарних виробів з розкопок у Суботові.

4809. Гудак Василь // Артклас. – 2008. – №3-4. – С.66-67.

Автобіографічна розповідь про власний шлях у мистецтві художника-кераміста Василя Гудака зі Львова.

4810. Гудкова А.В. Появление черняховской культуры в степях Северо-Западного Причерноморья // Древнее Причерноморье. – Одесса: ФЛП «Фридман А.С.», 2008. – Вып.VIII. – С.107-115.

Про черняхівську культуру в Північно-Західному Причорномор'ї. Під час археологічних досліджень у степах між Дніпром і Дністром було виявлено глянині вироби.

4811. Гуркіна Г.О., Сердюк О.В. Традиції та звичаї українців. – Харків: Торсінг плюс, 2008. – 96 с.

Подано інформацію про звичаї, побут, ремесла та промисли українців з різних регіонів країни. Згадано про один із основних промислів – гончарство. Названо гончарні осередки Західної України: Косів, Коломию, Ужгород. Ілюстративні матеріали представлені фото гончаря Миколи Пошивайла (Опішне, Полтавщина) за гончарним кругом, а також глиняного посуду, що застосовувався в побуті.

4812. Гусєв Андрій. Всім глечикам глечики! // Персонал Плюс. – 2008. – №41. – 21-27 жовтня. – С.8-9, 11.

Про унікальний Історико-археологічний музей трипільської культури «Прадавня Аратта – Україна» в селі Трипілля поблизу Києва. Статтю проілюстровано фото глиняних виробів доби Трипілля.

4813. Гусєв Андрій. Смак життя відчуй у тиші // Персонал Плюс. – 2008. – №35. – 10-16 вересня. – С.8-9.

Про історико-етнографічний заповідник «Переяслав», зокрема про Музей народної архітектури та побуту, що функціонує в затишному старовинному місті Переяславі-Хмельницькому. Серед будівель, які розташовані на території музею, можна побачити й хату гончаря. Статтю проілюстровано фото глиняних виробів.

4814. Гуторова Лариса. Поющий лев и вареники с сюрпризом // Киевские ведомости. – 2008. – №140. – 5 августа. – С.16.

Подано інформацію про Національний музей-заповідник українського гончарства

в Опішному. Названо ім'я відомого опішненського гончаря Василя Омеляненка. Статтю проілюстровано фото Василя Омеляненка та його глиняних виробів.

4815. Декоративно-прикладне мистецтво Вінниччини: Краса України Поділля / Упорядник Л.Н.Гринюк. – Вінниця: ТОВ «Консоль», 2008. – 96 с.

Серед інших видів декоративно-ужиткового мистецтва Вінниччини згадано гончарство. Названо імена вінницьких художників-керамістів: Валерія Вакалюка, Леоніда Пастуха, Михайла Площанського, Володимира та Тамари Оврахів, Миколи Михальчука, Дмитра Кудлаєнка. Подано фото їх глиняних робіт.

4816. Деменко Павло, Остапенко Максим. Підводні дослідження на місці Нової Січі у 2003 та 2005 роках // Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні: Збірка наукових статей. – К.: Центр пам'яткознавства НАН України, УТОПІК, 2008. – Вип.17. – С.16-20.

Подано результати обстеження Нової Підпільненської Січі в районі села Покровське Дніпропетровської області, що тривало впродовж 2003 та 2005 років. У культурному шарі XVIII – початку XX століть серед знахідок виявлено кераміку, яку умовно можна поділити на кілька груп: посуд, кахлі й штучні предмети (важок і фрагмент люльки). Посуд представлено фрагментами горщиків, тарілок, чавунців, глечиків, мисок, покришок. З 19 фрагментів кахель 11 на лицьовій площині прикрашено рослинно-геометричним орнаментом. Подано опис та малюнки фрагментів кераміки.

4817. Дерегус-Лоренс Н.М. Дяченко Валентина Олексіївна // Енциклопедія Сучасної України. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2008. – Т.8. – С.588.

Про скульпторку, члена Національної спілки художників України з Києва, яка брала участь у створенні проектів пам'ятників, скульптурних композицій. У доробку мисткині – роботи за творчістю Тараса Шевченка, композиції на теми миру, праці, материнства. Як матеріали для творення Валентина Дяченко використовує бронзу, мармур, дерево, глину. Подано фото скульпторки та її твору з шамотної маси «Колискова».

4818. Дерегус-Лоренс Н.М. Дяченко Ілля Олександрович // Енциклопедія Сучасної України. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2008. – Т.8. – С.137, 591.

Подано відомості про скульптора, члена Національної спілки художників України з Києва, який працює у галузі станкової і декоративної скульптури. Його твори виконано в реалістичній манері. Подано фото скульптора та його роботи з глини «Погруддя Т.Шевченка».

4819. Дерегус-Лоренс Н.М. Дяченко-Кочман Олександра Іванівна // Енциклопедія Сучасної України. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2008. – Т.8: Дл-Дя; Додаток А-Ґ. – С.597.

Про творчість мистецтвознавця й художника-кераміста, родом з Донеччини, яка в Домініканському університеті на мистецькому факультеті викладала скульптуру, кераміку, рисування. Подано фото художниці.

4820. Дехтярьова Людмила. Пані, з якою глина «на ви» // Слово Просвіти. – 2008. – №15. – 10-16 квітня. – С.14.
Про творчий шлях керамістки, заслуженої художниці України Галини Севрук з Києва. Подано фото мисткині та її глиняних творів.

4821. Дивовижна Україна /Автори-упорядники: Т.С.Жабська, Г.С.Тетельман, К.В.Шаповалова. – Харків: Фактор, 2008. – 192 с. (Серія «Україна. Учора, сьогодні, завтра»).
Подано інформацію про туристичні об'єкти України, а саме – музеї, пам'ятки історії, археології й архітектури, заповідники тощо. Окремі музеї мають у своїх колекціях глиняні вироби. Подано інформацію про деякі з них: Музей Трипілля (Київщина), Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному (Полтавщина), Музей народного мистецтва Гуцульщини і Покуття (Коломия).

4822. Диса Катерина. Історія з відьмами: Суди про чари в українських воєводствах Речі Посполитої XVII–XVIII століття. – К.: Критика, 2008. – 302 с.
Про глиняний посуд у відьомських процесах Правобережної України XVII–XVIII століть.

4823. Добровольська Валентина. Виставка дев'ятирічного майстра // Вінниччина. – 2008. – №139. – С.4.
Про виставку творів з пластиліну дев'ятирічного Сашка Станчуляка в Музеї гончарного мистецтва імені Олексія Луцишина у Вінниці. Мрія хлопчика – навчитися працювати з глиною, щоб вироби були довговічнішими. Високу оцінку творам Сашка дав вінницький кераміст Євген Слободинський, а також висловив здогади про те, яким маленький мистець стане в майбутньому, якщо буде працювати з глиною. Подано інформацію про перший регіональний пленер гончарів, який невдовзі мав відбутися в Музеї гончарного мистецтва. Статтю проілюстровано фото дев'ятирічного мистця.

4824. Добровольська Валентина. Пленер гончарів // Вінниччина. – 2008. – №147. – С.4.
Про Перший регіональний пленер гончарів у Музеї гончарного мистецтва імені Олексія Луцишина у Вінниці. Названо імена його учасників: Сергія Погонця (Крищинці), Романа Чмерука (Погребище), Галини та Сергія Доценків (Оратів), а також Людмили Філінської, Євгена Слободинського, Вікторії Ніколаєвої, Оксани Верхової-Єднак (Вінниця).

4825. Довгаль Сергій. Завітайте в українську хату // Україна молода. – 2008. – №219. – 20 листопада. – С.9.
Про відкриття в селі Гречаному Петриківського району Дніпропетровської області козацької садиби, яка яскраво ілюструє побут українського селянина кінця 80-х років XIX століття. В інтер'єрі хати можна побачити глиняні вироби: глечики, горщики, миски.

4826. Доріченко Олесь. Дивосвіт Олександра Ганжі // Сільські вісті. – 2008. – №139. – 25 листопада. – С.4.
Про життєвий і творчий шлях гончаря Олександра Ганжі з Жорнищ (Вінниччина). Подано фото гончаря з глиняним виробом.

4827. Друг О. Гансен Оскар Германович // Історія України: Енциклопедичний довідник: А-Я. – К.: Генеза, 2008. – С.239.

Про київського колекціонера, бібліографа, збирача предметів мистецтва й старожитностей, серед яких – порцеляна й києвомежигірський фаянс.

4828. Друг О. Кундевич Фадей Фадейович // Історія України: Енциклопедичний довідник: А-Я. – К.: Генеза, 2008. – С.606-607.

Про київського колекціонера польського походження, збирача предметів мистецтва і старожитностей, серед яких – давня порцеляна та скло.

4829. II Міжнародний молодіжний гончарський фестиваль «Опішне–2008»: Програма. – Опішне: Українське Народознавство, 2008. – 40 с.: іл.

Подано положення, загальні відомості, найголовніші заходи, програму II Міжнародного молодіжного гончарського фестивалю, що відбувся впродовж 30 червня – 11 липня 2008 року в Опішному.

4830. II Національний конкурс публікацій на теми керамології, гончарства, кераміки в Україні (за публікаціями 2005 року) «КеГоКе–2008». – Опішне: Українське Народознавство, 2008. – 36 с.: іл.

Подано Положення про Національний конкурс публікацій на теми керамології, гончарства, кераміки в Україні «КеГоКе», анотації номінованих публікацій для членів Національної експертної керамологічної ради, запрошення до участі у Всеукраїнському науково-практичному керамологічному семінарі «Персоналії української керамології», інформація про керамологічне трикнижжя «Гончарний здвиг Донбасу».

4831. Дубовик Ольга. Про кохання розкажуть кришталь, глина, шовк // Українське слово. – 2008. – №23. – 4-10 червня. – С.16.

Про виставку «Пісні про кохання», що експонувалася в Музеї українського народного декоративного мистецтва (Київ). Статтю проілюстровано фото глиняних виробів з експозиції виставки.

4832 Дуденко С.И., Никифоренко И.А., Дуденко Т.В. Украинский художественный фарфор советского периода. – Харьков: Золотые страницы, 2008. – 200 с.

Подано інформацію про фарфорові заводи в Україні, провідних скульпторів і художників, які працювали на них у радянський і в пострадянський періоди. Подано фото зразків художнього фарфору, вироблених українськими підприємствами у різний час, зазначено їх орієнтовну вартість станом на середину 2008 року.

4833. Дудка Анна. «Кераміка вимагає любові» // Нова ера. – Тернопіль, 2008. – №26. – 9-15 липня. – С.6.

Про творчість молодої мисткині Наталі Бурякової з Тернополя, яка вважає, що мистецтво кераміки насамперед потребує любові до себе. Майстриня виготовляє свої вироби з глини і вважає цей матеріал дивовижним, оскільки він дозволяє створювати найрізноманітніші форми. Статтю проілюстровано фото мисткині під час виготовлення дипломної роботи на тему «Присвячую лемківській культурі».

4834. Дяченко Ірина. Обрали кращі книги Полтавщини // Полтавський вісник. – 2008. – №51. – 19 грудня. – С.10.

Про переможців щорічного обласного конкурсу «Краща книга Полтавщини», де третю сходинку посіла книга Олеся Пошивайла «Гончарна велич і трагедія Макарового Яру доби Розстріляного відродження».

4835. Експеримент у сучасній керамології: шлях до наукової істини чи профанація наукових знань: Міжнародний науково-практичний керамологічний семінар: Програма. – Опішне: Українське Народознавство, 2008. – 36 с.: іл.

Подано положення, загальні відомості, найголовніші заходи, програму Міжнародного науково-практичного керамологічного семінару, що відбувся впродовж 28-30 травня 2008 року в Опішному.

4836. Енциклопедія історії України: У 10 т. – К.: Наукова думка, 2008. – Т.5: Кон-Кю. – С.181-183, 197, 204-205, 241, 259-260, 364-365, 398-400, 417-448, 492-493, 536-537, 547.

Енциклопедичне видання з історії України, окремі статті якого пов'язані з гончарством. Подано відомості про археологічні пам'ятки, могильники, де під час розкопок було знайдено глиняні вироби; куштановицьку та культуру кулястих амфор; Кримський республіканський краєзнавчий музей, у фондах якого зберігається кераміка; гончарні осередки: Коростень, Кути; гончаря Григорія Крука.

4837. Етновесна – 2008 // Полтавський вісник. – 2008. – №21. – 23 травня. – С.25.

Подано фото молодої гончарки за роботою на гончарному крузі.

4838. Етнографічне свято // Урядовий кур'єр. – 2008. – №91. – 21 травня. – С.24.

Про Всеукраїнське етнографічне свято «Музейні гостини» у Рівному, де було представлено вироби майстрів декоративно-ужиткового мистецтва, зокрема гончарів.

4839. Етнографічні мотиви у творчості Зеновія Кецала. – Львів: Афіша, 2008. – 176 с.

Книгу проілюстровано зображеннями глиняних виробів, кахель з Івано-Франківщини, Буковини, Чернігівщини, Тернопільщини, Волині, Полісся, Полтавщини. Подано малюнки майолікових плиток Василя Кричевського, якими оздоблено стіни Полтавського краєзнавчого музею.

4840. «Є Всесвіт, є Земля, є Україна. І є моя рідна Полтавщина, яку нічим не можна замінити...» // Вечірня Полтава. – 2008. – №26. – 25 червня. – С.5.

Про творчість художниці-керамістки Людмили Мєшкової з Києва, яку називають основоположником нової течії – керамічного живопису. Подано інформацію про персональну виставку мисткині в Українському домі в Києві. Згадано ім'я відомої української керамістки Ніни Федорової, під керівництвом якої починався творчий шлях Людмили Мєшкової. Статтю проілюстровано фото мисткині та фрагмента її глиняного панно.

4841. Жила Оксана. Влада знищує мистецтво глини // Львівська газета. – 2008. – №150. – 13 жовтня. – С.1, 14.

Про проблеми, які виникли внаслідок ліквідації Львівської експериментальної кераміко-скульптурної фабрики. Подано інформацію про виставку «Львівська кераміка», що експонувалася в Музеї ідей. Названо імена львівських художників-керамістів: Романа Петрука, Марії Савки-Качмар, Ганни Друль, Анни Лисик, Ярослава Мотики, Ольги Безпалків, Зеновія Флінти, Галини Ошуркевич, Ігоря й Тамари Берез.

4842. Жила Оксана. Мистецькі ужинки // Львівська газета. – 2008. – №152. – 16 жовтня. – С.23.

Про виставку «Львівські ужинки» у Львівському палаці мистецтв. У двох виставкових залах було представлено твори викладачів і студентів Львівської національної академії мистецтв, зокрема художня кераміка.

4843. Жила Оксана. Монументальна велич митця // Львівська газета. – 2008. – №80. – 6-8 червня. – С.8.

Про виставку робіт народного художника України, лауреата Національної премії України імені Тараса Шевченка, професора Львівської національної академії мистецтв Дмитра Крвавича, що відбулася у Львівській галереї мистецтв. Серед експонатів виставки було представлено майоліку.

4844. Жук Людмила. Українське гончарство повинне жити! // Полтавський вісник. – 2008. – №28. – 11 липня. – С.10.

Про II Міжнародний науково-практичний керамологічний симпозіум «Гончарне шкільництво на глобалізаційному роздоріжжі: нереалізовані можливості й перспективи розвитку», який відбувся з 7 по 11 липня 2008 року в Опішному (Полтавщина), на базі Національного музею-заповідника українського гончарства. Учасниками симпозіуму стали історики, керамологи, мистецтвознавці, культурологи, етнографи з України, Російської Федерації, Республіки Білорусь, Молдови, Румунії. Під час симпозіуму було презентовано унікальне керамологічне трикнижжя «Гончарний здвиг Донбасу», авторами якого є вчені-керамологи Олесь Пошивайло та Людмила Овчаренко. Статтю проілюстровано фото глиняного виробу з фондів Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному.

4845. Журавлев Д.В., Быковская Н.В., Желтикова А.Л. Светильники VI – первой половины III в. до н.э. – К.: Мистецтво, 2007. – Т.1. – 208 с.

Про колекцію давніх глиняних світильників з фондів Керченського історико-культурного заповідника (VI – перша половина III ст. до н.е.). Статтю ілюстровано фото глиняних виробів та їхніх фрагментів.

4846. Загаєцька Олена. Як оберіг духовності і самоствердження нації // Образотворче мистецтво. – 2008. – №3. – С.30-31.

Про роботу Національної спілки художників України в новітні часи Незалежності. Серед сучасних мистців названо ім'я відомого київського кераміста Володимира Анатолійовича Онищенка. Подано фото скульптури з шамотної маси Михайла Горлового «Трипільський торс».

4847. Задніков С.А. Антична кераміка другої половини VII ст. до н.е. з розкопок на Більському городищі // Проблемы истории и археологии Украины: Материалы VI Международной научной конференции, посвещенной 150-летию со дня рождения академика В.П.Бузескула. – Харьков: ООО «НТМТ», 2008. – С.27-28.

Про знахідки фрагментів античної кераміки другої половини VII ст. до н.е. в культурному шарі Більського городища. Вирізнено типи глиняних амфор, здійснено їх хронологічний поділ за часом виготовлення.

4848. Заєць Василь. Трипільський материк безмежний, і вивчати його нам // Культура і життя. – 2008. – №31. – 30 липня. – С.3.

Про трипільську культуру – одну з найяскравіших на території України. Найбільш частими археологічними знахідками на пам'ятках цієї культури є глиняні вироби. Статтю проілюстровано фото трипільської ритуальної й побутової кераміки.

4849. Зайцевський Михайло. Форма сучасного діалогу з глядачем // Образотворче мистецтво. – 2008. – №1. – С.137.

Статтю проілюстровано фото виробів з шамотної маси Михайла Зайцевського.

4850. Зайченко Валентина. Археологи, етнологи з Росії та Польщі приїздили в Опішню // Коло. – 2008. – №23. – 5-11 червня. – С.2.

Про Міжнародний науково-практичний керамологічний семінар «Експеримент у сучасній керамології: шлях до наукової істини чи профанація наукових знань», який проходив упродовж 28-30 травня 2008 року на базі Національного музею-заповідника українського гончарства у Опішному (Полтавщина).

4851. Зайченко Валентина. Побачив Опішню на фото і зрозумів, що повинен бути там // Коло. – 2008. – №17. – 24-30 квітня. – С.24.

Про виставку, присвячену 45-річчю відомого художника-кераміста Сергія Радька з Межиріча (Черкащина), що відбулася 18 квітня 2008 року в Національному музеї-заповіднику українського гончарства в Опішному. Статтю проілюстровано фото Сергія Радька з керамологом, директором Інституту народознавства НАН України, доктором історичних наук Олесем Пошивайлом, а також світлиною глиняного виробу майстра.

4852. Засєда Людмила. Дві кавові філіжанки // День. – 2008. – №163. – 12 вересня. – С.7.

Про творчість талановитої гончарки – Світлани Гібаленко з Києва.

4853. Звід пам'яток історії та культури України: Полтавська область: Комсомольська міська рада. – Київ–Полтава: Полтавський літератор, 2008. – 148 с.

Про пам'ятки природи, археології, історії, монументального мистецтва, що розташовані в адміністративних межах Комсомольської міської ради, що в Полтавщині. Більшість археологічних пам'яток і об'єктів входить до числа порівняно добре збережених поселень доби бронзи – фіналу доби раннього заліза. Подано детальний опис знахідок, виявлених під час археологічних досліджень культурних нашарувань, зокрема глиняних виробів та їхніх фрагментів. Книгу проілюстровано малюнками глиняних виробів.

4854. Звіздецький Б.А. Городища IX–XIII ст. на території літописних древлян. – К.: Інститут археології НАН України, 2008. – 176 с.

Подано аналіз укріплених поселень давньоруського часу, розташованих на території, зайнятій племенами літописних древлян (зона Українського Полісся на Дніпровському Правобережжі. Джерельною базою дослідження стали археологічні матеріали, отримані більш ніж за столітній період вивчення древлянських городищ. Найбільш чисельною групою археологічних знахідок є глиняні вироби та їх фрагменти. Ілюстративний матеріал представлено малюнками давньої кераміки.

4855. Зибіна Т.В. Під царським вензелем (з колекції порцеляни XIM) // Чотирнадцяті Сумцовські читання: Збірник матеріалів наукової конференції «Музей і сучасність: актуальні проблеми музейної діяльності». – Харків: Харківський історичний музей, 2008. – С.107-110.

Про історію створення на Імператорському фарфоровому заводі в Петербурзі великих парадних царських сервізів та про окремі предмети з них, що нині зберігаються в Харківському історичному музеї. Подано фото порцелянових виробів з музейної колекції.

4856. Зіненко Тетяна. Архаїчний модерн В'ячеслава Віньковського // Культурологічні джерела. – Ужгород, 2008. – №4. – С.23-24.

Про творчість відомого художника-кераміста В'ячеслава Віньковського з Ужгорода. Подано фото майстра та його глиняних виробів.

4857. Зіненко Тетяна. Душа кераміки // Українське мистецтво. – 2008. – №4. – С.187-189.

Про другий симпозіум керамістів «Україна соборна», який відбувся у м.Слов'янськ упродовж 19 червня – 7 липня 2005 року на базі Слов'янського художнього ліцею за підтримки й безпосередньої участі однієї з провідних глиновидобувних корпорацій України «Глини Донбасу». Подано інформацію про завершальну виставку творів учасників симпозіуму (27 художників і 13 практикантів із Києва, Запоріжжя, Донецька, Слов'янська, Черкас, Ужгорода, Луцька, Одеси й Полтави), відкриту в цеху нового заводу «ЗЕВС-кераміка». Поінформовано, що після роботи журі колекція унікальних глиняних творів стала надбанням організаторів заходу.

Згадуючи подібні симпозіуми в інших населених пунктах України (Комсомольськ, Охтирка, Полонне, Полтава, Чигирин, Бубнівка, Опішне), авторка висловила думку про важливість подібних мистецьких заходів, які є «чудовою ілюстрацією разючого діапазону контрастів у сучасному мистецтві». Вона наголосила на умовах, необхідних для того, щоб подібні симпозіуми стали традиційними в мистецькому житті країни. Важливо змінювати «ставлення до симпозіумів самих художників». Актуальною може виявитися й «добре закручена інтрига, помножена на незаперечний авторитет». Архінеобхідним є «залучення і безпосередня участь усіх мистецьких і навколомистецьких структур до процесу творчої «розкрутки» симпозіуму».

Статтю проілюстровано фото творчих робіт учасників: Ганни Друль, Ігоря Берези й Олександра Рося зі Львова, Марка Галенка й Сергія Кайдака з Києва, Георгія Беро з Донецька, Лілії Бережненко із Запоріжжя, Людмили Шилімової-Ганзенко з Черкас, Світлани Сеніної з Харкова.

4858. Змієвський Станіслав. Гончар Вакуленко і чорта осідлав // Культура і життя. – 2008. – №18. – 23 квітня. – С.3.

Про творчість ялтинського кераміста, заслуженого майстра народної творчості України Миколи Вакуленка.

4859. Змієвський Станіслав. Світ відкриває Трипілля // Культура і життя. – 2008. – №19-20. – 7 травня. – С.7.

Про Історико-археологічний музей «Аратта–Україна» в селі Трипілля (Київщина), експозиція якого дає не лише відомості про аріїв та Аратту, а й дозволяє відвідувачам опинитися в їхніх великих помешканнях, побачити печі, рала й серпи, оздоблений дивовижним орнаментом глиняний посуд. Експозиція містить не тільки археологічні знахідки, а й речі, відтворені сучасними майстрами. Статтю проілюстровано фото глиняного виробу – посудини «бінокль».

4860. Знає світ наших гончарів // Дністрові зорі. – Сокиряни, 2008. – №29. – 19 липня.

Про чергову персональну виставку глиняних виробів заслуженого працівника культури України, члена Національної спілки майстрів народного мистецтва України, директора Районного музею гончарства в с.Коболчин Івана Гончара в місті Самбір (Львівщина).

4861. Знаменні дати і події 2008 року. – К.: Інформаційний центр з питань культури та мистецтва, 2008. – 128 с.

Зазначено знаменні дати в галузі декоративно-ужиткового мистецтва. Зокрема, подано біографічні й історичні довідки про дослідників українського гончарства, майстрів-гончарів, фарфористів.

4862. Знаменні дати і події 2009 року: культура і мистецтво. – К.: Національна парламентська бібліотека України, 2008. – С.13, 14, 82, 88, 89, 118.

Подано біографічні й історичні довідки про українських майстрів-гончарів: Петра Ганжу, Івана Гончара, Михайла Баранюка, Якова Бацуцу, Івана Гладиревського, Петра Кошака, Федота Падалку, Василя Шостопальця; художників-керамістів – Ігоря Березу, Ендре Гіді, Тамару Оврах, Світлану Пасічну.

4863. Зоряна Наталя. Феномен львівської школи // Народна армія. – 2008. – №42. – 4 березня. – С.6.

Про творчість львівського художника-кераміста Тараса Левківа, який є одним із засновників львівської школи кераміки. Мистець досконало володіє гончарними матеріалами, має високу технологічну майстерність, постійно експериментує, іноді поєднує глину з деревом чи металом в оригінальних, несподіваних комбінаціях. Згадано ім'я відомого художника-кераміста Володимира Онищенка. Статтю проілюстровано фото мистця Тараса Левківа та його глиняного виробу.

4864. Зубань В. Другий Міжнародний – відкрито // Голос Зіньківщини. – 2008. – №52. – 5 липня. – С.2.

Про відкриття Другого Міжнародного молодіжного гончарського фестивалю «Опішне-2008». Згадано про гончаря, заслуженого майстра народної творчості України Миколу Пошивайла.

4865. Зубань В. Коли робота в радість // Голос Зіньківщини. – 2008. – №75. – 24 вересня. – С.1.

Про життєвий і творчий шлях опішнянського гончаря, кавалера ордена Трудової слави III ступеня Михайла Острянина. Подано фото майстра за роботою.

4866. Зубань Вікторія. Великі майстри – доброзичливі // Полтавський вісник. – 2008. – №39. – 26 вересня. – С.23.

Про життєвий і творчий шлях гончаря, кавалера ордена Трудової слави III ступеня Михайла Острянина. Серед робіт, виконаних майстром на гончарному крузі, – макітри, барила, миски, тарелі, горщики, глечики, кухлі. Подано фото майстра за роботою.

4867. Зубань Вікторія. Коли робота в радість, то в радість і життя // День. – 2008. – №169. – 20 вересня. – С.8.

Про життєвий і творчий шлях відомого гончаря Михайла Острянина з Опішного з нагоди його 70-річчя. Подано фото майстра за роботою.

4868. Зубань Вікторія. Коли робота в радість, то в радість і життя // Полтавська думка-2000. – 2008. – №38. – 18 вересня. – С.13.

Про життєвий і творчий шлях відомого гончаря Михайла Острянина з Опішного з нагоди його 70-річчя. Подано фото майстра за роботою.

4869. Зубань Вікторія. Незвичайні люди – гончарі // Урядовий кур'єр. – 2008. – №177. – 24 вересня. – С.8.

Про творчий шлях гончаря Михайла Острянина з Опішного, а також про відомих майстрів із Гончарівки (куток Опішного): Івана Горілея, Семена та Федора Хлонів, Івана Бордуна, Федора Пошивайла. Статтю проілюстровано фото Михайла Острянина за гончарним кругом.

4870. Зубань Вікторія. «Робота продовжує моє життя...» // Українське слово. – 2008. – №37. – 10-16 вересня. – С.13.

Про життєвий і творчий шлях гончаря, заслуженого майстра народної творчості України, лауреата Національної премії України імені Тараса Шевченка та Премії імені Данила Щербаківського Василя Омеляненка. Названо імена відомих опішненських гончарів: Михайла Китриша, Миколи Пошивайла, Михайла Острянина. Згадано про Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, Інститут керамології – відділення Інституту народознавства НАН України, Державну спеціалізовану художню школу-інтернат «Колегіум мистецтв у Опішному».

4871. Зубань Вікторія. «Робота продовжує моє життя...» // Урядовий кур'єр. – 2008. – №156. – 23 серпня. – С.12.

Про життєвий і творчий шлях гончаря, заслуженого майстра народної творчості України, лауреата Національної премії України імені Тараса Шевченка та Премії імені Данила Щербаківського Василя Омеляненка. Названо імена гончарів Опішного: Михайла Китриша, Миколи Пошивайла, Михайла Острянина. Згадано Державну спеціалізовану художню школу-інтернат «Колегіум мистецтв у Опішному». Статтю проілюстровано фото Василя Омеляненка за роботою.

4872. Зубань Вікторія. Чи зможемо відродити народні художні промисли? // Голос України. – 2008. – №53. – 19 березня. – С.10.

Про проблеми, пов'язані з відродженням народних ремесел і промислів. Згадано про Опішне, відоме як столиця українського гончарства, та опішнянські заводи «Керамік» і «Художній керамік», які припинили своє існування.

4873. І оживають у глині...: Твори майстрів Полтавщини на гоголівську тематику з фондів Полтавського краєзнавчого музею: Каталог. – Полтава: АСМІ, 2008. – 4 с.

Подано фото глиняних виробів опішненських гончарів: Михайла Китриша, Миколи Пошивайла, Олександри Селюченко, Розалії Чабаненко.

4874. Исакова Любовь. Какой посудой лучше пользоваться? // Товарищ. – Киев, 2008. – №82. – 24 июля. – С.9.

Про переваги глиняного посуду.

4875. Іван Бобков: Художня кераміка: Альбом-каталог /Упорядник Євген Шевченко. – К.: Народні джерела, 2008. – 38 с.

Подано інформацію про творчість художника-кераміста Івана Бобкова (Київ), а також представлено каталог його робіт.

4876. Іван Самотос: Портрети: Альбом. – Львів: ТзОВ «Простір–М», 2008. – 88 с.

Про скульптора, народного художника України Івана Самотоса зі Львова, який працює в галузі монументально-декоративної пластики та станкового портрету. Серед матеріалів, які мистець використовує у творчості, – шамот та глина.

4877. Іваненко Галина. Трипілля в Польщі // Український тиждень. – Київ, 2008. – №17. – 25 квітня – 1 травня. – С.76.

Про виставку «Україна – світові», що експонувалася в Національному музеї у Варшаві (Польща). З середини квітня 2008 року впродовж трьох місяців відвідувачі мали нагоду ознайомитися з унікальними артефактами з приватної колекції «Платар» Сергія Платонова та Сергія Тарути. Серед експонатів – трипільська кераміка із зображенням тварин, астральних об'єктів, символів родючості, глиняні вироби еллінського, римського, візантійського й давньоруського часів.

4878. Іваннікова Л. Вечорниці. А що після них? – К.: ПП Наталія Брехуненко, 2008. – 72 с.

Для оформлення книги використано репродукції глиняних творів заслуженого майстра народної творчості України Миколи Вакуленка з Ялти.

4879. Іванов Тиміш. Гіпноз імені «Опішні» // Урядовий кур'єр. – 2008. – №172. – 17 вересня. – С.20.

Про минуле й сьогодення опішненського гончарства. Згадано Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, Інститут керамології – відділення Інституту народознавства НАН України, Державну спеціалізовану школу-інтернат «Колегіум мистецтв у Опішному». Названо ім'я керамолога, директора Інституту керамології – відділення Інституту народознавства НАН України, заслуженого діяча науки і техніки України, лауреата Всеукраїнської літературно-мистецької премії імені Івана Нечуя-Левицького, доктора історичних наук Олеся Пошивайла. Статтю проілюстровано фото глиняного виробу на гончарному крузі, а також кераміки із фондів Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному.

4880. Івасюк Галина. Зробімо Трипілля ближчим // Українське слово. – 2008. – №30. – 23-29 липня. – С.16.

Про І Міжнародний екокультурний фестиваль «Трипільське коло-2008. Вода», який мав на меті пробудити жвавий інтерес до історичної спадщини, залишеної нам трипільською культурою. Кожен учасник і гість фестивалю мав можливість обрати заняття до душі, зокрема спробувати себе в гончарстві. Статтю проілюстровано фото глиняних виробів.

4881. Івасюк Галина. Погойдаємось на орелях // Народна. – Київ, 2008. – №39. – 27 вересня. – С.8.

Про І Всеукраїнський дитячий фольклорний фестиваль «Орелі», який відбувся в Українському центрі народної культури «Музей Івана Гончара» (Київ). На святі кожен міг знайти справу до душі, зокрема, спробувати формувати посуд на гончарному крузі. Подано фото майстра, котрий дає урок гончарства.

4882. Ігнатенко Олена. «Етновесна. День Європи на батьківщині Василя Симоненка» // Зоря Полтавщини. – 2008. – №76. – 21 травня. – С.4.

Про фестиваль «Етновесна», який відбувся біля села Біївці Лубенського району в Полтавщині. Серед учасників – вихованці Державної спеціалізованої художньої школи-інтернату «Колегіум мистецтв у Опішному», які навчали бажаючих виготовляти глиняний посуд. Статтю проілюстровано фото глиняних виробів.

4883. Ігнатенко Олена, Самойлова Людмила. Свято і будні // Зоря Полтавщини. – 2008. – №126. – 20 серпня. – С.1.

Про Національний сорочинський ярмарок. Статтю проілюстровано фото глиняних виробів, представлених для продажу на ярмарку.

4884. Ілляшенко Т.В. Донецький обласний краєзнавчий музей // Енциклопедія Сучасної України. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2008. – Т.8. – С.298.

Про Донецький обласний краєзнавчий музей, заснований 1924 року. Серед експонатів – глиняні козацькі люльки, посуд і кахлі. Подано фото глиняних і скляних виробів з поселення Козача Пристань (Донеччина).

4885. Ільчишин Василь. Могильник висоцької культури біля с.Мильне на Тернопільщині // Археологічні дослідження Львівського університету. – Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2008. – Вип.11. – С.130-135.

Подано матеріали археологічних досліджень могильника висоцької культури біля села Мильне Зборівського району в Тернопільщині. У культурному шарі виявлено уламки ліпленої кераміки висоцької культури. Більшості уламків притаманний двошаровий колір черепка – зовнішня поверхня світло-коричнева, внутрішня – чорна або темно-сіра, що спричинено температурним режимом випалювання. На одному з уламків виявлено наліплений валик. Подано малюнки знахідок з могильника.

4886. Ісаєв Володимир. Загадки трипільської символіки // Експрес [Регіональні новини]. – 2008. – №138. – 18-25 вересня. – С.14.

Про виставку творчого доробку майстра-аматора Людмили Смолякової в Рівненській мистецькій галереї. На виставці – понад сто експонатів, виготовлених із глини.

Мисткиня однією з перших почала творчо наслідувати трипільську кераміку з її символічними знаками й орнаментами. Для ліплення використовує максимально наближені технології й сировину. Статтю проілюстровано фото глиняних виробів.

4887. Ісаченко Леонід. Магія труби і кельми // Урядовий кур'єр. – 2008. – №170. – 13 вересня. – С.8.

Про працю пічника, який під час будівництва печі використовує цеглу, кахлі й глину. Подано фото печі, облицьованої кахлями.

4888. Ісупова Неллі // Образотворче мистецтво. – 2008. – №4. – С.10.

Подано фото глиняної композиції «Мої янголи» художника-кераміста Неллі Ісупової з Києва.

4889. Кавун Олексій. Сутінки фарфорової цивілізації? // Житомирщина. – 2008. – №82. – 29 липня. – С.8.

Подано інформацію про виставку робіт колишнього головного художника Коростенського фарфорового заводу Наталі Аксьоненко, а також про творчий шлях мисткині. Статтю проілюстровано фото Наталі Аксьоненко з порцеляновими виробами.

4890. Каніболоцька Тетяна. В Опішні відбувся «форум небайдужих» // Коло. – 2008. – №28. – 10-16 липня. – С.23.

Про Міжнародний науково-практичний керамологічний симпозіум «Гончарне шкільництво на глобалізаційному роздоріжжі: нереалізовані можливості й перспективи розвитку», який відбувся 7-11 липня 2008 року в Національному музеї-заповіднику українського гончарства в Опішному. Під час симпозіуму було презентовано трикнижжя, присвячене гончарству Макарового Яру (Луганщина).

4891. Каніболоцька Тетяна. Негода ледь не завадила святу гончара // Коло. – 2008. – №28. – 10-16 липня. – С.12.

Про обласне свято народної творчості «День гончаря», яке відбулося 5 липня 2008 року в столиці українського гончарства – Опішному. Подано згадку про видатних опішненських гончарів Миколу Пошивайла, Василя Омеляненка, названо імена майстрів, у тому числі Алли Гурин, Миколи Варвинського, Віктора Комаревцева.

4892. Каплун Н.М. Народне мистецтво Луганщини. Традиції і сучасність // Краеведческие записки: Сборник научных трудов. – Луганск: ООО «Виртуальная реальность», 2008. – Вып.IV. – С.210-218.

Про промисли Луганщини, серед яких згадано й гончарство. Названо найбільші осередки гончарного виробництва – село Макарів Яр та слободу Євсуг. Місцеві майстри виготовляли різноманітний посуд: горщики, глечики, ринки, макітри, миски, квітники тощо. За відомостями автора, гончарство побутувало в 21 селі Луганщини.

4893. Капустіна Н.І. Деякі аспекти роботи з музейною аудиторією. Тези (з досвіду роботи Дніпропетровського історичного музею імені Д.І.Яворницького) // Сучасний музей: між скарбницею та підприємництвом: Матеріали Міжнародної конференції 8-10 жовтня 2006 року в м.Чернівці. – Львів: ВНТЛ–Класика, 2008. – С.99-102.

Згадано про щорічне свято «Чисті джерела», присвячене Міжнародному дню музеїв, яке проводив Дніпропетровський історичний музей імені Дмитра Яворницького. У Містечку майстрів відвідувачі мали нагоду спостерігати за роботою гончарів.

4894. Капустіна Н.І., Бекетова В.М. Всеукраїнський музейний фестиваль // Музеї України. – 2008. – №5-6. – С.2-5.

Про роботу II Всеукраїнського музейного фестивалю, який з 18 до 22 вересня 2008 року відбувся у Дніпропетровську. Серед розмаїття фільмів, музейних сайтів, які було представлено на фестивалі, однією з кращих було визнано телерекламу Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному. Статтю проілюстровано фото глиняних виробів опішненських гончарів.

4895. Кара-Васильєва Т.В. Дроб'язки // Енциклопедія Сучасної України. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2008. – Т.8. – С.409.

Про родину гончарів з Ніжина Чернігівської області, які виробляли мальований посуд і кахлі. Для їхніх творів характерна мальовка синьою фарбою («шмільовка») по білому тлу. Використовували також традиційні фарби – чорну («циндру»), білу («побіл»), коричневу («пецівку»), зелену («мідянку»). Елементами декорування мисок були мальовані зображенням букетів, домашніх птахів (півнів, гусей, качок). Подано фото мальовки тарілок та кахель.

4896. Кара-Васильєва Тетяна. [Історія декоративного мистецтва України] // Народне мистецтво. – 2008. – №3-4. – С.88.

Подано інформацію про другий том п'ятитомного видання «Історія декоративного мистецтва України». Книгу присвячено декоративному мистецтву України XVII–XVIII століть. Один з її розділів присвячено гончарству. Згадано про Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, який, зокрема, надав допомогу у вивченні колекцій та підборі ілюстративного матеріалу до видання.

4897. Карпикова Л.О. Дружківський міський художній музей // Енциклопедія Сучасної України. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2008. – Т.8. – С.441-442.

Про Дружківський міський художній музей, створений 1984 року. Серед експонатів – твори В.Сахненка, В.Марка, художників Дружківського фарфорового заводу, мальовані солями роботи В.Ковальчука, порцелянові вироби С.Федяєва, Н. та Ю.Василенків та інших. Подано фото фарфорового чайно-кавового сервізу В.Ковальчука.

4898. Каталог втрачених творів Національного музею у Львові імені Андрея Шептицького (1940–1941) /Автор-упорядник Данута Посацька. – Київ–Львів: ТзОВ «Кольорове Небо», 2008. – 52 с.

Каталог містить відомості про понад 360 творів малярства й народного мистецтва з колекції Національного музею у Львові імені Андрея Шептицького, які в 1940–1941 роках експонувалися на виставках у Москві й Харкові. Ці твори не повернулися до Національного музею і вважаються втраченими внаслідок подій Другої світової війни. На с.29-30, 51 подано опис кахель і глиняних виробів з Гуцульщини.

4899. Квітка Галина. Дикий Сад був не таким уже й диким. А ми? // Голос України. – 2008. – №11. – 22 січня. – С.11.

Про пам'ятку археології Дикий Сад – місто кімерійців часів пізньої бронзи, яке виявили під час археологічних досліджень у центрі Миколаєва. Серед знайдених артефактів – глиняні вироби та їх фрагменти. Статтю проілюстровано фото глиняної вази.

4900. Керамика: наука и жизнь. – 2008. – №1. – 64 с.; №2. – 64 с.

Міжнародний науково-виробничий журнал з проблем технічної кераміки.

4901. Керамика: стиль и мода. – 2008. – №1. – 185 с.; №2. – 200 с., №3. – 190 с.; №4. – 160 с.

Спеціалізоване періодичне видання – єдиний в Україні видавничий проект у галузі облицювальної плитки, покликаний надавати інформаційну допомогу спеціалістам і споживачам кераміки.

4902. Керамічний світ Людмили Мєшкової // Обрій. – 2008. – №21. –12-18 чевpня. – С.15.

Про виставку керамічного живопису (панно, ікони, портрети видатних діячів культури, політиків) Людмили Мєшкової (Київ), яка експонувалася в Українському домі.

4903. Кирей Владислав. Таїна гончарного круга // Урядовий кур'єр. – 2008. – №156. – 23 серпня. – С.12.

Про гончарство Опішного, що в Полтавщині. Подано інформацію про I Міжнародний молодіжний гончарський фестиваль в Опішному, а також про традиційне щорічне свято «День гончаря». Названо імена славетних опішненських гончарів: Гаврила Пошивайла та його дружини – малювальниці Явдохи, Миколи Пошивайла, Василя Омеляненка, а також іменитих художників-керамістів Світлани Пасічної (Полтава) та Людмили Шилімової-Ганзенко (Черкаси). Подано фрагмент бесіди з директором Інституту керамології – відділення Інституту народознавства НАН України, доктором історичних наук Олесем Пошивайлом. Мова йде про проблеми українського гончарства, які можливо розв'язати, на думку вченого, лише за умови державної підтримки. Статтю проілюстровано фото опішненського гончаря Миколи Варвинського з глиняними виробами.

4904. Кир'ян Надія. Відроджені шедеври з музейних скарбниць: До 70-річчя Національного науково-дослідного реставраційного центру України // Слово Просвіти. – 2008. – №24. – 12-18 червня. – С.14.

Про унікальну виставку «Відроджені шедеври з музейних скарбниць України» в Національному музеї Тараса Шевченка, де було представлено експонати з понад 40 музеїв України, відреставровані фахівцями Національного науково-дослідного реставраційного центру України. Серед них були порцелянові вироби Києво-Межигірської фабрики, Дельфтської мануфактури, а також російських і західноєвропейських заводів.

4905. Кислицкая Анна. Фарфор пластмассой не заменишь // Вечерние вести. – Киев, 2008. – №12. – 22 января. – С.10.

Про виробництво фарфору. Статтю проілюстровано фото фарфорових виробів.

4906. Клейменова Ольга. Тени незабытого мастера // Киевские ведомости. – 2008. – №22. – 6 февраля. – С.16.

Про виставку графіки й виробів декоративного мистецтва відомого кінорежисера Сергія Параджанова, яка експонувалася в Національному художньому музеї (Київ). Серед представлених експонатів – панно, виготовлене із уламків старовинного фарфору. Статтю проілюстровано фото виробу.

4907. Клименко Інна. Різдвяні мрії // Пенсійний кур'єр. – 2008. – №1. – 4 січня. – С.16.

Про Всеукраїнську різдвяну художню виставку, що експонувалася в Центральному будинку художника (Київ). На ній було показано понад 400 творів образотворчого й декоративно-ужиткового мистецтва з різних регіонів України. Серед них – багато глиняних виробів, зокрема посуд – святковий набір для куті, тарелі з різдвяними сюжетами тощо. Глиняний твір «Молитва Ноя» – своєрідні філософські роздуми щодо відомого біблійного сюжету.

4908. Клименко О.О. Дугельна Марія Яківна // Енциклопедія Сучасної України. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2008. – Т.8. – С.497.

Про відому народну майстриню глиняної іграшки та мальовки з Опішного в Полтавщині, яка створила кілька сотень зразків іграшки великого розміру у вигляді баринь, вершників, коників, пташечок, чаєчок, півників, рибок. Іграшки майстрині – теракотові, іноді оздоблені мальовкою аніліновими фарбами. Подано фото майстрині з іграшкою.

4909. Клименко О.О. Духота Василь Іванович // Енциклопедія Сучасної України. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2008. – Т.8. – С.138, 562.

Про майстра-гончаря Василя Духоту (Вишгород, Київщина), який створював традиційні скульптурки у вигляді вершників, тварин, птахів, а також посуд, оздоблений підполив'яною мальовкою або кольоровими поливами. Подано фото художника та його глиняних творів.

4910. Клименко Олена. Українська мальована миска // Народне мистецтво. – 2008. – №3-4. – С.28-32.

Статтю присвячено аналізу одного з найважливіших предметів інтер'єру українського традиційного житла – мальованій мисці, у якій поєднуються художня, ужиткова й обрядова функції. Авторка наголосила, що мальовані миски разом з іншими предметами оздоблення інтер'єру створювали цілісний художній ансамбль. Проаналізовано основні типи форм мисок. За технологічними ознаками виділено миски теракотові, оздоблені кольоровими ангобами, димлені з лискованим декором, вкриті прозорою або кольоровою поливами, прикрашені ритуванням чи відбитками штампа та з підполив'яним малюванням.

Головну увагу звернено на оздоблення мальованих мисок. Охарактеризовано принципи побудови декору, основні типи композицій, колорит, типові орнаментальні мотиви, варіанти підходу до заповнення поверхні миски візерунками (суцільне розміщення мотивів або увага до вільного тла), манеру трактування елементів декору в окремих осередках і у творчості окремих майстрів.

Проаналізовано художні особливості мальованих мисок різних регіонів України: Полтавщини, Середньої Наддніпрянщини, Поділля, Гуцульщини й Покуття. Здійснено

мистецтвознавчий аналіз мисок найбільш відомих осередків (Опішне з навколишніми селами, Постав-Мука, Дибинці, Гнилець, Головківка, Бубнівка, Жерденівка, Кіблич, Торканівка, Берлинці-Лісові, Рахни-Лісові, Горишківка, Крищинці, Коломия, Косів, Пістинь тощо).

Зроблено висновок, що мальовані миски були одним із найважливіших предметів у художньому ансамблі традиційного житла українців. Нині вони залишаються окрасою музеїв і свідчать про невичерпний творчий потенціал нашого народу.

Статтю проілюстровано кольоровими світлинами, виконаними авторкою. Більшість із них опубліковано вперше.

4911. Климович Сергей. Мастерство огня и глины // Газета по-киевски. – Киев, 2008. – №38. – 18 февраля. – С.5.

Про ювілейну виставку робіт гончарки Оксани Грудзинської (Київ), що експонувалася в Музеї українського народного декоративного мистецтва. Серед експонатів виставки – глиняні мальовані тарілки в українському етнічному стилі, рельєфні вази і і «давньогрецький посуд», а також фото монументальних робіт художниці. Вона – автор панно на Київській станції метро «Хрещатик». Подано фото Оксани Грудзинської та її творів.

4912. Клосінська Е.М. [Л.Крушельницька. Культура Ноа на землях України. – Львів, 2006. – 160 с., 56 рис., 19 фото, резюме німецькою мовою, бібліографія] // Археологія. – 2008. – №2. – С.93-96.

Рецензія на вищеназвану книгу про культуру Ноа – відому формацію пізньої бронзи на території Західної України. Широко розглянуто пам'ятки, залишені представниками цієї культури на території України. Авторка традиційно поділила кераміку на кухонне й столове начиння, здійснивши її типологізацію на основі функціональних критеріїв. Акцентовано увагу на характерну форму – двовухі вази, притаманні для культури Ноа.

4913. Кобильченко Олена. Вінницький Монмартр // Вінниччина. – 2008. – №118. – 8 серпня. – С.12.

Про керамістку Людмилу Філінську, яка під час Свята музеїв, що відбулося на Музейній площі Вінниці, представила свої вироби: глиняних ангелочків, свистунці, дзвіночки.

4914. Кобиляцька Вікторія. Відкрилась виставка народних іграшок // Газета по-українськи. – 2008. – №165. – 11 вересня. – С.3.

Про виставку народної іграшки «Від Лялі до Лелі», що експонувалася в Черкаському художньому музеї. Серед експонатів було представлено глиняну іграшку з села Громи Уманського району Черкаської області та роботи майстрині Анжели Драч.

4915. Кобиляцька Вікторія. Гончарі в Чигирині три тижні ліпили глечики // Газета по-українськи. – 2008. – №129. – 22 липня. – С.8.

Про Молодіжний симпозіум гончарного мистецтва «Чигирин–2008», який тривав з 1 до 20 липня 2008 року. Названо імена молодих гончарів: Михайла Плужника-Гладира з Одеси, Олександра Ярового з Яготина (Київщина), Анжели Драч з Умані (Черкащина), Юрія Нечая із Кременчука (Полтавщина), Олександра Шафірова з Києва. Статтю проілюстровано фото глиняної іграшки Анжели Драч.

4916. Коваленко Оксана. Глиняні люльки XVII–XVIII століть (за матеріалами Полтавщини). – Опішне: Українське Народознавство, 2008. – 144 с.: іл.

Це перше в Україні спеціалізоване дослідження предметів дрібної пластики, де проаналізовано термінологію, типологію, технології виготовлення, особливості форм і декору люльок, віднайдених у Полтавщині.

На основі екскурсу в історію поширення тютюнництва на дослідженій території упродовж XVII–XVIII століть з'ясовано склад тютюнників Полтавського полку, обсяги вирощування й продажу тютюну, окреслено державну політику щодо поширення промислу. Наголошено, що для українців тютюнопаління було турецько-татарським запозиченням, про що свідчать слова східного походження «тютюн» і «люлька».

Подано інформацію про початок вирощування тютюну в Полтавщині в другій половині XVII століття, який набрав неабиякого розмаху в першій чверті XVIII століття. Зазначено, що саме з розвитком тютюнництва в Україні, особливо в її Лівобережно-Дніпровському регіоні, пов'язане збільшення місцевого виготовлення люльок та поширення люлькарства, внаслідок чого зросли й темпи виготовлення українських люльок. Зроблено висновок, що в XIX столітті глиняні люльки стали порівняно рідкісними, оскільки на зміну їм прийшли дерев'яні.

Монографія вміщує матеріали, що свідчать про спеціалізацію значної кількості люльок. Унормовано наукову термінологію для їх каталогізації. Здійснено типологічний поділ люльок місцевого виробництва. Запропоновано назви для опису кожної структурної частини цих виробів. За особливостями форм і розмірів чашечок виділено 4 типи (14 варіантів) люльок місцевого виробництва: глекоподібні; з округлою нижньою частиною, циліндричною шиєю, невиділеними вінцями; напівсферичні або напівеліпсоїдні; конусоподібні.

Наголошено, що у XVII – на початку XVIII століття форми люльок були стрункі, витягнуті догори, нагадували голландські вироби. У цей час усе більше з'являлося люльок з плоскою нижньою частиною чашечки та невисокими прямими вінцями. Проте на відміну від чашечки форма тулійки була більш статичною, тому майже не змінилася за досліджуваний період. Тулійки за формою поділено на циліндричні та конусоподібні. Зазначено, що майже всі досліджені люльки мали потовщення або по краю, або по центру, деякі тулійки потовщені вцілому. Акцентовано увагу на тому, що варіанти моделювання чашечки й тулійки, декорування, у межах усталених форм, надавали люлькам відмінностей.

Виділено способи, зокрема гончарювання, ліплення, відтискування або лиття у двочастинній формі, й взаємопов'язані послідовні етапи виготовлення люльок (підготовка сировини, формування виробу, обробка поверхні й декорування, сушіння, випалювання). Визначено прийоми орнаментування виробів: оздоблення рельєфним орнаментом, що формувався під час лиття люльки в орнаментованій формі; доповнення рельєфного орнаменту штампуванням, ритуванням, відтискуванням коліщатком (у різних поєднаннях або окремо кожен елемент).

Книга містить додатки, серед яких важливе значення для музейної роботи має базова схема опису люльок, яка може стати робочим інструментом для дослідників і музейників у їх фондовій і пошуковій роботі.

4917. Коваленко Оксана. Домогосподарства гончарів в структурі житлової забудови м.Полтави XVIII ст. (за матеріалами Генерального перепису 1765–1766 років) // Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні: Збірка наукових статей. – К.: Центр пам'яткознавства НАН України, УТОПІК, 2008. – Вип.17. – С.248-252.

Розглянуто особливості домогосподарств гончарів Полтави другої половини XVIII століття. Уперше звернено увагу на гончарів як представників ремісничої групи міського населення, яку охарактеризовано на основі Генерального перепису 1765–1766 років. Подано порівняльну характеристику гончарського ремісничого контингенту Полтави початку третьої чверті XVIII століття із іншими професійними групами ремісників того часу.

4918. Коваленко Оксана. [Поливная керамика Средиземноморья и Причерноморья X–XVIII вв.: Сборник научных трудов. – К.: ИД «Стилос», 2005. – Т.1. – 511 с.] // Бібліографія українського гончарства. 2005: Національний науковий щорічник /За редакцією доктора історичних наук Олеся Пошивайла. – Опішне: Українське Народознавство, 2008. – Вип.7. – С.155-156.

Подано огляд збірника наукових праць, присвяченого питанням вивчення полив'яної кераміки значного регіону, що включає країни Середземномор'я, Причорномор'я та зону європейських степів.

4919. Коваль Ярина. Львівська кераміка: останній подзвін // Львівська газета. – Львів, 2008. – №38. – 18-19 березня. – С.7.

Про відкриття традиційної виставки кераміки, яку підготувала секція кераміки Львівської організації Національної спілки художників України. Подано фото глиняного виробу художниці-керамістки Ганни Друль «Жадоба жертви».

4920. Коваль-Фучило Ірина. Глиняна іграшка // Селянська правда. – Київ, 2008. – №105. – 12 грудня. – С.1.

Про мисткиню, члена Національної спілки майстрів народного мистецтва України Ольгу Отняткіну з Черкащини, яка створює авторську глиняну іграшку. Подано фото майстрині з її творами.

4921. Когутич Татьяна. Живут ли боги в Опишном? // Киевские ведомости. – 2008. – №90. – 22 мая. – С.8-9.

Про гончарство Опішного. Подано інформацію про славетного гончаря, нащадка давньої гончарської династії Миколу Пошивайла. Статтю проілюстровано фото Миколи Пошивайла та його глиняного виробу.

4922. Кодяєва Наталія. Тонкий порцеляновий світ // Слобідський край. – 2008. – №87. – 2 серпня. – С.16.

Про виставку порцелянових виробів у Харківському художньому музеї, присвячену 110-й річниці від дня народження відомої колекціонерки Катерини Шпектор з Харкова. Значну частку музейної фондової колекції дрібної порцеляної пластики становлять експонати, подаровані збирачкою.

4923. Козак Денис. Венеди. – К.: Інститут археології НАН України, 2008. – 470 с.

У монографії підсумовано результати 30-річних досліджень пам'яток зубрицької культури, віднайдених автором у Подністров'ї та на Волині. Висвітлено широкий

спектр питань життєдіяльності зубрицьких общин: генезу, характер матеріальної культури, основні риси господарства, світогляду та військову справу, зв'язки з сусідніми народами та етнокультурними групами. Подано матеріали археологічних досліджень поселень зубрицької культури. В культурному шарі виявлено велику кількість глиняних ліплених посудин: мисок, кружал, горщиків, кухликів, а також поодинокі знахідки глиняних котушок і важків до ткацьких верстатів. З'ясовано спосіб виготовлення, асортимент, форми, орнаментацію глиняних виробів у населення зубрицької культури. Книгу проілюстровано малюнками й фото фрагментів глиняних виробів.

4924. Козловський А., Ієвлев М. Нові дані про забудову Копирева кінця в Києві XI ст. // Наукові записки з української історії: Збірник наукових статей. – Переяслав-Хмельницький: ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», 2008. – Вип.20. – С.75-85.

Подано матеріали археологічних досліджень, проведених упродовж 2003–2005 років з метою виявлення нових даних про забудову Копирева кінця в Києві XI століття. У культурному шарі виявлено фрагменти кухонного, столового й тарного посуду, писанки, вкритої поливою, та близько 30 фрагментів плінфи різного розміру.

4925. Козловський А.О., Ієвлєв М.М. Садиба першої половини XIII ст. в «Місті Володимира» давнього Києва // ДьNѣслово: Збірка праць на пошану дійсного члена Національної академії наук України Петра Петровича Толочка з нагоди його 70-річчя. – К.: Інститут археології НАН України, 2008. – С.241-257.

Про археологічні дослідження садиб на території Верхнього міста давнього Києва. Серед знахідок – фрагменти глиняних виробів XII – початку XIII століття. Здійснено типологічну класифікацію кераміки, подано малюнки виявлених під час розкопок глиняних виробів.

4926. Козюба Віталій. Валентина Олексіївна Петрашенко (13.XII.1950, Чемер Чернігівської області. – 14.XII.2006, Київ) // АНТ: Вісник археології, мистецтв, культурної антропології. – 2007–2008. – №19-21. – С.123-125.

Про Валентину Петрашенко – керамолога, кандидата історичних наук, колишнього старшого наукового співробітника Відділу давньоруської й середньовічної археології Інституту археології НАН України. Серед питань, які дослідниця порушувала у своїх публікаціях, – технологія виготовлення й датування кераміки.

4927. Колибенко Олена, Колибенко Олександр, Тетеря Дмитро, Юрченко Олександр. Підвіска зі знаком Рюриковичів з Переяславщини та деякі роздуми з приводу інтерпретації геральдичних підвісок // Наукові записки з української історії: Збірник наукових статей. – Переяслав-Хмельницький: ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», 2008. – Вип.20. – С.268-289.

Про знахідки, виявлені в культурному шарі давньоруського городища в околицях села Циблі в Переяславщині, – уламки глиняного посуду XII–XIII століть, залишки глинобитних печей. Подано малюнки кераміки X–XI століть з урочища Церква.

4928. Колмакова Марія: художник-кераміст // Рукотворний світ: Каталог. – К.: Ковальська майстерня, 2008. – С.258-259.
Подано фото художниці-керамістки та її глиняних творів.

4929. Коломиец Анна. Cucuteni – Трипілля // Архидея. – 2008. – №11. – Ноябрь. – С.34.
Подано інформацію про виставку «Cucuteni – Trypillya. Велика цивілізація давньої Європи», яка експонувалася в Римі (Італія). Статтю проілюстровано фото глиняних виробів доби Трипілля.

4930. Комар Олексій. 70. Олег Сухобоков (н.26.X.1937, м.Трубчевськ, Брянська обл.) // АНТ: Вісник археології, мистецтва, культурної антропології. – 2007–2008. – №19-21. – С.112-114.
Про Олега Сухобокова – доктора історичних наук, провідного археолога-славіста. Упродовж 1974–1975 років займався вивченням городища роменської культури в Опішному. Серед знахідок, виявлених ним під час розкопок, – глиняні вироби та їх фрагменти.

4931. Конєва Л.С. Звичайна піч – камін // Своїми руками. – Полтава, 2008. – №20. – Жовтень. – С.2.
Про використання глини в побуті, зокрема для спорудження каміна.

4932. Коноваленко Віта. Відвідайте гончарну столицю України // Кременчуцька панорама. – 2008. – №26. – 26 червня. – С.18.
Про Опішне – гончарну столицю України. Згадано про опішненських гончарів, а також про Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному. Подано фото глиняних виробів з експозиції виставки в Мистецькій галереї Центру розвитку духовної культури.

4933. Кононенко Наталія. Заходи. Презентації // Рідна школа. – 2008. – №1-2. – Січень–лютий. – С.2 обкл.
Подано інформацію про Всеукраїнську науково-практичну конференцію «Культурно-дозвіллєва діяльність учнівської молоді в позашкільних навчальних закладах України», учасники якої мали змогу ознайомитися з творчістю вихованців Центру творчості дітей та юнацтва Галичини, зокрема гуртка ліплення. Статтю проілюстровано фото глиняних виробів, виготовлених учнями закладу.

4934. Кононенко Наталія. Теорія і практика проектування виховних систем навчальних закладів України // Рідна школа. – 2008. – №1-2. – Січень–лютий. – С.3.
Подано інформацію про Всеукраїнську науково-практичну конференцію, яка відбулася на базі Управління освіти Святошинської районної державної адміністрації Києва. Учасники конференції відвідали спеціалізовані школи. В одній з них діє гурток «Гончарик». Статтю проілюстровано фото дитячих глиняних виробів.

4935. Корнилова Наталья, Кулиненко Александра. Корчма и хуторок // Архидея. – 2008. – №7-8. – Июль–август. – С.190-198.
Про використання глиняних виробів у оформленні інтер'єру українського етноресторану «Корчма і хуторок» в Луганщині. Їх було зібрано в різних куточках України: давні глечики – в Ужгороді, гуцульську декоративну кераміку – в прикарпатському Косові, глиняний посуд – в Опішному й Слов'янську. Також

було використано вироби місцевих майстрів із Лутугино. Згадано про художника-кераміста Федора Куркчі. Подано фото глиняних виробів.

4936. Коробка Леонід. Б'ючи горшки, на свято не гукають // Полтавський вісник. – 2008. – №5. – 1 лютого. – С.28.

Про проблеми гончарного промислу в Опішному, а також можливі шляхи їх подолання. Згадано про Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, Державну спеціалізовану художню школу-інтернат I-III ступенів «Колегіум мистецтв у Опішному» на чолі з Людмилою Овчаренко, Інститут керамології – відділення Інституту народознавства НАН України, який очолює керамолог, доктор історичних наук, заслужений працівник науки і техніки України Олесь Пошивайло. Статтю проілюстровано фото глиняного виробу з фондів Музею-заповідника.

4937. Король Ніна. Діти розкопали монастир // Коло. – 2008. – №34. – 21-27 серпня. – С.17.

Про археологічні дослідження давніх поселень поблизу Куйбишевого та Ковалівки на Шишаччині, які проводили учні та учителі Шишацької обласної гімназії для обдарованих дітей. Під час розкопок було виявлено глиняні вироби та їх фрагменти.

4938. Корпусова Валентина. Яйце-райце // Україна молода. – 2008. – №75. – 19 квітня. – С.12.

Про сакральне значення яйця та використання його образу-символу в обрядовій практиці стародавнім населенням України. Подано інформацію про археологічні дослідження, в результаті яких було виявлено глиняні вироби у формі яйця, зокрема дитячі іграшки-брязкальця.

4939. Косий Микола. В експозиції – кераміка і сантехніка // Голос України. – №93. – 17 травня. – С.6.

Про експозицію Музею глиняної плитки й сантехніки, який створено в Харкові на базі компанії «Техногрес».

4940. Костельнюк Александр. Работают с глиной гончар и строитель. Ещё глина очень хороший целитель... // Бабушка. – Кировоград, 2008. – №9. – 4 марта. – С.6-7.

Про лікувальні властивості глини.

4941. Костенко О. Вкотре про Колегіум // Голос Зіньківщини. – 2008. – №12. – 13 лютого. – С.4.

Про Державну спеціалізовану художню школу-інтернат I-III ступенів «Колегіум мистецтв у Опішному», де учні разом з іншими мистецькими навчальними дисциплінами опановують гончарство, основи керамології. Подано фото вчителя Надії Мальованої, яка проводить урок гончарства в першому класі.

4942. Костенко О. Гончарському роду нема переводу // Голос Зіньківщини. – 2008. – №15. – 23 лютого. – С.2.

Про зустріч вихованців дитячого садка «Берізка» з керівником гуртка «Гончарики» Валентиною Лобойченко та гончарками Ніною Дубинкою й Світланою Шкурпелою. Малята почули розповідь про гончарні вироби та ознайомилися з процесом їх виготовлення.

4943. Костюк И.А., Шиянова А.В. Преподавание реставрации археологической керамики в Национальной академии искусств и архитектуры // Збереження, дослідження, консервація, реставрація та експертиза музейних пам'яток: Наукові доповіді VI Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 27-30 травня 2008 року). – К.: Національний науково-дослідний реставраційний центр України, 2008. – Ч.1. – С.250-253.

Про специфіку викладання предмета «Реставрація археологічної кераміки» як складової частини загального курсу «Реставрація силікатних матеріалів» на кафедрі техніки і реставрації витворів мистецтва, у майстерні реставрації скульптури і витворів декоративно-ужиткового мистецтва професора кафедри Олександра Мінжуліна – засновника й організатора викладання цього напрямку реставрації в Україні. Статтю проілюстровано фото глиняного виробу на всіх етапах реставрації.

4944. Костюкевич Валерій. Етнодзвони генної пам'яті // День. – 2008. – №230. – 17 грудня. – С.6.

Про унікальну колекцію глиняних свистунців, яку зберігав фундатор незалежного Центру мистецтвознавчих та етнографічних досліджень Житомирського Полісся Анатолій Шевчук. Згадано про майстрів з виготовлення глиняних свистунів: Ольгу Шиян з Одеси, Лесю Денисенко-Єременко з Василькова, Олексія Макаренка з Житомирщини, Ганну Діденко з Опішного, Лідію Никитюк з Хмельниччини.

4945. Костюкевич Валерій. На Житомирщині колекції порцеляни й кришталю хочуть передати із заводів до музеїв // День. – 2008. – №116. – 5 липня. – С.2.

Про передачу колекції порцеляни й кришталю фарфорових заводів Житомирщини до музеїв з метою запобігти втраті унікальних зразків поліської школи порцеляни.

4946. Котигорошко В'ячеслав. Верхнє Потисся в давнину. 1 000 000 років тому – X сторіччя н.е. – Ужгород: Карпати, 2008. – 432 с.

Монографію присвячено історії давнього населення Потисся від кам'яного віку (1 млн. років тому) до середньовіччя (X ст. н.е.). Значне місце в роботі відведено глиняним виробам. Автор подав характеристику посуду й пластики глиняних фігурок, які виготовляли представники племен неоліту (культури Старчєво-Кріш-Кереш, Б'юкк, мальованої кераміки) та енеоліту (полгарської, бодрогкерестурської, баденської культур). Виділено посуд за призначенням: кухонний, столовий, парадний. Здійснено аналіз його декору.

Подано характеристику глиняних виробів бронзової доби (культури Ніршег, Отомань, Станово, Гава та інших).

Простежено, що за доби гальштату, зокрема за доби раннього заліза, у даному регіоні глиняні вироби виготовляли за допомогою ліплення (горщики, корчаги, миски, черпаки), а також на гончарному крузі (черпаки, миски, амфори).

Подано характеристику кельтського посуду латенського періоду. Наголошено, що використання гончарного круга й горнів забезпечувало високу якість виробів.

Досліджено етнокультурні процеси у Верхньому Потиссі на межі ер, коли туди проникали племена даків. На окремих поселеннях, частину з яких досліджено автором,

виявлено одноярусні та двоярусні гончарні печі. У II–IV ст. н.е. найбільш масову групу виробничих об'єктів даного регіону становили гончарні горни. У більшості випадків вони були парними зі спільною припічною ямою. Одночасно з такими невеликими об'єктами на поселеннях могли існувати й великі майстерні, які мали більше 10 горнів. Наприклад, 14 гончарних двоярусних горнів розкопано на Лужанському селищі. На основі даних розкопок і досліджень інших археологів В'ячеслав Котигорошко здійснив класифікацію горнів, яка може бути використана й іншими дослідниками.

Значної уваги заслуговує розділ «Вірування й пантеон божеств у північних фракійців», у якому автор прийшов до висновку, що для вірувань північних фракійців «…характерний політеїзм з урано-солярно-хтонічною основою, який відповідав землеробсько-скотарському способу ведення господарства…». Це твердження базується й на широкому залученні до аналізу декору глиняних виробів.

У книзі подано малюнки й характеристику посуду давніх слов'ян VI–VIII ст. н.е. На основі аналізу цього посуду простежено його генезис. На думку автора, на той час відбувався процес переходу від домашнього виробництва до спеціалізованого ремесла.

Окрім малюнків, дослідник подав таблиці основних форм глиняного посуду доби гальштату, II–IV ст. н.е., зразки орнаментальних мотивів північних фракійців тощо.

4947. Кохан Вікторія. Гончарне шкільництво на глобалізаційному роздоріжжі // Образотворче мистецтво. – 2008. – №2. – С.152.

Подано інформацію про Міжнародний науково-практичний керамологічний симпозіум «Гончарне шкільництво на глобалізаційному роздоріжжі: нереалізовані можливості та перспективи розвитку», який 7-11 липня 2008 року відбувся на базі Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному.

4948. Кохан Вікторія. Горщик з кашею на щастя, на добро… // Вечірня Полтава. – 2008. – №28. – 9 липня. – С.10.

Про відкриття II Міжнародного молодіжного гончарського фестивалю «Опішне–2008». Названо імена славетних опішненських гончарів: Миколи Пошивайла та Василя Омеляненка, а також директора Інституту керамології – відділення Інституту народознавства НАН України Олеся Пошивайла та директора Державної спеціалізованої художньої школи-інтернату I-III ступенів «Колегіум мистецтв у Опішному» Людмили Овчаренко.

4949. Кохан Вікторія. До нових зустрічей в Опішному! // Полтавська думка-2000. – 2008. – №30. – 24 липня. – С.2.

Про II Міжнародний молодіжний гончарський фестиваль «Опішне-2008», який відбувся в Опішному (Полтавщина).

4950. Кохан Вікторія. Культурно-історичні пам'ятки Опішні (присвячується Міжнародному дню пам'яток і визначних місць) // Пам'ять століть. – 2008. – №3. – С.139-141.

Про пам'ятки культури й археології Опішного. Названо старовинні опішненські гончарські кутки: Птухівка, Яремїївка, Яри, Гончарівка, Їсіпівка. Згадано про унікальну пам'ятку архітектури XX століття – будинок Земської губернської гончарної

майстерні, збудований у стилі українського модерну за проектом відомого українського архітектора Василя Кричевського. Подано інформацію про археологічну пам'ятку – городище скіфського часу Кардашів Вал, під час досліджень якого було виявлено значну кількість фрагментів глиняного посуду. Статтю проілюстровано фото глиняних виробів.

4951. Кохан Вікторія. Майстерність, що в мистецтво переросла // Українське слово. – 2008. – №30. – 23-29 липня. – С.4.

Про обласне свято народної творчості «День гончаря», яке відбулося в Опішному, на території Центру розвитку духовної культури Національного музею-заповідника українського гончарства. Згадано відомих українських майстрів, чия доля пов'язана з гончарством Опішного: Федора Чирвенка, Остапа Ночовника, Івана Гладиревського, Василя Поросного, Василя Біляка, Трохима Демченка, Олександри Селюченко, Явдохи та Гаврила Пошивайлів, Григорія Кирячка, Івана Білика, а також названо імена присутніх на святі гончарів: Василя Омеляненка, Миколи Пошивайла, Михайла Острянина. Статтю проілюстровано фото глиняних виробів.

4952. Кохан Вікторія. Свято продуктивної роботи // Полтавська думка-2000. – 2008. – №29. – 17 липня. – С.1.

Про свято народної творчості «День гончаря», яке відбулося в Опішному, на території Центру розвитку духовної культури Національного музею-заповідника українського гончарства. Статтю проілюстровано фото гончаря Михайла Острянина за гончарним кругом.

4953. Кохан Вікторія. Столиця українського гончарства // Обрій. – 2008. – №27. – 24-30 липня. – С.12.

Про свято народної творчості «І будуть славити Опішне, натхненні творчістю майстри», яке відбулося в Опішному, на території Центру розвитку духовної культури Національного музею-заповідника українського гончарства. Згадано імена славетних опішненських гончарів: Федора Чирвенка, Остапа Ночовника, Івана Гладиревського, Василя Поросного, Василя Біляка, Трохима Демченка, Олександри Селюченко, Явдохи та Гаврила Пошивайлів, Григорія Кирячка, Івана Білика, Василя Омеляненка, Миколи Пошивайла. Подано фото Михайла Острянина за гончарним кругом.

4954. Кравченко Оксана. Подарунок від митців // Полтавський вісник. – 2008. – №1. – 4 січня. – С.7.

Про «Різдвяний вернісаж», який відбувся у Відділі мистецтв Полтавської обласної наукової бібліотеки імені Івана Котляревського і зібрав майстрів народної творчості Полтавщини. В експозиції виставки було представлено глиняні вироби Дмитра Громового з Опішного, Світлани Качан з Миргородщини, Юлії Багацької з Полтави.

4955. Крайній Іван. Забави зі сміттям // Україна молода. – 2008. – №74. – 18 квітня. – С.17.

Про творчість Людмили Крайченцевої з Івано-Франківська, яка виготовляє вироби з твердих побутових відходів. Початок педагогічної діяльності майстрині пов'язаний з глиною, коли вона разом з учнями займалася ліпленням.

4956. Красножон Андрей. Сокровища южных степей // Сегодня. – 2008. – №79. – 8 апреля. – С.24.

Про археологічні дослідження в Одеській області, під час яких найбільш розповсюдженими знахідками є глиняні вироби. Подано фото виявлених під час розкопок глиняних амфор.

4957. Крижанівська Ніка. Неповторність теракоти // Жінка. – 2008. – Травень. – С.32-33.

Про життя й творчий шлях гончаря Віталія Кітіка із Ржищева (Київщина). Подано фото майстра та його глиняних виробів.

4958. Кричевський Василь Григорович // Українська академія мистецтва: Спеціальний випуск: Професори НАОМА (1917–2007). – К.: Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури, 2008. – С.102-104.

Про Василя Кричевського – відомого архітектора, живописця, графіка, художника театру і кіно та декоративно-ужиткового мистецтва, який упродовж 1918 – 1919 років був директором Миргородської керамічної школи імені Миколи Гоголя. Подано фото Василя Кричевського.

4959. Крохмалюк Д.І. Альошкіни // Енциклопедія Сучасної України. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2008. – Т.8. – С.609-610.

Про творчість скульпторів і живописців – подружжя Олексія й Людмили Альошкіних, які створюють скульптури в камені, відроджують народний стиль різьблення, є авторами гончарних, живописних і графічних робіт. Подано фото скульпторів.

4960. Крупа Татьяна. Маршрут одного дня по Слобожанщине: Изюм // Музеї України. – 2008. – №3-4. – С.13-15.

Про визначні історичні пам'ятки міста Ізюм (Харківщина). Статтю проілюстровано фото глиняних виробів зрубної, бондарихинської й катакомбної археологічних культур з фондів Музею археології та етнографії Слобідської України Харківського національного університету імені Василя Каразіна.

4961. Кулатова Ірина. Колективне поховання на Перещепинському курганному некрополі в Більську // Полтавський краєзнавчий музей: Збірник наукових статей: Маловідомі сторінки історії, музеєзнавство, охорона пам'яток. – Полтава: Дивосвіт, 2008. – Вип.IV. – Кн.1. – С.177-185.

Про археологічні дослідження на території Перещепинського курганного некрополя скіфського часу поблизу села Більськ Котелевського району Полтавської області. Серед знахідок – глиняний посуд V–IV століть до н.е. та його фрагменти. Статтю проілюстровано малюнками фрагментів глиняних виробів.

4962. Кульчицька Анна. «Орнамент трипільської культури та українська вишивка XX століття» // Артклас. – 2008. – №1-2. – С.70-73.

Досліджено розвиток культури доби мезоліту – неоліту. Зокрема, проаналізовано розвиток гончарства неолітичних культур на території сучасної України: бугодністровської, культури лінійно-стрічкової кераміки, дніпро-донецької, сурсько-дніпровської, лисогубівської, культури ямково-гребінцевої кераміки. Подано інформацію про глиняні вироби трипільської культури: спосіб їх виготовлення, особливості орнаментики й декорування. Статтю проілюстровано малюнками викопної кераміки прадавніх культур.

4963. Курій Юлія. Красива глина // Експрес. – 2008. – №41. – 25-26 березня. – С.19.
Про гончарку в шостому поколінні, заслуженого майстра народної творчості України Надію Никорович із Коломиї, що в Івано-Франківщині. Статтю проілюстровано фото мисткині.

4964. Курій Юлія. Музей художніх меблів і порцеляни // Експрес. – 2008. – №48. – 5-6 квітня. – С.9.
Про музей у Львові, в експозиції якого – старовинні меблі, порцеляна й художнє скло. Подано фото українських порцелянових виробів XIX століття, які виготовлені на найдавнішій мануфактурі у Волині. Кожна посудина декорована зображенням волошки.

4965. Курков Андрій. Місто й художник // Українська культура. – 2008. – №4. – С.26-27.
Про творчий шлях відомого художника-кераміста Олександра Міловзорова з Києва. Подано фото мистця та його творів.

4966. Кухарчук Ю. Білогрудівська культура // Історія України: Енциклопедичний довідник: А-Я. – К.: Генеза, 2008. – С.109.
Про археологічну культуру кінця доби бронзи, поширену в Правобережній Лісостеповій Україні, яку датовано XI–IX ст. до н.е. (іноді – IX–VIII ст. до н.е.). Найчастіша знахідка під час розкопок пам'яток цієї культури – кераміка (кухонна, столова, ритуальна).

4967. Кучеренко Олеся. У Чутівському районі знайшли поховання сарматки з шилом у голові // Коло. – 2008. – №36. – 4-10 вересня. – С.4.
Про археологічні розкопки курганів у Чутівському районі, в яких брали участь студенти й викладачі Полтавського національного педагогічного університету імені Володимира Короленка, а також науковці Інституту керамології – відділення Інституту народознавства НАН України та Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному.

4968. Кучеренко Олеся. Чим здивував Сорочинський ярмарок–2008 // Коло. – 2008. – №34. – 21-27 серпня. – С.12-13.
Про Національний сорочинський ярмарок, де можна було побачити й придбати глиняні вироби опішнянських майстрів.

4969. Кучинко Михайло, Охріменко Григорій, Савицький Володимир. Культура Волині та Волинського Полісся княжої доби. – Луцьк: ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2008. – 328 с.
Про культуру Волині та Волинського Полісся княжої доби. Зібрано й систематизовано археологічні, етнографічні й писемні джерела матеріальної та духовної культури регіону IX–XIV століть. Глиняний посуд та його фрагменти, виявлені під час археологічних досліджень, є важливими носіями інформації про тогочасну культуру населення зазначеного регіону.

4970. Куштан Д.П. Малобудковско-бондарихинская керамика с поселений эпохи поздней бронзы Черкасского Поднепровья // Проблемы истории и археологии Украины: Материалы VI Международной научной конференции, посвященной 150-летию со дня рождения академика В.П.Бузескула. – Харьков: ООО «НТМТ», 2008. – С.17.

Про знахідки малобудківсько-бондарихинської кераміки на поселеннях пізньої бронзи в районі Черкас. Подано опис знахідок та їх класифікацію за технологічними ознаками.

4971. Куштан Дмитро, Пашковський Олександр. Історико-археологічні дослідження Канівського Покровського чоловічого монастиря // Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні: Збірка наукових статей. – К.: Центр пам'яткознавства НАН України, УТОПІК, 2008. – Вип.17. – С.27-31.

Про історико-археологічні дослідження біля підніжжя Чернечої (Тарасової) гори в урочищі Монастирок у Каневі влітку 2007 року. Серед знахідок – уламки цегли, посуду, кахель доби пізнього середньовіччя. Подано малюнки фрагментів кахель першої половини XVIII століття. Згадано про куток «Монастирок», який у XIX – першій половині XX століття був густо заселений гончарями. Подано фото листівки зазначеного періоду з відповідним підписом місцевості, де зображено хлопчика з макітрами на фоні сільського краєвиду.

4972. Куштан Дмитро. Типологія сюжетів центральноєвропейських пізньо-середньовічних кахлів (за каталогом В.Бріха кахлів Чеського Національного музею) // Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні: Збірка наукових статей. – К.: Центр пам'яткознавства НАН України, УТОПІК, 2008. – Вип.17. – С.128-132.

Подано характеристику й основні тенденції розвитку типології сюжетів центральноєвропейських кахель доби пізнього середньовіччя за каталогом чеського дослідника доктора Владіміра Бріха. Каталог присвячено чеським кахлям періоду готики й ренесансу – раннього бароко, що охоплює XIV–XVII століття, із зібрання Національного музею у Празі (Чехія). Подано малюнки кахель.

4973. Лавренюк Тетяна. Таємниці народних ремесел // Донеччина. – Донецьк, 2008. – №31. – 8 травня. – С.4.

Про виставку декоративно-ужиткового мистецтва, що експонувалася в Донецькому обласному палаці дитячої та юнацької творчості. Серед експонатів виставки було представлено глиняну іграшку.

4974. Лагунова Тетяна. Чарівна Україна. – Харків: ФОП Жабська Т.С., 2008. – 192 с.

Про історичні пам'ятки й найбільш чарівні куточки України. Зокрема, подано інформацію про Трипілля (Київщина), Косів (Івано-Франківщина), Опішне (Полтавщина), а також про Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному. Книгу проілюстровано малюнками трипільських, косівських та опішненських глиняних виробів.

4975. Ласкаревська Тетяна. Олександр Міловзоров: Є – контакт! // Образотворче мистецтво. – 2008. – №3. – С.120-121.

Про творчість відомого в мистецьких колах України київського художника-кераміста Олександра Міловзорова. У 1970-х роках мистець став піонером утвердження української академічної кераміки.

4976. Лауда Лєра. Зоя Предко зірок і політиків ліпить у вигляді ваз // Газета по-українськи. – 2008. – №53. – 25 березня. – С.8.

Про виставку кераміки під назвою «Внутрішні світи» київської мисткині Зої Предко, яка відкрилася 18 березня 2008 року в столичній «Ен ґеллері». Статтю проілюстровано фото мисткині та її глиняних виробів.

4977. Левицька Любов. Остання гончарна піч Гончарівки // Голос України. – 2008. – №239. – 13 грудня. – С.14.

Про гончаря Івана Вдовина, який живе й працює в селі Гончарівка, що в Монастириському районі Тернопільщини. Подано фото майстра за гончарним кругом.

4978. Левкович Н.Я. Художня кераміка єврейської громади Галичини XIX – початку XX ст. // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. – Харків: Харківська державна академія дизайну і мистецтв, 2008. – №9. – С.177-186.

Про особливості розвитку художньої кераміки єврейської громади Галичини XIX – початку XX століття. Проаналізовано асортимент фаянсових виробів, таких як підноси, супниці, тарілки, салатниці, глеки для води, кубки, лампи для свята Хануки, подарункові тарілки з вітальними написами, тарілку для Седеру, свічники, зокрема ханукальні, кухлі для обмивання рук, посуд для маци, солонки, цукорниці, масляниці, виконані у вигляді птахів і тварин. Описано їх декоративне оздоблення. Окрему увагу зосереджено на виробах ритуально-обрядового призначення. Зазначено, що дослідженням художньої кераміки єврейської громади Галичини XIX – початку XX століття займалися науковець, колекціонер і популяризатор іудаїки Галичини Максиміліан Гольдштейн, Вацлав Гусарський, доктор мистецтвознавства Фаїна Петрякова. Деякі фаянсові твори зберігаються в Музеї етнографії та художнього промислу Інституту народознавства НАН України (Львів) та Музеї історії релігії (Львів). Статтю проілюстровано фото фаянсових виробів з фабрик кінця XIX століття (Любича Королівська, Потелич).

4979. Леонов Іван. «Хай мовчать америки й росії...» // Україна молода. – 2008. – №91. – 20 травня. – С.9.

Про фестиваль «ЕтноВесна: День Європи на батьківщині Василя Симоненка». Статтю проілюстровано фото глиняних виробів.

4980. Лисак Ірина, Самокиш Ігор. Опішня відзначила День гончаря // День. – 2008. – №118. – 9 липня. – С.8.

Про День гончаря в Опішному (Полтавщина). Згадано про Національний музей-заповідник українського гончарства. Названо імена опішненських гончарів: Гаврила та Явдохи Пошивайлів, Миколи Пошивайла, Олександри Селюченко, кераміста-аматора Віктора Комаревцева. Подано фото глиняних виробів, виготовлених опішненськими майстрами.

4981. Лисенко Людмила. Аліса Забой // Артанія. – 2008. – №2. – С.74-75.

Про творчість художника-кераміста з Києва Алісу Забой. Подано фото її глиняного виробу.

4982. Лисенко Людмила. Нотатки про IV Всеукраїнську трієнале скульптури – 2008 // Образотворче мистецтво. – 2008. – №3. – С.109-111.

Про Четверте всеукраїнське трієнале скульптури, що тривало з 6 до 23 червня 2008 року в Центральному будинку художника. 126 учасників представили 150 скульптур. Першу премію одержала композиція з шамотної маси Ганни Кисельової «Бабуля класична» (2008). Подано фото названої скульптури.

4983. Литвин Марія. На часі – Бієнале кераміки // Культура і життя. – 2008. – №15-16. – 9 квітня. – С.3.

Про відкриття виставки «Світ глиняного дива» в Музеї українського народного декоративного мистецтва, якою розпочато масштабний довготривалий проект «Кераміка України. Традиції тисячоліть», покликаний відродити гончарне й фаянсово-порцелянове виробництво в Україні. В експозиції – близько 200 творів сучасних мистців. Виставка дала можливість побачити весь зріз мистецьких пошуків, що дає уявлення про стан і розвиток гончарної справи в Україні. Згадано про виставку «Творча майстерня» у Львівському палаці мистецтв, яка проходила одночасно з київською. Експозиція увібрала роботи художників, які працювали на Львівській експериментальній кераміко-скульптурній фабриці з 1960-х років і до часу її закриття. Названо імена відомих керамістів зі Львова – Анни Лисик та Степана Андрусіва. Статтю проілюстровано фото глиняних виробів Марка Галенка та Миколи Боярко.

4984. Литвин Марія. Як Буша до столиці їздила // Культура і життя. – 2008. – №51. – 17 грудня. – С.1.

Про виставку робіт майстрів декоративно-ужиткового мистецтва із Буші (Вінниччина) у Національному музеї літератури (Київ). В експозиції – сучасні глиняні вироби, які дуже органічно поєднувалися із давніми трипільськими, знайденими під час археологічних розкопок. Подано згадку про майстра-гончаря Володимира Слубського. Статтю проілюстровано фото глиняних виробів з музейної експозиції.

4985. Литвиненко Тетяна. У глиняному посуді страва має особливий смак // Голос України. – 2008. – №223. – 21 листопада. – С.16.

Про використання глиняного посуду в побуті, зокрема про технологію приготування в ньому страв. Їжа, приготована в теракотовому посуді, корисна для здоров'я, оскільки він зроблений з глини, що виводить шлаки з організму людини й лікує багато хвороб.

4986. Лісовенко Микола. З неї не лише горшки ліплять // Урядовий кур'єр. – 2008. – №185. – 4 жовтня. – С.12.

Про лікувальні властивості глини. У санаторії «Шахтобудівельник» (Слов'янськ) проводився масштабний експеримент з лікування багатьох типових для гірників захворювань з використанням біло-блакитної глини з Веселовського кар'єру, що поблизу міста Дружківка.

4987. Лісовенко Микола. Примножиться слава гончарства // Урядовий кур'єр. – 2008. – №172. – 17 вересня. – С.24.

Про відкриття гончарної майстерні у комплексі «Смарагдове місто», що у Святогірську (Донеччина).

4988. Логвиненко Леонід. Як знову розбудити Буди // Главное в жизни города и области. – Харьков, 2008. – №13. – 29 марта. – С.1-2.

Про історію Будянського фаянсового заводу й проблеми, пов'язані з сучасним станом підприємства. Подано фото колишньої художниці Будянського фаянсового заводу Галини Чернової та зразки продукції цього підприємства.

4989. Лозован Михайло. Генна пам'ять народної іграшки з часів язичеських несе магічну силу та мудрість українського роду // Поштовий вісник. – 2008. – №7. – 29 лютого. – С.4-5.

Про мистецтво українського іграшкарства. Подано інформацію про виставку «Українська традиційна іграшка та лялька», що експонувалася в Національному музеї Тараса Шевченка. Одне з чільних місць в експозиції посідала глиняна іграшка. Статтю проілюстровано фото іграшок з виставки, а також гончарного круга.

4990. Лозован Михайло. Мить натхнення // Поштовий вісник. – 2008. – №8. – 5 березня. – С.8.

Про творчість самобутньої мисткині Лесі Денисенко-Єременко (Васильків, Київщина). Подано інформацію про чергову персональну виставку майстрині, що експонувалася в Національному музеї Тараса Шевченка. Окрім творів Лесі Денисенко-Єременко, відвідувачі також могли ознайомитися з набутками художників-керамістів Івана Бобкова й Анатолія Байди. Статтю проілюстровано фото глиняних виробів, а також Лесі Денисенко-Єременко за гончарним кругом.

4991. Луганський обласний художній музей: Наукові експедиції. Конференції, семінари. Виставки. Виконання комплексної програми (2006–2008 рр.) – Луганськ: Луганський обласний художній музей, 2008. – 2 арк.

Про виконання програми «Художні колекції Луганщини» Луганським обласним художнім музеєм, під час якого було накопичено багатий досвід з вивчення пам'яток сакрального мистецтва в храмах Луганщини, декоративно-ужиткового й образотворчого мистецтва Луганської області. Під час експедиції було вивчено спадкоємність традицій у розвитку гончарства в селі Пархоменко (колишня назва – Макарів Яр) Краснодонського району Луганської області; організовано виставку глиняних робіт дитячої студії «Відродження», що діє при Історико-меморіальному музеї імені Олександра Пархоменка.

4992. Луговий Р., Верещака В., Коваленко О., Яремченко В. Гончарні горни XVIII ст. з Решетилівки // Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні: Збірка наукових статей. – К.: Центр пам'яткознавства НАН України, УТОПІК, 2008. – Вип.17. – С.119-124.

Про дослідження решток двох гончарних горнів, віднайдених у центрі Решетилівки Полтавської області. Серед знахідок, виявлених у заповненні горнів, фрагментовані й цілі коробчасті стінні й кутові кахлі, посуд, який можна розподілити на дві типологічні групи: до першої належать фрагменти горщиків із ритованим і штампованим орнаментом; до другої – фрагменти горщиків із крайкуванням і писанням ангобами, покришок і мисок більш пізнього походження. Розглянуто питання щодо датування горнів.

4993. Луговий Роман, Коваленко Оксана, Верещака Віктор. Розвідки в м.Полтава, Полтавському та Новосанжарському районах у 2005 році // Полтавський краєзнавчий музей: Збірник наукових статей: Маловідомі сторінки історії, музеєзнавство, охорона пам'яток. – Полтава: Дивосвіт, 2008. – Вип.IV. – Кн.1. – С.202-216.

Про археологічні розвідки на території Полтави, Полтавського й Новосанжарського районів Полтавської області експедицією Інституту керамології – відділення Інституту народознавства НАН України та науковими співробітниками Полтавського краєзнавчого музею. Під час досліджень було виявлено значну кількість фрагментів глиняного посуду. Статтю проілюстровано малюнками глиняних знахідок.

4994. Луценко І.О. Моя країна – Україна: Українське народознавство для дошкільнят. – К.: Аконіт, 2008. – 64 с.

У навчальному посібнику для дітей від 3 до 6 років у розділі «Ремесла та художні промисли українців» уміщено казку «Сонце і Глина», яка розповідає про користь глини й використання її в побуті українців. Книгу ілюстровано малюнками глиняних виробів.

4995. Львівська кераміка. 2008: Буклет. – Б/м.: Б/в, Б/р. – 1 арк.

Подано фото робіт художників-керамістів: Володимира Цюпки, Галини Ошуркевич, Тетяни Павлишин, Степана Андрусіва, Ганни Друль, О.Левдер, Ю.Моравського, О.Кравцова, Юрія Римаря, Ольги Безпалків, Василя Гудака, О.Кадочнікової, А.Аблікової, Тетяни Потапенко, Лесі Рось, В.Бабій, Ганни-Оксани Липи, Анни Лисик, Богдана Яциковського, Людмили Богуславської, Сергія Соболя, Ірини Марко, Ігоря Берези, Тамари Берези, Уляни Ярошевич, Олександра Рося, Романа Лебедя.

4996. Любичев М.В. Контакти осілого населення Дніпро-Донецького Лісостепу з сарматами в середині I – середині III ст. // Археологія. – 2008. – №2. – С.22-29.

Про вивчення контактів сарматів Подніпров'я та Подоння з населенням Дніпро-Донецького Лісостепу в середині I – середині III століття. Для аргументації зроблених автором висновків використано ліплену кераміку з пізньозарубинецьких і ранньокиївських поселень Сіверського Дінця й сарматських могильників Подоння. Подано малюнки горщиків і лискованих мисок з цих поселень.

4997. Малімон Наталія. Випробувані... Сорочинцями // День. – 2008. – №152. – 28 серпня. – С.8.

Про перебування ансамблю «Горлиця» з маленького волинського містечка на Національному ярмарку у Великих Сорочинцях, де кожна з його учасниць придбала глиняне намисто як доповнення до українського національного одягу.

4998. [Марка України] // Поштовий вісник. – 2008. – №1. – 4 січня. – С.4.

Подано фото поштових марок із зображенням глиняних виробів.

4999. Марко Галенко: Ceramique: Каталог. – Запоріжжя: ТОВ «Привоз Принт», 2008. – 36 с.: іл.

Подано каталог глиняних виробів художника-кераміста Марка Галенка (Київ), а також інформацію про його творчу біографію.

5000. Матусова Юліана. «Шешори» – подільський фестиваль із карпатським духом // Дзеркало тижня. – 2008. – №27. – 19 липня. – С.16.

Про фестиваль «Шешори 2008», який відбувся в селі Воробіївка Немирівського району Вінницької області. Кожен бажаючий мав змогу навчатися гончарському ремеслу. Подано фото, де дівчина освоює науку гончарювання.

5001. Матусова Юліана, Шминдрук Лариса. Як на сповіді // Дзеркало тижня. – 2008. – №25. – 5 липня. – С.24.

Про виставку київської художниці-керамістки Людмили Мєшкової в Українському домі (Київ). Мисткиня стала засновником нової мистецької течії в кераміці – керамічного живопису. Статтю проілюстровано фото глиняних панно з експозиції виставки Людмили Мєшкової.

5002. Матчак Ярина. Келія Сонця та українства // Україна молода. – 2008. – №82. – 5 травня. – С.15.

Про етнофестиваль «Великдень у Космачі», що відбувся з 30 квітня до 2 травня 2008 року, в рамках якого проведено Міжнародний симпозіум гончарства.

5003. Матяшова Зінаїда. Талант, котрий шукає таланти // Полтавський вісник. – 2008. – №15. – 11 квітня. – С.19.

Про життєвий шлях відомого дослідника українського мистецтва Віталія Ханка (Полтава). Подано інформацію про презентацію фундаментальної праці мистця «Полтавщина: плин мистецтва, діячі. Мистецтвознавчі праці», що відбулася 3 квітня 2008 року у виставковій залі Полтавського краєзнавчого музею. Серед презентованих широкому загалу видань названо також книгу «Мистецтвознавча думка на Полтавщині». Статтю присвячено 70-літньому ювілею Віталія Ханка. Подано фото мистецтвознавця.

5004. Махортих С.В. Культура та історія кіммерійців Північного Причорномор'я: Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук. – К.: Інститут археології НАН України, 2008. – 31 с.

Подано дослідження матеріальної культури й реконструкцію історії кіммерійців Північного Причорномор'я в IX–VII ст. до н.е. У поховальних комплексах виявлено кухонний (чаші, горщики, банки) та столовий (миски, глечики, чаші, кубки, кубкоподібні посудини, корчаги, корчажки, келихи) глиняний посуд. Прослідковано схожість посуду білозерської культури з матеріалами кіммерійських пам'яток.

5005. Мацкевий Л. Роботи Львівської обласної експедиції 2007 року // Інститут українознавства ім.І.Крип'якевича Національної академії наук України в 2007 р.: Інформаційний бюлетень. – Львів: Інститут українознавства ім. І.Крип'якевича НАНУ, 2008. – С.48-51.

Про археологічні дослідження гроту Львів XIII та навісів Романів I у Перемишлянському районі Львівської області. Серед знахідок – глиняні вироби та їх фрагменти, датовані XIII–XIV століттями. Статтю проілюстровано малюнком із зображенням фрагментів глиняного посуду.

5006. Мегеровський Олег. Синтез виражальних засобів у професійній кераміці 1960 – 1980-х років // Вісник Львівської національної академії мистецтв. – Львів: Львівська національна академія мистецтв, 2008. – Вип.19. – С.264-268.

Проаналізовано синтез виражальних засобів у академічній кераміці 1960-х – 1980-х років, інтенсивний розвиток якої був помітним явищем у художній культурі України. Наголошено, що проводилися цікаві плідні пошуки й експерименти, що збагачували цей напрямок мистецтва. Висловлено думку, що в сферу якнайменше втручалася панівна ідеологія із соцреалістичними приписами, унаслідок чого постало унікальне мистецьке явище.

5007. Медуниця Юрій. Про Трипілля – у Ватикані // Урядовий кур'єр. – 2008. – №174. – 19 вересня. – С.4.

Про виставку, присвячену культурі Трипілля–Кукутені, у римському палаці «Канчеллярія» (Італія). Основу експозиції склали глиняні вироби доби Трипілля. Статтю проілюстровано фото трипільської кераміки.

5008. Мельник Валерій. Вишивка як живопис // Урядовий кур'єр. – 2008. – №202. – 29 жовтня. – С.16.

Про виставку «Галицька веселка» у Волинському краєзнавчому музеї, де експонувалися найкращі роботи львівських майстрів декоративно-ужиткового мистецтва. В експозиції виставки можна було побачити й глиняні вироби.

5009. Мельник О.Ю. Особливості керамічного виробництва на Новопсковщині в XIX – на початку XX ст. // Краеведческие записки: Сборник научных трудов. – Луганск: ООО «Виртуальная реальность», 2008. – Вып.IV. – С.233-237.

Гончарне виробництво на території сучасної Новопсковщини в XIX – на початку XX століття було представлене гончарним промислом і виготовленням будівельних матеріалів (цегли, черепиці) на заводах. Рівень розвитку гончарного виробництва зумовлювався якістю місцевої глини. Згадано гончарів Бутківки, Закотного, Донцівки, Можняківки, які виготовляли побутовий посуд.

5010. Мельникова Е.С. Коллекция античных терракот из Одесского археологического музея // Древнее Причерноморье. – Одесса: ФЛП «Фридман А.С.». 2008. – Вып.VIII. – С.241-244.

Про Одеський археологічний музей, у фондах якого зберігаються античні теракотові статуетки.

5011. Метка Л. Глина і глиняні вироби в календарній обрядовості, звичаєвій культурі та магічній практиці слобожан // Традиційна культура в умовах глобалізації: Проблема збереження і оновлення етнічно-культурної спадщини: 27-28 серпня 2008 року: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. – Харків: Атос, 2008. – С.88-93.

Про використання глини й глиняних виробів у календарній обрядовості, звичаєвій культурі та магічній практиці слобожан.

5012. Метка Людмила. Деякі аспекти використання глини та глиняних виробів у народній медицині українців // Берегиня. – 2008. – №1. – С.43-48.

На основі літературних джерел і власних польових етнографічних матеріалів

авторка подала відомості про використання українцями глини з метою лікування, застосування глиняних виробів у процесі зцілення від окремих хвороб і для приготування різноманітних цілющих речовин.
Зазначено назви хвороб, лікування яких було безпосередньо пов'язане з використанням глиняних виробів: «соняшниці, бабиці», «золотник, підрив пупа». Охарактеризовано способи приготування мазей у спеціально продірявлених глиняних виробах, зокрема «горщику» і «кубушці». Наголошено, що українці лікувального значення надавали не тільки глині й глиняному посуду, а й печі, «печині» (шматочку її глиняної обмазки), глиняній долівці. Наприклад, у печі відбувалося «перепікання сухот», «печину» використовували як своєрідний оберіг і як засіб позбавлення від зурочень. Згадано й про використання глини в народній ветеринарії. Наголошено, що глиняні вироби як одні з найбільш поширених предметів домашнього побуту українців у руках «знаючих людей», «цілителів», «знахарів», «бабок-шептух» виступали важливими інструментами в боротьбі з хворобами.

5013. Метка Людмила. [Калинин А.Т. Русские и зарубежные сосуды с секретами. – М.: Граница, 2004. – 288 с.: илл.] // Бібліографія українського гончарства. 2005: Національний науковий щорічник /За редакцією доктора історичних наук Олеся Пошивайла. – Опішне: Українське Народознавство, 2008. – Вип.7. – С.165-169.
Подано огляд книги російського краєзнавця Анатолія Калініна «Русские и зарубежные сосуды с секретами».

5014. Метка Людмила. [Слободян Олег. Пістинська кераміка XIX – першої половини XX століття. – Косів: Косівський державний інститут прикладного та декоративного мистецтва, 2004. – 152 с.: іл.] // Бібліографія українського гончарства. 2005: Національний науковий щорічник /За редакцією доктора історичних наук Олеся Пошивайла. – Опішне: Українське Народознавство, 2008. – Вип.7. – С.150-152.
Подано огляд книги кандидата мистецтвознавства Олега Слободяна «Пістинська кераміка XIX – першої половини XX століття». У ній систематизовано всі наявні відомості про уже «зниклий» гончарний осередок с.Пістинь, що в Івано-Франківщині. Введено в науковий обіг матеріали про технологію виготовлення пістинських гончарних виробів, зокрема димлених, відомості про їх художні й типологічні особливості.

5015. Миколюк Оксана. «Лікар», який допоможе нашим містам // День. – 2008. – №87. – 21 травня. – С.8.
Про одну із модних тенденцій сучасного вітчизняного ландшафтного дизайну – використання екологічно чистих «живих» природних матеріалів, зокрема глини.

5016. Миколюк Оксана. Пора закликати весну! // День. – 2008. – №12. – 24 січня. – С.8.
Про майстер-клас із виготовлення давньої глиняної іграшки – свистунця, який відбувся в Музеї українського народного декоративного мистецтва (Київ). Статтю проілюстровано фото глиняних виробів.

5017. Мирослава Росул: Кераміка: Каталог. – Ужгород: Ґражда, 2008. – 32 с.: іл.
Подано каталог глиняних виробів мисткині-керамістки Мирослави Росул із Ужгорода.

5018. «Мистецтвознавча думка на Полтавщині» // Село Полтавське. – 2008. – №39. – 10 жовтня. – С.5.

Про презентацію монографічного нарису «Мистецтвознавча думка на Полтавщині» мистецтвознавця, керамолога Віталія Ханка.

5019. Мисюга Богдан. Вікова традиція у мистецтві Галини Севрук // Україна. Наука і культура. – К.: Редакція щорічника «Україна. Наука і культура», 2008. – Вип.34. – С.428-434.

Про творчий шлях заслуженого художника України, експонента всіх найповажніших українських музеїв, керамістки, графіка й живописця Галини Севрук. Її неповторно-вишукані глиняні твори сповнені значущості й краси. Подано фото мисткині та її робіт.

5020. Мить зупинися… Ти прекрасна // Мистець. – Київ, 2008. – №3. – Листопад. – С.2.

Подано фото юнака за гончарним кругом.

5021. Михайлина Л.П. Могильники та особливості поховального обряду райковецької культури // ДьNѣслово: Збірка праць на пошану дійсного члена Національної академії наук України Петра Петровича Толочка з нагоди його 70-річчя. – К.: Інститут археології НАН України, 2008. – С.279-287.

Про археологічні дослідження могильників райковецької культури. Під час розкопок було виявлено уламки ліпленого й виготовленого на гончарному крузі посуду IX–X століть.

5022. Михайлюк Ростислав. Листи з минулого // Артклас. – 2008. – №1-2. – С.2-21.

Подано інформацію з історії виникнення трипільської культури. Статтю проілюстровано фото глиняних виробів доби Трипілля, які детально охарактеризовано – зазначено розмір, описано форму й особливості декорування.

5023. Мицик Вадим. Трипілля відкрилось у Вертебі // Українська газета. – 2008. – №17. – 8-14 травня. – С.13.

Про найунікальнішу на теренах Європи хліборобську культуру мідно-кам'яної доби – трипільську. Статтю проілюстровано фото глиняних виробів доби Трипілля.

5024. Мишанич Володимир. Зберігаючи традиції // Культурологічні джерела. – Ужгород, 2008. – №4. – С.24-25.

Про відомий осередок гончарства – село Вільхівка Іршавського району в Закарпатті. Названо гончарні родини Галасів, Газдиків, Ребриків, а також імена гончарів Володимира і Олександра Двораків, які продовжують гончарську справу родини Галасів.

5025. Мишанич Володимир. Кераміка Закарпаття: вчора, сьогодні // Культурологічні джерела. – Ужгород, 2008. – №2. – С.11.

Про виставку закарпатської кераміки, що експонувалася в галереї «Ужгород» наприкінці квітня 2008 року. Ініціатори її проведення – подружжя художників-керамістів Мирослава Росул і В'ячеслав Віньковський з Ужгорода. Подано інформацію про творчість мистців. Згадано прізвища відомих майстрів кераміки, чиї роботи увійшли до експозиції виставки: Івана та Михайла Галасів, Василя Газдика, Івана

Сідея, Ендре Гіді, Мирослави Росул, В'ячеслава Віньковського, Наталі Грабар, Віри Балоги-Пуглик, Наталі Попової, Ольги Скакандій, Андреї Павук, Михайла Поповича, Юлії Єгорової, Габріели Фекете, Ярослава Борецького, Андріани Куруц, Наталі Ливрінц. Статтю проілюстровано фото глиняного виробу.

5026. Мишанич Володимир. Культурна мозаїка Закарпаття: Виставки // Культурологічні джерела. – Ужгород, 2008. – №4. – С.2-4.

Про відкриття виставки творів народних майстрів, що експонувалася у виставковій залі Закарпатського обласного музею народної архітектури та побуту. Серед експонатів – роботи заслуженого майстра народної творчості України Ендре Гіді, які репрезентують традиційну народну кераміку угорців Закарпаття, та молодого майстра Олександра Дворака, що виготовляє традиційну закарпатську кераміку.

5027. Міражі наук-попу // Україна молода. – 2008. – №17. – 26 січня. – С.4.

Про номінацію «Обрії» IX Всеукраїнського рейтингу «Книжка року – 2007», де було представлено науково-популярну, спеціальну й довідкову літературу. Серед претендентів на лауреатство була монографія «Українська академічна керамологія XXI сторіччя» керамолога, доктора історичних наук Олеся Пошивайла.

5028. Міщанин Віктор. Храми землі нашої: Церква Преображення Господнього у Глинську. – Миргород: Миргород, 2008. – 266 с.

Подано маловідомі й призабуті сторінки з історії колишніх церков села Глинського (Полтавщина). Названо імена глинських гончарів Прокопа Павленка, Тита Ткаченка, а також згадано про цегельний завод, що функціонував у згаданому селі. У розділі «Додатки» подано уривок з листа відомої опішненської малювальниці Мотрони Назарчук (Каші).

5029. Можейко Инна. Прощай, музей // Харьковские извѢстия. – Харьков, 2008. – №60. – 22 мая. – С.13.

Про закриття музею Будянського фаянсового заводу.

5030. Мойсей Антоній. Магія і мантика у народному календарі східнороманського населення Буковини. – Чернівці: ТОВ «Друк Арт», 2008. – 320 с.

З-поміж іншого йдеться про використання глиняного посуду та ритуальних ляльок із глини у приурочених до календарних свят магічних обрядах румунського населення Буковини, зокрема, викликанні дощу.

5031. Мончук Ольга. Хранителі пам'яті народу // Галичина. – Івано-Франківськ, 2008. – №139-140. – 18-24 вересня. – С.13.

Про виставку виробів декоративно-ужиткового мистецтва з приватної колекції Василя Паращука в Науково-методичному центрі культури Прикарпаття (Івано-Франківськ). Серед експонатів виставки – глиняні вироби.

5032. Морачевский В.В. Промыслы и занятія населенія // Россия. Полное географическое описание нашего Отечества /Под ред. В.П.Семенова. – Харьков: Сага, 2008. – Т.7: Малороссия. – С.127-218.

Репринтне видання книги 1903 року про заняття населення України. Зокрема, подано інформацію про гончарство – один із найпоширеніших кустарних промислів.

Названо відомі гончарні осередки: Хомутець, Попівка, Поповий, Грем'яча, Опішне, Хижняки, Лазьки, Куземин, Глинське, Поставмуки, Сенча, Городище, Лісова Слобідка (Полтавська губернія); Суховірщина, Ловин, Олександрівка, Олешня, Папірня, Грабове, Ріпки, Понорниця, Верба, Оболонь, Городище, Короп, Полошки, Тулиголови, Шатрище (Чернігівська губернія); Нова-Водолага, Просяне, Огульці, Чернеччина, Межиріч, Кам'яне, Боромля, Котельва, Охтирка, Станичне, Кобелівка, Попівка, Ізюм, Гончарівка, Піски, Рай-Городок, Рай-Олександрівка, Миколаївка, Ямпіль (Харківська губернія). Подано фото гончаря за гончарним кругом, а також глиняних виробів на ярмарку.

5033. Мотиль Романа. Горшкоподібний посуд: етнокультурні взаємовпливи // Мистецтвознавство'08: подіум, публікації, постаті, панорама подій: Науковий збірник. – Львів: Інститут народознавства НАН України, 2008. – С.99-106.

Про горщик – своєрідний символ українського гончарного мистецтва. Подано характеристику глиняних виробів за формою й призначенням. Проаналізовано спільні й відмінні риси українських і чужоземних горщикоподібних посудин, досліджено техніку декорування. Названо імена гончарів: Павлини Цвілик (Косів, Івано-Франківщина), Василя Шостопальця (Сокаль, Львівщина), Олександри Пиріжок (Адамівка, Хмельниччина), Степана Конопчинського (Болімув, Польща).

5034. Мрачковська Людмила. Не святі горшки ліплять // Експрес [Регіональні новини]. – 2008. – №153. – 14-15 жовтня. – С.4.

Про Перший гончарський пленер, який відбувся в Музеї-садибі відомого подільського гончаря Олексія Луцишина у Вінниці. Названо імена сучасних майстрів: Галини Доценко, Людмили Вілінської, Вікторії Ніколаєнко, Романа Чмерука.

5035. Музеї у сучасному поліетнічному світі: Другий всеукраїнський музейний фестиваль: Програма фестивалю. – Дніпропетровськ: Дніпропетровський історичний музей імені Д.І.Яворницького, 2008. – 12 с.

Подано путівник по конкурсних міні-виставках Другого всеукраїнського музейного фестивалю, де вміщено інформацію про виставку Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному «SOS: EROSIO гончарської культури в Україні».

5036. Музиченко Ярослава. Іграшковий культ // Україна молода. – 2008. – №6. – 11 січня. – С.18.

Про виставку української традиційної іграшки й ляльки в Національному музеї Тараса Шевченка (Київ). В експозиції – давня й сучасна іграшка з глини, дерева, соломи, тіста, сиру, тканини. Згадано майстриню Ганну Діденко з Опішного, яка виготовляє традиційну глиняну іграшку.

5037. Нагірняк Зоряна. Найсокровенніше постало перед нами... // Шлях перемоги. – 2008. – №15. – 9 квітня. – С.11.

Про виставку відомої київської художниці Людмили Красюк у Музеї українського народного декоративного мистецтва, де експонувалися твори з різних живописних і гончарних циклів. Подано фото глиняних виробів мисткині.

5038. Нагірняк Леонід. Чигиринські пленери // Мистець. – 2008. – №1. – Жовтень. – С.3.

Про Шостий всеукраїнський молодіжний симпозіум гончарського мистецтва «Чигирин–2008». Серед учасників – студенти Київського державного інституту

декоративно-прикладного мистецтва та дизайну імені Михайла Бойчука: Юлія Козятник, Олександр Яровий, Олексій Майстренко, а також майстер виробничого навчання кафедри художніх виробів з кераміки і скульптури Леонід Нагірняк. Темою пленера стало виготовлення українського глечика.

5039. Найдавнішій іграшці – дві тисячі років // День. – 2008. – №126. – 19 липня. – С.2.
Подано інформацію про результати археологічних досліджень експедиції історичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка поблизу села Гончарівка Перемишлянського району Львівщини. Серед знахідок – кераміка, зокрема глиняна іграшка, яку було виготовлено близько двох тисяч років тому. Статтю проілюстровано фото глиняних виробів.

5040. Найцінніша «здобич» студентської експедиції // Урядовий кур'єр. – 2008. – №131. – 19 липня. – С.16.
Під час археологічної експедиції студентів історичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка було виявлено чимало фрагментів глиняних виробів. Найціннішою знахідкою стала глиняна дитяча іграшка у вигляді пташки, виготовлена близько двох тисяч років тому.

5041. Настюк Елена. Хрупкое ремесло // Кіевскій телеграфъ. – 2008. – №36. – 5-11 сентября. – С.18.
Про роботу заснованого 1986 року в Києві Творчого об'єднання «Гончарі». Подано згадку про Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному та Олеся Пошивайла, завдяки зусиллям якого на межі XX–XXI століть було проведено кілька симпозіумів гончарства. Статтю проілюстровано фото зі Свята гончарів на Андріївському узвозі.

5042. Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному // Музеї у сучасному поліетнічному світі: Другий всеукраїнський музейний фестиваль: Каталог учасників. – Дніпропетровськ: Дніпропетровський історичний музей імені Д.І.Яворницького, 2008. – С.85.
Подано інформацію про музеї України, в експозиціях яких представлено вироби з глини, фарфорової та фаянсової мас. Згадано про Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному – етномистецький науково-дослідний і культурно-освітній заклад, національну гончарну скарбницю України. Названо його пріоритетні напрямки діяльності в справі збереження, вивчення й популяризації гончарної спадщини українців.

5043. Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному: Буклет. – Опішне: Українське Народознавство, 2008. – 1 арк.
Подано інформацію про Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному та його підрозділи, а також карту екскурсійних маршрутів.

5044. Національний статус музею // Зоря Полтавщини. – 2008. – №110. – 23 липня. – С.1.
Про надання статусу національного Музею народної архітектури та побуту України Національної академії наук України. Серед колекцій музею – чисельна збірка глиняного посуду.

5045. Наш край у давнину. – Луганськ: Луганський обласний краєзнавчий музей, 2008. – 8 с.

Про археологічну колекцію Луганського обласного краєзнавчого музею, що містить давню кераміку.

5046. Небогатов Олександр. Є у Володі мрія // Сільські вісті. – 2008. – №25. – 28 лютого. – С.2.

Про учня третього класу Володю Чорнозубенка з села Березівка Одеської області, який наполегливо та старанно вчиться ліпити з глини іграшки, амулети, невеличкі барельєфи; оздоблювати їх і випалювати в спеціальній печі. Подано фото хлопчика, який декорує глиняний виріб.

5047. Невичерпні джерела гончарства // Миргородщина: невмируща гоголівська спадщина: Історико-краєзнавче видання. – Полтава: ВАТ «Видавництво «Полтава», 2008. – С.177-179.

Про історію й сьогодення гончарства Миргородщини. Названо імена гончарів і гончарські родини Бакутів, Балків, Москаленків, Недождіїв, Безпальків, Слиньків, Федоренків, Шинкаренків (Велика Грем'яча), Гнатиків (Попівка), Галущенків, Сіроклинів, Кобиланів, Кияниць, Гнатченків, Олексія Зінича, Петра Зозулі, Павла Калашника (Хомутець), Балок, Бутенків, Волокит, Очеретних, Чучмаїв (Комишня), Грякалів (Черевки). Згадано сучасних майстрів гончарної справи – Михайла Гладкого та Юрія Куриліна. Школи юних митців Світлани Качан (Хомутець), Людмили Сидоренко (Остапівка), Андрія Усика (Вовнянка) примножують традиції гончарства. Подано фото мистців Миргородщини та їх виробів.

5048. Нейметі Мар'яна. Нас завалила китайщина // Новини Закарпаття. – 2008. – №139-140. – 6 грудня. – С.20.

Подано інтерв'ю з ужгородською керамісткою Мирославою Росул, в якому вона висловлює свої думки щодо розвитку декоративно-ужиткового мистецтва в Україні. Статтю проілюстровано фото мисткині та її глиняного виробу «Колесо долі».

5049. Нелли Исупова, керамист: «Когда есть идея, идут подсказки, как ее реализовать» //Бизнес. – Киев, 2008. – №25. – 23 июня. – С.72-73.

Художник-кераміст Неллі Ісупова з Києва ділиться з читачами історіями зі свого творчого життя. Подано фото мисткині та її творів.

5050. Нерода Віра, Нестеренко Валентина. Ще раз до питання про замок Д.Вишневецького у Черкасах // Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні: Збірка наукових статей. – К.: Центр пам'яткознавства НАН України, УТОПІК, 2008. – Вип.17. – С.9-15.

Про археологічні дослідження пам'яток культурної спадщини міста Черкаси. Серед знахідок – уламки кераміки пізнього середньовіччя. Статтю проілюстровано малюнками фрагментів глиняних посудин.

5051. Нестерук Лариса. Скарби історичного музею // Пенсійний кур'єр. – 2008. – №20. – 16 травня. – С.14.

Розділ «Східні слов'яни та давньоруська держава Київська Русь» є одним із найцікавіших в експозиції Національного музею історії України (Київ). Серед його

експонатів – цеглина (плінфа) X століття й цеглина із чітким зображенням тризуба, датована XII століттям. У музеї також представлено тавра у вигляді різноманітних кіл, хрестів, коліс, геометричних фігур і літероподібних знаків, що їх ставили на денцях глиняних посудин.

5052. Нечипорук Ю.М. Гончарне виробництво на Волині 18-19 ст. // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. – Харків: Харківська державна академія дизайну і мистецтв, 2008. – №12. – С.95-98.

Досліджено історичний розвиток гончарства Волині XVIII–XIX століть. Згадано гончарські осередки (Кульчин, Крем'янець, Велика Іловиця, Антонівці, Сураж, Малі Садки, Кубинець, Залісці, Троянів). Названо імена гончарів (Петро Омельчук, Григорій Омельченко).

5053. Никорак Олена. Довгоочікувана книга: [Селівачов М. Лексикон української орнаментики (іконографія, номінація, стилістика, типологія). – К.: Редакція вісника «АНТ»; Ніжин: ТОВ Видавництво «Аспект-Поліграф», 2005. – XVI. – 400 с., іл.] // Вісник Львівської національної академії мистецтв. – Львів: Львівська національна академія мистецтв, 2008. – Вип.19. – С.425-437.

Проаналізовано фундаментальну працю про українську традиційну орнаментику. Досліджено генезу, історію, еволюцію форм і стилістику різьблення декоративних малювань, інших видів декоративного мистецтва, зокрема гончарства. Звернено увагу на дискусійні питання етнокультурного районування, типології та класифікації.

5054. Новик Тетяна. Охоронні археологічні дослідження літописного міста Прилук (за матеріалами 1990 року) // Наукові записки з української історії: Збірник наукових статей. – Переяслав-Хмельницький: ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», 2008. – Вип.20. – С.490-496.

Подано матеріали рятівних археологічних досліджень посаду літописного міста Прилук, що проводилися влітку 1990 року. В культурному шарі виявлено фрагменти давньоруської кераміки, виготовленої на гончарному крузі, кінця XI – XII століття, значну кількість уламків гончарного посуду XVII–XVIII століть, неполив'яних кахель, біконічні глиняні кружала. Подано малюнки фрагментів глиняних посудин та інших знахідок.

5055. Новичихин А.М. Херсонесский керамический импорт на хоре Горгиппии // Проблемы истории и археологии Украины: Материалы VI Международной научной конференции, посвященной 150-летию со дня рождения академика В.П.Бузескула. – Харьков: ООО «НТМТ», 2008. – С.40.

Про нові знахідки херсонеського гончарного імпорту на поселеннях горгіпійської хори (IV ст. до н.е. – III ст. н.е.).

5056. Нові видання інституту: [Пеняк П. Давнє гончарство Закарпаття. – Ужгород, 2007. – 103 с.] // Інститут українознавства імені І.Крип'якевича Національної академії наук України в 2007 р.: Інформаційний бюлетень. – Львів: Інститут українознавства ім.І.Крип'якевича НАНУ, 2008. – С.22.

Подано інформацію про нове видання, присвячене дослідженню гончарних виробів, виявлених у Закарпатті. Широко використано нові матеріали археологічних розвідок, що відображають гончарне виробництво від неоліту до доби середньовіччя.

5057. О.Ф. [Мистецька хроніка] // Образотворче мистецтво. – 2008. – №3. – С.149.

Про Надзвичайного й Повноважного Посла України в Угорщині Дмитра Ткача, який своєю другою професією вважає гончарство. Його глиняні пласти-композиції експонувалися в Будапешті, Дебрецені, Гайдусобосло, Варшаві, Києві, Криму. Подано фото його роботи «Рибка».

5058. Овчаренко Л.М. Дубинський Павло Андрійович // Енциклопедія Сучасної України. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2008. – Т.8. – С.469.

Про майстра художньої кераміки, який упродовж 1927–1935 років був завідувачем Макаровоярівської керамічної кустарно-промислової школи (нині село Пархоменко Краснодонського району Луганської області). Подано фото мистця.

5059. Овчаренко Л.М. Проблеми гончарної освіти на території Лівобережної України наприкінці XIX – на початку XX століття на прикладі діяльності Постав-Муцької земської гончарної навчальної майстерні // Історична пам'ять: Науковий збірник. – Полтава: АСМІ, 2008. – №1. – С.88-97.

Уперше ґрунтовно досліджено діяльність Постав-Муцької земської гончарної навчальної майстерні, яка діяла в Полтавській губернії впродовж 1898–1906 років. Детально відтворено історичні передумови заснування гончарного закладу, проаналізовано завдання, які ставили перед ним засновники, подано наукову оцінку її діяльності, визначено вплив на народне гончарство.

З'ясовано особливості гончарного виробництва в Постав-Муці, проаналізовано основні напрямки зусиль Полтавського губернського та Лохвицького повітового земств, спрямовані на підтримку гончарного виробництва, на розширення асортиментного складу гончарних виробів кустарів. Простежено кілька етапів земських ініціатив. Звернено увагу на проблеми, які виявилися спільними для більшості гончарних навчальних майстерень, що функціонували на території Лівобережжя наприкінці XIX – на початку XX століття.

Подано огляд виставкової діяльності Постав-Муцької майстерні. Виявлено, що частину виробів її вихованці виконували в українському стилі, внаслідок чого зберігали етнічну самобутність. Звернено увагу на новітні прийоми й технології, які поширилися в постав-муцькому гончарному виробництві, завдяки діяльності навчального закладу: удосконалення конструкції горна, приготування глиняних мас, полив, ангобів, формування виробів у гіпсових формах.

Акцентовано увагу на зв'язках майстерні з Миргородською художньо-промисловою школою імені Миколи Гоголя, Санкт-Петербурзьким технологічним інститутом імператора Миколи I, які вплинули на пожвавлення її діяльності. Названо окремі імена викладачів і випускників гончарної майстерні.

Зроблено висновок про те, що відкриття земської майстерні, яка популяризувала в середовищі постав-муцьких гончарів новітні технології й прийоми, сприяло розширенню асортиментного складу глиняних виробів у Постав-Муках. Закриття

майстерні спричинили недостатня вивченість покладів місцевих глин та їх властивостей, переважання виробничого процесу над навчальним, відсутність керівника-фахівця.

5060. Овчаренко Людмила. Макарово-ярівський осередок гончарної освіти в Україні. – Опішне: Українське Народознавство, 2008. – 160 с.: іл.

Уперше в українській керамології здійснено наукове дослідження ролі й місця єдиної в Луганщині гончарної школи регіонального значення – Макарово-ярівської керамічної кустарно-промислової школи (1927–1935) – у системі духовної культури України першої половини XX століття.

З'ясовано обставини відкриття Макарово-ярівської керамічної кустарно-промислової школи, основні напрямки її діяльності, причини закриття та вплив на розвиток місцевого гончарства. Доведено, що школа була єдиним у регіоні гончарним навчальним закладом, який забезпечував високий рівень загальної й мистецької освіти. Проаналізовано навчальний план та навчальні програми, склад учнівського й викладацького колективів; матеріально-технічне забезпечення навчального процесу й кошториси.

Висвітлено сторінки життєвого й творчого шляху родини Дубинських: завідувача Макарово-ярівської керамічної кустарно-промислової школи Павла Андрійовича (1888–1938), викладача ліплення Валентини Федорівни Васильєвої (1900–1989), їх синів: Юрія (1917–?) та Ярослава (1923–1998). З'ясовано, що Павло Дубинський зорієнтовував діяльність закладу на вивчення гончарного промислу, традицій і звичаїв народу; створював систему підрозділів та заходів (гончарна школа з театром, музеєм, книгозбірнею); виробництво глиняних виробів на експорт. Наголошено, що активна мистецько-просвітницька робота закладу мала забезпечити тривалий і ефективний розвиток осередку гончарної культури українців, в умовах прогресуючого занепаду промислу мусила слугувати своєрідним засобом його виживання. Доведено, що саме за формування осередку українськості, у якому ентузіасти розвивали українське гончарство, за самовіддане поширення й утвердження рідної мови й культури Павла Дубинського було фізично знищено. Відтворено життєвий шлях інших викладачів і вихованців закладу, встановлено прізвища учнів.

Монографія містить спогади сучасників про гончарний навчальний заклад. Зроблено висновки щодо ефективності функціонування гончарної школи, її значення як у системі української художньої освіти кінця 1920-х – початку 1930-х років, так і в національному відродженні українства в регіоні, об'єктивних причин згортання діяльності закладу у взаємозв'язку з суспільно-економічним життям країни. З'ясовано, що школа стала небезпечним явищем для тоталітарного режиму, оскільки поширювала почуття любові до рідної мови, пробуджувала зацікавлення національною культурною спадщиною. Доведено, що поступове згортання її діяльності стало закономірним наслідком державної політики, а фізична розправа над керівником довершила ліквідаційний процес; не стільки труднощі економічного характеру, скільки ідеологічні доктрини й пріоритетна увага до індустріалізації були причиною знищення гончарного навчального закладу. Виявлено, що застосувати

отримані в гончарній школі знання й практичні навички більшість учнів не змогла; хоча місцеві гончарі зазнавали певного впливу з боку школи, проте запроваджувані нею сучасні виробничі технології не встигли поширитися в середовищі кустарів, а тому не зумовили суттєвих змін у народному гончарстві; заклад не дав належного поступу розвитку промислу, оскільки традиційне гончарство краю не мало яскравих художніх зразків виробів, які б могли бути підґрунтям для цього процесу; колишній ринок збуту кустарної продукції невпинно скорочувався й наповнювався промисловими товарами; держава не була зацікавлена у виробництві художньої кераміки; як виникнення, так і знищення гончарної школи в Макаровому Яру були результатом державної політики.

Книгу проілюстровано рідкісними фотографіями учнів, викладачів та їх виробів.

Дослідження здійснено на основі чисельних архівних документів, польових матеріалів автора, які вперше вводяться до наукового обігу, публікацій у друкованих органах земств.

Монографія є другою книгою наукового трикнижжя «Гончарний здвиг Донбасу», а також започаткувала видавничу серію «Гончарні школи України», яка висвітлюватиме діяльність гончарних навчальних майстерень та художньо-промислових шкіл, що функціонували в Україні наприкінці XIX – у першій третині XX століття.

5061. Олександр Міловзоров: Шляхи: Каталог. – К.: ВХ [Студіо], 2008. – 56 с.

Подано репродукції картин художника-кераміста Олександра Міловзорова (Київ) із серії «Словник античної кераміки» (2006).

5062. Олександр Сухоліт: «Глина (археологія сучасної скульптури)» // Україна молода. – 2008. – №165. – 5 вересня. – С.21.

Про виставку скульптур, частково створених київським художником Олександром Сухолітом, частково – природою: впливом вітру, дощу, вологи, що експонувалася в приміщенні виставкової зали «Я Галерея» в Києві з 3 по 22 вересня 2008 року. Статтю проілюстровано фото глиняної скульптури.

5063. Оленчук Вікторія. Вогненна райдуга Оксани Грудзинської // Пенсійний кур'єр. – 2008. – №10. – 7 березня. – С.16.

Про ювілейну виставку гончарки й художниці Оксани Грудзинської (Київ) у Музеї українського народного декоративного мистецтва. Подано згадку про одну із найвідоміших робіт мисткині – декоративне глиняне панно у фойє станції «Хрещатик» Київського метрополітену. Статтю проілюстровано фото Оксани Грудзинської та її глиняних виробів.

5064. Оленчук Вікторія. Фарфорова сюїта Полонного // Пенсійний кур'єр. – 2008. – №2. – 11 січня. – С.11.

Про роботу ЗАТ «Полонський фарфор», що в Хмельниччині. Товариство посідає друге місце в національному рейтингу якості продукції серед вітчизняних виробників. Асортимент продукції заводу складає понад 10 мільйонів різноманітних виробів. Статтю проілюстровано фото фарфорових виробів.

5065. Олефіренко Н.А. Відкриття Музею археології Батурина // Музеї України. – 2008. – №5-6. – С.18-19.

Про експозицію Музею археології Батурина, розгорнуту на базі Національного історико-культурного заповідника «Гетьманська столиця», що висвітлює історію Батурина від найдавніших часів до початку XVIII століття. Колекція кераміки представлена глиняними виробами та їхніми фрагментами.

5066. Олійник Василь, Дерех Олег. Рятівні дослідження багатошарового поселення Заліщики-III в урочищі Ущилівка у м.Заліщики Тернопільської області у 2005 році // Археологічні дослідження Львівського університету. – Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2008. – Вип.11. – С.136-141.

Подано матеріали археологічних досліджень частини багатошарового поселення Заліщики–III в урочищі Ущилівка в м.Заліщики Тернопільської області 2005 року. В культурному шарі виявлено уламки кераміки трипільської культури та культури Ґава-Голігради, княжого часу й пізнього середньовіччя. Домінують артефакти культури Ґава-Голігради, до якої можна віднести залишки печі з уламками товстостінного горщика.

5067. Онищенко Володимир. Дитина у звичаях і побуті // Шлях перемоги. – 2008. – №42. – 15 жовтня. – С.6.

Про виставку «Дитина у звичаях і побуті українського народу», що експонувалася в Українському центрі народної культури «Музей Івана Гончара». На виставці серед інших експонатів було представлено найрізноманітніших розмірів, гончарний посуд, «барині», свистунці, іграшку від XI до XIX століття.

5068. Онищенко Володимир. Керамолог-дослідник // Українська культура. – 2008. – №12. – С.17.

Про життєвий шлях, наукові й інші творчі досягнення відомого керамолога, директора Інституту керамології – відділення Інституту народознавства НАН України, доктора історичних наук Олеся Пошивайла з нагоди його 50-річчя. Статтю проілюстровано фото вченого.

5069. Онищенко Володимир. Патріарх професійної кераміки // Українська культура. – 2008. – №12. – С.16.

Про творчий шлях художника-кераміста, народного художника України, заслуженого діяча мистецтв України, професора Петра Печорного. Мистець працює в галузі декоративно-ужиткового мистецтва понад 40 років. Свої оригінальні задуми втілює в шамотній пластиці, майоліці, фаянсі, порцеляні, теракоті. Створює тематичні мальовані вази, тарелі, баклаги, куманці, глечики, скульптуру (монументальну й малих форм). Представлено фото мистця та його глиняного твору.

5070. Онищенко Володимир. Подвижники української керамології // Мистецтвознавство України: Збірник наукових праць. – К.: Академія мистецтв України, 2008. – Вип.9. – С.344-350.

Про історію українського гончарства та її подвижників. Згадано осередки виготовлення глиняних виробів: Бубнівку (Поділля), Дибинці, Головківку (Середня Наддніпрянщина). Названо імена відомих опішненських гончарів: Гаврила Пошивайла,

Івана Білика, Олександри Селюченко, Василя Омеляненка, Насті Білик-Пошивайло. Згадано про історичні осередки народних художніх промислів, які зникли з етномистецької карти незалежної України: Бережани, Бехи, Богуслав, Глиняни, Дибинці, Дігтярі, Клембівка, Нові Санжари, Смотрич, Охтирка, Пістинь, Прокурава, а також ті, що нині залишаються на межі зникнення: Васильків, Косів, Кролевець, Опішне, Петриківка, Решетилівка. Подано інформацію про Олеся Пошивайла – відомого керамолога, директора Інституту керамології – відділення Інституту народознавства НАН України, доктора історичних наук, заслуженого діяча науки і техніки України. Статтю проілюстровано фото опішненського гончаря Миколи Пошивайла, художників-керамістів Тараса Левківа та Анни Лисик (Львів), Сергія Радька (Межиріч, Черкащина), Надії Козак та Володимира Онищенка (Київ), а також їхніх глиняних виробів.

5071. Онищенко Володимир. Творчі сподівання мистця // Шлях перемоги. – 2008. – №15. – 9 квітня. – С.10.

Подано інформацію про молодого талановитого кераміста, члена Національної спілки майстрів народного мистецтва України Леоніда Нагірняка з Києва. Згадано майстра гончарної справи Геннадія Бакусевича з Гавареччини, а також знаного керамолога Ореста Голубця зі Львова. Статтю проілюстровано фото глиняних творів Леоніда Нагірняка.

5072. Онищенко Володимир. Усе на світі з глини... // Шлях перемоги. – 2008. – №17-18. – 24 квітня. – С.6.

Про внесок керамолога, доктора історичних наук Олеся Пошивайла в справу збереження українського гончарства та розвиток гончарної столиці України – містечка Опішного; його монографію «Українська академічна керамологія XXI сторіччя»; заснування й розгортання діяльності Інституту керамології – відділення Інституту народознавства НАН України.

5073. Онищенко Володимир. Ювілей визначного керамолога // Шлях перемоги. – 2008. – №45. – 5 листопада. – С.8.

До 50-річного ювілею відомого українського керамолога, директора Інституту керамології – відділення Інституту народознавства НАН України, доктора історичних наук Олеся Пошивайла. Подано фото вченого біля глиняного виробу.

5074. Оногда Олена. Основні типи кераміки Середньої Наддніпрянщини другої половини XV – початку XVI ст. // Археологія. – 2008. – №4. – С.55-63.

Публікація є спробою типологізації горщиків, які побутували в Середній Наддніпрянщині в другій половині XV – на початку XVI століття. Наголошено, що перехідний характер історичного періоду, що досліджено, не міг не вплинути на зміни в гончарстві. Зазначено, що відбувався процес поступових змін форм горщиків (особливо верхніх частин), перехід від давньоруської традиції до ранньомодернової. Формувалися риси посудин, що домінували в другій половині XVII – XX столітті.

До аналізу залучено напрацювання попередників, осмислено й доповнено типологію окремих локальних груп глиняних виробів з Новгорода-Сіверського, Києва, Черкас тощо. Ґрунтовності джерельній базі надав уміщений перелік пізньосередньовічних

комплексів із хронологічними реперами, використаних для створення типології, накопичених у результаті археологічних досліджень останніх десятиліть.

Виділено п'ять типів вінець горщиків, представлених на схемі. П'ятий тип розподілено на чотири варіанти. Типологізацію здійснено на основі порівняльно-типологічного аналізу та методу аналогій. Подано детальний опис кожного типу, часу побутування горщиків, залучено широке коло аналогій не лише з території сучасної України, але й з тих земель, з якими Наддніпрянщина була економічно пов'язана. Окреслено й проблему культурних запозичень, зокрема наголошено на переважанні західних впливів.

5075. Оногда Олена. Основні типи оздоблення київської кераміки другої половини XIII – початку XVI ст. // Наукові записки з української історії: Збірник наукових статей. – Переяслав-Хмельницький: ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», 2008. – Вип.20. – С.497-503.

Про основні типи оздоблення київської кераміки другої половини XIII – початку XVI століття. Визначальними ознаками для диференціації цих особливостей є характер орнаментації, місце її розташування на виробі та техніка виконання. За матеріалами розкопок у Києві виокремлено 5 найбільш характерних типів оздоблення глиняних виробів післямонгольського часу. Подано таблицю зразків основних типів орнаментації київської кераміки другої половини XIII – початку XVI століття.

5076. Опішня – гончарна столиця України // Полтавщина запрошує: Інформаційний довідник: До 200-річчя від дня народження М.В.Гоголя. – Полтава: Відділ з питань туризму і курортів Полтавської обласної держадміністрації, 2008. – С.8.

Про селище Опішне Зіньківського району, яке називають столицею українського гончарства. Згадано завод «Художній керамік» та Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному. Подано фото глиняних виробів.

5077. Оробець Тетяна. Коло гончарів // Український тиждень. – 2008. – №44. – 31 жовтня – 6 листопада. – С.52-56.

Публікацію присвячено гончарному містечку Опішне, що в Полтавщині. Вона містить кілька підрозділів, у яких авторка описує власну подорож до Опішного, висловлює свої думки і враження від побаченого. Наголошує на тому, що в містечку гончарство не є прерогативою «дідусів у постолах», гончарює там і молодь, а також жінки. Живописно порівнюючи гончарну столицю з величезною макітрою «місцевого виробництва, розписану річищем Ворскли, немов «фірмовою фляндрівкою», авторка донесла до читачів різні версії походження назви «Опішне».

Подано інформацію про наявність у Опішному приватних гончарних майстерень, про місця, де можна придбати продукцію як місцевих гончарів, так і кераміку, виготовлену в інших осередках України, як традиційну, так, на жаль, і відвертий кітч. Авторка висловила жаль з приводу того, що на місцевому ринку вмілі продавці гончарного краму використовують «традиційну марку Опішного, щоб продати кераміку, яка далеко не завжди відповідає якості та стандартам цього бренду».

Назвавши гончарство прибутковою справою, авторка констатувала, що ціни на більшість глиняних виробів продиктовані сучасними потребами, своєрідною «модою на все екологічно чисте». Проте вона переконана, що «воно того вартує!»
Подано короткий екскурс в історію місцевих заводів «Керамік» і «Художній керамік», які донедавна діяли в Опішному. Описано екскурсію до Меморіального музею-садиби гончарської родини Пошивайлів і розмову із заслуженим майстром народної творчості України, гончарем Миколою Пошивайлом.
У додатках до статті подано фрагмент з гумористичного твору XVII століття про створення Богом людини з глини, а також розповідь про майстер-клас із виготовлення горщика, де зазначено, скільки часу потребує підготовка глини до роботи, власне гончарювання, висушування, декорування й випалювання.
Подано фото Миколи Пошивайла й екскурсовода Меморіального музею-садиби гончарської родини Пошивайлів Марії Яценко на фоні інтер'єру садиби, фото окремих скульптур із Національної галереї монументальної глиняної скульптури Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному.

5078. Осадча Юлія. Фрагменти кахлів козацької доби (з розкопок Китайгородської експедиції) // Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні: Збірка наукових статей. – К.: Центр пам'яткознавства НАН України, УТОПІК, 2008. – Вип.17. – С.124-127.
Подано матеріали археологічних розкопок поселення XVII–XVIII століть у селі Китайгород Царичанського району Дніпропетровської області. Разом з іншими знахідками виявлено значну кількість фрагментів архітектурно-декоративної кераміки, а саме кахель. З'ясовано, що за функціональним призначенням домінують лицьові кахлі і лише декілька фрагментів – від кахель іншого типу – кутової та карнизно-кутової. За сюжетами зображень переважають неполив'яні рельєфні кахлі з рослинно-геометричним орнаментом, так званим «килимовим». Виділено різні техніки їх оздоблення. Подано малюнки кахель з поселення.

5079. Остаповець Галина. Олена Бланк малює на кераміці // Газета по-українськи. – 2008. – №106. – 14 червня. – С.9.
Про виставку «У чотирьох кімнатах» художниці-керамістки Олени Бланк, що експонувалася в арт-центрі «Я Галерея» в Києві. Мисткиня для оздоблення глиняних виробів використовує спеціальні барвники, покриває малюнок керамічною фарбою. Подано фото Олени Бланк та її робіт.

5080. Откович В.П. Драган Тарас Миколайович // Енциклопедія Сучасної України. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2008. – Т.8. – С.369.
Про художника-кераміста й педагога, заслуженого діяча мистецтв України, члена Національної спілки художників України зі Львова. Подано фото мистця.

5081. Отрощенко В.В., Горбаненко С.А. [Г.О.Пашкевич, М.Ю.Відейко. Рільництво племен трипільської культури. – К., 2006. – 147 с.] // Археологія. – 2008. – №2. – С.97-99.
Подано рецензію на книгу «Рільництво племен трипільської культури», в якій, окрім іншого, досліджено фрагменти трипільського посуду. Зазначено, що в них було виявлено відбитки викопних зернівок і насіння різних злаків, а також рослинні домішки в складі формувальної маси.

5082. Охріменко Григорій, Локайчук Світлана, Скляренко Наталія. Олександр Цинкаловський і вивчення трипільських пам'яток на Волині // Минуле і сучасне Волині та Полісся. Олександр Цинкаловський і край: Матеріали XXVII Міжнародної наукової історико-краєзнавчої конференції, присвяченої 1020-ій річниці від першої писемної згадки про Володимир-Волинський, 22 лютого 2008 р.: Науковий збірник. – Луцьк: Володимир-Волинський історичний музей, 2008. – Вип.27. – С.20-24.

Про трипільські пам'ятки Волині (близько двадцяти), відкриті Олександром Цинкаловським. Статтю проілюстровано малюнками глиняних виробів та їх фрагментів.

5083. Охріменко Григорій, Маркус Ігор. Культура шнурової кераміки на Волині // Літопис Волині: Всеукраїнський науковий часопис. – Луцьк: Вежа, 2008. – Ч.4. – С.56-62.

Про дослідження культури шнурової кераміки (друга половина III – перша третина II тис. до н.е.) у Волині. Розглянуто проблеми походження, хронології, етнічної належності, ідентифікації даної культури. Проаналізовано джерельну базу цього явища Волині, акцентовано увагу на нових матеріалах (зокрема, з поселень поблизу сіл Майдан-Липненський та Хрінники). Подано малюнки глиняних посудин культури шнурової кераміки.

5084. Панфілова Олександра. Кременецький культурно-освітній осередок: музейний аспект // Мистецтвознавство'08: подіум, публікації, постаті, панорама подій: Науковий збірник. – Львів: Інститут народознавства НАН України, 2008. – С.191-198.

Про історію виникнення Краєзнавчого музею на території Кременецького ліцею, що у Волині, та про основні напрямки діяльності мистецького закладу. Названо ім'я відомого археолога й дослідника старожитностей Волині Олександра Цинкаловського, який безпосередньо займався збиранням археологічних матеріалів до музейних фондів. Серед знахідок ученого – орнаментований глиняний посуд трипільської культури.

5085. Пархоменко М. Пишаються історією Буд // Трибуна трудящих. – Харків, 2008. – №23-24. – 26 березня. – С.8.

Про відкриття в Будах (Харківщина) меморіальних дощок, присвячених пам'яті засновника фаянсової фабрики Матвія Кузнєцова. Згадано Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, Інститут керамології – відділення Інституту народознавства НАН України та його директора – керамолога, доктора історичних наук Олеся Пошивайла.

5086. Пархоменко Т.П. Календарні звичаї та обряди Рівненщини: Матеріали польових досліджень. – Рівне: видавець Олег Зелень, 2008. – 200 с.

Про використання полумиска, миски, горщика, покришки від горщика, кухля в календарній звичаєвості й обрядовості Рівненщини.

5087. Пелещишин М. Сабатинівська культура // Історія України: Енциклопедичний довідник: А-Я. – К.: Генеза, 2008. – С.1017.

Про археологічну культуру доби бронзи, поширену від Приазов'я до пониззя Дунаю, що датується XIV–XII ст. до н.е. Під час розкопок поховань було знайдено кам'яні й глиняні житла, залишки черепків для вогнищ, фрагменти глиняного посуду: банкоподібні горщики, оздоблені наліпленими валиками, сковорідки, чаші, черпаки, глечики. Вчені вважають, що сабатинівська культура подібна до зрубної та культури багатопружкової кераміки. Подано фото глиняної фігурки, знайденої біля села Сабатинівка (IV ст. до н.е.).

5088. Пелещишин М. Сармати (савромати) // Історія України: Енциклопедичний довідник: А-Я. – К.: Генеза, 2008. – С.1032.

Про кочові іракомовні племена, що жили в VI–V ст. до н.е. в степах Поволжя, Уралу та Казахстану, у III ст. до н.е. – IV ст. н.е. – на території степової смуги України й частково – на території Румунії. У похованнях було знайдено місцевий ліплений і виготовлений на гончарному крузі посуд, а також привізний – глиняний і скляний.

5089. Пелещишин М. Середньодніпровська культура // Історія України: Енциклопедичний довідник: А-Я. – К.: Генеза, 2008. – С.1056.

Про археологічну культуру кінця III – першої половини II тис. до н.е., поширену в Середньому й Верхньому Подніпров'ї, Лівобережжі Дніпра й у верхів'ях Оки та Західної Двіни. Під час розкопок було знайдено глиняний посуд, який умовно поділено на господарський і столовий (горщики, амфори, чаші). Вироби декоровано заглибленим (заштриховані трикутники, ялинки тощо) і шнуровим орнаментами.

5090. Пелещишин М. Середньостогівська культура // Історія України: Енциклопедичний довідник: А-Я. – К.: Генеза, 2008. – С.1056.

Про археологічну культуру мідної доби, поширену в степовому Подніпров'ї, Приазов'ї та Нижньому Подонні, назва якої походить від поселення на о.Середній Стіг (нині – у межах Запоріжжя). Під час розкопок знайдено глиняний ліплений гострой округлодонний посуд, декорований гребінцевим штампом і відбитками шнура. Середньостогівська культура відіграла важливу роль у формуванні ямної, а також шнурової культур.

5091. Пелещишин М. Скіфи // Історія України: Енциклопедичний довідник: А-Я. – К.: Генеза, 2008. – С.1080-1081.

Про кочові іракомовні племена, які жили в VII–V ст. до н.е. в степах Північного Причорномор'я. Подано фото орнаментованого скіфського глиняного посуду VI ст. до н.е.

5092. Пелещишин М. Станівська культура // Історія України: Енциклопедичний довідник: А-Я. – К.: Генеза, 2008. – С.1141-1142.

Про археологічну культуру доби бронзи XIV–XIII ст. до н.е., поширену на території Закарпаття, назва якої походить від могильника біля с.Станово Мукачівського району Закарпатської області. Під час розкопок могильника було знайдено глиняні печі, кружала. У племен станівської культури було добре розвинене гончарне виробництво.

5093. Пелещишин М. Стрижівська культура // Історія України: Енциклопедичний довідник: А-Я. – К.: Генеза, 2008. – С.1167.

Про археологічну культуру доби бронзи, яка існувала в першій половині II тис. до н.е., відкриту 1959 року польським археологом А.Гардавським. Її назва походить від містечка Стрижів (Стжижув на лівому березі річки Західний Буг, Польща). Займала східну частину Люблінської й західну частину Волинської височин до річки Горинь на сході. Окремі пам'ятки відомі в південних районах Прип'ятського Полісся. Належить до групи локальних культур зі шнуровим орнаментом на кераміці. Глиняний посуд (амфори, горщики, миски, черпаки) мав лисковану поверхню й був оздоблений різноманітними шнуровими орнаментами.

5094. Пелещишин М. Сурська культура // Історія України: Енциклопедичний довідник: А-Я. – К.: Генеза, 2008. – С.1178-1179.

Про археологічну культуру V – початку IV тис. до н.е., виділену 1946 року В.Даниленком, поширену на території між Дніпровським Надпорожжям і Доном. Назва походить від поселення на о.Сурському (поблизу Дніпропетровська). Під час дослідження поселень цієї культури знайдено глиняний гостродонний посуд, оздоблений заглибленими лініями, ямками.

5095. Пелещишин М. Тиська культура // Історія України: Енциклопедичний довідник: А-Я. – К.: Генеза, 2008. – С.1207-1208.

Про археологічну культуру пізнього неоліту Південно-Східної Європи, виокремлену угорським археологом Ф.Томпою. У 1930-х – 1940-х роках її вивчав Я.Баннер. Сформувалася й існувала на межі V–IV тис. до н.е. по берегах Тиси. Окремі пам'ятки поширені на схід до кордонів Румунії, Словаччини та в Закарпатській області України. Під час розкопок виявлено комплекс глиняного посуду – «столового» й «кухонного». До першої групи належать тонкостінні, оздоблені заглибленим, у вигляді геометричних елементів орнаментом, циліндричні кубки на високій підставці, кулясті й ребристі чаші, покришки. До «кухонного» посуду належать великі амфороподібні посудини, невисокі миски-сковорідки. Для тиської культури характерні глиняні антропоморфні (чоловічі й жіночі) та зооморфні фігурки.

5096. Пелещишин М. Трипільська культура // Історія України: Енциклопедичний довідник: А-Я. – К.: Генеза, 2008. – С.1229-1230.

Про археологічну культуру доби міді, яка існувала у XXXVIII–XXVI ст. до н.е., відкриту Вікентієм Хвойкою у 1890-х роках. Походить від села Трипілля в Київщині. Поширена на території Правобережної України, Молдови. У Східній Румунії подібні пам'ятки відносять до культури Кукутені. На території Тернопільщини перші пам'ятки трипільської культури було віднайдено в 1870-х – 1880-х роках під назвою «культура мальованої кераміки». Під час досліджень поселень знайдено глиняний посуд з орнаментом, глиняні черені для вогнищ, великі горни для випалювання посуду.

5097. Пелещишин М. Тшинецька культура // Історія України: Енциклопедичний довідник: А-Я. – К.: Генеза, 2008. – С.1244.

Про археологічну культуру доби бронзи, яка існувала в XVI–XI ст. до н.е. Назва походить від могильника біля села Тшинець у Повісленні. Поділяється на

західнотшинецьку культуру (на території Польщі) та східнотшинецьку (на території України). Поширена в північній лісовій смузі Правобережної України та в Лівобережжі – у межиріччі Дніпра й Десни. Під час дослідження було знайдено ліплений посуд (тюльпаноподібні горщики, черпаки, миски, друшляки), оздоблені валиками, заглибленими лініями, заштрихованими трикутниками. Тшинецька культура сформувалася на території України з різних груп культури шнурової кераміки, а також пізнього Трипілля.

5098. Пелещишин М. Черняхівська культура // Історія України: Енциклопедичний довідник: А-Я. – К.: Генеза, 2008. – С.1416-1414.

Про археологічну культуру II–VI століть, поширену в лісостеповій і степовій смугах Правобережної, частково – Лівобережної України. Назва походить від могильника біля села Черняхова (нині Кагарлицький район Київської області). Пам'ятки черняхівської культури в 1900–1901 роках досліджував Вікентій Хвойка. Матеріальну культуру населення представлено ліпленим посудом місцевого виробництва та привізним, виготовленим на гончарному крузі за римською технологією (горщики, амфори, миски).

5099. Пелещишин М. Чорноліська культура // Історія України: Енциклопедичний довідник: А-Я. – К.: Генеза, 2008. – С.1429-1430.

Про археологічну культуру перехідного від бронзи до раннього заліза періоду (IX–VII ст. до н.е.), поширену в лісостеповій смузі Правобережної України між Дніпром і Дністром, а також у басейні р.Ворскли в Лівобережжі. Пам'ятки чорноліської культури 1949 року досліджував київський археолог О.Тереножкін. Під час досліджень було виявлено ліплений посуд, зокрема тюльпаноподібні горщики з наліпленими валиками, миски, черпаки з лискованою темною поверхнею.

5100. Пелещишин М. Шнурової (Мотузяної) кераміки культура // Історія України: Енциклопедичний довідник: А-Я. – К.: Генеза, 2008. – С.1467.

Про етнокультурну спільність пам'яток, створених племенами, які жили в Східній, Центральній і частково Північній Європі наприкінці III – у першій половині II тис. до н.е. На території України існували культури: підкарпатська, городоцько-здовбицька, стрижівська, середньодніпровська. Під час досліджень поселень знайдено глиняний посуд зі шнуровим орнаментом.

5101. Пелещишин М. Ямково-гребінцевої кераміки культури // Історія України: Енциклопедичний довідник: А-Я. – К.: Генеза, 2008. – С.1501-1502.

Про археологічні культури неоліту Північно-Східної Європи. Поширені від Прибалтики і Кольського півострова до Уралу та Зауралля. Окремі пам'ятки знайдено в північно-східних районах Польщі. Назва походить від характерного орнаменту на глиняному посуді у вигляді ямок, нанесених одно- і багатозубчастим штампом. Пам'ятки цих культур знаходять на Лівобережжі Дніпра, у басейнах річок Десни, Сейму, Сули, Ворскли та верхів'ях Сіверського Дінця. За особливостями кераміки їх виділяють в окрему деснянську групу. Виокремлюють ранній і пізній етапи розвитку культури на Лівобережжі Дніпра, яка існувала в другій половині IV–III тис. до н.е.

5102. Пелещишин М. Ямна культура // Історія України: Енциклопедичний довідник: А-Я. – К.: Генеза, 2008. – С.1502.

Про археологічну культуру другої половини III – початку II тис. до н.е., створену великою групою близьких за походженням племен, що жили в степовій і частково – лісостеповій смугах Східної Європи – від Південного Уралу до пониззя Дунаю, відкриту на початку XX століття російським археологом В.Городцовим. На території України виділяють ранній і пізній етапи розвитку. Ранній етап представлений поселенням біля присілка Рєпіно в Донецькій області, нижніми горизонтами в урочищі Скеля-Каменоломня в Дніпропетровській області. До пізнього етапу відносять поселення Михайлівка-3 та верхній горизонт поселення в Скелі-Каменоломні. Під час досліджень поселень було знайдено глиняний ліплений, опуклодонний (горщики, амфори, черпаки тощо) посуд, оздоблений заглибленнями від зубчастого штампу, мотузки.

5103. Пеляшенко К.Ю. Лепная посуда скифского времени из погребений Днепровской Левобережной Лесостепи // Проблемы истории и археологии Украины: Материалы VI Международной научной конференции, посвященной 150-летию со дня рождения академика В.П.Бузескула. – Харьков: ООО «НТМТ», 2008. – С.32-33.

Про використання ліпленого посуду в поховальній обрядовості населення Лісостепової Скіфії. Порівняльна характеристика виділених типів поховальної кераміки різних регіонів і хронологічних періодів дозволяє прослідкувати динаміку розвитку гончарських традицій місцевого населення в часі й зіставити гончарні комплекси пам'яток Дніпровського Лісостепового Лівобережжя.

5104. Пеляшенко Константин. Комплекс лепной посуды Люботинского городища // Проблемы археологии Восточной Европы: К 85-летию Бориса Андреевича Шрамко. – Харьков: Курсор, 2008. – С.106-120.

До наукового обігу введено дані про найчисельнішу знахідку на одній із найбільш досліджених пам'яток Дніпровського Лісостепового Лівобережжя скіфського часу – городищі біля м.Люботин (сучасна Харківщина). Уперше систематизовано відомості про форму, розміри й декор 318 фрагментів верхніх частин горщиків, 107 фрагментів мисок, кількох фрагментів корчаг і глечиків, виявлених під час розкопок 1961–1964 років скіфо-слов'янської археологічної експедиції Харківського університету під керівництвом Бориса Шрамка. Використовуючи традиційну для подібних досліджень методику, автор розробив типологію досліджуваних виробів, зазначив відсоткове співвідношення між різними типами. Зробив висновок про те, що ліплений посуд Люботинського городища за формою подібний до виробів із синхронних пам'яток басейнів річок Ворскли, Сули і Псла; традиції формотворення й декорування місцевого ліпленого посуду впродовж часу існування пам'ятки розвивалися в руслі загальних тенденцій, притаманних усій території українського лісостепу.

Стаття аналітична й актуальна на даній стадії розвитку української керамології. Її проілюстровано малюнками й трьома таблицями, що візуалізують авторські висновки.

5105. Перегуда Вадим. МАУП пропонує мандрівку в часи трипільської культури // Персонал Плюс. – 2008. – №5. – 7-13 лютого. – С.13.

Про оновлену, постійно діючу виставку «Від Трипільських часів до сьогодення», яку відкрито 22 січня 2008 року в приміщенні Бібліотеки імені Ярослава Мудрого Міжрегіональної академії управління персоналом. Серед експонатів виставки – реконструйована трипільська кераміка Людмили Смолякової, а також фрагменти давнього глиняного посуду доби Трипілля. Статтю проілюстровано фото глиняних виробів.

5106. Перегуда Вадим. Назви «Москва» і «Жашків» означають одне й те ж саме?! // Науковий світ. – 2008. – №2. – Лютий. – С.30.

Статтю проілюстровано фото глиняних виробів з експозиції Уманського краєзнавчого музею (1936).

5107. Перегуда Вадим. Нащадків трипільської цивілізації треба шукати у Тибеті // Слово Просвіти. – Київ, 2008. – №20. – 15-21 травня. – С.14.

Про стародавню трипільську цивілізацію. Подано згадку про кераміку доби Трипілля.

5108. Передерій Людмила. «Пусть валится всё, пусть валится до конца!» // Полтавський вісник. – 2008. – №51. – 19 грудня. – С.5.

Про трагічну долю Полтавського фарфорового заводу, який було цілеспрямовано зруйновано на початку 1990-х років. Статтю проілюстровано фото будівлі заводу, який очікує порятунку.

5109. Передерій Людмила. Українському борщу личить... опішнянський горщик // Полтавський вісник. – 2008. – №12. – 21 березня. – С.29.

Про творчість молодого опішненського гончаря Олексанра Шкурпели. Статтю проілюстровано фото мистця та його глиняних виробів.

5110. Передерій Людмила. Фарфоровий завод: історія розбитої чашки // Полтавський вісник. – 2008. – №49. – 5 грудня. – С.5.

Про долю будівлі колишнього фарфорового заводу в Полтаві.

5111. Персоналії української керамології: Всеукраїнський науково-практичний керамологічний семінар за міжнародної участі: Програма. – Опішне: Українське Народознавство, 2008. – 32 с.

Подано програму Всеукраїнського науково-практичного керамологічного семінару «Персоналії української керамології», який відбувся 21-23 жовтня 2008 року на базі Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному (Полтавщина). Програма містить інформацію про найголовніші заходи семінару; історичну довідку про Опішне; Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному та його структурні підрозділи; Інститут керамології – відділення Інституту народознавства НАН України; Державну спеціалізовану художню школу-інтернат I-III ступенів «Колегіум мистецтв в Опішному». В програмі семінару також подано Положення про Національний конкурс публікацій на теми керамології, гончарства, кераміки в Україні «КеГоКе».

5112. Петраускас А., Готун І., Квітницький М. Стайки-1 – поселення літописних полян // Наукові записки з української історії: Збірник наукових статей. – Переяслав-Хмельницький: ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», 2008. – Вип.20. – С.26-36.

Про дослідження багатошарового комплексу, розташованого на узбережжі Канівського водосховища неподалік села Стайки. У культурному шарі виявлено трипільську кераміку, зокрема фрагменти та цілі ліплені й виготовлені на ранніх гончарних кругах посудини. Подано малюнки глиняних виробів зі Стайківського поселення.

5113. Петрашик Володимир. Дипломники НАОМА // Образотворче мистецтво. – 2008. – №3. – С.128-129.

Про захисти дипломних робіт різних напрямків творчості, що відбулися в стінах Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури. Подано фото глиняної скульптури «Пам'ятник О.Гріну» Богдана Рєпки.

5114. Петрова Н. На охочого робочого діло знайдеться // Голос Зіньківщини. – 2008. – №80. – 11 жовтня. – С.1.

Про молодого майстра-початківця Івана Півня з Зінькова (Полтавщина), який опановує гончарне ремесло.

5115. Петрова Н. У задумах вже інша праця // Голос Зіньківщини. – 2008. – №65. – 20 серпня. – С.4.

Про опішненського майстра Олексія Громового. Його мальовано-ліплено-вишиті вироби привертають до себе увагу. Статтю проілюстровано фото майстра та його глиняного виробу.

5116. Печорний Петро. На отчій землі: Спогади /Упорядник Остап Ханко. – К.: Видавець Остап Ханко, 2008. – 170 с.: іл.

У виданні мемуарного характеру, оприлюднено автобіографічні спогади сучасного українського мистця, народного художника України, заслуженого діяча мистецтв України, професора Петра Печорного. Передмови видавця Остапа Ханка й мистецтвознавця Володимира Данилейка окреслили історію написання цієї книги й загальні враження від творчого доробку мистця.

Розділи книги розташовано за хронологією; назва кожного відповідає певному етапу життя Петра Печорного. Спогади написано жваво, мальовничо, зі збереженням особливостей мовлення й письма автора.

Висвітлено сторінки життєвого й творчого шляху художника-кераміста Петра Печорного. Подано інформацію про дитячі та юнацькі роки мистця, що пройшли в Чернігівщині й припали на війну й повоєнні лихоліття, про родину, обставини, що сприяли формуванню художніх здібностей. Широко окреслено період навчання у художніх закладах: Київському училищі декоративно-прикладного мистецтва, Ленінградському вищому художньо-промисловому училищі імені Віри Мухіної. Згадано імена викладачів-художників, які сприяли становленню Петра Печорного як мистця. Спогади охоплюють військову службу автора на посаді художника, перше місце роботи в малярському цеху в Чернігові. Найбільш широко відтворено період

творчої діяльності художника. Згадано роботу в Городницькому фарфоровому заводі (Городниця, Житомирщина), Українському науково-дослідному інституті кераміки і скла (Київ), Київському товаристві охорони пам'яток історії та культури (Київ), Творчо-виробничому об'єднанні «Художник» (Київ), Київському державному інституті декоративно-прикладного мистецтва і дизайну імені Михайла Бойчука. Петро Печорний, підсумовуючи свій багаторічний досвід і напрацювання в галузі мистецтва, передовсім у царині художньої кераміки, зазначив, що «мистець, позбавлений традицій, не має опори на отчій землі», і констатував, що кредо його творчості полягало саме в поєднанні традицій і сучасності, а найвищою насолодою є радість творення.

Додатком до життєпису на початку книги подано хронологію основних віх життя й діяльності Петра Печорного, наприкінці – перелік виставок, де експонувалися роботи художника, і список музеїв, у яких нині зберігаються його твори.

Книгу проілюстровано унікальними фотографіями з особистого архіву Петра Печорного, які відтворюють різні етапи життя й творчого поступу автора, від народження й до сьогодення.

5117. Печорний Петро. Повернення до себе // Українська культура. – 2008. – №1. – Січень. – С.17-18.

Подано спогади Петра Печорного про його становлення як художника-кераміста. Статтю проілюстровано фото мистця, а також глиняних творів Леоніда Нагірняка та Ярослави Вереші.

5118. Пискун Ольга. Керамічний посуд XVII – поч. XVIII ст. із колекції музею Б.Хмельницького // Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні: Збірка наукових статей. – К.: Центр пам'яткознавства НАН України, УТОПІК, 2008. – Вип.17. – С.105-110.

Про Музей Богдана Хмельницького в Чигирині, в експозиції якого представлено предмети гончарного виробництва XVII–XVIII століть. Серед них – кухонний і столовий посуд, вироби малих форм різного призначення (свічники, іграшка, люльки), кахлі. Вони вирізняються високою якістю виробництва, різноманітністю форм та оздоблення. Здійснено аналіз збірки середньовічної кераміки й подано малюнки кухонного та столового посуду.

5119. Півненко А.С. Добрянська Марія Миколаївна // Енциклопедія Сучасної України. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2008. – Т.8. – С.160.

Про художницю декоративно-ужиткового мистецтва, члена Національної спілки художників України з Харкова (з 1995 року проживає у Швейцарії). У 1980-х роках значну увагу приділяла кераміці. На фаянсових тарелях Марії Добрянської переважають сучасні мотиви асоціативного звучання поверхні ваз оздоблено посилено рельєфним декором. Мальовка у виконанні мисткині характеризується розмаїттям стилістики, кольоровою вишуканістю, фантазією.

5120. Підгора Володимир. Кераміка Петра Печорного // Артанія. – 2008. – Ч.4. – С.86-87.

Про творчість відомого українського художника-кераміста Петра Печорного, яку автор потрактував як українське фольклорне необароко. Подано фото його скульптур із шамотної маси «Переможець», «Рожевий диво-птах», «Велика риба».

5121. Підкова І. Гніздовський Яків Якович // Історія України: Енциклопедичний довідник: А-Я. – К.: Генеза, 2008. – С.256-257.
Про українського графіка, скульптора, живописця, кераміста і мистецтвознавця. Подано фото мистця.

5122. Підкова І. Дреговичі // Історія України: Енциклопедичний довідник: А-Я. – К.: Генеза, 2008. – С.370-371.
Про східнослов'янське плем'я, яке жило в IX–X століттях між Прип'яттю та верхів'ям Західної Двіни. Населення займалося землеробством і ремеслами (гончарством, ткацтвом, обробкою заліза тощо).

5123. Підкова І. Сластіон (Сластьон) Опанас Георгійович // Історія України: Енциклопедичний довідник: А-Я. – К.: Генеза, 2008. – С.1091.
Про українського художника, архітектора, мистецтвознавця, етнографа, автора статей з українського народного мистецтва і кустарних промислів, які публікував під псевдонімами «Гончар» та «Опішнянський гончар» у журналах «Киевская старина», «Рідний край», газеті «Рада». Подано фото мистця.

5124. Підкова І., Герасимова Г. Данилевич Василь Юхимович // Історія України: Енциклопедичний довідник: А-Я. – К.: Генеза, 2008. – С.310.
Про українського історика, археолога, нумізмата, автора близько 100 наукових праць з історії й археології України, одна з яких – «Заметки по русской доисторической керамике» (1903).

5125. Плотнікова Вікторія. Майстриня пташиних мелодій // Галичина. – Івано-Франківськ, 2008. – №155-156. – 16-22 жовтня. – С.19.
Статтю присвячено пам'яті мисткині Стефанії Сандюк з Івано-Франківщини, яка своє життя присвятила художньому розпису й мальовці глиняних виробів. Подано фото художниці.

5126. Покажчик змісту журналу «Нотатки з мистецтва» /Уклала Віра Карпенко // Пам'ятки України: історія та культура. – 2008. – №4. – С.2-123.
До реєстру включено описи статей, ілюстрацій, фотоілюстрацій, які опубліковано на сторінках часопису «Нотатки з мистецтва». Серед них є посилання на матеріали, присвячені українському й чужоземному гончарству.

5127. Полтавська писанка /Упорядник В.Асадчева. – Полтава: Оріяна, 2008. – 64 с.
Про відродження й розвиток полтавської писанки, магію її символів, розмаїття барв і технологію традиційного виконання розпису. Згадано опішнянського гончаря Василя Омеляненка, який виготовляв глиняні яйця-торохкальця.

5128.Полтавська Юлія. Персональна виставка Петра Печорного // Мистець. – 2008. – №2. – Листопад. – С.3.
Подано інформацію про персональну виставку «Дерево життя» художника-кераміста Петра Печорного (Київ), що відбулася в Музеї українського народного декоративного мистецтва. В експозиції виставки було представлено широкий спектр творчих зацікавлень мистця – майоліка, фарфор, фаянс. Художник досконало володіє багатьма прийомами гончаротворення, сміливо експериментує. Статтю проілюстровано фото глиняних виробів Петра Печорного.

5129. Полякова Н. Начало «сказки» // Луганская правда. – Луганск, 2008. – №28. – 8 марта. – С.3.

Про молоду художницю Ганну Скубак-Залуніну з Луганська, яка використовує в роботі глину й шамот. Подано фото глиняних виробів майстрині.

5130. Пономарьов Сергій. «Моїм учителем була глина» // Слово Просвіти. – Київ, 2008. – №24. – 12-18 червня. – С.14.

Про скульптора Людмилу Смолякову (Київ), яка працює з глиною. Виготовляє посуд, статуетки, глиняні іграшки, оздоблює вироби трипільськими орнаментами.

5131. Попдякуник Оксана. Не судилось // Культурологічні джерела. – Ужгород, 2008. – №4. – С.47-48.

Некролог на смерть художника-кераміста Ганни Мигович з Ужгорода. Подано фото майстрині та її глиняних виробів.

5132. Попович Вікторія. В Ужгороді відкрилася виставка народних умільців Закарпаття // Новини Закарпаття. – Ужгород, 2008. – №135. – 25 листопада. – С.4.

Подано інформацію про звітну виставку Закарпатського осередку Національної Спілки майстрів народного мистецтва України в Закарпатському музеї народної архітектури та побуту. В експозиції – гончарні вироби. Зокрема, представлено роботи заслуженого майстра народної творчості України, гончаря Ендре Гіді.

5133. Пошивайло О.М. «Бібліографія українського гончарства» // Енциклопедія Сучасної України. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2008. – Т.8. – С.655.

Подано відомості про Національний науковий щорічник «Бібліографія українського гончарства», заснований 1999 року, який охоплює публікації про українське гончарство, кераміку, керамологію; біографічні позиції подано з анотаціями. Науковий редактор видання – керамолог, директор Інституту керамології – відділення Інституту народознавства НАН України, доктор історичних наук Олесь Пошивайло.

5134. Пошивайло Олесь. [Гоберман Давид. Мотиви гуцульського керамічного розпису. – К.: Дух і Літера, 2005. – 184 с.: іл.] // Бібліографія українського гончарства. 2005: Національний науковий щорічник /За редакцією доктора історичних наук Олеся Пошивайла. – Опішне: Українське Народознавство, 2008. – Вип.7. – С.194-206.

2005 року у видавництві Центру європейських гуманітарних досліджень Національного університету «Києво-Могилянська академія» побачила світ книга знаного санкт-петербурзького колекціонера українських старожитностей Давида Гобермана (1912–2003) «Мотиви гуцульського керамічного розпису». У рецензії на видання йдеться про видавничу недбалість упорядників альбому. Подано біографічні відомості про Давида Гобермана; звернено увагу на його дослідження єврейської художньої культури, видавничу діяльність, виняткове зацікавлення керамікою Гуцульщини, розуміння іудейського сліду в українській традиційній культурі XIX – початку XX століття. Спростовано новітні спроби міфологізації й героїзації діяльності колекціонера.

Загалом у книзі мовиться не стільки про мотиви, скільки про сюжети гончарної мальовки, а тому її назва не зовсім відповідає змістові. В анотації до видання стверджується, немовби зібрані Давидом Гоберманом відомості та ілюстративний матеріал «розкриває місцеві особливості культури українських горян». Насправді ж власне етнічні особливості традиційної культури горян на репродукованих глиняних виробах відображено вкрай поверхово. Переважаючою темою гончарної мальовки є життя військових, жандармів, міщан, у побуті яких етноознаки вироджувалися. Здається неймовірним, але це неспростовний факт: на сотнях кахель XIX століття з Косова можна віднайти тільки декілька зображень людей у традиційній тогочасній ноші гуцулів! На цю прикмету місцевої кераміки впродовж 1920-х – 1970-х років неодноразово звертали увагу передовсім польські вчені-керамологи.

Книгу підготовлено непрофесійно як із наукової, так і з літературної точок зору. Текстову частину майже дослівно переписано з альбому «Искусство гуцулов» (1980). Навіть слово Гуцульщина в анотації до видання написано з маленької літери. Окремі анотації до фото підготовлено так, немовби упорядники книги, у тому числі й науковий редактор, узагалі не бачили перед собою малюнків кахель. Наприклад: №27: написано «Миска із зображенням крамарки біля вагів», а насправді зображено двох чоловіків біля вагів; №35: написано «Поводир (із ведмедем)», а насправді на фрагменті зображено тільки погруддя чоловіка.

Повністю відсутнє датування більше половини творів. Причому не зазначено дати виготовлення навіть тоді, коли на самій кахлі автором проставлено дату. Прив'язку анонімних творів до певних гончарних осередків зроблено безсистемно. Так само безсистемно подано й відомості в «Переліку музеїв, колекцій та місцезнаходження печей»: одні прізвища мають ініціали, інші їх не мають; до одних подано ще й повне ім'я, а до інших – ім'я та по батькові. До окремих творів не зазначено їх місцезнаходження. Заголовок переліку скорочень назв музеїв у книзі подано зовсім «круто»: «Довідка МЕХПІН НАНУ з абревіатури назв музеїв»!!!

Ще одна неприваблива прикмета альбому – тримовна низькопробність. У текстах російською мовою трапляються слова українською мовою, а в текстах українською мовою – з російськими літерами. В анотації однією мовою ініціали власників творів не подано, а в інших подано. Переклад англійською мовою транскрибовано не з україномовних топонімів і антропонімів, а з російськомовних.

Охарактеризовано творчі зацікавлення колекціонера старожитностей. Звернено увагу, що впродовж усього життя Давид Гоберман пильну увагу звертав на пам'ятки єврейського мистецтва. Предметом його особливого зацікавлення стали надмогильні стели єврейських цвинтарів у Молдові й Україні, які він вивчав упродовж 1940-х – 1960-х років. За умов посилення антисемітизму в совєтській імперії, захоплення єврейськими пам'ятками для Давида Гобермана могло погано закінчитися, а тому він вивчав етнічну культуру свого народу, не афішуючи справжніх намірів, під прикриттям офіційного вивчення й популяризації народної художньої культури Молдови й України. При цьому в Північній Буковині й Східній Галичині його цікавили передовсім народна архітектура й народне мистецтво, тобто ті вияви традиційної культури титульного етносу, поміж яких можна було віднайти збережені пам'ятки

матеріальної й духовної культури представників інших етносів, що там мешкали, зокрема і євреїв. «Изучая народное творчество Украины и Молдавии, – наголошував Давид Гоберман, – я, таким образом, оказался в зоне концентрации замечательных памятников еврейского искусства. С энтузиазмом фиксировал я в зарисовках и фотографиях неповторимую пластику рельефов, сохранив тем самым ценнейший материал о надгробиях».

Оскільки на той час, з ідеологічних міркувань, результати польових пошуків Давида Гобермана не могли бути оприлюднені, мудрий чоловік вирішив поступити хитріше: він дозволяв собі певну фальсифікацію зібраних народномистецьких орнаментальних матеріалів, зокрема подавав пам'ятки мистецтва свого народу, як і власні художні напрацювання, під виглядом народного мистецтва інших народів. Нерідко свої графічні замальовки, створені за рельєфами мацев, Давид Гоберман на художніх виставках видавав за твори мистецтва «одного з народів СРСР», при цьому завбачливо вилучаючи з них епітафії єврейськими літерами. Так було і з килимами Молдови. На початку 1950-х років Давид Гоберман обстежив, зафотографував і замалював унікальні надгробки на єврейському цвинтарі в Кишинеу. На основі зібраних матеріалів створив серію літографій і монотипій (1950–1952). Ці твори він видав за традиційну творчість молдаван і під назвою «Памятники молдавского народного искусства резьбы по камню» експонував на різних художніх виставках; вони також лягли в основу ескізів килимів, які художник виконував для килимових підприємств Молдови.

Давид Гоберман був неперевершеним популяризатором народної художньої культури, у тому числі й гончарства. Але фаховим дослідником українського гончарства, зокрема Гуцульщини, ніколи не був. Усі написані й опубліковані ним книги-альбоми за матеріалами України – це передовсім подорожні записки людини, яка любила мандрувати цікавими регіонами країни, уміла спостерігати й поетично викладати свої міркування на папері.

Даючи загальну оцінку книжковому доробку Давида Гобермана, важливо чітко усвідомлювати, що він був архітектором за освітою, художником за покликанням і за основним життєвим заняттям, а ще – безмежно залюбленим у художню фотографію. Він сам ніколи не називав себе вченим, дослідником кераміки чи загалом народного мистецтва. І така самооцінка була об'єктивною, адже в нього не було жодної значної наукової публікації, присвяченої гончарству Гуцульщини. Методикою керамологічних студій він, зрозуміло, не володів і науковими дослідженнями кераміки ніколи не займався. Усі його книги 1960-х – 1980-х років (за винятком монографії «Ковры Молдавии») – це не результат виконання планових наукових досліджень за час праці в якійсь науковій інституції, а винятково плід його особистих зацікавлень. Тому книги Давида Гобермана – це популярні видання, в яких мистець майстерно, емоційно, художньо-поетично описував мистецькі пам'ятки, які він захоплено колекціонував і які бачив під час власних подорожей Молдавією, а згодом і Західною Україною. Побачене, занотоване й сфотографоване в мандрівках він доповнював історичними відомостями, запозиченими з наукових праць молдавських і українських мистецтвознавців. Описувати ж мистецькі твори і явища він умів достатньо

талановито, глибоко відчував красу й усвідомлював цінність народного мистецтва. Усе інше в його книгах – безліч фотографій, які він сам знімав під час поїздок. Практично всі книги побудовано за принципом: мінімум авторського тексту і максимум ілюстрацій. Та інакше художник і не міг робити!

З точки зору текстового наповнення цих книг, більшість із них в основі є звичайними брошурами, які поставали презентативними книгами, завдячуючи тільки наповненню ілюстративними матеріалами. Окрім того, тексти всіх книг у частині про гуцульське гончарство є варіантами першотексту 1966 року в книзі «Гуцульщина – край искусства», а ілюстрації кожної попередньої книги автор зазвичай переносив до наступної. По суті, це було поліграфічне клонування й тиражування одних і тих же матеріалів під різними видавничими назвами як своєрідний спосіб заробітку (на той час автори мистецьких альбомів отримували солідні гонорари!). Однією з мотивацій публікації альбомів була також корпоративна популяризація художніх колекцій інших ленінградських приватних збирачів гуцульських старожитностей і одноплемінників Давида Гобермана. Таке звичайне, «совєтського» штибу заробітчанство й творення власного суспільного статусу нині пишномовно підноситься читачам у вигляді своєрідного акту жертовності задля косівських гончарів, за який вони, очевидно, мають довічно дякувати чужоземцю!

У рецензії спростовано деякі твердження авторів відгуків на альбом. Зокрема, покликаючись на ці популярні, хоча й талановиті видання Давида Гобермана, один із його приятелів «нічтоже сум'яшеся» нав'язливо пропонував вважати в Україні, що саме його друг «Гоберман исследовал, публиковал и популяризировал народное искусство и архитектуру Молдавии и Украинских Карпат. Достаточно сказать, что он впервые серьезно изучил и сделал широко известной косовскую керамику, лучшую жемчужину в короне украинского народного искусства», «першим вивчив і зробив широко відомою» гуцульську кераміку. Розумію, що автору цього твердження понад усе треба славити свого одноплемінника, проте годилося б заздалегідь хоча б поверхово ознайомитися з історією дослідження косівської кераміки. Натомість усе просто: першим був Гоберман, а до нього ніхто й ніколи не цікавився косівською керамікою. Немовби й не було в Україні академічного центру з вивчення народного мистецтва Гуцульщини, яким став Львівський державний музей етнографії та художнього промислу АН УРСР. Не було й керамологічних досліджень відомих учених-керамологів цієї поважаної наукової установи: Юрія Лащука та Катерини Матейко. По суті, на той час, коли українські вчені писали й публікували свої дійсно перші наукові дослідження про кераміку Гуцульщини, Давид Гоберман ще заробляв на прожиття малюванням ескізів килимів для килимових підприємств Молдови. Задля справедливості слід зазначити, що Давид Гоберман був добре ознайомлений з вище переліченими працями українських дослідників косівської кераміки, використовував віднайдені ними факти й аналітичні матеріали у своїх книгах. При цьому мав їх за безперечні авторитети й враховував результати їхніх пошуків.

Практично в усіх його книгах, присвячених пам'яткам народної художньої культури Гуцульщини, значний обсяг матеріалів відведено гуцульській кераміці. Загалом усі ленінградські колекціонери єврейського походження (Д.Н.Гоберман, Г.З.Левін,

С.Г.Майофіс, Н.Г.Ейсмонт, Л.М.Даценко) наввипередки збирали майже винятково косівську кераміку і всіляко славили не який-небудь інший куток совєтської імперії, а винятково «чрезвычайно продуктивный в культурном смысле регион» Прикарпаття, Закарпаття й Північної Буковини. Давид Гоберман залишив свідчення про те, що предметом його особливої уваги була кераміка Гуцульщини. 2000 року він розповів: «Меня очаровала гуцульская керамика, особенно печные изразцы. Эти изразцы делали не художники, а обыкновенные гончары. Фантастическое обилие сюжетов и разнообразие декоративних образов, в общем-то, не столь характерных народному искусству». Задля популяризації кераміки Косова, Пістиня й Коломиї на обширах Совєтського Союзу більше Давида Гобермана, здається, не зробив ніхто. Зокрема, косівські кахлі набули широкої знаності саме після опублікування його книг. Але ж чому саме кераміка? Очевидячки тому, що інші види народного мистецтва творили власне гуцули як етнографічна група українців, а «колекційну» кераміку – гончарі, про яких славетний український етнограф Володимир Шухевич 1899 року писав, що вони «не Гуцули». Тамтешні майстри виготовляли мальовані глиняні вироби під значним впливом переважаючого єврейського населення Косова, Пістиня, Коломиї та монополізованого збуту кераміки єврейськими торговцями-скупниками. Давид Гоберман і подорожував винятково тими районами, де скупчено мешкало єврейське населення, причому його концентрація там була найвищою в колишній совєтській імперії (Східна Галичина, Закарпаття, Північна Буковина). І цікавився він, як уже зазначалося, головним чином збереженими пам'ятками єврейської культури. Кераміка Гуцульщини його вабила під цим же кутом зору. Тим більше, що фотографував він під час своїх мандрівок переважно змішані єврейсько-українські типи!

У зв'язку з цим виявлено, що й упорядники рецензованого альбому зробили в ньому визначальний акцент на образотворчих мотивах та антропологічних типах, сутнісно пов'язаних із традиційною єврейською культурою та іудаїзмом, які в другій половині XIX – на початку XX століття інтенсивно проникали до декоративної мови українських гончарів. Зрозуміло, що за умов політики тоталітаризму й антисемітизму Давид Гоберман не міг відверто вести мову про «єврейські сліди» в українській традиційній культурі. Це стало можливим лише на початку XXI століття й наочно постало в альбомі «Мотиви гуцульського керамічного розпису». Тому й назва його саме «Мотиви…», а не «Росписи…», як це було 1972 року, бо упорядники прагнули акцентувати увагу читачів на окремих, важливих насамперед для них сюжетах гончарної мальовки. На жаль, упорядники альбому так і не спромоглися порушити проблему ґрунтовного наукового вивчення українсько-єврейських етнозв'язків упродовж XIX – початку XX століття за матеріалами українського гончарства.

Численні недоліки альбому значною мірою дискредитують автора, який володів талантом художнього бачення й поетичного слова, цінував пам'ятки народної художньої культури українців і з пієтетом ставився до їх творців. Сам Давид Гоберман такої казусної підготовки до друку свого альбому ніколи б не допустив! Це могли зробити лише байдужі до його захоплення люди, які не ходили його стежками і які не переймалися народномистецькою красою; ті, що прагнули

одного – швидко й сяк-так зробити новітню повчальну книгу для малоросіян. Упорядники, у своєму намаганні возвеличити неіснуючі наукові досягнення Давида Гобермана, перестаралися й до певної міри тільки дискредитували старанність знаного популяризатора гуцульських старожитностей. Тим більше прикро, що таким недоладним виявився саме рецензований альбом – єдине видання автора, що побачило світ в Україні, і в тому числі й українською мовою!

5135. Пошивайло Олесь. Гончарна велич і трагедія Макарового Яру доби Розстріляного Відродження. – Опішне: Українське Народознавство, 2008. – 240 с.: іл. (Керамологічне трикнижжя «Гончарний здвиг Донбасу», книга 1; Академічна керамологічна серія «Гончарні школи України», випуск 1).

Дослідження про події й уроки гончарного здвигу Донбасу – націозначущого феномену розвитку гончарства в селі Макарів Яр, що в Луганщині, за доби Розстріляного Відродження (1917–1933). Подано ґрунтовну історіографію діяльності Макарово-ярівської керамічної кустарно-промислової школи (1927–1935). Проаналізовано свідчення вчених про школу, виявлено численні помилки, а нерідко й фальсифіковані відомості; атрибутовано неанотовані макарово-ярівські фото з книги московського інженера-художника А.В.Соловйова (1931).

Проаналізовано окремі аспекти розвитку вітчизняного гончарного шкільництва впродовж 1920-х – початку 2000-х років, визначено його досягнення, недоліки й існуючі проблеми. Окреслено перипетії розробки нової концепції художньої освіти в Україні впродовж першої половини 1920-х років та наступної розбудови мережі гончарного шкільництва на тлі тогочасної соціально-економічної політики окупаційної більшовицької влади. Охарактеризовано різні типи кустарно-промислових шкільних закладів (інструкторський роздаточний пункт, курси кустарів, кустарська профшкола, курси інструкторів кустарної промисловості), програми виробничого навчання й спеціальних дисциплін, особливості розбудови мережі гончарних шкіл, передумови відкриття керамічної профшколи в Луганщині.

Відтворено перебіг формування мережі гончарних навчальних закладів за сприятливих умов державної політики «коренізації» («українізації»), у тому числі в Донбасі, й наступну їх ліквідацію в першій половині 1930-х років. Зроблено висновок, що знищення гончарного шкільництва в Україні стало одним із заходів системного етноциду українців окупантами.

Проаналізовано обставини поступового згортання державної підтримки діяльності Макарово-ярівської керамічної кустарно-промислової школи, обґрунтовано відсутність перспектив у її вихованців для здобуття вищої художньої освіти чи домашнього заняття гончарством.

Окреслено подвижницьку постать завідувача школи, художника-кераміста Павла Дубинського (1888–1938), вивчено документи про визначальну роль керівника мистецького закладу в спрямуванні й обстоюванні інтересів педагогічного й учнівського колективів. Зроблено висновок про провідну роль держави в підтримці й творчому розвитку визначних осередків народної художньої культури. Виявлено факти запозичення більшовицьких тез щодо кустарних промислів чиновниками й провідниками новітньої України. На прикладі родини Дубинських із Вінниці

акцентовано увагу на важливості культивування пам'яті давніх українських родів. Окремий розділ присвячено актуальній проблемі створення національних підручників з історії й технології українського гончарства впродовж XX – початку XXI століття. Проаналізовано фахові посібники Осипа Білоскурського, Гаврила Левченка, Петра Калюжного, К.Г.Юровського, Юрка Лебіщака. Виявлено, що від 1933 року й донині в Україні не видано ні одного українського фахового підручника з технології художньої кераміки.

З'ясовано феномен творчої співпраці майстрів полтавського й луганського гончарства, зокрема провідну роль гончарів Опішного в розвитку макарово-ярівського промислу.

Окреслено чергові завдання зі збереження пам'яті про мистців, які творили гончарну славу Донбасу, продовження польових керамологічних досліджень, музеєфікації гончарної спадщини.

У додатках подано типові навчальні плани різних типів гончарних шкіл другої половини 1920-х років.

Книга вшановує подвижництво залюблених у гончаротворення мистців, які свої мрії й прагнення, дії й звершення поклали на вівтар звеличення національної культуротворчої спроможності.

Дослідження проілюстровано рідкісними препринтами публікацій про гончарну школу, рукописними матеріалами й фото з Фонду Юрія Лащука з Національного архіву українського гончарства Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному.

5136. Пошивайло Олесь. Гончарний неоромантизм як філософія самозбереження мистця (Мандри у відтинку життя Василя Боднарчука) // Василь Боднарчук. Підсумовуючи пройдене...: Альбом. – Львів: Видавництво ПВП «Ладекс», 2008. – С.73-74.

Про особливості творчості та самобутню постать львівського художника-кераміста Василя Боднарчука.

5137. Пошивайло Олесь. Керамологічна бібліографія 2005 року // Бібліографія українського гончарства. 2005: Національний науковий щорічник / За редакцією доктора історичних наук Олеся Пошивайла. – Опішне: Українське Народознавство, 2008. – Вип.7. – С.5-6.

Про актуальність та основні принципи укладання 7-го випуску унікального Національного наукового щорічника. Окрім публікацій в Україні 2005 року та додатку публікацій за 2004 рік про гончарство, кераміку, керамологію, він також містить огляди деяких керамологічних видань, інформацію про основні надходження до Гончарської книгозбірні України Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному та Керамологічної бібліотеки України Інституту керамології – відділення Інституту народознавства НАН України; короткий життєпис і бібліографію керамологічних публікацій славетного керамолога, доктора історичних наук Олександра Бобринського (з нагоди 75-річчя від дня народження); короткий життєпис і бібліографію публікацій про Миколу Пошивайла (за нагоди 75-річчя від дня народження); короткий життєпис і бібліографію публікацій про

Василя Омеляненка; каталоги колекцій книг із особистої бібліотеки, що зберігається в Гончарській книгозбірні України, зокрема літератури з приватної бібліотеки поета й літературознавця Петра Ротача; список добродійників та іншу важливу бібліографічну інформацію.

5138. [Пошивайло Олесь]. Короткий довідник сучасних українських керамологів (культурна керамологія) /Упорядник і автор переднього слова Олесь Пошивайло. – Опішне: Українське Народознавство, 2008. – 60 с.: іл. (Академічна серія «Українська керамологічна біографістика», випуск 1).

Унікальний в українській науковій практиці довідник започаткував академічну видавничу серію «Українська керамологічна біографістика». Він покликаний сприяти пожвавленню наукових контактів між представниками різних напрямків розвитку української керамології, а водночас постає своєрідним експериментальним фрагментом майбутнього Національного біобібліографічного словника «Українські керамологи». У довіднику охарактеризовано перші спроби підготовки коротких біографічних відомостей про українських керамологів та укладання їх у спеціальний каталог. Визначено основні етапи актуалізації проблеми розвитку в Україні керамологічної біографістики та створення Національного біобібліографічного словника «Українські керамологи». Охарактеризовано предметні межі культурної керамології та її субдисципліни. Обґрунтовано потребу в спеціальному довіднику сучасних українських керамологів. Подано коротку інформацію про сучасних українських дослідників гончарства, кераміки, у тому числі відомості про їх керамологічну спеціалізацію, час і місце народження, освіту, науковий ступінь, вчене звання, захищену дисертацію, основні наукові праці, головні напрямки наукових досліджень, громадську діяльність, службову й домашню адреси, телефони, факси, електронну пошту. Подано також фото вчених, препринти обкладинок їх монографій, каталогів, альбомів; бібліографічні описи публікацій про авторів біографічного характеру. Він містить відомості про класифікаційні ознаки сучасного українського керамолога, схему біобібліографічної керамологічної статті, іменний покажчик та іншу важливу інформацію.

5139. Пошивайло Олесь. Люлькознавство Оксани Коваленко // Коваленко Оксана. Глиняні люльки XVII–XVIII століть (за матеріалами Полтавщини). – Опішне: Українське Народознавство, 2008. – С.7-10 (Керамологічне двокнижжя «Люлька в історії та гончарстві України», книга 1; Академічна серія «Українські керамологічні студії», випуск 1).

Про першу монографію сучасного українського вченого – керамолога, історика й музеолога Оксани Коваленко – «Глиняні люльки XVII–XVIII століть (за матеріалами Полтавщини». Охарактеризовано постать талановитої дослідниці. Акцентовано увагу на основній проблематиці другої книги двокнижжя: «Люлька – історичний символ тютю-нової колонізації України (концепт етнолога)».

5140. Пошивайло Олесь. [«Незатребувана спадщина» як майдан політичних спекуляцій] // Бібліографія українського гончарства. 2005: Національний науковий щорічник /За редакцією доктора історичних наук Олеся Пошивайла. – Опішне: Українське Народознавство, 2008. – Вип.7. – С.170-171.

Звернено увагу на ненауковість і неправдивість окремих тверджень Валентина Мойсеєнка, автора статті «Незатребувана спадщина» в тижневику «Дзеркало тижня», про передачу Інститутом археології НАН України Національному музею-заповіднику українського гончарства в Опішному трипільської кераміки та політичні спекуляції навколо теми трипільської гончарної спадщини.

5141. Пошивайло Олесь. [Олександр Ганжа (1905–1982): До 100-річчя від дня народження славетного українського гончаря /Автор-упорядник Євген Шевченко, вступна стаття Володимира Титаренка. – К.: Народні джерела, 2005. – 28 с.: іл.] // Бібліографія українського гончарства. 2005: Національний науковий щорічник /За редакцією доктора історичних наук Олеся Пошивайла. – Опішне: Українське Народознавство, 2008. – Вип.7. – С.186-193.

Упродовж майже 40 років в Україні опубліковано багато фальсифікацій, які сукупно витворили суперміф українського совєтського мистецтвознавства про «винятково самобутню» творчість гончаря з Вінниччини Олександра Ганжі. Феноменом стали й самі обставини творення міфу.

На початку XXI століття єдиним активним популяризатором «творчості Олександра Ганжі» стала Національна спілка майстрів народного мистецтва України. Об'єднуючи у своїх лавах народних, самодіяльних, академічних мистців та поодиноких мистецтвознавців, вона намагається сформувати пантеон культових осіб, які б поставали прикладами для наслідування молодими мистцями. З-поміж інших було обрано й Олександра Ганжу. Проте визначальними при цьому були не наукові аргументи, не фахове мистецтвознавче обґрунтування, а захоплення різноманітними вигадками про творчий доробок цього гончаря під впливом чільних членів спілки, так чи інакше причетних до творення міфологізованої біографії жорниського гончаря. Приводом для сакралізації чергового народного майстра стала підготовка до відзначення 100-річчя від дня народження Олександра Ганжі. Наближення цієї події кожний співтворець міфа про нього використав традиційно по-своєму: одні – щоб нагадати про свої застарілі фантазійні висновки, другі – щоб уже вкотре «попіарити» на користь друзів, треті – щоб компенсувати свою минулу байдужість до популяризації «батькового» гончарювання, четверті – щоб на основі фальсифікованих фактів продовжити творення хибних висновків про окремі аспекти розвитку української народної художньої культури.

Перша хвиля новітньої піаркампанії прокотилася 2002 року. Нічого посутнього до вже відомих фактів вона не додала, а проте повернула дещо призабуте ім'я до когорти корифеїв українського народного мистецтва. Відтоді Національна спілка стала ініціатором сучасного відродження міфа про «творчість» Олександра Ганжі. Наступна хвиля стала найпотужнішою за всі роки згадування імені Олександра Ганжі в літературі від 1971 року й донині. Вона була пов'язана з відзначенням 100-річчя від дня народження гончаря 2005 року. У всеукраїнській і місцевій періодиці з'явилося близько десятка публікацій, які всі, словами Василя Симоненка, «перепродують мислі підтерті у завулках тісних передмість». Усі ці публікації належали перу поета, художника-кераміста, філолога, журналістів тощо. Нерідко «переповідачі», майже дослівно списуючи все в столичного мистецтвознавця, робили вигляд немовби

то – плід винятково їхньої дослідницької праці, забуваючи згадати хоча б одним словом першотворця міфілогізованого тексту. На жаль, ні один учений в Україні не відгукнувся на ювілейну подію вдумливим мистецтвознавчим аналізом творчого доробку Ганжі. Тому фахову наукову оцінку мистецького явища й заступила хвиля дилетантських виступів журналістів, письменників і художників.

Вершиною піаркампанії стало влаштування у виставковій залі Національної спілки виставки творів Ганжі з приватних колекцій та видання невеликого за обсягом, але великоформатного альбому «Олександр Ганжа (1905–1982). До сторіччя від дня народження славетного українського гончаря: Альбом». І знову – жодного авторитетного слова вчених! Натомість – вступна стаття мистецтвознавця Володимира Титаренка, у якій переповідано давні вигадки й додано чимало нових.

Володимир Титаренко був найщедрішим на словесні відзнаки жорниському гончареві, порівняно з іншими авторами. Проте всі вони не відповідають реальним обставинам творення скульптурних виробів, приписаних сином своєму батькові. Власне недостатня поінформованість про всі обставини виготовлення й популяризації скульптурних творів, авторство яких беззастережно приписувалося Олександру Ганжі, призвели до того, що щире бажання Володимира Титаренка вшанувати добрим словом народного майстра, свого земляка, насправді постало черговим накопиченням спотворених фактів про реальні можливості й заслуги гончаря.

У рецензії спростовано численні вигадки мистецтвознавця. Наприклад, 1973 року в Харкові відбулася перша персональна виставка нібито творів Олександра Ганжі, а наступного року частину з них було експоновано в Москві. Проте через три десятиліття після цих презентацій Володимир Титаренко по суті перевернув цю правдиву хронологію з ніг на голову. Помінявши послідовність проведення персональних виставок, він повідав власну версію про неймовірні труднощі з організацією першої презентації творів та про численні перешкоди з боку «совєтської влади» показові доробку Олександра Ганжі. За його неправдивою версією «московського прориву», спершу відбулася виставка в Москві, і тільки потім – в Україні. Володимир Титаренко також стверджував у альбомі, немовби «Київські кінематографісти знімають короткометражний кінофільм про майстра». Насправді ж, 1972 року на Київській студії науково-популярних фільмів було відзнято фільм «Круг» з окремими сюжетами про класиків українського гончарно-скульптурного ліплення 1960-х років – Івана Білика, Гаврила Пошивайла, Федора Олексієнка і… нікому невідомого доти жорниського гончаря Олександра Ганжу.

Володимир Титаренко також із сумом написав, що невідомо, куди подівся гончарний круг Олександра Ганжі. «Той круг, – зазначав він, – мав би бути сьогодні в одному із престижних музеїв України. Достойно було б поряд повісити золоту табличку із священним іменем його власника». Це бажання мистецтвознавця частково збулося ще в 1989 році, коли круг жорниського гончаря став експонатом Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному (верхняка круга віднайти не вдалося). Щоправда, він поки що зберігається в музейному фондосховищі й до нього ніхто з активістів-популяризаторів творчості Олександра Ганжі не подарував золотої таблички…

Вступну статтю до альбому проілюстровано 6-ма фотографіями, на яких зображено Олександра Ганжу. На жаль, ні одну з них належним чином не атрибутовано, тобто не зазначено місце й час зйомки, місце зберігання оригіналів. До 3-х фотографій не зазначено й автора зйомки. Також і репродукції творів у альбомі впорядковано за усталеним самодіяльним принципом: без жодної анотації до творів, тобто без жодної назви поданих творів, без зазначення матеріалів і техніки їх виготовлення, без жодного розміру, без жодної дати і без конкретного місця виготовлення й зберігання того чи іншого твору. Такого профанного опублікування творів гончарства Україна не знала від останньої чверті XIX століття! Загалом репродуковано 21 твір гончарства, з яких є не більше 10 робіт, до яких торкалася рука самого Олександра Ганжі. Але що-небудь дізнатися про ці роботи, гортаючи сторінки ювілейного видання, неможливо. Інформація відсутня. Хай кожен губиться у власних здогадах! Чи не задля того, щоб ще більше містифікувати постать гончаря?

Незважаючи на численні недоліки, непрофесійно з наукової точки зору підготовлений альбом цілком конкретно виконав маркувальну функцію на художньому ринку. Маємо черговий прогнозований комерційний результат піаркампанії, який ніколи не виставляється напоказ за патріотично-публічними облаштунками прибуткової акції.

Уже кілька років минуло від подій резонансного 100-річчя від дня народження Олександра Ганжі та появи невеликого альбому «його» творів, більшість із яких насправді виготовлено не ним. Незважаючи на обнародування численних фактів фальсифікації біографії й правдивої творчої спадщини жорниського гончаря, усі активні учасники творення гончарського суперміфу України консолідовано мовчать або час від часу надсилають в інформаційний простір країни свої дописи, у такий випробуваний спосіб пролонговуючи нав'язані українському суспільству фальшиві уявлення про сутнісну природу народно-мистецької творчості українців.

5142. Пошивайло Олесь. Перший в Україні корпус керамологічних матеріалів про гончарство одного осередку // Гончарство Макарового Яру кінця XIX – середини XX століття: Документи і матеріали /Упорядник і автор переднього слова Олесь Пошивайло, пошукач Людмила Овчаренко. – Опішне: Українське Народознавство, 2008. – С.9-20.

Переднє слово до третьої книги епохального наукового трикнижжя «Гончарний здвиг Донбасу» – «Гончарство Макарового Яру кінця XIX – середини XX століття: Документи і матеріали». Зокрема, про концепцію підготовки й опублікування найповнішого корпусу польових, архівних і речових матеріалів, що висвітлюють розвиток гончарства впродовж кінця XIX – середини XX століття в одному окремо взятому гончарному осередку – селі Макарів Яр, що в Луганщині; про втрачені можливості макарово-ярівського гончарства, історичні уроки, творчий подвиг завідувача й викладачів Макарово-ярівської керамічної кустарно-промислової школи (1927–1935); про керамологічні колекції України з виробами гончарів Макарового Яру. Охарактеризовано перше в українській керамології видання документальних матеріалів. Визначено значення наукового вивчення цього крайнього східного українського гончарного осередку на межі Слобідської України й Донщини, причини

його занепаду. Охарактеризовано визначну роль керамолога Людмили Овчаренко у вивченні гончарного промислу й гончарної школи в Макаровому Яру. Проаналізовано роль Донбасу в розбудові незалежної Української Держави й збереженні національної ідентичності українців.

5143. Пошивайло Олесь. [Шмагало Ростислав Тарасович. Мистецька освіта в Україні середини XIX – середини XX століття: структурування, методологія, художні позиції: Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора мистецтвознавства. – Львів: Львівська національна академія мистецтв, 2005. – 44 с.] // Бібліографія українського гончарства. 2005: Національний науковий щорічник /За редакцією доктора історичних наук Олеся Пошивайла. – Опішне: Українське Народознавство, 2008. – Вип.7. – С.179-185.

Донині новітня Українська Держава не спромоглася реалізувати в країні дієву національно-патріотичну, державницьку концепцію розвитку освіти загалом, і мистецької зокрема. Як наслідок – майже всі художні заклади позбавлені належної державної уваги. За таких обставин неможливо переоцінити значення наукових студій, покликаних узагальнити майже півторастолітній досвід мистецького шкільництва в Україні, проаналізувати його здобутки і втрати на різних етапах історичного розвитку. Одним із поодиноких учених, хто вже багато років вивчає різні аспекти вітчизняної художньої освіти, є керамолог і мистецтвознавець Ростислав Шмагало, відомий в Україні та поза її межами не лише цікавими науковими розвідками, а й активною участю в мистецькому русі кінця XX – початку XXI сторіччя. 2006 року вчений захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора мистецтвознавства «Мистецька освіта в Україні середини XIX – середини XX століття: структурування, методологія, художні позиції». Дисертацією стала однойменна монографія, яка побачила світ у Львові того ж року.

Дана публікація є рецензією на автореферат дисертації. У ній насамперед подано загальну характеристику дослідження Ростислава Шмагала, зокрема акцентовано увагу на структурі, меті й завданнях дисертації. Констатовано, що автор успішно реконструював загальну картину мистецької освіти України досліджуваного періоду; визначив хронологію мистецько-освітнього процесу, соціально-культурні умови розвитку вітчизняної мистецької освіти, проаналізував процеси її структурування й формування методологічних засад; визначив територіальні особливості мистецьких шкіл; охарактеризував художньо-стилістичні особливості творів учнів і педагогів шкіл; з'ясував особливості розвитку українських мистецько-освітніх традицій в умовах еміграції.

Своїм дослідженням Ростислав Шмагало створив колосальний масив фактологічних матеріалів для подальших фундаментальних студій мистецької освіти в Україні, визначив перспективи й основні напрямки таких досліджень. Праця творить вагоме підґрунтя для здобуття студентами мистецьких навчальних закладів поважних знань з історії художньої освіти в Україні і застосування її спадщини у власній художньо-педагогічній практиці.

До наукової новизни дослідження автор дисертації відніс, зокрема, й те, що він «ґрунтовно (у формі Словника митців-педагогів) систематизує фактологічний

матеріал, пов'язаний з діяльністю більш ніж п'ятисот митців-педагогів». Проте це твердження є некоректним, адже в монографії, яка стала дисертацією, немає жодного додатка у вигляді будь-якого словника. Так само малокоректним є використання в науковому дослідженні різностадіальної термінології – «художні промисли», «народні промисли», «художня промисловість» – як тотожної з «кустарними промислами». Вона насправді означує художні явища, притаманні різним економічним системам, а тому переносити більшовицько-комуністичну мистецтвознавчу термінологію 1920-х – 1980-х років («художні промисли», «народні промисли») на час діяльності земських організацій (1860-ті – 1910-ті), коли визначальним, і головне – посутнім, був економічний термін «кустарні промисли», немає достатніх підстав.

Звернено увагу й на термінологічну невідповідність сформульованих автором об'єкта дослідження й мети наукової праці: у першому випадку мова йде про мистецьку освіту «в галузі декоративно-ужиткового мистецтва», в другому – «у галузі художніх промислів та декоративно-ужиткового мистецтва». Подібним чином об'єкт дослідження не вповні відповідає й назві дисертації, яка не зводиться до «декоративно-ужиткового мистецтва», а декларує вивчення освіти щодо всіх видів мистецтва – «Мистецька освіта в Україні…». Подібних «невідповідностей» у тексті автореферату трапляється чимало.

Викладаючи основний зміст роботи, автор стверджував, немовби у «Вступі» монографії «…визначаються головна мета, завдання, об'єкт і предмет дослідження, його часові і територіальні межі, наукова новизна… роботи, інформація про апробацію дослідження. Наводяться основні етапи культурно-історичного процесу передачі знань і вмінь у сфері ремесла і мистецтва», проте у вступі книги про ці обов'язкові складові частини кваліфікаційної дисертаційної праці немає жодної згадки. Так само немає в першому розділі книги («Мистецька освіта – наукова субдисципліна українського мистецтвознавства: історіографія, джерельна база, методологія») задекларованої в його назві історіографії. Цей недолік частково компенсовано в авторефераті: висвітлюючи зміст першого розділу монографії автор подав історіографічні тексти. Апріорі вони мали б відповідати змісту книги, проте, як уже зазначено, там цілком відсутні.

Чимало запитань викликало структурування матеріалів 4-го розділу дисертації. Насамперед, неможливо збагнути, за якими критеріями автор відніс до «Східних областей України у складі Росії» Київську й Полтавську губернії, а особливо ж – Подільську губернію і, зокрема, м.Кам'янець-Подільський. Іншу географічно-адміністративну непослідовність автора спостережено в підрозділі «4.1.1. Художньо-ремісничa освіта Полтавського, Чернігівського, Київського губернських земств», до якого безпідставно віднесено висвітлення процесу становлення гончарного шкільництва в с.Макарів Яр Катеринославської губернії, не анонсованої в назві підрозділу. До того ж, відповідний текст штучно «вклинено» в розповідь про гончарні навчальні школи й майстерні Полтавщини.

Важко погодитися і з твердженням Ростислава Шмагала, немовби Ілля Рєпін «прагнув до створення національної школи мистецтв» в Україні; принаймні, в авторефераті, як і в монографії, немає жодного підтвердження цьому висновку.

Не вповні відповідає дійсності й авторський висновок, немовби «вперше в Україні проблеми мистецької та дизайнерської освіти в якості першорядних» розглядалися тільки 1999 року, немовби й не було ще на початку XX століття з'їздів діячів кустарної промисловості, з'їздів художників, а на початку 1920-х років – Всеукраїнських нарад про освіту, які виконували функції сучасних конференцій і не менше ґрунтовно порушували проблеми мистецької освіти та художньої промисловості.

Так само важко повірити в запевнення автора, немовби «музейна справа в Україні другої половини XIX – початку XX ст. набрала великої ваги в загальнокультурному процесі. В цей час багато музеїв почали розгортати свою теоретичну і практичну роботу чітко вираженої спеціалізації у сфері розвитку народних промислів». Сам автор пише про заснування в Україні в другій половині XIX століття тільки одного значного музею (Міський промисловий музей у Львові, 1874) та одного – у першій половині XX століття (Київський художньо-промисловий і науковий музей, 1904). Отож, ці поодинокі факти не дають підстав гіперболізувати значущість музейної справи досліджуваного періоду власне для задекларованої дисертантом «сфери розвитку народних промислів», бо на розвиток промислів вони ніскільки не впливали; їх головна заслуга полягала в збереженні творчої спадщини українського ремісництва. З огляду на це, спотворенням реалій другої половини XIX – першої половини XX століття видається й наступна теза Ростислава Шмагала: немовби «музеї відігравали важливу роль у вирішенні проблем розвитку та адаптації художніх промислів до нових умов існування». Насправді, ні один згаданий автором музей, особливо ж шкільний, не відіграв скільки-небудь помітної ролі у вирішенні існуючих проблем кустарних промислів, оскільки не мав можливості впливати на тогочасні економічні процеси.

Не завжди можна погодитися і з розставленими автором ідеологічними акцентами. Так підрозділ 3.1 називається «Художньо-промислове шкільництво в Галичині», а підрозділ 3.3 – «Мистецькоосвітній рух в російсько залежних регіонах України: антагонізм мистецької самобутності й імперського стандарту». Уже з цих назв випливає хибний висновок, немовби українське мистецьке шкільництво в Галичині розвивалося до певної міри автономно, незалежно, а в Центрально-східній Україні корелювалося російсько-імперською ідеологією. При цьому автор волів зайвий раз не нагадувати про те, що Галичина була провінцією Австро-Угорської імперії, а згодом і Польщі, провідники яких всіляко поборювали національну ідентичність українців, у тому числі й через систему запроваджуваної мистецької освіти. Автор жодним словом не згадав про негативний вплив на українську мистецько-освітню справу досліджуваного періоду австро-угорської чи польської владних адміністрацій і таке своєрідне табу на критику історичних асиміляційних процесів у художньому житті Галичини другої половини XIX – першої половини XX століття, на жаль, останнім часом стає принциповою позицією частини українських мистецтвознавців.

У тексті автореферату трапляються й окремі помилкові, або ж, принаймні незрозумілі, твердження. Наприклад, про те, що традиційне мистецтво може бути і народним, і академічним («традиційне мистецтво не лише народне, але й академічне

переживало глибокі, часто суперечливі зміни»). Автор також стверджував, немовби в Україні існували давні школи ремесел, «що діяли при монастирях», хоча ця теза не підтверджується реальними фактами. Він також вів мову про «професійних художників», «народне і професійне мистецтво», «професійну художню освіту», «професійну мистецьку освіту України в галузі декоративно-ужиткового мистецтва», «професійно-художню освіту», що породжує бажання отримати чітку відповідь мистецтвознавця, а що ж таке ота сама «професійна» освіта, а водночас і дізнатися, яку мистецьку освіту досліджуваного періоду він відносить до «непрофесійної» в галузі декоративно-ужиткового чи народного мистецтва; і чи взагалі буває освіта «непрофесійною»? Очевидячки, в українській науці вже давно назріла потреба позбутися совєтських мистецтвознавчих вивертів типу «професійний художник», «професійне мистецтво» та похідних словосполучень, які принижували народних майстрів, робили їхню творчість другосортною. Адже цілком очевидним є те, що народний майстер, який не вчився в школах, нерідко є більшим професіоналом, аніж випускник мистецької академії. Тому мистецтвознавці мають домовитися про інші, відповідні нинішньому рівню наукових знань словосполучення на означення мистців, які отримали вишкіл у мистецьких школах (можливо, «академічний художник», «учений художник»).

Насамкінець зроблено узагальнюючий висновок, що висловлені зауваження ніскільки не змінюють загалом високої оцінки дисертаційного дослідження-монографії Ростислава Шмагала, якому вдалося багаторічними зусиллями повернути українській культурі значний пласт духовних досягнень попередників, переконливо показати, що українські мистці минулого активно інтегрувалися в європейську художню культуру, створювали мистецькі твори світового рівня, примножуючи славу рідного народу.

5144. Пошивайло Олесь. [Щербань Анатолій Леонідович. Прядіння і ткацтво у населення Лівобережного Лісостепу України VII – початку III ст. до н.е. (за керамологічними матеріалами): Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук. – К.: Інститут археології НАН України, 2005. – 20 с.] // Бібліографія українського гончарства. 2005: Національний науковий щорічник /За редакцією доктора історичних наук Олеся Пошивайла. – Опішне: Українське Народознавство, 2008. – Вип.7. – С.172-178.

Про захист молодшим науковим співробітником Відділу палеогончарства Інституту керамології – відділення Інституту народознавства НАН України, старшого наукового співробітника Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному Анатолієм Щербанем дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук «Прядіння і ткацтво у населення Лівобережного Лісостепу України VII – початку III ст. до н.е. (за керамічними матеріалами)». Зазначено офіційних опонентів, об'єкт дисертаційного дослідження, виконані завдання, структуру роботи. Проаналізовано окремі аспекти наукової праці.

5145. Пошивайло Тетяна. Іван Сколоздра: остання зустріч // Народне мистецтво. – 2008. – №3-4. – С.56-59.

Про останню зустріч представників творчої еліти з видатним мистцем, художником, скульптором і філософом Іваном Сколоздрою у його рідній хаті (село Розвадів, Львівщина). Гончарна спадщина мистця – глиняна іграшка й скульптура. Статтю проілюстровано фото Івана Сколоздри та його глиняних творів.

5146. «Пра-Знако-Вість»: Виставка творів Наталії Галушко-Аксьоненко. – Бердичів, 2008. – 4 с.

Про виставку художнього фарфору, декорованого художницею Наталією Галушко-Аксьоненко, яка експонувалася в меморіальному будинку Житомирського музею космонавтики імені Сергія Корольова. Серед її робіт – сервізи, чайники, настінні тарелі, вази.

5147. Предко Зоя: кераміст //Рукотворний світ: Каталог. – К.: Ковальська майстерня, 2008. – С.260-261.

Про кераміста, члена Київського осередку Національної спілки майстрів народного мистецтва України Зою Предко. Подано фото мисткині та її глиняних виробів.

5148. Презентація: Неллі Ісупова: Скульптура // Образотворче мистецтво. – 2008. – №2. – С.145.

Подано фото глиняної скульптури «Подружка» київського художника-кераміста Неллі Ісупової (Київ).

5149. Придатко Тамара. Народне декоративне мистецтво як феномен культури України (на допомогу вчителям з українознавства середніх шкіл) // Українознавство / За редакцією Петра Кононенка. – 2008. – №4. – С.207-217.

Про традиційне народне мистецтво, що є гарантом самозбереження народу, безперервності його національної культури. Зокрема, подано інформацію про розвиток українського гончарства. Згадано уславлені гончарські осередки України: Глинськ, Опішне (Полтавщина); Васильків, Дибинці (Київщина); Адамівка, Смотрич (Хмельниччина); Гавареччина (Львівщина); Бубнівка (Вінниччина); Канів, Гнилець (Черкащина); Косів (Івано-Франківщина); Хуст (Закарпаття); Коболчин (Чернівеччина), а також Києво-Межигірську порцелянову фабрику. Подано згадку про Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, Інститут керамології – відділення Інституту народознавства НАН України, а також Державну спеціалізовану художню школу-інтернат «Колегіум мистецтв у Опішному». Названо імена гончарів: Володимира Архимовича, Володимира Бакусевича (Гавареччина); Івана Мазура (Коболчин); Фросини Міщенко (Вінниччина); Михайла Галаса, Василя Газдика, Івана Галаса (Закарпаття); Олександри Селюченко, Анастасії Білик-Пошивайло, Гаврила Пошивайла, Івана Білика, Василя Омеляненка, Михайла Китриша (Опішне). Статтю проілюстровано фото опішненських глиняних виробів.

5150. Приймак Валентина, Приймак Віктор, Охріменко Анатолій, Осадчий Євген. Нові матеріали козацької доби з території Більського городища // Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні: Збірка наукових статей. – К.: Центр пам'яткознавства НАН України, УТОПІК, 2008. – Вип.17. – С.64-69.

Подано матеріали археологічних досліджень урочища «Більське озеро» на території Більського городища. Серед знахідок – фрагменти пізньосередньовічної кераміки, зокрема різних типів кахель. Подано малюнки фрагментів глиняних виробів.

5151. Приходько Олена. «Архаїчний трансавангард» майстрині Росул // Правозахист. – Ужгород, 2008. – №36. – 14 жовтня.

Про творчість ужгородської керамістки Мирослави Росул. Пластичним виявом творчого кредо мисткині є образ жінки. Майстриня послідовно й натхненно «ліпить» цю тему упродовж багатьох років. У ній – виразний відсвіт космогонічних і міфологічних уявлень наших пращурів: жінка мислиться як Праматір Всесвіту, як і джерело й першооснова людського буття. Статтю проілюстровано фото глиняного виробу Мирослави Росул.

5152. Про відзначення державними нагородами України діячів образотворчого мистецтва // Урядовий кур'єр. – 2008. – №194. – 17 жовтня. – С.20.

Про присвоєння звання «Заслужений працівник культури України» Юрію Пошивайлу – гончарю, головному художнику Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному.

5153. Прохоров А.М. До створення виставки «Перлина Слобожанщини: порцеляна та фаянс Кузнєцових у колекції XIM» // Чотирнадцяті Сумцовські читання: Збірник матеріалів Наукової конференції «Музей і сучасність: актуальні проблеми музейної діяльності». – Харків: Харківський історичний музей, 2008. – С.22-25.

Про формування співробітниками Харківського історичного музею виставки з історії Будянського фарфорового заводу, де було репрезентовано значний пласт матеріальної культури минулого. В основу експозиції лягли окремі фарфорові й фаянсові твори, вироблені на фабриках Товариства Кузнєцових. Вона дає можливість скласти уявлення про стилістику й різноманітність видів «кузнєцовської продукції». Названо будянського краєзнавця Тетяну Безрукову, яка надала значну допомогу в підготовці виставки.

5154. Проценко Володимир. Сповідь художниці // Пенсійний кур'єр. – 2008. – №15. – 11 квітня. – С.16.

Про виставку художниці Людмили Красюк (Київ) у Музеї українського народного декоративного мистецтва. В експозиції представлено окремі твори мисткині з різних живописних і керамічних циклів. Глиняним вазам, глечикам особливої неповторності додає матеріал, який майстриня використовує для декорування, – сіль. Сіль і глина проникають одна в одну, унаслідок чого народжується ідеальний малюнок. Статтю проілюстровано фото художниці та її глиняної вази із серії «Ліричні мотиви».

5155. Прощакова Е. Таїна гончарного круга // Мистець. – Київ, 2008. – №3. – Листопад. – С.3.

Про дипломницю факультету образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва (спеціальність «художня кераміка») Київського державного інституту декоративно-прикладного мистецтва та дизайну імені Михайла Бойчука Юлію Козятник з Київщини.

5156. Пругло Світлана. Невмируща слава українського гончарства // Полтавська думка-2000. – 2008. – №51. – 18 грудня. – С.2.

Про виставку «Гончарські фантазії минулого», присвячену 100-річному ювілею опішненського гончаря Федора Хлоня, яка експонувалася в Центрі розвитку духовної культури Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному. Подано фото глиняного виробу.

5157. Пругло Світлана. Опішнянський довідник започатковує академічну серію // Полтавська думка-2000. – 2008. – №46. – 13 листопада. – С.2.

Про Всеукраїнський науково-практичний керамологічний семінар «Персоналії української керамології». Серед учасників – мистецтвознавці, керамологи, етнологи, краєзнавці й музейні працівники зі Львова, Києва, Опішного, Одеси, Полтави. Під час семінару було презентовано «Довідник сучасних керамологів» Олеся Пошивайла. Книга започаткувала академічну видавничу серію «Українська керамологічна біографістика».

5158. Пругло Світлана. Пожвавили роботу й відсвяткували ювілей // Полтавська думка-2000. – 2008. – №47. – 20 листопада. – С.2.

Про 50-річний ювілей від дня відкриття Опішнянського будинку культури – нині Центру розвитку духовної культури, що діє як структурний підрозділ Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному.

5159. Рахманина Анастасия. Свистулька – это не игрушка // Газета по-київськи. – Київ, 2008. – №12. – 18 января. – С.21.

Про традиційну глиняну українську іграшку «свистунець». Подано фото глиняного виробу.

5160. Рахно Костянтин. [Давидюк Віктор. Первісна міфологія українського фольклору. – Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2005. – 310 с.] // Бібліографія українського гончарства. 2005: Національний науковий щорічник /За редакцією доктора історичних наук Олеся Пошивайла. – Опішне: Українське Народознавство, 2008. – Вип.7. – С.157-159.

Подано огляд книги доктора філологічних наук, професора Віктора Давидюка, який синхронізував образи й сюжети народної творчості з археологічними культурами. Зокрема, наголошено на факті збереження ідеограм з глиняних виробів археологічної культури кулястих амфор та інших, споріднених з нею, на рушниках і в оздобах жител Західного Полісся.

5161. Ревенко А.М. Домовицьких Наталія Володимирівна // Енциклопедія Сучасної України. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2008. – Т.8. – С.138, 255.

Про скульпторку, члена Національної спілки художників України з Києва, яка працює в галузях медальєрного мистецтва й кераміки. Подано фото мисткині та її творів.

5162. Редина Е.Ф., Папуци-Владыка Е., Стельмах С. Чернолаковые застольные чаши Кошарского некрополя // Древнее Причерноморье. – Одесса: ФЛП «Фридман А.С.», 2008. – Вып.VIII. – С.311-319.

Про результати спільної українсько-польської експедиції Одеського археологічного

музею та Інституту археології Ягеллонського університету в Кракові на античному поселенні Кошари в Одеській області, де під час розкопок було знайдено глиняні вироби.

5163. Риженко Яків Омелянович // Шудря Є. Дослідники народного мистецтва: бібліографічні нариси /За редакцією доктора мистецтвознавства Михайла Селівачова. – К.: Редакція вісника «АНТ», 2008. – Зошит 3. – С.73-75.

Про життєвий і творчий шлях педагога, музейника, етнографа, краєзнавця, керамолога, який досліджував гончарство Полтавщини.

5164. Рижков Вадим. Дніпропетровськ прикрасять львівські майстри // День. – 2008. – №156. – 3 вересня. – С.2.

Про Дні львівської культури в рамках Всеукраїнської кампанії «Єдина Україна» у Дніпропетровську. Організатори під час заходу представили сувенірну продукцію з приватних колекцій, зокрема глиняні вироби, а львівські майстри провели майстер-класи з виготовлення глиняної іграшки.

5165. Родина Віталія Дахівника: Скульптурна кераміка // Рукотворний світ: Каталог. – К.: Ковальська майстерня, 2008. – С.254-255.

Про майстра паркової скульптури Віталія Дахівника та його дружину – художника-кераміста Надію Різниченко (Черкащина). Подано фото мистців та їх творів.

5166. Родина Козаків: творча родина // Рукотворний світ: Каталог. – К.: Ковальська майстерня, 2008. – С.256-257.

Про родину художників-керамістів – Сергія, Надію, Олександра та Олену Козаків (Київ). Подано фото майстрів та їх глиняних творів.

5167. Родина Спасьонових-Тодорчуків: творча родина керамістів // Рукотворний світ: Каталог. – К.: Ковальська майстерня, 2008. – С.262-263.

Про гончарську родину Спасьонових-Тодорчуків (Київ). Основне зацікавлення мистців – лискований, мальований і ритований глиняний посуд, об'ємні композиції. Подано фото родини гончарів та їх глиняних виробів.

5168. Роздобудько Михайло. Ранньослов'янські пам'ятки Переяславського Лівобережжя першої половини I тис. н.е. // Наукові записки з української історії: Збірник наукових статей. – Переяслав-Хмельницький: ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», 2008. – Вип.20. – С.14-25.

Подано матеріали археологічних досліджень пам'яток пізньозарубинецького типу, київської культури й ранньослов'янських пам'яток черняхівського типу. У культурному шарі виявлено ліплену кераміку київського типу й фрагменти черняхівських глиняних виробів, виготовлених на гончарному крузі.

5169. Розкопки перетворяться на музей // Урядовий кур'єр. – 2008. – №108. – 13 червня. – С.24.

Про намір археологів спільно з Одеським міськвиконкомом перетворити на музей частину античного поселення VI–VII століть, виявленого під час розкопок на Приморському бульварі. Знайдені глиняні вироби після реставраційних робіт заплановано передати на зберігання до музею.

5170. [Роман Петрук. Київ: «Родовід», 2007] // Архидея. – 2008. – №2. – Февраль. – С.33.

Подано анотацію на альбом художника-кераміста Романа Петрука зі Львова.

5171. Русин Сніжана. Михайло Мандзюк великих українців малює на тарелях // Газета по-українськи. – 2008. – №133. – 26 липня. – С.9.

Про Михайла Мандзюка із райцентру Отинія Івано-Франківської області, який за 20 років декорував майже 2 тисячі фарфорових тарелів. Подано фото автора та його тарелів, на яких зображено українських діячів: Романа Шухевича, Тараса Шевченка, Степана Бандеру, Євгена Коновальця, Симона Петлюру, Івана Франка.

5172. Руська Анна. Вогонь старої кахлярні // Є: архітектура, будівництво, інтер'єр, мистецтво. – Львів, 2008. – №2. – С.26-27.

Про керамічний цех ТзОВ «Окс» у Львові, очолюваний Оксаною Чепурною, де зберігаються й розвиваються традиції кахельного виробництва. Окрім кахель для печей і камінів, там виготовляють декоративний глиняний посуд, вазони тощо. Порушено питання збереження кахельного виробництва у Львові.

5173. Савицька Ольга. «Пісні про любов» // День. – 2008. – №121. – 12 липня. – С.3.

Про виставку «Пісні про любов», яка відбулася в Музеї українського народного декоративного мистецтва. Серед експонованих творів (близько трьохсот) – текстильні вироби, кераміка, скло.

5174. Савицкая Л.Л. Петр Мось керамист и график // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. – Харків: Харківська державна академія дизайну і мистецтв, 2008. – №1. – С.82-87.

Про творчість харківського кераміста і графіка Петра Мося. Проаналізовано образні джерела мистецтва майстра, особливості гончарної пластики, прослідковано зв'язок з фольклором. Згадано осередок українського гончарства – Опішне.

5175. Савицкая Татьяна. Корова для «балконщика» // Киевские ведомости. – 2008. – №207. – 7 ноября. – С.21.

Про перспективи «зеленого туризму» в Україні. Подано фото фрагмента експозиції Галереї монументальної керамічної скульптури Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному.

5176. Сагайдак Михайло. [Петрашенко В.А. Древнерусское село по материалам поселений у с.Григоровка. – К.: Академпериодика, 2005. – 263 с.] // АНТ: Вісник археології, мистецтва, культурної антропології. – 2007–2008. – №19-21. – С.138-140.

Про книгу відомої дослідниці Канівського Подніпров'я Валентини Петрашенко, в якій опубліковано археологічні матеріали з давньоруських поселень біля села Григорівка (Черкащина). Вони дають унікальну можливість стратифікувати найбільш масову категорію знахідок – кераміку.

5177. Самійленко Леся. Той, що світ би здивував, але... // Молодь України. – 2008. – №23. – 27-31 березня. – С.23.

Про творчість кераміста Леонтія Костура з Сум. Мистець заснував унікальний музей, де розповідає відвідувачам славну історію своєї землі мовою глиняних витворів.

Подано фото його глиняних виробів: «Венера Шаргородська», «Людина-колесо», «Та, що розводить».

5178. Свято дітей та дорослих // Українське слово. – 2008. – №39. – 24-30 вересня. – С.8.

Про Перший всеукраїнський дитячий фольклорний фестиваль «Орелі», який відбувся на території Українського центру народної культури «Музей Івана Гончара» у Києві. Діти й дорослі мали можливість взяти участь у майстер-класах, зокрема з гончарства.

5179. Свято торгівлі, урожаю і фольклору // Директорська пошта. – Полтава, 2008. – №7-8. – С.5-8.

Статтю проілюстровано фото опішнянського гончаря, заслуженого майстра народної творчості України, лауреата Всеукраїнської літературно-мистецької премії імені Івана Нечуя-Левицького Миколи Пошивайла на Сорочинському ярмарку.

5180. Сегеда Сергій. Походження та рання етнічна історія слов'ян // Народна творчість та етнографія. – 2008. – №6. – С.24-31.

Подано фото кераміки празько-корчацької й черняхівської культур з розкопок Бориса Магомедова (Київ).

5181. Селівачов Михайло. Новини періодики // АНТ: Вісник археології, мистецтва, культурної антропології. – 2007–2008. – №19-21. – С.127-133.

Подано огляд українських фахових періодичних видань за 2005–2007 роки, зокрема «Українського керамологічного журналу» видавництва «Українське Народознавство» (Опішне), який 2005 року об'єднав номери 1-4(15-18) в одній книзі. Коротко описано зміст журналу.

5182. Семесюк Марина. Наївне мистецтво Марії Галушко // Народне мистецтво. – 2008. – №3-4. – С.86-87.

Про творчість кераміста Марії Галушко з Києва. Майстриня працює в мистецькому напрямі, означеному як «наїв», або «художній примітив». Подано фото глиняних виробів мисткині.

5183. Сергій Тодорчук: Гончарство: Альбом-каталог /Упорядник Євген Шевченко. – К.: Народні джерела, 2008. – 46 с.: іл.

Подано інформацію про творчий шлях художника-кераміста Сергія Тодорчука (Васильків, Київщина), а також представлено каталог його глиняних творів.

5184. Сердюченко Іванна. Українка із самого краєчку Землі, або Як полтавка Наталія Пошивайло пропагує українські духовні цінності у Новій Зеландії // Вечірня Полтава. – 2008. – №46. – 12 листопада. – С.16.

Подано згадку про відому гончарську династію опішненських гончарів Пошивайлів. Названо ім'я керамолога, директора Інституту керамології – відділення Інституту народознавства НАН України, доктора історичних наук Олеся Пошивайла.

5185. Сердюченко Іванна. І оживає в руках глина // Вечірня Полтава. – 2008. – №14. – 2 квітня. – С.12.

Про виставку «Керамічні фантазії», яка відбулася в Галереї мистецтв Полтавського художнього музею. В експозиції – 230 робіт 64-х дітей, які навчаються гончарній справі в гуртках і студіях міського Центру позашкільної освіти, Палацу дитячої та юнацької творчості, обласного Центру науково-технічної творчості учнівської молоді, а також загальноосвітньої школи №2. Статтю проілюстровано фото глиняного виробу.

5186. Сержант Людмила. 100. Ніна Федорова (30.XII.1907, с.Білокоровичі, нині Житомир. обл. – 30.01.1993, Київ) // АНТ: Вісник археології, мистецтва, культурної антропології. – 2007–2008. – №19-21. – С.106-107.

Про Ніну Федорову – видатного мистця-технолога кераміки.

5187. Сержант Людмила. Сюжетні кахлі Чернігівщини XVIII–XIX століть: трактування вбрання персонажів // Народний костюм як виразник національної ідентичності: Збірник наукових праць Всеукраїнської науково-практичної конференції / За редакцією доктора мистецтвознавства Михайла Селівачова. – К.: ТОВ «ХІК», 2008. – С.101-110.

З-поміж іншого названо гончарні осередки, де виготовляли сюжетні кахлі (Ічня, Городня, Короп, Новгород-Сіверський, Ніжин). Згадано дослідників чернігівського гончарства: Юрія Александровича, Костянтина Широцького, Євгенію Спаську, Пантелеймона Мусієнка, Юрія Лащука, Андрія Бокотея, Ірину Штанкіну, Агнію Колупаєву. Статтю проілюстровано малюнками чернігівських сюжетних кахель XVIII–XIX століть.

5188. Сидоренко В.І. Дружківка // Енциклопедія Сучасної України. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2008. – Т.8. – С.440.

Про місто обласного значення, в околицях якого містяться поклади високоякісних глин (зокрема, вогнетривких і для виготовлення фарфорових виробів), піску, будівельного каменю. Серед головних підприємств – «Дружківський фарфоровий завод», «Кіндратівський вогнетривкий завод», ЗАТ «Веско» (видобуток вогнетривких глин). На території міста виявлено поховання доби міді (IV–III тис. до н.е.), культури багатопружкової кераміки, зрубної, ямної та катакомбної культур.

5189. Символізм кераміки та емоційність ткацтва // День. – 2008. – №155. – 2 вересня. – С.2.

Про п'ятирічний ювілей громадської організації «Фонд Івана Гончара», яка має на меті підтримку народного мистецтва. На виставках, які проводяться з ініціативи фонду, експонуються вироби майстрів декоративно-ужиткового мистецтва, зокрема твори гончарів.

5190. Сіксай Ігор. Гончарство Закарпаття // Вісник Львівської національної академії мистецтв: Спецвипуск VI: Ерделівські читання: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Ужгород, 15-16 травня 2008 р. – Ужгород: Ґражда, 2008. – С.208-217.

Про розвиток гончарства в Закарпатті упродовж XVI–XIX століть. Проаналізовано процеси формування особливостей гончарства в контексті історичного процесу. Особливу увагу звернено на XVII–XVIII століття, коли гончарство досягло свого найвищого розвитку. Визначено роль цехового ремесла в розвитку гончарної справи в Закарпатті.

5191. Сім чудес Вінниччини: Буклет. – Вінниця: Вінницький обласний краєзнавчий музей, 2008. – 1 арк.

Названо туристичні об'єкти Вінниччини, серед яких – Музей гончарного мистецтва в селі Новоселівка Гайсинського району.

5192. Сірий Р. Гончарні кахлі в колекції музею: Фотоілюстрації // Наукові записки. – Львів: Музей народної архітектури та побуту у Львові, 2008. – Вип.II. – С.5-8 кольорової вставки між с.128-129.

Подано фото кахель з колекції Музею народної архітектури і побуту у Львові.

5193. Сірченко Людмила. Косівські куманці // Джміль. – 2008. – №1. – С.24-25.

У формі казкової оповідки подано історію виникнення глиняного куманця. Статтю проілюстровано малюнками куманців, орнаментованих косівськими візерунками.

5194. Скирда В.В. Средневековые памятники в исследованиях Б.А.Шрамко // Проблемы археологии Восточной Европы: к 85-летию Бориса Андреевича Шрамко. – Харьков: Курсор, 2008. – С.121-129.

Про внесок відомого археолога, професора Бориса Шрамка в дослідження середньовічних пам'яток VIII–XIII століть на території Харківської області та прилеглих до неї регіонів. Під час досліджень виявлено значну кількість глиняних виробів салтівського типу, скіфської й роменської культур, періоду Київської Руси.

5195. Скорий С.А., Супруненко О.Б., Приймак В.В., Коротя О.В. До питання про наявність Куземинського укріплення Більського городища // Археологія. – 2008. – №3. – С.102-105.

Про археологічні дослідження поблизу села Куземин Сумської області. Серед знахідок – фрагменти димленої й мальованої ангобами кераміки, а також фрагменти карнизних кахель середини XVII–XVIII століть.

5196. Скринник Марія. Чим більше вогню, тим краща кераміка // Слово Просвіти. – 2008. – №16. – 17-23 квітня. – С.15.

Подано інтерв'ю з відомою київською художницею, членом Національної спілки художників України Людмилою Красюк. У Державному музеї українського народного декоративного мистецтва відбулася персональна виставка її творів, де експонувалися окремі роботи з різних живописних і гончарних циклів. Подано фото Людмили Красюк та її глиняних творів.

5197. Скрипник Віктор. Старожитності Торської фортеці // Донеччина. – 2008. – №15. – 29 лютого. – С.4.

Про археологічні дослідження стародавньої фортеці Тор (Слов'янськ, Донеччина). Серед знахідок – значна кількість глиняних виробів: горщики, люльки, важки, кахлі тощо.

5198. Слободянюк Тетяна. Жити, пам'ятати... // Артанія. – 2008. – Ч.4 (Кн.13). – С.50-57.
Про заснування у Меджибожі (Хмельниччина) Музею Голодомору. Народний художник України Микола Мазур творив його як реквієм національній культурі. В експозиції музею представлено предмети народного побуту, домашнього вжитку подолян початку XX століття, зокрема глиняний посуд (глечики). Подано фото експозиції музею.

5199. Смирнов Виктор. Охотники за древностями // Товарищ. – Київ, 2008. – №76. – 10 июля. – С.9.
Про проблеми, пов'язані з діяльністю «чорних археологів». Статтю проілюстровано фото глиняних виробів доби Трипілля.

5200. Спеціалізована вчена рада: кандидатські дисертації за спеціальністю 07.00.05 – етнологія // Інститут українознавства імені І.Крип'якевича Національної академії наук України в 2007 р.: Інформаційний бюлетень. – Львів: Інститут українознавства імені І.Крип'якевича НАНУ, 2008. – С.191-192.
Повідомлення про захист кандидатської дисертації Віктора Міщанина – молодшого наукового співробітника Відділу керамології новітнього часу Інституту керамології – відділення Інституту народознавства НАН України (Опішне, Полтавщина) – «Гончарство північної групи малих осередків Опішненського гончарного району (друга половина XIX – XX століття)».

5201. Стародуб Назарія. Як були ж ми на ярмарку // Селянська правда. – 2008. – №75. – 3 жовтня. – С.1, 6.
Про Слобожанський ярмарок у Харкові. На ньому серед розмаїття товарів можна було побачити глиняні вироби.

5202. Старченко Віталій. У малярському саду «Божественних пісень» // Бористен. – 2008. – №1. – С.15-16.
Про закриття XII Міжнародної виставки-конкурсу «Осінній салон «Високий замок» у Львівському палаці мистецтв», на якій митці з 12 країн світу представляли живопис, кераміку, скульптуру, текстиль, графіку. Володарем II Премії став художник-кераміст Ігор Ковалевич (Львів). Подано фото його твору «Вершники».

5203. Стасенко В.В. Дядюх Йосип Іванович // Енциклопедія Сучасної України. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2008. – Т.8. – С.137, 579.
Про скульптора, графіка й живописця зі Львова, викладача Львівського державного коледжу декоративного і ужиткового мистецтва імені Івана Труша. Подано автопортрет мистця та його твору (теракотова медаль «Рембрандт ван Рейн»).

5204. Стасюк Олеся. Геноцид українців: деформація народної культури. – К.: Стилос, 2008. – 224 с.
Подано згадку про гончарів села Рахни-Лісові у Вінниччині, вижити яким у часи голодомору допомогло гончарювання.

5205. Стрибулевич Л.Ф. Дубровицький історико-етнографічний музей // Енциклопедія Сучасної України. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2008. – Т.8. – С.488.

Подано відомості про Дубровицький історико-етнографічний музей у Рівненщині. Серед унікальних експонатів – твори гончаря Є.Кулика.

5206. Студия, где воплощают замыслы // Киевские ведомости. – 2008. – №16. – 29 января. – С.7.

Про роботу юнацької студії скульптури при Луганському художньому музеєві, де діти під керівництвом відомого луганського скульптора Олександра Радькіна виготовляють вироби з глини. У міській Галереї мистецтв відбулася виставка, на якій експонувалися 177 дитячих ліплених робіт. Статтю проілюстровано фото учасників студії скульптури та їхніх глиняних виробів.

5207. Сулик Юлія. Композитор глини // Сільські вісті. – 2008. – №36. – 25 березня. – С.4.

Про молодого художника-кераміста Анатолія Байду з Києва – члена Національної спілки майстрів народного мистецтва України, володаря Гран-прі Міжнародного фестивалю глини у Франції, учасника виставок, пленерів, симпозіумів гончарного мистецтва. Його роботи нові як за технікою творення, так і за мистецьким наповненням. Подано фото майстра та його роботи.

5208. Супруненко О. Катакомбний курган у пониззі Псла (деякі проблеми вивчення катакомбних старожитностей на Полтавщині) // Полтавський краєзнавчий музей: Збірник наукових статей: Маловідомі сторінки історії, музеєзнавство, охорона пам'яток. – Полтава: Дивосвіт, 2008. – Вип.IV. – Кн.1. – С.132-174.

Про вивчення пам'яток катакомбної культури доби бронзи в Орільсько-Сульському межиріччі в Полтавщині. Під час археологічних досліджень було виявлено уламки ліпленої кераміки й виготовленого на гончарному крузі посуду. Статтю проілюстровано малюнками глиняних виробів та їхніх фрагментів.

5209. Супруненко О.Б., Мироненко К.М., Пуголовок Ю.О., Шерстюк В.В. Дослідження посаду літописної Лтави: Миколаївська гірка. – Київ–Полтава: ВЦ «Археологія», 2008. – 136 с.

Подано матеріали науково-рятівних досліджень культурних нашарувань ділянки історичного центру Полтави – Миколаївської гірки. Під час розкопок серед інших знахідок виявлено фрагменти пізньороменського й давньоруського ліпленого посуду, глиняні вироби XVII–XVIII століть, виготовлені на гончарному крузі, фрагменти фаянсових і фарфорових виробів Імператорського фарфорового та Казенного фаянсового заводів, Києво-Межигірської мануфактури кінця XVIII – середини XIX століть, димлену кераміку кінця XVII–XVIII століть, фаянсові люльки XVIII століття. Подано малюнки й фото глиняних виробів з археологічної пам'ятки.

5210. Тарасенко Ольга. Метаморфози натури у скульптуру. Олександр Письмиченко // Образотворче мистецтво. – 2008. – №4. – С.34-35.

Про творчість скульптора, викладача художньо-графічного факультету Південноукраїнського державного педагогічного університету імені Костянтина Ушинського Олександра Письмиченка з Одеси. У своїй роботі майстер використовує гіпс, мармур, а також глину. Подано фото глиняної скульптури «Чоловічий торс».

5211. Творці культурного престижу держави // Урядовий кур'єр. – 2008. – №54. – 22 березня. – С.1.

Статтю проілюстровано фото гончарів Михайла Острянина за гончарним кругом і Михайла Китриша з глиняним виробом.

5212. Титаренко Володимир. Козацька левада // Народне мистецтво. – 2008. – №3-4. – С.52-53.

Про мальовниче місце Козацька левада поблизу Тульчина (Вінниччина), яке власними зусиллями і коштом облаштовує для відпочинку і творчої праці заслужений художник України Михайло Довгань. Серед творів народного мистецтва, що зберігаються в Козацькій леваді, є кераміка. Статтю проілюстровано фото глиняних виробів.

5213. Титаренко Володимир. Суботів–2008 // Народне мистецтво. – 2008. – №3-4. – С.16-19.

Подано інформацію про роботу Всеукраїнського симпозіуму «Суботів–2008». Гончарство на симпозіумі представляв молодий мистець Євген Поступайло (Чигирин, Черкащина). Статтю проілюстровано фото гончаря за роботою, а також фрагмента експозиції звітної виставки, де представлено глиняні миски.

5214. Титаренко Лідія. Дід Панас оселився в... ресторані // Голос України. – 2008. – №22. – 5 лютого. – С.13.

Статтю проілюстровано фото глиняної скульптурної композиції заслуженого художника України Івана Фізера (Черкащина).

5215. Титаренко Лідія. Своя лялька тепліша // Голос України. – 2008. – №186. – 1 жовтня. – С.7.

Про виставку народної іграшки із соломи, дерева, глини й тканини під назвою «Від Лялі до Лелі»в Черкаському художньому музеї. Згадано про молоду керамістку Анжелу Драч (Черкащина), а також подано її фото.

5216. Титаренко Лідія. Хату пращурів-трипільців збудували толокою // Голос України. – 2008. – №162. – 27 серпня. – С.12.

Про те, як в селі Легедзиному Тальнівського району в Черкащині відтворили копію двоповерхового глиняного житла. У подібному п'ять тисячоліть тому мешкали трипільці.

5217. Титова О.М. Пізньосередньовічні пам'ятки Київщини // Україна – земля козацька: Ucraina terra Cosaccorum: Бібліографічний нарис. – Переяслав-Хмельницький: ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», 2008. – С.182-187.

Про пізньосередньовічні пам'ятки Київщини, у культурному шарі яких виявлено уламки кераміки XVI–XVIII століть, глиняні люльки, кахлі, інші побутові речі.

5218. Титова Олена, Симоненко Ігор. Дослідження Олешківської січі у 2003 р. // Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні: Збірка наукових статей. – К.: Центр пам'яткознавства НАН України, УТОПІК, 2008. – Вип.17. – С.416-427.

Про археологічні дослідження Олешківської січі (I чверть XVIII століття), що проводилися в серпні 2003 року в місті Цюрюпинськ Херсонської області. Значну

частину знахідок становлять глиняні вироби. Гончарний комплекс представлено уламками кахель, люльок різних типів, фрагментами глиняних мисок, горщиків, макітер, глеків. Архітектурно-декоративну кераміку репрезентовано фрагментами теракотових рельєфних лицьових кахель усталеної коробчастої форми. Подано їх типологію. Козацькі люльки представлено 79 фрагментами з різними варіантами орнаментів.

5219. Титова Олена, Шаповал Юрій. Чигиринщина – знайома та невідома: Фотомандрівка // Відлуння віків. – Київ, 2008. – №1. – С.76-80.

Подано фото кахель XVII століття, знайдених під час розкопок у Чигиринщині, та глиняні вироби майстрів – учасників фестивалю гончарів у Чигирині.

5220. Тищенко Олександр Романович // Українська академія мистецтва: Спеціальний випуск: Професори НАОМА (1917–2007). – К.: Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури, 2008. – С.179.

Про Тищенка Олександра – керамолога, мистецтвознавця, реставратора, педагога. Учений викладав спецдисципліни у відділенні кераміки Луганського художнього училища, а також очолював технологічну лабораторію майоліки Українського науково-дослідного інституту скляної та фарфорово-фаянсової промисловості. Подано фото Олександра Тищенка.

5221. Ткач Віталій. Археологічні пам'ятки верхів'я р.Розинки // Археологічні дослідження Львівського університету. – Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2008. – Вип.11. – С.195-208.

Про дослідження шести багатошарових поселень у верхів'ї річки Розинки та пам'яток доби бронзи й римського часу біля с.Костянець у Рівненщині. Серед знахідок виявлено кераміку пізньотрипільської, тшинецько-комарівської, городоцько-здовбиської, зубрицької, вельбарської культур. Подано малюнки кераміки з поселень.

5222. Ткаченко Л.М. «Дружківський фарфоровий завод» // Енциклопедія Сучасної України. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2008. – Т.8. – С.442.

Про підприємство, що спеціалізується на виготовленні фарфорових виробів. В асортименті – столові, кавові, чайні сервізи, гарнітури, набори, сервізи розширеної комплектації, які вирізняються сучасними вишуканими формами, багатством кольорового оформлення, білизною черепка. Подано фото кавового сервізу.

5223. Токарева Мария. В Европе, но по п'ять евро, по долару, но в Турции // Сегодня. – 2008. – №5. – 10 января. – С.34.

Про колекцію наперстків, які зібрала Вікторія Зикланд із Харкова. Традиційним матеріалом для виготовленя колекційних наперстків була глина.

5224. Томак Маша. Ліплені історії // День. – 2008. – №141. – 9 серпня. – С.6.

Про Опішне як сучасний центр українського гончарства. Подано інформацію про Державну спеціалізовану художню школу-інтернат «Колегіум мистецтв у Опішному», а також про II Міжнародний молодіжний гончарський фестиваль. Названо імена славетних опішненських гончарів: Миколи Пошивайла, Василя Омеляненка, Михайла

Китриша. Згадано про Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному та його структурні підрозділи. Статтю проілюстровано фото гончаря Миколи Пошивайла, який проводить майстер-клас із гончарства.

5225. Третяк Наталія. Вгадати код майбутньої особистості // Українська культура. – 2008. – №5. – С.22-23.

Про майстра-гончаря Ірину Плехову, яка керує студією кераміки Центру дитячої та юнацької творчості Дніпровського району Києва. Подано інформацію про традиційну українську дитячу глиняну забавку – свистунець. Статтю проілюстровано фото глиняних виробів, а також Ірини Плехової разом із вихованцями.

5226. Третяк Наталія. Три особистості – у трьох іпостасях // Українська культура. – 2008. – №10. – С.6.

Про Всеукраїнську виставку володарів ґранту Президента України за участю Національної спілки майстрів народного мистецтва України, в якій узяли участь Іван Бобков – майстер глиняної пластики з Києва, Сергій Тодорчук – кераміст із Василькова, і різьбяр Андрій Каменецький з Чернігова. Іван Бобков представив серію художніх робіт об'ємної скульптурної пластики «Керамічне плесо історії». Сергій Тодорчук презентував виставку «Гончарство крізь віки». Творчі роботи декоровано за допомогою ритування, мальовки, лискування, фляндрування, димлення. Статтю проілюстровано фото глиняних виробів.

5227. Трипільці серед нас // Україна молода. – 2008. – №121. – 4 липня. – С.8.

Про І Міжнародний еко-культурний фестиваль «Трипільське коло – 2008», що відбувся в Київщині, де можна було долучитися до секретів ремесла народних умільців, зокрема гончарів.

5228. Трофімова Анна. Трипільський музей «Прадавня Аратта – Україна» // Поштовий вісник. – 2008. – №4. – 25 січня. – С.4-5.

Про єдиний у світі музей історії прадавньої цивілізації людства «Прадавня Аратта – Україна», що знаходиться неподалік від Києва, у селі Трипілля. Серед експонатів – глиняні вироби. Подано фото глиняних трипільських посудин.

5229. Україна і світ у часовому вимірі. 2008 рік. – Донецьк: Вебер (Донецька філія), 2008. – С.3, 69, 130, 148, 183, 186, 254, 286, 279.

Подано відомості про знаменні й пам'ятні дати культурно-мистецького, суспільного й наукового життя України та інших країн світу, видатні постаті державного й світового рівнів. Серед них – відомі гончарі, художники-керамісти, дослідники гончарства, такі як Іван Гончар, Андрій Бокотей, Микола Пошивайло, Осип Білоскурський, Олександр Шкурпела, Василь Омеляненко, Олександра Пиріжок, Михайло Китриш, Михайло Паращук, Ніна Дубинка.

5230. Україна туристична. Регіони, райони та міста. Провідні підприємства. Особистості. – К.: Український видавничий консорціум; Українська конфедерація журналістів, 2008. – Кн.3. – 376 с.

Багатотомне іміджево-презентаційне видання «Україна туристична» ознайомлює з найцікавішими туристичними об'єктами, маршрутами, екскурсійними програмами,

музейними експозиціями, туристично-рекреаційним комплексом кожного з українських регіонів. Подано інформацію про музеї, у фондах яких зберігаються глиняні вироби. Серед них – Генічеський краєзнавчий, Сумський краєзнавчий, Хорольський районний краєзнавчий, Київський обласний археологічний, Яготинський державний історичний музеї, Закарпатський музей народної архітектури та побуту, Державний історико-культурний заповідник «Буша», Керченський історико-культурний заповідник, Музей українського народного декоративного мистецтва.

5231. Українська академія мистецтва: Спеціальний випуск: професори НАОМА (1917–2007). – К.: Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури, 2008. – С.102-104, 137, 163-164, 179, 198-199, 207-208.

Пропоноване видання є першою спробою узагальнити відомості про найбільш відомих викладачів Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури від часу заснування до наших днів. Подано творчо-біографічні матеріали про мистців-педагогів, імена яких пов'язані з гончарством: Василя Кричевського, Івана Падалки, Василя Седляра, Олександра Тищенка, Івана Шаповала, Василя Щербака.

5232. Українськість глини Лесі Денисенко-Єременко: Глиняна пластика. Начиння. Свистунці. – Житомир: Українська платформа, 2008. – 8 с.

Про однойменну виставку, що експонувалася у виставковій залі Меморіального будинку-музею С.П.Корольова й стала першим матеріалізованим мистецьким проектом незалежного Центру мистецтвознавчих і етнографічних досліджень Житомирського Полісся та громадської організації «Українська платформа». Леся Денисенко-Єременко презентувала на виставці галерею створених нею образів, десятки пластичних характерів. Також було представлено самобутні форми глиняних скульптур, посуду, глиняної іграшки, свистунів тощо. Подано фото мисткині та її глиняних виробів.

5233. Федорук Олександр. Де той синій птах? // Образотворче мистецтво. – 2008. – №3 (67). – С.138-139.

Про Леонтія Костура – сумського скульптора з ряду «неприйнятих», який поєднав своє життя з глиною, шамотом. Подано фото скульптур художника із серії «Голодомор» (2008).

5234. Филипенко Инна. Романтики с лопатами в руках // День. – 2008. – №208. – 29 ноября. – С.2.

Про виставку «Експедиції–2007: пошуки – знахідки», котра розпочала свою роботу в Києві 27 листопада 2008 року. Серед цінних експонатів – глиняні вироби. Статтю проілюстровано фото полив'яного глиняного посуду XVIII століття.

5235. Філіпенко Інна. Гетьманська столиця – вже не руїна // День. – 2008. – №124. – 17 липня. – С.1, 6.

Про археологічні дослідження Батурина – стародавньої гетьманської столиці XVII століття, що в Чернігівщині. На думку археолога Володимира Коваленка, колекція кахель, знайдених під стінами цитаделі, доказує – Батурин був осередком гончарного виробництва України.

5236. [Фотомить] // Українське слово. – 2008. – №31. – 30 липня–5 серпня. – С.4.
Подано фото Президента України Віктора Ющенка з глиняним виробом.

5237. [Фотофакт] // Голос України. – 2008. – №55. – 21 березня. – С.5.
Подано фото глиняних виробів у експозиції виставки «Світ глиняного дива», яка відбулася в Музеї українського народного декоративного мистецтва в Києві.

5238. [Фотофакт] // Голос України. – 2008. – №158. – 21 серпня. – С.6.
Подано фото хлопчика за гончарним кругом.

5239. [Фотофакт] // День. – 2008. – №97. – 4 червня. – С.2.
Подано фото відомого опішнянського гончаря Миколи Пошивайла, який за гончарним кругом проводив майстер-клас для головного редактора газети «День».

5240. [Фотофакт] // Зоря Полтавщини. – 2008. – №202-204. – С.7.
Подано фото, де майстер навчає гончарюванню маленьку дівчинку.

5241. [Фотофакт] // Урядовий кур'єр. – 2008. – №120. – 4 липня. – С.24.
Подано фото глиняного посуду.

5242. [Фотофакт] // Урядовий кур'єр. – 2008. – №153. – 20 серпня. – С.16.
Подано фото гончаря за роботою.

5243. [Фотофакт] // Урядовий кур'єр. – 2008. – №201. –28 жовтня. – С.7.
Подано фото майбутніх виробників глиняної продукції та їх наставника – майстра виробничого навчання Ольги Некрасової за роботою.

5244. Фурман Віктор. Творчі роди Полтавщини // Народне мистецтво. – 2008. – №3-4. – С.62-64.
Про народних майстрів Полтавщини. Названо відомі гончарські родини: Селюченків, Багріїв, Гладиревських, Біляків, Пошивайлів, Омеляненків, Китришів (Опішне), Бутенків, Пащенків (Миргородщина); Карпенків, Курилів (Чорнухинщина); Чумарних (Лохвиччина); Латишів (Кобеляччина). Подано фото гончарів Гаврила Пошивайла та Василя Омеляненка за роботою, а також глиняних виробів.

5245. Ханко В.М. Долинський Лев Володимирович // Енциклопедія сучасної України. – К: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2008. – Т.8. – С.224.
Про мистецтвознавця, керамолога, члена Спілки художників України зі Львова, який досліджував старосвітське й сучасне українське мистецтво. Результати наукових студій Лев Долинський опублікував у колективній праці «Матеріали з етнографії та художнього промислу» (1954–1961, вип.1, 3-6), монографії «Український художній фарфор» (К., 1963), а також статтях «Український радянський художній фарфор», «Старий український фарфор», «Фаянс західних земель України (дорадянський період)», опублікованих у збірнику «Матеріали з етнографії та мистецтвознавства» (1959, вип.4, 5; 1961, вип.6), та «Мотиви українського народного мистецтва в розписуванні порцеляни» в журналі «Народна творчість та етнографія» (1960, №2). Подано фото дослідника.

5246. Ханко Віталій. Лекції з історії мистецтва. Зшиток 5. Історія кераміки /Третє видання. – К.: Видавець Остап Ханко, 2008. – 52, 4 с.: іл.

За *роки існування Української Держави не було видано жодного ґрунтовного (авторського чи колективного) дослідження історії української кераміки, не кажучи вже про світову кераміку. Тому будь-яке нове видання на ці теми одразу ж викликає щире зацікавлення передовсім фахівців-керамологів. При цьому вчені очікують не лише узагальнення й систематизації вже відомих науці фактів, а й нового прочитання вітчизняної й світової історії кераміки на основі новітніх досягнень керамології, нововідкритих пам'яток, виявлених архівних документів.*

Одним із таких видань, яке одразу ж привернуло до себе увагу, став конспект лекцій «Історія кераміки» з видавничої серії Віталія Ханка «Лекції з історії мистецтва». 2008 року побачило світ уже третє видання зшитку.

У книзі відсутня передмова автора, в якій би було пояснено концепцію підготовки книги, мету й завдання. Щоправда, певною мірою це компенсує зміст короткої анотації: «В книзі… розглядається історичний плин керамічного мистецтва різних народів від давнини до наших днів. Висвітлено витоки кераміки, її визначні осередки, духовні здобутки мистців азійського, африканського та європейського континентів, естетичні засади трансформації мистецьких стилів».

Книга складається з передмови, вступу й двох основних розділів: «Зарубіжна кераміка» і «Українська кераміка». Розділи сформовано з коротких підрозділів, кожний з яких присвячено певній темі (відповідно 9 і 8 тем): 1. «Початки гончарства. Ранні гончарські культури»; 2. «Єгипет і Східне Середземномор'я»; 3. «Кераміка античного світу»; 4. «Фаянс Сходу»; 5. «Доба Відродження»; 6. «Европейський фаянс XVII–XVIII ст.»; 7. «Европейська порцеляна XVIII–XX ст.»; 8. «Кераміка Китаю»; 9. «Корея та Японія»; 10. «Гончарство Древньої України. Українське Трипілля»; 12. «Скитія, Сарматія і Княжа Україна-Русь»; 12. «Українське гончарство XIV–XIX ст.»; 13. «Поділля і Волинь»; 14. «Гуцульщина, Буковина, Закарпаття та Галичина»; 15. «Наддніпрянщина, Полтавщина і Слобожанщина»; 16. «Український фаянс та порцеляна XVIII–XX ст.»; 17. «Навчальні керамічні заклади».

Аналіз змісту книги, як і кожного підрозділу зокрема, виявляє поверхове, фрагментарне висвітлення навчальних тем. Загалом історію європейської порцеляни лаконічно окреслено до початку XX століття, фаянсу – до XVIII століття, кераміки Китаю, Кореї та Японії – до XVII століття, українського гончарства – переважно до початку XX століття з «вкрапленням» імен мистців XX століття. Отже, задекларованого в анотації «історичного плину» до «наших днів» не відбулося. Практично не відображено й тенденцій розвитку художньої кераміки в Україні кінця XX – початку XXI століття. Жодним словом не згадано про досягнення шкіл академічної художньої кераміки в Україні, про творчість українських мистців поза межами країни. Поза увагою автора залишилися й «естетичні засади трансформації мистецьких стилів», а також «духовні здобутки мистців» Північної й Південної Америки, Африки (за винятком Стародавнього Єгипту), з-поміж українських етнографічних територій – Полісся й Півдня України.

Викликає подивування рецензування книги доцентом Полтавського національного педагогічного університету імені Володимира Короленка, кандидатом архітектури Тетяною Руденко. Немовби в Україні вже немає істориків мистецтва, керамологів,

а тому й виникла потреба апелювати до дослідників архітектури! Рецензентка, як і автор книги, ніколи не займалася вивченням історії світової кераміки, а тому, зрозуміло, й не могла дати фахову оцінку праці Віталія Ханка.

В анотації до видання стверджується, немовби «книга є поодиноким конспектом лекцій з історії української і зарубіжної кераміки в Україні». Проте насправді це не вповні відповідає дійсності. 1993 року подібний брошурний курс лекцій з історії й технології української кераміки опублікувала викладач Львівського державного інституту прикладного та декоративного мистецтва, кандидат мистецтвознавства Світлана Лупій. Саме цей конспект став орієнтиром, прикладом для підготовки лекцій і джерелом текстів для книги Віталія Ханка 2006 року. Щоправда, у новітньому виданні про доробок попередника немає жодної згадки! Так само, як і про раритетну брошуру Юрія Лащука «Українські гончарі» (1968), з якої великі фрагменти, без будь-яких згадок про джерело, стали авторськими текстами Віталія Ханка. Очевидячки, новий автор «забув» згадати про ці використані праці Юрія Лащука й Світлани Лупій навіть у коротких списках літератури наприкінці тем. А це примушує згадати про класичне визначення плагіату.

За сутнісним наповненням, обсягом і науковістю інформації книга мало чим відрізняється від популярної брошури для газетних розкладок. Доповнена ілюстративними матеріалами, вона, напевно, була б особливо цікавою для дітей, школярів, бо написана просто, дохідливо. Водночас не віриться, що подібне видання може виконувати навчальну функцію у вищих навчальних закладах, хоча анотація й переконує, немовби воно призначене «для студентів мистецьких і технічних вищих і середніх навчальних закладів різних рівнів акредитації», а також для «викладачів, науковців». Тим часом, неможливо уявити, щоб науковці вивчали світову й національну історію кераміки за такими компілятивними мініатюрами!

У книзі більшу частину текстів, нерідко дослівно, без будь-яких бібліографічних посилань, запозичено з праць інших авторів, які побачили світ ще в 50-ті – 70-ті роки минулого століття (1956, 1961, 1962, 1963, 1966, 1970, 1971). Загалом фрагментовану історію розвитку світової кераміки майже дослівно укладено головним чином за працею француза Анрі де Морана «Історія декоративно-ужиткового мистецтва від його витоків до наших днів» (Париж, 1970); дещо доповнено відомостями з двох узагальнюючих праць російських мистецтвознавців («Всеобщая история искусств», «История искусства зарубежных стран»; Москва). Жодної фахової праці іноземних авторів з історії світової кераміки не використано й не запропоновано ознайомитися з нею студентам! Натомість тему «Український фаянс та порцеляна XVIII–XX ст.» автор рекомендував вивчати, у тому числі, за… твором художньої літератури, зокрема за повістю «Рисунок на фаянсе» відомого письменника й літературознавця з Оренбурга Леоніда Большакова!

Курйози виявляються вже з передмови: під заголовком «Ґрунтовні керамологічні студії» подано два абзаци тексту, які, як стверджується, написав «Юрій Лащук, доктор мистецтвознавства, професор Прикарпатського університету ім.В.Стефаника». Проте Юрій Лащук помер 4 січня 2003 року, тобто за три роки до появи у світ першого видання рецензованих лекцій. Отже, оригінал-макета

видання він не міг бачити й, відповідно, написати до нього переднє слово. До того ж, у передмові подано лише загальні фрази про наукову творчість Віталія Ханка та його внесок в українське мистецтвознавство й нічого не сказано про зміст книги, зокрема про здійснені «ґрунтовні керамологічні студії». Це дозволяє гадати, що видавець або сам написав текст передмови від імені славетного дослідника українського гончарства, або ж вмонтував до книги фрагменти текстів Юрія Лащука, написаних у зв'язку з іншими подіями. Також у друкованих виданнях прийнято обрамлювати прізвище авторів текстів, які не дожили до появи видання у світ. За відсутності обрамлення в першовиданні, як і в кожному перевиданні, «студенти, викладачі й науковці», для яких призначена ця праця, малознайомі з керамологічним процесом в Україні, можуть подумати, що професор Юрій Лащук і донині читає лекції в Прикарпатському університеті. Таке довільне використання імені відомого вченого для підписування передмов невідомого походження особливої поваги не викликає.

Після кожної теми лекції подано короткі списки літератури, призначення яких не вповні зрозуміле: чи це використані автором джерела, чи література, рекомендована студентам для самостійного опрацювання?! Їх укладено безсистемно, не в алфавітному порядку. До вступу книги «Народне гончарство і кераміка. Наука керамологія, музеї» подано бібліографію двох статей, зміст яких майже не збігається зі змістом підрозділу.

Науково-навчальне значення книги нівелюється й неточністю (довільним скороченням) існуючих назв музеїв, мистецьких навчальних закладів.

Книга прикметна нефаховим тлумаченням керамологічної термінології. Про значення окремих висловлювань у книзі необхідно самому здогадуватися. Причина змістових непорозумінь – фрагментарне висмикування фактів з праць інших авторів і довільне компонування з них нових текстових масивів.

Чимало тез щодо розвитку гончарства на теренах сучасної України, проголошених у конспекті Віталія Ханка, не відповідають історичним фактам. Деякі з них уже давно переглянуто вченими й переконливо спростовано. Більшість цих хибних висновків Віталій Ханко запозичив у Юрія Лащука. При цьому додав і власної «творчості», довільно й безпідставно «варіюючи» висловлювання дослідника українського гончарства. Виявлено багато прикладів того, як Віталій Ханко довільно «грався словами» із запозичених текстів, унаслідок чого суттєво змінював смисл першотекстів. Тільки іноді уточнення Віталія Ханка були цілком виправданими, оскільки в цитованих ним джерелах теж трапляється багато хибних тверджень.

Текст лекцій прикметний і суперечливими висновками, і хронологічними помилками. «До відомих дослідників і популяризаторів українського гончарства» автор відніс Бориса Лисіна та Петра Будникова. Проте видатний український учений у галузі хімії, технології силікатів та вивчення мінерально-сировинних ресурсів, академік Борис Лисін, як і видатний російський хімік-технолог, академік Петро Будников дослідниками й популяризаторами українського гончарства ніколи не були!

Прикінцеві висновки окремих підрозділів книги не випливають з їх текстових частин. Окремі теми переповнені фантасмагоричними етюдами, суть яких важко усвідомити. До конспекту лекцій Віталій Ханко подав лише дві випадкові ілюстрації. Зрозуміло,

що вони ніскільки не компенсують нагальну потребу в наочних матеріалах, узагальнених таблицях творів кераміки, без яких ані студенти, ані школярі, як би цього не хотіли, не зможуть уявити задекларованого автором і видавцем «історичного плину керамічного мистецтва різних народів від давнини до наших днів». Та й навіть кольорова вставка двох фото кераміки викликає чимало запитань. У книзі є два основні розділи: «Зарубіжна кераміка» й «Українська кераміка». Отже, логічно було б, якби кожний з цих знімків принаймні ілюстрував найприкметніші твори чужоземного й українського походження. Натомість маємо фото глиняної моделі трипільського житла й орнітоморфної посудини Остапа Ночовника. Атрибутування цих виробів подано аматорськи, зокрема без зазначення авторів фото, місця знаходження та зберігання моделі житла, розмірів виробів. Відсутнє зазначення застосованих гончарями матеріалів, інструментів і технік виготовлення, що було б важливо для студентів, які вивчають історію кераміки.

5247. Хасанова О.І. Завод Ф.Я.Гарднера, його вироби у фондах музею // Чотирнадцяті Сумцовські читання: Збірник матеріалів наукової конференції «Музей і сучасність: актуальні проблеми музейної діяльності». – Харків: Харківський історичний музей, 2008. – С.116-119.

Про завод Гарднера – перше в Росії приватне підприємство з виробництва різноманітних фарфорових виробів. Його продукція завжди вирізнялася прекрасними технічними якостями, живописом, самостійною трактовкою орнаментальних мотивів із широким залученням народних орнаментів і сюжетів. Зазначено, що у фондах Харківського історичного музею зберігається колекція фарфорових виробів заводу Гарднера.

5248. Хвойка В.В. Древние обитатели Среднего Приднепровья и их культура в доисторические времена (по раскопкам): с иллюстрациями и комментариями. – К.: Інститут археології НАН України, 2008. – 160 с.

Подано інформацію про життя й культуру давніх мешканців Середнього Придніпров'я. Зокрема, досліджено розвиток гончарства, а також охарактеризовано глиняні вироби доби Трипілля, виявлені під час археологічних досліджень. Ілюстративний матеріал представлено малюнками Вікентія Хвойки, що зображають трипільський глиняний посуд.

5249. Хоменко Я.О. Дяченко Олександр Ілліч // Енциклопедія Сучасної України. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2008. – Т.8. – С.137, 593.

Про скульптора, члена Національної спілки художників України з Києва, який працює в галузі станкової та монументальної скульптури, віддаючи перевагу творенню з шамотної маси. Для творчості характерні простота, лаконічність і використання елементів архаїчної пластики. Подано фото скульптора та його творів із шамотної маси «Перевернутий глечик» і «Купальниця».

5250. Хром'як Олександра. Схеми вазонових мотивів в орнаментиці косівської кераміки другої половини XX століття // Мистецтвознавчий автограф: Збірник наукових праць /Упорядник Галина Стельмащук. – Львів: Львівська національна академія мистецтв, 2008. – Вип.3. – С.310-315.

Про особливості побудови вазонових мотивів у орнаментиці косівської кераміки другої половини XX століття з наступною їх систематизацією в окремі схеми. Проаналізовано елементи й мотиви, за допомогою яких побудовано вазонові схеми цього періоду.

5251. Хромова В.О. Комплекс сіроглиняної гончарної кераміки Нижнього Подністров'я VI–IV ст. до н.е. Загальний огляд // Проблемы истории и археологии Украины: Материалы VI Международной научной конференции, посвященной 150-летию со дня рождения академика В.П.Бузескула. – Харьков: ООО «НТМТ», 2008. – С.45-46.

Про дослідження на поселеннях Нижнього Подністров'я кераміки сірого кольору, яка представлена столовим посудом: мисками, чашами, глечиками, келихами, тарілками, кратерами, лекифами, ойнохоями тощо.

5252. Цалик Станіслав. Молочниці ходили по київських дворах до середини 1960-х // Газета по-українськи. – 2008. – №74. – 23 квітня. – С.14.

Про використання глиняного посуду в побуті. Подано фото молочниці з глечиками початку XX століття.

5253. Цигилик В., Касюхнич В., Вітвіцька Г. Три роки досліджень поселення Стрілки-II // Археологічні дослідження Львівського університету. – Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2008. – Вип.11. – С.142-163.

Подано матеріали археологічних досліджень пізньочерняхівського поселення Стрілки-II біля села Стрілки Перемишлянського району Львівської області. Отримані знахідки, зокрема гончарні матеріали, дають нові аргументи для вивчення перехідного етапу, пов'язаного з процесом формування ранньослов'янської спільноти. У культурному шарі виявлено кераміку, яка є аналогічною до кераміки з пізньочерняхівського виробничого центру – поселення в с.Свірж. Подано малюнки ліпленої й виготовленої на гончарному крузі кераміки ранньослов'янського типу.

5254. Цигилик В., Касюхнич В. Поселення Стрілки II: дослідження 2007 року // Інститут українознавства ім. І.Крип'якевича Національної академії наук України в 2007 р.: інформаційний бюлетень. – Львів: Інститут українознавства ім. Івана Крип'якевича НАН України, 2008. – С.55-57.

Про археологічні дослідження поселення Стрілки II біля села Стрілки Перемишлянського району Львівщини. Під час розкопок було виявлено значну кількість кераміки черняхівської культури, зокрема фрагменти горщиків, великих піфосоподібних посудин, а також дві миски.

5255. Цимбалюк Євген. «Бінокль» із Трипілля // Голос України. – 2008. – №172. – 11 вересня. – С.13.

Про роботу майстра-аматора Людмили Смолякової (Київ), котра першою почала творчо працювати над реконструкцією трипільської кераміки – глиняних виробів з малюнками людей, тварин, природи. Подано фото майстрині з глиняним біноклем.

5256. Цимбалюк Євген. Не грядка, а музей // Голос України. – 2008. – №113. – 14 червня. – С.5.

Про археологічні знахідки, виявлені на приватній ділянці мешканця селища Млинів (Рівненщина), серед яких є глиняні вироби.

5257. Цимбалюк Михайло. Козацька Петриківка // Експрес [Регіональні новини]. – 2008. – №143. – 26-27 вересня. – С.4.

Про виставку петриківського розпису в Подільському культурно-просвітницькому центрі імені Миколи Реріха (Хмельницький). Частину експонатів становлять глиняні тарелі, уміло декоровані авторською мальовкою. Статтю проілюстровано фото глиняного виробу під час нанесення орнаменту.

5258. Цимбалюк Ольга. «Берегиня» береже мистецтво народної творчості // Проскурів. – Хмельницький, 2008. – №15-16. – 21 лютого. – С.9.

Про художній салон «Берегиня» в Хмельницькому, де можна придбати унікальні авторські твори, зокрема гончарські. Подано фото представлених у салоні виробів декоративно-ужиткового мистецтва.

5259. Чаяло Петро. Кахлі-велетні // Газета 24. – Київ, 2008. – №116. – 3 червня. – С.5А.

Про використання глини для виготовлення великогабаритних оздоблювальних кахель.

5260. Чебанюк Олена. «Сірим» борщем розговляються після Петрівки // Газета по-українськи. – 2008. – №123. – 12 липня. – С.13.

Статтю проілюстровано фото глиняних горщиків-близнят.

5261. Чебанюк Олена. Глиняні іграшки виготовляли дружини й діти гончарів // Газета по-українськи. – 2008. – №96. – 31 травня. – С.13.

Про виготовлення глиняної іграшки: свистунців, півників, оленів, баранців, глиняного іграшкового посуду – дітьми й дружинами гончарів. Подано фото свистунців у вигляді оленів, баранців і цапиків, виготовлених упродовж 1960-х – 1970-х років у Опішному.

5262. Чебанюк Олена. Непроста цяцька // Голос України. – 2008. – №167. – 4 вересня. – С.8.

Про традиційну українську іграшку, зокрема глиняну. Подано фото глиняної іграшки.

5263. Чегусова З.А. Андрусів Степан Михайлович // Енциклопедія Сучасної України. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2008. – Т.8. – С.613-614, 640.

Про художника й педагога, члена Національної спілки художників України зі Львова, який працює в галузях декоративної кераміки та комп'ютерної графіки. Подано фото мистця та його творів – декоративного панно «Місто Лева», композиції «Розмова».

5264. Чегусова З.А. Дудін В'ячеслав Вікторович // Енциклопедія Сучасної України. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2008. – Т.8. – С.506.

Про художника декоративної кераміки та скла, заслуженого художника України, члена Національної спілки художників України з Києва, учасника всеукраїнських, всесоюзних, чужоземних мистецьких виставок. Подано фото мистця та його твору.

5265. Чегусова Зоя. Символи, що «тримають пам'ять предків» // Образотворче мистецтво. – 2008. – №3. – С.62-65.

Про символи, які з давніх часів є невід'ємними в культурно-історичній практиці людства. Саме символи допомагають розкрити сучасні аспекти світобачення

сучасних мистців декоративного мистецтва, зокрема художньої кераміки. Згадано імена Леоніда Богинського, Володимира Овраха, Олександра Рося, Анатолія Скорого, у творах яких своєрідно інтерпретовано найдавніші форми-символи (глек, макітра, миска), що сприймаються універсальними засобами вираження найсучасніших художніх ідей. У скульптурно-декоративних творах керамістів Уляни Ярошевич, Ганни-Оксани Липи, Петра Печорного втілено образ Праматері-Берегині, заступниці та охоронниці наших предків. Подано фото робіт Уляни Ярошевич «Весна» та Леоніда Богинського «Повний місяць».

5266. Черней Валерія. Довоєнні горщики та колиски-атракціони – у музеї гончарства // Молодий буковинець. – 2008. – №85. – 31 липня. – С.13.

Про Районний музей гончарства села Коболчин у Сокирянщині, де зберігаються унікальні гончарські вироби, зокрема майже тисяча горщиків, виготовлених майстрами гончарських династій Коболчина. Ідея створення музею належить гончареві, заслуженому працівнику культури України Іванові Гончару. Статтю проілюстровано фото мистця й глиняних виробів з експозиції музею.

5267. Чечель Жанна. [Беро Георгій: Каталог. – Б/м.: Б/в, Б/р. – 19 с.] // Бібліографія українського гончарства. 2005: Національний науковий щорічник /За редакцією доктора історичних наук Олеся Пошивайла. – Опішне: Українське Народознавство, 2008. – Вип.7. – С.147.

Рецензія на каталог глиняних виробів художника-кераміста, члена Національної спілки художників України, викладача Донецького художнього училища Георгія Беро, в якому представлено творчий доробок мистця.

5268. Чечель Жанна. [Другий Всеукраїнський молодіжний симпозіум гончарного мистецтва «Чигирин–2004»: Альбом-каталог /Автор-упорядник Євген Шевченко. – К.: Народні джерела, 2005. – 48 с.: іл.] // Бібліографія українського гончарства. 2005: Національний науковий щорічник /За редакцією доктора історичних наук Олеся Пошивайла. – Опішне: Українське Народознавство, 2008. – Вип.7. – С.143-144.

Рецензія на каталог Другого всеукраїнського молодіжного симпозіуму гончарного мистецтва «Чигирин-2004».

5269. Чечель Жанна. [Кращий твір-2005. Українське народне мистецтво. Всеукраїнська виставка-конкурс народного мистецтва на кращий твір року / Автор-упорядник Євген Шевченко. – К.: Народні джерела, 2005. – 48 с.: іл.] // Бібліографія українського гончарства. 2005: Національний науковий щорічник /За редакцією доктора історичних наук Олеся Пошивайла. – Опішне: Українське Народознавство, 2008. – Вип.7. – С.145-146.

Рецензія на видання Національної спілки майстрів народного мистецтва України «Кращий твір – 2005. Українське народне мистецтво. Всеукраїнська виставка-конкурс народного мистецтва на кращий твір року», у якому подано інформацію про мистецькі твори, зокрема кераміку.

5270. Чечель Жанна. [Тарас Левків // Художники України. – 2005. – №17. – 13 жовтня. – 16 с.] // Бібліографія українського гончарства. 2005: Національний науковий щорічник /За редакцією доктора історичних наук Олеся Пошивайла. – Опішне: Українське Народознавство, 2008. – Вип.7. – С.142-143.

Рецензія на випуск журналу «Художники України», в якому подано інформацію про відомого львівського художника-кераміста Тараса Левківа.

5271. Чечель Жанна. [Україна соборна: Всеукраїнський симпозіум художньої кераміки /Слов'янськ–2005: Каталог. – Слов'янськ: ВХ [Студіо], 2005. – 48 с.] // Бібліографія українського гончарства. 2005: Національний науковий щорічник /За редакцією доктора історичних наук Олеся Пошивайла. – Опішне: Українське Народознавство, 2008. – Вип.7. – С.148-150.

Рецензія на каталог Всеукраїнського симпозіуму художньої кераміки в Слов'янську.

5272. Чечель Людмила. Великий світ маленької дитини // Українське слово. – 2008. – №25. – 18-24 червня. – С.16.

Про впровадження курсу «Народознавство України: народи Великої України» для дітей дошкільних закладів і підготовчої школи. Зокрема, в дитсадку «Калинка» (Ржищів) вихованці разом з вихователями на заняттях з образотворчого мистецтва виготовляють і розмальовують глиняну іграшку.

5273. Чечель Людмила. Великий світ маленької дитини // Культура і життя. – 2008. – №27. – 2 липня. – С.3.

Про роботу педагогічного колективу дошкільного закладу «Калинка» (Ржищів). На заняттях з образотворчого мистецтва маленькі вихованці разом з вихователями майстерно створюють іграшки з глини. Статтю проілюстровано фото глиняного виробу.

5274. Чешко Валентина. Тарас Левків: Кераміка, графіка, інтарсія // Відлуння віків. – Київ, 2008. – №1. – С.83-85.

Про виставку творів відомого львівського мистця Тараса Левківа у виставковій залі галереї мистецтв «Печерська» (Київ) у січні 2008 року. Статтю проілюстровано фото глиняних робіт з експозиції виставки.

5275. Чирка Ірина. Коли до музею заходять діти // Культура і життя. – 2008. – №37. – 10 вересня. – С.1.

Подано розповідь екскурсовода Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному Ірини Чирки про роботу з юними відвідувачами, роль музеїв у формуванні національно-зорієнтованого світогляду молоді.

5276. Чирка Ірина. Національне виховання і національний музей гончарства // Берегиня. – 2008. – №2. – С.67-69.

Про виняткову роль музеїв у формуванні національно-зорієнтованого світогляду підростаючого покоління. Подано інформацію про роботу екскурсоводів Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному з дитячою аудиторією. Статтю проілюстровано фото гончаря Миколи Пошивайла за гончарним кругом.

5277. Чиханцова Наталя. У руках майстра і глина оживає... // Молодь України. – 2008. – №6. – 24-28 січня. – С.7.

Про гончарство – одне з найдревніших ремесел. Подано інформацію про майстер-клас з виготовлення «традиційної глиняної іграшки», що проходив у Музеї українського народного декоративного мистецтва в рамках програми «Сімейне дозвілля». Згадано Опішне – один із осередків українського гончарства. Названо ім'я гончарки Катерини Меркулової (Київ). Подано фото глиняних виробів.

5278. Чміль Леся. Керамічні тарілки з Арсеналу. Попередні підсумки // Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні: Збірка наукових статей. – К.: Центр пам'яткознавства НАН України, УТОПІК, 2008. – Вип.17. – С.111-119.

Про археологічні дослідження на території Старого Арсеналу в Києві. У культурному шарі серед інших знахідок було виявлено глиняні вироби. Одну з найбільш масових і цікавих з огляду на орнаментацію групу посуду становили тарілки. Досліджено їх форми, з'ясовано місце виробництва.

5279. Чубенко Марина. На Крещатике поселили весёлых кабанчиков // Сегодня. – 2008. – №39. – 19 февраля. – С.10.

Про Оксану Грудзинську – художницю-керамістку, яка виготовляє декоративні глиняні панно. Твори мисткині прикрашають стіни станцій Київського метрополітену.

5280. Чумарна Марія. Код української вишивки. – Львів: Апріорі, 2008. – 194 с.

Книгу ілюстровано фото трипільської й гуцульської кераміки.

5281. Чурлу Мамут Юсуфович // Шудря Є. Дослідники народного мистецтва: Бібліографічні нариси /За редакцією доктора мистецтвознавства Михайла Селівачова. – К.: Редакція вісника «АНТ», 2008. – Зошит 3. – С.98-100.

Про життєвий і творчий шлях музикознавця, художника-кераміста, дослідника традицій національної вишивки та кераміки, педагога й громадського діяча, організатора виставок кримськотатарських митців, який багато зробив для відродження традиційних народних промислів у Криму.

5282. Шаповал Іван Павлович // Українська академія мистецтва: Спеціальний випуск: Професори НАОМА (1917–2007). – К.: Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури, 2008. – С.198-199.

Про скульптора, художника-кераміста Івана Шаповала. Подано фото майстра.

5283. Шевченко Ганна. Великі Сорочинці в Україні // Меркурий. – Донецк, 2008. – №8. – Август. – С.70-71.

Про Національний сорочинський ярмарок, який щороку традиційно відбувається в Полтавщині. Цьогоріч на ньому в широкому асортименті було представлено глиняні вироби: макітри, глеки, горщики, чашки, тарілки, іграшки, свистунці, скриньки, попільнички, статуетки.

5284. Шевченко Євген. Три гранти: Бобков, Каменецький, Тодорчук // Народне мистецтво. – 2008. – №3-4. – С.24-27.

Подано інформацію про гранти молодим майстрам для створення й реалізації творчих проектів, надані згідно з розпорядженням Президента України 2007 року. У галузі кераміки їх отримали кераміст Іван Бобков (Київ) для реалізації творчого

проекту «Керамічне плесо історії», а також майстер гончарства Сергій Тодорчук (Васильків, Київщина) для реалізації творчого проекту «Гончарство крізь віки». Статтю проілюстровано фото молодих мистців та їх глиняних робіт.

4885. Шевченко Євген. Чигирин-2008 // Народне мистецтво. – 2008. – №3-4. – С.13-15.
Подано інформацію про VI Всеукраїнський молодіжний симпозіум гончарного мистецтва «Чигирин-2008», що проходив з 1 по 21 липня 2008 року в Чигирині (Черкащина). Тема мистецького заходу – «Український глек». Учасниками симпозіуму були молоді майстри з різних куточків України: Наталя Асламова (Запоріжжя), Анатолій Байда (Київ), Анжела Драч (Умань, Черкащина), Світлана Качан (Хомутець, Полтавщина), Юлія Козятник (Малютянка, Київщина), Олексій Майстренко (Київ), Данило Нечай (Кременчук, Полтавщина), Михайло Плужник (Одеса), Євген Поступайло (Чигирин, Черкащина), Анастасія Сабадаш, Мирослава Шевченко (Київ), Олександр Яровий (Яготин, Київщина). Творчими наставниками для молоді стали заслужені майстри народної творчості України Олександр Вільчинський (Запоріжжя), Ендре Гіді (Велика Добронь, Закарпаття), Леонід Нагірняк (Київ), Сергій Радько (Межиріч, Черкащина), а також члени Національної спілки майстрів народного мистецтва Юрій Нечай (Кременчук, Полтавщина), Олександр Шафіров (Київ). Статтю проілюстровано фото майстрів за роботою, а також глиняних виробів на тему «Український глек».

5286. Шевченко Оксана. На вічному перехресті // Україна. – 2008. – №1. – С.88-91.
Про історію хреста – головного символу християнства. Цей сакральний знак простежується на кераміці багатьох археологічних культур, зокрема трипільської. Подано фото трипільської кераміки із зображенням хреста.

5287. Шевчук А.М. Надчутливість етноестетики художнього фарфору Наталії Галушко-Аксьоненко // «Пра-знако-вість»: Перша одноособова виставка творів художнього фарфору Наталії Галушко-Аксьоненко: Буклет. – Житомир: Українська платформа, 2008. – 4 с.
Про творчий шлях художника-фарфориста Наталі Галушко-Аксьоненко, яка в недалекому минулому шість років працювала на посаді головного художника Коростенського фарфорового заводу. Подано фото виробів мисткині.

5288. Шевчук Анатолій. Баранівський художній фарфор в етнокультурному вимірі України // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова: Збірник наукових праць. – К.: Видавництво Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова, 2008. – Вип.6. – С.310-318. – (Сер. №6: Історичні науки).
Подано аналіз формування поліської школи мальовки на виробах Баранівського фарфорового заводу.

5289. Шевчук Анатолій. Українськість глини Лесі Денисенко-Єременко // Українськість глини Лесі Денисенко-Єременко: Глиняна пластика. Начиння. Свистунці. – Житомир: Українська платформа, 2008. – 8 с.
Про однойменну виставку, що експонувалася у виставковій залі Меморіального будинку-музею Сергія Корольова й стала першим матеріалізованим мистецьким

проектом незалежного Центру мистецтвознавчих і етнографічних досліджень Житомирського Полісся й громадської організації «Українська платформа». Леся Денисенко-Єременко презентувала на виставці галерею створених нею образів, десятки пластичних характерів. На виставці було представлено самобутні форми глиняних скульптур, посуду, глиняної іграшки, свистунів тощо. Подано фото мисткині та її глиняних виробів.

5290. Шелест Леся. 400 грызунов Кошкина // Сегодня. – 2008. – №34. – 13 февраля. – С.18.

Про колекцію іграшкових гризунів кримчанина Сергія Кошкіна, частина яких – глиняні.

5291. Шелупець Ірина. Королівство люльок // Експрес [Регіональны новини]. – 2008. – №141. – 23-24 вересня. – С.4.

Про виставку найдавніших глиняних люльок «Люлька – невід'ємний атрибут козацького побуту», яка експонувалася в Бродівському історико-краєзнавчому музеї (Львівщина).

5292. Шепко Л.Г. Терракотовая фигура с мечом из Заветного // Проблемы истории и археологии Украины: Материалы VI Международной научной конференции, посвященной 150-летию со дня рождения академика В.П.Бузескула. – Харьков: ООО «НТМТ», 2008. – С.46-47.

Описано глиняну статуетку, знайдену на поселенні Завітне в Південно-Східному Криму.

5293. Шерстюк В'ячеслав, Володарець-Урбанович Ярослав, Калашник Євген. Нова колекція з розвідок на Більському городищі у 2005–2006 рр. // Полтавський краєзнавчий музей: Збірник наукових статей: Маловідомі сторінки історії, музеєзнавство, охорона пам'яток. – Полтава: Дивосвіт, 2008. – Вип.IV. – Кн.1. – С.216-229.

Про археологічні розвідки на Більському городищі в 2005–2006 роках. Серед знахідок – фрагменти кухонного глиняного посуду скіфського часу. Статтю проілюстровано малюнками фрагментів глиняних виробів.

5294. Шило Гаврило. Наддністрянський регіональний словник. – Львів–Нью-Йорк: Інститут українознавства ім.І.Крип'якевича, 2008. – 288 с.

Подано діалектні терміни на позначення глиняного посуду, місця добування глини.

5295. Шило Ксенія. Від Трипілля до сьогодення // Урядовий кур'єр. – 2008. – №178. – 25 вересня. – С.8.

Про виставку «Скарби музею історії України» із фондів Національного музею історії України. Експозиція містила чимало фаянсових і порцелянових виробів. Статтю проілюстровано фото глиняного посуду.

5296. Шинкаренко Дмитро. Анатолій Байда // Народне мистецтво. – 2008. – №3-4. – С.46-47.

Подано інформацію про творчість молодого мистця-кераміста Анатолія Байди з Києва. Майстер використовує у своїй творчості майже всі відомі в українському народному мистецтві художні техніки декорування і формотворення кераміки. Подано фото мистця та його глиняних виробів.

5297. Школьна Ольга. Михайло Жук який дуже голосно мовчав // Образотворче мистецтво. – 2008. – №3. – С.38-43.

Висвітлено етапи життя й праці видатного українського мистця-орнаменталіста, поета, графіка, художника порцеляни Михайла Івановича Жука. Уперше порушено питання щодо визначальної ролі мистця на ниві формування української радянської художньої порцеляни. Дослідження побудовано на аналізові маловідомих і невідомих матеріалів, уведених автором у науковий обіг, що дозволило охарактеризувати не лише творчість Михайла Жука в галузі декоративно-ужиткового мистецтва, а й відтворити етапи його педагогічної діяльності з багатьма її складовими.

Особливу вагу має унаочнена теза про успадкування одеською школою академічної художньої кераміки набутків Межигір'я, а також зібрані в різних підприємствах фарфоро-фаянсової галузі артефакти, що підтверджують стилістичну єдність напрацювань учнів Михайла Жука у виробничих умовах. Мистецько-педагогічну діяльність художника розкрито з урахуванням естетичних засад, дидактичних особливостей, стилізаційних прийомів, принципів формотворення Михайла Жука. Реконструкція процесу становлення української школи художнього фарфору, від формування світогляду художника до практичних навичок у всій багатоманітності течій і напрямків української тонкої кераміки радянського періоду, висвітлює звернення мистців «школи Михайла Жука» до широкого діапазону технік і стилів.

5298. Школьна Ольга. Художні особливості порцеляни Баранівського фарфорового заводу кінця XIX – початку XX ст. // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. – Харків: Харківська державна академія мистецтва і дизайну, 2008. – №8. – С.119-134.

Досліджено асортимент художніх виробів, подано загальну характеристику продукції Баранівського фарфорового заводу. Акцентовано увагу, що продукція названого виробництва виділялася на тлі інших споріднених підприємств певною «неокласичністю».

Баранівські форми наслідували спадщину Корецького заводу, пов'язану з ім'ям першого керуючого М.Мезера, причетного до художньої й технічної частин обох підприємств. До наукового обігу введено інформацію про близько 200 предметів порцеляни з родинної збірки Олександра Гріпарі (Швейцарія), унаслідок чого розширено існуючий банк даних автентичних виробів цього виробництва фарфору доби модерну, з 60-ти, відомих за реєстром Фаїни Петрякової, до близько 260-ти. Проаналізовано стилістику виробів. Доведено австро-німецький вплив на фарфор Баранівки, який виявляється в пластиці вух, формах завершень покришок, носиків чайників. Простежено зв'язок з формами традиційного глиняного посуду. Проаналізовано діяльність провідних художників фарфору доби модерну на цьому виробництві.

5299. Шминдрук Лариса. «Є на світі така країна» // Дзеркало тижня. – 2008. – №24. – 28 червня. – С.24.

Про етнофестиваль «Країна мрій – 2008», де кожен міг придбати етносувеніри, зокрема глиняний посуд.

5300. Шот Микола. У краю книги сотворіння світу // Урядовий кур'єр. – 2008. – №22. – 5 лютого. – С.13.

Про Тернопільський край – унікальний своїми історичними, архітектурними, духовними, природними надбаннями. Печера «Вертеба», що поблизу с.Більче-Золоте Борщівського району, відома унікальними археологічними знахідками, зокрема глиняними виробами доби Трипілля.

5301. Шпильова Віра. Сам Бог ліпив із глини, тож людині цей матеріал боготворити треба // Голос України. – 2008. – №183. – 26 вересня. – С.30.

Про майстриню Анну Кан із Приморського Запорізької області, яка виготовляє вироби з глини. Як додатковий матеріал у створенні композицій використовує мішковину, колосся, сіно, осоку. Подано фото мисткині.

5302. Шрамко И.Б., Задников С.А., Пеляшенко К.Ю. Новые исследования памятников скифского времени на Харьковщине // Проблемы археологии Восточной Европы: К 85-летию Бориса Андреевича Шрамко. – Харьков: Курсор, 2008. – С.146-163.

Подано матеріли археологічних досліджень поселень скіфського часу на території Харківської області, зокрема в басейнах Сіверського Дінця й Ворскли. У культурному шарі виявлено фрагменти глиняного посуду скіфського часу, переважно кухонного. Виділено кілька типів мисок. Серед інших гончарних знахідок – глиняні кружала, цідильники. Подано малюнки фрагментів кераміки з поселень.

5303. Шрамко І.Б. Нове поселення XIV століття в басейні Сіверського Донця // Проблемы истории и археологии Украины: Материалы VI Международной научной конференции, посвященной 150-летию со дня рождения академика В.П.Бузескула. – Харьков: ООО «НТМТ», 2008. – С.81.

Про дослідження поселення з комплексами раннього та пізнього середньовіччя, виявленого на території Харківського району Харківської області. Серед знахідок – уламки кераміки скіфського, золотоординського часу і раннього середньовіччя.

5304. Штанкіна Ірина. Батуринські кахлі кінця XVII – початку XVIII ст. // Батуринська старовина. – К.: Видавництво імені Олени Теліги, 2008. – С.248-260.

Подано огляд кахель кінця XVII – початку XVIII століття, знайдених на території Батуринської фортеці й заміської резиденції гетьмана Івана Мазепи. Проаналізовано, передовсім, поліхромні рельєфні кахлі. Встановлено їх зв'язок із європейською «модою», окреслено тенденції в декорі. З'ясовано шляхи проникнення подібних виробів і так званого «польського» типу печей на територію Гетьманщини: від появи в XVI – до еволюції в XVII столітті в річищі західноєвропейської традиції. Подано розлогий екскурс у розвиток поліхромних рельєфних кахель на території тогочасної Речі Посполитої та Московії.

Здійснено мистецтвознавчий аналіз декору батуринських кахель. Детально описано орнаментальні композиції. Зроблено висновок, що в композиціях батуринських кахель, окрім наслідування схеми орнаментів доби Відродження, наявні стильові ознаки, притаманні бароково-ренесансним традиціям. Акцентовано увагу на аналогіях виробів та зв'язку українських, білоруських, російських майстрів того часу. Зроблено спробу з'ясувати авторство батуринських кахель. Дослідниця вважає, що їх робили

за замовленням Івана Мазепи, ймовірно, західноукраїнські чи білоруські майстри, можливо, також і чернігівські кахельники.

5305. Шулик Н. Зібралися разом // Голос Зіньківщини. – 2008. – №68. – 30 серпня. – С.2.
Про святкування Дня малого села у Слиньківщині Зіньківського району. Подано згадку про керамолога, співробітника Інституту керамології – відділення Інституту народознавства НАН України, кандидата історичних наук Міщанина Віктора.

5306. Шулик Н. Творчість, що об'єднує // Голос Зіньківщини. – 2008. – №55. – 16 липня. – С.2.
Про церемонію закриття II Міжнародного молодіжного гончарського фестивалю «Опішне-2008», що відбулася на базі Державної спеціалізованої художньої школи-інтернату I-III ступенів «Колегіум мистецтв у Опішному». Подано фото експонатів з виставки дитячих робіт.

5307. Шулик Н. Традиції відроджуються // Голос Зіньківщини. – 2008. – №53. – 9 липня. – С.1.
Про свято «День гончаря», яке відбулося в селищі Опішному. Названо імена славетних майстрів гончарної справи: Василя Омеляненка, Миколи Пошивайла, Михайла Острянина, а також молодих майстрів: Івана й Валентини Лобойченків, Олени Коваленко, Олександра й Світлани Шкурпел, Дмитра Громового, Ірини Мирко, Ірини Чабан. Статтю проілюстровано фото глиняних виробів.

5308. Шулик Наталя. Вісті з музею // Голос Зіньківщини. – 2008. – №88. – 8 листопада. – С.2.
Про дослідження весільної обрядовості с.Велика Павлівка в Полтавщині співробітником Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному Оленою Щербань. Подано інформацію про присвоєння почесного звання «Заслужений працівник культури України» Юркові Пошивайлу – головному художнику згадуваного закладу. Статтю проілюстровано фото глиняного виробу із фондів Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному.

5309. Шультце Э., Любичев М. Керамика черняховской культуры из участка «В» поселения Войтенки-1 (по раскопкам 2004–2006 годов) // Проблемы истории и археологии Украины: Материалы VI Международной научной конференции, посвященной 150-летию со дня рождения академика В.П.Бузескула. – Харьков: ООО «НТМТ», 2008. – С.81-82.
Про дослідження археологічного комплексу пізньоримського часу Войтенки-1 на Дніпро-Донецькому водорозділі Німецько-Слов'янською археологічною експедицією Харківського національного університету імені Василя Каразіна. Серед знахідок – фрагменти глиняних горщиків, мисок, чорнолакових кубків, амфор.

5310. Щербак Василь Артемович // Українська академія мистецтва: Спеціальний випуск: Професори НАОМА (1917–2007). – К.: Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури, 2008. – С.207-208.
Про Василя Щербака – мистецтвознавця, керамолога, заслуженого діяча мистецтв України. Згадано окремі наукові праці вченого: «Сучасна українська майоліка»,

«Пластика малих форм», «Українська порцеляна XX століття: особливості розвитку, художні ознаки». Подано фото Василя Щербака.

5311. Щербаківський Вадим Михайлович // Шудря Є. Дослідники народного мистецтва: бібліографічні нариси /За редакцією доктора мистецтвознавства Михайла Селівачова. – К.: Редакція вісника «АНТ», 2008. – Зошит 3. – С.44-48.

Про життєвий і творчий шлях археолога, етнографа, музейника, видатного дослідника давнього мистецтва, зокрема орнаментики й архітектури, автора ґрунтовної праці «Мальована неолітична кераміка на Полтавщині» (1923) Вадима Щербаківського.

5312. Щербань А. Відбитки текстилю на пічній поверхні глиняних виробів з Більського городища // Проблемы археологии Восточной Европы: К 85-летию Бориса Андреевича Шрамко. – Харьков: Курсор, 2008. – С.164-166.

Уперше в українській археології охарактеризовано відбитки текстилю на пічній поверхні глиняних виробів початку доби заліза. Охарактеризовано відтиски тканин і зроблено висновок про умови їх появи на кераміці.

5313. Щербань Анатолій. [Ткачук Тарас. Знакові системи трипільсько-кукутенської культурно-історичної спільності (мальований посуд етапів BII–CII–YII). – Вінниця: Нова Книга, 2005. – 418 с.; Ткачук Тарас, Мельник Ярослав. Семіотичний аналіз трипільсько-кукутенських знакових систем (мальований посуд). – Вінниця: Нова Книга, 2005. – 208 с.] // Бібліографія українського гончарства. 2005: Національний науковий щорічник /За редакцією доктора історичних наук Олеся Пошивайла. – Опішне: Українське Народознавство, 2008. – Вип.7. – С.153-154.

Рецензія на книги Тараса Ткачука та Ярослава Мельника про знакові системи трипільсько-кукутенської культурно-історичної спільності. У першій книзі подано таблиці й схеми орнаментації посуду з пам'яток різних територіальних груп трипільської культури. Друга – містить семіотичний аналіз трипільсько-кукутенських знакових систем, зображених на посуді.

5314. Щербань Анатолій. Перші археологічні дослідження на Диканщині // Трудова слава. – Диканька, 2008. – №99-100. – 13 грудня. – С.4.

Про археологічні дослідження курганів поблизу села Кардашівка Великобудищанської сільської ради. Серед знахідок переважав ліплений посуд місцевого виробництва – великого розміру миски, горщики, невеликі черпаки й кубки. Також виявлено фрагмент стінки античної посудини, виготовленої на гончарному крузі, глиняне кружало для веретена, фаянсові пластини.

5315. Щербань О. Глиняний посуд у весільній обрядовості Полтавщини // Традиційна культура в умовах глобалізації: Проблема збереження і оновлення етнічно-культурної спадщини: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції: 27-28 серпня 2008 року. – Харків: Атос, 2008. – С.252-255.

Про використання глиняного посуду у весільній обрядовості Полтавщини.

5316. Щербань Олена. Архітектурно-будівельна кераміка Опішненського гончарного навчально-показового пункту Полтавського губернського земства (1912–1925) // Вісник Львівської національної академії мистецтв. – Львів: Львівська національна академія мистецтв, 2008. – Вип.19. – С.225-233.

Дослідження присвячено аналізові одного з видів гончарної продукції Опішнянського гончарного навчально-показового пункту Полтавського губернського земства (1912–1925).

Уперше введено до наукового обігу атрибутовану архітектурно-будівельну кераміку (облицювальну плитку й кахлі), виготовлені впродовж 1913–1916 років викладачами й працівниками закладу. Подано детальний опис віднайдених виробів. Наведено унікальні, досі неопубліковані спогади мешканця містечка Тимофія Середи – очевидця й учасника тогочасних подій, що відбувалися в гончарній майстерні навчально-показового пункту.

Згадано про діяльність відомих діячів опішнянського гончарного виробництва 1910-х років – Юрія Лебіщака, Андрія Сидоренка, Михайла Іванкевича, Івана Гладиревського, Семена Горілея. На основі опрацьованих джерел зроблено висновок, що за безпосередньої участі й під керівництвом інструктора пункту Юрія Лебіщака майстрами-викладачами закладу й найнятими робітниками було виготовлено плитку для облицювання меморіальної каплиці в Полтаві, спорудженої на честь зустрічі представників Полтавської губернії з російським імператором Миколою II під час урочистостей з нагоди 200-річчя Полтавської битви. Окрім того, ними було виготовлено плитку для підлоги будинку навчально-показового пункту та кахлі. Висловлено думку про те, що досліджені вироби є яскравим зразком творів українського модерну.

Подані в статті матеріали розширюють уявлення про діяльність Опішнянського гончарного навчально-показового пункту й можуть бути основою для датування подібних виробів із музейних колекцій.

5317. Щербань Олена. Бариня, панянка – лялька, яку можна з'їсти // Народне мистецтво. – 2008. – №3-4. – С.80-81.

Подано інформацію про виготовлення ляльки з тіста. Побіжно згадано про глиняну ляльку. Статтю проілюстровано фото глиняних іграшок.

5318. Щербань Олена. Глиняний перепієць у весільному обряді українців // Чумацький шлях. – 2008. – №5. – С.30.

Про використання глиняного полив'яного глечика-перепійця, спеціально виготовленого й неодноразово застосовуваного у весільному обряді. Подано фото й опис унікального перепійця з села Постав-Мука (Чорнухинський р-н, Полтавщина) та зафіксовану там же інформацію про його функції. Зазначено ім'я, прізвище автора, дату виготовлення виробу (Мусій Гаврилович Можчіль, 1923).

Висловлено припущення, що конфігурація вуха перепійця пов'язана з символікою поєднання двох родів, а особлива форма вінець викликана потребою класти зверху на них обрядовий весільний хліб «калач», «шишку». З'ясовано, що перепієць, наповнений горілкою й накритий калачем («шишкою»), «дружко» (старший боярин)

підносив родичам «молодої», коли «весільний поїзд» приїздив до господи. Зроблено висновок, що обмін «шишками», пиття напою з перепійця означав «родичання» сімей «молодого» й «молодої» на весіллі.

Подано варіанти значення слова «перепієць» і похідних від нього термінів.

5319. Щербань Олена. Керамікологічні сторінки життєпису Юхима Михайліва // Київська старовина. – 2008. – №5. – С.161-165.

Уперше проаналізовано внесок відомого українського громадського діяча, художника-маляра Юхима Михайліва в керамологію. Основний акцент зроблено на тих фрагментах його біографії, що причетні до гончарства. Подано перелік керамологічних праць Юхима Михайліва. Розглянуто перше дослідження українського дослідника про розвиток української кераміки в загальноукраїнському масштабі «Шляхи української кераміки». Звернено увагу на його внесок у розбудову гончарного шкільництва України. Згадано імена відомих гончарів: Остапа Ночовника, Якова Бацуци, Олександра Бахмінського, Петра Кошака.

5320. Щербань Олена. Опішнянська зразкова гончарна навчальна майстерня Полтавського губернського земства (1894–1899) // Полтавський краєзнавчий музей: Збірник наукових статей: Маловідомі сторінки історії, музеєзнавство, охорона пам'яток. – Полтава: Дивосвіт, 2008. – Вип.IV. – Кн.1. – С.390-412.

Про Опішнянську зразкову гончарну навчальну майстерню, яку було засновано і фінансовано Полтавським губернським земством. Згадано імена відомих керамологів Якова Риженка, Катерини Матейко, Юрія Лащука, Олеся Пошивайла, зокрема його монографію «З досвіду роботи по підтримці й розвитку гончарства Опішні в другій половині XIX – на початку XX століть», а також Олени Клименко, Людмили Овчаренко. Названо імена опішнянських гончарів Федора Чирвенка, Василя Поросного, Івана Гладиревського, Юхима Різника, Герасима Гончаренка.

5321. Щербань Олена. Понадстолітня історія гончарного шкільництва Опішного // МІСТ: Мистецтво, історія, сучасність, теорія. – 2008. – №4-5. – С.374-382.

Уперше окреслено основні віхи історії опішнянського гончарного шкільництва Висловлено думку про те, що понадстолітнє функціонування низки гончарних навчальних закладів є особливістю Опішного. На думку автора, саме цей факт дає підставу вважати відомий центр народного мистецтва визначним осередком гончарного шкільництва України. У ньому було апробовано різні форми організації гончарних навчальних закладів. Подано перелік, назви, хронологію діяльності опішнянських гончарних шкіл та стислу характеристику кожної з них: Опішнянської зразкової гончарної навчальної майстерні Полтавського губернського земства (1894–1899), Опішнянського гончарного навчально-показового пункту (1912–1925), Опішнянської керамічної кустарно-промислової школи (1925–1926), Опішнянської керамічної промислової школи (1927–1933), Опішнянської школи майстрів художньої кераміки (1936–1941), Опішнянської філії Решетилівського СПТУ-№28 (1986–2000), Колегіуму мистецтв у Опішному (з 1997 року – до сьогодні). На думку автора, гончарні навчальні заклади в Опішному виникали закономірно, були відображенням тих процесів, які відбувалися в місцевому гончарстві. Відповідно, завдання кожного з них

були різні, неоднакові були організаційна структура і вплив на розвиток гончарства. Об'єднуючим фактором було те, що школи існували на ґрунті опішнянських гончарних традицій.

Зроблено висновки, що діяльність гончарних навчальних закладів була визначальним фактором збереження й розвитку гончарних традицій Опішного; було апробовано різні організаційні форми, які трансформувалися в різних соціально-економічних і політичних умовах. Досвід діяльності гончарних навчальних закладів сприяв формуванню традицій опішнянської гончарної освіти. Виявлено, що результативність діяльності гончарного навчального закладу в основному залежить від працюючих у ньому фахівців. Ефективність роботи гончарних навчальних закладів у Опішному завжди залежала від сприяння влади: вони були підтримувані доти, доки були потрібні.

5322. Щербань Олена. Про що розповість стара каплиця // Зоря Полтавщини. – 2008. – №150-151. – 3 жовтня. – С.12.

Про історію старої каплиці, яку побудували в Полтаві після урочистостей з нагоди 200-річчя Полтавської битви (1909). Подано згадку про кераміста-технолога Юрка Лебіщака, а також гончарів Андрія Сидоренка й Петра Шумейка.

5323. Щербань Олена. Різдвяні опішненські ласощі // Чумацький шлях. – 2008. – №6. – С.4-5.

Статтю проілюстровано фото глиняних виробів опішненських гончарів Гаврила Пошивайла та Ганни Діденко.

5324. Щербань Олена. [Шмагало Ростислав. Мистецька освіта в Україні середини XIX – середини XX ст.: структурування, методологія, художні позиції. – Львів: Українські технології, 2005. – 528 с.: 742 іл.] // Бібліографія українського гончарства. 2005: Національний науковий щорічник /За редакцією доктора історичних наук Олеся Пошивайла. – Опішне: Українське Народознавство, 2008. – Вип.7. – С.160-164.

Подано огляд монографії відомого українського керамолога, доктора мистецтвознавства, професора Ростислава Шмагала «Мистецька освіта в Україні середини XIX – середини XX ст.: структурування, методологія, художні позиції».

5325. Щербина Наталя. Хижі акули та добрі дельфіни // Джміль. – 2008. – №2. – С.28-29.

Подано сценарій заняття в дошкільному закладі на тему «Хижі акули та добрі дельфіни». Одним із елементів уроку стало виготовлення глиняних акули й дельфіна. Статтю проілюстровано фото етапів ліплення.

5326. Юркова Олександра, Цимбалюк Євген. «Відкопали» поховання часів трипілля // Голос України. – 2008. – №190. – 7 жовтня. – С.6.

Про ритуальне поховання часів трипільської культури (кінець IV – початок III тис. до н.е.), виявлене в Рівненщині. Серед знахідок – глиняна тарілка.

5327. Юрченко Олександр. Турецькі фаянсові люльки з Переяслава-Хмельницького // Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні: Збірка наукових статей. – К.: Центр пам'яткознавства НАН України, УТОПІК, 2008. – Вип.17. – С.373-375.

Про знахідки в межах Переяслава-Хмельницького турецьких фаянсових люльок останньої чверті XVII–XVIII століть. Подано типологію, проаналізовано особливості форм і декору. Подано малюнки турецьких люльок з Переяслава-Хмельницького.

5328. Юрчук Ольга. Г.П.Косміаді – художник і педагог // АНТ: Вісник археології, мистецтва, культурної антропології. – 2007–2008. – №19-21. – С.79-84.

Про життєвий шлях Георгія Петровича Косміаді та його роботу в Естетичному гуртку при Рівненському комерційному училищі, організованому художником у жовтні 1918 року. На виставках творів вихованців гуртка було представлено й мальовані глиняні вироби.

5329. Як виховати дитину здоровою: [Фотофакт] // День. – 2008. – №162. – 11 вересня. – С.1, 6.

Подано фото гончаря за гончарним кругом.

5330. Яковишина Яна. Поселення Бучач-1 та його місце серед трипільських пам'яток Середнього Придністров'я // Археологічні дослідження Львівського університету. – Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2008. – Вип.11. – С.25-34.

Подано матеріали археологічних досліджень трипільського поселення Бучач-1, отриманих на основі аналізу й зіставлення матеріалів з розкопок, проведених у 1922, 1952 та 1987 роках. У культурному шарі виявлено уламки неорнаментованих посудин, які різняться морфологічно й археологічно (близько 35%), посудини із заглибленим орнаментом (2-3%) та мальовані (60-62%). Проаналізовано орнаментальні мотиви на кераміці з поселення й проведено їх порівняння з матеріалами інших пам'яток.

5331. Яковлева Ірина. Казкове мереживо Людмили Мєшкової // Культура і життя. – 2008. – №28. – 9 липня. – С.3.

Про виставку художника-кераміста Людмили Мєшкової з Києва під назвою «Світе мій, мереживо казкове, Світе мій, ні краю, ні кінця…», яка експонувалася в Українському домі (Київ). Серед її творів – ікони, портрети, глиняні панно, декоративні розписи. Подано фото майстрині та її роботи.

5332. Яловегіна Ганна. Чи буде в Опішні тризірковий готель? // Зоря Полтавщини. – 2008. – №85-86. – 6 червня. – С.3.

Про можливі перспективи розвитку Опішного, що в Полтавщині, як туристичного центру. Згадано про Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному.

5333. Ясиновський Валерій. «Жерве» // Народне мистецтво. – 2008. – №3-4. – С.20-23.

Про життя і творчий шлях відомого гончаря, заслуженого майстра народної творчості України Івана Бібіка з Олешні (Чернігівщина). Подано фото мистця за гончарним кругом та його глиняних виробів.

ДОДАТОК ПУБЛІКАЦІЙ ПРО УКРАЇНСЬКЕ ГОНЧАРСТВО, КЕРАМІКУ, КЕРАМОЛОГІЮ 2007 РОКУ

(періодичні видання, книги тощо)

1. **Бадяк Володимир. Фундатори: Львівська національна академія мистецтв: 1946–1953 рр. – Львів: Львівська національна академія мистецтв, 2007. – 190 с. (Серія «Імена академії»).**
   Про Львівську національну академію мистецтв, її організаторів, викладачів і випускників, які долучилися до розвитку мистецької освіти України. Згадано прізвища випускників 1953 року, зокрема кафедри художньої кераміки. Серед них – ім'я відомого українського керамолога, доктора мистецтвознавства, професора Юрія Лащука. Подано назви їхніх дипломних робіт.
2. **«Дикий Сад»: археологический памятник XIII–IX вв. до н.э. – ровесник Трои! / Составитель А.И.Золотухин. – Николаев: Издательство Ирины Гудым, 2007. – 15 с.**
   Про археологічну пам'ятку «Дикий Сад» – городище пізньої бронзи (білозерський період, 1300–900 роки до н.е.), розташоване на березі Південного Бугу. Це єдина збережена в Україні пам'ятка із залишками чорноморського міста – порту часів легендарної Трої й Троянської війни. Під час археологічних досліджень виявлено уламки глиняного посуду. Подано фото глиняних посудин із городища.
3. **Зінченко Наталія. Основні види керамічного виробництва поселення Верхній Салтів кінця XVII – XVIII ст. // Середньовічні старожитності Центрально-Східної Європи: Матеріали VI Міжнародної студентської наукової археологічної конференції 13-15 квітня 2007 р. – Чернігів: Сіверянська думка, 2007. – С.75-76.**
   Про археологічні матеріали другої половини XVII – XVIII століття, виявлені під час розкопок 1996–1998 років у сучасному селі Верхній Салтів Вовчанського району Харківської області. Верхньосалтівська колекція містить кілька тисяч глиняних фрагментів, більшість з яких належить решткам посуду та кахлям. Зроблено висновок про значний рівень місцевого гончарного виробництва, яке, за формою речей і технологією, розвивалося в тих же напрямках, що й по всій Україні. Однак населення Слобожанщини мало й певні відмінності в окремих елементах орнаментації глиняного посуду й кахель.

© Оксана Андрушенко, Ольга Карунна, Галина Панасюк, Тетяна Хрипун, 2012

4. Історія українського мистецтва: У п'яти томах. – К.: Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені Максима Рильського НАН України, 2007. – Т.5: Мистецтво ХХ століття. – 1048 с.: іл.

Подано ґрунтовний аналітичний огляд розвитку образотворчості на українських землях упродовж ХХ століття. Синтезовано значний фактографічний матеріал, уведено до наукового обігу низку імен мистців, чия творчість збагатила мистецькі надбання українців ХХ століття. Подано нові трактування й оцінки художньої творчості радянської доби. Серед інших виробів декоративного мистецтва значне місце відведено дослідженню гончарної справи, художньої кераміки, керамології цього періоду. Названо імена відомих вчених і майстрів: Степана Андрусіва, Олександра Бахмінського, Якова Бацуци, Ольги Безпалків, Сергія Бережненка, Тамари Берези, Івана Білика, Анастасії Білик-Пошивайло, Миколи й Осипа Білоскурських, Олени Бланк, Леоніда Богинського, Надії Вербівської, Івана Віцька, Михайла Галаса, Марка Галенка, Олександра Ганжі, Якима та Якова Герасименків, Федора Гнідого, Дмитра Головка, Івана Гончара, Олександри Грядунової, Трохима Демченка, Михайла Денисенка, Омеляна Железняка, Михайла Жука, Неллі Ісупової, Михайла Китриша, Галини Кломбицької, Надії та Сергія Козаків, Юрія Лащука, Тараса Левківа, Ганни-Оксани Липи, Ганни Лисик, Олександра Міловзорова, Ярослава Мотики, Пантелеймона Мусієнка, Мотрони Назарчук, Світлани Пасічної, Романа Петрука, Петра Печорного, Олександри Пиріжок, родини Пошивайлів, Валерія та Надії Протор'євих, Ольги Рапай, Галини Севрук, Опанаса Сластьона, Миколи Теліженка, Валентини Трегубової, Ніни Федорової, Івана Фізера, Івана Франка, Володимира Хижинського, Павлини Цвілик, Галини Чернової, Людмили Шилімової-Ганзенко, Ольги Шиян, Уляни Ярошевич та інших. Окремі розділи присвячено народному та декоративному мистецтву. Їх автори – Тетяна Кара-Васильєва та Зоя Чегусова – проаналізували розвиток художньої кераміки від початку до 90-х років ХХ століття.

5. Калашник Євген. Середньовічна амфорна тара на місцезнаходженнях Полтавщини // Середньовічні старожитності Центрально-Східної Європи: Матеріали VI Міжнародної студентської наукової археологічної конференції 13-15 квітня 2007 р. – Чернігів: Сіверянська думка, 2007. – С.83-85.

Про середньовічні амфори в гончарних комплексах Лівобережжя. Здійснено типологічний поділ кераміки за хронологією. Зазначено місцезнаходження амфор та їх фрагментів на території Полтавщини.

6. Каравайко Д.В. Юхнівська культура: Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук. – К: Інститут археології НАН України, 2007. – 20 с.

На основі комплексного вивчення джерел подано загальну реконструкцію історії та соціально-економічного устрою племен юхнівської культури. Серед інших промислів, гончарство було чи не найважливішим домашнім промислом. Власне юхнівську культуру визначає цілком самобутній посуд і його орнаментація. Посуд представлено переважно горщиками видовжених пропорцій з невеликим денцем, відносно широкими плечиками та майже прямими або ледь відігнутими назовні вінцями. Виділено 3 типи горщиків, різниця між якими полягає в оформленні верхньої частини. Другою за масовістю категорією глиняних речей є уламки й цілі форми важків. Їх кількість, форма й характер виготовлення притаманні лише для юхнівської культури.

7. Конобродська Валентина. Поліський поховальний і поминальний обряди. – Житомир: Полісся, 2007. – Т.1. Етнолінгвістичні студії. – 356 с.

Про використання глиняних виробів – горщика, миски, тарілки, кухля, обряд розбивання глиняної посудини в поховальній і поминальній обрядовості Полісся. Проаналізовано звичай закопування горщика каші під порогом хати, де відбувалися вечорниці на Чорнобильщині як акт продовження роду. Висунуто цікаву гіпотезу про існування в давнину звичаю поховання спалених решток померлого в звичайному горщику для приготування їжі, що зароджується на праслов'янській території як наслідок обрядового канібалізму.

8. Кузора Євген. Дві унікальні люльки з гетьманської столиці // Середньовічні старожитності Центрально-Східної Європи: Матеріали VI Міжнародної студентської наукової археологічної конференції 13-15 квітня 2007 р. – Чернігів: Сіверянська думка, 2007. – С.103-104.

Про історію тютюнопаління в Україні. Подано інформацію про дві унікальні глиняні люльки, які знайдено на території Батуринської фортеці в споруді XVII – початку XVIII століття.

9. Куштан Д.П. Населення південної частини Лісостепового Подніпров'я за доби пізньої бронзи: Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук. – К.: Інститут археології НАН України, 2007. – 20 с.

Подано інформацію про всі відомі пам'ятки археології доби пізньої бронзи з півдня Лісостепового Подніпров'я. Їх аналіз дозволяє простежити основні етапи розвитку населення регіону, охарактеризувати його господарство, побут, деякі сторони духовного життя. Подано опис найбільш характерних ознак кераміки з поселень багатоваликово-ранньозрубного, зрубно-сабатинівського та білогрудівсько-білозерського часу.

10. Милян Тарас, Осаульчук Олег. Дослідження горизонту римського часу на пам'ятках Прилбичі-І та Гряда-ІІ // Археологічні дослідження Львівського університету. – Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2007. – Вип.10. – С.92-109.

Про рятівні археологічні розкопки на багатошарових поселеннях Прилбичі-І та Гряда-ІІ, де було зафіксовано культурно-хронологічний горизонт римського часу. У результаті досліджень виявлено рештки наземних і заглиблених господарських комплексів. Зібрано численні глиняні матеріали – фрагменти ліпленого й виготовленого на гончарному крузі посуду, кружала, вироби з металів. Час існування поселення Прилбичі-І – ІІІ–IV ст. до н. е., а Гряда-ІІ – ІІ–ІІІ ст. до н.е. Статтю проілюстровано малюнками фрагментів глиняного посуду.

11. Овчинников Е.В. Трипільське населення Нижнього Поросся (етапи В ІІ – С І): Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук. – К: Інститут археології НАН України, 2007. – 20 с.

Подано загальну реконструкцію історико-культурного розвитку трипільського населення Нижнього Поросся. Розглянуто питання гончарного виробництва. Подано опис глиняних виробів та їх класифікацію за комплексом технологічних ознак.

12. Онищук Ярослав. До питання про локальні особливості керамічного посуду XI–XII ст. на Волино-Подільському пограниччі // Археологічні дослідження Львівського університету.– Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2007. – Вип.10. – С.178-184.

На основі вивчення посуду, виявленого в селищах XI–XII століть біля сіл Накваша (Накваша-I) і Дудин (Дудин-II) Бродівського району Львівської області з Волино-Подільського пограниччя, охарактеризовано локальні особливості гончарного виробництва населення верхів'їв Ікви, витоки якого пов'язуються з традиціями попередньої райковецької культури. Статтю проілюстровано малюнками глиняних виробів з гончарного комплексу Волино-Подільського пограниччя.

13. Оногда О.В. До питання про своєрідну групу кераміки післямонгольського часу // Магістеріум: Збірник наукових праць. – К.: Національний університет «Києво-Могилянська академія», 2007. – Вип.27: Археологічні студії. – С.70-74.

Про кераміку XIII–XVI ст. «своєрідної групи» (за типологією М.П.Кучери), нові знахідки її на території Києва, а також приклади аналогій з інших регіонів України. Подано рисунки орнаментів глиняних виробів.

14. Пеняк П. Давнє гончарство Закарпаття /Інститут українознавства ім. І.П.Крип'якевича НАН України; Закарпатський державний університет; Закарпатське товариство охорони пам'яток історії та культури. – Ужгород: ПП Повч Р.М., 2007. – 104 с.

Монографію присвячено давньому гончарству Закарпаття. В ній використано нові археологічні матеріали, які висвітлюють розвиток гончарного виробництва від доби неоліту до середньовіччя.

15. I Міжнародний молодіжний гончарський фестиваль «Опішне–2007»: Програма. – Опішне: Українське Народознавство, 2007. – 76 с.

Подано програму I Міжнародного молодіжного гончарського фестивалю «Опішне–2007», який відбувся з 15 січня до 12 липня 2007 року на базі Державної спеціалізованої художньої школи-інтернату I–III ступенів «Колегіум мистецтв у Опішному». Програма містить інформацію про основні заходи фестивалю; історичну довідку про Опішне; Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному; Інститут керамології – відділення Інституту народознавства НАН України; Державну спеціалізовану художню школу-інтернат I-III ступенів «Колегіум мистецтв у Опішному».

16. Рудий Василь. Пошуки місця поховання гетьмана Івана Виговського на Львівщині (за археологічними дослідженнями) // Археологічні дослідження Львівського університету. – Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2007. – Вип.10. – С.217-227.

Про археологічні дослідження дворища зруйнованого середньовічного монастиря Воздвиження Чесного Хреста в околицях села Йосиповичі Стрийського району у Львівщині, пов'язані з пошуками місця поховання гетьмана Івана Виговського. Речові знахідки представлено фрагментами глиняного начиння – горщиків, мисок, покришок, кахель. Їх у колекції понад дві сотні фрагментів. Деякі з посудин вдалося частково реконструювати.

17. Теліженко С.А. Пізній неоліт-енеоліт Сходу України (проблема міжкультурних контактів): Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук. – К: Інститут археології НАН України, 2007. – 24 с.

Охарактеризовано форми, домішки у формувальній масі й декор глиняного посуду з гончарного комплексу пам'яток неоліту-енеоліту Середнього Подонеччя. Зроблено висновки про походження й еволюцію глиняних виробів. За результатами вивчення гончарного комплексу досліджено основні напрямки розвитку господарської діяльності населення пізнього неоліту-енеоліту.

18. Терещук Катерина. Гончарне виробництво на Губинському городищі в XII–XIII ст. // Середньовічні старожитності Центрально-Східної Європи: Матеріали VI Міжнародної студентської наукової археологічної конференції 13-15 квітня 2007 р. – Чернігів: Сіверянська думка, 2007. – С.177-179.

Про археологічні дослідження одного з найбільших городищ – Губинського. З-поміж різноманітних залишків матеріальної культури найбільш масовими знахідками є кераміка. Гончарний комплекс Губинського городища представлено кухонним, столовим і тарним посудом. Проаналізовано склад формувальних мас, які використовувалися під час виготовлення глиняних виробів, а також способи орнаментації кераміки.

19. Ткач Віталій. Споруда X ст. з поселення Товнижин на березі Хрінницького водосховища // Археологічні дослідження Львівського університету. – Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2007. – Вип.10. – С.156-164.

Про результати археологічних досліджень решток будівлі X століття біля села Товпижин у Рівненщині. Особливістю виявленої споруди є глинобитна піч, споруджена в центральній частині західної стіни. Під час дослідження будівлі було виявлено уламки глиняних горщиків, мисок, а також посудин з вертикальним горлом. Статтю проілюстровано малюнками фрагментів глиняного посуду.

20. Ткачук Тарас, Шевчук Борис. Трипільське поселення Мошанець і деякі проблеми етапу В II // Археологічні дослідження Львівського університету. – Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2007. – Вип.10. – С.14-40.

Про археологічні дослідження трипільського поселення Мошанець. Подано результати дослідження кераміки за допомогою типологічного аналізу й радіокарбонного дотування. Зроблено висновок, що етап В II в різних частинах Трипільсько-Кукутенської ойкумени настав неодночасово. Статтю проілюстровано малюнками із зображенням фрагментів глиняного посуду та зразками його орнаментації.

21. Хамула Дмитрий. Терракотовые маски Диониса и их отражение в античных вазовых росписях (на материалах памятников искусства Северного Причерноморья // Українське мистецтвознавство: матеріали, дослідження, рецензії: Збірник наукових праць. – К.: Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені Максима Рильського, 2007. – Вип.7. – С.113-119.

Подано опис різноманітних глиняних масок Діоніса, місцем виробництва яких був Пантікапей. Можливо там існувала майстерня з їх виготовлення. Маски використовували під час проведення ритуальних обрядів, зокрема, поховальних.

22. Ханко Віталій. Полтавщина: Плин мистецтва, діячі: Мистецтвознавчі праці. – К.: Видавець Остап Ханко, 2007. – 512 с.

Про історію мистецтва, мистецьке життя полтавського регіону, життя й творчість видатних діячів, музейні зібрання, навчальні мистецькі заклади, народні промисли й діяльність Полтавського земства. Окремі розділи книги присвячено історії розвитку гончарства Полтавщини. Згадано визначні осередки гончарства Полтавщини. Названо імена відомих гончарів.

23. Чайка Роман. Новий гончарний комплекс із Розточчя // Археологічні дослідження Львівського університету. – Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2007. – Вип.10. – С.194-199.

Висвітлюються результати досліджень пам'ятки давньоруського часу X–XIII століть, яка знаходиться поруч із городищем літописного Щекотина, неподалік села Нова Скварява Жовківського району. Під час робіт віднайдено рештки гончарного горна з уламками глиняного посуду. Завдяки проведеним дослідженням отримано відомості про господарство населення околиць літописного Щекотина. Статтю проілюстровано малюнком фрагментів глиняного посуду.

24. Чегусова Зоя. [Шмагало Р. Мистецька освіта в Україні середини XIX – середини XX століття: структурування, методологія, художні позиції. – Львів: Українські технології, 2005. – 528 с., 742 іл]: Рецензія // Студії мистецтвознавчі: Архітектура. Образотворче мистецтво та декоративно-вжиткове мистецтво. – К.: Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені Максима Рильського, 2007. – Число 1. – С.199-201.

Подано рецензію на монографію, присвячену мистецькій освіті України середини XIX – середини XX століття, у тому числі й гончарному шкільництву.

25. Шарпата Дарина. Використання окремих типів кераміки для синхронізації археологічних комплексів // Середньовічні старожитності Центрально-Східної Європи: Матеріали VI Міжнародної студентської наукової археологічної конференції 13-15 квітня 2007 р. – Чернігів: Сіверянська думка, 2007. – С.202-204.

Про дослідження Шестовицького археологічного комплексу поблизу села Шестовиця Чернігівського району. Зібрано й опрацьовано колекцію кераміки, що складає кілька тисяч екземплярів. Статтю проілюстровано малюнками глиняних виробів.

26. Шевчук Анатолій М. Українська образотворчість: пошуки істини: Статті та есеї з історії і критики декоративно-ужиткового й образотворчого мистецтва. – К.: Софія-А, 2007. – XIV с.: 401 с.: CXI іл.

Подано мистецтвознавчі статті та есеї історика й критика мистецтва, майстра народної творчості, колекціонера й перекладача Анатолія Шевчука, що побачили світ упродовж 1980–2006 років. Частину з них присвячено гончарству. Видання проілюстроване світлинами мистецьких творів, зокрема, глиняних виробів Лесі Денисенко-Єременко, Валентини й Миколи Трегубових.

ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК

Абашина Наталія 8
Аблікова А. 63
Аксьоненко Наталя 44
Александрович В. 8
Александрович Юрій 24, 110
Альошкін Олексій 57
Альошкіна Ганна 9
Альошкіна Людмила 57
Андрусів Степан 18, 61, 63, 124, 139
Андрусяк Т. 9
Андрушенко Оксана 2, 8-10, 138
Анрі де Моран 120
Антонюк Дмитрий 10
Архимович Володимир 104
Асадчева В. 88
Асламова Наталя 128
Астахова О.В. 10

Бабій В. 63
Багацька Юлія 56
Багрії 118
Бадяк Володимир 138
Байда Анатолій 14, 31, 62, 113, 128, 129
Бакусевич Володимир 104
Бакусевич Геннадій 77
Бакути 71
Балакін Сергій 11
Балки 71
Балога-Пуглик Віра 68
Бандера Степан 108
Баннер Я. 82
Баран Володимир 8
Баранюк Іван 15
Баранюк Йосип 15
Баранюк Михайло 15, 40
Баранюк Петро 15
Баранюки 15
Басанець Т.В. 11
Бахмінський Олександр 15, 135, 139
Бацуца Яків 40, 135, 139
Безпалків Ольга 18, 37, 63, 139
Безпальки 71
Безрукова Тетяна 11, 105
Бекетова В.М. 45
Бекетова Ірина 12
Белоусько Александр 12
Белько О.О. 12
Бережненко Лілія 39
Бережненко Сергій 139
Береза Зеновій 18
Береза Ігор 18, 37, 39, 40, 63
Береза Тамара 18, 37, 63, 139
Берест Роман 12
Беро Георгій 39, 125
Бібік Іван 137
Білик Іван 20, 56, 77, 98, 104, 139
Білик-Пошивайло Анастасія 77, 104, 139
Білокінь С. 13
Білоскурський Микола 139
Білоскурський Осип 95, 116, 139
Біляєва С. 13
Біляк Василь 56
Біляки 118
Біляшівський Микола 14, 24
Бланк Олена 79, 139
Блюміна І.М. 14
Бобков Іван 3, 15, 42, 62, 116, 127
Бобринський Олександр 9, 13, 95
Бобрищев Костянтин 14
Богач Ілона 14
Богинський Леонід 12, 125, 139
Богова Л.В. 14, 15
Богуславська Людмила 63
Боднарчук Василь 2, 3, 5, 7, 18, 95
Бойчук Михайло 12, 21, 70, 87, 105
Бокотей Андрій 110, 116
Большаков Леонід 120
Бондаренко Людмила 15
Бордун Іван 41
Боренько Надія 15
Борецький Ярослав 68
Борисенко Валентина 2
Боярко Микола 61
Брехуненко Наталя 32, 42
Бріх В. 59
Бровендер Ю.М. 15
Бруяко Ігор 4
Бублик Валерій 16
Будников Петро 121
Бузескул В.П. 38, 59, 72, 84, 123, 129, 131, 132
Буйнов Ю.В. 16
Булик Наталя 16
Бунятян К.П. 16
Бурдо Наталія 3, 16, 17
Бурякова Наталя 35
Бутенки 71, 118
Быковская Н.В. 37
Былкова В.П. 17

Вакалюк Валерій 33
Вакула Р. 11
Вакуленко Микола 27, 40, 42
Вакуленко Олександр 18
Варвинський Микола 15, 44, 46
Василенко Віктор 12
Василенко Н. 45
Василенко Ю. 45
Васильєва Валентина 74
Вдовин Іван 60
Вдовиченко И.И. 18
Вдовцов Михайло 23
Вербицький Людвік 24
Вербівська Надія 139
Вереш Ярослава 87
Верещака В. 62, 63
Вертіль Олександр 18
Верхова-Єднак Оксана 34
Виговський Іван 141
Винниченко Ольга 18
Виноградська Галина 18

© Оксана Андрушенко, Ольга Карунна, Галина Панасюк, Тетяна Хрипун, 2012

Виногродська Лариса 19
Вишневецький Д. 71
Відейко Михайло 3, 16, 20, 79
Війтенко Ольга 20
Вілінська Людмила 69
Вільчинський Олександр 128
Віньковський В'ячеслав 39, 67, 68
Віталенко Л. 21
Вітвіцька Г. 123
Вітрик Олена 21
Віценя Лідія 21
Віцько Іван 139
Возний І.П. 22
Володарець-Урбанович Ярослав 129
Волокити 71
Волос Владислава 22
Волошенюк Іван 22, 23
Волошин Люба 23
Вольська Світлана 23
Воробйова Ірина 3, 24
В'ячеславова Олена 25

Гаврилюк Надія 4
Гавриш Петро 4, 25
Гагенмейстер Володимир 25
Гаєвська Зіна 25
Газдик Василь 67, 104
Газдики 67
Гайтан Сергій 25
Галас Іван 67, 104
Галас Михайло 67, 104, 139
Галаси 67
Галаур Світлана 26
Галенко Марко 3, 39, 61, 63, 139
Галушко Марія 109
Галушко-Аксьоненко Наталя 104, 128
Галущенки 71
Ганжа Олександр 35, 97-99, 139
Ганжа Петро 40
Гансен Оскар Германович 35
Гардавський А. 82
Гарднер Ф.Я. 122
Гейко Анатолій 4, 7, 26, 27
Гембік Ольга 27
Геппенер Надія 24
Герасименко Агафон 23
Герасименко Яким 139
Герасименко Яків 23, 139
Герасимова Г. 88
Гирман Ольга 9, 10
Гібаленко Світлана 38
Гіді Ендре 40, 68, 89, 128
Гірченко Віта 27
Гладиревський Іван 40, 56, 134, 135
Гладиревські 118
Гладкий Михайло 71
Глушко Юрій 28
Гнатики 71
Гнатченки 71
Гнідий Федір 139
Гніздовський Яків 88
Гоберман Давид 15, 89-94
Гоголь Василь 18
Гоголь Микола 12, 57, 73, 78
Головко Дмитро 139
Головко Ігор 28
Головко Світлана 28
Голубець Орест 18, 24, 28, 29, 77
Голубєва І.В. 29
Гольдштейн Максиміліан 60
Гончар Іван Іванович 40, 125
Гончар Іван Макарович 29, 43, 76, 109
Гончар Іван Тарасович 40, 139, 116
Гончаренко Герасим 135
Гопкало О.В. 30
Горбаненко С.А. 79
Горинь Ганна 18, 19
Горілей Іван 41
Горілей Семен 134
Горловий Михайло 37
Городцов В. 84
Готун І.А. 30, 86
Грабар Наталя 68
Гречко Д.С. 31
Гриб А.Є. 31
Гринюк Л.Н. 33
Гришина Оксана 31
Грін О. 86
Грінченко Борис 25
Гріпарі Олександр 130
Громов Володимир 31
Громовий Дмитро 56, 132
Громовий Олексій 15, 86
Грудзинська Оксана 12, 48, 75, 127
Грушевський Михайло 2
Грядунова Олександра 139
Грякали (Черевки) 71
Губерначук Станіслав 31
Гугля Віктор 32
Гудак Василь 18, 24, 32, 63
Гудкова А.В. 32
Гудым Ирина 138
Гунц Д. 18
Гургула Ірина 15
Гурин Алла 44
Гуркіна Г.О. 32
Гусар Людмила 2
Гусарський Вацлав 60
Гусєв Андрій 32
Гуторова Лариса 32

Давидова Юлія 2
Давидюк Віктор 13, 106
Данилевич Василь 88
Данилейко Володимир 86
Даниленко В. 82
Данченко Леся 24
Дахівник Віталій 107
Даценко Л.М. 93
Дворак Володимир 67
Дворак Олександр 67, 68
Деменко Павло 33
Демченко Трохим 56, 139
Денисенко Михайло 139
Денисенко-Єременко Леся 54, 62, 117, 128, 129, 143
Дерегус-Лоренс Н.М. 33
Дерех Олег 76
Дехтярьова Людмила 34
Дионис 142
Диса Катерина 34
Діденко Ганна 54, 69, 136
Дідушицькі 16
Діоніс 142
Дмитрієв Олександр 11
Дмитрієва Євгенія 14
Добровольська Валентина 34
Добрянська Марія 87

Довгаль Сергій 34
Довгань Михайло 114
Долинський Лев 118
Домовицьких Наталія 106
Доріченко Олесь 34
Доценко Галина 34, 69
Доценко Сергій 34
Драган Тарас 79
Драгоманов М.П. 128
Драч Анжела 48, 114, 128
Дроб'язки 45
Друг О. 35
Друль Ганна 18, 28, 37, 39, 50, 63
Дубинка Ніна 53, 116
Дубинський Павло 30, 73, 74, 94
Дубинський Юрій 74
Дубинський Ярослав 74
Дубинські, *родина* 30, 74, 94
Дубицька Наталя 4
Дубовик Ольга 35
Дугельна Марія 47
Дуденко С.И. 35
Дуденко Т.В. 35
Дудін В'ячеслав 124
Дудка Анна 35
Духота Василь 47
Дядюх Йосип 112
Дяків Олена 24
Дяків Степан 31
Дяченко Валентина 33
Дяченко Ілля 33
Дяченко Ірина 36
Дяченко Олександр 122
Дяченко-Кочман Олександра 33

Ейсмонт Н.Г. 93

Єгорова Юлія 68

Жабська Т.С. 34, 59
Железняк Омелян 139
Желтикова А.Л. 37
Живко Валентина 23
Жидель Сергій 25
Жила Оксана 37
Жук Людмила 37
Жук Михайло 5, 130, 139
Журавлев Д.В. 37

Забой Аліса 60
Загаєцька Олена 37
Задников С.А. 38, 131
Заєць Василь 38
Зайкевич Анастасій 12
Зайцевський Михайло 38
Зайченко Валентина 38
Зарецький Іван 12, 24
Засєда Людмила 38
Звіздецький Б.А. 39
Зелень Олег 80
Зибіна Т.В. 39
Зикланд Вікторія 115
Зіненко Тетяна 39
Зінич Олексій 71
Зінтюк (Зондюк) Дмитро 15
Зінченко Наталя 138
Змієвський Станіслав 40
Зозуля Петро 71
Золотухин А.И. 138
Зоряна Наталя 40
Зубань В. 40, 41, 42
Зубань Наталя 27

Исакова Любовь 42

Іваненко Галина 42
Іванкевич Михайло 134
Іваннікова Л. 42
Іванов Тиміш 42
Івасюк Галина 43
Івашків Галина 8
Ігнатенко Олена 43
Ієвлев М. 51
Ілляшенко Т.В. 43
Ільчишин Василь 43
Іонов Микола 24
Ісаєв Володимир 43
Ісаченко Леонід 44
Істоміна Галина 4, 7
Ісупова Неллі 44, 71, 104, 139

Кавун Олексій 44
Кадочнікова О. 63
Кайдак Сергій 39
Калашник Євген 129, 139
Калашник Павло 71
Калінін Анатолій 13, 66
Калюжний Петро 95
Каменецький Андрій 116, 127
Кан Анна 131
Каніболоцька Тетяна 44
Каплун Н.М. 44
Капустіна Н.І. 44, 45
Каравайко Д.В. 139
Кара-Васильєва Тетяна 24, 45, 139
Каразін Василь 57, 132
Карпенки 118
Карпенко Віра 88
Карпикова Л.О. 45
Карунна Ольга 2, 8, 9, 10, 138
Касюхнич В. 123
Качан Світлана 56, 71, 128
Квітка Галина 46
Квітницький М. 86
Кецало Зеновій 36
Кирей Владислав 46
Кир'ян Надія 46
Кирячок Григорій 56
Кисельова Ганна 61
Кислицкая Анна 46
Китриш Михайло 20, 22, 41, 42, 104, 114-116, 139
Китриші 118
Кияниці 71
Кітік Віталій 57
Клейменова Ольга 47
Клименко Інна 47
Клименко Олена 24, 47, 135
Климко Іван 23
Климович Сергей 48
Кломбицька Галина 11, 139
Клосінська Е.М. 48
Кобилани 71
Кобиляцька Вікторія 48
Кобильченко Олена 48
Ковалевич Ігор 112
Коваленко Володимир 117
Коваленко Оксана 4, 49, 50, 62, 63, 96
Коваленко Олена 132
Коваль Ярина 50
Коваль-Фучило Ірина 50
Ковальчук В. 45
Когутич Тетяна 50
Кодяєва Наталія 50
Козак Денис 50
Козак Надія 77, 107, 139
Козак Олександр 107

Козак Олена 107
Козак Сергій 39, 107, 139
Козаки, *родина* 107
Козловський А. 51
Козюба Віталій 51
Козятник Юлія 70, 105, 128
Колибенко Олександр 51
Колибенко Олена 51
Колмакова Марія 52
Коломиец Анна 52
Колупаєва Агнія 8, 15, 110
Комар Олексій 52
Комаревцев Віктор 14, 44, 60
Конєва Л.С. 52
Конобродська Валентина 140
Коноваленко Віта 52
Коновалець Євген 108
Кононенко Наталія 52
Кононенко Петро 104
Конопчинський Степан 69
Кордіяка Михайло 18
Корнилова Наталья 52
Коробка Леонід 53
Короленко Володимир 14, 58, 119
Король Ніна 53
Корольов С.П. 117
Корольов Сергій 104, 128
Коротя О.В. 111
Корпусова Валентина 53
Косий Микола 53
Космiаді Георгій 137
Костельнюк Александр 53
Костенко О. 53
Костур Леонтій 108, 117
Костюк И.А. 54
Костюкевич Валерій 54
Кот С.І. 20
Котигорошко В'ячеслав 54, 55
Котляревський Іван 56
Кохан Вікторія 55, 56
Кочубей 19
Кошак Петро 15, 40, 135
Кошкін Сергій 129
Кравцов О. 63
Кравченко Оксана 56
Крайній Іван 56
Крайченцева Людмила 56
Красножон Андрей 57
Красюк Людмила 69, 105, 111
Крвавич Дмитро 37
Крижанівська Ніна 57
Крип'якевич Іван 64, 72, 112, 123, 129, 141
Кричевський Василь 36, 56, 57, 117
Крохмалюк Д.І. 57
Крук Григорій 36
Крупа Т.М. 10, 57
Крушельницька Лариса 2, 48
Кудлаєнко Дмитро 33
Кузнєцов Матвій 11, 80
Кузнєцови, *родина* 11, 105
Кузора Євген 140
Кулатова Ірина 57
Кулик Є. 113
Кулиненко Александра 52
Кульчицька Анна 57
Кундевич Фадей 35
Курили 118
Курилін Юрій 71
Курій Юлія 57, 58
Курков Андрій 58
Куркчі Федір 53
Курочка Марія 18
Куруц Андріана 68
Кухарчук Ю. 58
Кучера М.П. 141
Кучеренко Олеся 58
Кучинко Михайло 58
Куштан Д.П. 59, 140

Лавренюк Тетяна 59
Лагунова Тетяна 59
Ласкаревська Тетяна 59
Латиші 118
Лауда Лєра 60
Лащук Юрій 15, 24, 92, 95, 110, 120, 121, 135, 138, 139
Лебідь Роман 63
Лебіщак Юрій 95, 134, 136
Левдер О. 63
Левицька Любов 60
Левицька Н. 18
Левін Г.З. 92
Левків Тарас 40, 77, 126, 139
Левкович Н.Я. 60
Левченко Гаврило 95
Леонов Іван 60
Ливрінц Наталя 68
Липа Ганна-Оксана 18, 63, 125, 139
Лисак Ірина 60
Лисенко Людмила 60
Лисенко Сергій 12
Лисик Анна 18, 37, 61, 63, 77, 139
Лисін Борис 121
Литвин Марія 61
Литвиненко Тетяна 61
Лісовенко Микола 61
Лобойченко Валентина 53, 132
Лобойченко Іван 132
Логвиненко Леонід 62
Лозован Михайло 62
Локайчук Світлана 80
Луговий Роман 62, 63
Лупій Світлана 120
Луценко І.О. 63
Луцишин Олексій 34, 69
Любичев М.В. 63, 132

Магомедов Борис 109
Маєвський І. 24
Мазепа Іван 131, 132
Мазур Іван 104
Мазур Микола 112
Майофіс С.Г. 93
Майстренко Олексій 70, 128
Макаренко Олексій 54
Малімон Наталія 63
Мальована Надія 53
Мандзюк Михайло 108
Марко В. 45
Марко Ірина 63
Маркус Ігор 80
Матвієнко Богдан 9
Матейко Катерина 15, 24, 92, 135
Матусова Юліана 64
Матчак Ярина 64
Матяшова Зінаїда 64
Махортих С.В. 64
Мацкевий Л. 64
Мегеровський Олег 65

Медуниця Юрій 65
Мезер М. 130
Мельник Валерій 65
Мельник О.Ю. 65
Мельник Ярослав 133
Мельникова Е.С. 65
Меркулова Катерина 127
Метка Людмила 65, 66
Мєшкова Людмила 36, 46, 64, 137
Мигович Ганна 89
Микитюк Іван 29
Микола I 73
Микола II 134
Миколюк Оксана 66
Милян Тарас 140
Мирко Ірина 132
Мироненко К.М. 113
Мисюга Богдан 67
Мисько Юрій 18
Михайлина Л.П. 67
Михайлів Юхим 13, 135
Михайлюк Ростислав 67
Михальчук Микола 33
Мицик Вадим 67
Мишанич Володимир 67, 68
Міклашевський Андрій 18
Міловзоров Олександр 58, 59, 75, 139
Мінжулін Олександр 54
Мірошніченко А. 11
Міщанин Віктор 68, 112, 132
Міщенко Фросина 23, 104
Могильченко М. 24
Можейко Инна 68
Можчіль Мусій 134
Мойсеєнко Валентина 97
Мойсей Антоній 68
Монастирська Надія 25
Мончук Ольга 68
Моравський Ю. 63
Морачевський В.В. 68
Москаленки, *родина* 71
Мось Петро 108
Мотика Ярослав 37, 139
Мотиль Романа 69
Мрачковська Людмила 69
Мудрий Ярослав 85
Музиченко Ярослава 69
Мусієнко Пантелеймон 110, 139
Муха Богдана 18
Мухіна Віра 86

Нагірняк Зоряна 69
Нагірняк Леонід 69, 70, 77, 87, 128
Назарчук (Каша) Мотрона 68, 139
Настюк Елена70
Наулко Всеволод 2
Небогатов Олександр 71
Недождії 71
Нейметі Мар'яна 71
Некрасова Ольга 118
Нерода Віра 71
Нестеренко Валентина 71
Нестерук Лариса 71
Нечай Данило 128
Нечай Юрій 48, 128
Нечипорук Ю.М. 72
Нечуй-Левицький Іван 10, 21, 42, 109
Никитюк Лідія 54
Никифоренко И.А. 35
Николаенко Г.М. 18
Никорак Олена 72
Никорович Надія 58
Ніколаєв Микола 11
Ніколаєва Вікторія 34
Ніколаєнко Вікторія 69
Новик Тетяна 72
Новичихин А.М. 72
Нога Олесь 24
Ной 47
Ночовник Остап 56, 122, 135

О.Ф. [Олександр Федорук] 73
Оврах Володимир 33, 125
Оврах Тамара 33, 40
Овчаренко Людмила 4, 5, 29, 30, 37, 53, 55, 73, 74, 99, 100, 135
Овчинников Е.В. 140
Один 28
Олейников П. 24
Олексієнко Федір 98
Оленчук Вікторія 75
Олефіренко Н.А. 76
Олійник Василь 76
Ольжич Олег (Кандиба) 20
Омеляненки, *родина* 118
Омеляненко Василь 9, 13, 15, 20, 22, 33, 41, 44, 46, 55, 56, 77, 88, 96, 104, 115, 116, 118, 132
Омельченко Григорій 72
Омельчук Петро 72
Онищенко Володимир Анатолійович 37, 40, 76, 77
Онищук Ярослав 141
Оногда Олена 77, 78, 141
Оробець Тетяна 78
Осадча Юлія 79
Осадчий Євген 104
Осаульчук Олег 140
Остапенко Максим 33
Остаповець Галина 79
Острянин Михайло 15, 27, 41, 56, 114, 132
Откович Тарас 79
Отняткіна Ольга 50
Отрощенко В.В. 79
Охріменко Анатолій 104
Охріменко Григорій 58, 80
Очеретні 71
Ошуркевич Галина 18, 37, 63

Павленко Людмила 21
Павленко Прокіп 68
Павлишин Тетяна 63
Павлюк Степан 2, 5, 7
Павук Андрея 68
Падалка Іван 117
Падалка Федот 40
Панас 114
Панасюк Галина 2, 8-10, 138
Панасюк 11
Панфілова Олександра 80
Папуци-Владыка Е. 106
Параджанов Сергій 47
Паращук Василь 68
Паращук Михайло 116
Парфенюк Надія 18
Пархоменко М. 80
Пархоменко Олександр 30, 62
Пархоменко Т.П. 80
Пасічна Світлана 40, 46, 139

Пастух Леонід 33
Пачкова Світлана 8
Пашкевич Г.О. 79
Пашковський Олександр 59
Пащенки 118
Пелещишин М. 81-84
Пеляшенко К.Ю. 84, 131
Пеняк П. 4, 72, 141
Перегуда Вадим 85
Передерій Людмила 85
Петлюра Симон 108
Петраускас А. 86
Петрашенко Валентина 51, 108
Петрашик Володимир 86
Петрова Н. 86
Петрук Роман 37, 108, 139
Петрякова Фаїна 60, 130
Печорна Надія 21
Печорний Петро 4, 21, 76, 86, 87, 88, 125, 139
Пиріжок Олександра 69, 116, 139
Пискун Ольга 87
Письминенко Олександр 113
Півень Іван 86
Півненко А.С. 87
Підгора Володимир 87
Підкова І. 88
Піманкін Ю. 11
Платонов Сергій 42
Плехова Ірина 116
Плотнікова Вікторія 88
Площанський Михайло 33
Плужник Михайло 128
Плужник-Гладир Михайло 48
Повч Р.М. 141
Погонець Сергій 34
Полтавська Юлія 88
Полякова Н. 89
Пономарьов Сергій 89
Попдякуник Оксана 89
Попова Наталя 68
Попович Вікторія 89
Попович Михайло 68
Поросний Василь 56, 135
Посацька Данута 45
Поступайло Євген 23, 114, 128
Потапенко Тетяна 18, 63
Потоцький Павло 13
Пошивайли, *родина* 79, 109, 118, 139
Пошивайло Гаврило 46, 56, 60, 76, 98, 104, 118, 136
Пошивайло Микола 10, 12, 13, 15, 22, 27, 32, 40-42, 44, 46, 50, 55, 56, 60, 77, 79, 95, 109, 115, 116, 118, 126, 132
Пошивайло Наталя 109
Пошивайло Олесь 1, 2, 4, 5, 7, 9, 10, 13, 15, 21, 24, 29, 30, 36-38, 42, 46, 50, 53, 55, 66, 68, 70, 76, 77, 80, 89, 94-97, 99, 100, 103, 106, 109, 125, 126, 133, 135, 136
Пошивайло Тетяна 104
Пошивайло Федір 41
Пошивайло Юрко 2, 105, 132
Пошивайло Явдоха 46, 56, 60
Праматір-Берегиня 125
Предко Зоя 60, 104
Придатко Тамара 104
Приймак Валентина 104
Приймак Віктор 104, 111
Приходько Олена 105
Проданчук Віктор 28
Протор'єв Валерій 139
Протор'єва Надія 139
Прохоров А.М. 105
Проценко Володимир 105
Процишина Ніна (Пархоменко) 30
Прощакова Е. 105
Пругло Світлана 106
Прусевич Олександр 24
Пуголовок Ю.О. 113
П'янида Б. 11

Радькін Олександр 113
Радько Сергій 38, 77, 128
Рапай Ольга 139
Рахманина Анастасия 106
Рахно Костянтин 2, 5, 106
Ребрики 67
Ревенко А.М. 106
Редина Е.Ф. 106
Реріх Микола 124
Рєпін Ілля 101
Рєпка Богдан 86
Рибін-Конарев О. 11
Риженко Яків 107, 135
Рижков Вадим 107
Рильський Максим 15, 139, 142, 143
Римар Юрій 63
Різник Юхим 135
Різниченко Жанна 27
Різниченко Надія 107
Роздобудько Михайло 107
Романів Галина 22
Росул Мирослава 4, 66-68, 71, 105
Рось Леся 18, 28, 63
Рось Олександр 18, 28, 39, 63, 125
Ротач Петро 10, 13, 96
Руденко Тетяна 119
Рудий Василь 141
Русин Сніжана 108
Русов Михайло 24
Руська Анна 108
Рюриковичі 51

Сабадаш Анастасія 128
Савицкая Л.Л. 108
Савицкая Татьяна 108
Савицька Ольга 108
Савицький Володимир 88
Савка-Качмар Марія 37
Сагайдак Михайло 108
Сакович Ірина 24
Самарін Юрій 24
Самійленко Леся 108
Самойлова Людмила 43
Самокиш Ігор 60
Самотос Іван 42
Сандюк Стефанія 88
Сахненко В. 45
Севрук Галина 31, 34, 67, 139
Сегеда Сергій 109
Седляр Василь 117
Селівачов Михайло 14, 25, 29, 72, 107, 109, 110, 127, 133
Селюченки 118

Селюченко Олександра 22, 27, 42, 56, 60, 77, 104
Семенов В.П. 68
Семесюк Марина 109
Семченко Галина 2
Сеніна Світлана 39
Сень І. 11
Сердюк О.В. 32
Сердюченко Іванна 109, 110
Середа Тимофій 134
Сержант Людмила 110
Сидоренко Андрій 134, 136
Сидоренко В.І. 110
Сидоренко Людмила 71
Симоненко Василь 43, 60, 97
Симоненко Володимир 25
Симоненко Ігор 114
Ситий Юрій 19
Сідей Іван 68
Сіксай Ігор 110
Сірий Р. 111
Сіроклини 71
Сірченко Людмила 111
Скакандій Ольга 68
Скирда В.В. 111
Скляренко Наталія 80
Сковорода Григорій 22, 28, 51, 72, 78, 86, 107, 114
Сколоздра Іван 104
Скорий Анатолій 125
Скорий С.А. 111
Скринник Марія 111
Скрипник Віктор 111
Скубак-Залуніна Ганна 89
Сластіон (Сластьон) Опанас 88, 139
Слиньки 71
Слободинський Євген 34
Слободян Олег 13, 66
Слободянюк Тетяна 112
Слупський Володимир 22, 61
Смирнов Виктор 112
Смолякова Людмила 43, 85, 89, 123
Соболь Сергій 63
Соловйов А.В. 94
Спаська Євгенія 24, 110
Спасьонови-Тодорчуки 107
Станчуляк Сашко 34
Стародуб Назарія 112
Старченко Віталій 112
Стасенко В.В. 112
Стасюк Олеся 112
Стельмах С. 106
Стельмащук Галина 24, 122
Стефаник В. 2, 120
Стрибулевич Л.Ф. 112
Судоплатов Юрій 14
Сулик Юлія 113
Супруненко Олександр 4, 111, 113
Сухобоков Олег 52
Сухоліт Олександр 28, 75
Сушко В.А. 10

Тарасенко Ольга 113
Тарута Сергій 42
Теліга Олена 19, 131
Теліженко Микола 139
Теліженко С.А. 142
Тереножкін О. 83
Терещук Катерина 142
Тетельман Г.С. 34
Тетеря Дмитро 51
Титаренко Володимир 97, 98, 114
Титаренко Лідія 114
Титова Олена 114, 115
Тищенко Олександр 115, 117
Ткач Віталій 115, 142
Ткач Дмитро 73
Ткаченко Л.М. 115
Ткаченко Тит 68
Ткачук Тарас 13, 133, 142
Тодорчук Сергій 3, 109, 116, 127, 128
Токарева Мария 115
Толочко Петро 19, 22, 51, 67
Томак Маша 115
Томпа Ф. 82
Трегубов Микола 143
Трегубова Валентина 139, 143
Третяк Наталія 116
Трофімова Анна 116
Труш Іван 112

Усачук Анатолій 4
Усик Андрій 71
Ушинський Костянтин 113

Федоренки 71
Федорова Ніна 31, 36, 110, 139
Федорук Андрій 22
Федорук Олександр 117
Федяєва С. 45
Фекете Габріела 68
Фіалко О. 13
Фізер Іван 114, 139
Філінська Людмила 34, 48
Філіпенко Інна 117
Флінта Зеновій 37
Франк Іван 18, 139
Франко Іван 12, 16, 43, 70, 76, 108, 115, 123, 137, 140-143
Фридман А.С. 17, 18, 32, 65, 106
Фріде Марія 24
Фурман Віктор 118

Хамула Дмитрий 142
Ханко Віталій 4, 21, 64, 67, 118-121, 143
Ханко Остап 86, 118, 143
Хасанова О.І. 122
Хвойка Вікентій 20, 24, 82, 83, 122
Хижинський Володимир 27, 139
Хлонь Семен 41
Хлонь Федір 41, 106
Хмельницький Богдан 87
Хмельницькі 32
Хоменко Я.О. 122
Хрипун Тетяна 2, 8, 9, 10, 138
Хром'як Олександра 122
Хромова В.О. 123

Цалик Станіслав 123
Цвілик Павлина 69, 139
Цетлін Юрій 4
Цигилик В. 123
Цимбалюк Євген 123, 136
Цимбалюк Михайло 124
Цимбалюк Ольга 124
Цинкаловський Олександр 80
Цюпка Володимир 63

Чабан Ірина 132

Чабаненко Розалія 42
Чайка Роман 143
Чаяло Петро 124
Чебанюк Олена 124
Чегусова Зоя 24, 124, 139, 143
Чепурна Оксана 108
Черней Валерія 125
Чернова Галина 11, 62, 139
Чечель Жанна 125, 126
Чечель Людмила 126
Чешко Валентина 126
Чирвенко Федір 56, 135
Чирка Ірина 126
Чиханцова Наталя 127
Чмерук Роман 34, 69
Чміль Леся 127
Чорнозубенко Володя 71
Чубенко Марина 127
Чумарна Марія 127
Чумарні 118
Чурлу Мамут 127
Чучмаї 71

Шаповал Іван 117, 127
Шаповал Юрій 115
Шаповалова К.В. 34
Шарпата Дарина 143
Шафіров Олександр 48, 128
Шевченко Ганна 127
Шевченко Євген 42, 97, 109, 125, 127, 128
Шевченко Мирослава 128
Шевченко Оксана 128
Шевченко Тарас 9, 16, 29, 33, 37, 41, 46, 62, 69, 108
Шевчук Анатолій 54, 128, 143
Шевчук Борис 142
Шевчук А.М.128
Шелест Леся 129
Шелупець Ірина 129
Шепко Л.Г. 129
Шептицький А. 45
Шерстюк В'ячеслав 113, 129
Шилімова-Ганзенко Людмила 39, 46, 139
Шило Гаврило 129
Шило Ксенія 129
Шинкаренки 71
Шинкаренко Дмитро 129
Широцький Костянтин 24, 110
Шиян Ольга 54, 139
Шиянова А.В. 54
Школьна Ольга 5, 7, 130
Шкурпела Олександр 85, 116, 132
Шкурпела Світлана 53, 132
Шмагало Ростислав 13, 100-103, 136, 143
Шминдрук Лариса 64, 130
Шостопалець Василь 40, 69
Шот Микола 131
Шпак Тетяна 23
Шпектор Катерина 50
Шпильова Віра 131
Шрамко Борис 16, 17, 26, 29, 84, 111, 131, 133
Шрамко Ірина 4, 131
Штанкіна Ірина 110, 131
Шудря Євген 14, 25, 29, 107, 127, 133
Шулик Наталя 132
Шульгина Лідія 24
Шультце Э. 132
Шумейко Петро 136
Шухевич Володимир 15, 24, 93
Шухевич Роман 108

Щербак Василь 117, 132, 133
Щербаківський Вадим 133
Щербаківський Данило 24, 41
Щербань Анатолій 4, 103, 133
Щербань Олена 132-136
Щербина Наталя 136

Юркова Олександра 136
Юровський К.Г. 95
Юрченко Олександр 51, 136
Юрчук Ольга 137
Ющенко Віктор 118

Яворницький Д.І. 44, 45, 69, 70
Яковишина Яна 137
Яковлева Ірина 137
Яловегіна Ганна 137
Яремченко В. 62
Ярич Василь 18
Яровий Олександр 9, 48, 70, 128
Ярошевич Уляна 18, 63, 125, 139
Ясиновський Валерій 137
Яценко Марія 79
Яценко Сергій 4
Яциковський Богдан 18, 63

Cluk Krzysztof 4

ГЕОГРАФІЧНИЙ ПОКАЖЧИК

Австро-Угорська імперія 102
Адамівка 69, 104
Антонівці 72
АР Крим 27
Аратта 40, 116
Африка 119

Баранівка 130
Батурин 19, 76, 117
Бахмутська улоговина 15
Бердичів 104
Бережани 77
Березівка 71
Берлинці-Лісові 48
Бехи 77
Біївці 43
Біла Церква 18
Білозерське поселення 17
Білозерський район 17
Білокоровичі 110
Білотин 15
Більськ 12, 57
Більське городище 25, 27, 38, 104, 105, 111, 129, 133
Більче-Золоте 131
Богуслав 77
Болімув 69
Боромля 69
Борщівський район 131
Брацлав 19
Бродівський район 141
Брянська область 52
Бубнівка 23, 39, 48, 76, 104
Будапешт 73
Буди 11, 62, 80
Буковина 36, 68, 119
Бутківка 65
Бучач-1 137
Буша 22, 23, 61, 117

Валки 11
Варшава 42, 73
Васильків 54, 62, 77, 104, 109, 116, 128
Ватикан 65
Велика Грем'яча 71
Велика Добронь 128
Велика Іловиця 72
Велика Павлівка 132
Великі Сорочинці 63, 127
Верба 67, 69
Верхнє місто 51
Верхнє Подніпров'я 81
Верхнє Потисся 54
Верхній Салтів 138
Верхній Сірет, *річка* 22
Вишгород 47
Вільхівка 67
Вінниця 19, 30, 33, 34, 48, 69, 94, 111, 133
Вінницька область 19, 22, 64
Вінниччина 22, 23, 33, 34, 48, 61, 97, 104, 111, 112, 114
Вовнянка 71
Вовчанський район 138
Войтенки-1, *поселення* 132
Волино-Подільське пограниччя 141
Волинська височина 82
Волинське Полісся 58
Волинь 5, 27, 36, 50, 58, 72, 80, 119
Володимир-Волинський 80
Волокитине 18
Воробіївка 22, 64
Ворскла, *річка* 78, 83, 84, 131
Восточная Европа 16, 17, 26, 29, 84, 111, 131, 133

Гаваречина 77, 104
Гайдусобосло 73
Гайсинський район 111
Галицький район 8
Галич 8
Галичина 15, 52, 60, 68, 88, 102, 119
Гелон 25
Гетьманщина 131
Глинськ 68, 104
Глинське 69
Глиняни 77
Гнилець 48, 104
Головківка 48, 76
Гончарівка 19, 60, 69, 70
Гончарівка, *куток* 41, 55
Горинь, *річка* 82
Горишківка 48
Городище 69
Городниця 87
Городня 110
Грабове 69
Грем'яча 69
Греція 17
Гречане 34
Григорівка 108
Громи 48
Гряда-II, *поселення* 140
Губинське городище 142
Гуцульщина 9, 15, 34, 45, 47, 89, 90, 91, 92, 93, 119

Дебрецен 73
Дем'янів 8
Десна, *річка* 83
Дибинці 48, 76, 77, 104
Диканщина 133
Диканька 133
Дикий Сад 46
Діброва-1 27
Дігтярі 77
Днепровская Левобережная Лесостепь 84
Дніпро, *річка* 17, 32, 83
Дніпровське 17
Дніпровське Лісостепове Лівобережжя 4, 26, 84

© Оксана Андрушенко, Ольга Карунна, Галина Панасюк, Тетяна Хрипун, 2012

Дніпровське Надпорожжя 82
Дніпровське Правобережжя 39
Дніпро-Донецький водорозділ 132
Дніпро-Донецький Лісостеп 63
Дніпропетровськ 45, 69, 70, 82, 107
Дніпропетровська область 33, 34, 79, 84
Дністер, *річка* 32, 83
Довжок 22
Дон, *річка* 82
Донбас 4, 15, 16, 21, 29, 30, 35, 37, 39, 75, 94, 95, 99, 100
Донецьк 16, 39, 59, 116, 127
Донецька область 16, 84
Донеччина 25, 33, 43, 59, 61, 111
Донцівка 65
Донщина 29, 99
Древнее Причерноморье 17, 18, 32, 65, 106
Древня Україна 119
Дружківка 61, 110
Дудин (Дудин-ІІ) 141
Дунай, *річка* 81, 84

Європа 8, 43, 52, 60, 115
Євсуг 44
Єгипет 17, 119

Жашків 85
Жерденівка 48
Житомир 117, 128, 140
Житомирська область 110
Житомирське Полісся 54, 117, 129
Житомирщина 44, 54, 87
Жовківський район 143
Жорнище 34

Завітне, *поселення* 129
Закарпатська область 9, 81, 82
Закарпаття 4, 67, 68, 71-73, 81, 89, 93, 104, 110, 111, 119, 128, 141
Закотне 65
Залісці 72
Заліщики 76
Заліщики-ІІІ, *поселення* 76
Запоріжжя 39, 63, 81, 128
Запорізька область 131
Зауралля 83
Західна Двіна, *річка* 81, 88
Західна Україна 32, 48, 91
Західне Полісся 106
Західний Буг, *річка* 82
Зборівський район 43
Зіньків 19, 86
Зіньківський повіт 12
Зіньківський район 78, 132
Зіньківщина 40, 41, 53, 86, 132

Йосиповичі 141

Івано-Франківськ 56, 68, 88
Івано-Франківська область 8, 9, 108
Івано-Франківщина 36, 58, 59, 66, 69, 88, 104
Ізнік 13
Ізюм 11, 57, 69
Іква 141
Іршавський район 67
Італія 52, 65
Ічня 110

Їсіпівка, *куток* 55

Кагарлицький район 83
Казахстан 81
Кам'яне 69
Кам'янець-Подільський 101
Канів 59, 104
Канівське Подніпров'я 108
Кардашів Вал, *городище* 56
Кардашівка 133
Карпато-Дунайський район 22
Катеринославська губернія 101
Київ 8, 9, 11-15, 17, 19-22, 25, 26, 28-40, 42-48, 50-52, 54, 57-64, 66, 67, 69, 70-73, 75-79, 81-89, 97, 103-110, 112-118, 122-129, 131-133,136, 137, 139-143
Київська губернія 101
Київська область 18, 83
Київська Русь 71, 111
Київщина 10, 34, 40, 47, 48, 57, 59, 62, 82, 104, 105, 109, 114, 116, 128
Кировоград 53
Китай 119
Китайгород 79
Кишинеу 91
Кіблич 48
Клембівка 77
Княжа Україна-Русь 119
Кобелівка 69
Кобеляччина 118
Коболчин 40, 104, 125
Ковалівка 53
Козача Пристань, *поселення* 43
Коломия 15, 32, 34, 48, 58, 93
Кольський півострів 83
Комишня 71
Комсомольськ 39
Корея 119
Короп 69, 110
Коростень 36
Косів 15, 24, 25, 32, 48, 52, 59, 66, 69, 77, 93, 104
Косівщина 24
Космач 64
Костянець 115
Котелевський район 57
Котельва 69
Кошари, *поселення* 107
Краків 107
Краснодарський район 62, 73
Краснодонський район 29
Крем'янець 72
Кременчук 48, 128
Крим 73, 127
Крищинці 34, 48
Кролевець 77
Кубинець 72
Куземин 69, 111
Куйбишеве 53
Кульчин 72
Кути 15, 36

Лазьки 12, 69
Легедзине 114
Лівобережжя 83, 139
Лівобережжя Дніпра 81, 83
Лівобережна Україна 73, 83
Лівобережний Лісостеп України 103
Лівобережно-Дніпровський регіон 49
Лісова Слобідка 69
Лісостеп Східної Європи 31
Лісостепова Скіфія 84
Лісостепове Подніпров'я 140
Ловин 69
Лохвиччина 118
Лтава 113
Лубенський район 43
Луганськ 30, 44, 62, 65, 71, 89
Луганська область 29, 30, 62, 73
Луганщина 44, 52, 62, 74, 94, 99
Лужанське селище 55
Лутугино 53
Луцьк 27, 39, 58, 80, 106
Любича Королівська 15, 60
Люблінська височина 82
Люботин 84
Люботинське городище 84
Львів 8, 12, 15, 16, 18, 23, 28, 29, 32, 36, 39, 42-45, 48, 50, 58, 60, 61, 64, 65, 69, 72, 76, 77, 79, 80, 95, 100, 102, 106, 108, 111, 112, 115, 118, 122-124, 127, 129, 134, 136-138, 140-143
Львівська область 64, 123, 141
Львівщина 22, 40, 69, 70, 104, 123, 129, 141
Майдан-Липненський 80
Макарів Яр 4, 29, 30, 36, 44, 75, 94, 99, 100, 101
Малі Будища 12
Малі Садки 72
Малороссия 68
Малотин 28
Малютянка 128
Меджибіж 112
Межигір'я 130
Межиріч 38, 69, 77, 128
Месопотамія 17
Миколаїв 22, 46
Миколаївка 69
Миколаївська гірка 113
Мильне 43
Миргород 68
Миргородщина 56, 71, 118
Михайлівка-3, *поселення* 84
Міські Млини 12
Млини 123
Можняківка 65
Молдова 37, 82, 90, 91, 92
Монастирок, *урочище* 59
Монастирський район 60
Москва 11, 45, 66, 85, 98, 120
Московія 131
Мошанець 142
Мукачівський район 81
Наддніпрянщина 78, 119
Накваша (Накваша-І) 141
Немирівський район 22, 64
Нижнє Подністров'я 123
Нижнє Подоння 81
Нижнє Поросся 140
Николаев 138
Ніжин 45, 72, 110
Нова Водолага 11, 69
Нова Зеландія 109
Нова Підпільненська Січ 33
Нова Січ 33
Нова Скварява 143
Новгород-Сіверський 77, 110
Нові Санжари 77
Новопсковщина 65
Новосанжарський район 63
Новоселівка 111
Нью-Йорк 129
Оболонь 69
Огульці 69
Одеса 11, 17, 18, 32, 39, 48, 54, 65, 106, 113, 128
Одеська область 57, 71, 107
Ока, *річка* 81
Олександрівка 69
Олексіївка 25
Олешківська Січ 114
Олешня 69, 137
Опішне 1, 2, 6, 7, 9, 10, 12-15, 18-22, 24, 25, 27, 29-50, 52-56, 58-60, 66, 69, 70, 74, 77-80, 85, 89, 94-100, 103-106, 108,109, 112, 115, 116, 118, 124-127, 132, 133, 135-137, 141
Опішненський район 112
Оратів 34
Оренбург 120
Орільсько-Сульське Межиріччя 113
Остапівка 71
Отечество 68
Отинія 108
Охтирка 39, 69, 77
Пантікапей 142
Папірня 69
Париж 120
Пархоменко 29, 62, 73
Перемишлянський район 64, 70, 123
Перещепинський некрополь 57
Переяславське Лівобережжя 107
Переяслав-Хмельницький 22, 28, 32, 51, 72, 78, 86, 107, 114, 136, 137
Переяславщина 51
Петербург 39
Петриківка 77, 124
Петриківський район 34
Петрівка 124
Пирятинський район 28
Південна Америка 119
Південний Буг, *річка* 138
Південний Урал 84
Південно-Східна Європа 82
Південно-Східний Крим 129
Південь України 119
Північна Америка 119
Північна Буковина 90, 93
Північна Європа 83
Північне Причорномор'я 64, 81

Північний Дінець, *річка* 16
Північно-Західне Причорномор'я 32
Північно-Східна Європа 83
Піски 69
Пістинь 15, 48, 66, 77, 93
Побужжя 19
Повіслення 82
Поволжя 81
Погребище 34
Поділля 25, 33, 47, 76, 119
Подільська губернія 101
Подніпров'я 63, 81
Подністров'я 50
Подоння 63
Покровське 33
Покуття 15, 34, 47
Полісся 36, 39, 80, 119, 140
Полонне 39, 75
Полошки 69
Полтава 11, 12, 14, 25, 27, 36, 38, 39, 42, 46, 50, 52, 55-57, 63, 64, 71, 73, 78, 85, 88, 106, 109, 110, 113, 129, 134, 135, 136
Полтавська губернія 69, 73, 101, 134
Полтавська область 28, 38, 57, 62, 63
Полтавський район 63
Полтавщина 2, 4, 7, 12, 14, 15, 19, 21, 22, 30-32, 34, 36-38, 42, 43, 46-49, 55, 56, 59, 60, 64, 67, 68, 70, 78, 85, 86, 96, 101, 104, 107, 112, 113, 118, 119, 127, 128, 132-134, 136, 137, 139, 143
Польща 38, 42, 69, 82, 83, 102
Понорниця 69
Попівка 69, 71
Поповий 69
Постав-Муки 48, 69, 73, 134
Потелич 15, 60
Потисся 54
Правобережна Лісостепова Україна 58
Правобережна Україна 16, 34, 82, 83
Правобережно-Ворсклянський регіон 31
Прага 59
Приазов'я 81
Прибалтика 83
Прикарпаття 12, 68, 93
Прилбичі-І, *поселення* 140
Прилуки 72
Приморське 131
Прип'ятське Полісся 82
Прип'ять 88
Причорномор'я 50
Прокурава 77
Проскурів 124
Просяне 69
Псел, *річка* 84, 113
Птухівка, *куток* 55
Рай-Городок 69
Рай-Олександрівка 69
Рахівський район 9
Рахни-Лісові 48, 112
Республіка Білорусь 37
Решетилівка 62, 77
Рєпіно 84
Ржищів 10, 57, 126
Рим 52
Рівне 36, 80
Рівненщина 80, 113, 115, 123, 136, 142
Ріпки 69
Річ Посполита 34, 131
Розвадів 104
Розинка, *річка* 115
Розточчя 143
Романів І 64
Російська Федерація 37
Росія 38, 68, 101, 122
Румунія 37, 81, 82
Салтів 26
Самбір 40
Сарматія 119
Свірж 123
Святогірськ 61
Северное Причерноморье 142
Северо-Западное Причерноморье 32
Сейм, *річка* 83
Сенча 69
Середземномор'я 50
Середнє Подніпров'я 81
Середнє Подоннеччя 142
Середнє Придніпров'я 122
Середнє Придністров'я 137
Середній Дністер, *річка* 22
Середній Стіг, *острів* 81
Середня Наддніпрянщина 47, 76, 77
Сирето-Дністровське межиріччя 22
Сіверський Дінець, *поселення* 63
Сіверський Дінець, *річка* 83, 131
Сіверськодонецький Лісостеп 31
Скеля-Каменоломня, *урочище* 84
Скитія 119
Скоробір 25
Слиньківщина 132
Слобідська Україна 29, 57, 99
Слобожанщина 10, 11, 57, 105, 119, 138
Слов'янськ 39, 52, 61, 111, 126
Словаччина 82
Смотрич 77, 104
Совєтський Союз 93
Сокаль 69
Сокиряни 40
Сокирянщина 125
Сокільці 19
СРСР 91
Стайки 86
Стайки-1, *поселення* 86
Станичне 69
Становo 81
Стара Покрова 29
Стародавній Єгипет 119
Стрижів (Стжижув) 82
Стрийський район 141
Стрілки 123
Стрілки-ІІ 123
Студенок, *поселення* 16

Суботів 32, 114
Сула, *річка* 83, 84
Суми 11, 108
Сумська область 111
Сураж 72
Сурський, *острів* 82
Суховірщина 69
Схід 119
Схід України 142
Східна Галичина 90, 93
Східна Європа 83, 84
Східна Румунія 82
Східне Середземномор'я 119
Тальнівський район 114
Тернопіль 35
Тернопільська область 76
Тернопільський край 131
Тернопільщина 31, 36, 43, 60, 82
Тибет 85
Тиса, *річка* 82
Товнижин 142
Торканівка 48
Трипілля 10, 17, 20, 32, 34, 40, 43, 52, 59, 65, 67, 82, 83, 85, 112, 116, 119, 122, 123, 129, 131
Трипілля-Кукутень 65
Троя 138
Троянів 72
Трубчевськ 52
Тулиголови 69
Тульчин 114
Туреччина 13, 115
Тшинець 82
Угорщина 73
Удай, *річка* 28
Ужгород 32, 39, 52, 54, 66, 67, 68, 89, 72, 105, 110, 141
Украинские Карпаты 92
Україна 1-16, 18-23, 26-43, 45-54, 57-65, 67-92, 94-106, 108-129, 131, 132, 135-143
Українська Держава 100, 119
Українське Полісся 39
Українське Прикарпаття 12
Українське Трипілля 119
Уманський район 48
Умань 48, 128
Урал 81, 83
УРСР 92
Ушиця, *річка* 19
Ущилівка, *урочище* 76
Франція 113
Харків 10, 11, 16, 17, 24, 26, 29, 32, 34, 35, 38, 39, 45, 50, 53, 59, 60, 62, 65, 68, 72, 80, 84, 87, 98, 105, 108, 111, 112, 115, 122, 123, 129, 130-133
Харківська губернія 69
Харківська область 16, 29, 111, 131, 138
Харківський район 131
Харківщина 11, 26, 29, 57, 80, 84, 131
Херсонес Таврійський 18
Херсонська область 17, 114
Хижняки 69
Хмельницька область 19
Хмельницький 124
Хмельниччина 54, 69, 75, 104, 112
Ходосівка-Рославське 30
Хомутець 69, 71, 128
Хрінники 80
Хрінницьке водосховище 142
Хуст 104
Царичанський район 79
Центральна Європа 83
Центрально-Східна Європа 138, 139, 140, 142, 143
Центрально-східна Україна 102
Церква, *урочище* 51
Циблі 51
Цюрюпинськ 114
Чемер 51
Червоне Озеро IV 15
Черкаси 39, 46, 59, 71, 77
Черкасское Поднепровье 59
Черкаська область 48
Черкащина 38, 48, 50, 77, 104, 107, 108, 114, 128
Чернеча (Тарасова) гора 59
Чернеччина 69
Чернівецька область 9
Чернівеччина 104
Чернівці 44, 68
Чернігів 86, 116, 138, 139, 140, 142, 143
Чернігівська губернія 69, 101
Чернігівська область 45, 51
Чернігівський район 143
Чернігівщина 36, 86, 110, 117, 137
Черняхів 83
Чехія 59
Чигирин 23, 39, 48, 69, 87, 114, 115, 125, 128
Чигиринщина 115
Чорнобильщина 140
Чорнухинський район 134
Чорнухинщина 118
Чугуївський район 29
Чутівський район 58
Шатрище 69
Швейцарія 87, 130
Шестовиця 143
Шешори 22, 64
Шишаччина 53
Щекотин 143
Яготин 48, 128
Ялта 27, 42
Ямпіль 69
Ямпільський район 22
Японія 119
Яреміївка, *куток* 55
Яри, *куток* 55

Cucuteni 52
Trypillya 52
Ukraine 4

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ПЕРІОДИКИ І ВИДАНЬ, ЩО ПРОДОВЖУЮТЬСЯ

АНТ: Вісник археології, мистецтва, культурної антропології (Київ)
Артанія (Київ)
Артклас (Львів)
Археологічні дослідження Львівського університету (Львів)
Археологія (Київ)
Архидея (Київ)
Бабушка *(Кіровоград)*
Берегиня (Київ)
Бизнес (Київ)
Бібліографія українського гончарства (Опішне, Полтавщина)
Бористен (Дніпропетровськ)
Вечерние вести (Київ)
Вечірня Полтава (Полтава)
Відлуння віків (Київ)
Вінниччина (Вінниця)
Вісник Львівської національної академії мистецтв (Львів)
Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв (Харків)
Волинь (Луцьк)
Газета по-киевски (Київ)
Газета по-українськи (Київ)
Газета. 24 (Київ)
Галичина (Івано-Франківськ)
Главное в жизни города и области (Харків)
Голос Зіньківщини (Зіньків, Полтавщина)
Голос України (Київ)
День (Київ)
Джміль (Київ)
Дзеркало тижня (Київ)
Директорська пошта (Полтава)
Дністрові зорі (Сокиряни, Чернівеччина)
Донеччина (Донецьк)
Древнее Причерноморье (Одеса)
Експрес (Київ)
Є: архітектура, будівництво, інтер'єр, мистецтво (Львів)
Житомирщина (Житомир)
Жінка (Київ)
Збереження, дослідження, консервація, реставрація та експертиза музейних пам'яток (Київ)
Зоря Полтавщини (Полтава)
Історична пам'ять (Полтава)
Керамика: стиль и мода (Київ)
Керамика: наука и жизнь (Київ)
Київська старовина (Київ)
Киевские ведомости (Київ)
Кіевскій телеграфъ (Київ)
Коло (Полтава)
Краеведческие записки (Луганськ)
Кременчуцька панорама (Кременчук)
Культура і життя *(Київ)*
Культурологічні джерела (Ужгород)
Літопис Волині (Луцьк)
Луганська правда (Луганськ)
Львівська газета (Львів)
Магістеріум (Київ)
Меркурий *(Донецьк)*
Мистецтвознавство України (Київ)
Мистецтвознавчий автограф (Львів)
Мистець (Київ)
МІСТ: Мистецтво, історія, сучасність, теорія (Київ)
Молодий буковинець (Чернівці)
Молодь України (Київ)
Музеї України (Київ)

Народна (Київ)
Народна армія (Київ)
Народна творчість та етнографія (Київ)
Народне мистецтво (Київ)
Народознавчі зошити (Львів)
Науковий світ (Київ)
Науковий часопис Національного педагогічного університету імені Михайла Драгоманова (Київ)
Наукові записки (Львів)
Наукові записки з української історії (Переяслав-Хмельницький)
Нова ера (Тернопіль)
Новини Закарпаття (Ужгород)
Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні (Київ)
Образотворче мистецтво (Київ)
Обрій (Київ)
Пам'ятки України: історія та культура (Київ)
Пам'ять століть (Київ)
Пенсійний кур'єр (Київ)
Персонал Плюс (Київ)
Полтавська громада (Полтава)
Полтавська думка-2000 (Полтава)
Полтавський вісник (Полтава)
Полтавський краєзнавчий музей (Полтава)
Поштовий вісник (Київ)
Правозахист (Ужгород)
Проскурів (Хмельницький)
Проспект правды (Харків)
Рідна школа (Київ)
Своїми руками (Полтава)
Сегодня (Київ)
Село Полтавське (Полтава)
Селянська правда (Київ)
Сільські вісті (Київ)
Слобідський край (Харків)
Слово Просвіти (Київ)
Студії мистецтвознавчі (Київ)
Товарищ (Київ)
Трибуна трудящих (Харків)
Трудова Полтавщина (Полтава)
Трудова слава (Диканька, Полтавщина)
Україна (Київ)
Україна молода (Київ)
Україна. Наука і культура (Київ)
Українознавство (Київ)
Українська газета (Київ)
Українська культура (Київ)
Українське мистецтво (Київ)
Українське мистецтвознавство: Матеріали. Дослідження. Рецензії (Київ)
Українське слово (Київ)
Український тиждень (Київ)
Урядовий кур'єр (Київ)
Харьковские известия (Харків)
Чумацький шлях (Київ)
Шлях перемоги (Київ)

ДЕЯКІ КЕРАМОЛОГІЧНІ НАДХОДЖЕННЯ ГОНЧАРСЬКОЇ КНИГОЗБІРНІ УКРАЇНИ ТА КЕРАМОЛОГІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ

БІБЛІОГРАФІЯ УКРАЇНСЬКОГО ГОНЧАРСТВА. 2005: НАЦІОНАЛЬНИЙ НАУКОВИЙ ЩОРІЧНИК */За редакцією доктора історичних наук Олеся Пошивайла. – Опішне: Українське Народознавство, 2008. – Вип.7. – 304 с.: іл.*

ВЕСТИ СУДЖАНСКОГО ГОНЧАРНОГО ЦЕХА: ГАЗЕТА СУДЖАНСКИХ МАСТЕРОВ. *– Суджа, Российская Федерация 2008. – №17, 18, 20, 21*

ВАСИЛЬ БОДНАРЧУК: ПІДСУМОВУЮЧИ ПРОЙДЕНЕ...: ***Альбом*** */Упорядник Орест Голубець. – Львів: ПВП «Ладекс», 2008. – 80 с.: іл.*

ГЕЙКО А.В. ВИРОБНИЦТВО ЛІПЛЕНОГО ПОСУДУ В ПЛЕМЕН СКІФСЬКОГО ЧАСУ ДНІПРОВСЬКОГО ЛІСОСТЕПОВОГО ЛІВОБЕРЕЖЖЯ: *Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук. – К.: Інститут археології НАН України, 2008. – 20 с.*

ГОНЧАРСТВО МАКАРОВОГО ЯРУ КІНЦЯ XIX – СЕРЕДИНИ XX СТОЛІТТЯ: ДОКУМЕНТИ І МАТЕРІАЛИ */Упорядник і автор переднього слова Олесь Пошивайло, пошукач Людмила Овчаренко. – Опішне: Українське Народознавство, 2008. – 400 с.: іл. (Керамологічне трикнижжя «Гончарний здвиг Донбасу», книга 3; Академічна керамологічна серія «Гончарні школи України», випуск 1)*

© Оксана Андрушенко, Ольга Карунна, Галина Панасюк, Олесь Пошивайло, Тетяна Хрипун, 2012

ДУДЕНКО С.И., НИКИФОРЕНКО И.А., ДУДЕНКО Г.В. УКРАИНСКИЙ ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ ФАРФОР СОВЕТСКОГО ПЕРИОДА.
– Харьков: Золотые страницы, 2008. – 200 с.

КЕРАМИКА: НАУКА И ЖИЗНЬ.
– 2008. – №1, 2

КОВАЛЕНКО ОКСАНА. ГЛИНЯНІ ЛЮЛЬКИ XVII–XVIII СТОЛІТЬ *(за матеріалами Полтавщини)*.
– Опішне: Українське Народознавство, 2008. – 144 с.: іл. (Керамологічне двокнижжя «Люлька в історії та гончарстві України», книга 1; Академічна серія «Українські керамологічні студії», випуск 1)

ЛЁВЕ ХЕЛЛА. РАБОТА С ГЛИНОЙ. ФОРМИРОВАНИЕ ВОЛИ В МЛАДШИХ КЛАССАХ
/Перевод с немецкого Ксении Молотковой, Елены Колюховой. – К.: НАИРИ, 2008. – 120 с.

ІВАН БОБКОВ: ХУДОЖНЯ КЕРАМІКА: *Альбом-каталог*
/Упорядник Євген Шевченко. – К.: Народні джерела, 2008. – 40 с.: іл.

КЕРАМИКА: СТИЛЬ И МОДА.
– 2008. – №1, 2, 3, 4

КОРОТКИЙ ДОВІДНИК СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ КЕРАМОЛОГІВ *(культурна керамологія)*
/Упорядник і автор переднього слова Олесь Пошивайло. – Опішне: Українське Народознавство, 2008. – 60 с.: іл. (Академічна серія «Українська керамологічна біографістика», випуск 1)

МАРКО ГАЛЕНКО: CERAMIQUE: *Каталог*.
– Запоріжжя: ТОВ «Привоз Принт», 2008. – 36 с.: іл.

МИРОСЛАВА РОСУЛ: КЕРАМІКА: ***Каталог.*** *– Ужгород: Ґражда, 2008. – 32 с.: іл.*

ПЕЧОРНИЙ ПЕТРО. НА ОТЧІЙ ЗЕМЛІ: СПОГАДИ */Упорядник Остап Ханко. – К.: Видавець Остап Ханко, 7516 (2008). – 170 с.: іл.*

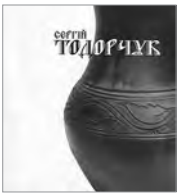

СЕРГІЙ ТОДОРЧУК: ГОНЧАРСТВО: ***Альбом-каталог*** */Упорядник Євген Шевченко. – К.: Народні джерела, 2008. – 46 с.: іл.*

CERAMICS JAPAN. *– 2008. – №1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12*

ОВЧАРЕНКО ЛЮДМИЛА. МАКАРОВО-ЯРІВСЬКИЙ ОСЕРЕДОК ГОНЧАРНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ. *– Опішне: Українське Народознавство, 2008. – 160 с.: іл. (Керамологічне трикнижжя «Гончарний здвиг Донбасу», книга 2; Академічна керамологічна серія «Гончарні школи України», випуск 1)*

ПОШИВАЙЛО ОЛЕСЬ. ГОНЧАРНА ВЕЛИЧ І ТРАГЕДІЯ МАКАРОВОГО ЯРУ ДОБИ РОЗСТРІЛЯНОГО ВІДРОДЖЕННЯ. *– Опішне: Українське Народознавство, 2008. – 240 с.: іл. (Керамологічне трикнижжя «Гончарний здвиг Донбасу», книга 1; Академічна керамологічна серія «Гончарні школи України», випуск 1)*

ХАНКО ВІТАЛІЙ. ЛЕКЦІЇ З ІСТОРІЇ МИСТЕЦТВА. ЗШИТОК 5. ІСТОРІЯ КЕРАМІКИ */Третє видання. – К.: Видавець Остап Ханко, 7516 (2008). – 52 с.: іл.*

CERAMIC REVIEW. *– 2008. – №229, 230, 231, 232, 233, 234*

CERAMIC WORLD REVIEW.
– 2008.
– №75, 76, 77, 78, 79

CIUK K. MYSTERIES OF ANCIENT UKRAINE: THE REMARKABLE TRYPILIAN CULTURE 5400–2700 BC. – *Toronto: Royal Ontario Museum, 2008. – 243 p.*

JOAN PANISELLO: OBRA 1975–2006.
– Valencia: Asociación de Amigos del Museo Nacional de Cerámica ý Artes Suntuarias «Gónzález Marti», 2008. – 221 p.

FROOM AIMÉE. PERSIAN CERAMICS FROM THE COLLECTIONS OF THE ASIAN ART MUSEUM.
– San Francisco: Asian Art Museum, 2008. – 128 p.

CAPOLONGO. DOMENICO. MANUEL REAL ALARCÓN (1910–1988) CERAMISTA, MECENAS Y ESCRITOR ENTRE CUENCA Y VALENCIA.
– Valencia: Museo Nacional de Cerámica ý Artes Suntuarias «Gónzález Marti», 2008. – 120 p.

EL ABANICO ESPAñOL: LA COLECCIÓN DEL MARQUÉS DE COLOMINA.
– Valencia: Fundación Caixa Galicia, 2008. – 301 p.

JOURNAL OF THE CERAMIC SOCIETY OF JAPAN.
– 2008.
– №1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12

KERAMIKFÜHRER. 2007–2008: NEUE KERAMIK.
– Deutschland: Neue Keramik, 2008. – 212 S.

NEUE KERAMIK: NEW CERAMICS.
– 2008.
– №1, 2, 3, 4, 5, 6

PORRAS ALBERTO GARCIA. LA CERAMIC EN AZUL Y DORADO VALENCIANA DEL SIGLO XIV E INICIOS DEL XV: MATERIALES Y DOCUMENTOS: MUSEO NATIONAL DE CERÁMICA.
– Valencia: Amigos del Museo Nacional de Cerámica y Artes Suntuarias González Marti, 2008. – 196 s.

SCHWARTZ JUDITH S. CONTRONTATIONAL CERAMICS: THE ARTIST AS SOCIAL CRITIC.
– London – Philadelphia: A&C Black–University of Pennsylvania, 2008. – 256 p.

SHIMURA GORO. THE STORY OF IMARI: THE SYMBOLS AND MYSTERIES OF ANTIQUE JAPANESE PORCELAIN.
– Toronto: Ten Speed Press, 2008. – 200 p.

TALAVERAS DE PUEBLA: CERÁMICA COLONIAL MEXICANA SIGLOS XVII A XXI: MUSEUM DE CERÁMICA.
– Barcelona, 2007. – 143 p.

TUCHOLSKA K., KOSTUCH B. HUCULSZCZYZNA: CERAMIKA POKUCKA W KOLEKCJI MUZEUM NARODOWEGO W KRAKOWIE.
– Kraków: Muzeum Narodowe, 2008. – 252 s.

ОГЛЯДИ ТА РЕЦЕНЗІЇ ДЕЯКИХ КЕРАМОЛОГІЧНИХ ВИДАНЬ 2008 РОКУ

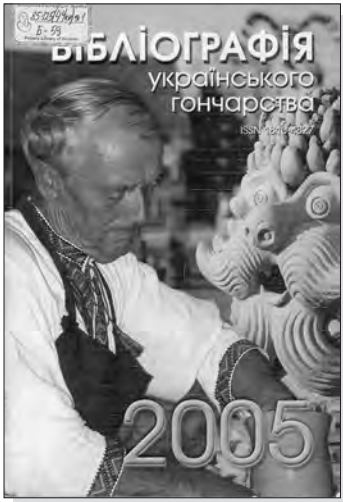

БІБЛІОГРАФІЯ УКРАЇНСЬКОГО ГОНЧАРСТВА. 2005: Національний науковий щорічник
/За редакцією доктора історичних наук Олеся Пошивайла. – Опішне: Українське Народознавство, 2008. – Вип.7. – 304 с.: іл.

Національний науковий щорічник *«Бібліографія українського гончарства»*, який охоплює публікації про українське гончарство, кераміку, керамологію, – унікальне видання, що не має аналогів не лише в Україні, але й у всій Центрально-Східній Європі. Почавшись із невеликого за обсягом видання суто довідкового й інформаційного призначення, щорічник поступово став вміщувати дедалі більше фахових рецензій на друковане слово та перетворився на трибуну для виступів і дискусій керамологів.

Тематичне спрямування матеріалів – археологія, історія, етнографія й мистецтво гончарювання. До реєстру включено книги, брошури, журнали, буклети, статті, повідомлення 2005 року видання, що надійшли до Гончарської книгозбірні України й Національного архіву українського гончарства Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному, а також до Керамологічної бібліотеки України й Українського керамологічного архівного фонду Інституту керамології – відділення Інституту народознавства НАН України. Усі бібліографічні позиції мають анотації та суцільну нумерацію, починаючи з першого випуску. Подано, як завжди, додаток праць 2004 року.

Огляди й рецензії керамологічної літератури завжди привертають увагу читачів. У даному щорічнику презентовано випуск *«Художників України»*, присвячений творчості

Тараса Левківа, каталог Георгія Беро, альбом-каталог Другого всеукраїнського молодіжного симпозіуму гончарного мистецтва *«Чигирин-2004»*, каталоги Всеукраїнської виставки-конкурсу *«Кращий твір – 2005. Українське народне мистецтво»* та Всеукраїнського симпозіуму художньої кераміки в Слов'янську *«Україна соборна»*, а також гостродискусійні ювілейний альбом *«Олександр Ганжа. (1905–1982)»* та посмертно виданий альбом Давида Гобермана *«Мотиви гуцульського керамічного розпису»*. Серед книг увагу рецензентів привернули монографії *«Пістинська кераміка XIX – першої половини XX століття»* Олега Слободяна, *«Знакові системи трипільсько-кукутенської культурно-історичної спільності (мальований посуд етапів BII–CIII-VII)»* Тараса Ткачука, *«Семіотичний аналіз трипільсько-кукутенських знакових систем (мальований посуд»* Тараса Ткачука, Ярослава Мельника, *«Первісна міфологія українського фольклору»* Віктора Давидюка, *«Мистецька освіта в Україні середини XIX – середини XX ст.: структурування, методологія, художні позиції»* Ростислава Шмагала, *«Русские и зарубежные сосуды с секретами»* Анатолія Калініна. Потрапила до низки рецензованих і газетна стаття Валентина Мойсеєнка *«Незатребувана спадщина»*. Рецензії на автореферати дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук Анатолія Щербаня *«Прядіння і ткацтво у населення Лівобережного Лісостепу України VII – початку III ст. до н.е. (за керамічними матеріалами)»* та дисертації на здобуття наукового ступеня доктора мистецтвознавства *«Мистецька освіта в Україні середини XIX – середини XX ст.: структурування, методологія, художні позиції»* Ростислава Шмагала засвідчують, що ці захисти стали знаковими подіями року в керамології.

Додано інформацію про нові надходження до Гончарської книгозбірні України та Керамологічної бібліотеки України, коротку бібліографію публікацій про поета й літературознавця Петра Ротача, частина книг із приватної бібліотеки якого зберігається в Гончарській книгозбірні України; коротку бібліографію публікацій доктора історичних наук, керамолога Олександра Бобринського; коротку бібліографію публікацій про заслужених майстрів народної творчості України, гончарів Миколу Пошивайла та Василя Омеляненка з їхніми життєписами й репродукціями творів, а також традиційний список добродійників.

© КОСТЯНТИН РАХНО, керамолог, кандидат історичних наук
(Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному,
Інститут керамології – відділення Інституту народознавства НАН України), 2012

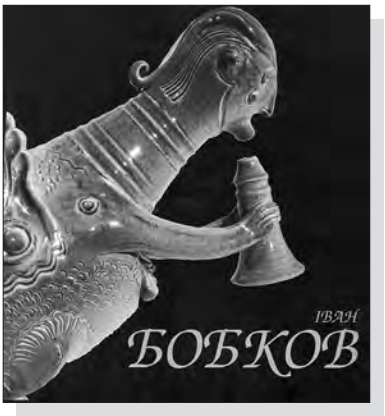

ІВАН БОБКОВ: ХУДОЖНЯ КЕРАМІКА: Альбом-каталог / Упорядник Євген Шевченко.
– К.: Народні джерела, 2008. – 40 с.: іл.

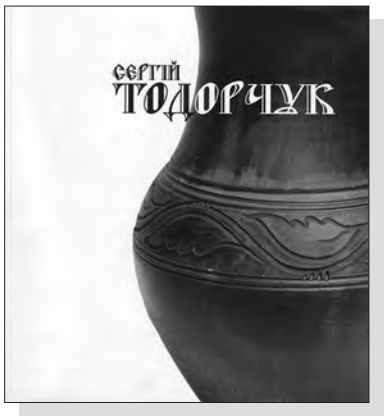

СЕРГІЙ ТОДОРЧУК. ГОНЧАРСТВО: Альбом-каталог /Упорядник Євген Шевченко.
– К.: Народні джерела, 2008. – 46 с.: іл.

2008 року вийшли друком два альбоми-каталоги – *«Іван Бобков. Художня кераміка»* та *«Сергій Тодорчук. Гончарство»*, зроблені за одним принципом. Отже, й «плюси», й «мінуси» у них одні й ті ж.

2007 року Розпорядженням Президента України вперше було надано гранти молодим майстрам народного мистецтва. Серед тих, хто їх отримав, були й *«майстри художньої кераміки»* Сергій Тодорчук та Іван Бобков. Зазначені видання постали своєрідним звітом про використання наданих коштів.

Відразу треба наголосити, що видання подібних каталогів – справа необхідна. Вони покликані не лише знайомити науковий і мистецький світ з подіями в сучасному гончарному житті країни й популяризувати здобутки майстрів-гончарів, окреслюючи напрямки їх творчих зацікавлень, а й показувати результати співпраці держави й мистців.

Обидва альбоми-каталоги, хоч і невеликі за розміром, але зроблені поліграфічно якісно, майорять значною кількістю фотографій, які презентують твори майстрів. Але коли починаєш їх розглядати детальніше, помічаєш, що одну й ту ж роботу сфотографовано два, три, а то й чотири рази, інколи навіть не в різних ракурсах, а в збільшеному-зменшеному варіантах. Незрозуміло навіщо це зроблено, особливо враховуючи те, що загальні плани робіт дають достатньо повне уявлення про твори. Підписи до фотографій винесено в кінець каталогу. На жаль, вони фрагментарні: матеріал, техніку подано частково, а розмірів узагалі немає. В обох альбомах подано дуже скупу інформацію про самих художників – народився, навчався, працює, проживає. Немає статті, яка б характеризувала їх творчі роботи, основні напрямки

діяльності чи здобутки. Адже, читаючи короткі біографічні дані, можна припустити, що в галузі кераміки майстри працюють близько шести-восьми років.

На початку обох видань зазначено, що мистці реалізували творчі проекти *«Гончарство крізь віки»* (Сергій Тодорчук) й *«Керамічне плесо історії»* (Іван Бобков). Але, розглядаючи опубліковані фото, мимоволі починаєш шукати відповіді на питання: у чому ж «історичність» робіт? у чому виявляється «проходження крізь віки»?

Окрім того, у альбомі «Сергій Тодорчук. Гончарство…» наголошено, що «серію художніх робіт об'ємної пластичної скульптури виконано митцем за підтримки Міністерства культури і туризму України та Національної спілки майстрів народного мистецтва України». Перш за все, хочеться звернути увагу на формування назви пропонованих виробів – «об'ємна пластична скульптура». Сам термін «скульптура» містить у собі поняття об'ємного твору, який виконується з твердих чи пластичних матеріалів. Глина ж пластичний матеріал. Тож словосполучення «об'ємна пластична скульптура» – набір однотипних за значенням слів, що не вповні відповідає визначальним ознакам представлених у альбомі виробів. До того ж, у виданні подано не лише скульптурні композиції. На половині фотографій зображено свічники й куманці, які належать не до скульптури, а до виробів побутового призначення.

Важко зрозуміти, у чому саме полягала підтримка згаданих вище організацій. Готуючи подібне видання, особливо ж, якщо проект було підтримано на державному рівні, необхідно ґрунтовніше викладати матеріали. Варто було б пояснити мету проекту, показати основні етапи його реалізації. Фото виробів потребують повних атрибутивних відомостей. Не була б зайвою інформація про місце зберігання творів.

Альбоми-каталоги загалом постають гарно ілюстрованими виданнями, з якісними фотографіями. Проте ніякої важливої інформації (окрім фоторяду творів) для працівників музеїв, науково-дослідних установ тощо, як і для пересічних громадян, вони не несуть.

© ОКСАНА ЛИКОВА, керамолог
(Інститут керамології – відділення Інституту народознавства НАН України, Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному), 2012

ВАСИЛЬ БОДНАРЧУК: ПІДСУМОВУЮЧИ ПРОЙДЕНЕ...:
Альбом /Упорядник Орест Голубець.
– Львів: ПВП «Ладекс», 2008. – 80 с.: іл.

2008 року побачив світ альбом творів відомого львівського художника-кераміста Василя Боднарчука *«Василь Боднарчук. Підсумовуючи пройдене...»*. Назва альбому вже говорить про мету його створення – показ робіт, які б характеризували основні напрями творчості відомого львівського кераміста, живописця, члена Національної спілки художників України Василя Боднарчука.

Альбом умовно ділиться на три розділи. Перший – без назви – презентує одинадцять творів автора 1980–1998 років (оформлення інтер'єрів, глиняні панно, живопис, скульптура). Провести якісь паралелі між усіма представленими роботами дуже важко. У другому розділі – *«Пошук»* – зазначено шість напрямів творчих пошуків: *«Природні мотиви»*, *«Кольорові пориви»*, *«Природа»*, *«Живописна кераміка»*, *«Студія натури»*, *«Можливості матеріалу»*, й подано чотирнадцять творів 1988–2007 років, які не розподілено за вищезазначеними напрямами. В останньому, найбільшому розділі – *«Зрілість»*, що займає половину видання, також означено шість напрямів: *«Живі враження природи», «Малярство», «Самотні острови», «Дефрагментація», «Філософія буття», «Абстракція»*. У ньому представлено роботи, датовані всім заявленим у виданні періодом – 1980–2008 роками, з обох напрямів творчої діяльності мистця – живопису й кераміки. Залишилося незрозумілим, за яким принципом розподілено твори по розділах.

Переважну більшість робіт розміщено по одній на сторінці (лише однотипні роботи подано по дві, іноді – по три на сторінці), що спрощує сприйняття твору. Приємно, що до кожної роботи подано відносно повні атрибутивні відомості (назва, матеріал, розмір, рік виготовлення), хоча ніде не зазначено техніку виконання.

В анотації зазначено, що в альбомі представлено доробок майстра – результат тридцятирічної наполегливої праці (в англійському перекладі – сорокарічної! Напевно, це помилка перекладача). Найдавніші роботи датовано 1980 роком, а останні твори – 2008 (загалом 29).

Цікава ситуація виявляється під час детального вивчення хронології представлених творів. Роботи, датовані до 1998 року, – живопис. Їх усього сім із сімдесяти восьми, опублікованих у альбомі. Усі твори кераміки датовано 1986–2008 роками. Отже, з альбому можна скласти уявлення, немовби на початковому етапі творчості майстер займався лише живописом, а у 1980-х роках змінив своє вподобання – почав виготовляти вироби з глини. Хоча насправді,

Василь Боднарчук використовував глину у своїй творчості набагато раніше. Твори живопису ж з'являються й нині, на що неодноразово вказують автори статей (с.6, 8). Чому тих робіт немає в запропонованому виданні залишається тільки здогадуватися.

В альбомі вміщено статті науковців – докторів мистецтвознавства Ореста Голубця, Ростислава Шмагала, Галини Стельмащук, доктора історичних наук Олеся Пошивайла, наукового співробітника Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені Максима Рильського НАН України Зої Чегусової й художника-кераміста Володимира Онищенка. З першої ж стає зрозуміло, що представлений альбом – це каталог ювілейної виставки творів Василя Боднарчука, яка відбулася 2008 року і дійсно стала підсумком *«десятирічного періоду пошуків та реалізації його оригінальних задумів і, разом з тим, виявила нові потенційні можливості автора»* (с.5). Ознайомившись із поданими у виданні статтями, можна дізнатися не лише про основні віхи біографії Василя Боднарчука. У них змальовано образ художника-кераміста, виділено основні фактори, що вплинули на формування його творчої особистості. Також охарактеризовано творчий доробок майстра, простежено стилістику й виражальні засоби, використані автором робіт, проведено паралель між його глиняними панно й живописними полотнами. Також відзначено, що «червоною ниткою» через усю творчість художника проходить тема природи, яку він окреслює в різних абстрактних варіаціях. Водночас, Зоя Чегусова назвала кераміста Василя Боднарчука *«проміжним, з'єднувальним містком між декоративним і образотворчим мистецтвом, що дає можливість перетину його творів з глини, шамоту, кам'яної маси з живописом, графікою, скульптурою»* (с.8). Автори усіх статей висловили спільну думку про наявність власне «боднарчуківського» стилю в кераміці.

Цікавим видається рішення упорядника альбому показати старі сімейні фотографії Василя Боднарчука, які ілюструють певні фрагменти його життя й оточення. На жаль, до жодної з них не подано ніяких пояснень, що унеможливлює встановлення їх зв'язку з якимись конкретними людьми чи подіями.

Наприкінці альбому міститься вагомий список двома мовами (українською й англійською) виставок (колективних і персональних) і симпозіумів, у яких Василь Боднарчук брав участь, а також перераховано основні державні й приватні колекції, в яких зберігаються твори мистця.

Незважаючи на окремі недоліки, це видання є одним із кращих альбомів-каталогів з-поміж надрукованих 2008 року.

© ОКСАНА ЛИКОВА, керамолог
(Інститут керамології – відділення Інституту народознавства НАН України, Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному), 2012

[БУРДО НАТАЛІЯ.
Сакральний світ трипільської цивілізації. –
К.: Наш час, 2008. – 296 с.]:
ДУМКИ ВЧЕНИХ

I
(керамолога, етнолога, філолога)

•

Комерційний успіх науково-популярних книг археолога Юрія Шилова про давні культури Північного Причорномор'я спонукав працівників Інституту археології НАН України спробувати й себе в цьому жанрі. Інформаційно-аналітична агенція *«Наш час»* започаткувала серію *«Невідома Україна»*, в якій побачила світ праця про сакральний світ Трипілля відомої дослідниці Наталі Бурдо.

Задум книги цікавий: розповісти популярно про здобутки найновітніших археологічних досліджень, нові знахідки, гіпотези, теорії щодо трипільських обрядів, магічних символів і сакральних образів трипільської цивілізації. Водночас уже існують праці на таку тему, наприклад, класичні монографії американської дослідниці цивілізацій Старої Європи, видатного археолога й мистецтвознавця Марії Ґімбутас [8; 9; 7; 10], одну з яких нині перекладено російською [2]. Прихильність українства здобули також блискучі науково-популярні романи-есеї археолога й письменниці Докії Гуменної [3; 5; 4].

На перший погляд, книга дуже інформативна, напрочуд гарно ілюстрована, що сприяє зацікавленню читачів і кращому сприйняттю тексту. В її основі лежать перетлумачені *«мовою, зрозумілою для пересічного читача»*, наукові публікації авторки. Об'єктом дослідження скрізь і всюди слугують глиняні вироби й мальовка на них. Проведено їх скрупульозне дослідження й витлумачення на основі класичних студій з релігієзнавства, міфології й обрядовості. Така книга справді дуже потрібна. Однак через відсутність посилань оцінювати коректність висновків, правильність цитат, достовірність наведених авторкою фактів дуже важко.

Наталя Бурдо відчайдушно балансує між тим, щоб ніде не вийти за рамки того детермінованого політикою вузького угруповання науковців, яке вона представляє, й водночас залишитися цікавою масовому читачеві, що належить до титульної нації. Щоб ті, хто придбали книгу, не вважали трипільців *«прадавніми українцями»*, авторка потурбувалася вже з перших сторінок. Не даючи читачам самим прийти до якихось висновків, вона, апелюючи до вже добряче затяганої цитати з начебто патріотичного Віктора Петрова, нав'язує свою переконаність у тому, що шукати коріння української нації в Трипіллі безглуздо. Одночасно вона веде мову про безперечність *«певної духовної та культурної спорідненості давньої трипільської та сучасної української цивілізацій»*, про те, що *«крізь прірву часу духовні надбання трипільців дісталися у спадок їхнім далеким нащадкам», «культурні архетипи з найдавніших часів з'являються у традиційному українському мистецтві»*. На її думку, інтерес до Трипілля пов'язаний винятково з отриманням Україною незалежності [1, с.7-9], однак цей висновок авторки виглядає дещо поспішним, як і чимало ідей книги.

Зокрема, Наталя Бурдо вважає, що трипільці *«потрапили на береги Дніпра з Анатолії й розмовляли неіндоєвропейською мовою»* [1, с.7]. Незрозуміло, на чому базується ця остання заява, адже протописемні знаки кукутено-трипільців досі не розшифровано, тому говорити про належність їхньої мови до певної групи просто неможливо. Якою саме була та неіндоєвропейська мова, теж ніяких свідчень немає, про позицію авторки можна лише здогадуватися. Бо саме ці безпідставні й нічим не підтверджені гіпотези спонукають Наталю Бурдо наводити паралелі переважно з давніх культур Близького Сходу, дуже рідко шукаючи їх у індоєвропейців і лише кілька разів згадуючи слов'ян. До певної міри, то такий психологічний прийом. Вавилоняни, аккадці, ассирійці, старозаповітні гебреї, середньовічні каббалісти, навіть сучасні араби, а також шумери й стародавні єгиптяни мають м'яко й водночас послідовно переконати українського читача, що трипільська культура була близькосхідною за походженням, і навіть більше – семітською [1, с.44, 48, 68, 99-100, 102-103, 112-113, 117-118, 121, 123, 142, 144, 147, 153, 174, 176-178, 180, 186-189, 197-198, 214-215, 228]. Які підстави такої позиції авторки й у чому полягають її переваги, з тексту книги з'ясувати неможливо. Вона виглядає вкрай хисткою й непереконливою як із погляду географічної віддаленості правітчизни семітів – Аравійського півострова, так і з міркувань історико-етнологічних, адже мова йде про цивілізацію з розвинутим хліборобством. Натомість про семітських сучасників трипільської культури збереглася важлива шумерська приказка, – стосовно того, що вони їдять пшеничний хліб, коли їм його дати, *«але не знають, що він містить»*. Ця приказка добре узгоджується із шумерським епітетом семітів, відомим за літературними документами, де їх звуть *«тими, що не відають зерна»* [6, с.319]. Тому в обґрунтованості саме таких паралелей виникають сумніви.

До певної міри, книга слугує сумним зразком того, як саме відбувається засвоєння гуманітаріями України чужоземної наукової інформації. Це, переважно, праці, перекладені російською, до решти літератури – тієї, що побачила світ англійською, німецькою, французькою, болгарською, румунською тощо мовами, але не потрапила на око російським перекладачам, мало хто звертається. Унаслідок цього значний масив відомостей, у тому числі більш спеціалізовані праці з питань міфології й обрядовості, залишаються поза полем зору українських науковців. Чудово, що авторка знає Роже Кайуа, Броніслава Малиновського, Клода Леві-Строса, Марселя Мосса, але навряд чи сучасна теоретична база досліджень обрядовості

й звичаєвості ними обмежується. Якщо Трипілля-Кукутені *«мають відповідності серед матеріалів землеробської ойкумени Південно-Східної та Центральної Європи»* [1, с.148], то значно логічніше було б навести з тих же Джеймса Джорджа Фрезера, Роберта Ґрейвса, Мартіна Нільссона, Мірчі Еліаде, яких авторка рясно цитує, втім, не завжди зазначаючи, де саме їхня, а не її думка, дані етнографії саме народів Східної й Центральної Європи, що є спадкоємцями й генетичними нащадками трипільців та їхніх сусідів, мешкають у тому ж кліматичному поясі, вели в минулому подібний до них спосіб господарювання, а також тих народів Азії, чия стародавня міфологічна традиція сформувалася в Північному Причорномор'ї. Саме в традиціях народів Європи активно шукала відповідності міфологічним образам ранньоземлеробських цивілізацій Марія Ґімбутас. Тому слід думати, що й праця Наталі Бурдо виглядала б цікавішою, обґрунтованішою, якби вона залучила до порівняння обряди, звичаї й вірування не лише стародавніх етносів Близького Сходу й Північної Африки. Найпростіший приклад: якби авторка ретельніше досліджувала індоєвропейську традицію, то наводила б як паралель до глиняної пластики Трипілля використання в обрядах інвольтації не лише воскової [1, с.171], але й глиняної фігурки.

Книга містить чимало цікавих фактів, однак вони тонуть у домислах і припущеннях. Особливо непереконливим і анахронічним виглядає апелювання до міфології християнства: *«Серед них ми зустрічаємо образи Мадонни й Оранти»* [1, с.13]. І це не просто використання знайомих масовому читачеві теонімів задля кращого сприйняття, а, судячи з усього, дійсне переконання науковця. Взагалі, сама висловлена в книзі ідея, що в Трипіллі *«ховаються витоки ще одного священного образу християнства – Матері – Богородиці Заступниці, яка в образі Оранти вже кілька століть простирає до Небесного Отця Спасителя руки з купола Святої Софії, наче молиться за весь православний люд, благословляє усіх своїх дітей та захищає їх від напастей»* [1, с.142], виглядає абсурдною та неприйнятною з наукової точки зору. Зрозуміло, що без гіпотез під час дослідження світу вірувань безписемної цивілізації не обійтися, але вони мають бути неголослівними. Тим більше, що науково-популярна праця розрахована на широке коло читачів, які, швидше за все, сприйматимуть усе, висловлене в ній, як істину в останній інстанції, не відділяючи факти від вигадок авторів. Є й менш невинні речі. Наприклад, авторка робить заяву, згідно з якою ми *«можемо називати Трипілля забутою цивілізацією Старої Європи»* [1, с.11]. Але так уже давно називала трипільську культуру згадана вище Марія Ґімбутас у кожній зі своїх книг. Сміховинно й абсурдно виглядає й виголошений намір авторки *«стати більш Еліаде, ніж сам Еліаде»* [1, с.183]. Це висловлювання можна поставити епіграфом до всієї праці Наталі Бурдо – то її мотто, девіз, її мета.

Книга Наталі Бурдо взагалі справляє не надто приємне враження, позаяк авторці, на відміну від її попередниць, не вдалося досягти легкості й доступності викладу. Її стиль неоднорідний, сумбурний і невитриманий, мова часто скидається на поганий переклад з російської, вона шаблонна, з численними покручами. І справа не лише в тому, що авторка скрізь вживає слово *«розписна»* замість *«мальована»*. Багато лексем і зворотів є просто курйозними. Так *«обладунки трипільських чаклунів»* [1, с.38] насправді, як можна пересвідчитися з тексту розділу, є їхнім обладнанням, знаряддями, засобами, інструментами, а не бойовим спорядженням, що захищає тіло.

Часто трапляються кострубаті речення, насичені тавтологією, наприклад: *«Б.Рибаков – відомий археолог, який кілька десятиліть очолював радянську археологію»* [1, с.23].

Помітно, що редактори з текстом не працювали. В окремих випадках випущено цілі фрагменти речень, про зміст яких можна лише здогадуватися: *«Наприклад, самі назви різних частин посуду у традиційному українському гончарстві порівнюють посудину з людським тілом. Звичайнісінький глечик складається з частин, які називаються, посудина може мати й, тобто повністю відповідає людській фігурі, щоправда без голови»* [1, с.13]. Час від часу авторка намагається висловитися більш образно, зробити свої думки якомога зрозумілішими, дохідливішими для читача, підробитися під його мову, склад мислення. Проте ефект від цього зворотний, бо деякі її намагання відійти від наукового стилю викладення виглядають напрочуд фальшиво й неприродно. Зокрема, Наталя Бурдо закликає *«здійснити справжнє паломництво у Країну Трипілля»* [1, с.222]. Оцінюючи дорогий предмет, пояснює, що він – *«як сучасний годинник марки «Роллекс»* [1, с.58]. А розповідь про роботу археологів завершує патетичним закликом: *«І хай допомагає їм шукати джерело вічності Велика Богиня, Володарка Печери Вертеба»* [1, с.230]. Та дрібні перли авторки бліднуть перед такою її науковою порадою: *«Про практичне застосування магії сучасна людина може дізнатися з різних видань про білу та чорну магію, або, що цікавіше, прочитавши епопею Р.Толкієна «Володар кілець» чи переживаючи пригоди разом із малим чарівником Гаррі Поттером»* [1, с.34].

Можна погодитися, що іноді звертання до художньої літератури як етнографічного джерела вдале й виправдане, та навряд чи від таких рекомендацій і такого стилю спілкування з читачами виграла книга. Зроблена за взірцем справді фундаментальних монографій Ґімбутас, копіюючи її оформлення й структуру, аж до словника термінів, вона значно поступається працям американської дослідниці за рівнем науковості. Останні свого часу спромоглися здобути міжнародне визнання та навіть стати явищем масової культури, не дивлячись на те, що первісно призначалися для доволі вузького кола спеціалістів. Сприйняттю праць Ґімбутас не заважають наявні ретельні посилання на літературу, її стиль викладу – зрозумілий, прозорий, чіткий, доступний як фахівцеві-археологу, так і звичайному читачеві, а водночас гранично науковий, чого не можна сказати про їхній блідий український «рімейк».

Здобутки світової науки вітчизняними дослідниками археологічної минувшини використовуються вибірково, а частково й тенденційно. Варто зазначити, що гіпотезам Марії Ґімбутас навіть не присвячено окремого розділу. На відміну від Ґімбутас, що обґрунтовано вбачала в археологічних культурах Стародавньої Європи єдину цивілізацію, Наталя Бурдо обмежилася лише Трипіллям України й почасти Молдови, розглядаючи його міфологію ізольовано, що навряд чи виправдано. Вітчизняні археологи задля власної зручності, щоб не мати клопотів із румуномовною літературою, взагалі розділили єдину археологічну культуру на Трипілля й Кукутені, тоді, як у світовій науці культура продовжує йменуватися кукутенською або кукутено-трипільською. Тим більше, що сам цей населений пункт є українським: *«Такі назви: Трушешті, Глина, Кашіорелі, Ізвоар, Кукутені, Аріюдж, Лупулуй, Голеркани, Хебешешті і багато інших… Я розпитувала в буковинців, що з тих сторін, – вони казали, що все це села з перевагою українського населення, тільки під сильним тиском румунізації»* [4, с.39]. Останнє зауваження сміливо можна адресувати тим поважним науковцям, хто все ще спекулює на пласкому жарті про трипільців як стародавніх румунів. Західна межа кукутено-трипільської культури є водночас західною межею розселення українських етнічних груп; з їхнім ареалом збіглася, внаслідок багатьох обставин, наша етнічна ніша.

Книга Наталі Бурдо – добротний комерційний проект, покликаний не стільки донести до читача достовірну інформацію, скільки популяризувати приватні колекції трипільської кераміки, створити відповідний імідж тим науковим працівникам, які обслуговують потреби заможних колекціонерів, а також транслювати й нав'язувати масовій свідомості певні ідеї, що типово для сьогодення України.

1. *Бурдо Наталія. Сакральний світ трипільської цивілізації. – К.: Наш час, 2008. – 296 с.*
2. *Гимбутас Мария. Цивилизация Великой Богини: мир Древней Европы. – М.: РОССПЭН, 2006. – 568 с.*
3. *Гуменна Докія. Благослови, мати!: Казка-есей. – Нью-Йорк: Слово, 1966. – 274 с.*
4. *Гуменна Докія. Минуле пливе в прийдешнє: Розповідь про Трипілля. – Нью-Йорк: УВАН, 1978. – 384 с.*
5. *Гуменна Докія. Родинний альбом. – Нью-Йорк: Слово, 1971. – 352 с.*
6. *Крамер Самюэль. Шумеры. Первая цивилизация на Земле. – М.: Центрполиграф, 2002. – 383 с.*
7. *Gimbutas Marija. The Civilization of the Goddess: The World of Old Europe. – San Francisco: Harper&Collins Publishers, 1991. – 529 p.*
8. *Gimbutas Marija. The Goddesses and Gods of Old Europe: 7000 to 3500 BC Myths, Legends and Cult Images. – Berkeley–Los Angeles: University of California Press, 1974. – 304 p.*
9. *Gimbutas Marija. The Language of the Goddess. – London: Thames and Hudson, 1989. – 388 p.*
10. *Gimbutas Marija. The Living Goddesses. – Berkeley–Los Angeles: University of California Press, 2001. – 286 p.*

© КОСТЯНТИН РАХНО, керамолог, етнолог, філолог, кандидат історичних наук (Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, Інститут керамології – відділення Інституту народознавства НАН України), 2012

II
(керамолога, археолога, історика)

•

Книга Наталі Бурдо *«Сакральний світ трипільської цивілізації»* – науково-популярне видання, присвячене ідеології населення трипільської культури. У ній детально описано історію вивчення духовної культури, зроблено спробу студіювати духовні аспекти життя трипільської цивілізації, відображені в археологічних артефактах. Головним джерелом дослідження є глиняні вироби трипільської культури. Авторка проаналізувала знахідки, символіку декору кераміки, піктографічне письмо.

Монографія складається зі вступу, 9 розділів, списку літератури, словника термінів. Наприкінці книги подано короткуінформацію про музеї України й країн близького зарубіжжя, в яких зберігаються колекції старожитностей трипільської культури. Розділи книги поділено на невеликі за обсягом частини, які добре сприймаються читачем.

Перший розділ видання – *«Занурення в глибини сакрального світу та пошуки «коду Трипілля»* – присвячено історії вивчення сакрального світу трипільської цивілізації, знайомству з реконструкцією різних аспектів релігійних уявлень, висвітлених у працях відомих дослідників. Розглянуто кілька найважливіших гіпотез учених щодо знаків і зображень на глиняних виробах трипільців.

У другому розділі – *«Магічний простір трипільського світу»* – описано археологічні знахідки трипільської культури, які є джерелом для різноманітних наукових гіпотез та концепцій. Там читач може ознайомитися зі скороченим курсом теорії первісної магії, магічними обрядами трипільців, предметами, які використовувались під час їх проведення. Це, здебільшого, глиняні вироби(посуд, антропоморфна й зооморфна пластика). Пояснено дію законів, які забезпечували стабільність світового порядку й трипільського суспільства завдяки постійним магічним обрядам.

У третьому розділі – *«Велике жертво-принесення трипільців»* – охарактеризовано найпоширеніший магічний обряд трипільців – жертвоприношення з використанням глиняних виробів.

Четвертий розділ – *«Магічні символи та сакральні образи трипільської цивілізації»* – знайомить читача з символами (зображеннями), виявленими на трипільському мальованому посуді. За твердженнями авторки, знаки й символи на глиняних виробах забезпечували збереження й передачу інформації та священної традиції спілкування людини з потойбічним світом, керування надприродними силами.

У п'ятому розділі – *«Містерії та магія Місяця»* – Наталя Бурдо веде мову про розповсюдження знаків Місяця на трипільському мальованому посуді. Загострено увагу на найдавніших символах Місяця, подано їх характеристику.

У наступному, шостому розділі – *«Божества, відтворені у глині»* – охарактеризовано виготовлені з глини зображення «божеств», які різняться за формою й стилістичними особливостями і виступають у образі жінки, корови, змії і т.д. Проаналізовано різні форми посуду та його декор. Розглянуто типологію трипільських антропоморфних скульптурок, моделі мініатюрних копій різноманітних предметів, їх застосування в трипільців.

У сьомому розділі – *«Богиня, яка має тисячу імен»* – авторка висловила думки дослідників про функції Великої Богині, яка, насамперед, вважалася Великою Матір'ю богів та всього сущого. Її образ утілювався в глиняних жіночих фігурках. З нею пов'язано багато міфів, вірувань, ритуалів.

Також охарактеризовано образи інших богинь еллінських міфів і трипільської культури. Дослідниця зазначила, що трипільський сакральний світ був сповнений оптимізму й віри в могутні сили. Тому в глиняних жіночих фігурках трипільці втілювали постать Великої Богині, яка символізувала тріаду образів – безкінечних перевтілень Богині. В цьому ж розділі охарактеризовано образи трипільських богинь – Богині-Діви й Богині-Матері.

У восьмому розділі – *«Будинок богині»* – проаналізовано трипільські глиняні моделі будівель і символи, нанесені на них. Такі моделі, на думку авторки, використовували в магічних обрядах і священних церемоніях задля підтримки космічної гармонії й постійного оновлення світу.

У дев'ятому розділі – *«Спадщина джерела вічності»* – згадано про успіхи перших дослідників і здобутки сучасних археологів, спелеологів, музеєзнавців у дослідженні

трипільських печер, описано виявлені в них знахідки. За твердженням авторки, ці підземні храми служили для проведення різноманітних обрядів, у яких широко використовували різні побутові предмети, у тому числі й глиняні вироби з мальованою магічною символікою.

Книгу написано в доступній формі, гарно ілюстровано. Щоправда, до малюнків подано не завжди точні й повні анотації. Іноді трапляються ілюстрації без атрибутивних даних, зокрема відсутня інформація про місце віднайдення глиняних виробів і місце їх зберігання. Варто також згадати про ілюстрований словник термінів, уміщений у книзі. Окремі з малюнків не відповідають змісту авторських пояснень. Подам лише кілька прикладів. Авторка зазначила, що терміни *«амфора», «кубки»* – це умовні назви форм посудин. До них подано малюнки посуду з відповідними підписами. Однак до термінів *«валюта», «гусеничка», «знак», «меандр»*, що означають вид орнаменту, також подано зображення мальованого посуду, підписаного *«валюта», «гусеничка», «меандр»*. Отже, можна зрозуміти, що останні зазначені терміни – це не вид декору, а також різновиди посудин. Увагу привертає й тлумачення терміна *«метопа»*, який в одному випадку пояснено як *«прямокутна кам'яна плита, вкрита рельєфним зображенням; ними прикрашали фризи для облицювання монументів та будівель»*, в іншому – вид орнаменту на посудині у вигляді вертикальних прямокутних елементів. На ілюстрації ж зображено мальовану посудину, під якою міститься підпис *«метопа»*.

Подібне спостерігаємо і в поясненнях термінів археологічних культур. Зокрема, термін *«Гумельниця»* потрактовано як археологічна культура епохи міді. На ілюстрації ж зображено мальовану глиняну посудину й антропоморфну статуетку, які підписано *«Гумельниця»*. Те ж саме стосується терміна *«Кукутень»*. Далі, термін *«піфос»* трактується як посудина грушоподібної форми великих розмірів, призначена для зберігання зерна, однак на малюнку, підписаному *«піфос»*, зображено невеликих розмірів макет житла й посуд у ньому. Ймовірно, саме його авторка називає *«піфосами»*. Але через невеликі розміри неможливо навіть уявити, яку ж форму має такий тип посуду. Водночас, за малюнком може скластися хибне уявлення, що *«піфосом»* є все зображення. Тому пояснення деяких термінів у пересічного читача швидше викличуть численні запитання, аніж розуміння витлумачених понять. Авторці потрібно було більш ретельно підійти до укладанння словника термінів та підбору ілюстративних матеріалів до них.

У підрозділі *«Радимо відвідати»* подано нерівноцінну інформацію про музеї, де зберігаються старожитності трипільської культури.

І насамкінець: книга не містить висновків авторки, які зазвичай є логічним завершенням кожної праці.

© ВАЛЕНТИНА ТРОЦЬКА, керамолог, археолог, історик
(Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному,
Інститут керамології – відділення Інституту народознавства НАН України), 2012

- **БУРДО Н.Б., ВІДЕЙКО М.Ю. Трипільська культура. Спогади про золотий вік.** *– Харків: Фоліо, 2008. – 415 с.*
- **ВІДЕЙКО М.Ю. Трипільська цивілізація.** *– К.: Наш час, 2008. – 160 с.*
- **ВІДЕЙКО М.Ю. Шляхами трипільського світу.** *– К.: Наш час, 2008. – 296 с.*

2008 року було опубліковано три науково-популярні книги, присвячені одній з брендових археологічних культур України – трипільській. Автором двох з них став один із провідних українських археологів-трипіллязнавців, кандидат історичних наук Михайло Відейко [2, 3]. Третю книгу він написав у співавторстві з дружиною – кандидатом історичних наук Наталею Бурдо [1]. Понад тридцять років вони вивчають рештки матеріальної й духовної культури трипільців, осмислюють їхню роль в історії й культурі Європи. Автори численних наукових публікацій упродовж 2000-х років активно популяризують спадщину носіїв трипільської археологічної культури в засобах масової інформації, монографіях.

Здавалося б, трипільська культура не потребує популяризації. Вона й так найвідоміша серед широких мас українського населення. Щороку публікуються популярні статті, монографії. Але якість поданої в них інформації досить часто бажає кращого: її занадто міфологізовано й, у багатьох випадках, фальсифіковано, про що неодноразово зазначалося в публікаціях. Тому праці науковців, які блискуче орієнтуються в джерелах, знають про археологічні пам'ятки не з окремих публікацій, а внаслідок *«десятків місяців, проведених у полі»*, через *«сотні пройдених кілометрів»* і *«десятки розкопаних об'єктів»*, через руки яких пройшли *«сотні тисяч знайдених трипільських артефактів»*, є актуальними й затребуваними в суспільстві. Про це, зокрема, свідчить неодноразове перевидання книги Михайла Відейка *«Трипільська цивілізація»* (уперше побачила світ 2002 року), один із підрозділів якої присвячено характеристиці гончарства [2]. Монографія *«Шляхами трипільського світу»* стала своєрідним путівником трипільськими пам'ятками [3].

Мені найбільш імпонує остання за хронологією монографія – *«Трипільська культура. Спогади про золотий вік»* [1]. Значною мірою автобіографічна, вона підсумовує досвід авторів щодо дослідження пам'яток трипільської культури. Саме автобіографічністю, сміливістю суджень і висновків вона вирізняється з-поміж інших видань авторитетних учених, дозволяє поринути у світ археологічних розкопок. Не характеризуючи інших аспектів, яких торкалися дослідники, зверну увагу на керамологічну проблематику, якою пронизана монографія. Це не дивно, оскільки кераміка – найчисленніший і один із найбільш виразних артефактів, завдяки яким трипільська культура набула світової слави.

Перше, що привернуло мою увагу – факти, подані в підрозділі *«Що таке наукові фонди Інституту археології»*, які свідчать про пограбування фондів і кабінетів співробітників установи під час їх перебування у Видубицькому монастирі. Особливо, про анекдотичну ситуацію з глиняною фігуркою ведмедя, виготовленою Наталею Бурдо для розваги дітей. Разом з артефактами її було викрадено з кабінету вченої у Видубичах. Згодом вона потрапила до поважної колекції трипільських старожитностей [1, с.56-57].

У розділі *«Виникнення трипільської культури»* подано коротку, але вичерпну характеристику оздоблення кераміки (15000 фрагментів) з найдавнішого повністю розкопаного поселення трипільської культури – Бернашівки (Вінниччина). У результаті дослідження автори зробили висновок, що близько середини VI тис. до н.е. невеликі громади людей, які походили з різних куточків Західних Карпат, Трансильванії, у пошуках нових земель з якихось причин перейшли карпатські перевали. Між Карпатами й Дністром вони, можливо, об'єднавшись із носіями традицій культур лінійно-стрічкової кераміки, почали будівництво власного нового благодатного світу [1, с.87-88].

Гончарству присвячено окремий розділ – *«Гончарство: світ, створений з глини»* [1, с.186-191]. Він здебільшого дублює інформацію, подану в книзі *«Трипільська цивілізація»*. Зокрема, констатовано, що гончарі трипільської культури використовували для виготовлення посуду формувальну масу, до складу якої входило кілька видів глин. Описано техніку формування виробів. Але з викладеного матеріалу не зрозуміло, які ж зі згаданих авторами круги використовували гончарі трипільської культури – *«швидкий»*, *«повільний»* чи такий, що *«приводився у рух лучковим дрилем»*, і чи взагалі вони ними користувалися. Принаймні, аргументи, наведені в розділі на підтвердження цього факту, непереконливі. Навпаки, відбитки тканин на денцях посуду свідчать саме про невикористання гончарного круга. Зокрема, оглянувши колекцію кераміки з поселення Бернашівка (Вінниччина), що зберігається у фондах Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному, я не віднайшов жодної посудини, яку можна достовірно вважати виготовленою на гончарному крузі. Натомість багато ознак свідчать про те, що гончарі використовували форми-основи (термін, який використовував відомий археолог Олександр Бобринський і його учні) та *«поворотні столики»*. Також помилково зазначено, що *«відновний режим використовувався, насамперед, при обпалюванні розписного посуду»* [1, с.189], оскільки за такого випалювання розмальовувати посуд не було сенсу – його поверхня набувала сірого чи чорного кольору.

Наведені в цьому розділі дані свідчать про те, що гончарну технологію носіїв трипільської культури досі вивчено слабко. Тому вважаю більш досконалим, як для популярного видання, підрозділ *«Мистецтво трипільських гончарів»* монографії *«Шляхами трипільського світу»* [3, с.117-124]. У ньому Михайлу Відейку вдалося, оминувши слабкодосліджені питання,

у доступній формі охарактеризувати місце трипільського гончарства в культурі народів Європи, його технологію й орнаментику. Певні сумніви викликає припущення, зроблене *«британськими археологами»*, що на поселенні Шарафабад (Месопотамія) IV тисячоліття до н.е. *«пересічне домогосподарство»* щорічно розбивало до 86 різних побутових посудин і 200-280 – ритуальних. Його взяв до уваги Михайло Відейко, вирахувавши щорічний обсяг гончарного виробництва на Майданецькому поселенні трипільської культури – 172000 одиниць посуду. На мою думку, така кількість розбитого посуду занадто перебільшена. Принаймні етнографічні матеріали з території України її не підтверджують.

Майже цілковито кераміці присвячено розділи *«Сакральний світ та магічний простір Трипілля»*, зокрема підрозділи *«Священні образи», «Та, що має тисячу імен», «Теракотові богині», «Трипільські химери», «Божества з глини», «Будинок богині», «Трипільський бестіарій», «Містерія місяця», «Обладунки чаклунів та магічні ритуали трипільців»* та *«Священна мова»*. У них, щоправда, подано, на мій погляд, занадто науково як для такого видання авторську думку про символіку антропоморфних і зооморфних образів трипільської кераміки, зображень на них.

Нарешті, надзвичайно цікавими є роздуми Михайла Відейка й Наталі Бурдо про те, ким антропологічно й за національністю були носії трипільської культури, подані в розділі *«Хто такі трипільці»*. Зокрема, вчені критикують широко розповсюджену в археологічній літературі думку Тетяни Пассек про те, що важливу роль у складі племен *«кукутень-трипільської»* спільноти відіграли особи *«вірменоїдного типу»*, що виникла на основі аналізу глиняних антропоморфних статуеток з реалістичними рисами.

Вважаю, що книги Михайла Відейка й Наталі Бурдо, що побачили світ 2008 року, виконують дуже важливу для широких верств українців функцію – доносять набутки академічної науки, формують почуття гордості за власну історію.

1. *Бурдо Н.Б., Відейко М.Ю. Трипільська культура. Спогади про золотий вік. – Харків: Фоліо, 2008. – 415 с.*
2. *Відейко М.Ю. Трипільська цивілізація. – К.: Наш час, 2008. – 160 с.*
3. *Відейко М.Ю. Шляхами трипільського світу. – К.: Наш час, 2008. – 296 с.*

© АНАТОЛІЙ ЩЕРБАНЬ, керамолог, археолог, історик, кандидат історичних наук (Інститут керамології – відділення Інституту народознавства НАН України, Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному), 2012

ВІДЕЙКО М.Ю.
Трипільська цивілізація.
– Київ: Наш час, 2008. – 160 с.

Археологічні культури – забутий і загублений світ, віднайдений науковцями. Одній із них, найвідомішій широкому загалу, присвячено книгу археолога й невтомного популяризатора археологічних знань Михайла Відейка *«Трипільська цивілізація»*. В її назві недарма відлунює всесвітньо відома *«Цивілізація Богині»* – монографія американської дослідниці Марії Ґімбутас, присвячена неоліту та енеоліту Старої Європи, бо відчувається її вплив у оформленні й структурі.

Науково-популярна книга послідовно й цікаво розповідає про здобутки в археологічному вивченні цієї культури; про її періодизацію та залучення новітніх наукових методів до її вивчення; про сільське господарство, металургію й металообробку, видобуток і обробку кременю, гончарство, інші домашні виробництва, торгівлю й обмін, побут трипільців; про трипільську архітектуру й протоміста, трипільську знакову систему й орнаментику; торкається важливих і складних проблем, пов'язаних із Трипіллям.

Кукутено-трипільській культурі пощастило завдяки високому рівню розвитку її гончарного ремесла, довершеності й вишуканості форм і мальовки посуду та дрібної пластики. На неї звернули увагу мистці, її збирають заможні та владні колекціонери, послуговуючись консультаціями науковців. А питання про роль і місце Трипілля в етно-генезі українців усіляко політизується й загострюється. Відповісти на нього намагається й автор книги, спираючись на дані науки. Втім, він визнає, що *«антропологічні матеріали не дають підстав для реконструкції зовнішності всіх без винятку трипільців»*. Своє палке бажання довести, що в трипільцях *«виразно домінує близькосхідний компонент»*, Михайло Відейко підкріплює зверненням до трипільської глиняної пластики: *«…Згадаймо численні «трипільські портрети», реалістичні статуетки з Молдови, Добровод, Майданецького, Володимирівки та багато інших»* [2, с.105-106]. Проте існування саме такого мистецького канону – своєрідного соціалістичного реалізму, що спонукав кукутенців зображати своїх сучасників із максимальною портретною схожістю, очевидно, задля того, щоб при-йдешні покоління переконалися, що вони їм нерідні, викликає великі сумніви.

Археологи вже не раз звертали увагу на часткову зооморфність антропоморфних зображень стародавніх культур, зокрема, на статуетки буго-дністровської, трипільської й багатьох інших ранньоземлеробських культур Центрально-Східної Європи, які мали неприродно

вузькі тулуби і безпосередньо пов'язані з ними довгі шиї, що закінчувалися невеликою голівкою, близькою до пташиної чи зміїної. Дослідники відзначили наявність подібної антропоморфної пластики в комплексах аналогічних передньосхідних і середньоазійських культур [3, с.44]. Про часткову зооморфність азійських антропоморфних статуеток уже було висловлено чимало цікавих теорій. Зокрема, плідною виявилася думка про те, що значна кількість середньоазійських антропоморфних статуеток має черепашачі голови. Її поділяли провідні дослідники неоліту – енеоліту Середньої Азії [4, с.273-274]. Також було висловлено припущення, що зміїну або ж черепашачу голову мали статуетки енеолітичної ель-убейдської культури в Південній Месопотамії [1, с.157]. До думки, що енеолітичні статуетки мають виразні риси рептилій і амфібій, приходило чимало науковців, навіть попри панівні ідеологічні доктрини, що обмежували студіювання релігії й міфології [4, с.373]. У Південній і Центрально-Східній Європі, згідно з дослідженнями археологів, окрім людиноподібних статуеток із зовнішністю змій, жаб, ящірок і черепах, у енеоліті побутували також міксантропічні образи птахів, тварин, риб. Скульптурні зображення енеолітичної богині-птахи мають дзьоб чи великий загострений ніс, довгу шию, жіночі груди, часом неприродно великого розміру, крила чи крилоподібні виступи й підкреслено виділені жіночі сідниці з качиними, лебединими чи яйцеподібними обрисами. Вони часто не мали рота, а на голові в них могла бути позначена зачіска чи корона. Зображали ці божества, як правило, в сидячому положенні, хоча горішня частина тулуба могла бути, як у птахів, нахилена вперед. Жінку-ведмедицю втілювали в глині як матір із дитиною. Богиня-змія на антропоморфних зображеннях поставала в йогічній позі, зі змієподібними руками й ногами. У тих випадках, коли її голова мала антропоморфні риси, в неї були очі й великий рот. Ці скульптурки можна було пізнати за змієподібними обрисами голови й за хвилястими лініями, що їх вкривали [8; 9; 7; 10]. І саме ці глиняні зображення із крилоподібними відростками, пташиними дзьобами й головами черепах, змій і ящерів Михайло Відейко, попри різні свої зроблені із запобіжною метою обережні висловлювання про те, що зображення можуть не мати нічого спільного із реальним виглядом трипільців-кукутенців, упевнено зве *«статуетками з портретними рисами», «реалістичними статуетками», «статуетками з реалістичними голівками»* та робить за ними графічні реконструкції зовнішнього вигляду людей [2, с.104-105]. Багато в чому його позиція, окрім упередженості, також зумовлюється застарілими методологічними засадами, зокрема, жорстким слідуванням класичному марксистському, точніше, плехановсько-ленінському розумінню мистецтва як прос-того відображення об'єктивної реальної дійсності. Ясна річ, що такий підхід не має нічого спільного з міфологічним мисленням традиційного суспільства, а у світлі новітніх досягнень світової етнології й археомистецтвознавства виглядає анахронічним і зовсім неприйнятним. Не кажучи вже про те, що стародавні народи ніколи не ставили собі за мету зображати своїх представників максимально реалістично. І якщо застосувати прямолінійні намагання Михайла Відейка до середньовічного мистецтва скандинавів, то вийде, що вікінги насправді були монголо-їдами, очевидно, ще й тюркомовними, адже зображали людей переважно пласколицими, вилицюватими, з малим приплюснутим носом і невеличкими, близько посадженими очицями, рідкою борідкою або й безбородими.

Саме цю теорію відображення, тобто насправді такого собі пасивного й бездіяльного споглядання й механічного репродукування дійсності, що в марксизмі становила основу діалектико-матеріалістичного пізнання, прикладає Михайло Відейко й до шумерського епосу,

щоб довести, ніби епічна країна Аратта не має нічого спільного із Трипіллям і Середнім Подніпров'ям [2, с.126-128]. При цьому він ігнорує такі літературознавчі й фольклористичні аспекти, як гіпербола й епічне перебільшення, що є головними особливостями художньої структури епосу. Фольклор узагалі любить гіперболу – ідеалізуючу або ж сатиричну, та лише в епосі перебільшення стає основним формотворчим елементом. Тільки там гіпербола є засобом типізації, неодмінним способом створення тієї самої величної ідеальної дійсності, зображення якої відрізняє й виділяє епос з-поміж інших жанрів, а зниження гіперболи, руйнування естетичної форми епосу є кінцем його творчого, продуктивного буття. Тому не варто шукати в цьому гіперболізуючому мистецтві точних документальних вказівок на відстань до країни Аратти чи на її корисні копалини, адже образ багатства «того» світу, до якого належали в міфологічній моделі чужі, «тридев'яті» землі, неодмінно включав у себе всі можливі цінності, а шлях до них минав усі необхідні з точки зору міфічної географії потойбіччя перепони. Очевидно, потреба в запереченні ототожнення шумерської епічної Аратти з поселеннями трипільської культури полягає в тому, що в праісторії України державність не повинна знайтися надто рано.

Особливу занепокоєність Михайла Відейка викликають трипільські глиняні таблички з Волині, які були в колекції видатного українського археолога Валентина Даниленка. Він не може просто відмахнутися від них як від вигадки: *«Легенди про ці таблички серед археологів ходять давно, і є люди, які їх бачили. Відомо, що ці речі передав В.Даниленкові хтось із Волині. Молдавський археолог В.Маркевич показував мені зроблені ним власноручно замальовки знаків з такої таблички. Найбільше вони нагадували документи з Шумеру протописьмового періоду, тобто мали б датуватися другою половиною IV, а то й початком III тис. до Христа»*. Тому автор вдається до припущення, що табличка справжня, але з Шумеру й перебувала в довоєнній Польщі у якомусь приватному музеєві східних старожитностей [2, с.94-95]. Слід зазначити, що в роботах совєтських і багатьох постсовєтських археологів спостерігається свідоме й цілеспрямоване приниження рівня суспільно-економічного й політичного розвитку певних спільнот давнини. Це було пов'язано з методологічними принципами історичного матеріалізму, на яких базувалися дослідження вчених. До всього, на методологію накладалися певні ідеологічні догми, що поширилися в науці в першій половині – середині XX століття. Оскільки, за панівною в той час думкою вчених та ідеологів, ті чи інші етноси минулого не дотягували до рабовласницької формації, то виникала необхідність обґрунтувати більш низький рівень їхнього розвитку [5, с.60-61, 224]. Спільнотам Північного Причорномор'я ідеологія відмовляла в можливості досягнути того, що вважалося здобутками давніх цивілізацій Близького Сходу. Писемність, зокрема, могла побутувати лише в класовому суспільстві, існування якого, як і державності, в носіїв трипільської культури заперечувалося. Ці ідеологічні установки, про існування яких у минулому наважуються говорити не всі сучасні вчені, дозволяють зрозуміти, чому більшість трипільських артефактів зі знаками досі, як підтверджує Михайло Відейко, не опубліковано [2, с.94].

Одночасно визнається, що з приводу мови трипільців нині існують інакші думки: *«Є, наприклад, комп'ютерна модель розпаду індоєвропейської прамови, яка, навпаки, підтверджує індоєвропейськість мови носіїв балканських неолітичних культур, а отже, і пов'язаної з ними спільноти Кукутень-Трипілля. Ця ж модель, до речі, не виключає паралельного формування індоєвропейських мов степового населення, яке дехто вважає*

єдиним носієм цих мов... Отже, у лінгвістичних студіях останнє слово ще не сказане» [2, с.106]. Деструктивна роль «курганних» народів по відношенню до землеробської Старої Європи теж нині ставиться під сумнів [2, с.108]. Це наводить на думки, що поволі, але невпинно в науці триває дійсний поступ. І ще один висновок книги важливий: *«Цікаво, що періодизація Трипілля-Кукутень майже збігається з ритмікою культурогенезу в Месопотамії... Цікаво й те, що збіглися також суспільно-економічні зрушення в історії давніх народів: виникнення перших міст, розквіт ремесел, обміну й торгівлі»* [2, с.117]. Хронологія й періодизація пам'яток доби міді та бронзи України давно зіставлені з Дворіччям та Стародавнім Єгиптом, показано синхронність їхнього розвитку, однакові його щаблі, спільні одночасні досягнення [6, с.36-142]. Той факт, що навіть доволі скептично настроєні дослідники почали це визнавати, налаштовує на оптимізм і спонукає думати, що в майбутньому українська наука все ж позбудеться тягаря марксистської теорії суспільно-економічних формацій.

1. *Антонова Е.В. Очерки культуры древних земледельцев Передней и Средней Азии: Опыт реконструкции мировосприятия. – М.: Наука, 1984. – 262 с.*
2. *Відейко М.Ю. Трипільська цивілізація. – К.: Наш час, 2008. – 160 с.*
3. *Даниленко В.Н. Космогония первобытного общества // Начала цивилизации. – Екатеринбург–М.: Деловая книга; Раритет, 1999. – С.5-116.*
4. *Массон В.М. Средняя Азия и Древний Восток. – М.–Л.: Наука, 1964. – 467 с.*
5. *Тишкин А.А., Дашковский П.К. Социальная структура и система мировоззрений населения Алтая скифской эпохи. – Барнаул: Издательство Алтайского университета, 2003. – 430 с.*
6. *Чмихов Микола. Від Яйця-Райця до ідеї Спасителя. – К.: Либідь, 2001. – 432 с.*
7. *Gimbutas Marija. The Civilization of the Goddess: The World of Old Europe. – San Francisco: Harper&Collins Publishers, 1991. – 529 p.*
8. *Gimbutas Marija. The Goddesses and Gods of Old Europe: 7000 to 3500 BC Myths, Legends and Cult Images. – Berkeley–Los Angeles: University of California Press, 1974. – 304 p.*
9. *Gimbutas Marija. The Language of the Goddess. – London: Thames and Hudson, 1989. – 388 p.*
10. *Gimbutas Marija. The Living Goddesses. – Berkeley–Los Angeles: University of California Press, 2001. – 286 p.*

© КОСТЯНТИН РАХНО, керамолог, етнолог, філолог, кандидат історичних наук
(Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному,
Інститут керамології – відділення Інституту народознавства НАН України), 2012

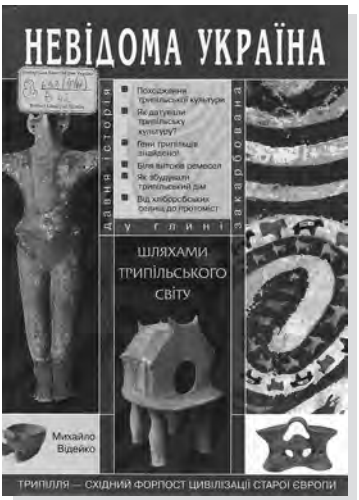

ВІДЕЙКО М.Ю.
Шляхами трипільського світу.
– К.: Наш час, 2008. – 296 с.

«*Шляхами трипільського світу*» – чергова науково-популярна книга археолога Михайла Відейка, присвячена кукутено-трипільській культурі. Її назва перегукується з відомою книгою Юрія Шилова *«Шляхи аріїв»*. Щоправда, у цій публікації значно менше, аніж в інших книгах, відведено місця полеміці з ідеями його постійного опонента.

Навпаки, у ній відчуваються поступ і чималі зрушення в осмисленні Трипілля. Бурхливі успіхи сучасних методів досліджень і відкриття мовознавців, істориків та інших учених на очах коректують поширені у вітчизняній археології ідеї. Після публікацій авторитетних антропологів [7] автор поступово відмовився від попередніх поглядів і був змушений визнати, що *«антропологічний склад частини слов'ян, особливо болгар – носіїв так званого понтійського комплексу ознак сформувався на основі південноєвропео-їдного субстрату. Це ж значною мірою стосується й українців – представників дніпровсько-карпатської групи антропологічних типів, котрі за комплексом морфофізіологічних ознак займають проміжне положення між північними та південними європеоїдами, тяжіючи до останніх. Південноєвропеоїдний компонент широко представлений в трьох із чотирьох антропологічних зонах України: центральній, західній та південній. З усього викладеного вище цілком можна зробити висновок, що трипільські племена, чисельність яких в епоху розквіту Кукутень-Трипілля могла досягати сотень тисяч, відіграли важливу роль у формуванні генофонду пращурів українського народу – етносу півдня Східної Європи, фізичні риси якого почали формуватися задовго до появи на історичній арені слов'янства…»* [2, с.92].

Одночасно все ще залишилося прямолінійне сприйняття трипільської антопоморфної пластики як реалістичних автопортретів їхніх творців, що зародилося в 40-х роках XX століття, за часів панування марксистської ідеології й марризму [6]. Не випадково в трипільцях убачали антропологічних вірменоїдів – це було пов'язано з тією важливою роллю, що відводилася вірменам і вірменській мові в марристській яфетичній теорії. Навіть після розгрому даної теорії саме такий підхід до прадавнього мистецтва, що ігнорував факт значно більш пізнього виникнення реалістичного канону греків, етрусків і римлян, лишився в археологічній науці. От і Михайло Відейко в повній відповідності до марксистського, плехановсько-ленінського розуміння естетики гадає, що *«трипільці залишили нам у спадок образи, закарбовані у теракоті – доволі тепер вже численних екземплярах «трипільських*

портретів», що відтворюють статуетки з реалістичними рисами обличчя. Ця портретна галерея нині налічує кілька десятків зображень. Однак ми можемо тільки здогадуватися, чиї то портрети». І навіть успішно витлумачує зображення: *«Статуетки яскраво відтворюють образ того, хто перебуває у екстатичному стані або у трансі, знаходячись поміж вищих сил, або звертаючись до них, виголошуючи закляття. Може, це реальні представники общини – чародії, що після смерті стають богами й заступниками своїх нащадків»* [2, с.92]. Як відомо, іконографію трипільської глиняної пластики використовували як один із аргументів семітської належності Трипілля [4, с.84-91; 5, с.107]. При цьому ігнорували помітну часткову зооморфність, міксантропічність статуеток, у тому числі, наявність у них ознак зовнішності птахів, рептилій і амфібій. Подібні міфологічні образи типові для мистецтва ранньоземлеробських цивілізацій. Наприклад, згідно з численними шумерськими описами, тамтешні боги й богині звичайно вельми схожі на людей. Однак не в усьому, бо існують архаїчні, датовані 5000 роками до н.е., глиняні фігурки, що надають їм явно зміїні риси. Подібні статуетки дуже схожі, на думку дослідників Дворіччя, з тими, що знайдені в таких віддалених регіонах на північ від Чорного моря, як Карпати й Трансильванія, й також визнаються зображеннями божеств [3, с.101].

Так само нічим не підтверджено су-дження, що саме з *«Малої Азії чи більш віддалених регіонів… можна простежити витоки сакрального світу трипільців»* [2, с.92], тому що дослідниками вже давно показано уніфікованість і єдність сакрально-культової сфери Південної й Центрально-Східної Європи за доби енеоліту бронзи [9; 8; 10; 11]. Жодних етнологічно-релігієзнавчих обґрунтувань не має думка, нібито *«в основі сакрального комплексу Трипілля лежала ідея відтворення (досягнення шляхом виконання певних ритуалів освячення) найвищої мети – безсмертя людської душі»* [2, с.181]. Очевидно, вона повинна підтримувати постулат про малоазійсько-близькосхідне походження трипільців, яким насправді, мабуть, був властивий метемпсихоз. Натомість дуже цікаво, що Михайло Відейко відкидає марксистські уявлення як про первіснокомуністичний лад Трипілля, можливо, через те, що цієї точки зору дотримувався його опонент Юрій Шилов, так і про матріархат миролюбних хліборобів, розглядаючи трипільську зброю й трипільські війни [2, с.184-207]. Західноєвропейські археологи дійшли висновку, що *«прийшов час відмовитися від уявлення, що пастухи – кінні воїни або взагалі вершники мали будь-яке відношення до поширення у Європі індоєвропейських мов чи протоіндоєвропейців»* [2, с.87]. Це перегукується з тим, як бачать проблему мовно-етнічної належності Трипілля та його взаємин зі степовими номадами українські етнологи [1, с.10-16].

Також справляють враження екскурси про історію дослідження трипільських старожитностей, нинішній стан студій і небезпеку для пам'яток, про природу й клімат у часи трипільців, їхнє хліборобство й тваринництво, гончарство, адже трипільським часам, за вдалим спостереженням автора, більше личить назва *«керамічний вік»* [2, с.117], обробку кременю, металургію й ковальство, ткацтво, про трипільську архітектуру. Дуже цікавим у праці Михайла Відейка є розділ про трипільську писемність, хоча він і не позбавлений тенденційності та гіперкритицизму [2, с.160-180]. Сильною стороною книги є те, що Трипілля розглядається не ізольовано, а в контексті решти тогочасних культур Європи, а також на основі найновітніших відомостей про досягнення світової науки.

Особливо вражають дані лінгвістичного комп'ютерного моделювання, що буквально поставили українських археологів перед фактом. Учені з Нової Зеландії Рассел Ґрей

та його аспірант Квентін Аткінсон з факультету психології Оклендського університету, *«використовуючи відповідне програмне забезпечення та потужну обчислювальну техніку, мали змогу генерувати багато тисяч мовних дерев, а потім провести їх статистичну обробку. В результаті вони отримали заповідну* (sic! – К.Р.) *дату, яка визначала абсолютний вік праіндоєвропейської мови – 9800-7800 років, тобто із точністю до 2000 років. Дата появи гілок припадає на 8700-ті роки, коли на стовбурі з'явилася предківська гілка хеттів. Все це означає, що носії неолітичних культур балканського півострова та їх нащадки із великим ступенем вірогідності можуть належати до індоєвропейської мовної сім'ї. До епохи трипільської культури можна віднести дві точки розділення мов – 6900 та 6500 років тому, що відповідатиме частково Трипіллю А та Трипіллю ВІ, тобто першій половині V тис. до н.е. Наступні поділи, які можуть стосуватися ареалу поширення трипільської культури, відбуваються вже після її зникнення з історичної сцени. Отримана картина не протирічить даним генних досліджень, про які йшлося вище, бо отримана хронологія мовних зрушень відповідає часові появи у Європі генних мутацій групи T/J. А що ж степовики? Виявляється, що і для них на мовному дереві можна знайти місце. Тільки буде воно десь на рівні 7000-5000 років тому і відображатиме їхні контакти з мирними хліборобами, зафіксовані археологічно»* [2, с.86-87, 89]. Можливо, з часом, під тиском нових даних допоміжних історичних дисциплін, археологи спроможуться дати відповіді на питання, що виникають. Якщо трипільська культура в межиріччі Дністра й Дніпра була периферією близькосхідної чи балканської землеробської цивілізації, як прийнято вважати, то чому найбільші протоміста Тальянки, Небелівка, Майданецьке, Доброводи, Вільховець виникли тут, а не там? Якщо Трипілля – *«східний форпост»*, периферія, то де був центр?

А поки що книга Михайла Відейка слугує певною мірою зібранням новин археології та основних наукових відомостей про трипільську культуру.

1. *Балушок Василь. Проблема трипільського спадку в Україні і питання індоєвропейської прабатьківщини // Народна творчість та етнографія. – 2005. – №3. – С.10-17.*
2. *Відейко М.Ю. Шляхами трипільського світу. – К.: Наш час, 2008. – 296 с.*
3. *Гарднер Лоренс. Цари Грааля и потомки Адама и Евы. – М.: Вече, 2001. – 360 с.*
4. *Залізняк Л.Л. Нариси стародавньої історії України. – К.: Абрис, 1994. – 255 с.*
5. *Залізняк Л.Л. Первісна історія України. – К.: Вища школа, 1999. – 263 с.*
6. *Пассек Т.С. К вопросу о древнейшем населении в Днепровско-Днестровском бассейне // Советская этнография. – М.–Л., 1947. – Вып.VI-VII. – С.29-38.*
7. *Сегеда Сергій. Антропологічні риси творців трипільської культури // Народна творчість та етнографія. – 2005. – №3. – С.18-21.*
8. *Gimbutas Marija. The Civilization of the Goddess: The World of Old Europe. – San Francisco: Harper&Collins Publishers, 1991. – 529 p.*
9. *Gimbutas Marija. The Goddesses and Gods of Old Europe: 7000 to 3500 BC Myths, Legends and Cult Images. – Berkeley–Los Angeles: University of California Press, 1974. – 304 p.*
10. *Gimbutas Marija. The Language of the Goddess. – London: Thames and Hudson, 1989. – 388 p.*
11. *Gimbutas Marija. The Living Goddesses. – Berkeley–Los Angeles: University of California Press, 2001. – 286 p.*

© КОСТЯНТИН РАХНО, керамолог, етнолог, філолог, кандидат історичних наук (Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, Інститут керамології – відділення Інституту народознавства НАН України), 2012

ВОРОБЙОВА І.А.
Чарівний світ народного мистецтва. Косівський розпис: Комплект наочних посібників для дошкільних закладів та початкової школи.
– Харків: ТОВ Видавництво «Ранок», 2008. – 10 арк.

Ілюстрований посібник *«Чарівний світ народного мистецтва. Косівський розпис»* [1] Ірини Воробйової, рекомендований для проведення занять з дітьми дошкільного й молодшого шкільного віку, що побачив світ 2008 року в харківському видавництві *«Ранок»*, є частиною серії *«Демонстраційний матеріал з образотворчого мистецтва»*, до якого входять наочні посібники: *«Чарівний світ народного мистецтва. Опішнянський розпис»* [2]; *«Чарівний світ народного мистецтва. Петриківський розпис»* та робочі зошити до кожного з них. Не зайве наголосити на тому, що ідея видання надзвичайно актуальна в умовах сучасного дефіциту навчальної друкованої продукції на тему гончарства. Враховуючи необхідність формування національної самосвідомості, усвідомлення важливості збереження етнічної пам'яті в підростаючого покоління, сучасним педагогам особливу увагу слід звертати на активний пізнавальний процес, що досягається, у тому числі, й наочними засобами навчання. Проте виявлені недоліки видання, що містяться в посібнику, не допустимі в подібних матеріалах, а відтак нівелюють його значення. Посібник, передовсім, мав би формувати правильні уявлення про косівську мальовку, як це заявлено в назві. Насправді ж, більшість із зображених у ньому і видаваних за косівські мотиви декору не притаманні косівським виробам. Неприпустимою є й візуалізація спотворених форм так званої косівської кераміки, наприклад, *«горняток-двійняток»*, а також глиняної іграшки, що силуетами нагадує дерев'яні й пластмасові промислового виробництва минулого століття.

Зміст усіх структурних підрозділів методичних рекомендацій *(«Історія Косова», «Косівщина – центр гуцульського народного мистецтва», «Площинні форми посуду», «Характерні ознаки косівського розпису», «Основні елементи косівського розпису», «Своєрідна техніка виконання косівських майстрів», «Фігурний посуд», «Своєрідність гуцульських кахлів», «Скульптура для дітей», «Деякі рекомендації щодо роботи з дітьми»)* дає уявлення про політ авторської фантазії на тему гончарства, який мало ґрунтується на сучасних наукових знаннях.

Про основне, тобто про косівську мальовку, якій, власне, й присвячено видання, подано інформацію у вигляді тез у дуже мінімальному обсязі.

Поставлені завдання альбому: *«ознайомити дітей з історією виникнення розпису; навчити бачити і розрізняти різні елементи розпису; показати послідовність і способи нанесення елементів розпису; навчити вписувати подані елементи в певні геометричні та силуетні форми відповідного кольору; познайомити дітей з технікою малювання, підвести*

їх до власного творчого процесу; розвивати естетичні смаки дітей та сприяти розумінню творів народного мистецтва» залишилися нереалізованими.

Подібні видання спотворюють уявлення підростаючого покоління українців про народне мистецтво. Відтак є більш шкідливими, аніж корисними в навчальному процесі. Зважаючи на нагальну потребу в посібниках з гончарства, альбом потребує ретельного доопрацювання під керівництвом фахівців відповідного профілю, насамперед керамологів і мистецтвознавців, із наступним перевиданням.

P.S.: *Посібник було представлено в номінації «КерамҐАНДЖ–2008» (публікації з нікчемними керамологічними сюжетами) V Національного конкурсу публікацій на теми керамології, гончарства, кераміки в Україні (за публікаціями 2008 року) «КеГоКе–2011»*

1. *Воробйова І.А. Чарівний світ народного мистецтва. Косівський розпис: Комплект наочних посібників для дошкільних закладів та початкової школи. – Харків: ТОВ Видавництво «Ранок», 2008. – 10 арк.*
2. *Щербань Олена. [Воробйова І.А. Чарівний світ народного мистецтва: Опішнянський розпис: Комплект наочних посібників для дошкільних закладів та початкової школи. – Харків: ПП «АНГРОПЛЮС», 2007. – 11 с.] // Бібліографія українського гончарства. 2007: Національний науковий щорічник /За редакцією доктора історичних наук Олеся Пошивайла. – Опішне: Українське Народознавство, 2011. – Вип.9. – С.179-181.*

© ОЛЕНА ЩЕРБАНЬ, керамолог, кандидат історичних наук, 2012

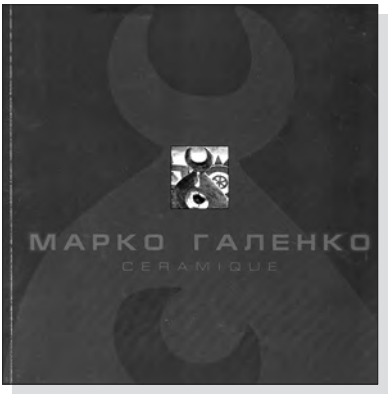

МАРКО ГАЛЕНКО: CERAMIQUE: Каталог.
– Запоріжжя: ТОВ «Привоз Принт», 2008. – 36 с.: іл.

Один із способів популяризації досягнень сучасних художників-керамістів і гончарів – видання каталогів їхніх творів. Важливо, щоб вони доносили до людей правдиву, перевірену інформацію, не спотворену буденним поспіхом, узвичаєною недбалістю чи фаховою необізнаністю. Основні недоліки багатьох каталогів кераміки, які видаються нині, – неповна й неточна інформація про вироби (матеріал, техніка, час виготовлення виробу, його розміри) та їхніх авторів, украй рідко зазначається історія побутування й місце зберігання представленого твору.

2008 року побачили світ кілька каталогів, присвячених кераміці. Один із них презентує творчість відомого київського художника-кераміста, члена Національної спілки художників України Марка Галенка. Поліграфічне оформлення видання викликає захоплення: яскраве, багато ілюстроване якісними фотографіями; наприкінці подано фото автора робіт.

Каталог присвячено винятково кераміці, проте на першій сторінці подано малюнки двох гербів, автором яких, імовірно, є Марко Галенко, про що згадано наприкінці видання. Незрозуміло, яке відношення вони мають до глиняних творів майстра і чому їх розміщено на початку каталогу. Наприкінці видання міститься коротка біографічна довідка про Марка Галенка, яка й дає всю інформацію (дуже скупу) про основні віхи творчої діяльності художника-кераміста.

Ні вступного слова, ні пояснень до каталогу не подано. Не зазначено також і його тему. Незрозумілим залишається й принцип підбору ілюстрацій – чи це роботи мистця за певний період, чи вони присвячені висвітленню якоїсь конкретної теми, чи, можливо, ці твори були представлені на якійсь виставці. В каталозі про це нічого не сказано. Усі ілюстрації атрибутовано дуже фрагментарно, хоча й за одним принципом: подано назву роботи (українською й англійською мовами), матеріал (перелік не завжди повний) і розмір (на жаль, у скульптур зазначено лише висоту). Біля жодної з робіт не зазначено техніку виконання. Жодна робота немає датування, що унеможливлює вивчення творчого розвитку художника-кераміста.

Хоча подібні каталоги й мають ознайомлювати зі здобутками мистців, їхніми вподобаннями й ілюструвати еволюцію їх творчості, згадане видання, на жаль, не дає вичерпної інформації про творчість представленого художника кераміста.

© ОКСАНА ЛИКОВА, керамолог
(Інститут керамології – відділення Інституту народознавства НАН України, Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному), 2012

КЕРАМОЛОГІЧНЕ ТРИКНИЖЖЯ «ГОНЧАРНИЙ ЗДВИГ ДОНБАСУ»:

•ПОШИВАЙЛО ОЛЕСЬ.
Гончарна велич і трагедія Макарового Яру доби Розстріляного Відродження.
– Опішне: Українське Народознавство, 2008. – 240 с.: іл. (Керамологічне трикнижжя «Гончарний здвиг Донбасу», книга 1; Академічна керамологічна серія «Гончарні школи України», випуск 1)

•ОВЧАРЕНКО ЛЮДМИЛА.
Макарово-ярівський осередок гончарної освіти в Україні.
– Опішне: Українське Народознавство, 2008. – 160 с.: іл. (Керамологічне трикнижжя «Гончарний здвиг Донбасу», книга 2; Академічна керамологічна серія «Гончарні школи України», випуск 1)

•ГОНЧАРСТВО МАКАРОВОГО ЯРУ КІНЦЯ XIX – СЕРЕДИНИ XX СТОЛІТТЯ:
Документи і матеріали /Упорядник і автор переднього слова Олесь Пошивайло, пошукач Людмила Овчаренко.
– Опішне: Українське Народознавство, 2008. – 400 с.: іл. (Керамологічне трикнижжя «Гончарний здвиг Донбасу», книга 3; Академічна керамологічна серія «Гончарні школи України», випуск 1)

Фундаментальне наукове керамологічне трикнижжя *«Гончарний здвиг Донбасу»* доцільно розглядати крізь призму мікроісторії. Це антропологічно орієнтований напрям в історичній науці, який займається вивченням малих територій і популяцій (містечко, село, окрема родина) минулого з метою вивчення повсякденного життя й ментальності «маленької людини», що традиційно губилася в історії. Мікроісторичний аналіз має на меті студіювання приватних явищ, що відбувалися в житті окремих людей минулого, з метою виявлення панівних уявлень і тенденцій у суспільстві загалом.

Мікроісторія виникла в 1970-ті роки в Італії завдяки зусиллям ультралівих науковців Джованні Леві та Карло Гінзбурга як реакція на захоплення західноєвропейськими дослідниками соціальною історією в дусі Школи анналів та наступну кризу останньої [4].

Становлення мікроісторії як окремої сфери наукових досліджень пов'язується із добою постмодерну в гуманітарних науках. Один із ідеологів цього напрямку проголошував: *«Настав час мікроісторії, котра в своїх надто вузьких і тому важкодоступних рамках шляхом співставлення численних джерел вивчає соціальні практики, самосвідомість, зв'язки споріднення, життєвий шлях окремих індивідів і цілих родин разом зі своїми уявленнями й цінностями, котрі вони з собою несуть»* [5, с.240]. З'явившись в Україні внаслідок певних ліволіберальних постмодерністських ухилів і протистояння в гуманітарних науках між національно орієнтованими й ультраліберальними вченими, мікроісторія досі переважно була прикметою вітчизняної медієвістики. У *«Гончарному здвигові Донбасу»* її принципи й підходи перенесено на першу половину XX століття.

Мікроісторія більшою мірою бере до уваги документи минулого [1, с.365]. Тому надзвичайно важливою відразу ж виступає третя книга – *«Гончарство Макарового Яру кінця XIX – середини XX століття: Документи і матеріали»*, що є корпусом польових, речових і архівних матеріалів та допомагає зрозуміти, на підставі чого автори дійшли до своїх висновків. Насправді вона фактично є першою, якщо розглядати з погляду хронології наукових пошуків. Дві попередні книги зосередилися на напрочуд вдалих, просто таки класичних об'єктах для мікроісторичних досліджень. У центрі монографій провідного українського керамолога, доктора історичних наук, професора Олеся Пошивайла та відомого дослідника гончарного шкільництва, кандидата історичних наук Людмили Овчаренко – *«Гончарна велич і трагедія Макарового Яру доби Розстріляного Відродження»* та *«Макарово-ярівський осередок гончарної освіти в Україні»* – доля Макарово-ярівської керамічної кустарно-промислової школи (1927–1935), життєвий шлях її засновника й завідувача Павла Дубинського, його родини, а також викладачів і колишніх учнів закладу.

Kresy Wschodnie України зараз привертають увагу не лише політологів і соціологів, але й істориків, етнологів, керамологів. Сучасна історична наука демонструє відкритість для різних методів історичного аналізу, застосовуючи як макро-, так і мікроісторичний аналіз. Більше того, вкрай складно відділити один від іншого, і така мета не ставиться в якості окремого завдання. Так усі принципи макроісторії можуть бути реалізовані в локальних, регіональних дослідженнях, які вивчають увесь спектр історії місцевості і її соціальних структур. Унаслідок цього складається максимально цілісна картина, що становить собою зразок мікроісторії, у якій відображено риси макроісторії (мікроісторія є можливістю змоделювати історичний процес у максимально локальному масштабі). Тут, в обмеженому просторово-часовому «континуумі», легше наблизитися до окремої людини, до малої групи, ніж за підходу «макроскопічного». Місце прикладу тепер прагне зайняти казус – одноразовий випадок, функція якого полягає в тому, щоб утвердити свою абсолютну нетиповість перед лицем існуючих норм і критеріїв оцінки. Казус – це форма проблематизації як такої [4, с.187; 3]. Таким історичним казусом є діяльність за часів Розстріляного Відродження єдиної в Луганщині Макарово-ярівської керамічної школи, що досліджується авторами максимально повно й вичерпно.

Звертаючись до історії «забутих людей», маргіналів, переможених, вивчаючи окремі об'єкти, мікроісторія не ставить за завдання створити інтегральну карту минулого в масштабі 1:1, не будує утопій вичерпного опису тієї чи іншої культури. Як і філологія, мікроісторія культури працює за принципом синекдохи, розробляючи окрему ділянку історичної реальності

й роблячи на його основі висновки про культуру загалом. Скерування мікроісторичного дослідження відкрите для розуміння широких історичних зв'язків і теоретичного осмислення і в той же час змінююче, завдяки своїм історичним *«зйомкам ближнім і великим планом»*, погляд на історичне ціле [1, с.365-366; 2, с.201]. Так само й Макарово-ярівська керамічна кустарно-промислова школа слугує приводом і засобом зробити загальні висновки щодо вітчизняного гончарного шкільництва, долі українського населення й української культури Східної України, перебігу й форм большевицького геноциду та, до певної міри, й майбутнього українців як нації.

1. *Зенкин Сергей. Микроистория и филология // Казус: Индивидуальное и уникальное в истории – 2006. – М.: Наука, 2007. – Вип.8. – С.365-377.*
2. *Медик Ханс. Микроистория // THESIS. – М.: Институт гуманитарных историко-теоретических исследований имени А.В.Полетаева, 1994. – Вып.4: Научный метод. – С.193-202.*
3. *Олейников Андрей. Микроистория и генеалогия исторического опыта // Казус: Индивидуальное и уникальное в истории – 2006. – М.: Наука, 2007. – Вып.8. – С.379-393.*
4. *Польская С.А. Микроистория в зеркале исследований современной французской медиевистики // Новая локальная история. – Ставрополь: Издательство Ставропольського государственного университета, 2003. – Вып.1: Новая локальная история: методы, источники, столичная и провинциальная историография: Материалы первой Всероссийской научной Интернет-конференции. Ставрополь, 23 мая 2003 г. – С.174-193.*
5. *Про Антуан. Двенадцать уроков по истории. – М.: Российский государственный гуманитарный университет, 2000. – 336 с.*

© КОСТЯНТИН РАХНО, керамолог, етнолог, філолог, кандидат історичних наук (Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, Інститут керамології – відділення Інституту народознавства НАН України), 2012

ОВЧАРЕНКО ЛЮДМИЛА.
Макарово-ярівський осередок гончарної освіти в Україні.
– Опішне: Українське Народознавство, 2008. – 160 с.: іл. (Керамологічне трикнижжя «Гончарний здвиг Донбасу», книга 2; Академічна керамологічна серія «Гончарні школи України», випуск 1)

У сучасних гончаротворчих процесах особлива роль належить системі гончарного шкільництва. Від успадкування професійних гончарських знань значною мірою залежать технологія виготовлення, форми й декор виробів народних майстрів, окремі аспекти їх соціально-економічного розвитку. З останньої чверті XIX століття й донині актуальні завдання творчого поступу українського гончарного художнього промислу, збереження національної ідентичності значною мірою реалізуються через осередки передачі професійних гончарських знань – гончарні школи. У 1980-х – на початку 2000-х років, за умов остаточного занепаду збережених до початку XXI століття гончарних осередків, дослідники народної художньої культури зверталися до досвіду гончарного шкільництва в Україні як ефективного засобу підтримки художнього промислу, але регіональні особливості передачі професійних гончарських знань донині вивчено недостатньо. На території України винятком є лише один із центрів гончарного шкільництва, який став об'єктом спеціального керамологічного дослідження. 2008 року побачила світ монографія опішнянського керамолога Людмили Овчаренко *«Макарово-ярівський осередок гончарної освіти в Україні»*, в якій проаналізовано макарово-ярівський центр гончарного шкільництва Донбасу [2]. Це перше в українській керамології наукове дослідження ролі й місця єдиної в Луганщині гончарної школи регіонального значення – Макарово-ярівської керамічної кустарно-промислової школи (1927–1935). Монографія є частиною (другою книгою) керамологічного трикнижжя *«Гончарний здвиг Донбасу»*, першим випуском академічної керамологічної серії *«Гончарні школи України»*, кожне наступне видання якої *«міститиме максимально відому інформацію про передумови відкриття, діяльність та причини закриття гончарної школи, її навчальні плани та програми, склад учнів і викладачів, вплив на місцеве гончарство; фото гончарних виробів тощо»* [2, с.11]. Безперечно, книгу присвячено важливій науковій проблемі, із забуття повернуто чимало маловідомих сторінок історії макарово-ярівського гончарного осередку,

оприлюднено невідомі факти й документи, епістолярій з архівів, бібліотек, періодичних видань Вінниці, Києва, Луганська. Актуальність здобутків наукового студіювання віднайдених джерел безсумнівна, адже мова йде про нові аспекти осмислення розвитку гончарного шкільництва України загалом, і Луганщини зокрема, та гідних пошанування постатей, що залишили вагомі напрацювання в цій галузі. Подано життєписи родини Дубинських: завідувача Макарово-ярівської керамічної кустарно-промислової школи Павла Андрійовича (1888–1938), викладача ліплення Валентини Федорівни Васильєвої (1900–1989), їх синів Юрія (1917–?) та Ярослава (1923–1998). Дослідженням уперше введено у науковий обіг значний масив польових матеріалів автора.

Видання привертає до себе увагу стильним оформленням, якістю друку, рідкісними фотографіями учнів, викладачів та їх виробів.

У розділі 1 *«Гончарство в селі Макарів Яр (XVIII–XIX століття)»* подано важливі матеріали про стан макарово-ярівського гончарства зазначеного періоду. Але у XVIII–XIX століттях Макарів Яр не був осередком гончарної освіти. До того ж гончарство XVIII століття у розділі не охарактеризовано, достовірних відомостей про його існування авторка не навела. Опис гончарства осередку починається з 1861 року [2, с.17]. Розділ побудовано на відомостях, взятих, здебільшого, з двох джерел: *«Сборника статистических сведений по Екатеринославской губернии. Славяносербский уезд»* (1886) та доповіді П.Скачкова *«Обзор гончарного промысла в с.Макаров-Яр»*, опублікованій в *«Ежегоднике-справочнике Славяносербского Уездного Земства на 1914-й год»*. Про асортимент глиняних виробів макарово-ярівських гончарів минулих століть неможливо скласти уявлення з поданих до розділу ілюстрацій. Це три фото без додаткових пояснень у тексті з фонду відомого українського керамолога Юрія Лащука, на яких зображено макітру й ринку, тикву (*«кобушку»*) та свистунець, датовані першою чвертю XX століття.

Логічним продовженням опису стану гончарного виробництва у селі Макарів Яр став розділ 2 *«Заходи Слов'яносербського повітового земства, спрямовані на підтримку гончарного промислу (1902–1915)»*. У ньому проаналізовано роботу діячів Катеринославського губернського земства й Слов'яносербського повітового земства щодо підтримки кустарного гончарного промислу села Макарів Яр. Описано стан промислу на початку XX століття, факти приїзду в осередок гончарів з Полтавщини (зокрема, опішнянина Федора Чирвенка), співпрацю з Миргородською художньо-промисловою школою імені Миколи Гоголя, відкриття Макарово-ярівської навчально-показової гончарної майстерні. Щоправда, розділ містить недостатньо аргументовані твердження, які не дозволяють вповні оцінити ефективність і обсяги згаданих заходів земства. Зокрема, розділ починається тезою, що 1906 року *«екстренні земські збори Слов'яносербського повіту скоротили асигнування на поліпшення гончарного промислу в селі Макарів Яр»* [2, с.24]. Але про попередні асигнування, як і взагалі про наявність такої підтримки, у попередньому тексті не згадано. Далі авторка висловлюється щодо кількості виготовленої гончарями продукції. Та цю інформацію можна трактувати неоднозначно: *«3 числа колись кількох сотень зайнятих цією справою господарств 1909 року лише 100 чоловік зберегли свою відданість промислу. Вони продовжували виготовляти до 100 тисяч неполив'яних горщиків у рік»* [2, с.24]. Виходить, що кожен гончар виготовляв цю кількість посуду (на с.21 зазначено *«лише В.Артюшенко щорічно продавав 30-40 тисяч одних тільки горщиків для квітів»*). Лише читаючи далі можна зрозуміти, що вказано загальну кількість

продукції гончарів. Цікава ситуація, згідно з текстом, вимальовується щодо запрошення фахівця з Полтавщини для навчання макарово-ярівських гончарів виготовляти полив'яний посуд, який ділився знаннями щодо *«більш зручного й вигідного випалювання гончарних виробів»*. Один з таких «гончарів-благодійників» – *«земство не виділило коштів на його утримання»* – приїхав 1908 року [2, с.26]. Проте не пояснено, навіщо й куди наступного року повітова управа знову запросила гончаря: *«на посаду інструктора з гончарного виробництва запросили Федора Чирвенка»*, що знову навчав тому самому [2, с.26-27]; чому *«у звичному для макарово-ярівських гончарів горні полив'яний посуд псувався»* [2, с.28]. Чому ж він був настільки недосконалим, якщо в той час повсюдно в Україні полив'яний посуд випалювали в звичайних, найпростішої конструкції горнах? Незрозуміло, якими *«не поділився всіма знаннями щодо виготовлення поливи та її застосування»* Федір Чирвенко, якщо в Макаровому Яру *«з'явилися полив'яні вироби (до 8 тисяч штук на рік)»* [2, с.28]. Не охарактеризовано задекларований авторкою *«новий етап існування»* гончарного промислу [2, с.34]. Оскільки, хоча й Слов'яносербські повітові земські збори 1914 року ухвалили виділити наступного року значні кошти для потреб Макарово-ярівської навчально-показової гончарної майстерні, відкритої 15 січня 1914 року, але, напевно, з цього нічого не було зроблено, адже 1915 року роботи в майстерні припинилися! Детальнішого вивчення діяльності Макарово-ярівської навчально-показової гончарної майстерні, на мою думку, бракує [2, с.34]. Цікаві й ніяк не пояснені факти наведено на сторінці 35: 1925 року гончарством в осередку займалися 389 осіб, а наступного – тільки 117, тобто більш ніж утричі, але авторка стверджує, що *«кількість гончарів зменшилася більше ніж удвічі»*. Складається враження про неефективність значних зусиль Слов'яносербського повітового земства з огляду на мізерні результати з покращення стану місцевого гончарного виробництва: навчили виготовляти місцевих кустарів лише полив'яний посуд. Але не зрозумілим лишилося, чи був стійким цей результат у середовищі кустарів. Відтак, не зовсім правдоподібним виглядає висновок до цього розділу, де некритично оцінено діяльність земства.

Розділ 3 *«Макарово-ярівська керамічна кустарно-промислова школа (1927–1935)»* присвячено функціонуванню спеціалізованого гончарного навчального закладу – Макарово-ярівської керамічної кустарно-промислової школи – упродовж 1927–1935 років. Нагадаю, що зміст цього розділу відповідає вже опублікованій Людмилою Овчаренко 2002 року статті під однойменною назвою [1]. Цей розділ найкраще апробовано автором, він є найбільш вдалим у монографії. У ньому з'ясовано обставини відкриття Макарово-ярівської керамічної кустарно-промислової школи, основні напрямки її діяльності, причини закриття та вплив на розвиток місцевого гончарства. Доведено, що школа була єдиним у регіоні гончарним навчальним закладом, який забезпечував високий рівень загальної й мистецької освіти. Проаналізовано навчальний план і навчальні програми, склад учнівського й викладацького колективів; матеріально-технічне забезпечення навчального процесу й кошториси [3, с.9]. Неаргументованим лишилося твердження про те, що *«учні макарово-ярівської школи у своїх роботах поєднували традиції народного гончарства Опішного, які запроваджував Михайло Кирячок, з місцевими орнаментальними мотивами Луганщини»* [2, с.59]. Оскільки з попередніх розділів ми не довідалися, якими ж були традиційні орнаменти гончарних виробів осередку, не наведено прикладів задекларованого «поєднання». Відсутній висновок

до розділу з об'єктивною оцінкою діяльності закладу й аналізом впливу його діяльності на розвиток гончарного промислу Макарового Яру.

Варто зазначити, що об'єкт дослідження диктував відповідний стиль не лише його осмислення, але й висвітлення, манери подачі матеріалів. Впадає в око науковий підхід, увага до фактологічної точності, намагання висвітлити діячів минулого з позиції сучасних керамологічних здобутків. Помітне певне спрямування автора на популяризацію знань про персоналії досліджуваної теми, що дозволяє пізнати багато явищ і фактів з біографій та їх творчого внеску в українське національне відродження загалом, і керамологію зокрема. З цього погляду варто відзначити наповнені даними такі розділи (три з шести):

Розділ 4. *«Родина Дубинських»*;

Розділ 5. *«Персоналії Макарово-ярівської керамічної кустарно-промислової школи»*;

Розділ 6. *«Макарово-ярівська керамічна кустарно-промислова школа у спогадах сучасників»*.

Відзначаючи наукову новизну, теоретичну й практичну значущість наведених у дослідженні фактів, варто зазначити, що в даній роботі, на мою думку, дещо гіперболізовано значення діяльності директора Макарово-ярівської керамічної кустарно-промислової школи Павла Дубинського та рівень його знань і вмінь.

Переглядаючи інформативне джерело – родинні фото Трегубових, виникають сумніви щодо того, що це була бідна селянська сім'я [2, с.98-99].

Монографія опішнянського керамолога Людмили Овчаренко *«Макарово-ярівський осередок гончарної освіти в Україні»* вводить до наукового обігу чимало невідомих і маловідомих матеріалів, що прислужаться для написання історії керамології, історії гончарного шкільництва, підготовки словників керамологів, стане практичною підмогою для викладачів і студентів під час вивчення курсів з історії української керамології, мистецької освіти, та й кожен, хто цікавиться українською культурою, наукою, знайде в ній для себе чимало цінного.

P.S.: *Книга здобула II місце в номінації «Краща наукова монографія-2008» V Національного конкурсу публікацій на теми керамології, гончарства, кераміки в Україні (за публікаціями 2008 року) «КеГоКе-2011»*

1. *Овчаренко Людмила. Макарово-ярівська керамічна кустарно-промислова школа (1927–1935) // Український керамологічний журнал. – 2002. – №3. – С.56-67.*
2. *Овчаренко Людмила. Макарово-ярівський осередок гончарної освіти в Україні. – Опішне: Українське Народознавство, 2008. – 160 с.: іл. (Керамологічне трикнижжя «Гончарний здвиг Донбасу» , книга 2; Академічна керамологічна серія «Гончарні школи України», випуск 1).*
3. *V Національний конкурс публікацій на теми керамології, гончарства, кераміки в Україні (за публікаціями 2008 року) «КеГоКе-2011». – Опішне: Українське Народознавство, 2011. – 48 с.: іл.*

© ОЛЕНА ЩЕРБАНЬ, керамолог, кандидат історичних наук, 2012

ГОНЧАРСТВО МАКАРОВОГО ЯРУ КІНЦЯ XIX – СЕРЕДИНИ XX СТОЛІТТЯ: Документи і матеріали /Упорядник і автор переднього слова Олесь Пошивайло, пошукач Людмила Овчаренко.

– Опішне: Українське Народознавство, 2008. – 400 с.: іл. (Керамологічне трикнижжя «Гончарний здвиг Донбасу», книга 3; Академічна керамологічна серія «Гончарні школи України», випуск 1)

Збірник *«Гончарство Макарового Яру кінця XIX – середини XX століття: Документи і матеріали»* [1] є завершальною складовою унікального наукового трикнижжя *«Гончарний здвиг Донбасу»*, яке побачило світ у видавництві *«Українське Народознавство»* 2008 року. Матеріали, подані в книзі 3, стали своєрідною документальною базою двох перших – *«Гончарна велич і трагедія Макарового Яру доби Розстріляного Відродження»* Олеся Пошивайла [3] та *«Макарово-ярівський осередок гончарної освіти в Україні»* Людмили Овчаренко [2].

У вступному слові до книги Олесь Пошивайло зазначив: *«Пропонований увазі читачів збірник – перше в українській керамології видання документальних матеріалів, які висвітлюють розвиток гончарства впродовж майже століття (кінець XIX – середина XX століття) в одному окремо взятому гончарному осередку. Це також і перше в українській науці видання широкого кола архівних документів, що розкривають діяльність теж однієї окремо взятої регіональної школи»* [4, с.9].

Перший розділ книги *«Матеріали до історії гончарства Макарового Яру»* містить репринти унікальних публікацій кінця XIX – початку XX століття про історію заселення цього краю, місцеві кустарні промисли, макарово-ярівське гончарство. Зокрема, слід згадати репринти *«Гончарство»* з книги Василя Бабенка *«Этнографический очерк народного быта Екатеринославского края»* (1905), *«Доклад о мерах к улучшению гончарного промысла в уезде»*, *«Доклад об исследовании глин в уезде»*, «*[По докладу о мерах к улучшению в уезде гончарного промысла]*» з книги *«Журналы и доклады Славяносербского уездного земского собрания 44-й очередной сессии 1909 года и экстренных заседаний 15 и 16 марта и 12 июля 1909 года с приложениями»* (1910), *«Доклад по ходатайству крестьянина д.Ново-Никольской Макаро-Яровской волости Андрея Демьянова Шеляки о выдаче ему ссуды на расширение черепичного завода»*, *«Доклад об улучшении гончарного производства в селе Макаровом Яре»*, *«Доклад об исследовании глин в уезде»* з книги *«Журналы и доклады Славяносербского уездного земского собрания 45-й очередной сессии 1910 года и экстренных заседаний 10*

февраля и 20 мая 1910 года с приложениями» (1911), П.Скачкова *«Обзор гончарного промысла в с.Макаров-Яр»* з книги *«Ежегодный справочник славяносербского уездного земства на 1914 год»* (1914), *«Доклад о развитии гончарного промысла»* з книги *«Доклады об агрономических мероприятиях Славяносербского земства 49-му очередному Славяносербскому уездному земскому собранию сессии 1914 года»* (1915).

Другий розділ книги *«Матеріали про діяльність Макаро-ярівської керамічної кустарно-промислової школи»* містить препринти різних документів, що стосуються діяльності зазначеної школи за період 1927–1938 років, які зберігаються у фондах Державного архіву Луганської області. Серед них, зокрема, *«Витяг з протоколу №33 Засідання Президії Луганського Окрвиконкому»* з клопотанням про відкриття гончарної школи в Макаровому Яру; листи директора школи Павла Дубинського до Луганської окрінспектури; протокол засідання комісії з визначення кандидатів на отримання стипендії; довідка про план розгортання мережі кустарно-промислових шкіл; орієнтовний кошторис гончарної школи на 1928/1929 рік.

Третій розділ книги *«Матеріали до життєпису родини Дубинських»* містить репринти матеріалів з приватного архіву сучасної родини Дубинських у Вінниці, що стосуються Павла Дубинського, Валентини Васильєвої, Юрія Дубинського, Ярослава Дубинського.

Четвертий розділ книги *«Родина Дубинських під пресом сталінських репресій»* включає репринти матеріалів з кримінальної справи Юрія й Павла Дубинських, яка зберігається в архіві Управління СБУ в Луганській області.

У книзі також поміщено фото представників родини Дубинських, які мешкають нині у Вінниці.

Розділ *«Випускники гончарної школи: Лідія та Олександра Трегубови»* містить репринти особистих документів сестер Лідії й Олександри Трегубових – випускниць Макарово-ярівської гончарної школи.

У розділі *«Гончарна спадщина Макарового Яру»* вміщено фото глиняних виробів, виготовлених тамтешніми майстрами наприкінці XIX – на початку XX століття. До кожного з опублікованих творів подано їх повні анотації.

Фотографії, що відображають сучасний стан колишнього найсхіднішого гончарного осередку України містяться в розділі *«Фотолітопис Пархоменко (Макарового Яру) початку XXI сторіччя»*.

Наприкінці книги подано іменний і географічний покажчики.

Хочу завершити словами Олеся Пошивайла, який писав: *«… велику справу системного пошуку і введення в науковий обіг керамологічних матеріалів започатковано й визначено один із перспективних напрямків розвитку керамологічного джерелознавства. Залишається тільки очікувати появи нових ентузіастів-пошуковців, щоби подібні документальні видання невдовзі з'явилися принаймі про основні гончарні осередки України та найбільші гончарні школи минулого»* [4, с.14-15].

Що ж, будемо сподіватися й очікувати.

1. *Гончарство Макарового Яру кінця XIX – середини XX століття: Документи і матеріали /Упорядник і автор переднього слова Олесь Пошивайло, пошукач Людмила Овчаренко. – Опішне: Українське Народознавство, 2008. – 400 с.: іл. (Керамологічне трикнижжя «Гончарний здвиг Донбасу», книга 3; Академічна керамологічна серія «Гончарні школи України», випуск 1).*

2. *Овчаренко Людмила. Макаровоярівський осередок гончарної освіти в Україні. – Опішне: Українське Народознавство, 2008. – 160 с.: іл. (Керамологічне трикнижжя «Гончарний здвиг Донбасу», книга 2; Академічна керамологічна серія «Гончарні школи України», випуск 1).*
3. *Пошивайло Олесь. Гончарна велич і трагедія Макарового Яру доби Розстріляного Відродження. – Опішне: Українське Народознавство, 2008. – 240 с.: іл. (Керамологічне трикнижжя «Гончарний здвиг Донбасу», книга 1; Академічна керамологічна серія «Гончарні школи України», випуск 1).*
4. *Пошивайло Олесь. Перший в Україні корпус керамологічних матеріалів про гончарство одного осередку // Гончарство Макарового Яру кінця XIX – середини XX століття: Документи і матеріали /Упорядник і автор переднього слова Олесь Пошивайло, пошукач Людмила Овчаренко. – Опішне: Українське Народознавство, 2008. – С.9-17.*

© ВІКТОР МІЩАНИН, керамолог, кандидат історичних наук
(Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, Інститут керамології – відділення Інституту народознавства НАН України), 2012

КОВАЛЕНКО ОКСАНА.
Глиняні люльки XVII–XVIII століть (за матеріалами Полтавщини).
– Опішне: Українське Народознавство, 2008. – 144 с.: іл.

I
(керамолога, археолога, історика)

•

Глиняні люльки були масовим предметом повсякденного вжитку і, водночас, одним із символів доби козаччини. Наприкінці XIX – на початку XXI століття вони стали експонатами музейних і приватних колекцій. Нині їх охоче вивчають і описують науковці. Але до 2008 року – часу опублікування Оксаною Коваленко монографії *«Глиняні люльки XVII–XVIII століть (за матеріалами Полтавщини)»* [1] – не було жодного узагальнюючого дослідження українських люльок.

Книгу присвячено характеристиці люльок Полтавщини – самобутнього історико-культурного регіону України, відомого своїми гончарними традиціями. Її автор – керамолог, історик і музеолог, на час опублікування монографії – молодший науковий співробітник Відділу палеогончарства Інституту керамології – відділення Інституту народознавства НАН України, старший викладач кафедри історії України Полтавського державного педагогічного університету імені Володимира Короленка, здобувач ступеня кандидата історичних наук при Національному університеті «Києво-Могилянська академія». Вивчаючи пам'ятки українського гончарства XVII–XVIII століть, принаймні з кінця 1990-х років, авторка звертала увагу на ці індивідуальні і, водночас, масові знахідки, ретельно їх замальовувала, формувала власну думку про них. Результати вивчення люльок Полтавщини й було покладено в основу монографії.

Книга складається з передмови, вступу, чотирьох розділів, висновків, списку джерел і літератури, додатків, географічного й іменного покажчиків.

Відкриває видання ґрунтовне переднє слово керамолога, доктора історичних наук Олеся Пошивайла *«Люлькознавство Оксани Коваленко»*. У вступі авторка коротко окреслила проблеми, які вирішувала в монографії, охарактеризувала джерельну базу й здобутки попередників. У першому розділі на основі значної кількості публікацій вона висвітлила

історію поширення тютюнництва в Лівобережній Україні. Довела, що на досліджувану територію тютюнопаління й, відповідно, люльки потрапили наприкінці XVI – на початку XVII століття. Після наказу російського царя Петра I щодо сприяння тютюнництву обсяги вирощування тютюну, а отже, й кількість курців на території Дніпровського Лівобережжя почали зростати. Цей процес невпинно тривав упродовж XVIII століття і вплинув на розвиток українського люлькарства.

Другий розділ присвячено опису використаної в монографії термінології й розробленої авторкою типології. Оксана Коваленко звернула увагу на поліваріативність у донині використовуваній щодо опису складових частин люльок термінології й запропонувала власну, за основу якої взяла професійну лексику гончарів Лівобережжя. Критеріями типології стали: особливості використання, місце виготовлення, форми чашечки й тулійки. Дослідниця коротко описала північнопричорноморські, кримські, турецькі, болгарські, голландські й українські люльки. Підтримала гіпотезу керамолога Лариси Виногродської про те, що більшість українських люльок подібні до турецьких – *«виготовлені за турецькими взірцями»* [1, с.40]. Проте, якщо порівняти форму чашечок поданих на ілюстраціях турецьких і більшості українських люльок, одразу помітна кардинальна різниця в їхніх формах і пропорціях. Наприклад, турецькі люльки здебільшого мають висоту, приблизно рівну чи меншу за діаметр. Українські – значно більшу. Не завадило б подати авторське бачення причин цього явища.

За формами чашечки виокремлено чотири типи виробів. Щодо першого, другого та четвертого – претензій не виникає. А от до третього або невдало підібрано ілюстрації, або невдало описано форму. Оскільки, хоча на зображених у позиціях 1 і 8 малюнка 24 виробах відбито верхні частини, можна однозначно стверджувати, що форма їхніх чашечок була значно складнішою, ніж *«половина еліпса або сфери»* [1, с.49].

У третьому розділі охарактеризовано технологію виготовлення люльок. Оксана Коваленко погрупувала матеріали відповідно до етапів гончарної технології. У першому підрозділі описала приготування формувальної маси. Довела, що більшість люльок Полтавщини виготовлено з глин зі значним умістом каолініту, який після випалювання надає черепку білий колір різних відтінків, – *«побілу»*. Зауважу, що ця особливість, після проведення фізичних і хімічних аналізів, може допомогти визначити основні осередки люлькарства, оскільки родовища каоліну нашої держави досить гарно вивчені.

У другому підрозділі описано виготовлення люльок у формах – найбільш поширене на теренах Полтавщини, у третьому – на гончарному крузі, у четвертому – ліплені. Важливо, що дослідниця перевірила теоретичні реконструкції методами практичного моделювання. Завдячуючи такому вдалому симбіозу зроблено цікаві висновки щодо формотворення.

П'ятий підрозділ присвячено характеристиці способів обробки й декорування зовнішньої поверхні виробів – загладжування, лискування, поливання, димлення, писання ангобом і опискою.

У шостому підрозділі розглянуто процес сушіння люльок. У ньому Оксана Коваленко описала цікаві вироби, віднайдені в Чернігові та Києві й атрибутовані Ларисою Виногродською як підставка для сушіння люльок, а Лесею Чміль і Андрієм Чекановським – як підставка для їх випалювання, вважаючи, що обидві є вірогідними (с.71-72). На мою думку, очевидно, що для сушіння люльок така підставка не потрібна. А якщо її використовували під час випалювання, то була доцільною тільки для полив'яних виробів, які не повинні були торкатися один до одного.

Саме в цих випадках упродовж XIX – XX століть використовували різноманітні підставки й прокладки. Побіжним підтвердженням можливості такого призначення аналізованих підставок є краплі поливи, помічені на них Лесею Чміль і Андрієм Чекановським. У сьомому підрозділі описано випалювання люльок.

Четвертий розділ присвячено декоруванню аналізованих виробів. Авторка охарактеризувала кілька прийомів нанесення декору. Перший – утворення під час формування люльки у формі, на якій було нанесено негатив орнаменту. Але, на жаль, достовірного прикладу виробу з таким орнаментом вона не подала. Люльку, зображену на малюнку для ілюстрації до цього пункту, оздоблено *«ритованими»* та *«вертикальними лініями з прямокутних відтисків коліщатка»* [1, с.76, мал.32]. Тобто, аж ніяк не орнаментом, нанесеним на форму. Другий – оздоблення рельєфним орнаментом, утвореним під час виготовлення люльки в орнаментованій формі й доповнений штампуванням, ритуванням, відтискуванням коліщатком. Третій – штампування, ритування й відтискування коліщатком. Четвертий – ангобування, писання ангобом. П'ятий – декорування поливою. Досить цікавою і ґрунтовною є типологія відтисків штампів. Щоправда, лишилися не охарактеризованими способи комбінування елементів у орнаменти.

Ще одним недоліком, на який варто звернути увагу, є досить широке датування наведених у роботі артефактів. Але це не проблема дослідниці, а явище, що характеризує сучасний рівень вивченості українського гончарства доби козаччини.

У висновках лаконічно підсумовано результати проведеного дослідження. У додатках подано витяг з документа 1722 року – список осіб, що сіяли тютюн у Полтавському полку; схему опису люльок; перелік назв *«люлька»* і *«тютюн»* різними мовами; прислів'я й приказки зі згадками про люльки.

Ошатна, виконана з любов'ю й високим рівнем науковості книга Оксани Коваленко є помітним явищем в українській керамології й археології. Вона сприяє глибшому розумінню цікавих та інформативних українських гончарних виробів – люльок.

1. *Коваленко Оксана. Глиняні люльки XVII–XVIII століть (за матеріалами Полтавщини). – Опішне: Українське Народознавство, 2008. – 144 с: іл.*

© АНАТОЛІЙ ЩЕРБАНЬ, керамолог, кандидат історичних наук
(Інститут керамології – відділення Інституту народознавства НАН України, Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному), 2012

II

(керамолога, етнолога, філолога)

•

Фейклор (fakelore), тобто буквально «фальшлор», або ж псевдофольклор – це неавтентичний, штучно створений фольклорний текст, представлений так, ніби він одвічно був традиційним, підробка, «фейк». Термін, який запровадив для подібних випадків батько американської фольклористики Річард Дорсон [30, с.4], може стосуватися нових історій або пісень, які створили, а також фольклору, переробленого й модифікованого відповідно до сучасних смаків. Елемент введення в оману тут ключовий, адже митці, котрі користуються традиційними історіями в своїй творчості, не продукують фольклору, аж доки не заявляють, що їхні творіння є справжнім фольклором.

Справжнім нуртуванням фейклору була совєтська фольклористика з *«колгоспною»* музикою, думами про Леніна, Сталіна й громадянську війну, казками про *«богатиря Котовського»*, легендами про комуністичних партизан Другої світової війни й переказами про те, як Петро І надав ім'я річці Ворсклі, а Катерина ІІ – місту Охтирці, приказками про *«зернисту й качанисту»* кукурудзу, анекдотами про гітлерівців і частівками про виконання п'ятирічного плану. Середовищем, яке породжувало фейклор, були різноманітні краєзнавці, екскурсоводи, провінційні журналісти, дрібні й великі письменники. Із падінням Совєтського Союзу та крахом комуністичної ідеології фейклор нікуди не зник, навпаки, отримав якнайширші можливості для безконтрольної популяризації й підміни собою народної творчості. Американці дуже часто вживають це слово майже як синонім до маскульту. *«Адже усе це – продукт, що поширюється дуже масово. Як справедливо зазначають маркетологи: масова продукція має бути такою, щоб її розкупили, як «Форди», мило чи вівсянку»* [10, с.149-150]. І дійсно, часте застосування фейклору для того, щоб надати якомусь продуктові комерційної привабливості, звернути на нього увагу громадськості, викликати зацікавлення, уже навіть пародіюється. Типовим прикладом може слугувати телевізійна реклама, де фігурують красиві патріотичні *«легенди»* про початок пивоваріння чи шоколадництва тощо [26, с.97]. Проте це той випадок, коли *«фальшивка»* радісно вітається глядачами, піднімаючи їм настрій. Набагато більш сумно, коли різноманітні підробки, перекручення, спотворені вигадки, авторські твори під маскою фольклору, завдяки некомпетентності й поспішливості вчених потрапляють у наукову літературу, зокрема, присвячену такому бурхливому, романтичному й яскравому періодові нашої історії, як козаччина.

До таких невтішних наслідків призвело й намагання Оксани Коваленко, на той час – молодшого наукового співробітника Відділу палеогончарства Інституту керамології – відділення Інституту народознавства НАН України, вийти за археологічно-музейницькі рамки у своїй праці *«Глиняні люльки XVII – XVIII століть (за матеріалами Полтавщини)»* [9], присвяченій типології, термінології, опису й атрибуції цих предметів повсякденного побуту козаків. З одного боку, ідея такої книги цікава, важлива, своєчасна, дуже актуальна, особливо враховуючи наявність подібних монографічних праць, збірників статей і навіть наукових серій книг у світовій керамології, де глиняне приладдя курців не лише каталогізовано, але й подано як частина етнічної культури й традиційного побуту тієї чи іншої доби й народів [див., напри.: 34; 29; 32; 37], із іншого – етнолога, фольклориста чи літературознавця, просто ерудованого читача, котрий, зацікавившись роллю й місцем тютюнопаління в українській культурі, вирішить ознайомитися з книгою, чекають окремі неприємні несподіванки, починаючи вже зі вступу.

Саме там авторка вирішила подати деякі відомості про люльку й паління в українському народному мистецтві та фольклорі. При цьому не згадано популярної української народної пісні *«Люлька моя червоная» («Люлька моя череп'яна»)*, в якій у героя, часом названого *«козаком», «козаченьком»*, б'ється саме цей глиняний виріб. Він рушає на базар його купувати, потрапляючи в різні прикрі пригоди. Пісня ця відома мало не в усій Україні, від Лемківщини, де люльку можна придбати в дівчини, котра *«горці продавала»*, Галичини й Волині до Чернігівщини й Катеринославщини, де відомі її козацькі варіанти, ще починаючи із записів Жеготи Паулі [33, с.123] й Павла Чубинського [25, с.1179]. В академічному виданні жартівливих родинно-побутових пісень, упорядкованому Олександром Деєм, їй і спорідненим автентичним творам відведено окремий розділ, подано й бібліографію публікацій [7, с.228-235, 722-723], усе одно неповну. Цю пісню про люльку в одному з варіантів виконала відома співачка Ніна Матвієнко [11, с.539]. На жаль, авторці вона лишилася невідомою. Казка ж, одним із головних героїв якої постає глиняна люлька й яку записано в гончарній столиці України – Опішному, виглядає автентичною [24, с.72-74]. Проте слід враховувати, що полтавський журналіст і викладач Анатолій Дяченко піддавав записані ним (а точніше, його студентами) твори значній літературній обробці, не завжди коректній. У його збірці може перебувати й явний фейклор.

Єдиним джерелом авторки щодо люльки в українських піснях стала стаття краєзнавця Павла Супруненка в популярному періодичному виданні [19]. Походження інформації з неї не перевірялося й не уточнювалося, тому до книги потрапило немало неточностей і химерних, іноді просто шокуючих заяв. Зокрема, згаданий «Вакула Чмир» – це не *«один з народних гумористичних віршів»* [9, с.15], а трагікомічне віршоване оповідання про козака, написане анонімним автором із освічених козацько-старшинських кіл Лівобережжя наприкінці XVIII – на початку XIX століття [4, с.25], в якому й близько немає слів *«курійське насіння»*, поданих, мов цитата. Уперше дану оповідку було надруковано відомим мовознавцем і письменником із Сумщини Олексієм Павловським у його «Граматиці малоросійського наріччя» (1818) [15, с.93-106]. Цей іскрометний і водночас сумовитий твір, де фігурують *«люлька, чубук, губка», «кресало», «гаман», «тютюн»*, і який прямо стосується теми, хронологічних і територіальних рамок дослідження, лишився невідомим авторці й не був використаний у її книзі.

Проте на цьому фейклорні дивовижі, що знижують рівень науковості книги, не закінчуються. З посиланням на все ту ж великомудру газетну статтю Супруненка стверджується, ніби «виступаючи в похід, козаки співали: *«Люлька в зубах зашкварчала, шабля в ножнах забряжчала – шабля різницю* (sic! – К.Р.) *чує, люлька пожари віщує»* [9, с.15]. Насправді, це теж не народна козацька пісня, а відомий вірш любого серцю кожного українця славетного уродженця Полтавщини – письменника, фольклориста й етнографа Левка Боровиковського (1834), й звучить він так:

«Люлька в зубах зашкварчала,
шабля в ножнах забренчала –
шабля різанину чує,
люлька пожари віщує.
То Палій, то Палій!» [21, с.71].

Дивно, що авторка, позиціонуючи себе як дослідника доби козаччини, не знає даного твору. Сучасний гурт *«Журборіз»* – дует бардів Володимира Скоробського й Олександра

Лінчевського з Києва – виконує цю *«Пісню про Палія»* Боровиковського, покладену на музику. Слово ж *«різниця»* в українській мові має принципово інакше значення.

Старанно переписуючи з архіважливої й архіпотрібної Супруненкової замітки інформацію про люльку, авторка патетично стверджувала, що *«саме з нею пов'язується бойовий заклик: «А люлька-голубка нехай не вгасає. Паліть вражі замки кругом!»* [9, с.15]. І навіть не підозрювала, що це ніяке не запорозьке войовниче гасло, а добре знана пісня *«Гей, браття-козаки…»* геніального сина Поділля, великого поета та фольклориста Степана Руданського (1857), творчість якого свідоме українство вважає втіленням правдивого козацького духу, проте ніхто не ототожнює її з фольклором:

«А люлька-голубка нехай не вгасає,
паліть вражі села кругом!
Нехай ворог знає, повік не гадає
знущатися над козаком!…» [17, с.55].

Виконують цю пісню бандурист Тарас Компаніченко, а також Володимир Гуменчук і Наталя Мельник (альбом *«Гульки козака і зозульки»*), інші відомі виконавці, вона часто лунає на націонал-патріотичних фестивалях. В усіх випадках ідеться не про щось давно забуте й загублене в архівах, а про українську літературну й музичну класику, над якою просто чиниться наруга. Авторка не взяла на себе труд перевірити прочитане в сумнівному джерелі, віднайти його коріння, дізнатися, чи є правдивими цитати й звідки вони походять. Стиль українських поетів-романтиків першої половини XIX століття вона не відрізняє від народної творчості. Тому до книги потрапили перекручені, штучно спотворені уривки з їхніх віршів, химерно витлумачені й видані за фольклор, які, за умови нормального залучення та дослідження, могли б показати основу для формування літературного образу козака з люлькою, проте виступили в ролі *«фейків»*, що обтяжують і значною мірою дискредитують цікавий археологічний текст. Перекочувавши із газетної статті, *«козацькі похідні пісні»*, *«бойові заклики»* й *«народні вірші»*, які освячують авторитет наукової книги у твердій обкладинці, ризикують продовжити свій шлях друкованими й електронними публікаціями вже в ранзі автентичної народної творчості.

Інша газетна стаття з видання Волинської єпархії УПЦ Московського патріархату послугувала джерелом із історії вживання тютюну й заборон на нього [2, с.4]. Звідти цитовано й стародавні акти, причому в дивному – частково перекладеному, частково транскрибованому українською мовою – вигляді, наприклад: *«пороті ніздрі і носі рѣзаті»* [9, с.21]. Мабуть, причина полягає в перекладі волинянами пропагандистських матеріалів російської церкви. Насправді, цитата з *«Уложения»* царя Олексія Михайловича 1649 року мала б виглядати так: *«пороти ноздри и носы рѣзати»*. Не згадано й того факту, що цар Петро I не просто *«дозволив вільну торгівлю тютюном»*, але надав виняткове право англійському лорду Переґріну Осборну маркізові Кармартену ввозити до Росії тютюн упродовж семи років – щорічно по 16 000 діжок. Цар зобов'язався зі свого боку заборонити розведення тютюну в Україні й привезення його з інших країн. За дві діжки тютюну, що їх Кармартен додатково зобов'язався приставляти власне в *«казну»*, тобто до царського двору, отримав він привілей привозити до Росії люльки, табакерки й інші речі, потрібні тим, хто вживав тютюн. Постанова від 14 липня 1698 року становить значний інтерес для істориків тютюнництва й люлькарства: *«На Москвѣ и въ городахъ и в уѣздахъ, кромѣ черкасскихъ городовъ, табакомъ торговать и табачныя нѣмецкія трубки и коробочки и иныя мелочи, къ тому табачному куренью принадлежащія, провозить королевскаго величества англійскаго Перегрину лорду маркизу Ф.Кармартену*

и его учрежденнымъ или прикащикамъ; а иному никому тѣмъ табакомъ торговать и трубокъ и коробочекъ не привозить» [20, с.6, 10; 232, с.86]. Авторці лишилася невідомою ця та багато інших важливих колізій, які не потрапили до сучасної періодики.

Різноманітних дрібних неточностей у книзі доволі багато. Зокрема, як випливає з тексту, саме назва *«носогрійка»* є *«перекладом з татарської»* назви *«бурунька»*, а не навпаки [9, с.28]. Українські словники, до речі, згадують, що проста зовсім люлька зветься в народі *«клювак»; «бурулькою»* ж, *«бурунькою»* називається люлька дерев'яна, а саме з березового коріння. *«У глибокій кишені люлька-бурунька»* [22, с.1031]. До того ж, висновки Дмитра Яворницького щодо походження цієї назви видаються народно-етимологічними, тому їх не варто було тиражувати далі без застережень. Якщо вже шукати східну етимологію, то краще підійшло б турецьке borulu 'трубчастий', похідне від boru 'труба', що відбилося в сербських і болгарських запозичених літературних словах борија, бория, бурия, бурийка, болгарських діалектних запозиченнях боруе, боруйа, баруе, буруе, буруйа, хорватському burlja, албанському burt, албанському калабрійському bort, burie, румунському burluiu 'труба, трубка, рурка' [6, с.304; 12, с.188-189; 36, с.189], що вказувало б не лише на закономірну передачу тюркського ненаголошеного *о* в слов'янських мовах як *у*, але й на можливість посередництва південних слов'ян, албанців і румунів у передаванні українцям як турецької лексики, пов'язаної з тютюнопалінням, так і відповідних елементів орієнтального побуту. Про посередників у фантазіях на тему запозичення слів, як правило, забувають. Крім того, можуть існувати й інші етимологічні вирішення. Авторка також чомусь оминула той факт, що чубук має в українській мові більш нострифікований синонім – *«цибух»*. У народних піснях співається: *«Пішов же я у Тульчин люльку купувати – стоїть люлька, цибух довгий, ні з ким сторгувати»*, *«За люлечку копієчку, за цибух три гроші»* [22, с.1031, 1107; 8, с.1053; 16, с.281; 3, с.428]. Важливо й те, що термін *«файка»* лексиколог Володимир Даль фіксує спершу як *«західний»*, тобто український і білоруський, а потім як *«південний»*, тобто український, і *«новоросійський»* [5, с.436, 531]. За його часів цей германізм, очевидно, побутував у центральній і південній Україні. Термінологія, пов'язана з тютюнопалінням, як і його відбиття у фольклорі, вочевидь, потребують більш детального дослідження, що мало відбутися саме в даній книзі.

Це саме стосується звісток іноземців про паління в Україні за козацької доби. Існування *«обчиських»* люльок [9, с.31-32] та можливість відгомонів малоазійсько-балканського побуту, який, усупереч авторці, могли запозичувати не навпрямки, а, як було сказано вище, через посередництво болгар, сербів, албанців, молдаван, волохів і навіть поляків (згадаймо той неприємний для вітчизняних навколонаукових орієнтоманів і пантюркістів факт, що турецькі й кавказькі впливи в одязі потрапили до України не завдяки міфічним асимільованим татарам і адигам, а західним шляхом, через Польщу, де в їхньому поширенні відіграло роль вірменське купецтво, – спустившись із вищих прошарків населення до нижчих), спонукають вказати, що учасник шведського посольства 1656-1657 років Конрад Якоб Гільдебрандт описав у поселеннях Гетьманщини щось середнє між *«обчиською»* люлькою й кальяном: *«В хатах біля дверей стоїть звичайно (як на Угорщині великий жбан) горщик із руркою, в ньому всередині внизу є вода, а зверху вгорі – маленькі дірочки. Там лежить тютюн, який вони запалюють вуглем. І коли хто чужий прийде в хату, бере цю дивну люльку, потягне раз, то й має його повну губу»* [18, с.89; 31, с.93]. Шкода, що ці відомості пропущено.

Наведено натомість різні припущення щодо способів носіння при собі тютюну й люльок, зокрема, стверджується, з посиланням на дослідження згаданого вище славетного

українського історика й етнографа Дмитра Яворницького, що козаки носили люльки разом із тютюном і кресалом за відворотом шапки [9, с.17]. Проте звернення до першоджерела – зафіксованих Яворницьким спогадів 118-річного запорожця Івана Розсолоди із села Чернишівка Катеринославського повіту – виявляє, що насправді це траплялося вряди-годи й не було постійною загальною звичкою, як можна подумати з тексту книги: *«Околиця на шапці іноді служила козакові замість кісета або кішені: туда він, як коли, кладе було табак, кресало, люльку, ріжок з табаком; особливо люльку: як виняв із рота, так і застромив її за околицю»* [27, с.21; 28, с.258]. Авторка також чомусь оминула достовірну й давно впроваджену в український науковий обіг звістку австрійця Фенріха фон Гандльовіка, котрий 1789 року на власні очі спостерігав за побутом запорожців у Банаті: *«Ранець для їжі вони носять з правого боку, нижче бедра, а кисет з тютюном – з лівого боку, але вище бедра»*. Той самий автор, на правах очевидця, повідомляв і про масштаби пристрасті січовиків до шкідливої звички: *«Палінню тютюну вони віддані над всякої міри, палять багато, і є чимало таких, які палять навіть уві сні, незапалюючи вогню, вдовольняючися лише тим, що люлька присутня у роті і можна постійно її смоктати. Взагалі ж, вони рідко випускають люльку з тютюном із своїх рук»* [13, с.117-118, 124]. Ці свідчення, поза сумнівом, також становлять значний інтерес.

Варто ще зауважити, що виготовлення глиняних люльок за допомогою ліплення побутувало ще на початку XIX століття в сусідів українців – народів Північного Кавказу, які не виробляли глиняного посуду, а тільки дрібну пластику. Ось як орієнталіст Юліус Гайнріх Клапрот описував осетинів: *«Всі чоловіки курять тютюн, а жінки охоче нюхають його. Вони роблять люльки з глини, але не мають табакерок і носять нюхальний тютюн у ганчірочці»* [14, с.163; 33, с.84].

Окремі фрази в книзі побудовано так, що вони потребують пояснень, про що в них іде мова, наприклад: *«Козаків із люльками зображали в живописі, описували в піснях і приказках. Найбільшого поширення набув образ козака на народних картинах типу «Козак Мамай»* [9, с.15]. Очевидно, потрібно уточнити, що якраз образ такого козака, котрий палить люльку, тому що саме по собі речення про те, що поширилися картини із зображенням запорожця, слабко пов'язане з попереднім, ніби й не стосується теми.

Повертаючись до люльки в автентичному фольклорі, слід також відзначити, що, захопившись ідіомами, авторка книги не помітила української загадки про люльку з еротичним підтекстом: *«У тебе є рундук, а в мене чунчук: ходімо під тин погаралакаємось»* [1, с.179].

Прислів'я й приказки подано в додатку наприкінці книги [9, с. 107]. На жаль, їх не охарактеризовано, не проаналізовано, не «обіграно» в тексті, вони не слугують засобами пояснення якихось культурних стереотипів чи етичних норм, пов'язаних із палінням, або слововжитком.

Намагання якомога більше ввести в науковий обіг, зробити виклад сухої археологічної й музеологічної інформації більш цікавим призвело до того, що в наукову монографію проникли фейклорні *«народні пісні»* та *«заклики»*. Не будучи фольклористом або ж істориком української літератури, авторка потрапила до специфічної пастки, створеної рефлексіями масової культури козацтва. Лишається побажати дослідниці та її колегам не втрачати пильності, адже справжнє наукове вивчення багатьох проблем гончарства доби козацтва, в тому числі й у поєднанні з етнологією, ще попереду.

1. *Возняк М. До історії видання Номисової збірки «Українські приказки, прислівъя і таке инше» // Записки Наукового товариства ім.Т.Шевченка. – Львів: типографія Наукового товариства ім.Т.Шевченка, 1909. – Т.LXXXVIII. – Кн.II. – С.159-180.*
2. *[Г.А.]. Чому варто кинути курити? // Дзвони Волині. – Луцьк, 2001. – №1. – С.4.*
3. *[Гринченко Борис]. Словарь української мови, зібрала редакція журнала «Кіевская старина» / Упорядкував, з додатком власного матеріялу Борис Грінченко. – К.: редакція журнала «Кіевская старина», 1909. – Т.IV. Р-Я. – 564 с.*
4. *Давній український гумор і сатира. Упорядкування текстів, вступна стаття і примітки Л.Є.Махновця. – К.: Державне видавництво художньої літератури, 1959. – 493 с.*
5. *Даль Владимир. Толковый словарь живого великорусского языка. – СПб.-М.: издание книгопродавцатипографа М.О.Вольфа, 1880. – Т.IV. Р-Y. – 684 с.*
6. *Етимологічний словник української мови: У семи томах. – К.: Наукова думка, 1982. – Т.1. А-Г. – 633 с.*
7. *Жартівливі пісні. Родинно-побутові / Упорядники О.І.Дей, М.Г.Марченко, А.І.Гуменюк. – К.: Наукова думка, 1967. – 800 с.*
8. *[Желеховский Євгений, Недільский Софрон]. Малоруско-німецкий словар / Уложили Євгений Желеховский і Софрон Недільский, ц.к. професори ґімназиї в Станїславі. – Львів: друкарня тов. им.Шевченка, 1886. – Т.II (П–Я). – 1117 с.*
9. *Коваленко Оксана. Глиняні люльки XVII – XVIII століть (за матеріалами Полтавщини). – Опішне: Українське народознавство, 2008. – 144 с.*
10. *Косюк Оксана. Класика і масова культура: опозиція чи трансформація? (Міркування з приводу адаптації імені й творчості Лесі Українки в індустрії масової культури) // Леся Українка і сучасність: Збірник наукових праць. – Луцьк: Вежа, 2008. – Т.4. – Кн.2. – С.147-158.*
11. *Матвієнко Ніна. Ой виорю нивку широкую. – К., УЦНК «Музей Івана Гончара», 2003. – 576 с.*
12. *Меркулова В.А. Мелкие заметки по истории и этимологии слов // Этимология. – 1971. – М.: Наука, 1973. – С.183-190.*
13. *Мільчев Володимир. Запорожці на Військовому Кордоні Австрійської імперії 1785–1790 рр .: (Дослідження та матеріали). – Запоріжжя: РА «Тандем-У», 2007. – 172 с.*
14. *Осетины глазами русских и иностранных путешественников (XIII–XIX вв.) / Составление, вводная статья и примечания Б.А.Калоева. – Орджоникидзе: Северо-Осетинское книжное издательство, 1967. – 320 с.*
15. *Павловский Ал. Грамматика малороссийского наречия, или Грамматическое показание существеннейших отличий, отдаливших малоросское наречие от чистого российского языка, сопровождаемое разными по сему предмету замечаниями и сочинениями. – СПб: типография В.Плавильщикова, 1818. – 115 с.*
16. *[Пискунов Фортунат]. Словарь живого народного, письменного и актового языка русских южан Российской и Австро-Венгерской империи. Словник живої народнеі, пісьменної і актової мови руських югівщан Россійської і Австрійсько-Вендерської цесарії / Составил Фортунат Пискунов. – К.: типография Е.Я.Федорова, 1882. – V, 304, V с.*
17. *Руданський Степан. Твори в 3-х т. – К.: Наукова думка, 1972. – Т.1. – 548 с.*
18. *Січинський Володимир. Чужинці про Україну. Вибір з описів подорожей по Україні та інших писань чужинців про Україну за десять століть. – Прага: Культурно-наукове видавництво УНО, 1942. – 244 с.*
19. *Супруненко П. О казацкой люльке // Планета диаспора. – К., 2000. – №2. – 24 января. – С.1.*
20. *Табачная промышленность в России // Отечественные записки: Учено-литературный журнал. – СПб.: типография К.Жернакова, 1843. – Т.XXVIII. – Отдел IV. – С.1-20.*
21. *Українські поети-романтики: Поетичні твори / Упорядкування і примітки М.Л.Гончарука, вступна стаття М.Т.Яценка. – К.: Наукова думка, 1987. – 592 с.*

22. *Уманець М., Спілка А. Словарь російсько-український. – Берлін: «Українське слово», 1924. – 1149 с.*
23. *Успенский Гавриил. Опыт повествования о древностях руских. – Харьков: Университетская типография, 1818. – Ч.I. Об обычаях россиян в частной жизни. – XII, 815 с.*
24. *Чому у рака вирячені очі? Українські народні казки, записані на Полтавщині Анатолієм Дяченком. – Полтава: Полтавський літератор, 2005. – 92 с.*
25. *Чубинский П.П. Труды этнографическо-статистической экспедиции в западно-русский край, снаряжённой Императорским Русским Географическим Обществом. – СПб.: типография Майкова, 1874. – Т.V. Песни любовные, семейные, бытовые и шуточные. – XXV, 1209 с.*
26. *Шиприкевич Оксана. Етнічні стереотипи в сучасній українській рекламі // Народна творчість та етнографія. – 2010. – №1. – С.94-98.*
27. *Эварницкий Д.И. Запорожье в остатках старины и преданиях народа. – СПб.: издание Л.Ф. Пантелеева, 1888. – Часть II. – 257, 2 с.*
28. *Эварницкий Д.И. История запорожских козаков. – СПб.: типография И.Н.Скороходова, 1892. – Т.I. С 22 рисунками. – 542 с.*
27. *Ayto Eric G. Clay Tobacco Pipes. – Princes Risborough: Shire Publications Ltd, 2008. – 32 p.*
28. *Dorson Richard M. American Folklore. – Chicago: University of Chicago Press, 1977. – 338 p.*
29. *[Hiltebrandt Conrad Jacob] Conrad Jacob Hiltebrandt's Dreifache Schwedische Gesandtschaftereise nach Siebenburgen, der Ukraine and Constantinopel (1656–1658) / Herausgegeben und erläutert von Franz Babinger. – Leiden: E.J. Brill, 1937. – 259 s.*
30. *Historic Clay Tobacco Pipe Studies. – Ponca Sity: Phytolith Press, 2006. – Vol.1. – 52 p.*
31. *[Klaproth Julius Heinrich]. Die Osseten, ein Volksstamm aus Kaukasus // Archiv für Geographie, Historie, Staats und Kriegskunst. – Wien: Verlag bey Anton Strauβ, 1815. – Sechster Jahrgang. – S.8285.*
32. *Oswald Adrian. Clay Pipes for the Archaeologist. – London: British Archaeological Reports, 1975. – 207 p.*
33. *Pauli Žegota. Pieśni ludu ruskiego w Galicyi. – Lwów: nakładem Kajetana Jabłońskiego, 1839. – T.I. – 2, 216 s.*
34. *Skok Petar. Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika. – Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1971. – Kn.I. A–J. – XXXVIII, 788 s.*
35. *Smoking and Culture: Archaeology Tobacco Pipes Eastern North America. – Knoxville: The University of Tennessee Press, 2005. – 416 p.*

© КОСТЯНТИН РАХНО, керамолог, етнолог, філолог, кандидат історичних наук
(Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному,
Інститут керамології – відділення Інституту народознавства НАН України), 2012

МИРОСЛАВА РОСУЛ: КЕРАМІКА: Каталог.
– Ужгород: Ґражда, 2008. – 32 с.: іл.

2008 року Закарпатська організація Національної спілки художників України спільно з Управлінням культури Закарпатської облдержадміністрації опублікували каталог творів відомого художника-кераміста, члена Національної спілки художників України Мирослави Росул з Ужгорода [1]. Мисткиня неодноразово брала участь у всеукраїнських, національних, міжнародних виставках і конкурсах кераміки. Її твори зберігаються в багатьох музеях України. Пропонований каталог – не перше видання, що ілюструє творчі здобутки мисткині. Відзначу ентузіазм Мирослави Росул у прагненні популяризувати свою творчість шляхом видання хоча й невеликих, проте змістовних збірок її творів. Потрібно підтримувати художників у подібних починаннях. Проте зверну увагу на окремі недоліки, до яких авторка, можливо, й не має відношення, з метою уникнення їх у подібних виданнях інших мистців.

Підхід до подання матеріалів у каталозі видається професійним. На початку подано статтю мистецького критика Олени Приходько, в якій охарактеризовано витоки образів, які мисткиня використовує у своїй творчості; зазначено, що провідним у творчості Мирослави Росул постав образ жінки, що сягає своїм корінням доби трипільської культури: *«Жінка мислиться як Праматір Всесвіту, як джерело і першооснова людського буття»* [1, с.2]. Також тезово охарактеризовано деякі з поданих у каталозі творів. На жаль, у вступній статті немає жодного слова про мету чи ідею створення цього каталогу. Він сприймається як збірка ключових робіт у творчості художниці. У ньому можна ознайомитися з творами, виготовленими впродовж 1989–2008 років, хоча зазначено, що участь у мистецьких виставках Мирослава Росул бере з 1984 року [1, с.30].

До кожного фото в каталозі подано широку інформацію – зазначено назву твору, рік виготовлення, матеріали, техніки, розміри. Хоча після ретельного ознайомлення легко виявити недоліки. Перелік «матеріал–техніка» – фрагментарний: в одних випадках перераховано лише матеріали, в інших – або не зафіксовано частину використаних матеріалів, або не зазначено всі застосовані техніки виготовлення предмета. Є навіть нововведення – незрозуміло, яку техніку означено лінгвістичним терміном *«редукція»* [1, с.27]. При цьому трапляються й повні атрибутивні відомості.

Наприкінці каталогу українською й англійською мовами подано коротку (занадто!) інформацію про Мирославу Росул й перелік виставок і конкурсів, у яких вона брала участь. Прикро, що ці різномовні тексти не ідентичні. Вони доносять різну інформацію, а місцями – навіть суперечливу. Наприклад, в українському варіанті зазначено, що в Ужгороді проходили персональні виставки 1995, 1998 та 2008 років (тобто три виставки), в англійському тексті подано дещо інший варіант дат (1995–1998, 2008), що, відповідно, може означати й іншу кількість організованих показів. Інформація про участь у національних і міжнародних виставках теж різниться – англомовний список значно коротший, аніж україномовний. Одразу постає запитання: на якого читача цей каталог розрахований передовсім? Невже англомовним читачам повнота інформації про автора неважлива? Також не зазначено, де зберігаються подані в каталозі твори й чи експонувалися вони на конкурсах чи виставках.

Незважаючи на певні недоліки, каталог став відображенням творчих пошуків Мирослави Росул, а саме – її персоніфікованого відтворення образу жінки в кераміці.

1. Мирослава Росул: Кераміка: Каталог. – Ужгород: Ґражда, 2008. – 32 с.: іл.

© ОКСАНА ЛИКОВА, керамолог
(Інститут керамології – відділення Інституту народознавства НАН України, Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному), 2012

ПЕНЯК ПАВЛО.
Давнє гончарство Закарпаття
/ Інститут українознавства імені Івана Крип'якевича НАН України; Закарпатський державний університет; Закарпатське товариство охорони пам'яток історії та культури. – Ужгород: ПП Повч Р.М., 2007. – 104 с.

Науково-популярне видання Павла Пеняка присвячено гончарству Закарпаття від неоліту до середньовіччя. У передмові автор подав коротку історію появи глиняного посуду – одного із найважливіших надбань людства. Не можна не погодитися з автором, що «*кераміка для археолога – це свого роду абетка, яку необхідно вивчити, щоб по складах, словах, реченнях відтворювати історію рідного краю, регіону, людства*» [1, с.4]. Але ми не завжди повністю знаємо цю абетку й уміємо правильно нею користуватися.

Виникнувши за доби неоліту, коли людство перейшло від збиральницьких форм господарювання до відтворюючих, глиняний посуд став виявом так званої «*неолітичної революції*». Гончарні вироби не зникали й у пізніші часи, подолавши складний еволюційний шлях і надійно увійшовши в побут людини.

Автор пішов традиційним шляхом – зібрав і узагальнив багаточисленні відомості, накопичені когортою археологів, що проводили свої дослідження в Закарпатті.

У першому розділі монографії, під назвою «*На світанку появи гончарства*», Павло Пеняк описав технологію виготовлення глиняного посуду. Проте цей розділ малий за обсягом; у ньому викладено загальні (та й не всі) поняття, що стосуються технології гончарства.

У наступному розділі – «*Дещо про термінологію*» – подано терміни, за допомогою яких учені характеризують окремі частини посуду, а також пов'язані з технологією його виготовлення. Петро Пеняк зазначив, що слід вивчати господарсько-побутове призначення посуду й здійснювати його формально-типологічне дослідження. Також звернув увагу на вивчення закономірностей хронологічних змін тих чи інших деталей посуду. Однак не розшифрував, як це можна робити й для чого це потрібно, хоча дана книга розрахована на викладачів і студентів вузів, музейних працівників. Хотілося б, щоб і цей розділ був більшим за обсягом.

У наступних шести розділах книги описано кераміку неоліту й енеоліту, доби бронзи, заліза, гончарство середньовіччя досліджуваного регіону. Автор охарактеризував глиняний посуд багатьох археологічних культур, що існували на території Закарпаття й на суміжних територіях, а саме: Кріш-Старчево, мальованої кераміки, полгарської, бодрогкерестурської, баденської, Ніршег-Затін, східнословацьких курганів, Отомань, станівської, Ґава, куштановицької, латенської, дакійської, карпатських курганів, пшеворської, празької, луки-райковецької, а також X–XIII століть. Він систематизував види посуду та його декору, акцентував увагу не тільки на побутовому глиняному посуді, а й на стародавній кераміці, пов'язаній з культами й обрядами.

Давні гончарі накопичили значний досвід, що закріпився в спеціальних правилах, навичках і традиціях, які передавалися від покоління до покоління. Схожі культурні традиції й прийоми роботи свідчать про існування зв'язків і взаємного обміну досвідом між гончарями різних територій. Окрім того, кераміка є однією з найчисельніших і найважливіших категорій археологічних знахідок. Глиняні вироби – це одна з головних ознак археологічних культур і найбільш чутливий хронологічний індикатор. За їх допомогою простежуються етнокультурні зв'язки між давнім населенням різних регіонів, стан розвитку не тільки гончарства, а й інших ремесел тощо.

На жаль, автор у своїй роботі здебільшого не здійснив дослідження гончарства давнього Закарпаття. Тому опис гончарства й глиняних виробів різних археологічних культур зроблено механічно й відокремлено один від одного.

Слід зазначити, що відсутність єдиної термінологічної системи для опису глиняних виробів і технології їх виготовлення не дозволяє здійснювати дослідження повною мірою й адекватно. Ця проблема пов'язана з рівнем розвитку археології й керамології в Україні [2; 3; 4; 5, с.135-136]. З нею зіткнувся й Павло Пеняк. Насамперед, це виявляється у використанні русизмів і кальок з російської мови на означення термінів, пов'язаних з технологією гончарства й назвами самих виробів. У книзі трапляються русизми: *«випал», «грузила», «бусинки», «вінчики», «штамповка», «ліпка», «лощенння»*; потрібно – *«випалювання», «важки», намисто», «вінця», «штампування», «ліплення», «лискування»*. Також варто використовувати терміни: *«формувальна маса»*, а не *«глиняне тісто»*, *«кружала»*, а не *«пряслиця»*. Ознакою недостатніх керамологічних знань ученого є поділ домішок на м'які й пластичні, коли загальноприйнято розділяти їх на опіснюючі (шамот, жорства, пісок, мушлі, малопластичні глини тощо) та пластичні (різні сорти масних глин).

Роботу доповнюють численні ілюстрації, що характеризують гончарство згаданих культур.

Автору було б доречніше назвати свою книгу «*Давня кераміка Закарпаття»*, адже власне гончарство загалом у ній займає скромне місце.

Ці зауваження ніскільки не применшують заслуг автора і його внеску у вивчення давнього минулого Закарпаття. Згадані проблемні моменти здебільшого стосуються не тільки самої роботи, але й сучасного стану вивчення давньої кераміки. Часи археологів-одинаків – дослідників гончарства відходять у минуле. Для дослідження давнього гончарства України слід створювати наукові колективи, до складу яких увійшли б не тільки археологи, а й учені – фахівці інших наук, у т.ч. техніко-природничих.

1. *Пеняк Павло. Давнє гончарство Закарпаття / Інститут українознавства імені Івана Крип'якевича НАН України; Закарпатський державний університет; Закарпатське товариство охорони пам'яток історії та культури. – Ужгород: ПП Повч Р.М., 2007. – 104 с.*
2. *Пошивайло Олесь. Гончарство і українська мова. Переднє слово // Українське гончарство: Національний культурологічний щорічник. За рік 1995. – Опішне: Українське Народознавство, 1996. – Кн.3. – С.13-17.*
3. *Пошивайло Олесь. До питання термінології в українській археології: по-українськи «кружало», а не «пряслице» // Український керамологічний журнал. – 2001. – №2. – С.5-10.*
4. *Пошивайло Олесь. Керамологічні сюжети в постсовєтській археологічній науковій літературі: домінанта профанного // Український керамологічний журнал. – 2004. – №1. – С.7-15.*
5. *Гейко Анатолій. Гончарство населення скіфського часу Дніпровського Лісостепового Лівобережжя. – Полтава: ТОВ «АСМІ», 2011. – 248 с.*

© АНАТОЛІЙ ГЕЙКО, керамолог, кандидат історичних наук
(Інститут керамології – відділення Інституту народознавства НАН України, Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному), 2012

ПЕЧОРНИЙ ПЕТРО.
На отчій землі: Спогади
/Упорядник Остап Ханко. – К.: Видавець Остап Ханко, 7516 (2008). – 170 с.: іл.

2008 року вийшла друком книга Петра Печорного *«На отчій землі: Спогади»*. Розпочинається вона зі вступного слова видавця Остапа Ханка *«Літературна грань таланту»* та етномистецтвознавця й журналіста Володимира Данилейка «Печать національної вічности». Стаття останнього сповнена патріотизму й емоцій, однак містить неточність [1, с.9]. Згадуючи трипільську культуру, автор увів «нове» датування – від 8-14 тисячоліть тому. Відповідно до останніх досліджень, культуру Трипілля-Кукутень датують між 5400/5300 – 2750/2600 р.р. до н.е. [2, с.13]. Навіть, беручи найдавнішу хронологічну межу, це 7410-ті роки, аж ніяк не 8-14 тисяч років тому.

Загалом, книга є автобіографічною, адже в ній Петро Печорний описав свій життєвий шлях, зазначив віхи становлення себе як художника. Два розділи він присвятив членам свого роду й місцю, де народився. Відтворення родоводу, на мою думку, є дуже цінною інформацією, адже дозволяє прослідкувати реалії, які вплинули на формування духовних орієнтирів її представників. Автор подав дві версії. Одну з них – про походження свого прізвища від сіверських печер [1, с.21] – він відразу ж категорично заперечив. Петро Печорний розвиває й намагається обґрунтувати другу версію, згідно з якою прізвище походить від назви річки Печори, що протікає на території Російської Федерації. На мою думку, перша версія є більш логічною, зважаючи на територіальну віддаленість річки. Однак це лише припущення, адже підтвердити чи заперечити їх без ґрунтовних історичних досліджень неможливо. Існування цих прізвищ у Пермській області не може бути достовірним підтвердженням другої версії. Інші дані, подані Петром Печорним про життя й рід занять родичів, є надзвичайно важливими, адже саме вони фокусують увагу на обставинах, що стали передосновою появи художніх здібностей у автора. Спогади про місце народження – Роєщинську слободу в Чернігівщині – проникнуті мальовничою поетичністю, з якою міг написати лише залюблений у свою батьківщину мистець.

Наступні сімнадцять розділів стоять у хронологічному порядку й відображають окремі періоди життя автора. У перших чотирьох розділах: «Дитинство», «Війна», «По війні», «Перші малюнки» – Петро Печорний згадує про своє дитинство й те, як захопився малюванням. Водночас, автор описав воєнні події й післявоєнний побут, що ліг важким тягарем на плечі звичайних людей. Однак шкода, що автор у власній біографії не зазначив дату свого народження. На мою думку, де, як не в ній, повинна міститися ця інформація.

Розділи *«Альфрейне училище», «Військо», «Чернігів», «Лавра», «Мухінка»* присвячено молодим рокам і першим крокам на мистецькій ниві. Автор описав своє навчання й згадав

перших учителів, які передали йому необхідні художні знання й уміння студентів, з якими навчався. Деякі з них згодом стали відомими мистцями. У підрозділі *«Лавра»*, відображено початок його кар'єри художника-кераміста, пов'язаний зі вступом на курс кераміки Київського училища декоративно-прикладного мистецтва, після закінчення навчання в Ленінградському художньому-промисловому училищі імені Віри Мухіної, і знову – на відділі кераміки.

У назвах розділів *«Городниця», «Інститут кераміки і скла», «Товариство охорони пам'яток», «Об'єднання художник»* зазначено, де Петро Печорний працював упродовж 1966–1984 років. Було б гарно, якби автор чітко зазначив роки, коли він працював на тому чи іншому підприємстві. (Щоправда, датування виготовлених автором робіт подано доволі детально з прив'язкою до місця, де в цей час працював художник-кераміст). У цих розділах детально висвітлено життя й творчі пошуки майстра, зокрема згадано про різні експерименти в кераміці, розробку нових зразків для виробництва, зазначено назви творів. Петро Печорний зробив ліричні відступи, що стосуються повсякденного життя, побуту й різних тогочасних подій. Це дозволило уникнути «сухості» викладу й зробило текст цікавішим для пересічного читача.

Розділи *«Поза об'єднанням», «Вільний творець», «Інститут декоративно-ужиткового мистецтва», «Радість творчости»* відображають діяльність мистця в нових політично-економічних умовах, зокрема в період перебудови й становлення незалежності України. В розділах *«Поза об'єднанням», «Вільний творець»*, висвітлено працю мистця в галузі архітектурної кераміки, зокрема використання в оздобленні інтер'єрів різних глиняних виробів. У цей період експонувалися персональні виставки художника-кераміста. 1997 року його удостоєно почесного звання «Народний художник України» та лауреата Всеукраїнської літературно-мистецької премії імені Івана Нечуя-Левицького. З 2000 року в житті Петра Печорного почався новий етап, пов'язаний з викладацькою діяльністю в Інституті декоративно-ужиткового мистецтва і дизайну імені Михайла Бойчука.

Розділ *«Радість творчости»* фактично є післясловом, де автор книги згадує багатьох художників, чернігівське земляцтво й різні установи, що сприяли формуванню його як художника-кераміста.

Насамкінець у книзі подано перелік виставок автора й музеїв, де зберігаються його твори. Зауважу, що ця інформація є важливим джерелом не тільки для дослідників, а й для шанувальників творчості мистця й навіть пересічних читачів, які після ознайомлення з книгою захочуть безпосередньо побачити твори в музейних колекціях.

Після ґрунтовного ознайомлення із цим виданням, склалося позитивне враження, адже загалом його написано живою мовою. Мальовничі художні описи, безумовно, стали окрасою книги. Цінним є те, що автор подав автобіографію, тобто це – інформація з першоджерела, вона позбавлена чужого втручання з боку дослідників і відображає внутрішні переживання, що мали місце в житті й творчості художника.

1. *Печорний Петро. На отчій землі: Спогади /Упорядник Остап Ханко. – К.: Видавець Остап Ханко, 7516 (2008). – 170 с.: іл.*
2. *Енциклопедія Трипільської цивілізації: В 2-х т. – К.: ТОВ «Укрполіграфмедіа», 2004. – Т.1. – Кн.1. – С.13.*

© БОГДАН ПОШИВАЙЛО, керамолог
(Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному), 2012

ХАНКО ВІТАЛІЙ.
Лекції із історії мистецтва.
Зшиток 5. Історія кераміки
/Третє видання. – К.: Видавець Остап Ханко, 7516 (2008). – 52 с.: іл.

«ҐРУНТОВНІ КЕРАМОЛОГІЧНІ СТУДІЇ»: КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ ІЗ КОНСПЕКТУ ЛЕКЦІЙ

За роки існування Української Держави не було видано жодного ґрунтовного (авторського чи колективного) дослідження історії української кераміки, не кажучи вже про світову кераміку. Тому будь-яке нове видання на ці теми одразу ж викликає щире зацікавлення передовсім фахівців-керамологів. При цьому вчені очікують не лише узагальнення й систематизації вже відомих науці фактів, а й нового прочитання вітчизняної й світової історії кераміки на основі новітніх досягнень керамології, нововідкритих пам'яток, виявлених архівних документів.

Одним із таких видань, яке одразу ж привернуло до себе увагу, став **конспект лекцій *«Історія кераміки»* з видавничої серії Віталія Ханка *«Лекції з історії мистецтва»*** [12; 13]. 2008 року побачило світ уже втретє видання зшитку [13].

Віталій Ханко – найвидатніший дослідник мистецького життя в Полтавщині впродовж XVII–XX століть. На цій ниві регіональних мистецтвознавчо-краєзнавчих студій рівновеликих йому немає.

Віталія Ханка знаю давно й поважаю за енциклопедичні знання й колосальний мистецтвознавчо-краєзнавчий доробок. Він є автором понад 1700 наукових, науково-популярних, довідкових, інформаційних публікацій [див.: 2]. З-поміж монографічних праць дослідника за останнє десятиліття згадаю насамперед його *«Словник мистців Полтавщини»*

**Тут і далі всі виділення окремих частин цитат підкресленням, курсивом чи напівжирністю належать автору рецензії*

(2002), *«Миргородський мистецький словник»* (2005), *«Полтавщина: плин мистецтва, діячі. Мистецтвознавчі праці»* (2007), *«Мистецтвознавча думка на Полтавщині»* (2008) [17; 14; 16; 15].

Для багатьох несподіванкою стало опублікування Віталієм Ханком 2006 року лекцій з історії світової й української кераміки. Насамперед тому, що мистецтвознавець ніколи системно й фундаментально не займався цією проблематикою. Його зацікавлення гончарством, керамікою не виходило за межі Полтавщини, про що свідчать численні енциклопедичні статті, присвячені персоналіям місцевих гончарів, художників-керамістів, дослідників гончарства, а також близько двох десятків статей про художників фаянсу й порцеляни, гончарів Полтавського краю, їх участь у виставках. Зацікавлення новим виданням було надзвичайне й з огляду на те, що в Україні вже давно гостро стоїть проблема відсутності вітчизняних монографій, підручників, посібників з історії світового й українського гончарства, кераміки.

Переглянувши новітні лекції й не віднайшовши в них нічого нового, перечитавши те, що вже давно було відомо з праць славетного професора Юрія Лащука й інших українських керамологів, з книги брендового на пострадянському просторі французького дослідника декоративно-ужиткового мистецтва Анрі де Морана, виявивши численний плагіат і перекручення, неточності й помилки, з поваги до шанованого мистецтвознавця вирішив промовчати: не виносити книгу на публічне обговорення з колегами-керамологами, не писати відгуків для періодичних видань.

Проте згодом не меншою несподіванкою стало перевидання книги наступного року, а потім, утретє, і 2008 року. І хоча тиражі тих перевидань, напевно, невеликі, але самий факт регулярного тиражування для студентів, на мою думку, недостатньо фахово підготовленого конспекту лекцій, засвідчило певну тенденцію. На фоні дефіциту в Україні подібних видань, кволості керамологічної й мистецтвознавчої критики, відсутності відгуків у фахових виданнях, системне й масове поширення слабких керамологічних праць формує в молодих людей стійкі спотворені уявлення про художню кераміку, *«опускає»* їх до рівня прісноп*а*м'ятної тоталітарної доби з більшовицько деформованим мистецтвознавством. Відчуваючи й свою провину, що своєчасно не звернув увагу Віталія Ханка на недоліки книги, вирішив усе ж таки відгукнутися, хоча дещо й запізно, з керамологічною рецензією. Сподіваюся, що четверте видання лекцій уже не декларативно, а правдиво побачить світ доопрацьованим, доповненим і виправленим.

* * *

Зупинюся детальніше на загальних зауваженнях, а також на тих, що стосуються історії української кераміки.

Отже, насамперед, викликало подивування рецензування книги доцентом Полтавського національного педагогічного університету імені Володимира Короленка, кандидатом архітектури Тетяною Руденко. Немовби в Україні вже немає істориків мистецтва, керамології, а тому й виникла потреба апелювати до дослідників архітектури! Рецензентка, як і автор книги, ніколи не займалася вивченням історії світової кераміки, а тому, зрозуміло, й не могла дати фахову оцінку праці Віталія Ханка.

У анотації до видання стверджується, немовби «книга є *поодиноким* конспектом лекцій з історії української і зарубіжної кераміки в Україні» [13, с.2]. Проте **насправді це не вповні**

відповідає дійсності. 1993 року подібний брошурний курс лекцій з історії й технології української кераміки опублікувала викладач Львівського державного інституту прикладного та декоративного мистецтва, кандидат мистецтвознавства Світлана Лупій [7]. Саме цей конспект став орієнтиром, прикладом для підготовки лекцій і джерелом текстів для книги Віталія Ханка 2006 року. Щоправда, **у новітньому виданні про доробок попередника немає жодної згадки! Так само, як і про раритетну брошуру Юрія Лащука *«Українські гончарі»* (1968), з якої великі фрагменти, без будь-яких згадок про джерело, стали авторськими текстами Віталія Ханка.** Очевидячки, новий автор *«забув»* згадати про ці використані праці Юрія Лащука й Світлани Лупій навіть у коротких списках літератури наприкінці тем. А це примушує згадати про класичне визначення плагіату.

Якщо 1993 року світ побачила брошура (за міжнародними видавничими стандартами до брошур належать видання обсягом від 4 до 48 сторінок), то впродовж 2006–2008 років – уже книга, бо мала 52 сторінки! Новітня книга, порівняно з брошурою Світлани Лупій, містить значно менший обсяг інформації. Тому макетувальник за допомогою технічних маніпуляцій (збільшення кеглю основного тексту й назв тем, додавання 16 графічних заставок з творів Василя Кричевського, ніскільки не пов'язаних зі змістом структурних частин) *«дотягнув»* до мінімальної кількості сторінок, за які видання вже стало називатися *«книгою»*.

Проте, **за сутнісним наповненням, обсягом і науковістю інформації книга мало чим відрізняється від популярної брошури для газетних розкладок.** Доповнена ілюстративними матеріалами, вона, напевно, була б особливо цікавою для дітей, школярів, бо написана просто, дохідливо. Водночас не віриться, що подібне видання може виконувати навчальну функцію у вищих навчальних закладах, хоча анотація й переконує, немовби воно призначене ***«для студентів мистецьких і технічних вищих і середніх навчальних закладів різних рівнів акредитації»***, **а також для *«викладачів, науковців»* [13, с.2]**. Тим часом, **неможливо уявити, щоб науковці вивчали світову й національну історію кераміки за такими компілятивними мініатюрами!** А який рівень підготовки отримають студенти мистецьких і технічних вишів, опановуючи предмети за подібними *«навчальними виданнями»*?

Зрозуміло, що навчальне видання – це не завжди самостійно виконане дослідження автора. У більшості випадків підґрунтям підручників, посібників стають численні праці інших авторів, систематизовані, узагальнені, творчо осмислені й адаптовані до сприйняття студентами. За будь-яких умов вони мають відображати сучасний рівень наукових знань. **Натомість у рецензованій книзі більшу частину текстів, нерідко дослівно, без будь-яких бібліографічних посилань, запозичено з праць інших авторів, які побачили світ ще в 50-ті – 70-ті роки минулого століття (1956, 1961, 1962, 1963, 1966, 1970, 1971).** Загалом фрагментовану історію розвитку світової кераміки майже дослівно укладено головним чином за працею француза Анрі де Морана *«Історія декоративно-ужиткового мистецтва від його витоків до наших днів»* (Париж, 1970) [8]; дещо доповнено відомостями з двох узагальнюючих праць російських мистецтвознавців (*«Всеобщая история искусств»*, *«История искусства зарубежных стран»*; Москва); української – за двома працями Юрія Лащука – статтями *«Кераміка»* з *«Нарисів з історії українського декоративно-прикладного мистецтва»* (1969) [5] та брошурою *«Українські гончарі»* (1968) [6], а також за конспектом лекцій *«Українське декоративно-прикладне мистецтво. Випуск VIII. Кераміка»* Світлани Лупій, у основу якого покладено ті ж самі праці Юрія Лащука.

До певної міри використані праці відстали від сучасного поступу української й світової науки майже на півстоліття. Навчати студентів початку XXI століття винятково за ними – це повертити їх до минулого, до спотвореної, фальсифікованої комуністичною ідеологією української історії.

Саме так, бо жодної фахової праці іноземних авторів з історії світової кераміки не використано й не запропоновано ознайомитися з нею студентам! Натомість тему *«Український фаянс та порцеляна XVIII–XX ст.»* автор рекомендував вивчати, у тому числі, за…твором художньої літератури, зокрема за повістю *«Рисунок на фаянсе»* відомого письменника й літературознавця з Оренбурга Леоніда Большакова [13, с.48]! Постає питання: чи не краще було б запропонувати студентам вивчати історію кераміки безпосередньо за цими виданнями, а не за популярним конспектом лекцій?

У одному зі своїх видань видавець лекцій Віталія Ханка зазначив, немовби третє перевидання зшитку *«Кераміка»* друкується як доповнений і виправлений варіант (*«доп. і випр.»*) [2, с.72]. Проте, порівняно з попереднім виданням, до нього нічого не добавлено, про що свідчить однаковий обсяг текстів (*«ум. др. арк. 3,033 + 0,233»*), окрім деяких виправлень, наприклад, з'явилося підкреслення термінів і наприкінці 13-го підрозділу перегруповано останні дві позиції літератури [пор.: 12, с.38; 13, с.38]. При цьому **прикінцеві списки літератури, як і в попередніх виданнях, залишилися безсистемними** [див., напр.: 13, с.41, 45].

Третє перевидання прикметне ще однією видавничою *«новелою»*: для нього **з'явився упорядник в особі Остапа Ханка**, про що зазначено в бібліографічному описові та на останній сторінці видання. Незрозуміло тільки, у чому полягала роль упорядника третього перевидання, якщо воно за структурою й змістовим наповненням є ідентичним з попередніми, де упорядник був відсутній?! Це тим більше дивно, бо на останній сторінці обкладинки є цілком протилежне твердження, а саме: *«Лекції з історії мистецтва» включають «Історію українського мистецтва», «Історію зарубіжного мистецтва» й «Історію кераміки»,* **укладені В.Ханком**» [див.: 13, с.4 обкладинки]. Отже, **як Остап Ханко «упорядковував» «укладені» Віталієм Ханком лекції залишається лише здогадуватися!**

Нові курйози починаються з передмови: під заголовком *«Ґрунтовні керамологічні студії»* подано два абзаци тексту, які, як стверджується, написав *«Юрій Лащук, доктор мистецтвознавства, професор Прикарпатського університету ім.В.Стефаника»* [13, с.3]. Проте **Юрій Лащук помер 4 січня 2003 року, тобто за три роки до появи в світ першого видання рецензованих лекцій. Отже, оригінал-макета видання він не міг бачити й відповідно, написати до нього переднє слово.** До того ж, у передмові подано лише загальні фрази про наукову творчість Віталія Ханка та його внесок в українське мистецтвознавство й нічого не сказано про зміст книги, зокрема про здійснені *«ґрунтовні керамологічні студії»*. Це дозволяє гадати, що **видавець, або сам написав текст передмови від імені славетного дослідника українського гончарства, або ж вмонтував до книги фрагменти текстів Юрія Лащука, написаних у зв'язку з іншими подіями.** Також у друкованих виданнях прийнято обрамлювати прізвище авторів текстів, які не дожили до появи видання у світ. За відсутності обрамлення в першовиданні, як і в кожному перевиданні, «студенти, викладачі й науковці», для яких призначена ця праця, малознайомі з керамологічним процесом в Україні, можуть подумати, що професор Юрій Лащук і донині читає лекції в Прикарпатському університеті. Таке

довільне використання імені відомого вченого для підписування передмов невідомого походження особливої поваги не викликає.

Насправді назва, яку видавець сам поставив до передмови Юрія Лащука, а саме *«Ґрунтовні керамологічні студії»*, ніскільки не відповідає змістові книги. Як мовилося, вона є суцільно компілятивною. Результати власних ґрунтовних керамологічних студій у ній цілком відсутні. До певної міри це є дискредитацією імені професора Юрія Лащука, чиїм авторитетом та власними словесними маніпуляціями видавець намагався підняти рейтинг книги в науково-педагогічному середовищі, завуалювати аматорський рівень опублікованих лекцій, прикметних плагіатом і профанацією керамологічних знань.

Між іншим: на другій сторінці книги, відповідно до книговидавничої практики та ст.11 Закону України *«Про авторське право і суміжні права»,* видавець проставив міжнаро́дний знак охоро́ни а́вторського пра́ва (Copyright), у якому фіксується рік першої публікації твору. У рецензованому третьому виданні зазначено так: «©*Передмова Ю.Лащук, 7516 (2008)*». Як видно, за чинним в Україні авторським правом там мала б бути дата не *«2008»*, а *«2006»*, тобто рік першої публікації передмови до лекцій Віталія Ханка.

На жаль, **відсутня передмова самого автора, а тому неможливо уявити концепцію підготовки книги, мету й завдання, які ставив перед собою автор.**

Наприкінці кожного з підрозділів (тем) подано лаконічні списки літератури, призначення яких не вповні зрозуміле: чи це використані автором джерела, чи література, рекомендована студентам для самостійного опрацювання?! Наприклад, до вступу книги *«Народне гончарство і кераміка. Наука керамологія, музеї»* подано бібліографію двох статей, зміст яких мало збігається зі змістом підрозділу.

Загалом більшість тем викладено на 1,5-2 сторінках. Такий *«ґрунтовний»* конспект, скажімо вищезгаданої вступної лекції, можна прочитати (переповісти) студентам за 3-4 хв. Навіть, якщо припустити, що на вступ до курсу *«Історія кераміки»* у вищому навчальному закладі відводиться лише одна академічна година (45 хв.), то це складе лише 8 частину навчального часу студентів. Що ж роблять спудеї на лекції далі? І що конспектують? І які знання вони отримають за таким конспектом, студіюючи його самостійно?

Книга прикметна нефаховим тлумаченням керамологічної термінології. Наприклад:

- стверджується, немовби *«італійське слово* terra cotta» означає *«випалена глина»* [13, с.4]; насправді ж, у даному випадку подано не одне слово, а два (*terra + cotta*), які означають відповідно *«земля»* (а не глина!) + *«випалена»*. У поєднанні вони утворюють словосполучення *terracotta*, яке дослівно означає *«випалена земля»*, а в гончарстві, керамології – випалені вироби з глини, з пористим черепком, не покриті поливою;
- стверджується, немовби *«майолікові вироби»* – це вироби, покриті *«прозорою глухою поливою чи глазур'ю»* [13, с.4]; проте в керамології й гончарному виробництві не існує поняття «прозора глуха полива», оскільки прикметою власне глухої поливи є її непрозорість, тобто глуха полива не може бути прозорою, а прозора полива – глухою!; до того ж полива й глазур означають одне й те ж, лише мають різні мовні джерела походження;
- стверджується, немовби, *«фаянс – тонкі пористі вироби з білим черепком і прозорою поливою»* [13, с.5]; насправді ж, фаянсові вироби мають дрібнопористий черепок, що відрізняє їх від теракоти, майоліки тощо, і покриваються не лише прозорими, а й глухими поливами;

- стверджується, що *«кам'яна маса»* – це *«кольорові чи білі вироби, одержані спіканням при обпалі»* [13, с.5]; насправді ж під таке визначення підпадає й порцеляна, яка має щільний «спечений» черепок; у даному випадку треба було зазначити, що спечений черепок кам'янкової маси має сірий або коричневий колір;
- мовитьсява про *«вироби з кераміки»* [13, с.5], хоча сировини під назвою *«кераміка»* не існує; загальновідомо, що це вже готові вироби, вихідною сировиною для яких є глина;
- мовиться: *«зразки ліпленого посуду від руки»*, *«ліпили від руки»*, *«посуд ліпили вручну»*, *«ручне ліплення посуду»* [13, с.7, 8, 32]; тим часом, хіба може бути ліплений посуд не *«від руки»*?
- мовиться про *«вази з тонкостінними стінками»*; про те, що *«олив'яна полива прозора і безбарвна»*, що вона *«може бути пофарбована окислами різних металів, зберігаючи свою прозорість»* [13, с.10, 15];
- мовиться про *«ручки»* посуду, хоча в українській керамології вони називаються *«вушками»*, на що автор, щоправда, звернув увагу, зазначивши це в дужках: *«двома ручками (вушками)»* [13, с.11];
- мовиться про *«тулово»* (*«до плечиків тулова»*, *«реберчастість тулова»* [13, с.12, 31]; в українській мові – тулуба;
- мовиться про те, що стародавні греки *«пили вино з* канфар – *високих і широких кубів на ніжці»* [13, с.12]; у даному випадку мало б бути не *«кубів»*, а *«кубків»*;
- стверджується, немовби *«в Персії яскраві барвисті кахлі оригінальних поєднань вкривали фасади, бані, портали і галереї мечетей»* [13, с.16]; проте в даному випадку точніше було б сказати не *«кахлі»* а *«плитки»*, оскільки кахлі традиційно використовували для личкування печей (коминів);
- мовиться про кахлі, *«вкриті чудовою керамічною поливою»* [13, с.16]; але ж полива використовується винятково в гончарному виробництві, а отже є специфічним терміном саме цього виробництва; звідси немає потреби уточнювати, що це саме *«керамічна»* полива, тим більше у книзі, присвяченій винятково кераміці;
- в одному випадку мовиться про посуд, *«інкрустований білою глиною – опискою»*, а в другому про те, що *«гончарі виробляли вироби, оздоблені… «опискою» – брунатною глиною»*, *«на Полтавщині… розмальовували тонким шаром кольорової глини: …рудої («описки»)»* [13, с.32, 43]; насправді опискою гончарі називали грудочки болотної руди або виготовлену з неї буро-червону (чорну) фарбу;
- Віталій Ханко подав визначення: ***«полив'яні гончарські вироби*** *з тонким кольоровим пористим черепком і прозорою поливою»*, а ***«майолікові вироби*** *з пористим кольоровим черепком, вкритим прозорою глухою поливою чи глазур'ю»* [13, с.4]. Тим часом подав фото глиняного твору Остапа Ночовника, покритого прозорою поливою, який би мав назвати (відповідно до його ж визначення) *«полив'яним гончарським виробом»*, але означив як *«майоліка»* [13, фото між с.26-27]. То ж чи зможуть студенти за поданими автором ознаками практично відрізнити *«полив'яні гончарські вироби»* від *«майолікових виробів»*? Очевидно, що ні!

Про значення окремих висловлювань у книзі необхідно самому здогадуватися. Наприклад, Віталій Ханко написав: *«Кінець XVI–XVII ст. – період поширення кахлевих горнів…*

Одночасно ***ускладнюються форми горнів та їх деталі****, з'являються карнизи, ніші, арки, невеликі колонки, кронштейни»* [13, с.34-35]. Про що йдеться в цих реченнях одразу збагнути неможливо. Насамперед тому, що в зазначений історичний період не було спеціальних кахлевих горнів, які до того ж мали б такі деталі як карнизи, ніші, арки, невеликі колонки, кронштейни. Зрозуміти написане можливо лише тоді, коли пригадаєш інтелектуальну гру із заміни окремих слів. Так, достатньо замінити в цитованих текстах слово ***«горнів»*** на слово ***«печей»***, як одразу ж все стане зрозумілим. Відгадка такого несподіваного завдання для студентів банальна: автор лекцій неуважно переписав текст у Юрія Лащука, який 1969 року писав: *«Кінець XVI і XVII ст. – період поширення* ***кахлевих печей****…Ускладнилися* ***форми печей****. Їх прикрашали карнизи, ніші, арки, невеликі колони, кронштейни»* [5, с.46].

Подібно до цього, Віталій Ханко написав: *«У V ст. під впливом корейської кераміки японці застосовують гончарний круг і випал при високій температурі. Поширюється теракотова скульптура –* ханіва*… Китайський вплив згодом змінюється корейським. Не дивлячись на високі мистецькі якості японської кераміки, місцеві аристократи колекціонують китайські селадони…»* [13, с.38]. Отже, мова йде про заміну китайського впливу корейським, але насправді – про вплив китайської кераміки. Напевно, автор переплутав місцями слова *«китайський»* і *«корейським»*: правильно, у даному поєднанні речень, мало б бути так: *«… Корейський вплив згодом змінюється китайським»*.

Причина подібних змістових непорозумінь – фрагментарне висмикування фактів з праць інших авторів і довільне компонування з них нових текстових масивів. Так, у вищенаведеному прикладі, у першотексті Анрі де Морана, висловлено гіпотезу про можливість китайського впливу на формування в Японії теракотової скульптури *(«ханива»)* [8, с.95]. Проте Віталій Ханко це припущення не подав із-за чого втратився логічний зв'язок між текстами першооснови.

Треба здогадуватися, що таке *«мальовані кераміки культури Яншао в Китаї»*, які *«подібні до гончарських посудин Українського Трипілля»* [13, с.24]; що таке *«Прикраси продряпані лініями»* [13, с.27].

Чимало тез щодо розвитку гончарства на теренах сучасної України, проголошених у конспекті Віталія Ханка, не відповідають історичним фактам. Так, автор ствердив, немовби *«уламки глиняного ліпленого посуду археологи знайшли поблизу с.Смяча на Чернігівщині, вони датуються близько XI – X тис. до н.л.»*. У наступному реченні він сам собі заперечив, написавши, що *«гончарство виникло… в Україні… у VI-V тис. до н.л.»* [13, с.6, 7]. Ще через абзац, намагаючись поєднати ці суперечливі твердження в новій тезі, породив новий фальсифікат, немовби це відбувалося близько X, а також VI–V ст. до н.л.: *«Творче осмислення глини відбувалося нерівномірно, а її первісне функціонування в Передній Азії, Близькому Сході й на Україні припадає на бл. X, VI-V ст. до н.л.»* [13, с.6, 7]. Потім – ще далі від наукових знань: *«Поширення гончарства йшло в парі з зерновим виробництвом. Наука зафіксувала перші зразки ліпленого посуду від руки близько XI – X тисячоліттями до н.л. Археологи знайшли в Свідерській культурі кінця палеоліту та мезоліту, що поширена у Прибалтиці та сусідніх з нею районах Европи, у басейні Десни в Україні, глиняний посуд. Зокрема знайшли уламки ліпленого посуду поблизу с.Смяча на Чернігівщині»* [13, с.7]. Через кілька лекційних тем – чергове повторення тієї ж тези: *«У Свідерській культури* (саме таке закінчення в оригіналі!!! – О.П.), *що датується близько XI – X тис. до н.л., археологи знайшли уламки глиняного*

посуду (поблизу с.Смяча на Чернігівщині). Його виготовляли від руки, глиняні зразки були слабо випаленими. Перші горщики, мисочки і глечики були гостродонні й плоскодонні…» [13, с.29]. На жаль, автор, напевно, не знає, що Свідерська археологічна культура поширена не в усій Прибалтиці, а головним чином на території Литви, також Польщі, Західної Білорусі, в Українському Поліссі, у Карпатах. Для Свідерської культури прикметні винятково крем'яні вироби, а тогочасні племена жили в умовах лісотундри, полювали на північного оленя. Зрозуміло, що ніякого ліпленого посуду доби Свідерської культури у Чернігівщині ніхто не знаходив. Та й про яке ліплення глиняного посуду за таких екстремальних умов може йти мова?

Віталій Ханко ствердив, немовби *«на початку IV тис. з'являється гончарний круг, спочатку з малим обертом, а наприкінці цього тисячоліття – зі швидким обертом»* [13, с.8]. Проте швидкість обертання цих знахідок у процесі роботи достовірно встановити неможливо, тим більше, що IV тисячоліттям до н.е. датується лише окрема деталь від гончарного круга [1, с.40].

Про пізнання автора в галузі археології свідчить і таке твердження: *«Череп'яний посуд відомий у Давньому Єгипті з початку неоліту, тобто з V тис. до н.л.»* [13, с.8]. Насправді ж, початок неоліту на території Єгипту вчені відносять до 9 тисячоліття до н.е., а 5-м тисячоліттям до н.е. датують пізній неоліт.

Чимало інших тверджень Віталія Ханка не відповідають даним сучасної української керамології. Деякі з них уже давно переглянуто вченими й теж переконливо спростовано. Так, автор помилково запевняє, що:

- У XIX столітті, *«як у формах народного гончарства, так і в малюванні повною мірою зберігаються риси, породжені з мистецтва княжої України, Скитії, Українського Трипілля, Буго-Дністров'я. Це свідчить про стійкість орнаментальних мотивів українців»* [13, с.35]; насправді у формах і малюванні глиняних виробів України XIX століття дуже мало спільного з керамікою Скіфії, Трипілля, не кажучи вже про Буго-Дністров'я;
- *«ранньослов'янське гончарське мистецтво кінця I тис. до н.л. – початку I тис. н.л. (культура «полів поховань») є прямим попередником українського народного гончарства»* [13, с.32]; насправді ранньослов'янське гончарство зазначеного періоду не є *«прямим попередником українського народного гончарства»;*
- *«висока культура ранньослов янських гончарів була основою, на якій розвивалося гончарство доби княжої України»* [13, с.32]; це твердження також не підтверджено історичними фактами;
- міські гончарі *«у період княжої України-Руси (IX–XIII ст.)… спеціалізувалися на «сивому» посуді…»* [13, с.33]; насправді виготовлення димленого посуду ніколи не було винятковою монополією (спеціалізацією) міських гончарів;
- *«міські мешканці значно менше користувалися у побуті гончарським посудом…»* [13, с.33]; це твердження також не підтверджено історичними фактами;
- міське гончарство не є народним; натомість тільки сільське гончарство є народним (*«сільське, або народне»*) [13, с.33]; насправді ремісничa діяльність міських і сільських гончарів за доби княжої України-Руси не мала суттєвих відмінностей;
- *«від часів Гетьманщини українські гончарі славилися народною пластикою… у формі зооморфної посудини для напоїв («лева» «барана» тощо)…»* [13, с.35]; насправді,

глиняні зооморфні посудини українські гончарі почали виготовляти не раніше середини XVIII століття;

- *«жодна із зон українського гончарства не має такої різноманітної генної талановитості та давності мотивів і форм посуду»* як Поділля [13, с.36]; насправді, форми й мотиви посуду Поділля кінця XIX – початку XX століття не були давніші, аніж у тотожних виробах з Полтавщини, Гуцульщини, Покуття;
- *«ім'я О.Бахметюка зустрічаємо у каталогах багатьох виставок XIX ст.»* [13, с.39]; насправді, цей гончар брав участь лише в кількох виставках упродовж останнього десятиліття свого життя, а не всього XIX століття;
- у селі Коболчин *«вази, тарелі, глечики прикрашають підполивним рясним фляндруванням»* [13, с.40]; насправді, у Коболчині посуд ніколи не прикрашали *«рясним фляндруванням»;*
- для *«збереження… традицій»* народного гончарства Галичини *«у Львові було відкрито керамічну майстерню під орудою архітектора Івана Левинського»* [13, с.41]; насправді, майстерня виготовляла кераміку для оздоблення будівель, які проектував Іван Левинський та його фірма;
- у Дибинцях *«здавна робили кахлі»* [13, с.42]; насправді в Дибинцях не виявлено кахель, виготовлених раніше початку XX століття;
- *«визначні мистці Дибинців – Каленик Масюк, Сава Родак, Дмитро Слоква, сестри Тридід та інші на межі XIX–XX ст. створювали різноманітні предмети, оздоблювали їх вигадливим малюванням»* [13, с.42]; насправді, наприкінці XIX століття вони ще не оздоблювали свої вироби *«вигадливим малюванням»*;
- Остап Ночовник *«творив «лембики»*, йому також належить *«пустотіла піч «Козак-Мамай»* [13, с.44]; насправді Остап Ночовник так не називав своїх творів; в українську керамологію термін *«лембик»* увів Юрій Лащук на означення зооморфних посудин, передовсім у вигляді левів, яких Ночовник не виготовляв;
- *«гончарська пластика Лівобережної України… представлена іграшкою, скульптурою і декоративно-ужитковими виробами – куманцями, свічниками, носатками, куришками, ляльками, глечиками, витоки образності яких сягають часів древніх укрів палеоліту»* [13, с.44-45]; насправді в Україні невідома палеолітична кераміка, образність якої немовби збереглася до XX століття;
- у Новій Вололазі *«ще в XIX ст. гончарювало близько 800 майстрів»* [13, с.45]; насправді такої кількості гончарів у XIX столітті в Новій Водолазі не було;
- межигірська порцеляна мала *«тверду грубозернисту масу»* [13, с.46]; насправді, порцеляна не може мати *«грубозернистої маси»*.

Більшість цих хибних висновків Віталій Ханко запозичив у Юрія Лащука [див.: 5]. При цьому додав і власної *«творчості»*, довільно й безпідставно *«варіюючи»* висловлювання дослідника українського гончарства. **Виявлено багато прикладів того, як Віталій Ханко довільно *«грався словами»* із запозичених текстів, унаслідок чого суттєво змінював смисл першотексту**. Ось кілька з них:

- Юрій Лащук: *«В II ст. н.е. на просторах Поділля і Верхнього Подністров'я з'являється ручний гончарський круг, який звужує і витісняє ручне ліплення посуду»* [5, с.13]. Віталій Ханко, без будь-яких пояснень, ареал появи гончарного круга поширив на всю Україну

й однозначно проголосив зникнення на цій території ліплення посуду: «У II ст. н.л. в Україні з'являється ручний гончарний круг, завдяки якому відходить у минуле ручне ліплення посуду» [13, с.32];

- Юрій Лащук: *«Багато дечого з тієї епохи, наприклад форма миски, що побутує на Наддніпрянщині, або конструкція горнів, дійшло без змін до наших днів»* [5, с.13]. Віталій Ханко зігнорував вказівку вченого на тотожність мисок Київської Руси з мисками лише Наддніпрянщини, й довільно стверджував про часткову зміну форм мисок і переніс це явище на всю територію *«княжої України-Руси»*: *«Саме з тієї доби конструкція горнів або дещо змінена форма мисок дійшли до наших днів»* [13, с.32];
- Юрій Лащук: *«У період Київської Русі найпоширенішим видом продукції були кухонні горщики. Виготовляли також миски, макітри, глеки, полумиски, черпаки, світильники, рукомийники, великі посудини для зберігання продуктів харчування тощо»* [5, с.13]. Віталій Ханко безпідставно змінив вірний висновок ученого про горщики як найпоширеніший вид тогочасного глиняного посуду й приєднав до найпоширеніших всі інші види посуду, які настільки поширеними ніколи не були: *«У період княжої України-Руси (IX–XIII ст.) найпоширенішими видами посуду були кухонні горщики, миски, макітри, глеки, полумиски, черпаки, світильники, рукомийники, великі посудини для зберігання продуктів»* [13, с.32];
- Юрій Лащук: *«Крім теракотових (жовтих, рожевих) виготовлялися полив'яні зелені кахлі»* [5, с.46]. Віталій Ханко все те перекомпонував під «себе»: *«Виготовляли жовті, рожеві, теракотові кахлі, а також полив'яні зелені»* [13, с.34]. Унаслідок цього вийшло, що жовті й рожеві кахлі – це якийсь окремий різновид виробів для личкування печей, відмінний від теракотових кахель; насправді ж, то були ті самі теракотові кахлі.
- Юрій Лащук: *«У другій половині XVII ст. на Лівобережній Україні та Київщині поширився новий художній напрямок в архітектурі, образотворчому мистецтві та художньому ремеслі, який можна назвати українським стилем XVII–XVIII ст. Він мав деяку спільність з європейським бароко. Цей стиль позначився і на кахлях»* [5, с.46]. В обробці Віталія Ханка цей фрагмент зазвучав так: *«На Лівобережжі з XVII ст. кахлі набувають ознак стилю бароко»* [13, с.35]. Як видно, автор лекцій довільно звузив регіон, а також розширив хронологічні межі цього процесу на півстоліття, що не відповідає історичним фактам. Подібні маніпуляції й перекручування, *«дрібне»* спотворення думок цитованих авторів прикметні майже для всього тексту лекцій.
- у книзі Ігоря Пошивайла *«Феноменологія гончарства»*: *«…Гончарство виникло в різні часи в епіцентрах культурного розвитку земної кулі: у Китаї – 14 тисячоліть тому, в Японії – 13.., на Близькому Сході – 8, в Україні, Західній Європі та Індонезії – на початку неоліту (V–IV тис. до н.л.)»* [10, с.41]. Віталій Ханко вніс до першотексту власні хронологічні корективи: *«…Гончарство виникло в різні часи культурного розвитку на планеті: в Китаї – XIV тис. до н.л., в Японії – XIII тис. до н.л.., на Близькому Сході – VIII тис. до н.л., в Україні, Західній Европі та Індонезії – у VI-V тис. до н.л.»* [13, с.7];
- у книзі Анрі Де Морана: *«Формы греческой керамики чрезвычайно разнообразны. Чаще всего встречаются около двадцяти видов…, всего же насчитывается более 350 видов»* [8, с.210]; у витлумаченні Віталія Ханка більше 350 видів видів грецької кераміки, з яких було близько 20 основних (за Анрі де Мораном) перетворилися загалом на *«близько двадцяти видів, а всього нараховується понад 350 підвидів»* [13, с.11].

До чого призвело бездумне переписування текстів проілюструю ще одним прикладом. Віталій Ханко стверджував, немовби *«характерними виробами Дрогобича були так звані «британки» – миски для смаження м'яса…»* [13, с.41]. Проте в першоджерелі, звідки він неуважно це переписав, мовиться інакше: не *«британки»*, а ***«бритванки»*** [7, с.41]. Передбачаю, що помилка ця могла трапитися й автоматично під час набирання тексту книги на комп'ютері: електронний словник української мови не містить цього архаїзму, а тому механічно вилучає зі слова *«бритванки»* літеру *«в»*. Але ж автор, як і літературний редактор, мали переглянути текст оригінал-макета книги і внести відповідні виправлення! На жаль, не зробили це навіть у третьому виданні, *«доповненому і виправленому»*. Все це свідчить про те, що тексти до книги запозичалися в інших авторів без чіткого усвідомлення написаного і без фундаментального власного знання гончарної культури українців та інших народів світу.

Слід зазначити, що **іноді уточнення Віталія Ханка є цілком виправданими, оскільки в цитованих ним джерелах теж трапляється чимало хибних тверджень**. Наприклад, Світлана Лупій стверджувала, немовби *«буковинська кераміка репрезентована декоративно-ужитковим посудом і кахлями… Найдавніші пам'ятки кераміки, що збереглися на території Буковини, належать до I тис. до н.е. і являють собою зразки ранньослов'янської ліпленої кераміки»* [7, с.31]. Віталій Ханко, запозичаючи в неї інформацію про буковинське гончарство, вніс корективи, що відповідають науковим фактам: *«Буковинське гончарське мистецтво репрезентоване вжитковим посудом і кахлями… Найвидатніші пам'ятки належать до IV тис. до н.л. і являють собою зразки ліпленої кераміки»* [13, с.40]. Хоча, як видно, при цьому не обійшовся без ложки дьогтю: визначення *«найдавніші пам'ятки»* (за Світланою Лупій), він безпідставно перефразував на *«найвидатніші пам'ятки», що не відповідає дійсності*.

Стан оторопіння викликає фрагмент теми №13 *«Поділля і Волинь»*, присвячений волинській кераміці. Автор стверджує, немовби *«на Волині важливими осередками гончарства були: Дубровиця, Остріг, Яловиця і Деражня… Мальований волинський посуд… виготовляли… у кращому осередку Волині – Яловиці»* [13, с.38]. Як не переглядав літературу, зазначену в поданому наприкінці теми списку, як не шукав подібні відомості в іншій доступній фаховій літературі, присвяченій українському гончарству, проте згадок про перелічені Віталієм Ханком гончарні осередки Волині, окрім Острога, віднайти не вдалося, як і про *«кращий осередок Волині – Яловицю»*! Можливо, автор мав на увазі село Яловичі, що в Млинівському районі Рівненської області? Не згадано про такі осередки Волині і в монографії дослідниці волинської кераміки Галини Істоміної *«Мистецтво народної кераміки Волині другої половини XIX – XX століть»* (2009) [див.: 3]; немає їх (окрім Острога) і в переліку зафіксованих дослідницею 36 гончарних осередків Волині [4, с.13-14].

Трапляються й суперечливі твердження, наприклад, спершу автор стверджує, що в Стародавній Греції *«вироби… випалювалися при температурі приблизно при 900° С»*; через два абзаци: *«Випал керамічних виробів відбувався при температурі 800-960° С»* [13, с.11, 12].

«До відомих дослідників і популяризаторів українського гончарства» автор відніс Бориса Лисіна та Петра Будникова [13, с.5]. Проте видатний український учений у галузі хімії, технології силікатів та вивчення мінерально-сировинних ресурсів, академік Борис Лисін, як і видатний російський хімік-технолог, академік Петро Будников дослідниками й популяризаторами українського гончарства ніколи не були!

До довколишніх сіл Опішного віднесено місто Зіньків, що знаходиться за 35 кілометрів [13, с.43].

Текст лекцій прикметний і хронологічними помилками. Наприклад:

- спершу стверджується, що роки життя славетного кераміста Дж. Веджвуда *«1730–1793»* роки, а через кілька рядків мовиться про те, як *«з 1785 до 1795 рр. англійський кераміст створює вази…»* [13, с.21]; зрозуміло, що рік смерті Веджвуда зазначено неточно: мало б бути не 1793, а 1795; автор *«запозичив»* цю помилку в Анрі де Морана [див.: 8, с.404, 515];
- стверджується, немовби *«наприкінці XVIII ст.»* виникають порцелянові *«заводи в Україні – у Корці й Баранівці»* [13, с.23]; насправді ж, завод у Баранівці засновано на початку XIX століття [див.: 9, с.56];
- стверджується, немовби *«вершиною творчості О.Бахметюка є низка кахляних печей 1870 – 80-х рр.»*, а в попередньому абзаці мовиться про хронологію життя майстра: *«1820–1882»* [13, с.40, 39]; отже він аж ніяк не міг виготовляти кахлі впродовж усіх 1880-х років;
- напочатку стверджено, немовби *«археологи й праісторики встановили, що гончарство виникло… в Японії – XIII тис. до н.л.»* [13, с.7], а далі це заперечено, оскільки мовиться зовсім про інший часовий проміжок: у Японії *«перші гончарські вироби, що звуться керамікою дзьомон, з'явилися у добу неоліту (7000 р. до н.л.)»* [13, с.27];
- стверджується, немовби Коломийську гончарну школу було *«засновано 1886 р.»* [13, с.49]; насправді це сталося на десять років раніше – 1876 року;
- стверджується, немовби *«гончарна майстерні* (таке закінчення слова в оригіналі. – О.П.) *в містечку Опішне… закрита 1900 р.»* [13, с.49]; насправді це відбулося роком раніше (1899);
- спершу стверджується, немовби *«наприкінці XIX – поч. XX ст.»* в Адамівці *«працювали самобутні митці Яків Бацуца, Стах Бугаз, Олександра Пиріжок»*; у наступному абзаці мовиться вже про іншу хронологію творчості Олександри Пиріжок: *«серед майстринь XX ст. слід відзначити Олександру Пиріжок (1895–1983)»* [13, с.37, 38]; насправді Олександра Пиріжок народилася **1898** року, а тому *«наприкінці XIX – поч. XX ст.»* ще не могла працювати.

Прикінцеві висновки окремих підрозділів книги не випливають з їх текстових частин. Наприклад, тему №1 *«Початки гончарства. Ранні гончарські культури»* автор закінчив словами: *«Тобто ми маємо складну мозаїчну картину поступу гончарства, обумовлену господарськими потребами, станом економіки»* [13, с.8]. Проте перед тим, на півтори сторінках тексту немає ані *«мозаїки»* поступу гончарства в різних країнах світу, ані жодного слова про конкретику впливу господарських потреб і економіки на розвиток гончарства, і навпаки, гончарства на розвиток господарства давніх етносів.

Незрозуміло з яких міркувань, до теми *«Український фаянс та порцеляна XVIII–XX ст.»* Віталій Ханко вставив абсолютно не пов'язаний з темою текстовий фрагмент про *«сучасних мистців-керамістів, добре відомих в Україні»*: Тараса Левківа, Світлану Пасічну, Петра Печорного, Миколу Теліженка та Сергія Радька [13, с.48].

В одному випадку до тексту потрапила, очевидячки з рукопису конспекту, дидактична вказівка для студентів: *«Підсумовуємо: справжніми фаянсами ми називаємо виключно глиняні вироби…»* [13, с.15]. В іншому – стверджується, що у Франції *«у виробництві фаянсу намітилося три напрямки»* [13, с.19]; при цьому пояснено суть першого, другого, а про третій напрямок забуто; можливо, над цим мають подумати самі читачі? [13, с.18].

Окремі теми переповнені фантасмагоричними етюдами, суть яких важко усвідомити. Наприклад, з теми №10 *«Гончарство Древньої України. Українське Трипілля»*: *«Світ керамічного мистецтва Древньої України – це світ новотворної уяви. Для гончарів нашої древності і сюжет (і колір, і т.д.) – це лишень засоби для осягнення глибин мистецтва; натомість глибина їхнього мистецтва полягає саме в художницькій уяві. Уявлювальність дає можливість мистцям виображувати «третій світ» у довколишньому (первинному) світі. Увесь масив гончарства буго-дністровців, трипільців, скитів – це масив уявлення. Суть їхнього образотворення полягає саме у безмежності уявлювальності: доки мистець докінчить один візерунок, в його уяві вже народилося декілька інших – і так невпинно»* [13, с.307]. На жаль, авторське філософствування виявилося більш *«кучерявим»*, аніж скромне декорування глиняного посуду буго-дністровської археологічної культури та скіфів: насправді світ їх художнього уявлення не був *«безмежним»*, а практичне образотворення – вкрай обмежене в їх уявлювальності.

До конспекту лекцій Віталій Ханко подав лише дві випадкові ілюстрації. Зрозуміло, що вони ніскільки не компенсують нагальну потребу в наочних матеріалах, узагальнених таблицях творів кераміки, без яких ані студенти, ані школярі, як би цього не хотіли, не зможуть уявити задекларованого автором і видавцем *«історичного плину керамічного мистецтва різних народів від давнини до наших днів»* [13, с.2]. Та й навіть кольорова вставка двох фото кераміки викликає чимало запитань. У книзі є два основні розділи: *«Зарубіжна кераміка» й «Українська кераміка»*. Отже, логічно було б, якби кожний з цих знімків принаймні ілюстрував найприкметніші твори чужоземного й українського походження. Натомість маємо фото глиняної моделі трипільського житла й орнітоморфної посудини Остапа Ночовника. Атрибутування цих виробів подано аматорськи, зокрема без зазначення авторів фото, місця знаходження та зберігання моделі житла, розмірів виробів. Відсутнє зазначення застосованих гончарями матеріалів, інструментів і технік виготовлення, що було б важливо для студентів, які вивчають історію кераміки. Викликає застереження й така атрибуційна інформація:

- *«Українське Трипілля. Модель храму»* [13, фото між с.26-27]. Немає вагомих підстав називати глиняну модель житла храмом, оскільки сакральність її ніким з учених не доведена. У науковій і навчальній літературі, за якою мають навчатися студенти, немає поняття *«Українське Трипілля»*, як і немає поняття *«Румунське Кукутені»*; давню археологічну культуру, що кілька тисячоліть існувала на території сучасних України, Молдови й Румунії, вчені називають культурно-історичною спільнотою Кукутені-Трипілля. Також навряд чи коректно вести мову про *«древнє українське гончарство»*, *«Український Палеоліт»* [13, с.30], колі мова йде про археологічні культури на території України, носіями яких були не етнічні українці;
- *«Остап Ночовник. Півень. Кін. XIX – поч. XX ст.»* [13, фото між с.26-27]. Насправді цей твір виготовлено приблизно впродовж 1909–1912 років; у музеї зберігання його датовано початком XX століття. Не зазначено місця його виготовлення, хоча воно відоме (Міські Млини, Полтавщина). Спотворено колір поливи: на фото він насичено червоний, а насправді – коричневий.

Після кожної теми лекції подано короткі списки літератури. Їх укладено безсистемно, не в алфавітному порядку. Кидаються в очі й такі недоліки:

- подано посилання на *«Всеобщую историю искусств: В шести томах»*: зазначено

сторінки, але не вказано, в якому томі (те ж саме, у першій позиції списку літератури до теми №5);

- згадано *«Историю искусства зарубежных стран»*: замість правдивого 1961 року видання стоїть – *«1962»;*
- змінено датування в назві книги Фаїни Петрякої: *«Украинский художественный фарфор (Конец XVII – начало XX ст.).»*; насправді ж має бути – *«(Конец XVIII – начало XX ст.)»* [13, с.10, 20, 48].

Автор також подав окремі посилання на цитовані джерела всередині текстів. При цьому, в одних випадках, вони містять згадку про номер сторінки, звідки запозичено матеріал, в інших – ні; у одних випадках, ці джерела-посилання з тексту занесено й до списку літератури, в інших – ні [див., напр.: 13, с.7, 8].

Науково-навчальне значення книги нівелюється й неточністю (довільним скороченням) існуючих назв музеїв, мистецьких навчальних закладів. Наприклад:

- Львівський музей етнографії та художнього промислу: насправді – Музей етнографії та художнього промислу Інституту народознавства НАН України;
- Музей-заповідник українського гончарства в Опішному; насправді – Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному;
- Львівська Академія мистецтв; насправді – Львівська національна академія мистецтв;
- Львівський інститут вжиткового і декоративного мистецтва; насправді – Львівський державний інститут прикладного та декоративного мистецтва [13, с.5, 50].

* * *

Насамкінець цієї сумної рецензії зазначу, що кожний викладач навчального закладу має власні конспекти, які допомагають йому в провадженні навчального процесу. Але навіщо ж ці робочі матеріали робити публічними, якщо вони є звичайними цитатниками з узагальнюючих чи популярних праць і красномовно виявляють справжній рівень знань викладача в тій чи іншій галузі наукових знань? Та до того ж по кілька разів перевидавати, ніскільки не помічаючи того, що король голий! Хтось заперечить, що у вишах вимагають публікації, у тому числі й лекцій для самостійної підготовки студентів. Це дійсно потрібна справа. Але чи не краще було б, якби ті лекції друкували винятково для внутрішнього використання й не поширювали за межами навчального закладу. Бо, як у даному випадку, особливо нічим хизуватися! Чи не простіше було розтиражувати брошуру Юрія Лащука *«Українські гончарі»* та вже існуючий конспект лекцій Світлани Лупій і не видавати чужі напрацювання за власні?

Мені вже доводилося порушувати проблему створення українських підручників з історії й технології українського гончарства [див.: 11, с.132-147]. На жаль, з різних причин вона й донині залишається актуальною. До речі, вона ніколи не вичерпається конспектами лекцій, подібними до рецензованого. Бо підготовка першого українського підручника чи фундаментальної монографії з цієї проблематики, на моє переконання, не може бути результатом зусиль одного вченого. Це має бути узагальнююча колективна праця всіх українських дослідників гончарства, кераміки. Проте на нинішньому етапі історичного розвитку, коли більшість українських керамологів вивчені й продовжують сповідувати радянські етнолого-мистецтвознавчі постулати щодо історичного розвитку кераміки на українських землях від найдавніших часів до сьогодення, пишуть сучасні наукові праці, основані винятково на дослідженнях українських радянських мистецтвознавців і не зважають

на визначальний вплив політичних концепцій тоталітаризму на узагальнюючі висновки вчених ХХ століття, підготовка новітньої праці про історію українського гончарства неможлива. Гадаю, через десяток років вона має зреалізуватися.

1. *Бобринский А.А. Гончарный круг и его происхождение. – Екатеринбург: Институт истории и археологии Уральского отделения РАН, 1993. – 56 с.*
2. *Віталій Ханко. Біобібліографічний покажчик /Упорядник Надія Кочерга. – К.: Видавець Остап Ханко, 2007. – 220 с.*
3. *Істоміна Галина. Мистецтво народної кераміки Волині другої половини XIX – XX століть. – Рівне: Волинські обереги, 2009. – 232 с.*
4. *Істоміна Г.В. Мистецтво народної кераміки Волині другої половини XIX – XX століть (типологія, стилістика, художні особливості): Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства. – Львів: Львівська національна академія мистецтв, 2007. – 20 с.*
5. *Лащук Ю.П. Кераміка // Нариси з історії українського декоративно-прикладного мистецтва. – Львів: Видавництво Львівського університету, 1969. – С.12-14, 43-46, 84-88, 123-130.*
6. *Лащук Юрій. Українські гончарі. – К.: Товариство культурних зв язків з українцями за кордоном, 1968. – 40 с.*
7. *Лупій С.П. Українське декоративно-прикладне мистецтво. Випуск VIII. Кераміка: Конспект лекцій для студентів II курсу спеціальності 0520, II курсу спеціальності 0518. – Львів: Львівський державний інститут прикладного та декоративного мистецтва, 1993. – 48 с.*
8. *Моран де Анри. История декоративно-прикладного искусства от древнейших времен до наших дней с приложением статьи Жеральда Гассио-Талабо о дизайне. – М.:Искусство, 1982. – 580 с.*
9. *Петрякова Ф.С. Украинский художественный фарфор (Конец XVIII – начало XX ст.). – К.: Наукова думка, 1985. – 223 с.*
10. *Пошивайло Ігор. Феноменологія гончарства: Семіотико-етнологічні аспекти. – Опішне: Українське Народознавство, 2000. – 432 с.: іл.*
11. *Пошивайло Олесь. Гончарна велич і трагедія Макарового Яру доби Розстріляного Відродження. – Опішне: Українське Народознавство, 2008. – 240 с.*
12. *Ханко Віталій. Лекції з історії мистецтва. Зшиток 5. Історія кераміки /Друге видання. – К.: Видавець Остап Ханко, 2007. – 52, 4 с.*
13. *Ханко Віталій. Лекції з історії мистецтва. Зшиток 5. Історія кераміки /Третє видання /Упорядник Остап Ханко – К.: Видавець Остап Ханко, 2008. – 52, 4 с.*
14. *Ханко Віталій. Миргородський мистецький словник (кінець XVII – початок XXI сторіччя): Персоналії. – Полтава: видання Інституту історії України НАН України, 2005. – 370 с.*
15. *Ханко Віталій. Мистецтвознавча думка на Полтавщині. – К.: Видавець Остап Ханко, 2007. – 136 с.*
16. *Ханко Віталій. Полтавщина: плин мистецтва, діячі. Мистецтвознавчі праці. – К.: Видавець Остап Ханко, 2007. – 512 с.*
17. *Ханко Віталій. Словник мистців Полтавщини (Архітектори, будівничі, гравери, графіки, декоратори, дослідники й популяризатори мистецтва, керамісти, майстри народного мистецтва, ікономаляри, живописці, мистці гобелена, порцеляни й фаянсу, скульптори). Середина XVII – початок XXI ст.). – Полтава: Видавництво «Полтава», 2002. – 232 с.*

© ОЛЕСЬ ПОШИВАЙЛО, керамолог, етнолог, музеолог, доктор історичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України
(Інститут керамології – відділення Інституту народознавства НАН України, Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному), 2012

ЦЕТЛИН Ю.Б.
Неолит центра Русской равнины: орнаментация керамики и методика периодизации культур.
– Тула: Гриф и К°, 2008. – 352 с.: илл.

Орнаментація кераміки постійно перебуває в полі зацікавлення науковців. Щоправда, більшість дослідників лише описують композиції чи елементи орнаментів, не аналізуючи їх. Одним із провідних дослідників декору давньої кераміки на пострадянському просторі є російський керамолог, доктор історичних наук Юрій Цетлін. 2008 року в Тулі (Російська Федерація) було опубліковано його фундаментальну монографію *«Неолит центра Русской равнины: орнаментация керамики и методика периодизации культур»* [1], в якій підсумовано результати багаторічної дослідницької роботи, уперше монографічно викладено розроблену методику періодизації матеріалів багатошарових поселень за допомогою орнаментів кераміки. Застосування нових методів періодизації культур дозволило автору докорінно переглянути етнокультурну історію давнього населення значної за площею частини Східної Європи.

Монографія складається зі вступу, восьми розділів, висновків, списку використаної літератури й додатків, у яких подано альбом ілюстрацій. Вступ присвячено висвітленню поняття «неоліт», основних проблем розповсюдження гончарства в давнину, визначенню мети дослідження. Автор наголосив на її методичому характері, навів переконливі аргументи щодо доцільності застосування розробленої ним методики на практиці.

У першому розділі охарактеризовано *«Цель, задачи, методы и источники исследования»*. Метою монографії проголошено *«разработку и апробирование методов изучения «внутренней» и «общей» периодизации археологических культур по данным изучения орнаментальных традиций в древнем гончарстве и стратиграфии керамических остатков на многослойных поселениях»*. У процесі реалізації проголошеної мети було вирішено наступні завдання:

- описано за єдиною схемою різні рівні структури орнаментів кераміки волго-окської і верхньоволзької культур, культури ямково-гребінцевої кераміки, груп населення з рідкоямковою керамікою і волосовської культури;

- подано загальну характеристику орнаментальних традицій носіїв усіх цих культур;
- реконструйовано «внутрішню» періодизацію кожної з культур і показано особливості орнаментальних традицій її носіїв у різні періоди розвитку;
- виявлено окремі локальні особливості орнаментальних традицій досліджуваних культур у межах дослідженої території;
- реконструйовано загальну періодизацію історії археологічних культур часів неоліту-енеоліту регіону.

Автор використав такі спеціальні методи дослідження:

- метод побудови загальної періодизації археологічних культур на кількісному рівні аналізу;
- метод побудови *«внутренней периодизации культур по данным об орнаменте на керамике»*;
- метод опису графічного орнаменту на глиняному посуді.

Джерелами для написання роботи стали близько 3600 фрагментів глиняних посудин з понад шістдесяти неолітичних і енеолітичних пам'яток, розташованих на території центру Руської рівнини.

У другому розділі висвітлено *«Историю изучения орнамента на неолитической керамике лесной зоны Восточной Европы»*. Автор охарактеризував виникнення зацікавлення орнаментами й процес накопичення даних, формування основних дослідницьких підходів, історію виникнення орнаментів на кераміці волго-окської, верхньоволзької й волховської культур, культури ямково-гребінцевої кераміки.

Третій-сьомий розділи присвячено вивченню декору кераміки різних археологічних культур регіону. Структура кожного стандартна. Для прикладу охарактеризую третій розділ, присвячений орнаментам волго-окської культури. Юрій Цетлін зафіксував використання в ній семи основних елементів орнаменту: *«ямочного», «ямчатого», «гребенчатого», «гладкого», «накольчатого», «пунктирного»*, а також наявність широких неорнаментованих ділянок. Дослідник з'ясував, що найбільш розповсюдженими на волго-окській кераміці були прості мотиви орнаменту – найбільш застосовувався горизонтальний мотив з повторюваних вдавлень (*«накольчатых»*); подав періодизацію пам'яток. Цікавим є опис хронологічних особливостей елементів орнаментів. Для першого (найбільш раннього періоду зафіксовано фрагменти лише 8 посудин – усі вони неорнаментовані. Другий період представлено фрагментами 90 посудин. Гончарі використали значну кількість елементів орнаменту, але масовими були лише дві традиції: *«накольчатый»* складає 13% від загальної кількості і без орнаменту – 83%. До третього періоду віднесено фрагменти 70 посудин. Відсоток *«накольчатого»* орнаменту зріс до 38%, а кількість фрагментів без орнаменту зменшилася до 48%. Зросла вага *«ямочного»* (8%) і *«ямчатого»* (6%). Четвертий період представлено фрагментами 25 посудин – уже три традиції можна віднести до категорії масових – *«накольчатый»* (22%), гладкий (17%) та елементи без орнаменту (55%).

Восьмий розділ висвітлює *«Общую периодизацию неолита центра Русской равнины»*. У ньому дослідник зробив висновок, що волго-окська культура займає на умовній осі часу інтервал від 0 до 23%, верхньоволзька – 8-34%, культура з ямково-гребінцевою керамікою – 30-77%, групи населення з *«редкоямочной»* і *«редкоямочной (тонкостенной)»* керамікою – від 44 до 85%, і волосовська культура – 58-100%. На думку автора, ці факти свідчать про те, що кожна з культур частково співіснувала з іншими. Юрій Цетлін також виявив, що зіставлення

даних стратиграфії й результатів аналізу орнаментальних традицій у гончарстві доби неоліту дозволило не лише виокремити періоди співіснування різних культур і груп населення, але й обґрунтувати той факт, що в цей час мали місце інтенсивні контакти і змішування різних етнічних груп населення, що відобразилося у формуванні в них близьких орнаментальних традицій.

Важливо, що наприкінці монографії автор порівняв дати, отримані в результаті свого дослідження, з датами, визначеними проведеним радіо-вуглецевим аналізом у різних лабораторіях. Залучивши дані, отримані з використанням загальної часової шкали, Юрій Цетлін подав власне бачення абсолютного датування всіх досліджуваних культур.

Монографія Юрія Цетліна стала помітним явищем у російській керамології. Подані в ній методичні розробки можуть бути використані для вивчення української неолітичної кераміки.

1. *Цетлин Ю.Б. Неолит центра Русской равнины: орнаментация керамики и методика периодизации культур. – Тула: Гриф и К°, 2008. – 352 с.: илл.*

© АНАТОЛІЙ ЩЕРБАНЬ, керамолог, кандидат історичних наук
(Інститут керамології – відділення Інституту народознавства НАН України, Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному), 2012

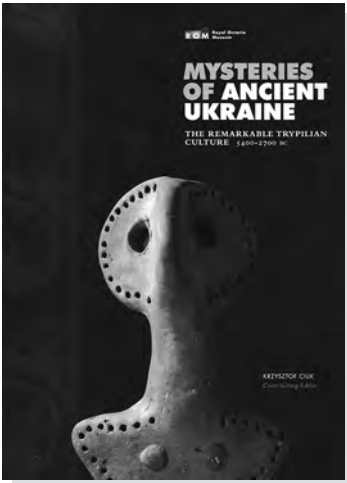

CLUK KRZYSZTOF.
Mysteries of Ancient Ukraine.
The Remarkable Trypilian Culture
5400–2700 BC.
– Ontario: Royal Ontario Museum, 2008. – 238 p.

«*Таємниці Стародавньої України: славетна трипільська культура, 5400–2700 р. до н.е.*» – так називається виданий англійською мовою каталог виставки глиняних виробів однієї з найбільш відомих і яскравих археологічних культур України, що 2008 року експонувалася в Королівському музеї в Онтаріо (Канада). Почесними патронами цього заходу, що гідно представляв українську науку й культуру, були Президент України Віктор Ющенко з дружиною Катериною Ющенко. З канадського боку виставкою опікувався директор Королівського музею Вільям Торселл.

Власне каталогу у виданні передує низка наукових розвідок, що належать перу чільних дослідників трипільської культури. Вони розкривають суть репрезентованого явища на основі новітніх досліджень. Англійський дослідник Малколм С. Ліллі подав загальний огляд кукутено-трипільської культури, її особливостей, поширення та датування. Кшиштоф Цюк із Королівського музею в Онтаріо представив короткий огляд неолітичних і енеолітичних колекцій свого музею, які включають знахідки з Європи, Анатолії, Єгипту та Західного Ірану, а також розповів про тогочасні особливості господарювання землеробів. Трипілля він розглядає як важливу контактну зону між Європою та Близьким Сходом. Історії вивчення трипільської культури в Україні, її датуванню й періодизації, а також досягненням присвячено статтю українського археолога Олексія Корвіна-Піотровського. Він написав про землеробство й будівництво трипільців, докладно охарактеризував гончарство трипільської культури, яке назвав її візитною карткою (асортимент виробів, їх призначення й декор). Специфіку усатовської культури та її гончарних виробів висвітлив Владислав Петренко. Юрій Рассамакін присвятив свою статтю степовим сусідам стародавніх трипільців другої половини V–III тисячоліття до н.е. Одна розвідка археолога Володимира Круца розповідає про антропологічний склад трипільського населення, друга – про величезні трипільські

протоміста, третя присвячена докладному повідомленню про одне з них – Тальянки. Серед іншого охарактеризовано його гончарні вироби. Результатами палеоботанічних досліджень трипільської культури поділилася Галина Пашкевич, а досягненнями палеозоології Трипілля – Олена Маркова. Тарас Ткачук зосередився на мальовці глиняних виробів Трипілля й докладно охарактеризував антропоморфні посудини з мотивами людського обличчя, голови сови й «безголові» посудини, а також люнарні й зміїні мотиви, зооморфні образи, символіку рослин, антропоморфні зображення на трипільському посуді. Наталя Бурдо на основі гончарних знахідок розповіла докладно про магію й символізм стародавніх трипільців, проаналізувавши, насамперед, їх дрібну пластику.

У другій частині каталогу подано великі якісні кольорові фото, що дають інформацію про трипільські артефакти, переважно глиняні вироби. Кожен з них охарактеризовано, зазначено матеріал, із якого його виготовлено, датування, походження, хто й коли його знайшов, у якому музеї зберігається, його інвентарний номер і точні розміри. До деяких виробів додано більш докладні розповіді. Представлено також малюнки першовідкривача трипільської культури Вікентія Хвойки, які переносять глядача в часи перших розкопок, і новітні картини, що зображають повсякденне життя, звичаї й духовність трипільців. Вони чергуються з розповідями про неолітичну революцію, поширення наших спільних предків-індоєвропейців, де викладаються три найпоширеніші його сучасні теорії – інвазії, мирного проникнення й автохтонного існування від доби палеоліту, дві з яких практично невідомі українському читачеві.

Наступну розповідь присвячено трипільським протомістам, у тому числі й найбільшому з них – знаменитим Тальянкам, їхньому господарству, в тому числі й металообробці та гончарству. Ще одна розповідає про спроби наукової реконструкції повсякденного життя трипільців. Їх оригінальні мистецькі твори спонукали також до вкрай необхідної розповіді про духовність і мистецьку експресію Трипілля.

Приємно, що завдяки цій книзі українські дослідники отримали змогу заявити про себе, гідно представити свій науковий доробок перед світовою громадськістю, ознайомити її не лише з мистецтвом однієї з найбільш знакових для українства археологічних культур, але й із результатами своїх багаторічних студій. Цей каталог, виданий на високому рівні, слугує не лише путівником по виставці, але й важливим джерелом наукової інформації, що допомагає на новому рівні осягнути скарби трипільської цивілізації. Він є цікавим не лише для чужоземних, але й для вітчизняних читачів, у тому числі й фахівців. Тож лишається пошкодувати, що видання, яке розкриває таємниці глиняного світу Трипілля, досі не побачило світ українською мовою.

© КОСТЯНТИН РАХНО, керамолог, етнолог, філолог, кандидат історичних наук
(Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному,
Інститут керамології – відділення Інституту народознавства НАН України), 2012

КЕРАМОЛОГІЧНІ ДИСЕРТАЦІЇ

АНАТОЛІЙ ГЕЙКО
Виробництво ліпленого посуду в племен скіфського часу Дніпровського Лісостепового Лівобережжя

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ АРХЕОЛОГІЇ

ГЕЙКО Анатолій Володимирович

УДК 904"16.23(477-5)"6383"

ВИРОБНИЦТВО ЛІПЛЕНОГО ПОСУДУ
В ПЛЕМЕН СКІФСЬКОГО ЧАСУ
ДНІПРОВСЬКОГО ЛІСОСТЕПОВОГО ЛІВОБЕРЕЖЖЯ

Історичні науки – 07.00.04 – археологія

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата історичних наук

Київ-2008

Обкладинка автореферату кандидатської дисертації Анатолія Гейка. Київ. 2008.
Репринт

Керамолог, археолог Анатолій Гейко після захисту кандидатської дисертації. Київ. 08.11.2008.
Фото Олеся Пошивайла. Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, Національний архів українського гончарства. Публікується вперше

8 листопада 2008 року на засіданні Спеціалізованої вченої ради Д.26.234.01 в Інституті археології НАН України молодший науковий співробітник Відділу палеогончарства Інституту керамології – відділення Інституту народознавства НАН України, старший науковий співробітник Науково-пошукового відділу археологічної кераміки Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному **АНАТОЛІЙ ГЕЙКО прилюдно захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук *«Виробництво ліпленого посуду в племен скіфського часу Дніпровського Лісостепового Лівобережжя»*.** Спеціальність 07.00.04 – археологія.

Дисертацію підготовлено у Відділі археології раннього залізного віку Інституту археології НАН України, а також у рамках відомчого наукового проекту Національної академії наук України *«Гончарство України як джерело історичних реконструкцій (від найдавніших часів до XIX століття)»* (№0104U004672). **Офіційні опоненти: Ігор Бруяко** – директор Одеського археологічного музею НАН України, доктор історичних наук; **Ірина Шрамко** – доцент кафедри історіографії, джерелознавства та археології Харківського національного університету імені Василя Каразіна. **Науковий керівник** – **Надія Гаврилюк**, завідувач Відділу «Польовий комітет» Інституту археології НАН України, доктор історичних наук.

Дисертація загальним обсягом 264 сторінки має таку структуру:

Вступ.

Розділ 1. Історіографія та характеристика методів дослідження ліпленого посуду скіфського часу Дніпровського Лісостепового Лівобережжя.

1.1. Історіографія дослідження ліпленого посуду скіфського часу.

1.2. Вивчення походження та етнічної приналежності племен скіфського часу Дніпровського Лісостепового Лівобережжя на основі аналізу ліпленого посуду.

1.3. Методи дослідження глиняного посуду скіфського часу.

Розділ 2. Технологія виготовлення посуду в племен Дніпровського Лісостепового Лівобережжя у VII – на початку III ст. до н.е.

2.1. Технологічні властивості глин, їх відбір та добування.

2.2. Підготовка формувальної маси.

2.3. Виготовлення почину.

2.4. Формування посуду.

2.5. Обробка поверхні.

2.5.1. Орнаментування.

2.5.2. Обмазування.

2.5.3. Ангобування.

2.5.4. Лискування.

2.5.5. Чорніння.

2.6. Повітряне сушіння.

2.7. Випалювання посуду.

2.7.1. Типи теплотехнічних споруд, у яких випалювався посуд скіфського часу.

2.7.2. Температура випалювання посуду.

2.8. Обробка органічними речовинами.

2.9. Знаряддя праці для виготовлення ліпленого посуду скіфського часу.

2.10. Організаційні форми гончарства племен Дніпровського Лісостепового Лівобережжя.

Розділ 3. Класифікація та призначення посуду скіфського часу.

3.1. Класифікація посуду.

3.2. Призначення посуду.

Висновки.

Дисертація також має список використаної літератури й архівних джерел (345 найменувань) та додатки: схема (додаток А), таблиці (додатки Б, В, З, Н), рентгенівські дифрактограми (додаток Д), фотоілюстрації (додаток Е), ілюстрації (додаток Ж), гістограми (додаток К).

З науковою працею Анатолія Гейка можна ознайомитися в бібліотеці Інституту археології НАН України (вул.Героїв Сталінграда, 12, Київ), Національній бібліотеці України імені Володимира Вернадського (просп.Голосіївський, 3, Київ) та Національному архіві українського гончарства Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному (вул.Партизанська, 102, Опішне, Полтавщина).

Інститут керамології –
відділення Інституту народознавства НАН України,
Національний музей-заповідник
українського гончарства в Опішному
та Українське керамічне товариство
сердечно вітають колегу
з успішним завершенням наукових студій
виробництва ліпленого посуду
в племен скіфського часу
Дніпровського Лісостепового Лівобережжя,
зичать нових тем і рясних праць
з проблематики української керамології!

P.S.: У Національному архіві українського гончарства Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному зберігається відеозапис і фотоматеріали з церемонії публічного захисту наукової праці, зроблені Олесем Пошивайлом

© ЛАРИСА ГАВРИШ, керамолог
(Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному,
Інститут керамології – відділення Інституту народознавства НАН України), 2012

МИТТЄВОСТІ ЗАХИСТУ

1

2

3

4

До всіх фото на стор.240-246: Київ. 08.11.2008.
Фото Олеся Пошивайла.
Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, Національний архів українського гончарства. Публікуються вперше

5

6

1. Члени Спеціалізованої вченої ради: доктор історичних наук, професор Леонід Залізняк та доктор історичних наук, професор Віталій Зубар (Київ) під час захисту дисертації
2. Голова Спеціалізованої вченої ради для захисту докторських дисертацій при Інституті археології НАН України, академік НАН України, доктор історичних наук, професор Петро Толочко та вчений секретар Ради, кандидат історичних наук Олена Фіалко (Київ)
3. Анатолій Гейко під час викладу основного змісту дисертації
4. Голова Спеціалізованої вченої ради для захисту докторських дисертацій при Інституті археології НАН України, академік НАН України, доктор історичних наук, професор Петро Толочко (Київ)
5. Члени Спеціалізованої вченої ради: доктор історичних наук, професор Віталій Отрощенко та доктор історичних наук, професор Віталій Зубар (Київ) обговорюють положення дисертації
6. Анатолій Гейко під час викладу основного змісту дисертації

7

8

9

10

11

12

13

7. Анатолій Гейко під час викладу основного змісту дисертації
8. Голова Спеціалізованої вченої ради для захисту докторських дисертацій при Інституті археології НАН України, академік НАН України, доктор історичних наук, професор Петро Толочко (Київ)
9. Анатолій Гейко під час викладу основного змісту дисертації
10. Запитання до дисертанта члена Спеціалізованої вченої ради, члена-кореспондента НАН України, доктора історичних наук, професора Володимира Барана (Київ)
11. Член Спеціалізованої вченої ради, член-кореспондент НАН України, кандидат історичних наук, доктор архітектури, професор Сергій Крижицький (Київ)
12. Член Спеціалізованої вченої ради, доктор історичних наук, професор Сергій Скорий (Київ)
13. Виступ першого офіційного опонента, доктора історичних наук Ігоря Бруяка (Одеса)

14

15

16

17

18

19

14. Члени Спеціалізованої вченої ради: доктор історичних наук, професор Віктор Клочко та доктор історичних наук Борис Магомедов (Київ)
15. Дисертант Анатолій Гейко слухає виступи офіційних опонентів
16. Археолог Роман Луговий (Полтава)
17. Член Спеціалізованої вченої ради, доктор історичних наук, професор Олександр Дзиговський (Одеса)
18. Член Спеціалізованої вченої ради, доктор історичних наук, професор Сергій Скорий (Київ)
19. Члени Спеціалізованої вченої ради: доктор історичних наук, професор Олександр Симоненко, члени-кореспонденти НАН України, доктори історичних наук, професори Гліб Івакін і Олександр Моця (Київ)

20

21

22

23

24

25

20. Член Спеціалізованої вченої ради, член-кореспондент НАН України, кандидат історичних наук, доктор архітектури, професор Сергій Крижицький (Київ)
21. Керамолог, археолог Оксана Коваленко (Полтава)
22. Завідувач Аудіовізуальної студії українського гончарства Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному Людмила Пошивайло (Опішне) в момент відеозйомки церемонії захисту
23. Кандидат історичних наук Світлана Бессонова (Київ) та Майя Кашуба (Санкт-Петербург)
24. Миттєвості роботи Спеціалізованої вченої ради для захисту докторських дисертацій при Інституті археології НАН України
25. Голова Спеціалізованої вченої ради для захисту докторських дисертацій при Інституті археології НАН України, академік НАН України, доктор історичних наук, професор Петро Толочко (Київ)

26

27

28

29

30

26-27. Виступ під час обговорення дисертації члена Спеціалізованої вченої ради, доктора історичних наук, професора Сергія Скорого (Київ)

28. Миттєвості роботи Спеціалізованої вченої ради для захисту докторських дисертацій при Інституті археології НАН України

29. Член Спеціалізованої вченої ради, доктор історичних наук, професор Віталій Зубар (Київ)

30. Виступ під час обговорення дисертації члена Спеціалізованої вченої ради, доктора історичних наук, професора Віталія Зубаря (Київ)

31

32

33

34

35

36

37

31. Виступ під час обговорення дисертації члена Спеціалізованої вченої ради, доктора історичних наук, професора Олександра Симоненка (Київ)
32. Виступ під час обговорення дисертації кандидата історичних наук Марини Дараган (Київ)
33. Член Спеціалізованої вченої ради, член-кореспондент НАН України, доктор історичних наук, професор Гліб Івакін (Київ)
34. Член Спеціалізованої вченої ради, доктор історичних наук, професор Леонід Залізняк (Київ)
35. Запитання до дисертанта члена Спеціалізованої вченої ради, члена-кореспондента НАН України, доктора історичних наук, професора Володимира Барана (Київ)
36. Голова лічильної комісії Спеціалізованої вченої ради, доктор історичних наук, професор Віталій Отрощенко (Київ) оголошує результати таємного голосування
37. Член Спеціалізованої вченої ради, доктор історичних наук, професор Олександр Дзиговський (Одеса)

38

39

40

41

42

38. Члени Спеціалізованої вченої ради: член-кореспондент НАН України, доктор історичних наук, професор Володимир Баран і доктор історичних наук Борис Магомедов (Київ) знайомляться з демонстраційними планшетами за темою дисертації
39. Член Спеціалізованої вченої ради, доктор історичних наук, професор Олександр Дзиговський (Одеса) і доктор історичних наук Борис Магомедов (Київ) знайомляться з демонстраційними планшетами за темою дисертації
40. Вчений секретар Спеціалізованої вченої ради, кандидат історичних наук Олена Фіалко (Київ) дає настанови Анатолію Гейку щодо документального оформлення процедури захисту
41. Дисертант Анатолій Гейко отримує привітання з успішним захистом від Голови Спеціалізованої вченої ради для захисту докторських дисертацій, директора Інституту археології НАН України, академіка НАН України, доктора історичних наук, професора Петра Толочка
42. Привітання дисертанту Анатолію Гейку від земляків – кандидата історичних наук, старшого наукового співробітника Олександра Супруненка, археолога Романа Лугового, керамолога й археолога Оксани Коваленко (Полтава)

ВІДГУКИ

1

Вивчення глиняного посуду як історичного джерела є важливим чинником для розв'язання багатьох питань в економічній історії населення раннього залізного віку. Якщо класифікація ліпленого посуду зазначеного регіону розроблена досить повно в роботах Б.А.Шрамка, Г.Т.Ковпаненко, В.А.Іллінської, А.О.Моруженко та П.Я.Гавриша, то технологія його виготовлення майже не досліджувалася. Останнім часом накопичено значні матеріали, а технічний рівень природничих наук значно зростає, що створює джерельну базу та можливості проведення технологічних досліджень ліпленого посуду взагалі, особливо посуду Дніпровського Лісостепового Лівобережжя. Однак скіфознавство до останнього часу не мало жодної узагальнюючої роботи, присвяченої технології виготовлення ліпленого посуду – важливій та масовій категорії матеріальної культури скіфського часу. Робота А.В.Гейка, що спрямована на вивчення виробництва ліпленого посуду скіфської доби на території Дніпровського Лісостепового Лівобережжя, вдало заповнює цю білу пляму сучасного скіфознавства. Таким чином, актуальність теми дисертаційного дослідження А.В.Гейка не викликає сумніву.

Науковий керівник дисертанта, член Спеціалізованої вченої ради, доктор історичних наук Надія Гаврилюк (Київ). Київ. 08.11.2008.
Фото Олеся Пошивайла. Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, Національний архів українського гончарства. Публікується вперше

Основною метою дослідження було на сучасному рівні природничих наукових дисциплін подати загальну картину розвитку керамічного виробництва у племен, що населяли Дніпровське Лісостепове Лівобережжя у VII – на початку III ст. до н.е.

Для досягнення вказаної мети дисертантом було вирішено досить важливі дослідницькі завдання. Ним систематизовано та узагальнено археологічні знахідки та інші джерела до вивчення теми (оглянуто та відібрано для дослідження матеріали близько 50 пам'яток археології, колекції ліпленого посуду яких складають 100000 цілих та фрагментованих одиниць збереження). В ході експериментальних робіт дисертантом реконструйовано технологічні прийоми виготовлення ліпленого посуду, виявлено основні традиції в гончарстві досліджуваного регіону та основні напрямки їх розвитку. Ним вдало виділено й охарактеризовано суспільно-економічні форми виробництва глиняних виробів. А.В.Гейку вдалося також здійснити класифікацію глиняного посуду лісостепових племен скіфського часу Дніпровського Лісостепового Лівобережжя за функціональним призначенням.

Добре продумана структура роботи дозволила, на мій погляд, успішно розглянути і вирішити низку найбільш важливих завдань дослідження. Аналіз та узагальнення матеріалів

з археологічних розкопок городищ, селищ та курганів із комплексним залученням методів техніко-природничих наук, експериментальне моделювання, використання методів етноархеології тощо дозволили автору вирішити всі зазначені вище завдання. На захист виноситься 11 положень, що є науковим внеском дисертанта в систему археологічних знань щодо розвитку й особливостей економічного суспільства раннього залізного віку.

Дисертація являє собою важливе дослідження, виконане на високому науковому рівні, що свідчить про професійну зрілість її автора. На мій погляд, робота А.В.Гейка *«Виробництво ліпленого посуду в племен скіфського часу Дніпровського Лісостепового Лівобережжя»* відповідає високим вимогам, що висуваються до кандидатських дисертацій, а її автор заслуговує отримання наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.04 – археологія.

© НАДІЯ ГАВРИЛЮК, науковий керівник, завідувач Відділу «Польовий комітет» Інституту археології НАН України, доктор історичних наук, 2012

2

Дисертація Гейка А.В. представляє собою дослідження, присвячене вивченню конкретного питання вітчизняної археології доби раннього залізного віку. Мова йде про особливості розвитку гончарства у племен скіфського часу (VII – початок III ст. до н. е.), які мешкали на теренах Дніпровського Лівобережного Лісостепу.

Доктор історичних наук Ігор Бруяко (Одеса). Київ. 08.11.2008.
Фото Олеся Пошивайла. Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, Національний архів українського гончарства.
Публікується вперше

Робота має ознаки не зовсім традиційного наукового дослідження в галузі археології, оскільки присвячена вивченню особливостей стародавніх технологій, зокрема, гончарства. Причому, і це слід вважати найбільш цінним, головний акцент зроблено саме на реконструкції послідовних технологічних кроків гончарного виробництва. Зауважимо, що робіт такого плану обмаль не лише в Україні. Після фундаментальних праць Бобринського О.О., Сайко С.В. останнім часом ця тема не є досить популярною і взагалі на пострадянському науковомупросторі. До речі, все це було відмічено автором у розділі 1.3.

Коло археологічних джерел, яке і виступає предметом дослідження, складає враження дуже об'ємного. Мова йде про більш ніж 100 000 артефактів ліпленого керамічного посуду, які були оглянуті та вивчені автором особисто. Зазначимо й те, що всі ці знахідки зберігаються у фондах та сховищах великої кількості закладів, відвідування яких вимагало від дисертанта часу, терпіння та дуже кропіткої роботи.

Об'єктом дисертаційного дослідження є керамічне виробництво племен скіфського часу Дніпровського Лісостепового Лівобережжя.

Процедура дослідження виглядає логічною і відображається у самому змісті роботи. У вступній частині оголошено та обґрунтовано всі формальні ознаки дисертаційного дослідження. Перший розділ присвячено історіографії проблеми, яка зводиться до трьох основних параграфів. Перший – *«Історіографія дослідження ліпленого посуду скіфського часу»*, в якому автор поділяє історію вивчення питання на три хронологічні етапи. Тут не цілком зрозумілі якісні відмінності другого етапу від першого. Крім того, початок третього етапу, згідно з автором, доводиться на Другу світову війну, що виглядає не дуже переконливим. У другому параграфі Гейко А.В. стисло (на 9 сторінках) стосується етнокультурної приналежності племен регіону, що вивчається, яку реконструювали різні дослідники на основі вивчення ліпної кераміки. Лаконічність розділу цілком зрозуміла. З одного боку, проблема є фундаментальною і абсолютно самостійною. А з іншого – необхідність цього розділу в роботі цілком очевидна. У результаті, авторові вдалося в дуже обмеженому просторі позначити і озвучити основні точки зору із цього приводу. Третій параграф присвячений розвитку методів вивчення керамічного виробництва. Його назва звучить таким чином: *«Методи дослідження глиняного посуду скіфського часу»*. Оскільки в цьому параграфі мова йде про методи вивчення

гончарства в цілому, то, напевно, культурно-хронологічне визначення «скіфського часу», можна було б прибрати з назви.

Другий розділ – головний у всій роботі. Перш за все, по науковій новизні стосовно регіону і культурно-хронологічного періоду. Помітно це вже на перший погляд, оскільки за об'ємом цей розділ складає майже дві третини текстової частини дисертації. Розділ написаний дуже професійно. Настільки, що виникає питання до Спеціалізованої Ради: чи не слід у майбутньому для рецензування робіт по технологіях стародавніх суспільств залучати, хоч би як консультантів, фахівців відповідного профілю, зокрема, по історії конкретних ремесел?

Поки ж, відзначу свої враження після знайомства з даним розділом. Перший параграф присвячений технологічним характеристикам різних глин, які використовувалися для виробництва кераміки. Стосовно теми дисертаційного дослідження, автор, на основі особистого вивчення встановив, що впродовж скіфської епохи гончарі Лівобережжя віддавали перевагу залізистим глинам (с.44). У другому параграфі А.В.Гейко аналізує процес підготовки формувальної маси з точки зору наявності в ній різних домішок, які додавалися для поліпшення якості керамічної продукції. В принципі, номенклатура домішок виглядає традиційною (шамот, пісок, жорства, органіка). Дещо несподіваним виглядає висновок автора про те, що населення досліджуваного району не додавало у формувальну масу полову хлібних злаків. У параграфах 3 і 4 відновлюється процес приготування почину і реконструкція технології формування посуду. Тут А.В.Гейко виявив декілька вельми важливих закономірностей. Формування посудин відбувалося в основному за допомогою ліплення по спіралі шматків глини або глиняних стрічок. Отримав пояснення і один, давно відмічений дослідниками факт. Товщина шийки ліпної посудини найбільша за всім профілем, за винятком дна. Це робилося навмисно, для того, щоб виключити появу тріщин в корпусі, які з'являються в тому випадку, якщо процес висихання горловини випереджає висихання інших частин тулова (с.71).

Автор відзначає різні способи кріплення ручок на тих формах (головним чином, черпаках), де вони передбачалися. В основному, ручки кріпилися простим намазуванням на корпус. Разом з тим, як відзначає А.В.Гейко, за спостереженнями Б.А.Шрамка, на Більському городищі зафіксовано спосіб кріплення ручок за допомогою гнізд. З тексту роботи незрозуміло, чи зафіксований такий спосіб кріплення на інших пам'ятниках Лівобережжя. Відмічу, що на синхронних пам'ятниках фракійських культур Бесарабії і Карпато-Дунайського басейну цей спосіб був одним з ведучих.

Обробка поверхні кераміки (параграф 2.5) виконувалася 5 способами. Проте навряд чи в способи обробки поверхні слід включати орнаментацію (2.5.1). Це є декоративно-смисловим оформленням кераміки. Останні 4 способи (обмазування, ангоб, лискування, чорніння) відповідають поняттю «обробка поверхні». Автор вважає, що чорніння поверхні посудини проводилося шляхом обробки стінок органічними матеріалами (с.89). Наскільки я знаю, набагато поширенішою є точка зору про те, що такий ефект досягався за допомогою задимлення вогнища (паливної камери).

Основною спорудою для випалення кераміки були звичайні печі або, навіть, відкриті вогнища. Хоча з V ст. до Р.Х. в дуже невеликій кількості відомі вже і спеціалізовані печі (горни).

Вельми детально, у тому числі і експериментальним шляхом, А.В.Гейко вивчив питання температурного режиму випалення кераміки. Це дозволило йому прийти до ряду важливих

висновків, які складаються в достовірний причинно-наслідковий ланцюжок. Перше: температурний режим коливався в межах 450-650°С. Друге: така температура була цілком досяжна у звичайному вогнищі. Третє: це свідчить про те, що гончарство населення скіфського часу Лівобережного Лісостепу носило переважно домашній характер (с.109).

При спробі визначити групу знарядь праці з кістки і глини, пов'язану з керамічним виробництвом, автор зіткнувся з низкою цілком зрозумілих труднощів. Візуально-типологічне визначення можливих функцій невиразних артефактів на зразок залощених кісток або фрагментів кераміки із спрацьованими краями вже достатньо давно слід визнати такими, що не відповідає можливостям сучасних методів. В даному випадку, мова йде, перш за все, про трасологію. Відсутність серійних визначень інструментів типу шпателів або лощил слід визнати серйозним недоліком роботи. Це тим більше дивно, що учні ведучої у світі російської школи трасології працюють в установах і нашої країни. Напевно, не випадково у висновках по інструментах гончарного виробництва, кістяні шпателі взагалі не фігурують (с.120). Зрештою, важливий технологічний аспект усього циклу гончарного виробництва в роботі (параграф 2.9) освітлений виключно на рівні припущень.

Обережніше і зваженіше, на мій погляд, слід підходити до питань, пов'язаних з формами організації гончарного виробництва в скіфську епоху. Автор пише про розподіл праці, що відбувся, і перехід від домашнього промислу до ремісничого виробництва (с.123-124). Він не уточнює, яка з форм ремесла мається на увазі. Чи було це ремесло орієнтовано на зовнішнє або внутрішнє споживання? З окремих прикладів можна зробити самостійний висновок про те, що переважала друга форма, хоча не виключається і перша. У зв'язку з цим, зазначу, що говорити про вузько спеціалізовані форми ремесла в цей період для населення варварської периферії навряд чи можливо. Навіть у Греції в класичну епоху іноді спостерігається ситуація, коли ремісники, зайняті в будівництві, часто суміщають декілька спеціальностей. Про це свідчать звітні документи про будівництво в Афінах (Елевсін, Ерехтейон).

Розділ III присвячено класифікації кераміки. Назва розділу *«Класифікація та типологія»* здається не дуже вдала, насправді мова про класифікацію посуду за призначенням і типологія не може бути вдало вирішена. Класифікація в даному випадку фіксуватиме види посуду, у тому числі і за побутовим призначенням (корчаги, глеки, цідилки, миски). Типологія відображатиме суто формальний аспект (типи, варіанти, підтипи і ін.).

Що стосується змісту розділу, то тут все виглядає більш-менш традиційно. Перед нами чергова регіональна класифікаційна схема, що анітрохи не гірша вже існуючих. Можливо, за винятком схеми Б.А.Шрамко, всі вони (перелік на с.129) мають вид робочої схеми, викликаної до життя потребами конкретного моменту.

Цілком добротною виглядає класифікація кухонних горщиків, банок і мисок. Відсутність орнаментальних ознак виправдана обставиною, підміченою самим автором, – ускладнення класифікаційної схеми. Можливо, надалі потрібно буде розділяти ознаки архітектоніки самої посудини та її орнаментації. Те ж саме відноситься і до класифікації черпаків, де другу групу ознак повинне складати оформлення ручок.

Помилковим вважаю визначення 1 відділу корчаг (табл.3.4). Мова йде не про високий вінчик як ознаку, а про високе горло (шийку). Тип добре відомий в Центральній Європі

як тип «Kegelhalsgefaβe». Те ж саме стосується першого відділу черпаків: не високий вінчик, а високе горло (або шийка).

До Відділів 2 і 3 я б додав таку ознаку як «роздуте тулово», знову-таки, виходячи з того, що цей тип також диференційований на гальштатських пам'ятках Центральної Європи як «Bauchigegefaβe». Невиразна схема, запропонована для глеків, швидше за все пояснюється невеликою вибіркою форм. Хоча кількість банок також украй невелика (10 шт.), але для них пропонується 6 типів. Однак у цьому випадку, така дрібна класифікація на такому невеликому матеріалі виглядає цілком очевидною.

Показові приклади посуду, виготовленого спеціально для поховального обряду. Як помічає автор, часто такі форми мають вельми низьку якість (дуже слабке випалення (с.51). Це підтверджується і по матеріалах приблизно синхронних пам'яток, зокрема, могильника Картал-III на Нижньому Дунаї.

Цікаве спостереження автора щодо нечисленних форм, які копіювали грецькі стандарти (с.158). Мабуть, це пояснюється віддаленістю регіону від центрів грецької колонізації Північного Причорномор'я. В усякому разі, на поселеннях хори цих центрів, у тому числі і тих, матеріальна культура яких має виражену варварську зовнішність, число ліпних реплік імпортних сосудів досить велике.

У розділі *«Висновки»* стисло, але досить вичерпно, в 11 пунктах підбито підсумки роботи.

Окрім уже зазначених зауважень, можна додати ще декілька. На мій погляд, помітно захоплення автора далекими етнографічними паралелями (Таджикистан, Африка). Це тим більше дивно, що майже скрізь у таких випадках А.В.Гейко наводить паралелі з центрів сучасного українського гончарства.

Викликає здивування термін «челюсті печі» (с.121), мабуть, усе ж таки мова йде про пічні отвори для завантаження палива.

Зауваження до роботи не перешкоджають загальній високій оцінки дисертаційного дослідження А.В.Гейка. Оброблена величезна кількість джерел. Не викликає сумнівів особистий внесок дисертанта щодо розширення кола цих джерел. Основні положення та результати дисертаційної роботи пройшли апробацію на 24 наукових конференціях та надруковані у 44 виданнях. З них – 12 праць надруковано у фахових виданнях, що входять до переліку ВАК України. Все це є свідченням безперечно кропіткої, послідовної та врешті-решт цілком завершеної роботи.

Треба зазначити велику кількість ілюстрацій та великий обсяг літератури, опрацьованої автором.

Вважаю, що дисертація А.В.Гейка є цілком самостійним, завершеним дослідженням, яке відповідає усім вимогам до робіт такого рівня. В авторефераті вичерпно відображено зміст та основні положення дисертації. Тож її автор заслуговує присвоєння наукового ступеня кандидата історичних наук.

© ІГОР БРУЯКО, офіційний опонент,
директор Одеського археологічного музею НАН України,
доктор історичних наук, 2012

Виступ другого офіційного опонента, кандидата історичних наук, доцента Ірини Шрамко (Харків). Київ. 08.11.2008. Фото Олеся Пошивайла. Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, Національний архів українського гончарства. Публікується вперше

З

Усебічне висвітлення життя племен Східної Європи у ранньому залізному віці та вирішення багатьох питань, пов'язаних із проблемами етнокультурних процесів, економічного розвитку населення на початку I тис. до н.е. можливе лише за умови ретельного аналізу всього комплексу джерел, серед яких значне місце посідають місцеві керамічні вироби, оскільки кераміка належить до масового матеріалу, що повільно відкладається в шарах та комплексах давніх поселень, та, перш за все, об'єктивно відбиває певні ремісничі та культурні традиції кожного народу. Незважаючи на те, що розглядом керамічного матеріалу розпочинається майже кожне наукове дослідження, пов'язане з виявленням археологічних культур, вивченням різних аспектів життєдіяльності стародавнього населення (пересування племен, питання хронології, розвиток ремесла, торговельні відносини, соціальний склад суспільства, релігійні уявлення та ін.), можливості цього виду джерел ще значною мірою не вичерпані. Завдяки широкомасштабним археологічним розкопкам у Дніпровському Лісостеповому Лівобережжі, удосконаленню методів досліджень давніх виробництв, в останні десятиріччя джерельна база для розроблення вищеозначеної теми значно збагатилася. Дисертаційне дослідження А.В.Гейка, присвячене висвітленню однієї з актуальних проблем, є узагальненням накопиченого до цього часу матеріалу з широким використанням даних природничих наук, із здійсненням наукового експерименту, проведенням власних спостережень та залученням етнографічних матеріалів. Такий комплексний підхід до вивчення джерел дав авторові змогу більш повно та глибоко дослідити цю галузь ремесла землеробських племен, що мешкали на території Лісостепового Лівобережжя Дніпра у скіфський час. Саме це й обумовлює наукову новизну та актуальність запропонованої на розгляд теми.

Об'єктом дослідження дисертанта став ліплений глиняний посуд VII – поч. III ст. до н.е. Предметом дослідження – виробництво кераміки у племен скіфського часу Дніпровського Лісостепового Лівобережжя, технологія виготовлення та функції глиняного ліпленого посуду VII – поч. III ст. до н.е. Метою роботи є – на сучасному рівні наукових дисциплін з'ясування особливостей розвитку гончарства у лісостепових племен Дніпровського Лівобережжя протягом скіфської доби. Для досягнення поставленої мети у роботі передбачається вирішення низки завдань: систематизувати, узагальнити й проаналізувати археологічні знахідки, пов'язані з гончарством дослідженого регіону, реконструювати технологію виготовлення ліпленого посуду, виявити традиції гончарства лісостепових племен Дніпровського Лівобережжя в VII – поч. III ст. до н.е., виділити економічні форми гончарного виробництва у здійсненні процесу виготовлення глиняних виробів, з'ясувати функціональне призначення глиняного посуду та здійснити класифікацію останнього. Для вирішення поставлених завдань автором пропонується всебічний аналіз керамічної продукції лісостепових ремісників, розглядаються

питання типології та технології виготовлення ліпленого посуду.

Дисертація А.В.Гейка репрезентує аналіз технології виготовлення ліпленого посуду лісостеповими племенами, які в скіфські часи мешкали в басейнах Ворскли, Сули та Псла, висвітлює основні риси керамічного виробництва, для чого залучаються традиційні археологічні методи. Крім того, автор широко застосовує методи природничих наук, наводить багато етнографічних прикладів, використовує дані наукових експериментів, підсумки власних спостережень за технологічними процесами виготовлення глиняного посуду, що значно посилює вагомість наведених висновків. Автором оброблена колекція керамічних виробів з різних поселень та поховань Дніпровського Лівобережжя, у тому числі залучені матеріали власних розкопок. У результаті створена самостійна узагальнююча праця, що певною мірою розширює та доповнює сучасні знання з ремісничої діяльності місцевих лісостепових племен.

Дослідження базується на джерелознавчій основі, яку становлять матеріали розкопок поселень та поховань у басейнах Сули, Псла та Ворскли. Зміст роботи свідчить про те, що дослідник значною мірою володіє тео-рією та методикою використання історичних та археологічних джерел. Структура роботи в цілому відповідає логіці розв'язання дослідницьких завдань.

Основними джерелами для написання роботи стали археологічні матеріали (понад 5000 одиниць знахідок), архівні матеріали (11 найменувань) та публікації із широким залученням етнографічних та природничих даних. Проте, на жаль, до базової колекції глиняного посуду (стор.5-6;36) не увійшли матеріали Коломацького городища, Західного (розкопки 1990–2008 років) та Східного укріплень Більського городища, що зберігаються в Музеї археології та етнографії Слобідської України при ХНУ ім. В.Н.Каразіна (м.Харків), городища Полкова Микитівка, поселень Лихачівка та Пожарна Балка (фонди Донецького Національного університету), що також відносяться до обраного регіону. Тим часом, як деякі з цих пам'яток репрезентують найбільш ранній період життя племен Лівобережного Лісостепу, мають чітко виділені хронологічні горизонти та відносяться до крупних ремісничих центрів скіфського часу.

За структурою дисертація А.В.Гейка складається зі вступу і трьох розділів. Робота доповнена списком літератури, що нараховує 334 позиції, і списком скорочень. Дисертація супроводжується додатками: 25 рисунками та 19 таблицями, 6 гістограмами, 6 дифрактограмами та 6 фотознімками формувальних мас горщиків, загальним обсягом 62 с. Основну джерельну базу дисертації становлять матеріали скіфського часу з пам'яток Лівобережжя Дніпра.

Виходячи з основної мети роботи, можемо констатувати, що дисертантом вирішена значна кількість дослідницьких завдань, що охопили різні складові гончарного виробництва у зазначених територіально-хронологічних рамках.

У першому розділі дисертації автором розглянуто історію розвитку наукової думки відносно такого важливого питання, як розвиток керамічного виробництва у лісостепових племен Лівобережжя Дніпра у I тис. до н.е. Автором визначені основні віхи наукових досліджень, виділені кілька основних етапів, обумовлених ступенем вивчення матеріалу. Проте не зовсім зрозуміло, чому виділений дисертантом етап довготривалих планових археологічних досліджень пам'яток скіфської доби в Дніпровському Лівобережжі розпочинається автором кінцем 30-х років XX століття (стор.10;11;15). На наш погляд, нижня межа часових рамок цього етапу досліджень має бути змінена або більш ретельно обґрунтована.

Необхідно підкреслити, що в даному розділі автор звертає увагу на значення керамічних виробів для вирішення проблем походження та етнічної належності племен Лівобережжя Дніпра у скіфську добу, критично розглядає існуючі точки зору різних учених та висловлює з цього приводу власні думки. Безумовно, також важливим є висвітлення сучасних методів дослідження глиняного посуду скіфського часу. Ґрунтовна методична база, якою користувався автор, дала йому змогу зробити в дисертаційному дослідженні багато цікавих та важливих висновків стосовно виробництва ліпленого посуду в досліджуваному регіоні у скіфський час.

У другому розділі дисертантом усебічно досліджено процес виготовлення глиняного посуду племенами Дніпровського Лісостепу в скіфський час, розглянуто всі етапи керамічного виробництва, доведено факт застосування майстрами місцевої сировини, встановлено мінеральний склад формувальних мас посуду, усі технологічні прийоми виготовлення кераміки, розроблено класифікацію домішок та показано їх вплив на якісні властивості формувальних мас. На підставі результатів комплексних аналізів автору вдалося уточнити температурні межі випалу кераміки на лісостепових поселеннях, визначити основні рецепти формувальних мас, з яких робився посуд скіфського періоду у даному регіоні, з'ясувати, що ангобування мало в цей час декоративний характер. Дослідженнями підтверджено думку про виготовлення місцевими майстрами ліпленого посуду за двома технологічними програмами конструювання починів без гончарного кола із застосуванням традиційних методів ручного ліплення (видавлювання та стрічкового). Важливо, що дослідник у роботі звернув увагу на питання організації гончарної справи: облаштування робочого місця, застосування теплотехнічних споруд та певних знарядь праці для виготовлення кераміки. Автором виділені типи гончарних печей та запропоновані шляхи їх появи у лісостепових племен, доведено, що більшість керамічних виробів могла виготовлятись у звичайних господарських печах, а спеціалізовані печі з'являються тільки у V ст. до н.е. Саме на цей час припадає початок переходу від домашнього виробництва до ремесла.

Висновки стосовно особливостей виготовлення ліпленого посуду в ранній період (к.VIII/п. VII – п.п.VI ст. до н.е.), дуже загальні, не підкріплені репрезентативними статистичними викладками та аналізом керамічних виробів з чітких ранніх горизонтів та комплексів Сули, Псла та Ворскли (стор.81-89). Проте відомо, що, наприклад, басейн Ворскли був територією, де мешкали різні племінні угруповання, перетинались різні традиції, у тому числі й ремісничі. Значною мірою це питання є актуальним для величезного Більського городища, для якого проблема наявності та взаємодії якнайменше двох етносів у межах одного поселення є достатньо гострою. Тому було б доцільно приділити більшу увагу особливостям виготовлення ліпного посуду на окремих пам'ятках у різні хронологічні періоди.

Треба також зазначити, що частина положень розділу, наприклад про застосування різних технік виготовлення та обробки поверхні окремих груп чи типів посуду (стор.69-71; 73; 74-78 та ін.), про залежність форми посуду від особливостей його виготовлення (стор.71), не підкріплена конкретними фактами, необхідними статистичними даними, порівняльними таблицями. Автор часто оперує такими поняттями, як «рідше», «частіше» (стор.75, 76 та ін.), а для обраних для аналізу зразків (стор.58; 59 та ін.), не надаються конкретні дати (стор.105), тобто вони мають бути віднесені загалом до скіфського періоду. Тому цікаві спостереження автора за особливостями технологічних процесів виготовлення кераміки, основані на власних експериментах, спостереженнях інших дослідників та етнографічних

даних, виглядять розпливчастими, мають загальний характер, коли ми перекладаємо їх на конкретний археологічний матеріал. Так, наприклад, незрозумілим є висновок про те, що *«ангобовані вироби набули широкого поширення в Середньому і Нижньому Поворсклі та у поселеннях басейну лівих приток Псла – Суха, Грунь, Грунь, Ташань, які близько підходять до Ворскли у VII – кінці VI ст. до н.е.»* (стор.83), коли ані в тексті, ані в таблицях ніяких фактичних даних, що б підтверджували цей висновок, немає.

Крім того, у тексті є недоліки фактичного характеру. Так, копіювання форм античного посуду відоме не лише на Басівському (стор.73), а й на Східному та Західному укріпленнях Більського городища, матеріали яких автору, на жаль, невідомі.

У третьому розділі подається класифікація та визначається призначення посуду скіфського часу. Керамічний матеріал, зібраний з поселень та поховань регіону, автор розподіляє на десять основних видів, які поділяє на відділи та типи. У поданій класифікації враховані особливості лише цілих форм посуду, тому вона, на наш погляд, не відбиває всього багатства типів керамічного посуду регіону та їх зміни у різні хронологічні періоди. За даною класифікацією автор робить висновки про територіальні особливості типів посуду пам'яток басейнів Ворскли, Псла та Сули у VII–VI ст. до н.е., та спільність рис у кераміці більш пізнього періоду, особливо у V–IV ст. до н.е., коли виникає єдина історико-культурна спільнота землеробсько-скотарських племен. Подібність спостерігається і в технології виготовлення та декоруванні глиняних виробів. Справедливим є висновок про зміну одних форм посуду іншими, проте пояснення таких змін виглядають достатньо поверхневими.

Самостійною частиною дослідження можна вважати визначення призначення ліпного посуду та мети його вживання. Автором встановлено, що більшість видів посуду застосовувалась для зберігання продуктів, варіння та споживання їжі та напоїв. Окремо виділена група кераміки, що призначалася для поховальних обрядів. Дисертантом виділені інші закономірності розташування посуду у похованнях, з'ясовано, що у пізньоскіфський час вірування населення регіону набувають ознак символічності, незважаючи на певний вплив з боку античної культури, техніка виготовлення посуду та його призначення, як і спосіб ведення господарства, у племен Дніпровського Лівобережжя не змінюються.

Основним висновком роботи є те, що значний розвиток гончарства у лісостепових племен Дніпровського Лісостепового Лівобережжя впродовж VII–III ст. до н.е. був обумовлений високим рівнем господарства цих племен та наявністю необхідної сировинної бази. У виготовленні ліпленого посуду протягом скіфської доби в регіоні простежуються близькі гончарні традиції, що свідчать про існування зв'язків та взаємного обміну досвідом гончарів окремих локальних груп. Гончарі знали різні властивості глин і володіли різноманітними способами виготовлення ліпленого посуду, для виникнення гончарного круга не було ще економічних підстав. Якісно новий етап у виготовленні ліпленого посуду в V–IV ст. до н.е. був обумовлений більш високим рівнем культурно-економічного розвитку лісостепового населення, появою спеціалізованих пристроїв та сприяв переходу від домашнього виробництва до ремісничого.

Незважаючи на низку зауважень, робота в цілому може бути оцінена позитивно. Дисертація А.В.Гейка не тільки підбиває підсумки попередніх досліджень у цій галузі, але й поповнює джерельну базу, окреслює основні риси виготовлення ліпленого посуду, значно розширює методи дослідження кераміки та надалі стане основою для вивчення нових аспектів

керамічного виробництва у скіфську добу. Дисертація написана з дотриманням усіх існуючих вимог до таких наукових праць. Мета дисертації чітко визначена, поставлені завдання вирішені на достатньому науковому рівні, основні власні положення й гіпотези в роботі ґрунтуються на результатах комплексного вивчення джерел; дисертація пройшла відповідну апробацію, її основні положення викладені в опублікованих працях і доповідях на конференціях різних рівнів. Автореферат і висновки відповідають змісту дисертаційної праці.

Отже, можна констатувати, що в цілому робота А.В.Гейка являє собою наукове дослідження, результати якого мають не лише теоретичне, але й практичне значення. Основні положення дисертації можуть бути включені до узагальнюючих праць з історії розвитку ремесла у племен Східної Європи в скіфські часи, а також до відповідних розділів підручників для вищих навчальних закладів і використовуватися у навчальних курсах. Методологічна частина роботи може бути використана для аналогічних досліджень на матеріалах інших регіонів. Робота відповідає вимогам ВАК України до кандидатських дисертацій, а дисертант заслуговує на присудження йому наукового ступеня кандидата історичних наук зі спеціальності 07.00.04 – археологія.

© ІРИНА ШРАМКО, офіційний опонент, доцент Кафедри історіографії, джерелознавства та археології Харківського національного університету імені Василя Каразіна, кандидат історичних наук, 2012

Кандидат історичних наук, доцент Ірина Шрамко (Харків). Київ. 08.11.2008. Фото Олеся Пошивайла.
Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, Національний архів українського гончарства.
Публікується вперше

4

При здійсненні історико-археологічних реконструкцій давніх соціальних організмів особливе значення має вивчення їх матеріального виробництва. Давно відома аксіома твердить, що важливо добре вивчити не лише те, що виробляли у суспільстві, але й те, як це робили. Гончарство є одним з найдавніших домашніх виробництв масової побутової продукції, рештки якої найпоширеніші серед знайдених археологами артефактів. Саме на аналізові кераміки та технології її виготовлення часто будують етногенетичні ланцюжки в історії окремих соціумів. Отже, актуальність теми запропонованої до захисту дисертації, не викликає сумнівів. Автор ґрунтовно попрацював над предметом свого дослідження, про що свідчить широта джерельної основи, застосовані методи дослідження, структура і зміст дисертації, а також наведений у авторефераті список опублікованих наукових праць. Особливу увагу слід звернути на застосування автором сучасних технічних засобів та експериментальних досліджень, що дає підстави для більшої довіри до зроблених висновків. Загалом дисертаційне дослідження А.В.Гейка виконане на високому науковому та методичному рівні і цілком заслуговує позитивної оцінки на захисті перед поважною вченою аудиторією.

Разом з тим до поданої на захист роботи можна зробити і деякі зауваження. Зокрема, це стосується структури дисертації.

1. Характеристику джерельної бази дослідження краще було б виділити в окремий розділ традиційно разом з історіографією проблеми. Її слід би подати у авторефераті більш розгорнуто, чітко показавши як кількісні, так і якісні показники, представництво по регіонах, по пам'ятках, по хронологічних періодах, по категоріях артефактів, по виробничих комплексах тощо.

2. У авторефераті недостатньо відведено місця висвітленню застосованих автором методів дослідження, щоб показати їх перевагу над поширеними сьогодні простими візуальними спостереженнями артефактів. По застосованих методах добре видно якість дослідницьких процедур, що суттєво впливає на ступінь довіри до запропонованих висновків.

3. Підрозділ 1.2 *«Вивчення походження та етнічної приналежності племен скіфського часу Дніпровського Лісостепового Лівобережжя на основі аналізу ліпленого посуду»*, на мій погляд, у дисертації є зайвим, оскільки безпосередньо не стосується предмета дослідження здобувача, а є лише одним з пунктів історіографічного огляду проблеми і не потребує розгорнутого висвітлення.

© ПЕТРО ГАВРИШ, доцент Полтавського державного педагогічного університету імені Володимира Короленка, кандидат історичних наук, 2012

5

Диссертационная работа А.В.Гейко *«Виробництво ліпленого посуду в племен скіфського часу Дніровського Лісостепового Лівобережжя»* посвящена исследованию керамической посуды у населения Днепровского Лесостепного Левобережья в VII – в начале III вв. до н.э. Актуальность данной работы состоит в том, что исследование древних производств на основе анализа археологических источников позволяет реконструировать уровень социально-экономического развития населения в древности. Гончарство – одно из древнейших производств. Изучение гончарства эпохи железного века лесостепного зоны Восточной Европы позволяет проследить процесс становления наиболее прогрессивной формы организации труда для этого периода – ремесла.

В работе А.В.Гейко рассмотрены все этапы изготовления керамической посуды (добыча сырья, технология приготовления формовочной массы, формовка, обработка поверхности, обжиг), представлена типология керамических сосудов, определено их назначение. На основе собственного анализа полученного материала, критически используя наработки предшественников, автор показал, что в Днепровском Лесостепном Левобережье начиная с V в. до н.э. экономическая роль гончарства возрастала. Оно становится протоременесленным, хотя и в значительной степени сохраняет предшествующие организационные формы. Этому способствовало создание необходимой технической базы – появление специализированных печей, свою значимую роль также сыграло формирование единой общерегиональной гончарной традиции на основе рецепта: глина (смесь глин) + шамот + органика. Дальнейшее прогрессивное развитие гончарного производства в сторону перехода к ремеслу было заторможено потрясениями в начале III в. до н.э.

А.В.Гейко в своей работе использовал большой массив археологических материалов, в том числе, полученные в результате собственных полевых исследований (Глинского, Сухоносивского, Опошненского городищ, Глинского селища, Сурмачивского и Малотростянецкого могильников). В процессе работы над диссертационной работой автор наряду с традиционными методами изучения древней керамики широко применял точные методы естественных наук, что, несомненно, повышало достоверность полученных выводов.

Отмечая положительные качества работы, следует обратить внимание на некоторые недостатки. Прежде всего, в названии работы следует указать четкие хронологические рамки (VII–III вв. до н.э.). Из автореферата не совсем ясно, когда и где появляется рецепт составления формовочной массы: глина + шамот + органика и когда он становится общерегиональным рецептом. А это ведь очень важно для понимания процесса становления ремесленных форм в гончарстве.

Указанные замечания ни в коем случае не уменьшают достоинств работы А.В.Гейко. Представленная работа является значительным вкладом в изучение древних производств лесостепной зоны Восточной Европы. Диссертантом проделана большая работа по изучению производства керамической посуды у племен скифского времени Днепровского Левобережья. Работа представляет комплексное исследование проблемы. Полученные результаты по древнему гончарству Днепровского Лесостепного Левобережья имеют большое практическое значение и могут быть использованы для написания обобщающих работ.

Диссертационная работа А.В.Гейко *«Виробництво ліпленого посуду в племен скіфського часу Дніпровського Лісостепового Лівобережжя»* соответствует требованиям, предъявляемым к кандидатским диссертациям. Это дает основание считать, что А.В.Гейко заслуживает присуждение ему ученой степени кандидата исторических наук по специальности 07.00.04 – археология.

© НАТАЛЬЯ ДУБИЦКАЯ, старший научный сотрудник Института истории НАН Беларуси, кандидат исторических наук, 2012

6

Загальновідомо, що предмети гончарного виробництва є унікальним джерелом для історичних реконструкцій виробничих знань і світоглядних уявлень давнього населення України. Щодо цього не є винятком і ліплений посуд племен скіфського часу Дніпровського Лісостепового Лівобережжя, виробництву якого присвячено дисертаційне дослідження Анатолія Гейка. Наукова праця узагальнює й підсумовує досьогочасне вивчення глиняних виробів ученими-археологами, які досі переважно описували знайдені вироби й таким чином уводили їх у науковий обіг, висловлювали власні гіпотези щодо технології їх виготовлення й побутового застосування. Їхніми дослідженнями було закладено основу для подальшого фундаментального визначення означеної теми. Адже саме в роботі дисертанта, за матеріалами значної кількості речових пам'яток, зроблено успішну спробу охарактеризувати певний напрямок гончарного виробництва комплексно.

За період практичного виконання ди-сертаційного дослідження Анатолій Гейко також став фундатором археологічної збірки Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному, першим керівником археологічних експедицій музею-заповідника до гончарних осередків Полтавської й Сумської областей; провів археологічні розвідки на території Полтавської, Черкаської, Сумської й Харківської областей (1988–2007), археологічні розкопки на пам'ятках доби бронзи і Київської Руси в Полтавській і Черкаській областях (1999–2002); вивчав пам'ятки фінальної бронзи, черняхівської культури біля с.Сердюки Полтавського району Полтавської області (1997, 2000, 2002, 2004). Виконуючи дослідницькі завдання, співпрацював з археологічними експедиціями Інституту археології НАН України, Полтавського державного педагогічного університету імені Володимира Короленка, Центру охорони та досліджень пам'яток археології Управління культури Полтавської облдержадміністрації.

Анатолій Гейко є одним із нечисленних українських археологів, які для набуття порівняльного етнографічного досвіду беруть активну участь у керамологічних експедиціях в Україні та в міжнародних наукових конференціях, присвячених проблемам інтеграції археологічних і етнографічних знань. Для отримання практичних навичок експериментальної роботи та з метою вивчення досвіду роботи зарубіжних дослідників давнього гончарства він стажувався в Лабораторії *«Історія кераміки»* Інституту археології Російської академії наук під керівництвом відомого археолога й керамолога, доктора історичних наук Олександра Бобринського (Москва, Росія, 2005) та на базі постійнодіючої Експериментальної археолого-керамологічної експедиції Самарського державного педагогічного університету (Самара, Росія, 2007). Усе перелічене вище сприяло формуванню наукового світогляду дослідника археологічних пам'яток, його фахового вишколу, бездоганному опануванню методикою польових студій, а також дозволило йому достойно представляти українську археологію й керамологію на наукових форумах у Росії, Молдові й Казахстані.

Дисертація Анатолія Гейка – це перше в українській археології й керамології комплексне дослідження, цілком присвячене актуальній археологічній і керамологічній проблемі, а саме з'ясуванню особливостей розвитку гончарства у племен, що населяли Дніпровське Лісостепове Лівобережжя в VII – на початку III століття до н.е. Вивчення локальної своєрідності гончарних регіонів давнього часу є особливо важливим для пошуку відповіді на питання про етнічні процеси минулих епох, про впливи та взаємовпливи різних етносів і етнічних груп на території сучасної України.

Поява такої наукової праці засвідчує поступальний розвиток вітчизняної археології, яка з'ясовує все нові й нові особливості традиційно-побутової культури первісних етносів й активно інтегрується в цьому із суміжними науковими дисциплінами. Археолог і керамолог Анатолій Гейко представляє середню генерацію українських учених, які предметом своїх наукових студій обрали ті чи інші аспекти палеоекономіки й духовної культури. Його тематичні вподобання значною мірою сформувалися під заохочуючим впливом відомих вітчизняних (Б.Шрамко, Г.Ковпаненко, С.Скорий, Н.Гаврилюк, В.Мурзін, П.Гавриш, О.Супруненко) та чужоземних (О.Бобринський, Ю.Цетлін, І.Васильєва, Н.Салугіна, І.Калініна, К.Дубовцева) учених. Нині маю приємність констатувати, що наукові традиції української археології не тільки не були занедбані останнім стагнаційним десятиліттям у суспільному житті країни, а й плідно розвиваються, передовсім зусиллями науковців Інституту археології НАН України. З огляду на таку історично сформовану спадкоємність, колишній аспірант Інституту археології НАН України, а нині дисертант Анатолій Гейко постає надзвичайно важливою ланкою в успадкуванні досягнень попередників, продовженні довготривалих скіфологічних студій і утвердженні новітніх наукових пріоритетів.

Автор провів значний обсяг робіт із систематизації, узагальнення й аналізу археологічних знахідок, пов'язаних із гончарством дослідженого регіону. В основному йому вдалося реконструювати технологію виготовлення ліпленого посуду й виявити локальні традиції гончарства лісостепових племен Дніпровського Лісостепового Лівобережжя впродовж VII – початку III століття до н.е. Особливо слід відзначити широке залучення до вирішення поставлених завдань етнографічних матеріалів, у тому числі зібраних і ним самим під час польових етнокерамологічних експедицій.

Звертає на себе увагу й солідна документальна даза дисертаційного дослідження. Анатолій Гейко проаналізував майже 5000 одиниць збереження з більше 50-ти археологічних пам'яток регіону. Для порівняльного аналізу й лабораторних досліджень він дуже доречно залучив матеріали з лісостепових поселень кінця VII – початку III століття до н.е. Правобережної України й степової зони.

Погоджуюсь із висновком автора, що в дисертації вперше комплексно вивчено технологічні етапи виготовлення посуду, гончарні знаряддя праці й виробничі споруди, виділено організаційні форми виробництва глиняного посуду. Окрім цього, зусиллями дисертанта уточнено класифікацію посуду за призначенням і морфологічними ознаками. Суттєве значення рецензованого дослідження вбачаю і в уведенні в науковий обіг значного масиву речових матеріалів, які розкривають особливості виробництва ліпленого посуду в племен скіфського часу Дніпровського Лісостепового Лівобережжя. Важливим позитивним моментом дослідження є й отримання нових фактологічних матеріалів, зібраних автором під час польових археологічних розвідок та етнографічних експедицій. Адже Анатолій Гейко впродовж двадцяти років активно й успішно займається польовими археологічними студіями в дослідженому регіоні. Зокрема, ним проведено самостійні розкопки Глинського, Сухоносівського, Опішненського городищ, Глинського селища, Сурмачівського й Малотростянецького могильників.

Цілком очевидно, що результати дослідження Анатолія Гейка найближчим часом будуть використані українськими вченими в процесі підготовки новітніх праць зі стародавньої історії України, палеоекономіки, а музеологи використають їх для більш точної атрибуції

археологічних колекцій. Робота позитивно впливатиме й на формування уніфікованого термінологічного апарату сучасних археології й керамології.

Окремі висновки вченого мають дискусійний, гіпотетичний характер, що виявляє не лише складність у реконструкції давнього гончарства, а й прагнення автора визначити певні напрямки й акценти подальшого вивчення цієї перспективної теми. Як будь-яке складне історичне дослідження не буває вичерпним, так і дослідження Анатолія Гейка окреслило ряд нез'ясованих питань, які потребують першочергового з'ясування. Проте поступ у цьому напрямку значною мірою залежить від фінансової спроможності, оскільки мова йде про необхідність здійснення дорогого системного аналізу глиняних виробів скіфської доби за допомогою спеціальних методів дослідження, напрацьованих ученими технічних і природничих наук (методи рентгенографії, рентгенівської комп'ютерної томографії, мікроскопічного петрографічного дослідження, трасології, хімічного аналізу, палеоботанічного аналізу, газової хроматографії, радіовуглецевий, термолюмінісцентний, археомагнітний, датування ліпідів та інші). Перспективним є також і більш широке впровадження методу технологічного аналізу, найбільш ґрунтовно апробованого в працях історико-культурної керамологічної школи Олександра Бобринського. На жаль, унаслідок відсутності належного фінансування саме цей аспект вивчення теми залишається недостатньо опрацьованим, а отже, й найактуальнішим з точки зору перспектив подальшого вивчення глиняного посуду.

Під час дослідження дисертанту вдалося спростувати деякі невірні уявлення про окремі аспекти технології гончарного виробництва, зокрема твердження, немовби підсипку робили для того, щоб виготовлений посуд не приставав до поверхні, на якій його сушили. Насправді ж це робили безпосередньо під час формування виробів, щоб денце не приставало до поверхні основи.

За темою дисертації Анатолій Гейко опублікував 44 наукові праці, четверта частина з яких побачила світ у авторитетних фахових виданнях *(«Археологія», «Археологічний літопис Лівобережної України», «Українська керамологія», «Український керамологічний журнал»)*, що теж є переконливим свідченням достатнього наукового вишколу дисертанта, серйозної апробації результатів дослідження й доступності їх для публічного обговорення. Деякі недоліки редакційного характеру ніскільки не впливають на загалом високий рівень кандидатської дисертації, відповідний сучасному етапові розвитку археології й керамології в Україні.

На основі тексту автореферату я при-йшов до висновку, що дисертант в основному виконав завдання, які ставилися перед науковою працею. Він створив оригінальне дослідження, яке збагачує українську археологію й керамологію.

* * *

З огляду на актуальність і значущість поставлених проблем, їх успішне розв'язання, володіння сучасною науковою методологією, подане Спеціалізованій ученій раді Д 26.234.01 для захисту докторських дисертацій при Інституті археології НАН України **дисертаційне дослідження *«Виробництво ліпленого посуду в племен скіфського часу Дніпровського Лісостепового Лівобережжя»* дає вагомі підстави для присудження його автору – Анатолію Володимировичу Гейку – наукового ступеня кандидата історичних наук**

за спеціальністю 07.00.04 – археологія. Бажаю автору якомога швидше опублікувати матеріали дисертації у вигляді монографії й надалі продовжувати археолого-керамологічні студії давнього гончарства України.

© ОЛЕСЬ ПОШИВАЙЛО, директор Інституту керамології – відділення Інституту народознавства НАН України, доктор історичних наук, заслужений діяч науки і техніки України, 2012

Дисертант Анатолій Гейко і доктор історичних наук Олесь Пошивайло (Опішне). Київ. 08.11.2008. Фото Людмили Пошивайло. Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, Національний архів українського гончарства. Публікується вперше

7

Археологічні пам'ятки скіфського часу Дніпровського Лісостепового Лівобережжя досить добре вивчені науковцями Києва, Харкова, Донецька, дослідниками з Полтави й Опішного. В результаті більш ніж 120-річних досліджень регіону здобуто значну кількість археологічних артефактів, перш за все, виробів з кераміки. Їх вивченню присвячено значну кількість наукових робіт. Проте, глиняний посуд VII – початку III ст. до н.е., що виготовлявся лісостеповими племенами Дніпровського Лівобережжя, на сьогодні залишається ще недостатньо вивченим.

Кандидат історичних наук, старший науковий співробітник Олександр Супруненко (Полтава). Київ. 08.11.2008. Фото Олеся Пошивайла. Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, Національний архів українського гончарства. Публікується вперше

Тому дисертаційна робота А.В.Гейка актуальна на даний час. Зауважимо, що дисертант, археолог-польовик, який більше десятиліття працює на теренах Лівобережжя, широко використав у своїх дослідженнях не тільки дореволюційні, радянського часу та нововиявлені матеріали, а й провів комплексне вивчення давнього глиняного посуду. Залучення даних електронної, бінокулярної мікроскопії, експериментального моделювання, фізико-хімічних, палеоботанічних досліджень тощо дало змогу автору простежити основні етапи виготовлення глиняного посуду скіфської доби у досліджуваному регіоні.

Позитивним є те, що дисертант на основі нових артефактів, здобутих власними дослідженнями та внаслідок робіт колег за останні десятиріччя, здійснив розробку типології глиняного посуду, його орнаментації, зробивши особистий внесок у розуміння розмаїття основної категорії знахідок для пам'яток вказаного часу.

Вважаючи, що результати дисертаційного дослідження є суто позитивними, хотілося б висловити й кілька зауважень.

На жаль, у авторефераті досить мало місця приділено характеристиці методів дослідження технології виготовлення глиняного посуду, результатів цих досліджень, які, вірогідно, є в тексті рукопису дисертаційного дослідження та додатках до нього. Автор не позначає в тексті автореферату власних археологічних досліджень технологічних об'єктів виготовлення посуду в Лісостепу за скіфської доби, а також не описує знарядь гончарів доби раннього залізного віку, які б було варто вирізнити серед предметів матеріального комплексу поселень і городищ Лівобережжя.

Висловлені побажання у жодній мірі не зменшують наукову та практичну вартість дисертації А.В.Гейка, яка є самостійним і цілком завершеним дослідженням, виконаним на належному науково-теоретичному рівні.

Як наукове дослідження робота пройшла відповідну апробацію і має позитивний результат. Вона відповідає вимогам ВАК України і Гейко Анатолій Володимирович заслуговує на присудження йому наукового ступеня кандидата історичних наук, за фахом «Археологія» (07.00.04).

© ОЛЕКСАНДР СУПРУНЕНКО, заступник директора Державного підприємства Науково-дослідницького центру «Охоронна археологічна служба України» Інституту археології НАН України, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник, 2012

8

Автор даної праці – один із активних дослідників у галузі археологічного матеріалознавства, точніше – у вивченні технології кераміки епохи пізньої бронзи та раннього заліза. Невипадково, у деяких роботах А.В.Гейка біля його прізвища більш-менш нейтральне «археолог» в останній час перемінялось на конкретне «керамолог», тобто спеціаліст в межах дисципліни, що бурхливо розвивається, – керамології.

Обрана А.В.Гейком тема належить до проблематики, яка, хоч і привертала увагу дослідників, але досі не має комплексного дослідження.

У **вступній частині** роботи чітко сформульовано завдання, які поставив автор у своєму дослідженні. Деякі з них, як-от: виявлення основної традиції гончарства лісостепових племен Дніпровського Лівобережжя в VII – на початку III ст. до н.е. та дослідження організаційних форм гончарного виробництва, досі майже не ставилися іншими авторами. Зазначимо велику джерельну базу, на яку спирається дослідник: до порівняльного аналізу та лабораторних досліджень ним залучено матеріали з 55 поселень лісостепу кінця VIII – поч. III ст. до н.е. Для цього опрацьовано майже всі доступні археологічні матеріали з фондів багатьох установ України та з фондів Державного історичного музею в Москві. Крім того, автор вивчав та відбирав матеріали безпосередньо під час розкопок пам'яток, що є надзвичайно цінним, оскільки бажання присутності фахівця-керамолога (втім, як і археозоолога або трасолога) під час польових досліджень може бути виконано не завжди.

У **розділі 1** міститься досить вичерпний історіографічний огляд. Виділено три етапи вивчення пам'яток та кераміки скіфського часу Дніпровського Лісостепового Лівобережжя, охарактеризовано надбання кожного з цих етапів. Особливу увагу приділено проблематиці походження, формування, етногенезу племен скіфського часу.

Розділ 2 є, на нашу думку, дуже цікавим. Автор вводить нас на дослідницьку «кухню», ретельно і послідовно подає технологічні етапи виготовлення посуду в скіфський час. Зазначимо, що спостереження автора часто підкріплюються його експериментальними розробками, що робить висновки більш переконливими. Дуже добре, що автор зосередив багато уваги на такій операції, як обробка поверхні посуду. Стисло, але переконливо автор подає інформацію про сушіння глиняних виробів до випалювання. Окрасою цієї частини розділу є, на наш погляд, те, що А.В.Гейко пише про виявлені ним факти помилок давніх майстрів у сушінні сирого посуду. Повертаючись до частини розділу про обробку поверхні посуду, припустимо, що при вивченні і цієї технологічної операції автор виявив факти деяких помилок і звернув на них увагу у тексті дисертації, бо в тексті автореферату про це нічого немає. Рівень майстрів, спроби виділення виробів учнів у рамках матеріалів хоча б деяких пам'яток, на наш погляд, цікава справа.

Завершуючи огляд розділу 2 зазначимо, що автор чомусь дуже скептично відноситься до спроб виявлення й атрибутування гончарних знарядь. Проте, поза сумнівом, подібні знаряддя або їх сліди (кістка, дерево) на поверхні кераміки можна атрибутувати, й цьому є приклади. Але це не є помилкою дисертанта, бо ми знов торкаємось складної теми обробки колекцій «вузькими» фахівцями: у даному випадку керамолог не опирається на роботу трасолога.

У **розділі 3** подано класифікацію керамічного ліпленого посуду, яка спирається, перш за все, на його функціональне значення. Зроблено слушний висновок, що поява різних форм і типів була спричинена домашнім характером виробництва. Зроблено також узагальнення

щодо наявності спільних рис у керамічного посуду, який походить з басейнів рік Сула, Псел та Ворскла. Це дає привід авторові зробити висновок щодо культурної спільності населення Дніпровського Лісостепового Лівобережжя.

Висновки А.В.Гейка здебільшого досить виважені й підкріплені надійними аргументами, вони ґрунтуються на дослідженнях, викладених у основному тексті роботи.

Вважаємо, що, виходячи з автореферату, дисертацію А.В.Гейком виконано на необхідному науково-дослідницькому рівні і вона відповідає рівню дисертації на здобуття ступеня кандидата історичних наук.

© АНАТОЛІЙ УСАЧУК, старший науковий співробітник Донецького обласного краєзнавчого музею, кандидат історичних наук, 2012

9

Диссертационная работа А.В.Гейко по-священа специальному и целенаправленному изучению древнего гончарства скифских племен на лесостепной территории Левобережья Днепра. Для этого автор широко использовал как археологические материалы из раскопок поселений скифского времени, так и данные этнографии, результаты многочисленных собственных экспериментов, а также сведения, полученные в результате изучения древней керамики с помощью методов современных естественных наук, включая бинокулярную и электронную микроскопию, химико-физический и термический анализы образцов посуды.

В диссертационной работе впервые описаны древние гончарные традиции скифского населения на всех этапах производственного процесса, начиная с отбора исходного сырья и составления формовочной массы, а также приемы конструирования изделий, обработки их поверхности, декорирования, сушки и обжига готовой посуды. В ходе анализа были выявлены как общие культурные традиции в сфере скифского гончарства, так и некоторые их особенности, свойственные разным видам посуды.

Помимо вопросов гончарной техники и технологии, диссертант приводит систематизацию разных видов посуды, уделяя при этом особое внимание обоснованию различного их функционального назначения.

К сожалению, у меня нет сведений о том, насколько глубоко диссертантом освоена методика технико-технологического изучения древней керамики, разработанная А.А.Бобринским, на которой базируется его работа. В частности, вызывает сомнение вывод диссертанта о единстве основных технологических традиций скифского гончарства, учитывая хорошо известную исследователям высокую культурную неоднородность скифского населения. Поскольку это первый опыт технико-технологического изучения скифской керамики, весьма вероятно, что заключения и выводы автора потребуют уточнения и конкретизации в ходе дальнейших исследований.

Построение автореферата отличается четкой, продуманной и логичной структурой, хотя в его тексте содержится много общих мест, которые в большой мере заимствованы из этнографии гончарства. Тем не менее, приводимый в конце автореферата список изданных трудов диссертанта несомненно свидетельствует о длительном и глубоком его интересе к проблемам изучения древнего гончарства.

Несмотря на высказанные выше некоторые сомнения в выводах автора, я полагаю, что диссертация А.В.Гейко соответствует требованиям, предъявляемым к кандидатским диссертациям, а ее автор заслуживает присуждения ему искомой ученой степени кандидата исторических наук по специальности «археология».

© ЮРИЙ ЦЕТЛИН, старший научный сотрудник Отдела теории и методики Института археологии РАН, доктор исторических наук, 2012

10

2008 року на засіданні Спеціалізованої вченої ради Д.26.234.01 при Інституті археології Національної академії наук України Анатолій Гейко захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук *«Виробництво ліпленого посуду в племен скіфського часу Дніпровського Лісостепового Лівобережжя»*. Метою роботи було з'ясування особливостей розвитку гончарства у племен, що мешкали в Дніпровському Лісостеповому Лівобережжі впродовж VII – початку III ст. до н.е.

Ліплений посуд, який виготовляли мешканці досліджуваного періоду, вивчається понад сторіччя. Але до часу написання Анатолієм Гейком дисертації не було жодного комплексного дослідження технології його виготовлення та форм. Саме ці питання були головними в роботі вченого.

Дисертація традиційно складається зі вступу, трьох розділів і висновків.

У вступі обґрунтовано актуальність роботи, визначено її хронологічні й територіальні межі, сформульовано мету й основні завдання дослідження, його методи, визначено наукову новизну й практичне значення результатів, подано дані про апробацію, структуру роботи.

Перший розділ присвячено висвітленню історіографії й характеристиці методів дослідження.

У першому пункті автор виокремив три етапи у вивченні пам'яток і кераміки скіфського часу.

Перший етап охоплює XIX століття. Він характеризується краєзнавчо-археологічними описами, а згодом – активними розкопками курганних некрополів, збиранням і накопиченням відомостей про городища й селища, появою публікацій, присвячених розкопкам та окремим знахідкам. На ліплений посуд звертали увагу лише побіжно, окрім згадок у звітах чи публікаціях; аналітична інформація про нього практично відсутня.

На другому етапі (початок XX століття – перша половина 1930-х років) започатковано перші археологічні розкопки поселень. Під час опису виявлених знахідок, дослідники також звертали увагу на глиняний посуд скіфського часу, який, проте, не став об'єктом окремих досліджень.

Лише на третьому етапі (друга половина 1930-х років – початок XXI століття) з'явилися публікації з проблем інтерпретації знайденої кераміки, її класифікації, атрибуції, хронології, дослідження технології виготовлення глиняних виробів.

Упродовж третього періоду історіографії глиняний посуд залучався до вивчення походження й етнічної належності мешканців досліджуваного регіону. Другий пункт першого розділу висвітлює історіографію цього питання.

У третьому пункті охарактеризовано методи, які автор використовував у дослідженні.

Другий розділ висвітлює технологію виготовлення посуду в племен Дніпровського Лісостепового Лівобережжя скіфського часу. Його логічно поділено на десять пунктів, відповідно до особливостей технологічного процесу гончарства.

У першому пункті охарактеризовано технологічні властивості глин, їх відбір та добування. Автор зробив важливі висновки про те, що давні гончарі цілеспрямовано здійснювали відбір сировини, надавали перевагу залізистим глинам (навіть мешканці одного поселення використовували бурі й строкаті глини з різних родовищ).

У другому пункті висвітлено процес підготовки формувальної маси. Було з'ясовано, що гончарі скіфського часу застосовували вилежування, просіювання, розминання й перебивання, перемішування з сухими штучними домішками (глиною, шамотом, піском, жорствою, екскрементами тварин і птахів).

У третьому пункті зроблено висновок про те, що починали формувати посуд з так званого *«денцево-ємнісного почину»*. Для того, щоб дно виробу не приставало до поверхні під час формування, під нього підсипали полову злакових культур, пісок і попіл.

Четвертий пункт характеризує формування посуду. Анатолій Гейко звернув увагу на те, що гончарі Дніпровського Лісостепового Лівобережжя скіфського часу виготовляли вироби без допомоги гончарного круга спірально-клаптиковим наліпленням.

П'ятий пункт відображає обробку поверхні виробів: орнаментування, обмазування, ангобування, лискування та чорніння. Шостий – повітряне сушіння.

У сьомому пункті описано випалювання посуду. Автор з'ясував, що цей процес відбувався у багатті, яке могло розташовуватися на поверхні землі, у ямах і печах, за температури 450-650^0 С.

У восьмому пункті порушено питання обробки посуду органічними речовинами, у дев'ятому – про знаряддя праці, що використовувалися в гончарстві, у десятому – форм організації праці гончарів Дніпровського Лісостепового Лівобережжя.

Третій розділ висвітлює питання класифікації й призначення посуду. У першому підрозділі перераховано основні його види: горщики, миски, банки, корчаги, глеки, черпаки, кубки, мініатюрні посудини та цідилки-друшляки, у другому – охарактеризовано ймовірне призначення кожного виду. З'ясовано хронологічні закономірності в асортименті посуду, що клався у поховання.

У висновках лаконічно узагальнено результати дослідження.

Робота Анатолія Гейка є першим дослі-дженням давнього посуду з території України, де основну увагу звернено на технологію його виготовлення й призначення. Звичайно, специфіка такого різновиду наукових публікацій, як автореферат, обсяг якого обмежений, зумовила тезовий характер поданої в ньому інформації. Сподіваюся, що незабаром побачить світ ґрунтовна монографія дослідника.

© АНАТОЛІЙ ЩЕРБАНЬ, завідувач Відділу палеогончарства Інституту керамології – відділення Інституту народознавства НАН України, кандидат історичних наук, 2012

1 1

Диссертация посвящена весьма важной для археологической науки теме – комплексному изучению керамики VII – нач. III вв. до н.э. Лесостепного Левобережья Днепра: реконструкции технологий производства, анализу приемов оформления и выявлению назначения основных типов сосудов. Несмотря на соседство греческих городов и торговлю с ними, здесь господствовала лепная керамика.

Диссертант является квалифицированным специалистом в данной области, автором 44 публикаций по проблеме. А.В.Гейко изучен практически весь доступный материал региона (более 5 тысяч образцов) из различных собраний, при этом широко использованы находки собственных раскопок. Широко применены методы естесственных наук, экспериментальное моделирование и этнографические параллели. В этой работе по региону, принципиально важному для понимания многих проблем культуры Восточной Европы начала железного века, у А.В.Гейко почти не было предшественников (исключение – отдельные разделы докторской диссертации Б.А.Шрамко 1965 г., данные которой нуждались в обширных дополнениях и корректировке). Можно согласиться с диссертантом в том, что в культурном плане разные части Левобережья культурно весьма близки: в этом лишний раз убеждает и проведенный им анализ. Важным моментом было сравнение данных по Левобережью с достаточно представительной синхронной выборкой по Правобережью.

Работа состоит из трех основных разделов. В первом разделе дан весьма полный анализ относительно скромной историографии проблемы и оговариваются методы исследования керамики, существующие в современной науке.

Во втором разделе диссертант приходит к выводам о том, что древние гончары Левобережья скифской эпохи предпочитали железистые глины, в тесте всегда присутствовали шамот и включения органики (экскременты), для подсыпания при формовке сосуда использовали злаки, а также песок и пепел. В отношении декора важен вывод об исчезновении декора столовой и тарной посуды в V в. до н.э. Детально рассмотрены пять разнообразных приемов декорирования, условия обжига в диапазоне от 450 до 650 градусов.

Выводы А.В.Гейко базируются на хорошем знании «этнографического» гончарного дела Восточной Европы, и это предает им большую глубину и обоснованность.

В разделе 3 предложена классификация местной посуды, в основе которой лежит ее предполагаемое функциональное назначение.

В целом научная новизна, самостоятельность, научная и практическая значимость осуществленного изыскания не вызывают сомнений. Этот труд, написанный зрелым исследователем, имеет большую ценность для понимания истории Лесостепной зоны Украины античной эпохи. Диссертация А.В.Гейко соответствует профилю специальности 07.00.04 – археология и может быть рекомендована к защите, а диссертант, без сомнения, заслуживает искомой ученой степени.

© СЕРГЕЙ ЯЦЕНКО, профессор Кафедры истории и теории культуры Российского государственного гуманитарного университета, доктор исторических наук, 2012

ГАЛИНА ІСТОМІНА
Мистецтво народної кераміки Волині другої половини XIX – XX століть (типологія, стилістика, художні особливості)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКА НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ МИСТЕЦТВ

На правах рукопису

Істоміна
Галина Валентинівна

УДК 738.3 (438.41)"18/19"

МИСТЕЦТВО НАРОДНОЇ КЕРАМІКИ ВОЛИНІ
ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XIX – XX СТОЛІТЬ
(типологія, стилістика, художні особливості)

17.00.06 – декоративне і прикладне мистецтво

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата мистецтвознавства

ЛЬВІВ – 2007

Обкладинка автореферату кандидатської дисертації Галини Істоміної. Львів. 2008.
Репринт

Керамолог, мистецтвознавець Галина Істоміна перед захистом кандидатської дисертації. Львів. 31.01.2008. Фото Олеся Пошивайла. Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, Національний архів українського гончарства. Публікується вперше

31 січня 2008 року на засіданні Спеціалізованої вченої ради Д 35.103.01 у Львівській національній академії мистецтв молодший науковий співробітник Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені Максима Рильського Національної академії наук України **ГАЛИНА ІСТОМІНА прилюдно захистила дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства** *«Мистецтво народної кераміки Волині другої половини XIX – XX століть (типологія, стилістика, художні особливості)»*. Спеціальність 17.00.06 – декоративне і прикладне мистецтво.

Дослідження виконано у Відділі декоративного мистецтва Інституту мистецтво-знавства, фольклористики та етнології імені Максима Рильського Національної академії наук України. **Офіційні опоненти:** Ростислав Шмагало, декан факультету *«Історія та теорія мистецтва»* Львівської національної академії мистецтв, доктор мистецтвознавства, та Людмила Жоголь, народний художник України, кандидат мистецтвознавства. **Науковий керівник** – Тетяна Кара-Васильєва, завідувач Відділу декоративного мистецтва Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені Максима Рильського Національної академії наук України, доктор мистецтвознавства, член-кореспондент Академії мистецтв України.

За визначенням Галини Істоміної, *«об'єктом дослідження є народна кераміка Волині як самобутнє мистецьке явище в контексті історичних умов і світоглядних уявлень гончарів»* [1, с.2], а предметом дослідження – *«типологія, стилістика й художні особливості творів народної кераміки Волині другої половини XIX – XX ст.»* [1, с.2].

Для досягнення мети дослідження (*«відтворення повного спектру чинників, які вплинули на формування стилістики народної кераміки Волині другої половини XIX – XX ст., з'ясування художніх особливостей гончарства даного регіону»*) автор ставила перед собою завдання:

- *« з'ясувати витоки мистецтва народної кераміки Волині й зробити історичний огляд гончарства другої половини XIX – XX ст., аргументовано, із залученням архівних джерел, виявити нові відомості про гончарство регіону та його творців;*
- *провести художній аналіз творів народного мистецтва кераміки;*
- *проаналізувати народну технологію виготовлення глиняного посуду, дослідити традиційні техніки та способи його декорування;*
- *визначити типологію керамічних виробів;*
- *ввести до наукового обігу імена народних майстрів, маловідомі гончарні осередки Волині, професійну лексику, спогади гончарів-старожилів, які відтворюють призабуті сторінки історії гончарства;*
- *охарактеризувати сучасний стан гончарства»* [1, с.1-2].

Дисертація, обсягом 155 сторінок (без додатків), має таку структуру:

Вступ.
Розділ 1. Джерела, методи дослідження та історіографія.
Розділ 2. Мистецтво народної кераміки Волині: історичний аспект.
Розділ 3. Технологія виготовлення та декорування народної кераміки Волині.
Розділ 4. Типологія народних керамічних виробів.
Розділ 5. Художньо-стилістичні особливості народної кераміки Волині.
Висновки.

У дисертації також подано список використаних джерел (195 позицій), шість аналітичних таблиць та додатки (165 с.): *«Ілюстрації (додаток А)»*; *«Каталог гончарних виробів Волині*

другої половини XIX – XX ст. з фондів музеїв та приватних колекцій (додаток Б)»; *«Покажчик волинських майстрів гончарів (додаток В)»*; *«Словник лексики гончарів Волині (додаток Д)»*.

Автор проробила значний об'єм роботи з метою досягнення поставлених завдань. Проте було допущено деякі неточності в оформленні автореферату.

Географічні рамки дослідження окреслено територією етнографічної Волині. Проте межі території автор визначала неточно. В авторефераті зазначено, що *«Волинь – територія басейну верхів'я правих приток і середнього поріччя Західного Бугу…»* [1, с.2], тобто окреслюється однією річкою. Насправді ж, доктор філологічних наук Роман Кирчів, чиє етнографічне районування України, ймовірно, взято за основу [3], окреслив територію Волині двома річками: *«Волинь – це територія басейну верхів'я правих приток Прип'яті й середнього поріччя Західного Бугу…»* [3, с.62]. А також зазначив, що *«до етнографічної Волині на заході дотичне лівобережне Побужжя – Східна Холмщина»* [2, с.62], про що в авторефераті навіть не згадано.

Визначаючи наукове значення й новизну дослідження, автор зазначила, що *«в ній (дисертації) вперше виявлено естетичну цінність гончарства Волині як своєрідного мистецького явища на тлі гончарних осередків інших етнографічних регіонів України»* [1, с.2]. Для цього потрібно було провести порівняльний аналіз гончарних виробів різних етнографічних регіонів України, чого вона не робила.

У рубриці **«Апробація»** неправильно зазначено назву однієї з конференцій. Автор подала назву *«Всеукраїнська науково-практична конференція «Криза традиційних осередків народного «мистецтва сутінків» як виклик національній ідентичності»* [1, с.3], тоді як форум мав іншу назву: Всеукраїнська науково-практична конференція *«Криза традиційних осередків народного мистецтва України: трансгресія «мистецтва сутінків» як виклик національній ідентичності»*. Також зазначено, що Всеукраїнська науково-практична конференція *«Дзвони Чорнобиля»* відбувалася *«11 квітня 2006 р.»* [1, с.3], тоді як правильна дата – 12 квітня 2006 року.

Першоджерелом дослідження стали *«польові матеріали автора, зібрані в 1999–2006 роках у ряді гончарних осередків Волині»* [1, с.1]. Проте серед перерахованих осередків чомусь немає таких визначних центрів гончарства, як Кульчин, Крем'янець, Велика Іловиця, Антонівці, Сураж, Малі Садки, Кунинець, Залісці, які доктор мистецтвознавства Юрій Лащук називав свого часу *«основними осередками Волині»* [2, арк.458].

Для повнішого розкриття заявленої теми у додатках доречно було б навести не лише *«покажчик волинських майстрів гончарів (додаток В)»* [1, с.3], а й покажчик гончарних осередків із зазначенням діючі вони чи ні.

Автор ставила перед собою завдання *«з'ясувати витоки мистецтва народної кераміки Волині й зробити історичний огляд гончарства другої половини XIX – XX ст.»* [1, с.1], що й зробила в **другому розділі** *«Мистецтво народної кераміки Волині: історичний аспект»*. Галина Істоміна з'ясувала, що *«витоки мистецтва народної кераміки Волині беруть початок з епохи неоліту (V тис. до н.е.)»* [1, с.5]. Акцентувала увагу на тому, що *«збереженню спадщини гончарства Волині в кінці XIX – початку XX ст. допомагали наукові експедиції Товариства дослідників Волині, етнографічного музею Ф.Р.Штейнгеля, Волинського краєзнавчого музею»* [1, с.6], про що свідчать архівні матеріали. Проте Волинський краєзнавчий музей було відкрито лише 1929 року, що аж ніяк не є початком XX століття. Також дослідниця

виділила кілька періодів пожвавлення-занепаду розвитку гончарного ремесла, пояснюючи їх певними суспільно-економічними процесами та політичними подіями в державі. Згадано прізвища гончарів, які були *«умілими майстрами»* в той чи інший період, а також визначено осередки, де розвивалося гончарство «на зламі XIX–XX ст.» [1, с.6] та *«у 1950–1970-х рр.»* [1, с.7]. І все. У яких осередках процвітало гончарство в інші часові проміжки не зазначено, хоча наприкінці розділу вказано, що й нині є діючі гончарні центри.

Третій розділ *«Технологія виготовлення та декорування народної кераміки Волині» «охоплює коло питань пов'язаних із підготовкою сировини, формуванням виробів, застосуванням технік декорування, вивченням способів випалу»* [1, с.7]. У цьому розділі автор виконала ще одне із поставлених на початку дослідження завдань: *«проаналізувати народну технологію виготовлення глиняного посуду, дослідити традиційні техніки та способи його декорування»* [1, с.2]. Проте вона нічого не говорить ні про видобування чи підготовку сировини, ні про формування виробів. Технологічний процес починає описуватися з *«розпису «сирих» гончарних виробів «опискою»* [1, с.8].

Галина Істоміна виділила кілька способів декорування гончарних виробів у Волині: *«витискування», «ритування», «оздоблення ангобами», «лощення»*. Також зазначає, що *«покриття поливами… комбінувалося як з рельєфними, так і з графічними техніками, але найвиразніше – з живописними («малюванням»)»* [1, с.9]. Проте покриття виробів прозорою чи кольоровою поливами (особливо у Волині) могло бути єдиною прикрасою без застосування будь-яких інших технік, про що ніде не вказано. Дослідницею допущено певні неточності й під час опису способів нанесення декору. Зокрема, зазначено, що *«декорування керамічного посуду способом витискування має найдавніші традиції… Витискування рисок, …прямих та хвилястих ліній здійснювалося за допомогою пальців, паличок…»* [1, с.8]. Проте *«риски»* та *«лінії»* наносяться на вироби іншою технікою – *«ритуванням»*, яку далі автор називає *«традиційною для Волині технікою»* [1, с.8].

Описуючи оздоблення виробів ангобами, автор виділила чотири способи нанесення ангобів на поверхню виробу: *«описка», «ріжкування», «фляндрівка», «мармурування»* [1, с.8]. При цьому не зазначила в чому полягають відмінності між згаданими способами, лише акцентувала увагу на відмінностях використовуваних інструментів для декорування.

Щодо декорування димленої кераміки чорного кольору автор згадала лише *«лощення»*, тоді як заодно з *«лощенням»* вироби могли прикрашати й *«ритуванням»*.

Торкаючись питання сушіння гончарних виробів, автор нічого не говорить про те, як це відбувалося в період з другої половини XIX століття, а лише акцентує увагу на сучасності (*«польові дослідження автора доводять…»* [1, с.9]). Щодо випалювання висушеного посуду сказано лише, що *«використовували два способи випалу: окислювальний і відновлювальний»* [1, с.9]. Не визначено ніяких відмінних чи типових моментів для даного регіону у всьому процесі випалювання: від моменту закладання горна й до його розбирання. Проте на початку розділу зазначено, що *«розділ охоплює коло питань, пов'язаних із… вивченням способів випалу»* [1, с.7]. Можливо, всю цю інформацію вичерпно викладено в дисертаційному дослідженні.

У **четвертому розділі** *«Типологія народних керамічних виробів»* проведено типологічний аналіз творів народної кераміки Волині. Автор акцентує, що *«визначення типології обумовлене морфологічною класифікацією, що базується на принципах функціональності*

та формоутворення» [1, с.9]. Подібний аналіз гончарних виробів Волині проведено вперше. Автор виділила *«три роди (функціональні групи): посуд, інтер'єрні предмети та кахлі, дрібна пластика»* [1, с.9]. Певні сумніви викликає друга функціональна група – *«інтер'єрні предмети та кахлі»*. Окрім кахель, автор виділила ще три *«функціональні підгрупи – горщики-підвазонники, вази, світильники»* [1, с.10]. Існує різниця як у способах формотворення кахель та інших предметів групи, так і в способах їх застосування. На мою думку, кахлі доречніше було б виділити в окрему типологічну групу – архітектурна чи будівельна кераміка.

Автор стверджує, що в **п'ятому розділі** *«Художньо-стилістичні особливості народної кераміки Волині» «виявлені засоби художньої виразності, домінантні мотиви орнаментики, композиційні та стилістичні особливості народної кераміки Волині»* [1, с.10]. Галина Істоміна провела порівняльний аналіз форм глиняних виробів Волині, на основі якого визначено їх відмінність залежно від району виготовлення: *«у роботі вперше дано розгорнуту характеристику творів, на основі якої виявлено особливості форм та декору народної кераміки Волині»* [1, с.11]. Автор проаналізувала форми глечиків, баньок, макітер, мисок, горщиків. В одних випадках вона звернула увагу на форми виробів (глечик, банька, макітра, горщик), в інших – на декорування (друшляк, миска, макітра). Друга типологічна група глиняних виробів – інтер'єрні предмети та кахлі – взагалі не аналізована автором з погляду художньо-стилістичних особливостей, а у третій групі – дрібна пластика – розглянуто лише одну підгрупу – *«іграшка»* (точніше антропо- та зооморфні образи). Наприкінці розділу, автор прийшла до висновку, що *«загалом, на волинських гончарних виробах рослинний орнамент виконувався нечасто»* [1, с.12].

На основі комплексного аналізу народної кераміки Волині другої половини XIX – XX століть автор наприкінці роботи зробила десять основних висновків, які з'ясовано в процесі розв'язання поставлених на початку дослідження завдань.

За темою дисертації Галина Істоміна опублікувала 10 наукових статей, більшість з яких побачили світ у авторитетних фахових журналах (*«Вісник Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв», «Мистецтвознавчі записки»*), що постало свідченням серйозної апробації результатів дослідження та загальнодоступності їх для широкого кола зацікавлених.

Незважаючи на певні недоліки, не можна недооцінювати значущості проведеної дисертанткою роботи з метою комплексного аналізу народної кераміки Волині другої половини XIX – XX століть. Автор здійснила глибокий аналіз форм виробів та їх застосування, визначила типологію глиняних виробів Волині, охарактеризувала сучасний стан гончарства регіону, зібрала багаті фактичні матеріали.

Інститут керамології – відділення Інституту народознавства НАН України,
Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному
та Українське керамічне товариство
щиро вітають Галину Істоміну
із захистом кандидатської дисертації
й бажають нових наукових досягнень
на ниві української керамології!

P.S.: У Національному архіві українського гончарства Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному зберігається примірник кандидатської дисертації Галини Істоміної, люб'язно переданий автором, а також відеозапис і фотоматеріали з церемонії публічного захисту наукової праці, зроблені Людмилою й Олесем Пошивайлами

1. *Істоміна Г.В. Мистецтво народної кераміки Волині другої половини XIX – XX століть (типологія, стилістика, художні особливості): Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства. – Львів: Львівська національна академія мистецтв, 2007. – 20 с.*
2. *Лащук Ю.П. Українська народна кераміка XIX–XX ст: Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора мистецтвознавства. – Львів: Львівський державний інститут прикладного та декоративного мистецтва, 1969 // Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, Національний архів українського гончарства. – Ф.1. – Оп.2. – Од. зб.16/1. – 633 арк.*
3. *Українське народознавство: Навчальний посібник /За загальною редакцією С.П.Павлюка, Г.Й.Горинь, Р.В.Кирчіва. – Львів: Фенікс, 1994. – 608 с.*

© ОКСАНА ЛИКОВА, керамолог
(Інститут керамології – відділення Інституту народознавства НАН України, Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному), 2012

МИТТЄВОСТІ ЗАХИСТУ

1

2

3

4

5

1. Керамолог, етнограф Надія Боренько (Львів) знайомиться з демонстраційними планшетами за темою дисертації
2. Член Спеціалізованої вченої ради, член-кореспондент Академії мистецтв України, доктор мистецтвознавства, професор, заслужений діяч мистецтв України Володимир Овсійчук (Львів) знайомиться зі стендовими матеріалами Галини Істоміної
3. Кандидати мистецтвознавства, керамологи (зліва направо) Олена Клименко, Романа Мотиль і Агнія Колупаєва (Львів) під час захисту дисертації
4. Заслужений діяч мистецтв України, художник-кераміст Богдан Левків (Львів) та член спеціалізованої вченої ради, член-кореспондент Академії мистецтв України, доктор мистецтвознавства Тетяна Кара-Васильєва (Київ)
5. Кандидат історичних наук, керамолог Віра Гупало та кандидат технічних наук, керамолог Марія Лосик (Львів) під час захисту дисертації

До всіх фото на стор.278-294: Львів. 31.01.2008.
Фото Олеся Пошивайла. Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, Національний архів українського гончарства. Публікуються вперше

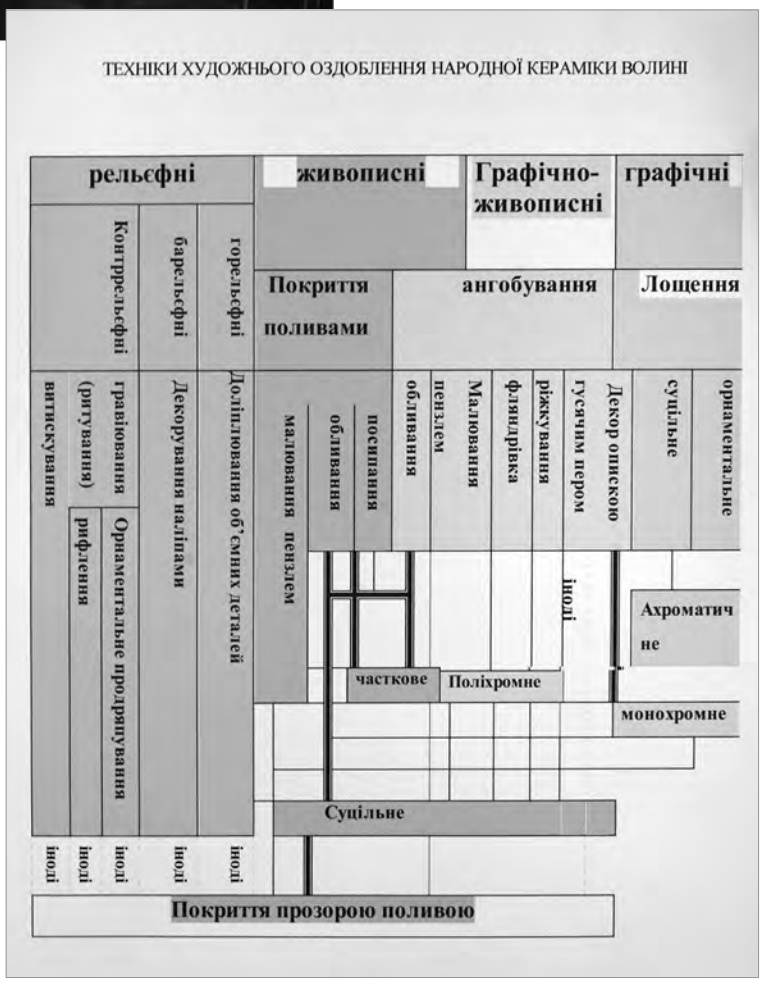

6. Демонстраційні планшети за матеріалами дисертаційної роботи Галини Істоміної

ГОРЩИКОПОДІБНІ ПОСУДИНИ

ГОРЩИКИ

Рис. 1. Горшик. Автор невідомий. Кінець XX ст. Полтава. Глина. Гончарний круг. Орнаментальне лощення. ПВМ. Інв. № КО-4601. Р – 225. Фото Іслюшкіної Г.В.

Рис. 2. Горшик. Панікар І.М. Середина XX ст. С. Зарубинці, Тальнівський р-н, Черкаська обл. Глина. Гончарний круг. Декоровка, лощення. Приватна колекція Панікара І.М. Фото Іслюшкіної Г.В.

Рис. 3. Горшик. Автор невідомий. XIX ст. С. Колонч, Сакутський р-н, Хмельницька обл. Глина. Гончарний круг. Опікла. Любійо-сакутський орнамент. Діаметр вінця – 12,5 см. Висота – 19 см. Приватна колекція Романчука О.М. Фото Іслюшкіної Г.В.

Рис. 4. Горшик. Автор невідомий. XIX ст. Колонч, Сакутський р-н, Хмельницька обл. Глина. Гончарний круг. Опікла. Діаметр вінця – 9,3 см. Висота – 14 см. Приватна колекція Романчука О.М. Фото Іслюшкіної Г.В.

Рис. 5. Горшик. Автор невідомий. Перша половина XX ст. Мшич, Заліщицький р-н, Тернопільська обл. Глина. Гончарний круг. Декоровка. Висота – 25,5 см. НКМ. Інв. № КО-18645, IV-К-5192. Фото Іслюшкіної Г.В.

Рис. 6. Горшик. Автор невідомий. Середина XX ст. Велика Клепача, Корецький р-н, Рівненська обл. Глина. Гончарний круг. Полива. КДМ. Інв. № КО-1126, II-Р-42. Фото Іслюшкіної Г.В.

Рис. 7. Горшик. Автор невідомий. Кінець XX ст. Велика Клепача, Корецький р-н, Рівненська обл. Глина. Гончарний круг. КДМ. Інв. № КО-125. II-Р-41. Фото Іслюшкіної Г.В.

Рис. 8. Горшик. Клепач М.І. Кінець XX ст. Велика Клепача, Корецький р-н, Рівненська обл. КДМ. Інв. № КО-124, II-Р-40. Фото Іслюшкіної Г.В.

Рис. 9. Горшик. Автор невідомий. Середина XX ст. Велика Клепача, Корецький р-н, Рівненська обл. Глина. Гончарний круг. КДМ. Інв. № КО-123, II-Р-39. Фото Іслюшкіної Г.В.

Рис. 10. Горшик. Автор невідомий. Перша половина XX ст. Острозький р-н, Рівненська обл. Глина. Гончарний круг. Полива, лощення. Висота – 19 см. РКМ. Інв. № КО-1070Н, IV-к-5968. Фото Іслюшкіної Г.В.

Рис. 11. Горшик. Автор невідомий. Друга половина XIX ст. Рівненщина. Глина. Гончарний круг. Лощення. Декоровка. Лощення. Висота – 34 см. Діаметр вінця – 32 см. ОЦВС. Інв. № КО-1822. Фото Іслюшкіної Г.В.

Рис. 12. Горшик з двома ручками. Клепа-пуз В.Ю. 1984 р. С. Кулачин, Ківерцівський р-н, Волинська обл. Світла глина. Гончарний круг. Полива, лощення. Діаметр вінця – 30 см. Висота – 36,5 см. ПВМ. Інв.

Рис. 13. Горшик. Автор невідомий. Середина XX ст. Полтава. Глина. Гончарний круг. ПВМ. Інв. № КО-4824, Р – 237. Фото Іслюшкіної Г.В.

Рис. 14. Горшик без ручок (мотовила). Лідаєко А.С. 1990 р. Яма, Остерський р-н, Рівненська обл. Глина. Гончарний круг. Полива. Приватна колекція Іслюшкіної Г.В. Фото Іслюшкіної Г.В.

Рис. 15. Горшик. Клепач М.І., 1980 р. Велика Клепача, Корецький р-н, Рівненська обл. Глина. Гончарний круг. Приватна колекція Іслюшкіної Г.В. Фото Іслюшкіної Г.В.

Рис. 16. Горшик. Дисовий П.І., 1995 р. Юрівка, Любарський р-н, Житомирська обл. Глина. Гончарний круг. Автобіо. Приватна колекція Іслюшкіної Г.В. Фото Іслюшкіної Г.В.

Рис. 17. Горшик. Автор невідомий. XX ст. Полтава. Висота – 17 см, діам. – 9 см. Глина. Гончарний круг. Полива. ПВМ. Інв. № КО-4803, Р – 216. Фото Іслюшкіної Г.В.

Рис. 18. Горшик. Автор невідомий. Початок XX ст. Яворівщина. Тернопільська обл. Глина. Гончарний круг. Термоскіл. МЕХП. Інв. № КО-1195Н. Фото Іслюшкіної Г.В.

Рис. 19. Горшик. Автор невідомий. Початок XX ст. Яма, Остерський р-н, Рівненська обл. Глина. Гончарний круг. МЕХП. Інв. № КО-4486Н. Фото Іслюшкіної Г.В.

ТОРГОВИЙ ВИСМОЛЕНИЙ ФОРМИ

Рис. 20. Горшик – „Довгонос" (на середньому плані). Автор невідомий. XX ст. Кіровоград, Кіровоградський р-н, Хмельницька обл. Глина. Гончарний круг. Лощення. Полива. НКМ. Інв. № КО-52, К-52. Фото Іслюшкіної Г.В.

Рис. 21. Горшик – "Голонка" (на передньому плані). Автор невідомий. Початок XX ст. Лисянка Полтава. Глина. Гончарний круг. Лощення. Рельєфний орнамент. Полива. МКМ. Інв. № 2. Інв. № Ів.2686, Інв. II-Р-805. Фото Іслюшкіної Г.В.

Рис. 22. Горшик-„Довгонос". Ванцак К. 1978 р. Кулачин, Ківерцівський р-н, Волинська обл. Глина. Гончарний круг. Лощення. Полива. Діаметр вінця – 9 см. Висота – 36 см. ПВМ. Інв № Д.1-107, КО-23149. Фото Іслюшкіної Г.В.

Рис. 23. Горшик-„Довгонос". Автор невідомий. XX ст. Кіровоград, Кіровоградський р-н, Хмельницька обл. Глина. Гончарний круг. Лощення. Полива. НКМ. Інв. № КО-52, К-52. Фото Іслюшкіної Г.В.

Рис. 24. Горшик-„рибачок". Клепа-пуз В.Ю. 1984 р. Кулачин, Ківерцівський р-н, Волинська обл. Глина. Гончарний круг. Лощення. Полива. Діаметр вінця – 0,5 см. Висота – 15,5 см. ПВМ. Інв. № Д. 484, КО-47247. Фото Іслюшкіної Г.В.

Рис. 25. Дайвочка з покривкою. Автор невідомий. Перша половина XX ст. Рівненщина. Глина. Гончарний круг. Лощення. Полива. Висота. 20 см х20,4 см х 13,9 см. НМНТО. Інв. № КОЛ-1499, К- 11020/1-2. Фото Іслюшкіної Г.В.

Рис. 26. Горшик- "Голонка". Автор невідомий. Друга половина XIX ст. Кременецький р-н, Тернопільська обл. Глина. Гончарний круг. Лощення. Декоровка. Полива. РМА. Інв. № КО-427, ІР-68. Фото Іслюшкіної Г.В.

Рис. 27. Горшик- "Голонка". Світун М.П. Сурин, Підволочиський р-н, Тернопільська обл. 1988 р. Глина. Гончарний круг. Висота – 20 см, діаметр вінця – 9 см, діаметр основи – 11 см. КДМ. Інв. № 735, КО-24002. Фото Іслюшкіної Г.В.

Рис. 28. Горшик-"рибачок". Дисовий П.І., 1995 р. Юрівка, Любарський р-н, Житомирська обл. Глина. Гончарний круг. Автобіо. Приватна колекція Іслюшкіної Г.В. Фото Іслюшкіної Г.В.

Рис. 29. Горшик-рибачок. Клепач М.І. 1996 р. Велика Клепача, Корецький р-н, Рівненська обл. Глина. Гончарний круг. Автобіо. КДМ. Інв. № КО-1030, II-Р-045. Фото Іслюшкіної Г.В.

Рис. 30. Горшик- "рибачок". Автор невідомий. 1978 р. Кулачин, Ківерцівський р-н, Волинська обл. Глина. Гончарний круг. Полива. Висота – 11, 5 см. ПВМ. Інв. № Ні, Р – 10. Фото Іслюшкіної Г.В.

ЧАЙНИКИ

Рис. 31. Чайник. Автор невідомий. XX ст. Кіровоград, Кіровоградський р-н, Хмельницька обл. Глина. Гончарний круг. Лощення. Полива. Висота 17 см. НКМ. Інв. № КО-64. Фото Іслюшкіної Г.В.

Рис. 32. Чайник. Автор невідомий. XX ст. Полтава. Гончарний круг. Лощення. Полива. Знайдений у 2006 р. приміщенням МКМ м.с. Миколаївка Миколаївського р-ну. Фото Іслюшкіної Г.В.

СОЛІЙНИЦІ

Рис. 33. Анфіреєвський солій. Автор невідомий. XX ст. Полтава. Гончарний круг. Лощення. Полива. ПВМ. Інв. № КО-9037, Р – 232. Фото Іслюшкіної Г.В.

Рис. 34. Анфіреєвський солій. Автор невідомий. XX ст. Полтава. Гончарний круг. Лощення. Полива. ПВМ. Інв. № КО-4801, Р – 214. Фото Іслюшкіної Г.В.

Рис. 35. Солій. Автор невідомий. XX ст. Полтава. Глина. Гончарний круг. Лощення. Полива. ПВМ. Інв. № КО-4809, Р – 222. Фото Іслюшкіної Г.В.

Рис. 36. Солій. Автор невідомий. XX ст. Полтава. Глина. Гончарний круг. Лощення. Полива. ПВМ. Інв. № КО-4814, Р – 214. Фото Іслюшкіної Г.В.

Рис. 37. Солій. Автор невідомий. XX ст. Полтава. Глина. Гончарний круг. Лощення. Полива. ПВМ. Інв. № КО-4826, Р – 234. Фото Іслюшкіної Г.В.

ГОРНЯТА

Рис. 38. Горнятко. Автор невідомий. Початок XX ст. Кременець. Глина. Гончарний круг. Полива. Висота – 12 см. ДОКЕДМ. Інв. № К-1177. Фото Іслюшкіної Г.В.

Рис. 39. Горнятко. Автор невідомий. Середина XX ст. Полтава. Глина. Гончарний круг. Полива. ПВМ. Інв. № КО-941, Р – 195. Фото Іслюшкіної Г.В.

Рис. 40. Горнятко. Автор невідомий. Початок XX ст. Кременець. Глина. Гончарний круг. Полива. На бічному та нижньому полиці полива. Висота – 8 см. ДОКЕДМ. Інв. № К – 627. Фото Іслюшкіної Г.В.

Схеми орнаментів горщиків

Орнаментований посуд з с. Колонч Сакутського р-ну Хмельницької обл. (за О.М. Романчуком).

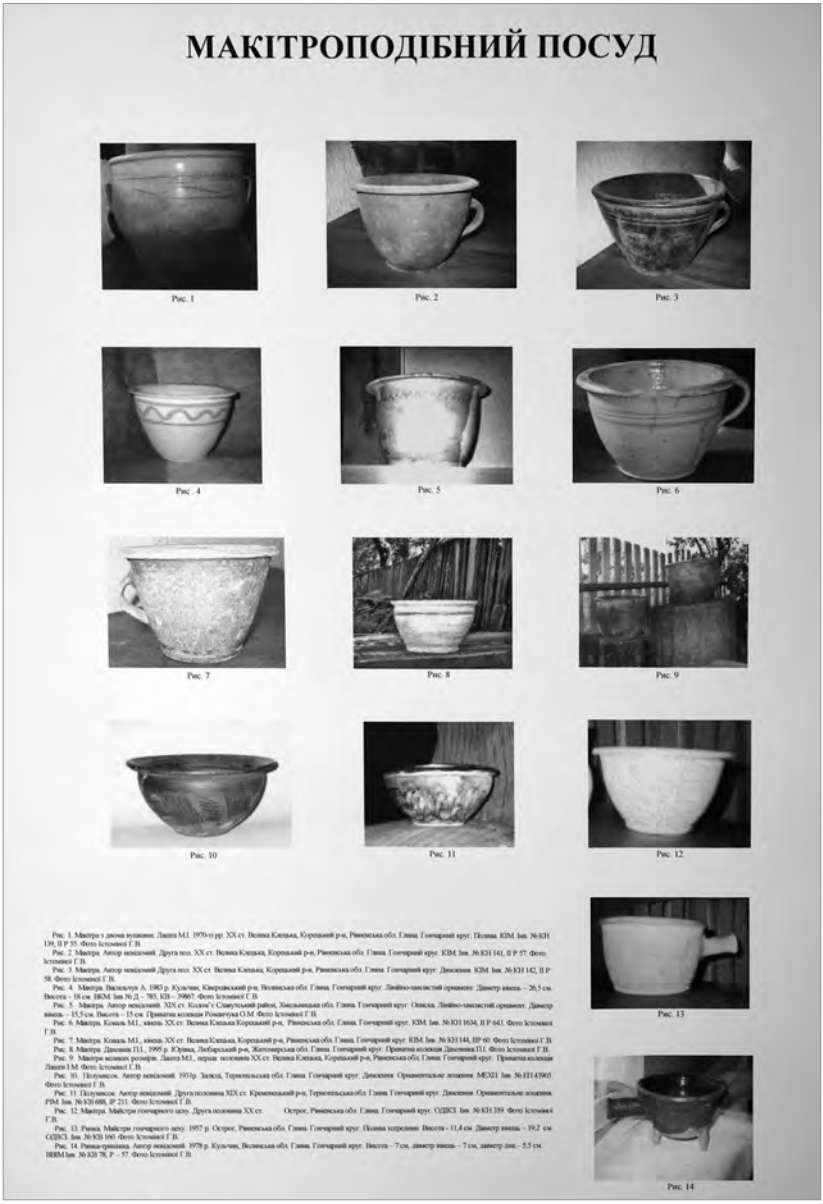

7. Демонстраційні планшети за матеріалами дисертаційної роботи Галини Істоміної

8. Демонстраційні планшети за матеріалами дисертаційної роботи Галини Істоміної

БАНЬКИ ТА БАКЛАГИ

Рис.1

Рис. 2

Рис. 3

Рис.4

Рис. 5

Рис. 6

Рис. 7

Рис. 8

Рис. 9

Рис. 10

Рис. 11

Рис. 12

Рис. 13

Рис. 14

Рис. 15

Рис. 16

Рис. 17

Рис. 18

Рис.19

Рис. 20

Рис. 21

Рис. 22

Рис. 23

Рис. 24

Рис. 25

Рис. 26

Рис. 27

Рис. 28

Рис. 1 Баклага. Автор невідомий. Початок XX ст. Острог. Гама. Гончарний круг. Полива. МКНІ. Інв. № 101-14893. Фото Історичної Г.Ф.
Рис. 2 Баклага. Лавра М.І. Кінець XX ст. Велика Клепача, Корецький р-н, Рівненська обл. Гама. Гончарний круг. Полива. КІМ. Інв. № КЗ1-1754, П-Р 687. Фото Історичної Г.Ф.
Рис. 3 Баклага. Кошка М.І. Кінець XX ст. Велика Клепача, Корецький р-н, Рівненська обл. Гама. Гончарний круг. Орнамент. КІМ. Інв. № . Фото Історичної Г.Ф.
Рис. 4 Баклага. Лавра М.І. Кінець XX ст. Велика Клепача, Корецький р-н, Рівненська обл. Гама. Гончарний круг. Полива. КІМ. Інв. № . Фото Історичної Г.Ф.
Рис. 5 Баклага. Кожальчук В.Ю. 1986 р. Кулачин Ковельський р-н, Волинська обл. Гама. Гончарний круг. Полива. Діаметр шийки – 7 см. Висота – 29 см. ІВКМ. Інв.№ Д – 870, КЗ1 – 47215. Фото Історичної Г.Ф.
Рис. 6 Баклага. Вишко Т. 1984 р. Кулачин Ковельський р-н, Волинська обл. Гама. Гончарний круг. Полива. Діаметр шийки – 5 см. Висота – 32 см. ІВКМ. Інв.№ Д – 870, КЗ1 – 47221. Фото Історичної Г.Ф.
Рис. 7. Баклага. Автор невідомий. Перша половина XX ст. Ізяславський р-н, Хмельницька обл. Гончарний круг. Полива. Діаметр шийки – 3,5 см. Висота – 34 см. ІВКМ. Інв. № К-58, КЗ1-59. Фото Історичної Г.Ф.
Рис. 8. Баклага. Вишко К. 1978 р. Кулачин. Ковельський р-н, Волинська обл. Гама. Гончарний круг. Гравірування. Полива. Діаметр шийки – 3,5 см. Висота – 38 см. ІВКМ. Інв.№ Д – 134, КЗ1 – 22108. Фото Історичної Г.Ф.
Рис. 9. Баклага. Автор невідомий. Друга половина XIX ст. Кременецький р-н, Тернопільська обл. Гама. Гончарний круг. Орнамент. РМ. Інв. № КЗ1-617, П-Р 127. Фото Історичної Г.Ф.
Рис. 10. Баклага. Автор невідомий. Кінець XIX – початок XX ст. С. Цвіркунчик, Мамаївський р-н, Рівненська обл. Гама. Гончарний круг. Білий шелюг. Орнамент. Полива. Діаметр шийки – 5,5 см. Висота – 30 см. МКМ. Інв. кн. 3. Інв. № Ін. 2596, Інв. П-Р 941. Фото Історичної Г.Ф.
Рис. 11. Баклага. Автор невідомий. Початок XX ст. Підгірна Волиня. Гама. Гончарний круг. Рельєфний геометричний орнамент. Полива. Діаметр шийки – 5 см. Висота – 25 см. ІВКМ. Інв. кн. 2. Інв. № Ін 2367, Інв. П-Р 739. Фото Історичної Г.Ф.
Рис. 12. Баклага. Автор невідомий. Перша половина XX ст. Кременецький р-н, Тернопільська обл. Гама. Гончарний круг. Декоративно. Геометричний орнамент. РМ. Інв. № КЗ1-616, П-Р 126. Фото Історичної Г.Ф.
Рис. 13. Баклага. Лавра М.І., середина XX ст. Велика Клепача, Корецький р-н, Рівненська обл. Гама. Гончарний круг. Полива. Висота 25 см. Приватна колекція. Історичної Г.Ф. Фото Історичної Г.Ф.
Рис. 14. Баклага. Автор невідомий. Середина XX ст. Велика Клепача, Корецький р-н, Рівненська обл. Гама. Гончарний круг. Полива. КІМ. Інв. № КЗ1-1200, П-Р 51. Фото Історичної Г.Ф.
Рис. 15. Баклага. Пилипчук М.М., Друга половина XX ст. С. Залубинський р-н, Рівненська обл. Гама. Гончарний круг. Декоративно, лощений. Висота – 25 см. Приватна колекція Пилипчука І.М. Фото Історичної Г.Ф.
Рис. 16. Баклага. Автор невідомий. Середина XX ст. Волиня. Гама. Гончарний круг. Полива. Висота – 28 см. ІВКМ. Інв. кн. № . Фото Історичної Г.Ф.
Рис. 17. Баклага. Автор невідомий. Середина XX ст. Волиня. Гама. Гончарний круг. Полива. Висота – 25 см. ІВКМ. Інв. кн. № . Фото Історичної Г.Ф.
Рис. 18. Баклага. Автор невідомий. 1980-ті рр. Кулачин, Волинська обл. Гама. Гончарний круг. Орнамент. Висота – 25 см, діаметр шийки – 5 см, діаметр дна – 12 см. ІВКМ. Інв. № Д-48, П – 2. Фото Історичної Г.Ф.
Рис. 19. Баклага. Автор невідомий. Перша половина XX ст. Мінськ, Залубинський р-н, Рівненська обл. Гама. Гончарний круг. Декоративно. Лощення. Висота – 28 см. РКМ. Інв. № КЗ1-18644, ІЧК-1151. Фото Історичної Г.Ф.
Рис. 20. Баклага. Автор невідомий. Середина XX ст. Волиня. Гама. Гончарний круг. Висота – 23 см. ІВКМ. Інв. кн. № . Фото Історичної Г.Ф.
Рис. 21. Баклага. Вишко Т.І. 80-ті рр. XX ст. Кулачин, Ковельський р-н, Волинська обл. Гама. Гончарний круг. Полива. Висота – 31 см, діаметр шийки – 8,7 см, діаметр дна – 14 см. ІВКМ. Інв. № Д-31 – 47, П – 1. Фото Історичної Г.Ф.
Рис. 22. Баклага. Автор невідомий. Середина XX ст. Волиня. Гама. Гончарний круг. Декоративно. Лощення. Орнамент. ІВКМ. Інв. кн. № . Фото Історичної Г.Ф.
Рис. 23. Баклага. Автор невідомий. XX ст. Волиня. Гама. Гончарний круг. Полива. Висота – 26,5 см, діаметр дна – 10,5 см. ІВКМ. Інв. № Д-31-4946, П – 29. Фото Історичної Г.Ф.
Рис. 24. Баклага. Автор невідомий. 70-ті рр. XX ст. Кулачин, Волинська обл. Гама. Гончарний круг. Полива. ІВКМ. Інв. № Д-31-30, П – 4. Фото Історичної Г.Ф.
Рис. 25. Баклага. Автор невідомий. 80-ті рр. XX ст. Кулачин, Волинська обл. Гама. Гончарний круг. Орнамент. Висота – 25 см. ІВКМ. Інв. № Д-31-55, П – 9. Фото Історичної Г.Ф.
Рис. 26 Баклага глиняна на дерев'яній ніжці. Баклага. Автор невідомий. Перша половина XX ст. Підгірна Волиня. Гама. Гончарний круг. Лощення. Розчинка. Полива. Орнамент. Діаметр шийки – 5 см. МКМ. Інв. кн. 1. Інв. № Ін. 453, Інв. П-Р 217. Фото Історичної Г.Ф.
Рис. 27 Баклага з трьома ручками. Автор невідомий. 1930 р. с. Велика Клепача, Шепетівський р-н, Тернопільська обл. Гама. Гончарний круг. Полива. Орнамент. Висота – 24 см, діаметр – 19 см. КІМ. Інв. № 217, КЗ1-531. Фото Історичної Г.Ф.
Рис. 28 Баклага з трьома ручками. Автор невідомий. Початок XX ст. С. Сурмин, Тернопільська обл. Гама. Гончарний круг. Полива. Орнамент. Висота – 27 см. Діаметр шийки – 2 см. ДІСЗ. Інв. кн. 13. Інв. № 2505, ІЧК-628. Фото Історичної Г.Ф.

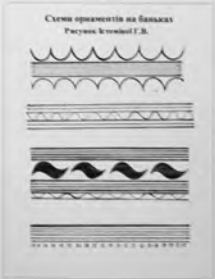

9. Демонстраційні планшети за матеріалами дисертаційної роботи Галини Істоміної

Миски

Рис.1

Рис.2

Рис.31

Рис.4

Рис.5

Рис.6

Рис.7

Рис.8

Рис.9

Рис.10

Рис.11

Рис.12

Рис.13

Рис.14

Рис.15

Рис.16

Рис.17

Рис.18

Рис.19

Рис.20

Рис.21

Рис. 1 Миска. Автор-невідомий. Початок XX ст. Полтавська область. Глиняний круг. Орнамент. Полива. Діаметр-висота – 27,5 см. ДКСД. Інв. книга 13. Інв. №289, ІМ805. Фото Істоминої Г.В.

Рис. 2 Миска. Автор-невідомий. Початок XX ст. Полтавська область. Глиняний круг. Орнамент. Полива. Діаметр-висота – 25,7 см. ДКСД. Інв. книга 13. Інв. №28.

Рис. 3 Миска. Автор-невідомий. Початок XX ст. Вінниця, Тернопільська обл. Глиняний гончарний круг. Орнамент. Полива. Діаметр-висота – 29 см. ЮМ. Інв. № О, ІЗ12401. Фото Істоминої Г. В.М, ІЗ8, ІЗ8, ІЗ4. Фото Істоминої Г.В.

Рис. 4 Миска. Автор-невідомий. Початок XX ст. Полтавська область. Глиняний круг. Орнамент. Полива. Діаметр-висота – 30,2 см. В-мала-гтар 5 см. ДКСД. Інв. кн. 13. Інв. №290, ІМ800. Фото Істоминої Г.В.

Рис. 5 Миска. Автор-невідомий. Початок XX ст. Полтавська область. Глиняний круг. Орнамент. Полива. Діаметр-висота – 32 см. З-висловий. ЮМ. Фото Істоминої Г. В.

Рис. 6 Полумиска. Автор-невідомий. Початок XX ст. Тростянець, Житомирська обл. Глиняний гончарний круг. Орнамент. Полива. Діаметр-висота – 25 см. ДМЖМ. Інв. № О.Г.К.-0772. Фото Істоминої Г. В.

Рис. 7 Миска. Автор-невідомий. Початок XX ст. Полтавська область. Глиняний гончарний круг. Орнамент. Полива. Діаметр-висота – 19,8 см. ДКСД. Інв. книга 13. Інв. №289, ІМ800. Фото Істоминої Г.В.

Рис. 8 Миска. Майстри гончарного цеху. 1980 р. Острог, Рівненська обл. Глиняний гончарний круг. Орнамент. Полива. Діаметр-висота – 29,5 см. ОДКЗ. Інв. № КО-1260, ІМ1050. Фото Істоминої Г. В.

Рис. 9 Миска. М.Мартенко. 1925 р. Кременець. Глиняний гончарний круг. Орнамент. Полива. МЗОЛ. Інв. № ІІІ-14757. Фото Істоминої Г. В.

Рис. 10 Тарілка. Автор-невідомий. Друга половина XX ст. Кременець. Глиняний гончарний круг. Орнамент. Полива. МЗОЛ. Інв. № ІІІ-14726. Фото Істоминої Г. В.

Рис. 11 Тарілка. М.Мартенко. 1925 р. Кременець. Глиняний гончарний круг. Орнамент. Полива. МЗОЛ. Інв. № ІІІ-14746. Фото Істоминої Г. В.

Рис. 12 Тарілка. М.Мартенко. 1925 р. Кременець. Глиняний гончарний круг. Орнамент. Полива. МЗОЛ. Інв. № ІІІ-14726. Фото Істоминої Г. В.

Рис. 13 Миска. П.Семенюк. 1980 р. Острог, Рівненська обл. Глиняний гончарний круг. Орнамент. Полива. МЗОЛ. Без інв. № Фото Істоминої Г. В.

Рис. 14 Миска. Автор-невідомий. Початок XX ст. Кременець. Глиняний гончарний круг. Орнамент. Полива. МЗОЛ. Інв. № ІІІ-14754. Фото Істоминої Г. В.

Рис. 15 Миска. Автор-невідомий. 1925 р. Вишнівецьке, Тернопільська обл. Глиняний гончарний круг. Орнамент. Полива. МЗОЛ. Інв. № ІІІ-14862. Фото Істоминої Г. В.

Рис. 16 Миска. Автор-невідомий. 1925 р. Вишнівецьке, Тернопільська обл. Глиняний гончарний круг. Орнамент. Полива. МЗОЛ. Інв. № ІІІ-14863. Фото Істоминої Г. В.

Рис. 17 Миска. Автор-невідомий. Початок XX ст. Вишнівець, Тернопільська обл. Глиняний гончарний круг. Орнамент. Полива. МЗОЛ. Інв. № ІІІ-14865. Фото Істоминої Г. В.

Рис. 18 Миска. Автор-невідомий. Початок XX ст. Кременець. Глиняний гончарний круг. Полива. Діаметр-висота – 25 см. ДМЖМ. Інв. № К-1175. Фото Істоминої Г. В.

Рис. 20 Миска. Автор-невідомий. Початок XX ст. Полтавська область. Глиняний гончарний круг. Орнамент. Полива. Діаметр-висота – 22 см. В-мала-гтар 5 см. ДКСД. Інв. книга 13. Інв. №282, ІМ802. Фото Істоминої Г. В.

Рис. 21 Миска. Автор-невідомий. Початок XX ст. С. Вовна Іванка, Ізяславський р-н, Тернопільська обл. Глиняний гончарний круг. Орнамент. Полива. Висота – 8 см. діаметр – 20 см. ОЗМ. Інв. № 180, КО-450. Фото Істоминої Г. В.

Зразки орнаментів на мисках.
Рисунок Істоминої Г.В.

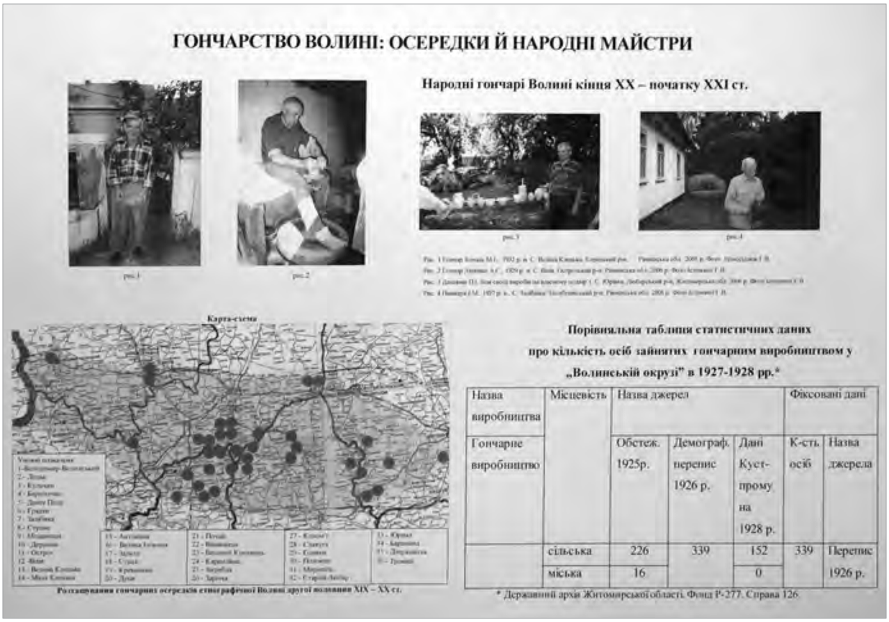
ГОНЧАРСТВО ВОЛИНІ: ОСЕРЕДКИ Й НАРОДНІ МАЙСТРИ
Народні гончарі Волині кінця XX – початку XXI ст.
рис.1
рис.2
рис.3
рис.4
Карта-схема
Розташування гончарних осередків етнографічної Волині другої половини XIX – XX ст.
Порівняльна таблиця статистичних даних
про кількість осіб зайнятих гончарним виробництвом у
„Волинській окрузі" в 1927-1928 рр.*
Назва виробництва | Місцевість | Назва джерел | Фіксовані дані
Гончарне виробництво | Обстеж. 1925р. | Демограф. перепис 1926 р. | Дані Куст-прому на 1928 р. | К-сть осіб | Назва джерела
сільська | 226 | 339 | 152 | 339 | Перепис 1926 р.
міська | 16 | 0
* Державний архів Житомирської області. Фонд Р-277. Справа 126

ТИПОЛОГІЯ НАРОДНИХ КЕРАМІЧНИХ ВИРОБІВ
Типологія гончарного посуду Волині за формою
Типологія гончарного посуду Волині за призначенням

ТИПОЛОГІЯ НАРОДНИХ КЕРАМІЧНИХ ВИРОБІВ

Типологія інтер'єрних предметів та кахлів

вид	Кераміка											
рід	Інтер'єрні предмети та кахлі											
Функціональна підгрупа	Горшики-підвазонники			вази		світильники		кахлі				
Типологічна група	горшикоподібні	макітроподібнібні	відроподібні	Напільні	настільні	свічники	каганці	посудиноподібні	нішеподібні	плиткові	декоративні прикраси	
тип	З підставкою-тарілочкою			Декоративні Для сухих квітів Для живих квітів		Свічники на одну свічку Свічники-каганці		Горщикові Мискові	Горщиковидні напівциліндричні	Виповнюючі Поясковi Карнизні Завершальні	Зубці, шишки, Колонки, Лиштви	

Типологія дрібної пластики

вид	Кераміка						
рід	Дрібна пластика						
Функціональна підгрупа	іграшки				скарбнички		люльки
Типологічна група	свищики	фігурки	брязкала	посуд	фігурки	посудо-видні	люльки
Тип	зооморфні орнітоморфні	Антропоморфні	Абстрактні форми	Глечики мисочки горщики	зоморфні	Горщиковидні Абстрактні форми	Декоровані
Особливості виробів	Песики Коники Баранці Півники	Вершики Ляльки	Круглі Овальні	Дзбанки Баньки Тарілки Двійнята	Баранці Свинки	Круглі З зубцями	Гравійо-вані

10. Демонстраційні планшети за матеріалами дисертаційної роботи Галини Істоміної

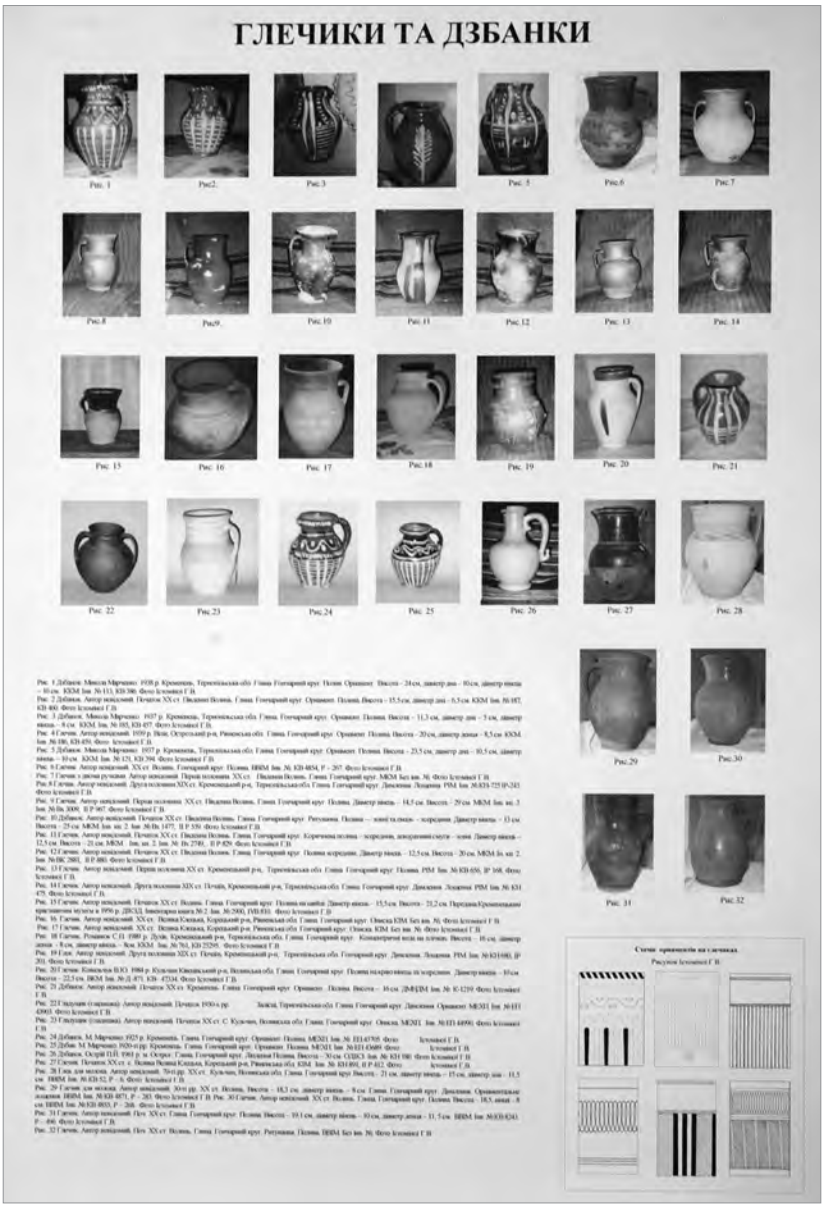

11. Демонстраційний планшет за матеріалами дисертаційної роботи Галини Істоміної

12

13

14

12. Члени Спеціалізованої вченої ради Львівської національної академії мистецтв із захисту докторських і кандидатських дисертацій
13. Кандидат мистецтвознавства, професор Роман Яців (Львів) під час захисту дисертації
14. Учасники церемонії публічного захисту кандидатської дисертації
15. Галина Істоміна під час викладу основного змісту дисертації та відповіді на зауваження опонентів
16. Виступ другого офіційного опонента, кандидата мистецтвознавства, народного художника України Людмили Жоголь (Київ)

15

16

17

18

19

20

21

22

17. Заслужений діяч мистецтв України, художник-кераміст Тарас Левків (Львів) під час захисту дисертації
18. Член Спеціалізованої вченої ради, доктор мистецтвознавства, професор Орест Голубець (Львів)
19. Виступ наукового керівника, доктора мистецтвознавства, члена-кореспондента Академії мистецтв України Тетяни Кари-Васильєвої (Київ)
20. Виступ першого офіційного опонента, доктора мистецтвознавства, професора Ростислава Шмагала (Львів)
21. У залі засідання Спеціалізованої вченої ради Львівської національної академії мистецтв із захисту докторських і кандидатських дисертацій
22. Член Спеціалізованої вченої ради, член-кореспондент Академії мистецтв України, доктор мистецтвознавства, професор, заслужений діяч мистецтв України Володимир Овсійчук (Львів)

23

24

25

26

27

28

29

23. Завідувач Аудіовізуальної студії українського гончарства Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному Людмила Пошивайло (Опішне) в момент відеозйомки церемонії захисту
24. Член Спеціалізованої вченої ради, член-кореспондент Академії мистецтв України, доктор мистецтвознавства, заслужений діяч мистецтв України Тетяна Кара-Васильєва (Київ)
25. Запитання до дисертантки члена Спеціалізованої вченої ради, доктора мистецтвознавства, академіка Російської академії мистецтв Георгія Коваленка (Москва)
26. Член Спеціалізованої вченої ради, доктор мистецтвознавства, професор Ростислав Шмагало (Львів)
27. Кандидат мистецтвознавства, професор Ігор Голод (Львів) під час захисту дисертації
28. Члени Спеціалізованої вченої ради Львівської національної академії мистецтв із захисту докторських і кандидатських дисертацій
29. Лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка, заслужений діяч мистецтв України Зоя Чегусова (Київ) під час захисту дисертації

30

31

32

33

34

35

36

30. Член Спеціалізованої вченої ради, доктор мистецтвознавства, професор Людмила Соколюк (Харків) під час захисту дисертації
31. Член Спеціалізованої вченої ради, доктор мистецтвознавства, професор Орест Голубець (Львів)
32. Учасники церемонії публічного захисту кандидатської дисертації
33. Запитання члена Спеціалізованої вченої ради, доктора мистецтвознавства, професора Раїси Захарчук-Чугай (Львів)
34. Член Спеціалізованої вченої ради, член-кореспондент Академії мистецтв України, доктор мистецтвознавства, професор, заслужений діяч мистецтв України Володимир Овсійчук (Львів)
35. Член Спеціалізованої вченої ради, доктор мистецтвознавства, професор Людмила Соколюк (Харків) під час захисту дисертації
36. Художник-кераміст Степан Андрусів під час захисту дисертації

37

38

39

40

41

42

43

37. Галина Істоміна під час викладу основного змісту дисертації та відповіді на зауваження опонентів

38. Член Спеціалізованої вченої ради, доктор мистецтвознавства, професор Ростислав Шмагало та голова Ради, член-кореспондент Академії мистецтв України, доктор мистецтвознавства, професор Олег Боднар (Львів)

39. Кандидат мистецтвознавства, народний художник України Людмила Жоголь (Київ) підписує свої книги зі збірки Гончарської Книгозбірні України

40. Галина Істоміна в очікуванні результатів таємного голосування

41. Член-кореспондент Академії мистецтв України, доктор мистецтвознавства, професор Галина Стельмащук (Львів) та Лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка, заслужений діяч мистецтв України Зоя Чегусова (Київ)

42-43. Кандидат мистецтвознавства, народний художник України Людмила Жоголь (Київ) та дисертантка Галина Істоміна до і після оголошення результатів таємного голосування щодо її дисертації

44

45

46

47

48

49

44. Член-кореспондент Академії мистецтв України, доктор мистецтвознавства Тетяна Кара-Васильєва (Київ) підписує свої книги зі збірки Гончарської Книгозбірні України

45. Керамолог, етнограф Надія Боренько (Львів) та кандидат мистецтвознавства Олена Клименко (Київ) задоволені результатами голосування

46. Член-кореспондент Академії мистецтв України, доктор мистецтвознавства, професор, заслужений діяч мистецтв України Володимир Овсійчук (Львів) та кандидат мистецтвознавства, народний художник України Людмила Жоголь (Київ)

47-49. Дисертантка Галина Істоміна приймає щирі вітання рідних і колег

50. Щасливе завершення кульмінаційного дня дисертаційних перегонів

50

ВІДГУКИ

1

Дослідження Галини Істоміної присвячене актуальній керамолого-мистецтвознавчій проблемі, а саме з'ясуванню художніх особливостей традиційного гончарства одного з історико-етнографічних районів України, який значною мірою визначає національну своєрідність української народно-мистецької культури. Питання про локальну своєрідність гончарних регіонів, районів та осередків особливого значення набуває нині, коли традиційна культура активно нівелюється, уніфікується, набуває інтернаціональних ознак. Світові глобалізаційні процеси призводять до безперервних запозичень прийомів роботи, форм та орнаментики виробів, унаслідок чого ще недавно самобутні глиняні вироби стають «безбарвними», а народні майстри все частіше відверто продукують популярні («розкручені») бренди окремих гончарних осередків України чи зарубіжжя.

Відрадний факт, що дисертація Галини Істоміної нарешті завершила безплідне «київське дванадцятиліття» (1996–2007), коли ані один представник київської мистецтвознавчої школи не захистив ні одної дисертації з керамологічної проблематики! Праця постає своєрідним продовженням ґрунтовних наукових студій волинського гончарства, започаткованих працями Наталі Кубицької [3; 4]. Проте, якщо згадана дослідниця зосередилася на вивченні особливостей гончарства двох провідних гончарних осередків Волинського Полісся – Кульчина і Рокити, то Галина Істоміна взялася за мистецтвознавчу працю, яка узагальнює досягнення попередників у справі вивчення гончарства етнографічної Волині.

У волинському гончарстві впродовж XIX–XX століть не сформувалися яскраві осередки мальованої кераміки (за винятком хіба що Кременця), яка впродовж цього часу була переважаючим предметом зацікавлень колекціонерів, керамологів, етнографів, мистецтвознавців. З огляду на цю обставину, незрівнянно чисельнішу бібліографію мають такі славетні осередки гончарної мальовки, як Опішне, Косів, Пістинь, Бубнівка, Сокаль, Бар, Смотрич, Дибинці, Ічня, Сунки, Гнилець та деякі інші. Як слушно зауважила дисертантка, *«гончарні осередки Волині… довгий час залишалися поза увагою вчених та громадських діячів»* [1]. Саме тому вона поставила перед собою достатньо непросте завдання: *«виявити народну кераміку Волині як самобутнє мистецьке явище»* [1], тобто побачити в ній достоїнства, яких досі суспільство не хотіло помічати.

Погоджуючись із твердженням авторки, що в дисертації вперше *«комплексно досліджено мистецтво народної кераміки Волині другої половини XIX–XX ст.»*, все ж таки зазначу, що задекларована Галиною Істоміною першість у *«виявленні естетичної цінності гончарства Волині як своєрідного мистецького явища на тлі гончарних осередків інших етнографічних регіонів України»* [1, с.2] є сумнівною, зважаючи на наявність серйозних досліджень у цій царині насамперед славетного українського керамолога Юрія Лащука.

Наскільки, дозволяє це зробити автореферат, у мене склалося враження, що дисертантка в основному виконала завдання, які ставилися перед дослідницькою працею. Вона створила оригінальну наукову працю, яка збагачує українську мистецтвознавчу керамологію.

Проте залишу для фахівців більш глибокий аналіз суто мистецтвознавчих аспектів дисертації. Тим часом дам побіжну оцінку окремих тверджень Галини Істоміної з точки зору загальної керамології та висловлю власне тлумачення порушених нею проблем.

* * *

Насамперед, зазначу, що з оторопінням прочитав у авторефераті заяву Галини Істоміної, немовби її дисертаційне дослідження *«розв'язує частину завдань, передбачених проектом №07.07/00118 Державного фонду фундаментальних досліджень Міністерства освіти і науки України «Гончарство України XX – початку XXI століття: історія, сучасність, перспективи»*. Адже цей конкурсний науковий проект виконувався винятково штатними співробітниками Інституту керамології – відділення Інституту народознавства НАН України впродовж 2001–2005 років, а **дисертантка до його розробки й виконання не мала ніякого відношення й навіть не знайомилася з його завданнями й напрямками реалізації**.

У дисертації **неточно словесно описані географічні рамки етнографічної Волині з їх прив'язкою до гідронімів**. Зокрема, Галина Істоміна стверджує, немовби етнографічна Волинь – це *«територія басейну верхів'я правих приток і середнього поріччя Західного Бугу»* [1, с.2]. При цьому вона, очевидячки, дослівно запозичила визначення меж з навчального посібника *«Етнографія України»* (1994) [2, с.131]. Проте достатньо поглянути на карту України, щоб побачити: на території власне етнографічної Волині відсутні не тільки «праві притоки», а й взагалі «середнє поріччя» Західного Бугу! Чи не тому вже в іншому навчальному посібникові – *«Українське народознавство»* (1994) – гідрономічну локалізацію Волині було уточнено *«верхів'ями правих приток Прип'яті»*, а не Західного Бугу [6, с.62], а в ще одному навчальному посібнику – *«Культура і побут населення України»* (1991) – західну межу Волині обмежено *«верхів'ями Західного Бугу»* [5, с.23].

Мистецтвознавці вже майже «протокольно» включають до своїх узагальнюючих досліджень окремі розділи чи підрозділи, присвячені технології виготовлення кераміки. Вважаю, що цей звичний прийом «совєтського мистецтвознавства», культивований і донині сучасними дослідниками мистецтва кераміки, було **запроваджено в мистецтвознавчу практику задля того, щоб компенсувати (завуалювати) відсутність власне фахового мистецтвознавчого аналізу художніх особливостей творів, чим власне й мали б займатися мистецтвознавці. Таким чином професійні недоліки маскуються вивченням та описом технологічних процесів, від яких тільки відносно залежать художні достоїнства виробів.** Подібно до цього обов'язковою структурною частиною всіх мистецтвознавчих дисертацій останніх років були другі розділи, присвячені, як правило, витокам гончарних виробів XIX–XX століть тих чи інших гончарних осередків. Ці витоки нерідко сягають доби неоліту, а мистецтвознавчі висновки й типологізаційні побудови робляться здебільшого на основі праць археологів, з-поміж яких немає жодного фахового мистецтвознавця. А, між іншим, розкриття теми дисертаційного дослідження Галини Істоміної не передбачає з'ясування витоків етнографічних глиняних виробів, починаючи від епохи неоліту, як і не передбачає етнографічного відтворення технології гончарного виробництва. Звідси виникає логічне запитання: навіщо було присвячувати цим суто історичним і етнографічним, а не мистецтвознавчим, проблемам аж два окремі розділи мистецтвознавчої дисертації [1, с.5-9]? Чи не краще було б зосередитися на соціально-економічній зумовленості зміни стилів, декору, мотивів орнаментики глиняних виробів, впливу на них політичних доктрин, пануючої (у тому числі, окупаційної) ідеології, естетичних смаків населення, а також глибше проаналізувати кітчеву експансію в сучасному народному гончарстві Волині та її майбутні наслідки? Адже саме вичерпні відповіді на ці аспекти дослідницької роботи нині особливо важливі для формування державної політики в Україні. На жаль, **саме ці першочергові завдання власне**

мистецтвознавчого аналізу досліджуваного явища залишилися поза пошуковими інтересами дисертантки.

Мистецтвознавці не стомлюються повторювати, немовби технологія гончарства є підґрунтям для формування локальних художніх особливостей глиняних виробів. Зокрема, й Галина Істоміна стверджує: *«Встановлено, що технологія народної кераміки є невіддільною від художніх особливостей, які формуються вже на ранніх етапах виготовлення»* [1, с.14, 19-20]. Якби подібні вигадки вчених-неофітів відповідали дійсності, тотожність технології гончарного виробництва на всіх українських етнічних територіях мала б призвести до подібності локальних художніх особливостей, і в Україні ніколи б не було яскравих, самобутніх і неповторних гончарних осередків, якими так уславилося українське народне гончарство.

У дисертації Галини Істоміної третій розділ має назву *«Технологія виготовлення та декорування народної кераміки Волині»* [1, с.7]. Але **власне технологічні аспекти гончарного виробництва (приготування сировини, формування посуду, сушіння) не мають особливого відношення до з'ясування мистецтвознавчої проблематики.** Краще було б назвати його *«Технологія декорування народної кераміки»*. Тоді, можливо б, у тексті автореферату не з'являлися такі «результати» дослідження, як тільки *«шляхом польових досліджень визначено, що необхідною умовою існування гончарного осередку була наявність неподалік родовищ глини»* !!!, та **технологічні опуси, які свідчать про погану обізнаність дисертантки саме з технологічними особливостями традиційного гончарства Волині**:

- твердження, немовби *«зерновий склад»* є однією з основних властивостей глини [1, с.7];
- твердження, немовби всі технологічні процеси в народному гончарстві *«другої половини XIX – XX ст. регламентувалися релігійними (християнськими) світоглядними уявленнями й віруваннями гончарів»*, а в поданому далі прикладі вся ця регламентація, як і світоглядні уявлення, полягали в початку роботи за гончарним кругом, *«перехрестившись, словами «Господи, поможи»* [1, с.8];
- словосполучення типу *«процес технології виготовлення»* [1, с.8].

Викликає подивування багаторазово повторюване молодими мистецтвознавцями, у тому числі й Галиною Істоміною, типологічне членування всієї сукупності глиняних виробів на *«три роди (функціональні групи)»: «посуд, інтер'єрні предмети та кахлі, дрібна пластика»* [1, с.9]. **Такий поділ насправді є нічим іншим, як профанацією наукової типологізації глиняних виробів, оскільки чітко не фіксує меж цих вигаданих родів.** Адже у межах першого роду *«святковий»* посуд одночасно може бути й *«столовим»* посудом; його також можна віднести до *«інтер'єрних предметів»* другого роду. Тим часом кахлі ніщо не об'єднує в один (*«другий»*) рід з тими ж *«інтер'єрними предметами»*. Очевидним є те, що вони мали б складати окрему групу архітектурно-будівельної кераміки.

У подібній міфологізаційній типологізації немає нічого нового, оскільки вона від середини 1990-х років тиражується всіма авторами дисертацій з проблем мистецтвознавчої керамології. Тому Галина Істоміна значно перебільшила свої заслуги, написавши, що саме нею *«вперше розроблено типологію виробів за формою та призначенням»* [1, с.18].

Викликає щонайменше подив і твердження авторки, немовби за допомогою мистецтвознавчої атрибуції їй вдалося встановити *«матеріал» «творів народної кераміки Волині»* [1, с.12-13]. Сумнівним видається й теза, немовби в тій частині Волині, яка перебувала

під владою Польщі, *«гончар не мав права… користуватися допомогою членів своєї родини»* [1, с.13]. **Так само дискусійним є віднесення Кульчина до гончарних осередків Волині [1, с.7, 13], оскільки поселення географічно знаходиться поза межами етнографічної Волині – у межах Волинського Полісся.**

Якщо дисертаційне дослідження присвячене винятково гончарним осередкам Волині, то як можна вести мову у висновках про функціонування наприкінці XX століття *«близько десяти осередків»* гончарства, тобто невідомо скількох – 8, 9, 10, 11 чи 12? Скільки ж їх було насправді, і хто мав дати на це запитання вичерпну відповідь, як не вчений, котрий займається цією проблематикою?

У тексті автореферату трапляється неузгодженість матеріалів розділів із підсумковими висновками. Наприклад, у другому розділі мова йде про те, що після реформи 1861 року «гончарним виробництвом… займалися як кустарі, так і майстри гончарних заводів» [1, с.6]. Проте у висновках це формулювання суттєво змінено: *«гончарним виробництвом займалися як сільські майстри, так і майстри гончарних заводів»* [1, с.13]. Отже, авторка вважає словосполучення *«кустарі»* та *«сільські майстри»* синонімічними, хоча насправді це не так, бо кустарями могли бути не тільки сільські майстри, а й міські.

У твердженнях авторки **трапляється чимало протиріч**. Так, на с.7 автореферату Галина Істоміна запевняє, немовби *«передача досвіду гончарства з покоління у покоління, на сьогоднішній день, спостерігається лише в окремих гончарних осередках Волині»* й перелічує їх: *«Вілії, Залісцях, Духові»*. Тим часом у висновках та анотації російською мовою, цей список стає довшим аж на 4 гончарні осередки: *«Дослідженням виявлено, що окремі спадкоємні гончарі продовжують працювати у Вілії, Духові, Залісцях, Кульчині, Острозі, Голиках, Юрівці»* [1, с.19, 14].

На жаль, скільки вже мовилося на захистах мистецтвознавчо-керамологічних дисертацій про русизми у використовуваній професійній лексиці, а проте віз і нині там! Галина Істоміна, як і багато її попере-дників, звично пише про *«плічка»* виробів [1, с.10, 11, 12] (треба: плечики); *«тулово»* баньок [1, с.11, 15] (треба: тулуб); *«персневидний», «конусовидність»* [1, с.9, 14, 15] (треба: перснеподібний, конусоподібний); *«учбовий процес»* [1, с.3] (треба: навчальний). А хто скаже однозначно, що таке *«профільовані вінця»*, *«орнаментальна форма розпису»*, *«монолітність форм»* іграшки [1, с.11]? Є й інші занадто ускладнені нефахові словосполучення, подібні до такого: *«твори народного мистецтва кераміки»* [1, с.2].

Авторка плутає етнологічну термінологію, називаючи Волинь то *«історико-етнографічною зоною»* [1, с.1], то *«історико-етнографічним регіоном»* [1, с.2], то *«етнографічним районом»* [1, с.13].

Трапляються й загадкові твердження, значення яких одразу неможливо розгадати. Наприклад: «…*Хронологічні межі* (друга половина XIX – XX ст. – О.П.) *дозволили розглянути традиційну кераміку Волині через призму спогадів народних майстрів»* [1, с.2]?!

Авторка називає іграшки з образом «вершника» антропоморфними, хоча це не точно: вершника не буває без «зооморфного» засобу пересування! Отже, у глиняній іграшці з образом вершника завжди поєднується антропоморфність і зооморфність.

Подібним чином авторка стверджує, немовби друшляки *«застосовувалися для відціджування страв»* [1, с.9], хоча насправді – для відціджування рідин або приготування окремих компонентів страв. **Незрозуміло, чому авторка порівнює форми макітер Волині**

й Полтавщини, адже ці регіони навіть не межують між собою й особливих економічних зв'язків між ними не спостережено.

Сумнівним є й твердження авторки, немовби *«форма макітри близька за архітектонікою як до миски, так і до горщика»*, а також, немовби до типологічної групи глека відносяться *«широковживані баньки (тикви)»* [1, с.9].

Є й суто змістові помилки. Наприклад, згадано про апробацію матеріалів дисертаційної роботи на Всеукраїнській науково-практичній конференції *«Криза традиційних осередків народного мистецтва України: трансгресія «мистецтва сутінків» як виклик національній ідентичності»*, проте в авторефераті суттєво спотворено назву наукового форуму (*«Криза традиційних осередків народного «мистецтва сутінків» як виклик національній ідентичності»* [1, с.3]).

Виявлено й хронологічну неузгодженість. Так, у першому розділі стверджується, що *«першоджерелом дослідження слугують польові матеріали автора, зібрані в 1999–2006 рр.»* [1, с.4]. У п.1 висновків, без будь-якого пояснення, ці межі розширено на 1 рік: мова вже йде про *«польові дослідження автора (1999–2007 рр.)»* [1, с.12]. А от у п.6 висновків власні польові сезони автор-ка, навпаки, звузила до **2005–2006** років [1, с.14, 20]. Співставивши ці три варіанти польових досліджень з двома роками публікаційної активності (2005–2006), приходжу до висновку, що більш відповідною реаліям є третя дата, **а польові наукові експедиції 1999–2004 років, найімовірніше, вигадано.** Цей, уже мій, висновок опосередковано підтверджується й тим фактом, що в недавно (2006) захищеному дисертаційному дослідженні Наталі Кубицької, присвяченому гончарству Волинського Полісся, жодним словом не згадано про будь-які дослідження волинського гончарства Галиною Істоміною (Новосідлюк), як немає посилання ані на одну публікацію цієї дослідниці [4].

Ще одна хронологічна неузгодженість: на с.7 стверджується, що в 1970-х роках *«гончарство розвивалося»*, а на с.19 – що в 1970-ті роки гончарне виробництво поступово занепадає [1, с.7, 19].

На с.6 авторка подає роки народження трьох гончарів, які немовби *«працювали в кінці XIX ст.»* [1, с.6]. Проте за цими датами (1878, 1878, ?) можна стверджувати хіба-що про початок їх продуктивної діяльності, а не загалом про життєвий виробничий цикл. Малоймовірним вважаю й твердження, немовби імена та роки їх народження відтворено за допомогою спогадів сучасних старожилів, як запевняє авторка дисертації, коли навіть більш близькі до нашого часу роки їх смерті невідомі (принаймні, не зазначено в авторефераті).

Авторка, з посиланням на архівні матеріали, запевняє, немовби *«збереженню спадщини гончарства Волині в кінці XIX – початку XX ст. допомагали наукові експедиції… Волинського краєзнавчого музею»* [1, с.6], але ж цього не могло бути, оскільки музей засновано тільки **1929** року.

Сподіваюся, що в майбутніх публікаціях, а також під час підготовки за матеріалами дисертації монографії, Галина Істоміна максимально врахує зроблені тут зауваження.

* * *

Насамкінець наголошу, що найбільше значення рецензованого дослідження полягає в збиранні й узагальненні значного масиву польових, архівних, літературних і речових матеріалів, які розкривають особливості народного гончарства етнографічної Волині. Отже, Галина Істоміна підготувала серйозну працю в області мистецтвознавчої керамології, на оцінку загального наукового рівня якої суттєво не впливають висловлені в цьому відгукові деякі

побажання. **За подане Спеціалізованій ученій раді Д 35.103.01 у Львівській національній академії мистецтв дисертаційне дослідження *«Мистецтво народної кераміки Волині другої половини XIX – XX століть (типологія, стилістика, художні особливості)»* за спеціальністю 17.00.06 – декоративне і прикладне мистецтво, Галина Істоміна заслуговує присудження наукового ступеня кандидата мистецтвознавства**. Бажаю авторці й надалі продовжувати керамологічні студії в гончарних регіонах України.

1. *Істоміна Г.В. Мистецтво народної кераміки Волині другої половини XIX – XX століть (типологія, стилістика, художні особливості): Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства. – Львів: Львівська національна академія мистецтв, 2007. – 20 с.*
2. *Етнографія України: Навчальний посібник /За редакцією С.А.Макарчука. – Львів: Світ, 1994. – 520 с.*
3. *Кубицька Н.В. Гончарські осередки Кульчина та Рокити кінця XIX – XX століть (Історія, типологія, художні особливості): Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства. – Львів: Львівська національна академія мистецтв, 2006. – 20 с.*
4. *Кубицька Н.В. Гончарські осередки Кульчина та Рокити кінця XIX – XX століть (Історія, типологія, художні особливості): Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства. – Львів: Львівська національна академія мистецтв, 2006. – 184 с. (рукопис).*
5. *Культура і побут населення України: Навчальний посібник. – К.: Либідь, 1991. – 232 с.: іл.*
6. *Українське народознавство: Навчальний посібник /За загальною редакцією С.П.Павлюка, Г.Й.Горинь, Р.Ф.Кирчіва. – Львів: Фенікс, 1994. – 608 с.*

© ОЛЕСЬ ПОШИВАЙЛО, керамолог, етнолог, музеолог, доктор історичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України
(Інститут керамології – відділення Інституту народознавства НАН України, Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному), 2012

Член-кореспондент Академії мистецтв України, доктор мистецтвознавства Тетяна Кара-Васильєва (Київ), доктор історичних наук Олесь Пошивайло та дисертантка Галина Істоміна. Львів. 31.01.2008. Фото Людмили Пошивайло. Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, Національний архів українського гончарства. Публікується вперше

2

Стародавня земля Волині здавна притягує увагу письменників, поетів, істориків, етнологів і мистецтвознавців. Тому поява дисертації керамолога й мистецтвознавця Галини Істоміної ***«Мистецтво народної кераміки Волині другої половини XIX – XX століть: (типологія, стилістика, художні особливості)»*** **(2007)** [4] є цілком закономірною.

Об'єктом дослідження є *«народна кераміка Волині як самобутнє мистецьке явище в контексті історичних умов і світоглядних уявлень гончарів»* [4, с.2]. Таку постановку питання слід, поза всяким сумнівом, розцінювати як сміливу й актуальну.

Географічні рамки окреслює вступ. Волинь у роботі досить правильно визначається як *«територія басейну верхів'я правих приток і середнього поріччя Західного Бугу, яка охоплює південні райони теперішніх Волинської, Рівненської, південно-західні – Житомирської, північну смугу Хмельницької, Тернопільської та Львівської областей»* [4, с.2]. Проте цьому протирічить подальше твердження, що *«Волинська зона гончарних осередків простяглася довгою смугою від Володимира і Луцька через Острог і Кременець, Ізяслав, Шепетівку до Троянова на Житомирщині»* [4, с.2].

Етнологічні матеріали дійсно дають достатню підставу для виділення Волині як окремого етнографічного району [5, с. 27]. Його територія на сьогодні визначається етнокультурними особливостями та межами поширення волинського діалекту. Він займає територію Володимир-Волинського (південної частини), Іваничівського, Локачинського (за винятком кількох сіл на північ від шляху з Володимира на Луцьк), Луцького районів Волинської області, Млинівського, Дубенського, Рівненського, Острозького, Здолбунівського, Радивилівського, Гощанського, Корецького районів Рівненської, Кам'янко-Бузького, Сокальського, Радехівського Львівської, Крем'янецького, Збаразького, Шумського, Ланівецького районів Тернопільської, Ізяславського, Білогірського, Старокостянтинівського, Славутського районів Хмельницької та Любарського, Новоград-Волинського, Володар-Волинського і частини Чуднівського районів Житомирської [3, с. 3-4]. Проте згаданий гончарний осередок Троянів знаходиться у Житомирському районі й перебуває поза межами етнографічної Волині. Це не Волинь, а Середнє Полісся, до якого якраз і входить північна частина Житомирської та Київської областей [5, с.28]. Те саме стосується й містечка Шепетівки – районного центру Хмельницької області. Обидва осередки традиційно розглядаються у мистецтвознавчих працях як належні до Полісся [7, с.82-83]. Така плутанина з визначенням меж Волині завжди виникає тоді, коли науковці часто вдаються до використання аматорських напрацювань краєзнавців [3, с.5]. Звичайно, етнографічне районування багато в чому є умовним, воно може й повинне уточнюватися на конкретних матеріалах, однак якщо таке завдання дослідником не ставилося, то йому краще пристати на думку фахівців.

У роботі мовиться про *«регіони»* [4, с.15], однак в етнології за основну одиницю поділу здебільшого береться *«район»*, звичайно, не в адміністративно-територіальному значенні, а як визначення ареалу поширення, локалізації певної етнографічної специфіки. Назва *«район»* найбільше прийнятна ще й тому, що вона вже має певну традицію подібного застосування в практиці давніших і новочасних дослідників [5, с.25].

У першому розділі дисертації розгля-даються джерела, методи дослідження та історіографія. На превеликий жаль, в останній жодним словом не згадані експедиції на Волинь і сусіднє Полісся Комплексного загону із вивчення гончарства лабораторії «Історія кераміки» Інституту археології Академії наук СРСР під проводом керамолога Олександра

Бобринського, співробітників Інституту слов'янознавства й балканістики Академії наук СРСР на чолі з Микитою Толстим. Однак особливо дивує відсутність будь-яких згадок про багаторічні експедиційні дослідження Полісько-Волинського народознавчого центру та Інституту культурної антропології, очолюваних відомим етнологом і культурологом Віктором Давидюком. Адже вони, зокрема, *«Волиняна – 2003»*, порушували, серед іншого, коло питань, пов'язаних із гончарством та гончарними виробами Волині [3].

Історичний аспект мистецтва гончарів Волині, на якому наголошується у другому розділі своєї роботи, поза всяким сумнівом, дуже важливий. Правильно вказується, що витоки місцевих гончарних традицій беруть початок з доби неоліту. *«Для волинської кераміки культур неоліту характерні геометричні візерунки, де головна роль належить крапці та лінії. Посудини біконічної форми на Волині з'являються в III тис. до н.е. у культурах енеолітичної епохи»*. Слідом за археологами стверджується, що витоки декорування посуду ангобами на Волині сягають часів доби мідно-кам'яного віку, а саме лендельської культури [4, с.5], далі не конкретизуючи, і зовсім даремно. Саме тут мистецтвознавці мають простір для своїх студій. На думку окремих дослідників, у матеріальній культурі Волині, найдавнішим ідентифікатором якої виступає кераміка, дійсно простежуються традиції лендельської культури та культури лійчастого посуду. Меншого поширення на західній частині Волині набули кулясті форми, відомі з часів оселення тут племен культури кулястих амфор. Вони утвердилися згодом у традиціях зарубинецької культури (III століття до н.е. – II століття н.е.). Зарубинецькі племена займалися переважно скотарством, і західна Волинь через те не привабила їх – поруч знаходилися багатші на воду, а відтак і на траву території Полісся. Однак у центральній та східній частині Волині в димленій лискованій кераміці переважають кулясті форми. Дослідники не беруться стверджувати факту прямої кореляції, але ця зміна гончарних форм відбувається на межі поширення саме лендельської культури. Кераміка лійчастої форми з вишуканим вухом, уперше засвідчена в околицях Зимна у культурних шарах лійчастого посуду, виявляє себе спочатку в тшинецько-комарівській культурі, згодом у культурі Лука Врублевецька і насамкінець у кераміці IX століття, пов'язаній із культурою Лука Райковецька. Неперервність гончарних традицій спостерігається, як гадають етнологи, і в пізніші часи. У західній частині тут переважає широкогорлий посуд плавних форм, окреслений у тшинецько-комарівських традиціях. У центральних і східних районах домінують кулясто-лійчасті форми, які, вочевидь, можна потрактовувати як сплав традицій культур лійчастого посуду та кулястих амфор, а також кулясто-циліндричної форми, притаманної зарубинецькій культурі, де риси культури кулястих амфор не менш помітні. Декоративні традиції кераміки, за спостереженням дослідників, були нерозривно пов'язані з аналогічними в народному вбранні. В оздобленні сорочок волинян легко вгадується культурна спадщина стрижівської культури – ті ж шнурові орнаменти, горизонтально розміщені в верхній частині узору та вертикально в нижній. Спадкоємність рослинного орнаменту, вочевидь, пізніша на цій території і може бути, на думку дослідників, пов'язана із прийшлими сюди з Поділля чорнолісцями [3, с.66-67]. У роботі теж констатується, що форми посуду зарубинецької культури близькі до форм народного посуду XIX століття [4, с.6], проте цим і обмежується. Не простежується докладно історична типологія форм, декорування та інші художні особливості виробів. Однак саме це є предметом дослідження.

Про можливі культурні впливи фракійців, кельтів чи іранців не говориться. Перебування земель Волині й Полісся у складі Готської держави мистецтвознавці теж стабільно не

помічають. Аморфний *«ранньослов'янський період»*, який мав би бути замінений конкретним історичним датуванням та вказівкою на державність племінних союзів антів, а потім волинян, бужан і дулібів писемних джерел, змінюється *«часами існування Київської Русі»*. Навіть не згадане Галицько-Волинське князівство. Потім мовиться про датоване, але позбавлене якогось етнічного чи політичного уточнення *«гончарство XIV – початку XVI ст.»* та час *«упродовж XVII–XVIII ст.»* [4, с.6]. Насправді, у першому випадку мало б ітися про Велике князівство Литовське, Руське та Жмудське, а в другому, відповідно, про Річ Посполиту – два державні утворення, які відіграли далеко не останню роль у формуванні української культури.

Натомість, **економічна історія й політичні перипетії XIX–XX століть розрослися в суто мистецтвознавчій роботі до обсягів, яких однозначно не повинно було там бути. Досліджуються, зрештою, не наслідки роз'єднання Волині і навіть не суспільні умови розвитку гончарного ремесла, а мистецькі особливості кераміки. Варто було б максимально відійти від обговорення війн, колективізації, репресій, податкового тиску, державного контролю йповністю віддати місце під розгляд того, коли виникли, як розвинулися й чому закріпилися ті чи інші ознаки, які стали притаманними саме для гончарних осередків Волині. Також приділяється забагато уваги життєписам гончарів**. Звичайно, це дуже гарно й важливо, що *«за спогадами… виявлено нові відомості про гончарство Волині та його творців»* [4, с.5], але не гончарські біографії чи генеалогії є об'єктом дослідження. Про них можна написати окрему наукову статтю, та для досліджуваної теми вона не матиме вирішального значення. Навряд чи завданням дисертації, присвяченої типології, стилістиці, художнім особливостям глиняних виробів, може бути *«ввести до наукового обігу імена народних майстрів, маловідомі гончарні осередки Волині, професійну лексику, спогади гончарів-старожилів, які відтворюють призабуті сторінки історії гончарства»* [4, с.2]. **Традиційну кераміку Волині слід розглядати за допомогою етнографічних і мистецтвознавчих методів дослідження, а не *«через призму спогадів народних майстрів»*** [4, с.2]. *«Термінологічні ознаки»* [4, с.13] теж краще залишити для окремої розвідки. Вони виходять за межі як анонсованої теми роботи, так і мистецтвознавства взагалі. Зважаючи на текст реферату, дослідження можна охарактеризувати скоріше як краєзнавче, ніж як мистецтвознавче.

На жаль, коли мова йде про волинських гончарів, ніде не уточнюється, чи всі вони були етнічними українцями, чи траплялися серед них представники інших національностей. Мимохідь говориться про *«впливи сусідніх регіонів і держав»* [4, с.13], проте вони не конкретизуються. Про які саме регіони й держави йдеться, теж ніде не говориться. У висновках стверджується, що порівняльний аналіз дозволив простежити взаємовпливи традицій гончарства Волині, Поділля, Західного Полісся [4, с.15]. Якщо Західне Полісся України тут перебуває цілком доречно, то щодо Поділля однозначно треба було б уточнити, що йдеться саме про Західне Поділля, яке межує з Волинню. Перенесення до етнографічного районування прийнятого в літературі поділу Поділля на Східне та Західне мотивується певними внутрішньорегіональними особливостями культури й побуту. Загалом їхня територія збігається із локалізацією подільських говірок [5, с.28]. Зрозуміло, що гончарство окремих осередків Східного Поділля досліджене непогано, але це ще не дає підстав для пошуку їхніх взаємовпливів з Волинню. Також перспективними у цьому відношенні були б сусідні Мале й Середнє Полісся, Опілля, Холмщина, Підляшшя, Західне Полісся Білорусі.

Третій розділ дисертації присвячений технології виготовлення та декорування народної кераміки Волині. Він теж має доволі віддалений стосунок до зазначеної теми, адже йдеться про речі, які мають досліджувати етнологи й керамологи, а не мистецтвознавці. Деякі наявні в ньому твердження виглядають дискусійними. Зокрема, стверджується, начебто *«з перших етапів підготовки сировини процес технології виготовлення народної кераміки Волині другої половини XIX – XX ст. регламентувався релігійними (християнськими) світоглядними уявленнями й віруваннями гончарів»* [4, с.8]. На підтвердження цієї тези наводиться той факт, що *«роботу за гончарним кругом вони завжди розпочинали, перехрестившись, словами «Господи допоможи»* [4, с.8]. Але формування виробів на крузі не належить до перших етапів підготовки сировини. Тут мало б ітися про видобування глини й подальші операції з нею. Наведений факт натомість стосується зовсім іншого етапу праці. До того ж, йдеться не про повір'я, а про звичайне благословення перед початком роботи, яке поза контекстом ремісничої обрядовості не можна вважати специфічно гончарським. Більше того, є переконливі підстави стверджувати, що воно не відображає жодних християнських світоглядних уявлень і вірувань. Такі молитовні формули слов'ян – і розгорнуті, і короткі – звернені до Бога, і виражені нібито у християнській формі, але вважати їх тільки християнськими за походженням не можна, хоча б пам'ятаючи про те, що в язичницько-християнському синкретизмі народних вірувань основна ідея завжди була архаїчна, незалежно від форми. Ці примовляння абсолютно тотожні за структурою найдавнішій відомій молитві слов'ян, скоріше за все, східних, що міститься в арабських джерелах IX – початку X століття, в ібн Русте й Гардізі, і є повністю язичницькою, до того ж, на думку дослідників, зверненою до *«творця блискавок»*, згаданого Прокопієм з Кесарії у VI столітті [1, с.137]. **Дані з царини етнографії гончарства виглядають дещо зайвими в мистецтвознавчій праці.**

Четвертий і п'ятий розділи присвячені відповідно типології народних глиняних виробів та художньо-стилістичним особливостям народної кераміки Волині. Було б значно краще, якби вони були основними, зосереджували на собі увагу фахівців і комбінувалися з історико-археологічними даними. Тоді, можливо, вдалося б уникнути деяких сумнівних тверджень та висновків. Так, наприклад, впевнено стверджується, що *«миски з отворами на денцях та боках (друшляки, цідильники) виконували виключно ужиткову функцію – застосовувалися для відціжування страв»* [4, с.9]. Жодних аргументів на користь такого рішучого відмежування не наводиться, повторюючи цю думку ще раз: *«Друшляки були різновидом кухонного посуду, виконували утилітарну функцію, тому вони, як правило, не декорувалися. Полива на друшляках слугувала не як оздоба, а як захисне покриття»* [4, с.11]. Однак переконаним у винятково утилітарному призначенні цідильників та друшляків насправді бути дуже важко. Хоча б і тому, що в традиційній культурі не існувало чіткого розподілу функцій предмета на сакральні й профанні. Річ могла використовуватися як ужиткова, за своїм прямим призначенням, однак цей її ужиток отримував певне світоглядне осмислення або виступав елементом культу. До того ж у стародавніх індоєвропейських цивілізаціях цідилка була одним з найважливіших знарядь ритуалу виготовлення обрядового хмільного напою соми, а відціжування-очищення – найважливішою його частиною, значення якої не вичерпувалося винятково технологічним аспектом отримання цього напою. Оскільки пиття культового напою сприяло сублімації духу суб'єкта пиття – від богів до жерців і профанічних учасників

ритуалу: все поверхневе, речово-матеріальне, низьке, гадане ніби відціжується, і очищений дух прямує вгору, до істинного. У Рігведі сто разів ужита назва цідилки *pavítra-* від дієслова *pū- «очищати»* з інструментальним суфіксом *–tra*, буквально *«очисник»*, а чотири рази ця посудина синонімічно зветься pavit*ár*-. Згадуються також дрібні отвори у цідилці для соми (*áṇ*va-) [10, с.507]. Деякі археологи, знаходячи мископодібні вироби з отворами в денцях, визначають їх як предмети якихось ритуальних церемоній, подібних до ведійського обряду очищення священного напою соми для жертвоприношення [2, с.112]. Це важливо, оскільки глиняний посуд стародавніх археологічних культур України дуже часто має прямі індоарійські відповідності, а зародження культу хмільних напоїв іноді прямо пов'язується з українськими старожитностями [12, с.404-433; 6]. І до Волині індологічні студії мають прямий стосунок, оскільки саме там, на думку сходознавців, простежуються численні мовні й світоглядні паралелі з індоарійцями [8, с.39-57, 204-209]. На дані індоарійських джерел етнологи впевнено покликаються, студіюючи стародавній одяг Волині [11, с.13-17, 178].

Автореферат дисертації демонструє чимало хибної термінології, дивних висновків та відверто поетичних речень, невідповідних науковому стилеві. Зокрема, з нього можна довідатися, що *«гончарство Волині має яскраво виражені художні традиції»* [4, с.12], що *«становлення гончарства регіону відбувалося без зовнішнього втручання «згори» (?)»* [4, с.5], що існував *«перснеподібний посуд»* [4, с. 10], що спогади *«народних майстрів-старожилів»* є *«втіленням духовної спадщини століть»* [4, с.5], а *«віками відшліфований художній смак спадкоємних гончарів не дозволяє їм засвоїти впливи «кітчу», еклектики»* [4, с.7].

Утім, висловлені зауваження не перекреслюють того, що зроблено дослідницею у галузі студіювання гончарства Волині, особливо його усної історії. Зафіксовані і впроваджені нею в науковий обіг матеріали заслуговують на неабияку похвалу, бо це дуже велика праця. Дослідження гончарного ремесла Північної України продовжується, що не може не радувати. Однак слід було приділити більше уваги археологічному минулому. На основі встановлених генетичних зв'язків та пізніших нашарувань можна було б вичерпно дослідити типологію і художні особливості глиняних виробів Волині, ствердити їхню стильову єдність у межах етнографічного району, показати спільність чи відмінність із прилеглими територіями. Та, на жаль, предмет дослідження виражений всього лише в двох останніх розділах із п'яти. Завдяки жорсткому обмеженню часовими рамками, **саме ті історичні обставини, що зробили народне гончарство Волині самобутнім мистецьким явищем, тобто археологічні культури минувшини, в яких коріняться витоки форм, декору, асортименту глиняних виробів, опинилися поза дослідженням, а світоглядні уявлення, пов'язані з гончарюванням, не були розкриті.** Проте, як нагадує відомий вітчизняний письменник та мислитель Вадим Пепа, *«священний обов'язок української національної науки – простежити за золотою ниттю пов'язі археологічних культур від найпервиннішого горизонту й до часів історичних»* [9, с.11]. Інакше втрачається можливість повноцінно пізнати той чи інший локальний вияв національної гончарної традиції українців.

1. *Бернштам Т.А. Молодежь в обрядовой жизни русской общины XIX – начала XX в. – М.: Наука, 1988. – 280 с.*
2. *Воробьева М.Г. Керамика // Кой-Крылган-кала – памятник культуры древнего Хорезма IV в. до н.э. – IV в. н.э. – М.: Наука, 1967. – С. 102-131.*
3. *Давидюк Віктор. Етнологічний нарис Волині. За матеріалами експедиції Полісько-Волинського народознавчого центру «Волиняна – 2003». – Луцьк: Інститут культурної антропології, 2005. – 70 с.*
4. *Істоміна Галина Валентинівна. Мистецтво народної кераміки Волині другої половини XIX – XX століть (типологія, стилістика, художні особливості). 17.00.06 – декоративне і прикладне мистецтво: Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства. – Львів: Львівська національна академія мистецтв, 2007. – 20 с.*
5. *Кирчів Роман. Із фольклорних регіонів України: Нариси й статті. – Львів: Інститут народознавства НАН України, 2002. – 352 с.*
6. *Кульбака Володимир, Качур Віктор. Соматичні культи бронзового віку півдня Східної Європи. – Маріуполь: ПГТУ, 1998. – 60 с.*
7. *Лащук Юрій. Народне мистецтво Українського Полісся. – Львів: Каменяр, 1992. – 136 с.*
8. *Наливайко Степан. Таємниці розкриває санскрит. – К.: Просвіта, 2001. – 288 с.*
9. *Пепа Вадим. Україна в дзеркалі тисячоліть. – К.: Просвіта, 2006. – 344 с.*
10. *Ригведа. Мандалы V-VIII. – М.: Наука, 1995. – 745 с.*
11. *Стельмащук Галина. Давнє вбрання на Волині: Етнографічно-мистецтвознавче дослідження. – Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2006. – 280 с.*
12. *Шилов Ю.А. Прародина ариев: История, обряды и мифы. – К.: СИНТО, 1995. – 744 с.*

© КОСТЯНТИН РАХНО, керамолог, кандидат історичних наук
(Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному,
Інститут керамології – відділення Інституту народознавства НАН України), 2012

ОЛЬГА ШКОЛЬНА
Творчість і мистецько-педагогічна діяльність Михайла Жука в контексті становлення української школи художників фарфору (перша половина XX століття)

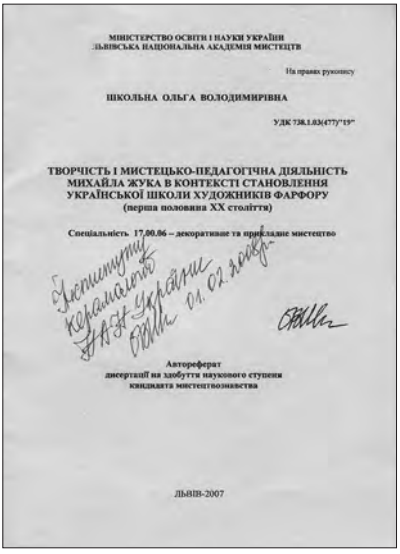

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКА НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ МИСТЕЦТВ

На правах рукопису

ШКОЛЬНА ОЛЬГА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 738.1.03(477)"19"

ТВОРЧІСТЬ І МИСТЕЦЬКО-ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ МИХАЙЛА ЖУКА В КОНТЕКСТІ СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ ХУДОЖНИКІВ ФАРФОРУ
(перша половина XX століття)

Спеціальність 17.00.06 – декоративне та прикладне мистецтво

Інституту керамології НАН України 01.02.2008р

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата мистецтвознавства

ЛЬВІВ-2007

Обкладинка автореферату кандидатської дисертації Ольги Школьної. Львів. 2007.
Репринт

Керамолог, мистецьвознавець Ольга Школьна під час захисту кандидатської дисертації. Львів. 01.02.2008. Фото Олеся Пошивайла. Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, Національний архів українського гончарства. Публікується вперше

1 лютого 2008 року на засіданні Спеціалізованої вченої ради Д 35.103.01 у Львівській національній академії мистецтв **Ольга Школьна прилюдно захистила дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства *«Творчість і мистецько-педагогічна діяльність Михайла Жука в контексті становлення української школи художників фарфору (перша половина ХХ століття)»*.** Спеціальність 17.00.06 – декоративне та прикладне мистецтво [1].

Дисертацію підготовлено згідно з планами наукової роботи Відділу образотворчого мистецтва Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені Максима Рильського НАН України (2002–2005, **керівник** – доктор мистецтвознавства, старший науковий співробітник **Михайло Селівачов**) та факультету історії та теорії мистецтв на базі кафедри менеджменту мистецтва Львівської національної академії мистецтв (2007, **керівник** – доктор мистецтвознавства, професор **Ростислав Шмагало**). **Офіційні опоненти: Олександр Федорук**, завідувач кафедри теорії та історії мистецтва Національної академії образотворчого мистецтва та архітектури, доктор мистецтвознавства, професор, та **Агнія Колупаєва**, старший науковий співробітник Інституту народознавства НАН України, кандидат мистецтвознавства.

* * *

Актуальність дослідження Ольга Школьна обґрунтувала тим, що *«ім'я Михайла Жука в українському мистецтві співвідноситься з такими видатними особистостями, як В.Кричевський, Г.Нарбут, М.Сосенко, К.Сіхульський, О.Кульчицька, які стояли біля джерел стилетворення в декоративно-ужитковій творчості першої третини ХХ-го ст. Становлення української школи художників фарфору припадає на двадцяті-тридцяті та кінець сорокових років ХХ-го століття»* [1, с.1]. Авторка наголосила на необхідності всебічного дослідження творчості Михайла Жука, який *«очолював керамічний факультет»* [1, с.1] в Одеському художньому інституті і вважається основоположником школи українського фарфору на початку ХХ століття, бо *«саме в Одесі розроблена новітня програма, яка була синтезом напрацювань викладачів західноукраїнських художньо-професійних шкіл, Глинського, Миргородського та Межигірських керамічних технікумів, й досвіду викладання Київської рисувальної школи М.Мурашка, Московського училища живопису, скульптури та архітектури (майстерня В.Сєрова і К.Коровіна), Краківської академії мистецтв в Києві»* [1, с.1].

Творчість, мистецька й педагогічна спадщина Михайла Жука *«в історії розвитку українського художнього фарфору першої половини ХХ століття»* [1, с.1] малодосліджені, тож цілком закономірно авторка поставила собі за мету це зробити.

Дисертація має таку структуру:

Вступ.

1. Розділ 1. Історіографія проблеми (джерельна база, термінологія та методика дослідження).
2. Розділ 2. Універсальне обдарування Михайла Жука як характерна прикмета творчої особистості доби модерну.
   - 2.1. Період навчання у київській, московській, краківській школах.
   - 2.2. Стилізації епохи модерну як джерело формотворчих принципів у творчості М.Жука.
   - 2.3. Синтез орнаментальних і станкових форм у творчих пошуках М.Жука.

Розділ 3. Творчість Михайла Жука у контексті розвитку вітчизняного декоративно-прикладного мистецтва.

3.1. Витоки звернення до кераміки (1908–1927 рр.).

3.2. Авангардний період в творчості М.Жука на тлі поступу українського фарфору (1928–1930 рр.).

3.3. Полістилістичні шукання і педагогічні засади М.Жука у контексті розвою
фарфорової галузі на теренах Радянського Союзу (1931–1936 рр.).

3.4. Підмосковний період – час синтезу найвищих техніко-технологічних і творчих досягнень. Робота з тонкою керамікою (1937–1939 рр.).

3.5. Пізній одеський період творчості (1939–1951-й рр.).

Розділ 4. Вплив творчої особистості М.Жука на становлення української школи художників фарфору.

4.1. Ранній досвід педагогічної праці М.Жука.

4.2. Спецкурси зі стилізації як світоглядна першооснова авторської методики
викладання.

4.3. Педагогічна діяльність М.Жука в Одесі.

4.4. Творчі досягнення учнів М.Жука в мистецтві тонкої кераміки.

Висновки.

Список використаних джерел.

Додаток.

За темою дослідження Ольга Школьна опублікувала 6 статей у наукових збірниках.

Варто зазначити, що в роботі Ольги Школьної використано багато матеріалів, зібраних безпосередньо з вуст послідовників і учнів Михайла Жука: це й спогади, й аналіз творів. Такі матеріали є надзвичайно цінним надбанням не тільки для авторки, а й для майбутніх дослідників історії української порцеляни.

Дисертантка здійснила аналіз його мистецького доробку, подала досі невідомі науковій спільноті імена учнів і послідовників, які *«плідно працювали у фарфоро-фаянсовій промисловості України та Росії, й складали кращі сили цього виду вітчизняного мистецтва»* [1, с.2].

Ольга Школьна відтворила життєвий шлях мистця, проаналізували ті події культурного простору, що вплинули на формування стилю й напрямів роботи Михайла Жука. Поступовість у роботі допомагає зрозуміти найбільш важливі чинники, що вплинули на зміни в напрямках творчої діяльності.

Дослідження біографічного напрямку для сучасної науки вкрай актуальні. Важливо відзначити той факт, що саме завдяки таким роботам наша культурно-мистецька спадщина збагачується новими відомостями про видатних художників та їх доробок. Відходить у минуле практика знеособлення мистців та відокремлення їх від творчого процесу.

**Інститут керамології – відділення Інституту народознавства НАН України,
Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному
та Українське керамічне товариство
сердечно вітають Ольгу Школьну
з успішним завершенням наукового дослідження
та його публічним захистом,
і зичать нових захоплюючих тем,
рясних фундаментальних монографій
і сенсаційних відкриттів
у царині мистецтвознавчої керамології!**

P.S.: *У Національному архіві українського гончарства Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному зберігається примірник кандидатської дисертації Ольги Школьної, люб'язно переданий авторкою, а також відеозапис і фотоматеріали з церемонії публічного захисту наукової праці, зроблені Людмилою та Олесем Пошивайлами*

1. *Школьна Ольга. Творчість і мистецько-педагогічна діяльність Михайла Жука в контексті становлення української школи художників фарфору (перша половина XX століття): Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства/17.00.06 – декоративне і прикладне мистецтво. – Львів: Львівська національна академія мистецтв, 2007. – 20 с.*

**© ЖАННА ЧЕЧЕЛЬ, керамолог
(Інститут керамології – відділення Інституту народознавства НАН України,
Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному), 2012**

Демонстраційні планшети за матеріалами дисертаційної роботи Ольги Школьної

До всіх фото на стор.310-320: Львів. 01.02.2008.
Фото Олеся Пошивайла. Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, Національний архів українського гончарства. Публікуються вперше

Демонстраційні планшети
за матеріалами дисертаційної роботи Ольги Школьної

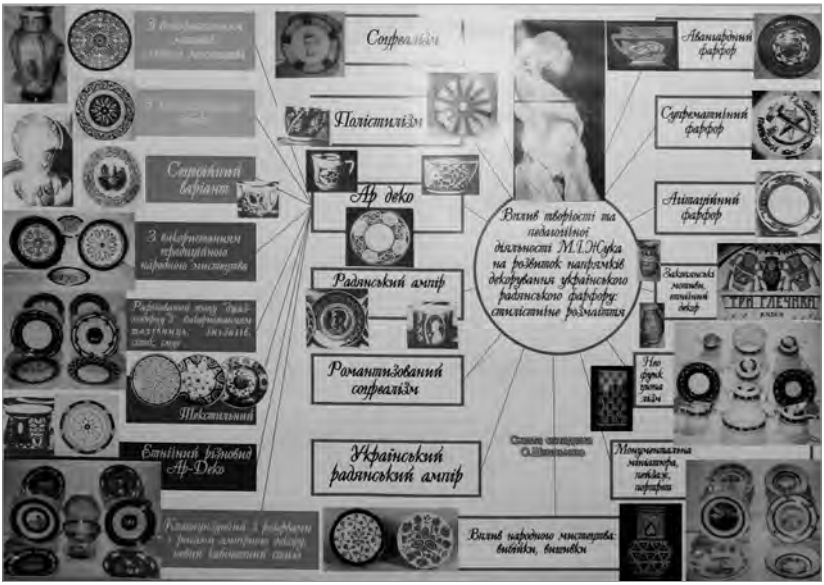

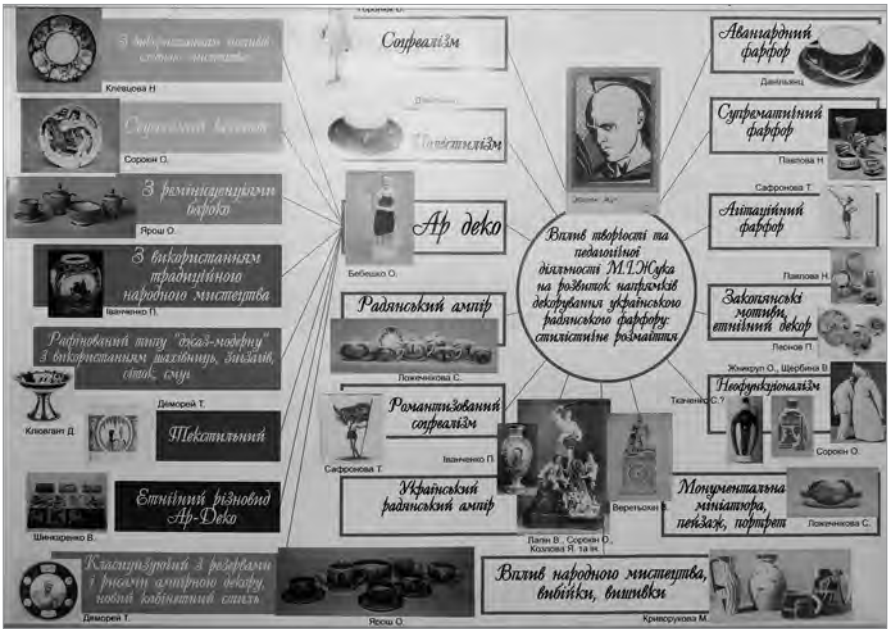

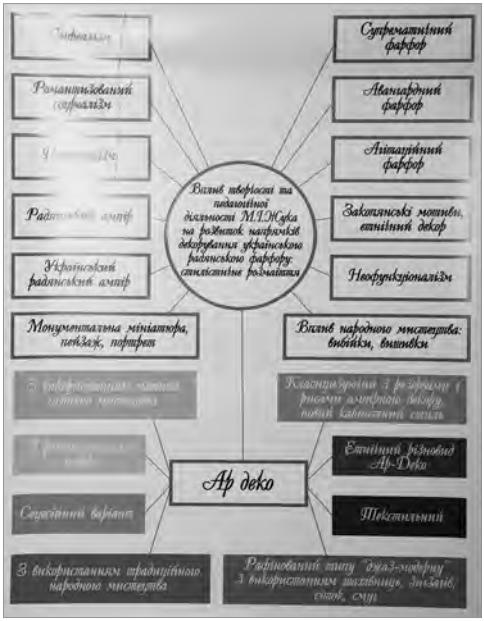

Демонстраційні планшети
за матеріалами дисертаційної роботи
Ольги Школьної

Завдання з рисунку.
Керамічне відділення ОХІ.
1950-ті. Група Г.Вострова.

Вигляд диплому художника-кераміка ОХУ кінця 1940-х – поч. 1950-х рр. Спецпредмети: рисунок, живопис, ліплення, композиція, стилізація (графічна), перспектива, креслення, пластична анатомія, технологія керамічних матеріалів, історія мистецтва, керамічна практика. М.І. Жук викладав керамічну композицію і практику.

ІІ-й курс. 15.01.1948 р. М.Жук другий зліва (нижній ряд). Архів Г.Вострова, м. Одеса.

Заводська виробнича практика. Архів Г.Вострова, м. Одеса

ІІІ-й курс. 07.12.1948 р. М.Жук другий зліва (нижній ряд). Архів Г.Вострова, м. Одеса.

Студент ОДХУ Г.Востров на тлі учнівських робіт кінця 1940-х років. 1948 р. Архів Г.Вострова, м. Одеса.

М.І. Жук третій зліва у другому ряду. Курс Л.М. Вихарєвої (четверта в нижньому ряду зліва направо, у світлому одязі). Архів Л.М. Вихарєвої, м. Львів.

Студенти і викладачі ОДХУ. 1948 р. М.Жук крайній праворуч (нижній ряд). Г.Востров на тлі учнівських робіт кінця 1940-х років. Архів Г.Вострова, м. Одеса.

Учениця М.І. Жука М.І. Криворукова в колі співавторів вази „Неру". Баранівський фарфоровий завод. 1950-ті рр.

Учень М.Жука В.Павленко за виконанням дипломної роботи. ОДХУ. 1951 р. Архів Г.Вострова, м. Одеса.

Учень М.Жука Г.Востров за виконанням дипломної роботи. ОДХУ. 1951 р. Архів Г.Вострова, м. Одеса.

МИТТЄВОСТІ ЗАХИСТУ

1 2

3 4 5

6

1. Доктор історичних наук Олесь Пошивайло (Опішне) та академік Академії мистецтв України, доктор мистецтвознавства, професор Олександр Федорук (Київ) перед церемонією захисту дисертації
2. Академік Академії мистецтв України, доктор мистецтвознавства, професор Олександр Федорук (Київ) та член Спеціалізованої вченої ради, доктор мистецтвознавства, професор Раїса Захарчук-Чугай (Львів) перед церемонією захисту дисертації
3. Кандидат мистецтвознавства, керамолог Агнія Колупаєва (Львів)
4. Член Спеціалізованої вченої ради, член-кореспондент Академії мистецтв України, доктор мистецтвознавства, професор Галина Стельмащук (Львів) та академік Академії мистецтв України, доктор мистецтвознавства, професор Олександр Федорук (Київ) перед церемонією захисту дисертації

7

8

9

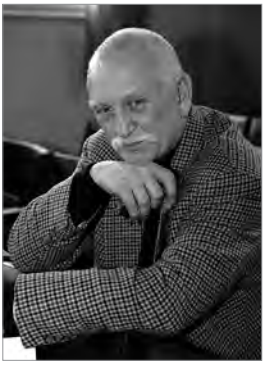

10

11

12

5. Академік Академії мистецтв України, доктор мистецтвознавства, професор Олександр Федорук (Київ) під час захисту дисертації
6. Члени Спеціалізованої вченої ради Львівської національної академії мистецтв із захисту докторських і кандидатських дисертацій
7. Заступник голови Спеціалізованої вченої ради, член-кореспондент Академії мистецтв України, доктор мистецтвознавства, професор, заслужений діяч мистецтв України Володимир Овсійчук (Львів) повідомляє загальні відомості про дисертацію та її автора
8. Ольга Школьна під час викладу основного змісту дисертації
9. Запитання до дисертантки члена Спеціалізованої вченої ради, доктора мистецтвознавства, професора Людмили Соколюк (Харків)
10. Академік Академії мистецтв України, доктор мистецтвознавства, професор Олександр Федорук (Київ) під час захисту дисертації
11. Академік Академії мистецтв України, доктор мистецтвознавства, професор Олександр Федорук (Київ) та член Спеціалізованої вченої ради, доктор мистецтвознавства, академік Російської академії мистецтв Георгій Коваленко (Москва)
12. Запитання до дисертантки члена Спеціалізованої вченої ради, члена-кореспондента Академії мистецтв України, доктора мистецтвознавства Тетяни Кари-Васильєвої (Київ)

13. Дискусія між членом Спеціалізованої вченої ради, доктором мистецтвознавства, академіком Російської академії мистецтв Георгієм Коваленком (Москва) та дисертанткою Ольгою Школьною

14

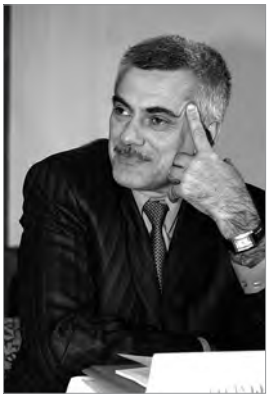
15

16

17

18

14. Запитання до дисертантки члена Спеціалізованої вченої ради, доктора мистецтвознавства, професора Людмили Соколюк (Харків)
15. Член Спеціалізованої вченої ради, доктор мистецтвознавства, професор Орест Голубець (Львів)
16. Виступ наукового керівника, доктора мистецтвознавства, професора Ростислава Шмагала (Львів)
17. Член Спеціалізованої вченої ради, член-кореспондент Академії мистецтв України, доктор мистецтвознавства, професор Галина Стельмащук (Львів)
18. Виступ першого офіційного опонента, академіка Академії мистецтв України, доктора мистецтвознавства, професора Олександра Федорука (Київ)
19. Члени Спеціалізованої вченої ради – член-кореспондент Академії мистецтв України, доктор мистецтвознавства Тетяна Кара-Васильєва (Київ) та доктор мистецтвознавства, професор Орест Голубець (Львів) обговорюють положення дисертації

19

20

21

22

23

24

25

26

27

20. Виступ другого опонента, кандидата мистецтвознавства, керамолога Агнії Колупаєвої (Львів)
21. Член Спеціалізованої вченої ради, доктор мистецтвознавства, професор Раїса Захарчук-Чугай (Львів)
22. Член Спеціалізованої вченої ради, доктор мистецтвознавства, старший науковий співробітник Олена Никорак (Львів)
23. Член Спеціалізованої вченої ради, доктор мистецтвознавства, академік Російської академії мистецтв Георгій Коваленко (Москва)
24. Член Спеціалізованої вченої ради, доктор мистецтвознавства, професор Ростислав Шмагало (Львів)
25. Заступник голови Спеціалізованої вченої ради, член-кореспондент Академії мистецтв України, доктор мистецтвознавства, професор, заслужений діяч мистецтв України Володимир Овсійчук (Львів)

28 29

30

31

26. Учений секретар Спеціалізованої вченої ради, кандидат мистецтвознавства, доцент Галина Кусько
27. Голова Спеціалізованої вченої ради, член-кореспондент Академії мистецтв України, доктор мистецтвознавства, професор Олег Боднар

28-29. Кандидат мистецтвознавства, професор Роман Яців (Львів) під час виступу й обговорення дисертації

30. Голосування членів Спеціалізованої вченої ради Львівської національної академії мистецтв із захисту докторських і кандидатських дисертацій
31. Член Спеціалізованої вченої ради, доктор мистецтвознавства, професор Орест Голубець (Львів)
32. Заступник голови Спеціалізованої вченої ради, член-кореспондент Академії мистецтв України, доктор мистецтвознавства, професор, заслужений діяч мистецтв України Володимир Овсійчук (Львів) знайомиться з демонстраційними планшетами за темою дисертації

32

33

34

35

36

37

33. Голова лічильної комісії Спеціалізованої вченої ради, доктор мистецтвознавства, професор Орест Голубець (Львів) зачитує результати таємного голосування

34. Мить радості Ольги Школьної після оголошення результатів голосування.

35. Прикінцеві настанови дисертантці Ользі Школьній від члена-кореспондента Академії мистецтв України, доктора мистецтвознавства, професора, заслуженого діяча мистецтв України Володимира Овсійчука (Львів)

36. Ольга Школьна підписує автореферат своєї дисертації для Гончарської Книгозбірні України; поруч – доктор історичних наук Олесь Пошивайло

37. Кандидат мистецтвознавства, керамолог Агнія Колупаєва та доктор мистецтвознавства, старший науковий співробітник Олена Никорак (Львів) після завершення церемонії захисту дисертації

ВІДГУК

Об'єктом наукового дослідження дисертанткою визначено *«творчий доробок та мистецько-педагогічна діяльність М.Жука за матеріалами орнаментальних, декоративно-прикладних напрацювань художника та його учнів»*. Предметом дослідження є *«еволюція творчого методу М.Жука у контексті становлення української школи фарфору 1930–1950-х років»* [2, с.2]. Хронологічні рамки охоплюють першу половину XX століття і поділяються автором на дві частини: першу чверть – період *«становлення художньої мови та мистецьких уподобань»*, другу чверть – час *«зрушень та творчих пошуків М.Жука»* [2, с.2].

Ольга Школьна ставила перед собою мету: *«дослідити творчість М.Жука, з'ясувати значення мистецької і педагогічної спадщини художника в історії розвитку українського художнього фарфору першої половини XX століття»*, досягнення якої було можливим через вирішення таких першочергових завдань:

- *«проаналізувати речові, архівні, літературні джерела з означеної проблеми;*
- *простежити формування та розвиток орнаментально-стилізаційних складових у станковій творчості М.Жука;*
- *виявити особливості художньої мови М.Жука, її своєрідність у контексті розвитку українського мистецтва доби модерну;*
- *охарактеризувати стан підготовки художників-фарфористів України 1930–1950-х років;*
- *здійснити мистецтвознавчий аналіз творчості Михайла Жука в ділянці декоративно-прикладного мистецтва, з огляду на становлення української школи художників-фарфористів;*
- *з'ясувати роль М.Жука – викладача у вихованні нової генерації українських художників-кераміків;*
- *визначити й охарактеризувати творчість кола учнів М.Жука, що працювали в галузі художнього фарфору-фаянсу»* [2, с.1-2].

Авторка дослідження довела актуальність порушеної проблеми, яку вбачає в недостатньому висвітленні питання становлення української школи художників фарфору впродовж 1920-х – 1940-х років, в обмеженості й тенденційності питання вивчення розвитку вітчизняної фарфоро-фаянсової галузі другої чверті XX століття, у нерозробленості стилістики Ар Деко в українському декоративно-ужитковому мистецтві та відсутності монографії про творчість Михайла Жука [2, с.1].

Наукова новизна дисертаційного дослідження Ольги Школьної полягає в тому, що нею вперше було вивчено та введено до наукового обігу маловідомі факти біографії Михайла Жука, що ґрунтуються на польових матеріалах і архівних джерелах Центрального державного архіву вищих органів влади України, Національного художнього музею України, Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені Максима Рильського НАН України; здійснено аналіз його творчого доробку; з'ясовано внесок Михайла Жука у створення Відділення майоліки, яке надалі було реорганізовано у Відділення художньої кераміки при Одеському художньому технікумі; проаналізовано процес становлення української школи

художників фарфору, науково обґрунтовано провідну роль у цьому процесі Михайла Жука як художника, викладача, громадського діяча; осмислено внесок Михайла Жука в розвиток українського фарфору XX століття через діяльність його учнів у фарфоро-фаянсовій промисловості України та Росії; проведено мистецтвознавчий аналіз художніх особливостей творів Михайла Жука та його учнів.

Ольга Школьна охарактеризувала практичне значення наукової роботи для тих, хто буде писати історію українського мистецтва XX століття або підручники з українського декоративно-ужиткового мистецтва. Дана робота є комплексним дослідженням життєвого й творчого шляхів видатного художника українського фарфору Михайла Жука.

Дисертантка розробила ґрунтовну періодизацію творчості Михайла Жука, показала вплив мистецького оточення та навчання в Києві (1896–1899), Москві (1899–1900) й Кракові (1900–1904) на формування майстерності й стилістичних уподобань юного художника. Наведені дані дають змогу реконструювати події тогочасного культурного життя, зрозуміти сутність впливу визначних особистостей російського, польського й українського модерну з рисами імпресіонізму, експресіонізму, символізму й Ар Деко на становлення мистця. У дисертаційному дослідженні Ольги Школьної окремо розглянуто символіку кольору, семантику квітів, трансформацію рослинного орнаменту й іконографію, узгоджено класифікацію й співвідношення стилістичних течій. Окрім того, авторка дійшла висновку, що під час перебування Михайла Жука у Чернігові (1905–1916, 1919–1925) *«завдяки синтезуванню всіх мистецьких набутків попереднього часу, визрівають вперше описані літературі звернення до оздоблення кераміки»*, а засвоєні в цей час фотодрук на фарфорі, техніка сухої голки та ін. знадобляться в майбутньому *«для розробки програм з декорування тонкої кераміки»* [2, с.6]. Вдало проведена паралель між віхами розвитку мистецтва Михайла Жука і фазами трансформування стилю модерн, визначеними Ю.Бірюльовим, дала можливість зробити висновок про їх істотний зв'язок [2, с.6]. Як ілюстрацію до даного твердження, Ольга Школьна подала мистецтвознавчі характеристики творів мистця. Проте, дещо незрозумілим є те, що під час перебування в Чернігові з 1905 до 1916 року [2, с.6] Михайло Жук упродовж 1901–1914 років працював на фірмі Івана Левинського у Львові [2, с.7], виконував проекти оформлення кераміки для цієї фабрики, у 1910–1914 роках входив до складу львівського об'єднання *«Товариство прихильників української літератури, науки та штуки»* [2, с.12] .

Важливими для мистецтвознавчої і керамологічної наук є матеріали третього розділу, в якому дисертантка подала відомості про опанування Михайлом Жуком технології виготовлення майоліки, підготовку ескізів композицій для оздоблення глиняних виробів (глечиків, ваз, кухлів, кашпо, цукерниць, кахлів, *«тарілок»*), випалювання в муфелі, засвоєння технології поліхромії, застосування у глиняних масах різноманітних сполук, про «люстрування» поверхні [2, с.7]. Основою стилістики ранніх ужиткових творів Михайла Жука кінця 1920-х років стали поєднання елементів оздоблення традиційної української кераміки з рисами модерну, авангарду, Ар Деко, агітаційними штриховими композиціями і радянською атрибутикою, а також імпровізації на основі української народної орнаментики, яку застосовували у настінному малюванні, вишиванках і писанках [2, с.7-8]. На переконання вченої, саме такий синтез став джерелом нових модулів у оздобленні українського фарфору. Ольга Школьна доводить, що в творчості Михайла Жука, на межі між соцреалізмом і радянським Ар Деко, формувався новий стиль українського фарфору, й на підтвердження цієї думки послалася

на альбом фотографій посуду, декорованого Михайлом Жуком у 1930-ті роки, який налічує ілюстрації близько 115 предметів. Дисертантка вказала на те, що *«з кінця 1920-х до Другої світової війни український фарфор переживає процес «зародкового розвитку» і народження»* і, що даний процес був тісно пов'язаний з ім'ям Михайла Жука [2, с.8]. Дисертантка довела, що його робота на підмосковних фарфорових заводах, викладання в Дульовському художньо-керамічному технікумі базувалися на «схрещуванні» ювелірної техніки, класичних традицій, модерних стилізацій і шляхетного фарфору, у результаті чого було отримано перехідний стиль від модерну до післявоєнного неофункціоналізму, дизайну *«інтернаціонального стилю»* [2, с.9]. Збірка фарфору-фаянсу родини Михайла Жука зберігає ознаки такого стилю й підтверджує висновок науковця. Також вона дала оцінку пізньому одеському періоду його творчості (1939–1951), для якого були характерні живописні техніки, різноманітні техніки Ар Деко (найчастіше *«текстильний»*), підполив'яний і надполив'яний живопис, *«найчастіше в комбінації фарб, кобальта і золота»* [2, с.9].

Ольга Школьна ретельно дослідила не тільки мистецький і педагогічний доробок Михайла Жука, але і його вихованців, і дійшла висновку, що упродовж 1950-х років вони *«вперше і востаннє в українській порцеляні дали приклад живописної станкової мініатюри на фарфорі, традиція якої була започаткована виробництвами Ф. і М.Мезерів кінця XVIII – XIX століть на Корецькому, Баранівському і Городницькому порцелянових заводах»* [2, с.9]. Дисертантка довела існування мистецької школи Михайла Жука, оскільки численні послідовники художника своєю творчою працею в галузі декоративно-ужиткового мистецтва продовжували започатковані мистцем традиції в українському фарфорі [2, с.11]. На переконання автора дисертації, засвоєння монументальних, станкових образотворчих і декоративних форм, усього спектру керамічних технік і матеріалів, новітніх кращих зразків українського і російського символізму й модерну мало результатом творчий метод Михайла Жука, в основі якого лежать *«декоративність і пошук національної ідентичності, синтезовані за допомогою орнаментальних форм і прийомів національно-романтичного варіанту стилю модерн»* [2, с.12].

Вагомим результатом наукових досліджень Ольги Школьної є періодизація творчості Михайла Жука, яка ґрунтується на стилістиці декорування фарфору [2, с.7, 13].

Складовими солідної джерельної бази наукового дослідження є літературні й архівні джерела. Перші авторка поділила на дві умовні групи: *«1) окремі спеціальні статті, присвячені творчості майстра; 2) праці загального характеру, в яких найчастіше міститься небагато відомостей»* [2, с.3]. Дисертантка детально охарактеризувала всі відомі доти публікації, розташувала їх у хронологічній послідовності, однак конкретної періодизації в історіографії даного питання не виділено.

За матеріалами автореферату незрозумілим залишилося те, як Михайло Жук зумів уникнути репресій, адже його доробок у статтях сучасників характеризували як такий, що має *«націоналістичне спрямування»* [2, с.4], а самого художника звинувачували у *«ворожій пропаганді»* [2, с.4]. Дисертантка вважає, що результатом такої діяльності є замовчування його творчості впродовж, в одному випадку, *«більше як тридцять років»* [2, с.4], а в другому – *«близько п'ятидесяти років»* [2, с.10]. Про репресії, спрямовані проти Михайла Жука, Ольга Школьна не згадала, проте, характеризуючи виготовлені ним роботи, написала: *«Подальші твори, виконані після репресій, позначені колористичним послабленням»* [2, с.8].

Трапляються й певні стилістичні неузгодженості: в одному випадку мистецтво *«декоративно-ужиткове»* [2, с.1, 3, 11], в другому – *«декоративно-прикладне»* [2, с.2, 6]; в одному випадку – *«фарфор»* [2, с.6, 8, 9, 10, 12, 13], в другому – *«порцеляна»* [2, с.9, 10]. Хоча значення цих понять однакове, на мою думку, для викладу наукового матеріалу необхідно добирати виважену історично зумовлену термінологію.

Авторкою дослідження допущено неточність у хронології діяльності навчального закладу в Глинську, що в Полтавщині. Спочатку вона написала: *«З ліквідацією Глинського і Межигірського керамічних технікумів 1933-го р…»* [2, с.8], пізніше вказала на те, що *«стан підготов-ки художників-фарфористів після закриття 1932-го року Глинського, Миргородського (на деякий час) і Межигірського осередків, в Україні був жалюгідний»* [2, с.13]. Насправді, у Глинську діяв Глинський склопорцеляновий, а не керамічний технікум, і період його існування – 30 серпня 1930 року – січень 1933 року [1, с.6-7].

Проте викладені зауваження не применшують значення наукових студій Ольги Школьної. Поставленої мети вона досягла, першочергові завдання успішно вирішила. Науковець систематизувала й комплексно проаналізувала значний пласт речових, архівних, літературних матеріалів, які дозволили вирішити ряд мистецтвознавчих і керамологічних питань у царині розвитку українського художнього фарфору в першій половині XX століття. Її праця про життєвий і творчий шлях видатного вітчизняного мистця Михайла Жука заповнила чергову прогалину в історії декоративно-ужиткового мистецтва України й відкрила перспективи для подальших наукових досліджень.

1. *Борисенко Л.К. Історія Глинського індустріального технікуму (машинопис). – Глинськ, 1973. – 10 с.*
2. *Школьна О.В. Творчість і мистецько-педагогічна діяльність Михайла Жука в контексті становлення української школи художників фарфору (перша половина XX століття): Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства. – Львів: Львівська національна академія мистецтв, 2007. – 20 с.*

© ЛЮДМИЛА ОВЧАРЕНКО, керамолог, кандидат історичних наук, заслужений працівник культури України (Інститут керамології – відділення Інституту народознавства НАН України), 2012

ВАСИЛЬ БОДНАРЧУК: короткий життєпис і мистецькі звершення

Життєпис

Василь Боднарчук народився 9 вересня 1948 року в селі Тязів Галицького району Івано-Франківської області. Упродовж 1963–1968 років навчався на Відділі художньої кераміки Косівського училища прикладного мистецтва імені Василя Касіяна. 1970 року продовжив навчання на Відділі художньої кераміки Львівського державного інституту прикладного та декоративного мистецтва, яке тривало до 1975 року

Його вчителями з фаху були відомі мистці: Михайло Гладкий, Борис Горбалюк, Василь Гудак, Юрій Лащук, Дмитро Крвавич, Роман Сельський, Зеновій Флінта.

Упродовж 1975–1978 років працював художником-конструктором Львівського центрального конструкторського бюро; 1978–1990 – на Львівському художньому комбінаті; 1994–2000 – засновник і директор приватної фірми «Арт-студія БВ». З 2000 року – викладач Кафедри художньої кераміки Львівської національної академії мистецтв.

Працює в галузях монументальної й декоративної кераміки, живопису, проектування інтер'єрів і екстер'єрів. Його творчість виразно тяжіє до «малярсько-графічного» напрямку сучасної кераміки. Мистець реалізує свої задуми немовби паралельно в живописних і керамічних композиціях.

■ **Заслужений художник України, художник-кераміст Василь Боднарчук. Львів. 13.09.2008.** *Фото Юрка Пошивайла*

© Ольга Карунна, 2012

Учасник вітчизняних і міжнародних виставок (з 1976); зокрема виставок творів львівських керамістів (Вроцлав, Кельце, Польща, 1998, 1999), III Всеукраїнського симпозіуму монументальної кераміки «Поезія гончарства на майданах і в парках України» (Опішне, 1999), I та II Національних симпозіумів гончарства (Опішне, 2000, 2001); «Українська кераміка» (Кельце, Польща, 2001); VII та VIII Міжнародних виставок європейського мистецтва (Равіч, Польща, 2007, 2008). Персональні виставки у Львові (1998, 2003, 2008), Івано-Франківську (2002), Тернополі (2003), Києві (2004, 2006).

Член Національної спілки художників України (з 2004). Заслужений художник України (2009). Член Клубу українських митців.

Твори зберігаються у вітчизняних музеях, зокрема в Національному музеї-заповіднику українського гончарства в Опішному, Музеї етнографії та художнього промислу Інституту народознавства НАН України (Львів), Національному музеї українського народного декоративного мистецтва (Київ) та у приватних колекціях в Україні, Канаді, Польщі, США.

Василь Боднарчук – непересічна творча особистість. У розмаїтті львівської художньої кераміки він віднаходить власний самобутній шлях задля мистецького втілення естетичних уявлень про довколишній світ.

Художник-кераміст Степан Андрусів,
заслужений художник України, художник-кераміст Василь Боднарчук,
директор Інституту керамології – відділення Інституту народознавства НАН України,
доктор історичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України Олесь Пошивайло.
Львів. 13.09.2008. *Фото Юрка Пошивайла*

ГОНЧАРНИЙ НЕОРОМАНТИЗМ ЯК ФІЛОСОФІЯ САМОЗБЕРЕЖЕННЯ МИСТЦЯ

(Мандри у відтинку життя Василя Боднарчука)

Творцем винесеного в заголовок явища є сучасний львівський художник-кераміст, викладач Кафедри кераміки Львівської національної академії мистецтв Василь Боднарчук. З мистцем я вперше познайомився в гончарній столиці України – містечку Опішному, коли галичанин 1999 року приїхав для участі в III Всеукраїнському симпозіумі монументальної кераміки *«Поезія гончарства на майданах і в парках України»*. Він одразу ж став улюбленцем музейно-симпозіумного товариства, бо був веселим, життєрадісним і компанійським. Віртуозно володів гончарними техніками, а особливо ж – мистецтвом творення гончарних кольорів. Прагнучи до урізноманітнення сприйняття власних творів, він зробив рухомими їх окремі частини, що дозволяє варіювати образне сприйняття твору, множити його виражальні можливості. Однією з таких показових робіт стала садово-паркова скульптура *«Діалог»*, створена під час I Національного симпозіуму гончарства *«Опішне-2000»*.

Уже натоді кидалася у вічі його небайдужість до всіх процесів, що відбувалися в суспільному житті України. Він міг вулканічно нуртувати, спостерігаючи за політичними баталіями в країні, але ця заангажованість майбутніми очікуваннями кращого ніколи не вихлюпувалася на поверхню глиняних панно чи на полотно. Бо там була «територія творчості», де за всіх можливих обставин володарювала дивовижна гармонія, спокій і умиротворення. Там він творив українську кераміку і говорив з глиною й оточуючим світом по-українськи. Я не бачив його за створенням замовних глиняних творів. Такі, безперечно, він виконував, але, гадаю, та замовність означала не стільки роботу над чітко означеним, наперед визначеним сюжетом, колористикою майбутнього твору, скільки призначеність його твору-сповіді лише для однієї людини, для певного колективу. У такому випадку він набував ознак виняткової індивідуальності й певної відстороненості від світу, утаємниченості, в яку можуть проникати тільки поодинокі посвячені.

Час п'ятдесятиліття (1998), коли інтенсивно переосмислюється життєвий шлях, обраховуються втрати й пожадливо прагнеться надолужити втрачене, як і участь у симпозіумі *«Опішне-1999»* та в I Національному симпозіумі гончарства (Опішне, 2000) [7; 13], до певної міри стали етапними в мистецькій біографії Василя Боднарчука. Саме відтоді він цілком віддався кераміці й живопису, перейшов на викладацьку роботу до Львівської академії мистецтв. Водночас відбулися його персональні (1998, 2001, 2002, 2003, 2005, 2006) та за його участі міжнародні групові виставки (1998, 1999, 2000, 2001) [2; 4; 6; 12].

Своєрідною візитною карткою гончарної творчості Василя Боднарчука стало панно. Недарма ж бо одним із його учителів був незабутній Зеновій Флінта – засновник, за словами професора Ореста Голубця, *«малярсько-графічного напрямку сучасної*

кераміки» [4, с.3; 10, с.80]. Для мистецьких сповідей уже Василя Дмитровича воно постало найкращою «дошкою». Ангоби, емалі, кольорове скло й різні гончарні техніки виявилися найпридатнішими для передачі заповітних почуттів і емоцій, викликаних спогляданням Краси й Мінливої Природи. Його панно неспинно виростали із шамотної маси, немовби рефлексія прадавніх часів, коли на глиняних дошках літописали суспільно значущі тексти й виставляли в публічних місцях для загального прочитання. Причому, якщо раніше він охоче брався за виконання в інтер'єрах промислових підприємств великих багаточастинних і багатофігурних настінних панно, призначених для масового споглядання (скажімо, в їдальні Львівського швейно-виробничого об'єднання *«Весна»*, в інтер'єрах львівського *«Електронбанку»*), то відтоді віддав перевагу невеликому (не більше 50 см за однією зі сторін) глиняному панно, розрахованому для мистецького оздоблення офісу, помешкання й відтворення індивідуальних смаків їх нових власників.

«Я не живописець, хоча й мріяв бути ним. Але кераміка мене забрала і в ній я почуваюся вільно. Живописом займаюся з 1980 року» [3]; *«…у глині я більше себе реалізовую… Хоча… більше тягнуся до живопису»* [13, с.187], – зізнався Василь Боднарчук про свої найбільші мистецькі стихії. Здавалося б, такі різні, але в особі креативного кераміста вони гармонійно злилися в мистецтві *«керамікоживопису»* [3]. Отже, митарство між керамікою й живописом завершилося своєрідним синтезом, коли мистець перейшов до творення переважно *«живописної кераміки»*, *«керамічних акварелей»* – глиняних панно, сутнісно споріднених із живописом. Ця кревність зі станковим живописом підкреслюється обрамленням панно, яке нагадує рами картин. Також чимало створено й панно-натюрмортів. Прикметно й те, що більшість панно у виконанні Василя Боднарчука сприймаються не інакше, як живописні твори.

Площинність форми панно спонукає мистця до більшої відповідальності у виборі фарб, технічних прийомів декорування, оскільки на поверхні все, у буквальному розумінні, як на долоні! Насиченості кольору й контрастів, пульсарної енергетики паннотворів Василь Боднарчук досягає віртуозним застосуванням кольорового скла, яке мистецьки «плавить» на площині пласта, примушуючи його містично перевтілюватися в дивовижні й неочікувані світлокольорові ефекти. І вже за побаченою тональністю й поєднанням фарб на пласті можна точно діагностувати внутрішній стан мистця: романтичний, елегійний, умиротворений, коли на глину-основу лягають м'які пастельні тони, й емоційно-напружений, стриножений, розбурханий, немовби вулкан, коли композиція вибудовується насиченими контрастними кольорами.

Паннотворчість Василя Боднарчука – це винайдений мистцем власний шлях самозбереження в умовах глобалізаційного нівелювання людських душ, спосіб глинописання художніми засобами етнічних ознак рідного народу, які прискорено зникають, засіб утвердження національної ідентичності. За словами мистця, *«боротба за виживання виробила в генах вакцину протистояння. Це передавалося з молоком матері…»* [13, с.186]. Тому серед його творів є чимало таких, які означуються словом *«Спогади»*: автор часто повертається в минуле. Серія творів старольвівської архітектурної тематики теж навіяна ностальгією за минувшиною, яка для нього постає хоча й нетривким,

але все ж таки прихистком на фоні непевного майбуття, коли зневажаються авторитети, трощаться ідеали й голова йде обертом від новомодних масштабно рекламованих мистецьких течій, напрямків і стилів, які немовби переконливо претендують на довічні авангардні позиції в мистецтві, а невдовзі безслідно зникають на обрії так само несподівано, як і з'явилися.

Боднарчукові панно нагадують мені ширму в театрі, яка тільки натякає на те, що буде згодом і що вже пізнано, але ще не відоме широкому загалу. Ширму, якою мистець прагне відгородитися від публічного світу, який, немовби надокучлива муха в Спасівку, сповзає в душу й тіло сурогатними, напівфабрикатними масово-мистецькими продуктами, які незворотно зомбують й уніфіковують людину, скеровують її думання в певному напрямку. Але Василь Боднарчук ні за яких умов не хоче втрачати власну ідентичність, а тому ховається за панно-ширмами й напружено спостерігає, щоб на територію його творчості (читай: життя!) не проникали чужаки, які несуть чужинецьку ідеологію, нижчу культуру, інорідні духовні цінності. Він інтенсивно зашифровує себе в орнаментальні ритмічні знаки, які дозволяють чітко ідентифікувати їх Творця з Його Народом. Інколи мені здається, що він, як тинком, відгороджується від світу ритмічними кольоровими пасмами; повторюваними рельєфами унеможливлює доступ до себе непосвяченим; застосуванням різних гончарних технік свідомо ускладнює проникнення до його душевних почувань. Він великомудро ігнорує швидкоминущі інсталяції й перфоменси, ба – навіть живопис творить по-гончарному, оскільки лише глина – практично незнищенна перед глобалізаційними викликами.

За цих обставин стороннім украй важко «читати» думки й нурти мистця. Проте нерідко це тільки здається на перший погляд. Кольорові й рельєфні ритми нерідко «видають» таку потужну експресію, яка нікого не полишає байдужими (твори: *«Виверження»*, *«Осінні виверження»*, *«Передчуття конфлікту»*, *«Бродіння у квадраті»*). Одразу ж можна визначити – це мистець емоцій, почуттів, передчуттів. Він запальний, емоційний, вибуховий, і водночас… лагідний, розчулений, відкритий душею. Він – епіцентр будь-якого дружнього зібрання. Компанійський, але це швидко йому набридає й він шукає усамітнення, яке насправді означає свободу бути сам на сам із собою, мислити й творити, як того прагне спрагла душа. Тільки поза обов'язками спілкування, наодинці, він дозволяє собі вповні бути романтиком, слабким і безсилим перед величчю Вічної Природи, перед Високосністю Сонця й Неба. Він любить бути на самоті й утікати від мирської суєти в природу. Василь Боднарчук уперше в житті почав малювати саме квіти. Квіти, якими був розшитий мамин святковий сардак [13, с.186]! Як наслідок, і донині з'являються мистецькі твори: *«Квіти»*, *«Квадратне побачення»*, *«Діалог»*, *«Двоє»*, *«Самотні острови»*.

Для нього прикметна любов до мандрів, що красномовно виявляє мистецька серія *«Мандри у відтінку дня»*. Ще один могутній стимул для творчості Василя Боднарчука – його так званий «осінній синдром». Напевно, тільки осінь з її калейдоскопічним різнобарв'ям, і як біологічна прив'язка до пори приходу в цей світ мистця, є найбільшим каталізатором творчості кераміста. Тому й з'являються елегійно-патетичні твори: *«Осінь*

1 2

3 4

1. **Василь Боднарчук причащається ритуальним напоєм під час офіційної церемонії відкриття III Всеукраїнського симпозіуму монументальної кераміки «Поезія гончарства на майданах і в парках України». Опішне. 1999.** *Фото Володимира Редчука*
2. **Львівські художники-керамісти Василь Боднарчук та Степан Андрусів на церемонії відкриття Меморіального музею-садиби гончарської родини Пошивайлів. Опішне. 1999.** *Фото Юрка Пошивайла*
3. **Василь Боднарчук у власній робітні біля свого твору «живописної кераміки». Львів. 06.09.2006.** *Фото Олеся Пошивайла*
4. **Василь Боднарчук у власній робітні біля своїх живописних творів. Львів. 06.09.2006.** *Фото Олеся Пошивайла*

Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, Національний архів українського гончарства. Публікуються вперше

5

6

5. **Василь Боднарчук під час відеозйомки сюжету про його творчість із завідувачем Аудіовізуальної студії українського гончарства Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному Людмилою Пошивайло. Львів. 06.09.2006.** *Фото Олеся Пошивайла*

6. **Василь Боднарчук зі студенткою в гончарній майстерні Львівської національної академії мистецтв. Львів. 06.09.2006.** *Фото Олеся Пошивайла*

Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, Національний архів українського гончарства. Публікуються вперше

7

8

7. **Василь Боднарчук. «Квадратне побачення». Композиція з 6-ти предметів.** Глина, шамот, ліплення, ритування, окисли металів, емаль, полива, 49,53x41x42 см,47,5x42x41,5 см, 49,5x42x41,5 см, 30x42x41,5 см, 8x10,5 см, 7,5x9 см. **Опішне. 1999.** Твір III Всеукраїнського симпозіуму монументальної кераміки «Поезія гончарства на майданах і в парках України». Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, Центр досліджень українського гончарства, інв. №НД-4772/1-6

8. **Василь Боднарчук. «Ба». Композиція з 3-х предметів.** Глина, шамот, ліплення, ангоби, окисли металів, теракота, 56x16,5x10 см, 53x16,5x10 см, 52x16,5x10,5 см. **Опішне. 2000.** Твір I Національного симпозіуму гончарства «Опішне-2000». Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, Центр досліджень українського гончарства, інв. №НД-5751/1-3

Фото Тараса Пошивайла. Національний архів українського гончарства. Публікуються вперше

9. **Василь Боднарчук. «Діалог». Композиція з 2-х предметів.** Глина, шамот, ліплення, ангоби, солі, пігменти, полива, 122х44,5х43,5 см, 136,5х55,5х55,3 см. **Опішне. 2000.** Твір І Національного симпозіуму гончарства. Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, Центр досліджень українського гончарства, інв. №НД-5893/1-2
10. **Василь Боднарчук. «Діалог». Композиція з 2-х предметів (фрагмент). Опішне. 2000.** Твір І Національного симпозіуму гончарства. Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, Центр досліджень українського гончарства, інв. №НД-5893/1-2

Фото Тараса Пошивайла. Національний архів українського гончарства. Публікуються вперше

9

10

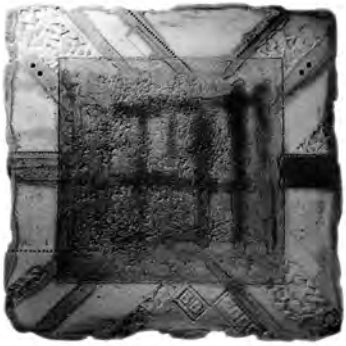

11

12

11. **Василь Боднарчук. Панно «Без назви».** Глина, шамот, ліплення, ритування, штампування, тиснення, окисли металів, пігменти, емаль, полива, 50х49,6 см. **Опішне. 1999.** Твір ІІІ Всеукраїнського симпозіуму монументальної кераміки «Поезія гончарства на майданах і в парках України». Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, Центр досліджень українського гончарства, інв. №НД-5040
12. **Василь Боднарчук. Панно «Двоє».** Глина, шамот, ліплення, ритування, штампування, солі, пігменти, полива, 49,5х49,7 см. **Опішне. 2000.** Твір І Національного симпозіуму гончарства. Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, Центр досліджень українського гончарства, інв. №НД-6032
13. **Василь Боднарчук. Панно «Без назви».** Глина, шамот, ліплення, ритування, штампування, солі, пігменти, полива, 49,5х49,7 см. **Опішне. 2000.** Твір І Національного симпозіуму гончарства. Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, Центр досліджень українського гончарства, інв. №НД-6032

Фото Тараса Пошивайла. Національний архів українського гончарства. Публікуються вперше

13

14 15

16

14. Василь Боднарчук. Панно з підписами та штампами учасників III Всеукраїнського симпозіуму монументальної кераміки «Поезія гончарства на майданах і в парках України».
Глина, пігменти, ліплення, тиснення, ритування. **Опішне. Серпень 1999.**
Приватна колекція Василя Боднарчука

15. Василь Боднарчук. Панно з підписами та штампами учасників I Національного симпозіуму гончарства.
Глина, пігменти, ліплення, тиснення, ритування. **Опішне. Серпень 2000.**
Приватна колекція Василя Боднарчука

16. Логотипи Василя Бондарчука на творах кераміки.

Фото Олеся Пошивайла. Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, Національний архів українського гончарства. Публікуються вперше

у Карпатах», *«Осіння мелодія»*, серія *«Догоряюча осінь»*, серія *«Осінь»*, *«Пейзаж»*, *«Пейзаж у квадраті»*, *«Подих грози»*, *«Озеро»*, *«Світанок»*.

Його зосередженість на пейзажному живопису по глині – це своєрідне занурення у вічну стихію самооновлення природи, намагання збагнути механізм самовідновлення життєвих сил тоді, коли вони починають непомітно залишати. Для мистця – це і спосіб медитації, і шлях проникнення за межі реального, і можливість творення містичного, ірреального світу. Це також засіб філософствування, одвічного роздумування про Світ і Людину в ньому, про своє Покликання й Місію в швидкоплинному житті. Це й спосіб умиротворення, приборкання розбурханих емоцій.

Він мудрець, який до кінця не говорить про себе ані словами, ані мовою кераміки. Він завжди зупиняється немовби за мить до того, коли, здається, ось-ось усі дізнаються про Боднарчука геть усе, збагнуть його душевні поривання. Проте очікуваного завершення насправді не відбувається. Маестро вміє зупинити розмову, показ власних творів за невловиму мить до того, коли він стане «розгаданим», а отже, й не цікавим співрозмовнику чи мистецькому середовищу. Він, як квітка посередині його *«Квадратного побачення»*: до неї можна дістатися різними шляхами, але водночас є й багато можливостей пройти мимо (бути поруч, але нічого не побачити). На неї можна дивитися одночасно тільки з одного боку, й кожного разу по-різному; проте ніколи не збагнеш її цілком, бо вона захована за кубами мистецьких образів-знаків. *«Головна робота та, яку сьогодні робиш і треба робити її. А коли чекаєш, готуєшся – можеш не дочекатися. Головне в мистецтві: задоволення отримуєш у процесі роботи, коли думаєш, робиш, мучишся. Коли тема тебе тримає»* [3], – це зізнання Василя Боднарчука, немовби квінтесенція його нестримного творчого поступу.

Отож, кожний твір Василя Боднарчука дивиться на нас його пильними очима. Тільки через ці зіниці-вікна-панно й можливе проникнення в загадковий внутрішній світ мистця. Проте проникнення можливе лише за умови знання його індивідуального мистецького коду. Тому, щоб правдиво пізнати самобутнє мистецьке явище під ім'ям «ВАСИЛЬ БОДНАРЧУК», пильно вдивляймося у його твори, розчиняймося в них, зливаймося з його кольорами, ритмами й образами. ТІЛЬКИ ТАК маємо шанс наблизитися до пізнання таїни МАЕСТРО УКРАЇНСЬКОГО ГОНЧАРНОГО НЕОРОМАНТИЗМУ початку XXI століття.

1. *Боднарчук Василь Дмитрович // Довідник Національної спілки художників України. – К.: Національна спілка художників України, 2005. – С.334.*
2. *Боднарчук Василь // Чегусова З.А. Декоративне мистецтво України кінця XX століття. 200 імен: Альбом-каталог. – К.: ЗАТ «Атлант ЮЕмСі», 2002. – С.418, 484.*
3. *Василь Боднарчук: Відеосюжет /Відеозйомка Людмили Пошивайло. – Львів, 09.06.2006 // Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, Національний архів українського гончарства.*
4. *Василь Боднарчук. Кераміка: Каталог /Вступна стаття Ореста Голубця. – Львів: Ладекс, 1998. – 16 с.*

5. *Василь Боднарчук // Львівська національна академія мистецтв: Кафедра художньої кераміки. – Львів: б/в, 2007. – С.6-7.*
6. *Василь Боднарчук // Національний симпозіум гончарства «Опішне-2000». Виставка Національного конкурсу художньої кераміки: Каталог. – Опішне: Українське Народознавство, 2000. – С.24.*
7. *Василь Боднарчук // Національний симпозіум гончарства. Творчий практикум: Програма. – Опішне: Українське Народознавство, 2000. – С.25.*
8. *Гирман О. Не згасає вогонь творчості в гончарних печах // Культура і життя. – 1999. – №4. – 11 вересня. – С.3.*
9. *Голубець О.М. Боднарчук Василь Дмитрович // Енциклопедія Сучасної України. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2005. – Т.3. – С.165.*
10. *Голубець Орест. Різні обличчя художньої пластики // Образотворче мистецтво. – 2005. – №4. – С.80-81.*
11. *Ґартен Марта. Містечковий сюрреалізм // Поступ. – 2002. – №182. – 3-4 грудня. – С.8.*
12. *Кераміка Василя Боднарчука: Каталог /Автор вступної статті Орест Голубець. – Львів: б/в, 2003. – 38 с.*
13. *Коли квіти – початок дороги: Василь Боднарчук // Олійник Наталя. Львівська осінь в Опішному, або Симпозіум гончарства в портретах // Українська керамологія: Національний науковий щорічник. 2001 /За редакцією доктора історичних наук Олеся Пошивайла. – Опішне: Українське Народознавство, 2001. – Кн.1. – С.185-188.*

© ОЛЕСЬ ПОШИВАЙЛО, директор Інституту керамології – відділення Інституту народознавства НАН України, провідний науковий співробітник Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному, голова Правління Українського керамічного товариства, доктор історичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, 2012

СТЕПАН ПАВЛЮК:
короткий життєпис і поступ української керамології

Життєпис

Степан Петрович Павлюк – етнолог, академік НАН України, доктор історичних наук, професор. Директор Інституту народознавства НАН України.

Народився 2 січня 1948 року в селі Волосянка Сколівського району Львівської області в селянській родині. 1967 року, після закінчення середньої школи у Славському, вступив на історичний факультет Львівського державного університету імені Івана Франка, який закінчив 1972 року. Впродовж 1979–1982 років – аспірант Львівського відділення Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії імені Максима Рильського АН УРСР. За час навчання в аспірантурі підготував та захистив кандидатську дисертацію на тему «Народна агротехніка українців Карпат другої половини XIX – початку XX ст.».

■ **Директор Інституту народознавства НАН України, академік НАН України, доктор історичних наук, професор Степан Павлюк. Львів. 10.01.2008.** Фото Олеся Пошивайла. Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, Національний архів українського гончарства. Публікується вперше

© Ольга Карунна, 2012

Початок 1980-х років став часом формування великої дослідницької стратегії вченого, яка полягала у вивченні цілого ряду засадничих питань генезису традиційно-звичаєвого комплексу, співвіднесеності українського етнічного матеріалу в загальнослов'янському контексті. Авторська монографія «Традиційне хліборобство України: агротехнічний аспект» стала основою докторської дисертації, захищеної Степаном Павлюком у Києві (1992).

З 1982 року – молодший, потім старший науковий співробітник, з грудня 1991 – директор Львівського відділення Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії імені Максима Рильського АН України. 1992 року домігся створення на його базі самостійної академічної установи – Інституту народознавства НАН України. За роки керівництва закладом Степан Павлюк відчутно розширив спектр дослідницьких інтересів наукового колективу. Він знаходить засоби для розробки важливих наукових проектів, багато робить для активізації народознавчих досліджень в Україні, підготовки кадрів етнографів, фольклористів, мистецтвознавців, для підвищення міжнародного авторитету української науки. За його ініціативи з 1993 року відновила свою діяльність Міжнародна комісія з питань дослідження культури населення Карпат і Балкан, керівництво якої раніше здійснювалося з Москви. Як голова секретаріату цієї організації він відновив продовження розробки деяких її основних праць. Конкретні конструктивні елементи намагається внести в діяльність Міжнародної асоціації українських етнологів (з 1993 року – її співголова).

Період національно-патріотичного відродження й українського державотворення вніс винятково стрімкий ритм у життя й діяльність Степана Павлюка. Він став одним із організаторів і членом Великої ради Руху (з 1989), народним депутатом Верховної Ради України першого демократичного скликання (1990–1994) і водночас депутатом Львівської обласної ради, представником України в Парламентській Асамблеї Ради Європи (Страсбург, 1992–1994), головою Блоку національно-патріотичних сил Львівщини (з 1994). Виступає в пресі, по радіо, на телебаченні з актуальних питань суспільно-політичного й культурного життя.

Степан Павлюк – учасник багатьох всеукраїнських й міжнародних наукових конференцій, симпозіумів, автор понад 500 наукових праць, ряду статей і публікацій, тематика яких сягає далеко за межі народознавства й стосується проблем історії, культури, політології, етнології. Він є автором комплексу концептуальних і нормативних документів з вироблення стратегії розвитку народознавчої науки в Україні та її впровадження в освітню сферу, а також ряду колективних монографій із дослідження традиційної культури та побуту таких історико-етнографічних регіонів України, як Бойківщина, Гуцульщина, Поділля. З 1995 року – головний редактор журналу «Народознавчі зошити», з 1999 – дійсний член Наукового товариства імені Тараса Шевченка, з 2004 – член Вищої атестаційної комісії України, з 2006 – член українського комітету славістів. Нагороджений відзнакою Президента України – орденом «За заслуги» III ступеня (1998).

Степан Павлюк три десятиліття присвятив науковій праці, яку поєднує з активною громадсько-політичною й державотворчою діяльністю.

СТЕПАН ПАВЛЮК: ЗІБРАНЕ В ДАРУНОК НАЦІЇ

(до 60-ліття від дня народження)

Перед порогом творчих досвідів, інтелектуальних практик і громадянських ініціатив Степана Петровича Павлюка необхідно оснаститися відповідним комплексом духовно-моральних критеріїв і наукових установок, щоб надалі бути готовим сприймати й оцінювати всю повноту доробку його 60-ти літ. Немаловажним при цьому виявиться й здатність зважити на індивідуальні характерологічні риси Ювіляра, – на ті ментально-побутові чинники, які вирізняють його з-поміж сучасників у загальному плині життя. Серед перших і фундаментальних знайдуться прикмети, закріплені за взірцевими пластунами – через ідейне гасло СКОБ – бути Сильним розумом та тілом, Красним душею, Обережним у своїх задумах і планах і Бистрим у думках і ділах. Ідентифікат орла-скоба додає цим прикметам влучності, зважаючи на реальні складові темпераменту й життєвого кредо Степана Павлюка, хоча час, у якому він виростав, українські пластові традиції не толерував.

Виразна карпатська домінанта, генетично стверджена в характері, передалася й багатьом іншим властивостям Павлюкового єства. До них варто віднести здатність реагувати на красу, тонко відчувати духовну природу різних виявів локальних народних звичаїв – ще задовго до того, як наступив для нього час їх наукових обсервацій. Визначну роль саме в цьому скеруванні дитячих зацікавлень Степана відіграла його мати Параска Павлюк – щедро обдарована співочими даними бойкиня, людина високих моральних чеснот і носій глибоких етнічних традицій цього регіону Карпат. Село Волосянка Сколівського району Львівської області, де 2 січня 1948 року народився майбутній дослідник усіх цих елементів української традиційності, належало до найбільш розвинутих у просвітницькому й національно-культурному поступі, й уже самим місцем свого розташування, гірськими ландшафтами й сакральними точками спонукало до розвитку міфологічної уяви. Батько Петро й мати Параска виховували своїх синів і доньок у дусі пошанівку до праці та усього комплексу традиційних знань і навичок, у тому числі пов'язаних з естетичною сферою. Відтак Степан Павлюк перейняв основні риси бойківської вдачі – уміння виконувати будь-яку господарську роботу, впертість і витривалість в досяганні поставленої мети, культивування гармонізації розвитку фізичних і духовних можливостей організму, внутрішню наснаженість до усього,

■ **Проректор з наукової роботи Львівської національної академії мистецтв, кандидат мистецтвознавства, професор, заслужений працівник культури України Роман Яців. Львів. 01.02.2008.** Фото Олеся Пошивайла.
Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, Національний архів українського гончарства

що становить сенс його самореалізації. Всі ці якості зібралися в пункті християнської й національної свідомості, що стало стрижнем філософії життя Степана Павлюка, а також і основою його націоцентричної моделі в численних громадських, політичних і наукових починаннях.

Такий домашній виховний ідеал в юнацькі роки закріпився на більш системному рівні завдяки зусиллям учителя середньої школи сусіднього Славська Григорія Дем'яна – визначного педагога й краєзнавця, який *«своїми уроками з історії, позакласними краєзнавчими заняттями і розмовами з учнями розширював їх коло знань й інтересів далеко поза рамки офіційних шкільних програм і настанов, прищеплював і зміцнював у юних душах любов до рідного краю, України, прагнення служити своєму народові»* [1, с.4]. Відтак вибір історичного факультету Львівського університету імені Івана Франка для вищої освіти був усвідомленим кроком, безпосередньо пов'язаним з патріотичними й духовно-моральними стимулами рідного бойківського середовища.

Інтелектуальне зростання Степана Павлюка на проміжній дистанції між юністю ймолодістю синхронізувалося з його спортивною активністю. Він системно займався лещатарством, футболом, боротьбою, виступав на відповідних змаганнях. З особливим запалом культивував спортивне краєзнавство, узгоджуючи в собі потребу фізичних навантажень з наростаючими духовно-культурними запитами. Уже від кінця 1960-х років, студентських років Степана Павлюка, закладалася певна звичка, якщо не традиція, ознайомлення своїх друзів з природними й міфологічними реліктами Волосянки та її околиць, для чого молодий історик достеменно вивчив місцеві народні перекази, а також освоїв численні прикмети й знання, якими й досі дивує співбесідників при таких приватних екскурсіях.

1972 року Степан Павлюк закінчив навчання і перейшов на педагогічну роботу в школі, коротко працював у інших культурно-освітніх установах, а вже 1979 року поступив у аспірантуру Львівського державного музею етнографії та художнього промислу АН УРСР, де за керівництва доктора історичних наук Юрія Гошка підготував кандидатську дисертацію на тему *«Народна агротехніка українців Карпат другої половини XIX – початку XX ст.»*. Традиційні землеробські знання як питома властивість українського селянина, яка значною мірою позначилася й на психологічному коді етносу, стали органічною потребою молодого дослідника надати їм наукового значення. І справді, ця тематика виявилася лише першим щаблем індивідуальних розмірковувань Степана Павлюка над культурними феноменами українства. Тоді ж він активно пропагував у різних виданнях свої погляди на специфічні питання аграрної народної культури. Окремо опубліковано статті *«Парові системи традиційного землеробства у селянських господарствах українців Карпат»* (1982), *«Народні традиції обмолоту та очистки зерна в українських Карпатах»*, *«Ралом чи плугом»* (1983), *«Генезис знарядь обробітку ґрунту Українських Карпат»* (1985) та ін. Але чим більше молодий учений проникав у цей комплекс проблем, тим значущішою перед ним поставала духовно-культурна і світоглядна платформа усіх форм системи традиційного господарювання українців. 1983 року в Мінську він успішно захистив кандидатську дисертацію, формалізуючи позначку відліку нового етапу в осмисленні агрокультурного досвіду українців.

Далі наукові інтереси Степана Павлюка розгорнулися в напрямку зіставлення карпатського матеріалу з цієї сфери із загальноукраїнським. Відповідно до цього розширився сам діапазон значень, згідно з якими розглядаються ті чи інші факти землеробських знань. На рівні методології дослідник еволюціонував від етнографічних студій до етнологічних синтез, із залученням новітніх операційних систем міждисциплінарного характеру. Уже тоді, у середині 1980-х років Степан Павлюк вийшов на деякі перспективні тематичні напрямки фундаментальної науки. Прикметними були теми його публікацій: *«Деякі питання етногенезу населення Українських Карпат (за матеріалами народної агротехніки)»* (1985), *«Джерело формування особливостей традиційної аграрної культури Поділля»*, *«Обрядово-ритуальний аспект традиційних жнив на Україні»* (1986), *«Динаміка розвитку та етапи етнізації народної агротехніки»*, *«Традиційні агротехнічні форми у сучасному гірському землеробстві Закарпаття»* (1988) та ін. 1986 року побачило світ перше історико-етнографічне дослідження Степана Павлюка *«Народна агротехніка українців Карпат другої половини XIX – початку XX ст.»*, хоча сам автор уже розбудовував інший формат своїх наукових узагальнень на цю тематику. Для дальшого поступу у висвітленні різних аспектів аграрної традиційної культури вчений *«основний акцент робить на польові дослідження, які дають можливість заповнити численні фактологічні прогалини в цій ділянці знань»*. У зв'язку з тим його цікавлять *«історичні форми землеволодіння і землекористування в Україні, традиційні засоби підтримання родючості і обробітку ґрунту, знаряддя праці і народні агротехнічні знання та низка інших похідних питань»* [1, с.5]. Базові положення такого широкого погляду на цей важливий фрагмент матеріальної й духовної культури українців лягли в основу чергової авторської монографії *«Традиційне хліборобство України: агротехнічний аспект»* (1991) та докторської дисертації, захищеної наступного року в Києві.

Але на цьому етапі отримання високої професійної кваліфікації Степана Петровича Павлюка повністю захопили суспільно-політичні процеси в Україні, які ще більше наелектризували його громадянське й культурне єство, додавши нових стимулів до праці. Як один із найавторитетніших учених-гуманітаріїв він, у числі інших діячів науки і культури Львівщини, взяв участь в організації Великої Ради Руху (1989), а наступного року від національно-патріотичних кіл був обраний депутатом Верховної Ради України першого демократичного скликання. Державотворча праця в ці роки була особливо складною, але Степану Павлюку вдавалося водночас готувати важливі для стратегії розвитку держави законопроекти й реалізовувати не менш цінні ініціативи щодо організації академічної наукової сфери. Визначним досягненням ученого й депутата стало концептуальне обґрунтування доцільності створення на базі Львівського відділення Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії імені Максима Рильського АН України окремого академічного закладу – Інституту народознавства НАН України (1992). Ця ініціатива відіграла вирішальну роль у посиленні престижності етнологічної науки в західному регіоні держави, в оптимізації дослідницьких потуг великого грона вчених. Як молодий керівник Степан Павлюк з передбачливістю стратега переорганізовував творчі ресурси вчених різних поколінь інституції для більш дієвого вирішення наукових

програм. Важливим пунктом відповідальності директора стало його апелювання до традицій Наукового товариства імені Шевченка, до осмислення теоретико-методологічної спадщини Івана Франка, Володимира Гнатюка, Хведора Вовка, Зенона Кузелі, Володимира Кобільника й інших визначних учених минулого. Водночас Степан Павлюк збагатив проблемне поле української науки кількома ключовими темами: етногенези і націології. До того ж він координував діяльність Міжнародної комісії з питань досліджень населення Карпат і Балкан, яка після 1993 року змінила свою конфігурацію, зважаючи на державну незалежність України як суб'єкта зовнішніх контактів у різних галузях гуманітарних знань.

Враховуючи принципове значення цих фундаментальних проблемно-теоретичних напрямків для майбутнього вітчизняної науки, варто звернутися до окремих наукових положень Степана Павлюка, які згодом були сприйняті як львівськими, так і київськими вченими й закріпилися за Інститутом народознавства НАН України як певна візитка. *«Одним із джерел появи багатьох надуманих моделей формування сучасних народів, – напише він пізніше, – було виправдання здійснених окупацій іноетнічних територій, залучаючи для цього міфи, пророкування, певні сигнали вищих сил тощо. Особливої наруги зазнала теорія походження українського народу, постійно спотворювана придворними лжевченими держав-завойовниць української етнічної території – Румунії, Польщі, Росії. Тому одне із завдань сучасної української етнологічної науки у взаємозв'язку з іншими суміжними науками, для яких етногенез також виступає предметом наукових досліджень, – уважно прочитати етнічну історію українців у всій повноті соціально-культурної, духовної, суспільної взаємодетермінованості»* [2, с.3-4]. Ці тези фактично стали серцевиною діяльності цілого Інституту від другої половини 1990-х років і донині. Іншою, вкрай важливою теоретичною настановою Степана Павлюка стала наукова формула націоцентризму, згідно з якою на певних етапах історичної динаміки Україна виробила певний комплекс духовно-моральних цінностей і культурних досвідів, які зберігають потенцію в просторі сучасного життя. Злучившись з етногенетичними зацікавленнями вченого, націологічний пролегомен Степана Павлюка поширився не лише на його подальшу наукову творчість, але й на цінні програмні документи, підготовлені ним у різних статусах як політика, державного й громадського діяча. З цих наукових позицій готувалися численні нормативні документи для органів законодавчої й виконавчої влади, в статусі народного депутата України (1990–1994), представника Верховної Ради України в Європарламенті (1994), першого заступника голови Державного комітету інформаційної політики, телебачення і радіомовлення України (2000–2001), голови Львівського обласного відділення Конгресу української інтелігенції тощо.

Визначною була роль Степана Петровича Павлюка у формуванні урядової програми народознавчих обстежень радіаційно забруднених територій Українського Полісся внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС. Ще 1990 року, з'ясовуючи питання з мінімізації наслідків цієї техногенної катастрофи, молодий депутат від Львівщини вніс відповідний пункт до Постанови Верховної Ради. *«Увесь обсяг невідкладних дій з метою якнайменших втрат культурної спадщини зони забрудненого Полісся, взяв на себе Інститут народознавства НАН України»*, – писав він [3, с.2]. На його думку, *«етнолінгвістичний, етнографічний, археологічний, фольклорний, етномузичний матеріал, виявлений на*

Поліссі, науково розшифрує етнічну та історичну мозаїку Русі-України. А наукова реконструкція традиційних явищ і духовної культури поліщуків може дати відповідь на ряд питань слов'янського і, зокрема, українського етногенезу» [3, с.2]. Більш як десять років системних експедицій і наукового опрацювання зафіксованих у цьому регіоні емпіричних матеріалів більш ніж підтвердили слушність дослідницьких прогнозів Степана Павлюка як незмінного керівника цієї довготривалої програми.

За роки керівництва академічною установою Степан Петрович Павлюк відчутно розширив спектр дослідницьких інтересів наукового колективу. З належною прискіпливістю він долучається до вироблення стратегій розвитку фольклористичної, мистецтвознавчої галузей науки, стимулює культурно-антропологічні наукові проекції, етносоціологічні, політологічні студії. Завдячуючи широкому діапазону наукових знань, в Інституті народознавства НАН України підготовлено до друку чимало комплексних історико-етнологічних праць, міждисциплінарних досліджень. Один із напрямків, перебраних ученими львівського академічного осередку, стала етнопсихологія, що проектується не лише на історично віддалені періоди, але й на сучасність.

В Україні та поза її межами Степана Павлюка знають як стратега народознавчої науки в загальноукраїнському масштабі. Ці творчі якості проявилися на його громадській посаді співголови Міжнародної асоціації українських етнологів (від 1993 року), як головного редактора фахового журналу *«Народознавчі Зошити»* (від 1995 року й донині), наукового редактора численних колективних та індивідуальних монографій, члена спеціалізованих рад із захисту дисертацій тощо.

У динаміці життя, суттєвих навантажень в організації академічної науки в Україні один з її фундаторів Степан Павлюк незмінно керується морально-етичними принципами, закладеними ще в ранньому дитинстві. Національно-ідейні погляди вченого виростають з того самого комплексу етнічних вартостей українців, з Високого Верха й Писаної Криниці його рідної Волосянки, які у трансформованому вигляді вписані в кожну думку вченого, в його широку й неординарну творчу й громадянську поставу.

1. *Кирчів Р. Слово про вченого // Степан Петрович Павлюк (до 50-річчя від дня народження): Бібліографічний покажчик / Укладач В.М.Яблонська; Автор вступної статті Р.Ф.Кирчів; Науковий редактор Р.М.Яців. – Львів: Інститут народознавства НАН України, 1998. – 22 с.*
2. *Павлюк Степан. Етногенеза українців: спроба теоретичної конструкції. – Львів: Інститут народознавства НАН України, 2006. – 248 с.*
3. *Павлюк Степан. Науковий і громадянський подвиг вчених Інституту народознавства НАН України // Народознавчі Зошити. – 2006. – Зош.3-4.*

© РОМАН ЯЦІВ, проректор з наукової роботи Львівської національної академії мистецтв, кандидат мистецтвознавства, професор, заслужений працівник культури України, 2008

СТЕПАН ПАВЛЮК І ПОСТУП УКРАЇНСЬКОЇ КЕРАМОЛОГІЇ XXI СТОРІЧЧЯ

Про самобутню, харизматичну постать професора Степана Павлюка можна говорити безмежно, оскільки він став чільною прикметою майже всіх громадських рухів і патріотичних прагнень української інтелігенції кінця XX – початку XXI століття. Проте дозволю собі більше засвідчити про унікальну роль ученого в складному й тривалому процесі організаційного структурування української керамології, що відбувалося на моїх очах. Адже Національний центр керамологічних студій у Опішному постав на межі тисячоліть саме завдяки його визначальній підтримці й переконанню, що *«із опішненської глини твориться наша історія»* [4, с.3].

* * *

Багаторічна діяльність Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному (1986–1999) дозволила створити потужну матеріальну базу й підготувати необхідне теоретичне підґрунтя для розгортання в країні академічних наукових студій українського й чужоземного гончарства, сформувала позитивну громадську думку й виробила конкретну ідеологію створення й утвердження в Україні нової наукової установи – Інституту керамології. Як писав професор Михайло Селівачов, *«то слід визнати чудом – майже п'ятнадцятирічне функціонування фантастичного закладу в Опішному з усією його периферією, інфраструктурою та неминучими окремими недоліками як продовженням очевидних достоїнств»* [14, с.177]. На обширах Європи, не кажучи вже про постсовєтський простір, аналогів такої інституції доти не було.

У цих намірах музею-заповіднику потрібна була допомога й опертя на споріднену академічну установу. Але на той час усі діючі науково-дослідні інститути системи Національної академії наук України чи Вищої школи України лише байдужо спостерігали за опішненським керамологічним здвиженням і ставилися до всіх тих подій, як столиця до провінції, сподіваючись на марність зусиль, а проте, очікуючи, чим же все це завершиться.

Несподівано для українського наукового світу в пошуках партнерів музей-заповідник обрав чітко визначений західний вектор, ближче до Західної Європи, непогано пізнаної під час чужоземних мандрівок і близької козацькому Опішному за демократичним духом і пошануванням гончарних традицій. Вибір випав на Інститут народознавства

■ **Директор Інституту керамології – відділення Інституту народознавства НАН України, доктор історичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України Олесь Пошивайло. Опішне. 01.07.2010.** Фото Тараса Пошивайла. Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, Національний архів українського гончарства

НАН України, який знаходиться аж за 900 км, у древньому Львові, тобто не поблизу, а майже на західному кордоні Держави. Аргументів на користь цього рішення було кілька. По-перше, у середині 1990-х років цей академічний Інститут став провідним етнологічним науковим центром держави з надзвичайно потужним науковим потенціалом. По-друге, специфікою цієї наукової установи є те, що вона сама постала на основі багатолітньої наукової діяльності Львівського музею етнографії та художнього промислу, який нині функціонує в її структурі, а тому прагнення опішненців були близькими й зрозумілими львів'янам. По-третє, і, можливо, це найголовніше – ще в середині 1990-х років Інститут народознавства подав Національному музею-заповіднику українського гончарства в Опішному два своєрідні сигнали про перспективну підтримку його керамологічних зусиль. З усіх наукових інституцій країни лише Інститут народознавства НАН України, в особі його директора Степана Павлюка, відгукнувся на пропозицію музею-заповідника провести 1995 року першу спільну керамологічну експедицію науковців Опішного та Львова до гончарних осередків Полтавської, Кіровоградської й Черкаської областей [див.: 1], а через півроку так само один привітав колектив музею-заповідника з відкриттям Науково-дослідницького центру українського гончарства [5, с.465]. Інститут народознавства НАН України таким чином підтвердив свою орієнтацію на пріоритетні напрямки розвитку сучасної гуманітарної науки, готовність до нестандартних рішень на фоні традиційно консервативної системи організаційних форм вітчизняних наукових установ.

Слід особливо відзначити тогочасні зусилля директора Інституту народознавства НАН України, який без вагань перейнявся ідеєю заснування Інституту керамології і за вирішальної участі якого в Полтавщині й постала ця перша академічна керамологічна установа. Доктор історичних наук, професор Степан Павлюк – поодинока харизматична постать в українському народознавстві, для якого понад усе є Україна. У той час, коли немало поважаних учених скептично ставилися до ідеї створення нового інституту, львівський характерник дивився значно далі й осмислював глибше потреби розширення народознавчих студій в Україні. Його повсякчасне сповідування національних пріоритетів, наполегливість у досягненні поставленої мети, щирий патріотизм і доцільний практицизм, невгамовна розбудовча енергія й переконаність у необхідності народознавчої експансії в центральні й східні регіони Держави стали посутнім аргументом для багатьох песимістів і рушійною силою для їх адекватних дій. Так українотворчі прагнення верховинця Степана Павлюка сягнули хліборобсько-гончарської Полтавщини й несподівано могутньо закорінилися в цю благодатну землю новітньою українською академічною установою – відділенням його рідного Інституту [6]. Але для досягнення поставленої мети ще треба було докласти немало зусиль.

17 березня 1999 року професор Степан Павлюк звернувся до голови Полтавської обласної державної адміністрації Олександра Колєснікова й начальника Управління культури Полтавської облдержадміністрації Петра Бондаревського з листами *«Про створення Інституту керамології в Опішному», у яких писав: «Зусиллями Полтавської облдержадміністрації впродовж останнього десятиліття проводиться*

фундаментальний комплекс заходів, спрямованих на збереження, наукове вивчення і популяризацію гончарської спадщини України. Як наслідок, у одному з найбільших осередків українського гончарства – містечку Опішному – постав багатофункціональний навчально-виховний і культурно-освітній центр у складі Державного музею-заповідника українського гончарства та Колегіуму мистецтв. Створена в Опішному творчо-виробнича, наукова та історико-художня база, загальнодержавне визнання результатів діяльності місцевих гончарів та науковців музею-заповідника, практична реалізація державних програм у гуманітарній сфері, наявність визнаних на світовому рівні фахівців з високим рівнем професійної кваліфікації та значним досвідом практичної роботи, а також наявність сучасної матеріально-технічної бази і перспективи подальшого розвитку дозволяють поставити питання про необхідність організаційно-юридичного оформлення уже фактично сформованого унікального в межах держави Науково-дослідницького центру українського гончарства. У зв'язку з цим, Інститут народознавства НАН України просить розглянути й позитивно вирішити пропозицію про створення в Опішному на базі Науково-дослідницького центру українського гончарства Інституту керамології на правах відділення Інституту народознавства НАН України з фінансуванням його діяльності за рахунок коштів обласного бюджету (в межах коштів, що виділяються на діяльність музею-заповідника). Створення Інституту керамології буде початком формування дослідницьких структур Національної академії наук на Полтавщині, піднесе на значно вищий рівень науковий потенціал області. Питання про можливість створення Інституту керамології в Опішному як структурного підрозділу Інституту народознавства НАН України погоджене з Віце-прем'єр-міністром України п.Валерієм Смолієм та Президентом Національної академії наук України п.Борисом Патоном» [13, листи №61, 62].

Тоді ж було розроблено проект штатного розпису Інституту керамології. За ним передбачалося існування 5 науково-дослідних (археології та гончарства доби середньовіччя, гончарства XIX–XX століть, спеціальних методів дослідження кераміки, технології кераміки, фундаментальних студій світового гончарства) та 4 науково-допоміжних (Національний архів українського гончарства, Аудіовізуальний фонд українського гончарства, Гончарська книгозбірня України та видавництво *«Українське Народознавство»*) структурних підрозділів. Фактично проект штатного розпису відображав існуючий науковий сегмент у структурі Державного музею-заповідника українського гончарства в Опішному.

Тим часом, Музей-Заповідник та Інститут народознавства НАН України, не чекаючи завершення відомчо-бюрократичного листування, наполегливо втілювали в життя ідею заснування Інституту керамології. Музей-Заповідник розробив проект *«Положення про Інститут керамології – відділення Інституту народознавства НАН України»* і надіслав його на погодження до Львова. Там зволікань не було, і невдовзі до Опішного надійшла відповідь професора Степана Павлюка: *«З приємністю сприйняли конструктивне й оперативне втілення змісту наших недавніх домовленостей. Ідея Інституту керамології сповна арґументована у підготовленому Вами Положенні, де органічно*

поєднана юридично-організаційна конкретика з концептуалістикою бачення науково-дослідних та культурно-освітніх програм на перспективу. Ми ще раз переконуємося в доцільності організації такої інституції й бачимо немало безпосередніх дотичностей до проектованої Вами проблематики наукової діяльності наших наукових планів. Отже, Інститут керамології стане органічним самодостатнім підрозділом (а саме відділенням) Інституту народознавства НАН України. Ваше бачення наших функцій щодо Вашого Інституту, викладене у Положенні, співпадає з нашими уявленнями. Гадаємо, що наші спільні зусилля приведуть до вартісних наукових та культурологічних результатів, що посилить позиції української науки і духовності в світі. Повертаючись до підготовлених Вами документів, висловлюємо задоволення з того, що проект уже відбув апробацію на різних рівнях (в Кабінеті Міністрів України, Полтавській обласній державній адміністрації, Юридичному відділі НАН України)... Таким чином ми погоджуємо проект Положення Інституту керамології – відділення Інституту народознавства НАН України... У 2000 році бажаємо Вам успішного дебюту в розгортанні науково-дослідної практики вже з допоміжним – інститутським – статусом. Нових планів і нових здійснень!» [13].

26 лютого 2000 року професор Степан Павлюк вдруге звернувся до вже нового голови Полтавської облдержадміністрації Анатолія Кукоби з переконливим проханням: *«Україна здавна славилася гончарними виробами, які постійно займали важливе місце у традиційному побуті, відігравали значну роль в матеріальній та духовній культурі українців. Однак донедавна феномен українського гончарства у загальносвітовому контексті досліджувався несистемно, від випадку до випадку. Тому вважаємо вчасною і дуже потрібною ініціативу Державного музею-заповідника українського гончарства в Опішному про створення Інституту керамології як відділення нашого Інституту. Інститут бере на себе зобов'язання наукового керівництва: напрацювання тематики, забезпечення належного теоретичного рівня наукових праць, популяризації наукових ідей тощо. Безумовне завдання Інституту полягатиме у здійсненні кадрових питань: атестація, підготовка спеціалістів через аспірантуру і докторантуру тощо. Звертаємось до Вас, Пане Голово держадміністрації, враховуючи загальнонаціональне значення опішнянського гончарського центру, знайти можливість часткового фінансування (згідно узгодженого кошторису) унікальної установи з академічним статусом. Віримо, що обласна державна адміністрація Полтавщини, краю, який здавна славився гончарними виробами в Україні, з розумінням поставиться до формування такого науково-дослідного центру»* [13, лист №32].

Майже одночасно професор Степан Павлюк підписав наказ по Інституту народознавства НАН України від 01.03.2000 року №13 *«Про створення Інституту керамології на правах відділення Інституту народознавства НАН України»*. 20 березня того ж року подібний наказ (№41) підписав начальник Управління культури Полтавської облдержадміністрації Іван Глизь. Проте це були не остаточні засновницькі документи, оскільки накази мали попередній погоджувальний характер, а остаточне рішення мали прийняти Президія НАН України та Полтавська облдержадміністрація.

У вересні 2000 року окремі зауваження до установчих документів висловив Юридичний відділ Президії НАН України, а віце-президент НАН України, академік Іван Курас пропонував назвати нову установу Українським центром гончарства. Після їх доопрацювання начальник Управління культури Полтавської облдержадміністрації Іван Глизь звернувся до академіка Івана Кураса з клопотанням про прийняття остаточного рішення [12, лист від 13.10.2000 №01-09/829]. У Полтавській області необхідну підтримку було отримано від голів Полтавської обласної державної адміністрації Олександра Колєснікова (1998–1999) і Євгена Томіна (2000), голови Полтавської обласної ради Олександра Полієвця, заступників голови облдержадміністрації Володимира Данченка, Петра Шемета та Івана Онопрієнка, начальників Управління культури Полтавської облдержадміністрації Петра Бондаревського (1999) та Івана Глизя (1999–2001), начальника Головного фінансового управління облдержадміністрації Олександра Матвієнка. У Національній академії наук України ініціатори знайшли підтримку в Президента НАН України, академіка Бориса Патона; першого віце-президента – головного вченого секретаря, академіка Анатолія Шпака; віце-президента, академіка Івана Кураса; академіка-секретаря Відділення літератури, мови та мистецтвознавства НАН України, академіка Івана Дзюби; його заступника, члена-кореспондента НАН України Олексія Мишанича; ученого секретаря відділення, кандидата філологічних наук Віктора Бурбели; інших відповідальних працівників апарату Президії НАН України [10, с.4; 12, с.262-266].

Офіційним актом утвердження керамології як самостійної наукової дисципліни мало стати заснування в Україні першої академічної керамологічної установи. Отож, наприкінці 2000 року, *«з метою створення більш сприятливих організаційних умов для розвитку в Україні фундаментальних та прикладних досліджень проблем гончарства, його ролі й місця в традиційно-побутовій і сучасній культурі українців та інших народів світу»,* Президія Національної академії наук України підтримала клопотання Полтавської обласної державної адміністрації про заснування на базі Науково-дослідницького центру українського гончарства Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному Інституту керамології як відділення Інституту народознавства НАН України (спільне рішення №391 від 22.11.2000 та №1-9/840 від 23.11.2000). Уже 18 грудня Перший заступник голови Полтавської облдержадміністрації Володимир Данченко, а 21 грудня того ж року – віце-президент Національної академії наук України, академік Іван Курас – затвердили Положення про Інститут керамології [11; 10, с.4].

30 листопада 2000 року під час презентації видавництва *«Українське Народознавство»* в Державному комітеті інформаційної політики, телебачення та радіомовлення України, перший заступник голови Держкомінформу України, доктор історичних наук, член-кореспондент НАН України, професор Степан Павлюк, відзначивши внесок Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному в розгортання народознавчих і керамологічних досліджень в Україні, уперше публічно повідомив про заснування в Опішному Інституту керамології – відділення Інституту народознавства НАН України [див.: 2, с.94].

До 31 серпня 2002 року Інститут функціонував як структурний підрозділ у складі Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному. За цей короткий

1

2

3

До всіх фото на стор.348-349:
Фото Олеся Пошивайла (1, 2, 3), Юрка Пошивайла (4, 6), Жанни Чечель (5). Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, Національний архів українського гончарства (1, 2, 3, 4, 6), приватний архів Людмили Овчаренко (5)

1. **Директор Інституту народознавства НАН України, член-кореспондент НАН України, доктор історичних наук, професор Степан Павлюк із глиняним биком роботи корифея опішненського гончарства, заслуженого майстра народної творчості України, лауреата Національної премії України імені Тараса Шевченка Василя Омеляненка. Київ. Травень 2003.**
2. **Член Вченої ради Інституту керамології – відділення Інституту народознавства НАН України, професор Степан Павлюк на першому засіданні Вченої ради висловлює власні міркування щодо актуальності розгортання в Україні керамологічних студій. Опішне. 31.07.2001.**
3. **Професор Степан Павлюк і у своєму робочому кабінеті не розлучається зі всесвітньо відомою опішненською керамікою. Львів. 16.06.2004.**

4

5

6

4. Під час презентації видавництва «Українське Народознавство» Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному в Державному комітеті інформаційної політики, телебачення й радіомовлення України професор Степан Павлюк уперше публічно повідомляє про заснування Інституту керамології – відділення Інституту народознавства НАН України. Київ. 30.11.2000.
5. Директор Інституту народознавства НАН України, член-кореспондент НАН України, доктор історичних наук, професор Степан Павлюк та молодший науковий співробітник Інституту керамології, директор Державної спеціалізованої художньої школи-інтернату «Колегіум мистецтв у Опішному» Людмила Овчаренко на виставці творчих робіт учнів і викладачів Колегіуму в будинку Верховної Ради України. Київ. 15.08.2005.
6. Професор Степан Павлюк (перший праворуч) дискутує під час круглого столу «Осередок народного мистецтва: термінологічне визначення і можливість сучасного виникнення», що відбувся в рамках Міжнародної науково-практичної конференції «Відродження визначних центрів народного мистецтва України: блеф романтиків чи прогноз аналітиків?». Опішне. 31.07.2001.

проміжок часу нова академічна наукова установа утвердилася в державі як провідний центр керамологічних досліджень. Його становлення й розгортання діяльності ефективно забезпечувалося як Відділенням літератури, мови та мистецтвознавства НАН України, Інститутом народознавства НАН України, так і Полтавською облдержадміністрацією. Проте 21 червня 2001 року Верховна Рада України прийняла *«Бюджетний кодекс України»*, яким було визначено, що всі видатки на фундаментальні й прикладні дослідження мають здійснюватися з Державного бюджету України. Відповідно до чинного законодавства Полтавська облдержадміністрація з 1 січня 2002 року припинила фінансування діяльності адміністрації й наукових відділів Інституту керамології з місцевого бюджету. За такої критичної ситуації, зважаючи на неможливість продовження керамологічних досліджень за кошти обласного бюджету Полтавської області на засадах спільного наказу/розпорядження, яке фактично втратило чинність з 01.01.2002 року, та *«з метою продовження в Україні керамологічних студій, збереження унікального наукового підрозділу»*, Бюро Президії Національної академії наук України постановою від 23 травня 2002 року №121 прийняло рішення про надання Інституту керамології – відділенню Інституту народознавства НАН України права юридичної особи, фінансування його діяльності за рахунок видатків Державного бюджету України, що виділяються НАН України, та включення установи до складу Відділення літератури, мови та мистецтвознавства НАН України [12, с.264].

У період становлення (01.01.2001 – 31.08.2002) в складі Інституту керамології діяли 2 науково-дослідні відділи (гончарства; спеціальних методів дослідження й технології кераміки) та 4 науково-допоміжні підрозділи (Гончарська книгозбірня України; Видавництво «Українське Народознавство»; Національний архів українського гончарства; Аудіовізуальна студія українського гончарства). Після виділення в окрему юридичну особу (з 01.09.2002) залишилися тільки 2 науково-дослідні відділи (палеогончарства; керамології новітнього часу). 15 липня 2002 року перший віце-президент – головний учений секретар Національної академії наук України, академік НАН України Анатолій Шпак затвердив статут самостійної академічної установи.

За кілька років Інститут ствердив пріоритетні позиції України в розвитку новітньої наукової дисципліни – керамології. Українські керамологи дедалі активніше заявляють про себе науковими дослідженнями, що здобувають визнання не лише в нашій країні, а й далеко за її межами.

Уже наприкінці 2000 – на початку 2001-го року було підготовлено й затверджено ще один основоположний для майбутньої діяльності новоствореної академічної установи документ, а саме – *«Концепцію діяльності Інституту керамології – відділення Інституту народознавства НАН України та розгортання в Україні керамологічних досліджень»* (затверджено Вченою радою Інституту керамології 31 липня 2001 року; протокол №1) [див.:7; 8, с.3-6]. Головною статутною метою діяльності Інституту керамології – відділення Інституту народознавства НАН України було визначено *«комплексне вивчення гончарства як феномена людської діяльності; проведення у галузі керамології фундаментальних наукових досліджень, спрямованих на одержання*

нових знань про закономірності виникнення й розвитку гончарства, його роль і місце в традиційно-побутовій і сучасній культурі українців та інших народів світу; проведення прикладних наукових досліджень, спрямованих на одержання нових знань про глини та вироби з них, їх використання для примноження національного багатства Української держави» [11, с.2-3].

1 серпня 2001 року на церемонії відкриття Міжнародної науково-практичної конференції *«Відродження визначних центрів народного мистецтва України: блеф романтиків чи прогноз аналітиків?» (Опішне, 30.07 – 03.08.2001), Степан Павлюк урочо проголосив: «Заснування новітньої академічної установи – це знаменна подія в Україні… Гадаю, що це буде унікальний заклад на Європейському континенті такого тематичного спрямування… На Полтавщині постав надзвичайно необхідний для українськості осередок… Справді цей осередок буде унікальним центром, буде справді гончарською столицею… Я думаю, що тут буде керамічний сад. Тут можна справді зробити своєрідне, щоб подивувати світ. Тож усі, хто приїжджає сюди із творчими задумами, з науковими прагненнями, із міркуваннями про державу, про націю, про історію, – тут вони зреалізуються. Ми не агітуємо один одного за оці цінності. Ми осучаснюємо себе і просто-напросто укладаємо шлях, крок за кроком: яким чином нам бачити застрашню Україну»* [4, с.3]. Отже, у створенні Інституту керамології Степан Павлюк пророчо побачив Майбутню Україну! І так було в багатьох інших справах, до яких він ніколи не був байдужим, бо знав: це потрібно Україні. І немовби у воду дивився!

Відтоді українославні й наукові ідеї Степана Павлюка щедро втілюються і в працях молодих українських керамологів, заохочуваних до подвижницької праці прикладом самобутньої постаті знаного львівського вченого, котрий своїм життям невтомно утверджує власне переконання в тому, що *«тільки той народ залишається оригінальним, який свої традиції щодня примножує»* [4, с.3]. Весь непростий початковий період становлення Інституту керамології – відділення Інституту народознавства НАН України Стапан Павлюк завжди був поруч, безвідмовно підставляв свої могутні плечі будь-яким ініціативам з Опішного. Він брав найактивнішу участь в уже згаданій вище першій, проведеній щойно заснованим керамологічним відділенням, Міжнародній науково-практичній конференції *«Відродження визначних центрів народного мистецтва України: блеф романтиків чи прогноз аналітиків?»*, де очолював делегацію провідних українських учених-співробітників Інституту народознавства НАН України [4; 9]. З особливим ентузіазмом і фаховим знанням справи дискутував з усіх визначальних питань, що обговорювалися під час першого засідання Вченої ради Інституту керамології – відділення Інституту народознавства НАН України, у тому числі про концепцію діяльності академічної керамологічної установи, концепцію діяльності Відділу технології та спеціальних методів дослідження кераміки [8]. Не менш завзято він сприяв фінансуванню інститутських періодичних видань (*«Українська керамологія»*). Звертався до читачів зі сторінок *«Українського керамологічного журналу»* [3]. Прикметним полем його діяльності з патронування керамологічних досліджень в Україні стала підтримка підготовки новітніх кадрів керамологів – чи це стосувалося навчання молодих учених

Миттєвості урочистої академії в Музеї етнографії та художнього промислу з нагоди 60-річчя з дня народження директора Інституту народознавства НАН України, академіка НАН України, доктора історичних наук, професора Степана Павлюка. Львів. 09.01.2008.
Фото Олеся Пошивайла та Богдана Пошивайла. Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, Національний архів українського гончарства. Публікуються вперше

Женщин
БИБЛИ

Миттєвості урочистої академії в Музеї етнографії та художнього промислу з нагоди 60-річчя з дня народження директора Інституту народознавства НАН України, академіка НАН України, доктора історичних наук, професора Степана Павлюка. Львів. 09.01.2008.
Фото Олеся Пошивайла та Богдана Пошивайла. Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, Національний архів українського гончарства. Публікуються вперше

Миттєвості урочистої академії в Музеї етнографії та художнього промислу з нагоди 60-річчя з дня народження директора Інституту народознавства НАН України, академіка НАН України, доктора історичних наук, професора Степана Павлюка. Львів. 09.01.2008.
Фото Олеся Пошивайла та Богдана Пошивайла. Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, Національний архів українського гончарства. Публікуються вперше

Миттєвості урочистої академії в Музеї етнографії та художнього промислу з нагоди 60-річчя з дня народження директора Інституту народознавства НАН України, академіка НАН України, доктора історичних наук, професора Степана Павлюка. Львів. 09.01.2008.
Фото Олеся Пошивайла та Богдана Пошивайла. Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, Національний архів українського гончарства. Публікуються вперше

Інституту керамології в аспірантурі Інституту народознавства НАН України (Людмила Овчаренко, Олена Щербань), складання ними кандидатських іспитів з етнології (Людмила Овчаренко, Олена Щербань, Костянтин Рахно), вимогливе ставлення до обговорення перших кандидатських дисертацій учених з Опішного, зокрема дослідження Віктора Міщанина *«Гончарство північної групи малих осередків Опішненського гончарного району (друга половина XIX – XX століття»)*, і рецензування численних наукових праць, і мудрі поради, доброзичлива підтримка й безкорисливе заохочення до наукового подвижництва. Такими розмаїтими багаточисленними гранями вкарбовується образ видатного вченого-народознавця і знакового діяча українського відродження Степана Павлюка на скрижалях української керамології XXI сторіччя!

Ось так у маленьких ініціативах, у повсякденних, здавалося б, справах, виявляється одне з численних обдарувань бойка Степана Павлюка: дивовижне вміння «читати світанки»: коли інші ще нічого не бачать, він уже нуртує й переймається ледь-ледь помітними паростками нового, які, проте, у майбутньому визначатимуть пріоритетні напрямки розвитку суспільства, поставатимуть значущим явищем не лише для України, а й цілого регіону світу. У малості першим побачити велике – це прикмета видатних особистостей, що й потверджується прикладом наукового поступу професора Степана Павлюка. Дрібне невдовзі обов'язково відійде й забудеться, а звершене – ширитиметься й долучатиме на свої орбіти все нових і нових ратаїв українського самоутвердження. Завдяки таким видатним постатям, як Степан Павлюк українська наука й культура не міліють, а лише могутнішають. На жаль, мало в нинішній Україні рівновеликих подвижників, чиєю енергією живиться українська національна ідея, чиїми зусиллями затято оберігається національна ідентичність. На непростих житейських дорогах, де постійно присутні заздрість, лицемірство, невдоволення та інші незліченні негативи людських взаємин, за повсякденними клопотами й невирішуваними проблемами, чварами й образами, інколи важко не збитися на манівці, утримуватися від спокуси встрявати в нікчемні словесні баталії. Тут важливо не зупинятися, впевнено торуючи власний шлях у науці, у творчості. Степанові Павлюкові досі це вдавалося робити без особливого (принаймні так здається стороннім!) напруження. Бо, гадаю, в його серці завжди пломеніє незрадлива любов до рідної України! І компроміси тут неможливі. Переконаний, що з нестримним плином літ українотворча постать Степана Павлюка буде набувати все вагомішої значущості.

Оглядаючись назад і аналізуючи суперечливий період розвитку України на початку XXI століття, приходжу до висновку, що якби не харизма професора Степана Павлюка, не його впертість, наполегливість і, головне, розуміння націозначущої ролі регіональних народознавчих центрів, переконаність у необхідності організаційного структурування новітньої наукової дисципліни – керамології, прагнення дослідників гончарства об'єднатися в академічній науковій установі й донині залишалося б розмовами. І в цьому проявився ще один із безперечних талантів Степана Павлюка: мудра народна інтуїція, яка спонукає все робити швидко, вчасно, без вагань, керуючись житейським принципом *«завтра завжди пізно»*. Він на диво вміє використовувати Час, Добу,

Професор Степан Павлюк зі своїми колегами (зліва направо)**: завідувачем відділу Інституту української археографії та джерелознавства імені Михайла Грушевського НАН України, членом-кореспондентом НАН України, доктором історичних наук, професором Всеволодом Наулком, заступником із музейної роботи директора Інституту народознавства НАН України, кандидатом історичних наук, старшим науковим співробітником Романом Чмеликом, заступником із наукової роботи директора Інституту народознавства НАН України, кандидатом мистецтвознавства, старшим науковим співробітником Ганною Врочинською, старшим науковим співробітником Інституту української археографії та джерелознавства імені Михайла Грушевського НАН України, кандидатом історичних наук Валерієм Старковим. Львів. 10.01.2008.** Фото Олеся Пошивайла Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, Національний архів українського гончарства. Публікується вперше

Академік Степан Павлюк і учениця Колегіуму мистецтв у Опішному Мар'яна Пошивайло. Львів. 24.02.2011. Фото Олеся Пошивайла Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, Національний архів українського гончарства. Публікується вперше

Деякі наукові праці академіка НАН України, доктора історичних наук, професора Степана Павлюка із зібрання Гончарської книгозбірні України

Момент для вирішення націозначущих справ. Саме завдячуючи цьому дару провидіння в недовготривалому сприятливому періоді постав і львівський Інститут народознавства НАН України (1992), вийшовши зі структури Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії імені Максима Рильського АН України. Наступні роки підтвердили правильність таких дій: якщо впродовж другої половини 1990-х років київська наукова установа переживала складний період стагнації й згортання етнографічних студій, то львівський осередок академічних досліджень етнічних культур динамічно розвивався, з'являлися поважні монографії вчених, засновувалися регіональні народознавчі центри (Івано-Франківськ, Дрогобич, Луцьк, Опішне), проводилися всеукраїнські й міжнародні наукові форуми, влаштовувалися цікаві етнографічні виставки. Усе це стало можливим завдячуючи сучасному стратегічному мисленню Степана Павлюка, його невгамовності й непосидючості. Він буває спершу вкрай категоричним, але згодом усе ж таки поступливим, готовим іти на компроміси, якщо мова йде про суспільно важливі справи. Чи не тому з ним приємно спілкуватися, відчуваючи його нестримну повсякчасну «заведеність», рухливість, неспинність. Він заряджає своїх співрозмовників власною енергією, якої, здається, ніколи не буває мало; її завжди багато для всіх, чиї життєві дороги перетинаються з Павлюковим шляхом.

Бачиться, Степан Павлюк і не збирається заспокоюватися й зупинятися на досягнутому. Він повниться новими ідеями, планами, задумами. І хай все вимріяне ним повсякденною важкою працею збувається й закарбовується в літописові української науки й культури першої половини XXI сторіччя новими книгами, новітніми науковими центрами й суспільними рухами, які стверджуватимуть непроминучість його націотворчого внеску в розбудову Соборної Української Держави. Очевидячки, добродій Степан Павлюк уже давно збагнув, як швидко летять роки, *«немов розсідлані коні»*, й наздоганяти їх – марна справа. Саме тому він не зупиняється ні на мить у єдиному прагненні – віддати всього себе Батьківщині.

1. *Івашків Галина, Козача Світлана. Сучасний стан і перспективи розвитку гончарного промислу Полтавщини, Кіровоградщини, Черкащини // Українське Гончарство: Національний культурологічний щорічник. За роки 1996–1999 /За редакцією доктора історичних наук Олеся Пошивайла. – Опішне: Українське Народознавство, 1999. – Кн.4. – С.80-89.*
2. *Олійник Наталя. Презентація видавництва «Українське Народознаство» // Український керамологічний журнал. – 2001. – №1. – С.93-94.*
3. *Павлюк Степан, Глизь Іван, Пошивайло Олесь. Дорогі творці і приятелі «Українського керамологічного журналу» // Український керамологічний журнал. – 2002. – №3. – С.5.*
4. *Павлюк Степан. Творити без упину! // Українська керамологія: Національний науковий щорічник. 2002 /За редакцією доктора історичних наук Олеся Пошивайла. – Опішне: Українське Народознавство, 2002. – Кн.2. – С.3-4.*
5. *[Пошивайло Олесь]. Відкриття Науково-дослідницького центру українського гончарства // Українське Гончарство: Національний культурологічний щорічник. За рік 1995. – Опішне: Українське Народознавство, 1996. – Кн.3. – С.165.*

6. Пошивайло Олесь. «Із опішненської глини твориться наша історія» // Український керамологічний журнал. – 2003. – №1. – С.93-94.
7. [Пошивайло Олесь]. Концепція діяльності Інституту керамології – відділення Інституту народознавства НАН України та розгортання в Україні керамологічних досліджень // Український керамологічний журнал. – 2002. – №1. – С.7-10.
8. [Пошивайло Олесь]. Матеріали до засідання Вченої ради Інституту керамології. – Опішне: Українське Народознавство, 2001. – 18 с.
9. Пошивайло Олесь. Міжнародна науково-практична конференція «Відродження визначних центрів народного мистецтва України: блеф романтиків чи прогноз аналітиків?» // Українська керамологія: Національний науковий щорічник. 2002 /За редакцією доктора історичних наук Олеся Пошивайла. – Опішне: Українське Народознавство, 2002. – Кн.2. – С.14-37.
10. Пошивайло Олесь. Обрії української керамології // Українська керамологія: Національний науковий щорічник /За редакцією доктора історичних наук Олеся Пошивайла. – Опішне: Українське Народознавство, 2001. – Кн.1. – С.3-11.
11. [Пошивайло Олесь]. Положення про Інститут керамології – відділення Інституту народознавства Національної академії наук України. – Опішне: Українське Народознавство, 2000. – 20 с.
12. Пошивайло Олесь. Українська академічна керамологія XXI сторіччя. Теорія, історія, сучасний ужинок, майбутній поступ. Книга 1 (2001–2005). – Опішне: Українське Народознавство, 2007. – 776 с.
13. Приватний архів Олеся Пошивайла.
14. Селівачов Михайло. Журнал не видихається! // Український керамологічний журнал. – 2003. – №1. – С.176-177.

© ОЛЕСЬ ПОШИВАЙЛО, директор Інституту керамології – відділення Інституту народознавства НАН України, провідний науковий співробітник Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному, голова Правління Українського керамічного товариства, доктор історичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, 2012

ГОНЧАРСЬКА КНИГОЗБІРНЯ УКРАЇНИ ТА КЕРАМОЛОГІЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ ЩИРОСЕРДНО ДЯКУЮТЬ СВОЇМ ДОБРОДІЙНИКАМ:

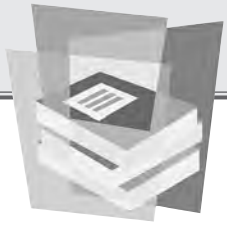

Благодійна організація Президентський фонд Леоніда Кучми «Україна» (Київ)

- Коцюбинський М. З глибини: Повість, новели. – К.: Факт, 2005. – 208 с. – (Серія «Українська класика. Меценатський проект»).
- Кучма Л. После майдана: Записки президента 2005–2006. – Київ–Москва: Довіра–Время, 2008. – 688 с.
- Кучма Л. Україна – не Росія. – М.: Время, 2003. – 560 с.
- Кучма Л. Україна – не Росія: Повернення в історію. – М.: Время, 2004. – 128 с.

Благодійна організація Дарунок «Президентський фонд Леоніда Кучми «Україна»

Видавничо-рекламна фірма «Наш світ» (Тернопіль)

- Самбір, Львівська область: Державний історико-культурний довідник: Путівник. – Тернопіль: Наш світ, 2007. – 22 с. (Серія «Історія – культура – туризм»).

Відділення літератури, мови та мистецтвознавства НАН України (Костянтин Буркут, Київ)

- Українсько-македонський науковий збірник. – К.: Національна бібліотека України імені Володимира Вернадського, 2005. – Вип.1. – 344 с.
- Українсько-македонський науковий збірник. – К.: Національна бібліотека України імені Володимира Вернадського, 2006. – Вип.2. – 430 с.

Інституту керамології від відділення ЛММ. Передано 18.07.08 К.Буркут.

Державний меморіальний музей Михайла Грушевського у Львові (Львів)

- Державний меморіальний музей Михайла Грушевського у Львові: Буклет. – Львів: Державний меморіальний музей Михайла Грушевського у Львові, б/р. – 9 лист.
- Державний меморіальний музей Михайла Грушевського у Львові: Шлях довжиною в 10 літ: (коротка музейна хроніка). – Львів: Державний меморіальний музей Михайла Грушевського у Львові, 2008. – 80 с.

Дніпропетровський історичний музей імені Дмитра Яворницького (Дніпропетровськ)

- Андрієвська Емма. Рожеві казани: Сонети. – К.: Видавничий дім «Всесвіт», 2007. – 220 с.
- Андрієвська Емма. Фульґурити: Сонети. – К.: Видавничий дім «Всесвіт», 2008. – 232 с.
- Музеї у сучасному поліетнічному світі: Другий всеукраїнський музейний фестиваль: Каталог учасників /Упорядник Н.І.Капустіна та ін. – Дніпропетровськ: Дніпропетровський історичний музей імені Д.І.Яворницького, 2008. – 102 с.

© Оксана Андрушенко, Ольга Карунна, Галина Панасюк, 2012

- Російський та український живопис XVIII – початку XX століття: Каталог колекції. – Севастополь: Майстерня книги «Родовід», 2007. – 160 с.
- Скарби Дніпропетровського історичного музею ім. Д.І.Яворницького: Альбом. – Дніпропетровськ: АРТ-ПРЕС, 2005. – 320 с.
- Твори севастопольських художників: 1884–2006. – Сімферополь–Севастополь: АнтіквА, 2006. – 158 с.

Житомирський обласний краєзнавчий музей (Житомир)

- Житомирський обласний краєзнавчий музей. – Житомир: Видавець М.Косенко, 2008. – 16 с.

Інститут народознавства НАН України (Степан Павлюк, Львів)

- Василь Шостопалець і кераміка Сокаля: Альбом. – Львів: Інститут народознавства НАН України, 2007. – 136 с.
- Врочинська Галина. Українські народні жіночі прикраси XIX – початку XX століть. – К.: Родовід, 2007. – 232 с.
- Глушко Р. Memorabilia: Спомини. – Львів: Афіша, 2003. – 176 с.
- Горбань І. Фольклор і фольклористика болгар в Україні. – Львів: Інститут народознавства НАН України, 2004. – 296 с.
- Етногенез та етнічна історія населення Українських Карпат. – Львів: Інститут народознавства НАН України, 2006. – Т.2: Етнологія та мистецтвознавство. – 816 с.
- Івашків Г. Декор української кераміки XVI – першої половини XX століть. – Львів: Інститут народознавства НАН України, 2007. – 544 с.
- Колупаєва А. Українські кахлі XIV – початку XX ст. – Львів: Інститут народознавства НАН України, 2006. – 384 с.
- Мовна У. Звичаї та обряди українських пасічників Карпат і Прикарпаття (II половина XIX – початок XX ст.). – Львів: Інститут народознавства НАН України, 2006. – 108 с.
- Моздир М. Володимир Лупійчук – співець українського козацтва. – Львів: Інститут народознавства НАН України, 2005. – 144 с.
- Народознавчі зошити. – 2003. – №5-6. – С.641-888.
- Народознавчі зошити. – 2004. – №5-6. – С.609-952.
- Народознавчі зошити. – 2005. – №№1-2. – 224 с.; 5-6. – С.441-744.
- Никорак О. Українська народна тканина XIX-XX ст. – Львів: Інститут народознавства НАН України, 2004. – Ч.1. Інтер'єрні тканини. – 584 с.
- Степан Павлюк: Біобібліографічний покажчик /Укладач В.Яблонська. – Львів: Інститут народознавства НАН України, 2007. – 208 с.
- Тарас В. Монастирські сади Галичини (X – середина XIX ст.). – Львів: Інститут народознавства НАН України, 2006. – 276 с.
- Українська культура: З нових надходжень: Збірник наукових статей на пошану С.П.Павлюка з нагоди його 60-ліття. – Львів: Інститут народознавства НАН України, 2007. – 640 с.
- Файник Т. Житло та довкілля: Будівельні традиції українців Карпат. – Львів: Інститут народознавства НАН України, 2007. – 408 с.
- Худаш М. Українські карпатські і прикарпатські назви населених пунктів. – Львів: Інститут народознавства НАН України, 2006. – 452 с.
- Шпак О. Українська народна гравюра XVII–XIX століть. – Львів: Інститут народознавства НАН України, 2006. – 224 с.
- Яців Р. Українське мистецтво XX століття: Ідеї, явища, персоналії. – Львів: Інститут народознавства НАН України, 2006. – 352 с.

Історико-культурний заповідник «Більськ» (Приймак Віктор, Більськ, Полтавщина)

- Покас П.М., Осадчий Є.М., Приймак В.В. Зелений Гай І. – Полтава: ТОВ «Фірма Техсервіс», 2007. – 88 с.

- Приймак В.В., Осадчий Є.М. Північний схід Дніпровського Лівобережжя у кінці XVI–XVII ст.: (Історико-археологічні нариси). – Полтава: ТОВ «Фірма Техсервіс», 2006. – 74 с.

Лабораторія археології Придніпров'я Дніпропетровського національного університету (Дніпропетровськ)

- Ковальова І.Ф., Шалобудов В.М., Векленко В.О. Каталог старожитностей доби пізнього середньовіччя містечка Самарь та Богородицької фортеці. – Дніпропетровськ: Видавництво Дніпропетровського національного університету, 2007. – 116 с.

Луганська обласна універсальна наукова бібліотека імені Олексія Горького (Ганна Манциз, Луганськ)

- Бібліотеки Луганщини: Огляд діяльності державних бібліотек в 1996–2001 рр. – Луганськ: Книжковий світ, 2002. – 32 с.
- Борисова О. Хто ви, Раїсо Лук'янчук? – Луганськ: Луганська обласна універсальна наукова бібліотека імені Олексія Горького, 2007. – 80 с.
- Бунтівний Булавін: історичний екскурс: Методико-бібліографічні матеріали для бібліотек. – Луганськ: Глобус, 2007. – 48 с.
- Десятилетие перемен: Информационный бюллетень Луганской областной универсальной научной библиотеки имени Алексея Горького. – Луганск: Луганская областная универсальная научная библиотека имени Алексея Горького, 2005. – 44 с.
- Коноваленко И. Тебе: Стихи. – Луганск: Глобус, 2007. – 32 с.
- Луганщина – пісня моя: Буклет. – Луганськ: Шико, 2006. – 54 с.
- Медведенко А. Тропинки торжеств: Стихотворения, поэма. – Луганск: Світлиця, 2007. – 92 с.
- Праздники в литературе и искусстве: Материалы и библиография в помощь проведению народных праздников. – Луганск: Янтарь, 2002. – 78 с.
- Скарбниця мудрості людської: Бібліографічний покажчик до 105-річчя Луганської обласної універсальної наукової бібліотеки імені Олексія Горького. – Луганськ: Книжковий світ, 2002. – 28 с.

Луганський обласний краєзнавчий музей (Валентина Рябих, Луганськ)

- Краеведческие записки: Сборник научных статей. – Луганск: Шико, 2008. – Вып.IV. – 440 с.
- Луганщина: памятники и памятные места. – Луганск: Луганский областной краеведческий музей, 2007. – 80 с.
- Малая родина: Сборник статей сотрудников Луганского областного краеведческого музея. – Луганск: Шико, 2007. – 792 с.

- Матеріали регіональної конференції, присвяченої 300-річчю булавінського повстання: 10-11 жовтня 2007 року. – Луганськ: ТОВ «Віртуальна реальність», 2007. – 200 с.
- Описание керамических изделий эпохи неолита-энеолита: (Методические рекомендации). – К.: Шлях, 2005. – 36 с.
- Проблеми дослідження пам'яток археології Східної України: Матеріали ІІ-ї Луганської міжнародної історико-археологічної конференції, присвяченої 85-річчю Луганського обласного краєзнавчого музею. – К.: Шлях, 2005. – 212 с.
- Российские наградные и памятные медали, знаки и жетоны середины XVIII – начала XX веков из фондов Луганского областного краеведческого музея: Каталог. – Луганск: Шико, 2007. – 40 с.
- Український рушник в колекції Луганського обласного краєзнавчого музею. – Луганськ: Світлиця, 1998. – 24 с.

Луганський обласний художній музей (Луганськ)

- Вакуленко Микола: Українські прислів'я і приказки: Кераміка: Каталог репродукцій / Упорядник Л.Борщенко. – Луганськ: Луганський обласний художній музей, б/р. – Вип.1: Музейні вернісажі. – 15 арк. (Серія «Луганський обласний художній музей – сільським бібліотекам»).

Львівська національна академія мистецтв (Кафедра художньої кераміки, Львів)

- Міжнародний молодіжний симпозіум «Міні-кераміка». – Львів: Львівська національна академія мистецтв, 2007. – 20 листівок.

Інституту керамології в Опішному від Кафедри художньої кераміки. М. 09.2008р.

Львівський державний коледж декоративного і ужиткового мистецтва імені Івана Труша (Василь Откович, Львів)

- Львівський державний коледж декоративного і ужиткового мистецтва імені Івана Труша: Каталог. – Львів: Львівський державний коледж декоративного і ужиткового мистецтва імені Івана Труша, 2007. – 20 с.

Національному музею Гончарства в Опішному. 31.01.08.

Міжнародна громадська організація «Інститут Україніки» (Дніпропетровськ)

- Міжнародна громадська організація «Інститут Україніки». – Б/м.: Фонд О.Лазька, б/р. – 16 с.

Національна академія наук України (Київ)

- Журнали Національної академії наук України. 2008. – К.: Національна академія наук України, 2008. – 197 с.
- Країна знань: Науково-популярний журнал для юнацтва. – Київ, 2008. – №8. – 56 с.
- Наука України у світовому інформаційному просторі. – К.: Національна академія наук України, 2008. – Вип.1. – 96 с.
- Національна академія наук України: Анотований каталог книжкових видань 2007 року. – К.: Академперіодика, 2008. – 389 с.

Національний історико-культурний заповідник «Чигирин» (Чигирин, Черкащина)

- Другий всеукраїнський молодіжний симпозіум гончарного мистецтва «Чигирин-2004»: Альбом-каталог /Упорядник Євген Шевченко. – К.: Народні джерела, 2005. – 48 с.
- Пам'ятки України. – 2002. – №2. – 208 с.
- Третій всеукраїнський молодіжний симпозіум гончарного мистецтва «Чигирин-2005»: Альбом-каталог /Упорядник Євген Шевченко. – К.: Народні джерела, 2006. – 56 с.

- Четвертий всеукраїнський молодіжний симпозіум гончарного мистецтва «Чигирин-2006»: Альбом-каталог /Упорядник Євген Шевченко. – К.: Народні джерела, 2006. – 48 с.

Національний музей кераміки – Museo Nacional de Cerámica (Валенсія, Іспанія)

- El abanico español: La colección del Marqués de Colomina. – Valencia: Fundación Caixa Galicia, 2008. – 302 p.
- Joan Panisello: Obra 1975–2006. – Valencia: Asociación de Amigos del Museo National de Cerámica y Artes Suntuarias González Marti, 2008. – 221 p.
- Cilarcarpio 2000–2007: Escultura pintura: Catalogo. – Valencia: Asociación de Amigos del Museo National de Ceramica y Artes Suntuarias González Marti, 2007. – 63 p.

Підприємство «Світ» (Сімферополь, АР Крим)

- Дворцы-музеи Крыма: Путеводитель. – Симферополь: Світ, б/р. – 40 с.

Президія НАН України (Київ)

- Національна академія наук України. 2008: Календар визначних подій. – К.: Академперіодика, 2008. – 108 с.

Редакція газети «День» (Лариса Івшина, Київ)

- Апокрифи Клари Гудзик /За загальною редакцією Лариси Івшиної. – К.: ЗАТ «Українська прес-група», 2005. – 448 с.
- Війни і мир, або «Українці – поляки: брати / вороги, сусіди…» /За загальною редакцією Лариси Івшиної. – К.: ЗАТ «Українська прес-група», 2007. – 560 с.
- Івшина Л. Мої університети. – К.: Видавництво ЗАТ «Українська прес-група», 2006. – 204 с.
- Кульчицкий С. Почему он нас уничтожал?: Сталин и украинский Голодомор /Под общей редакцией Ларисы Ившиной. – К.: ЗАО «Украинская пресс-группа», 2007. – 208 с.

Редакція журналу «Вихідні по-українськи» (Любов Пилипенко, Київ)

- Вихідні по-українськи. – Київ, 2006. – №1. – Жовтень. – 128 с.

Редакція журналу «Гуцульщина» (Івано-Франківськ)

- У краю Черемоша: Путівник. – Івано-Франківськ: Гуцульщина, б/р. – 80 с.

Редакція журналу «Український тиждень» (Київ)

- Український тиждень. – Київ, 2008. – №36. – 5-11 вересня. – 80 с.
- Український тиждень. – Київ, 2008. – №44. – 31 жовтня – 6 листопада. – 80 с.

З найтаємнішими найкоханими гончарної мистецької журналістики „УТ"!

Російський етнографічний музей (Володимир Грусман, Санкт-Петербург, Російська Федерація)

- Русский православный крест в собрании Российского этнографического музея. – СПб.: Арт-Палас, 2007. – 348 с.

В библиотеку Национального музея-заповедника украинского гончарства в Опошном.

ТОВ «Логос Україна» (Київ)

- Будівельно-архітектурний комплекс столиці: Довідково-біографічне видання / Автори-упорядники М.Серб, Я.Білейчук. – К.: Логос Україна, 2007. – 192 с.
- Національний університет водного господарства та природокористування / Автори-упорядники М.Серб, Я.Білейчук. – К.: Логос Україна, 2007. – 200 с.

Український центр народної культури «Музей Івана Гончара» (Ігор Пошивайло, Київ)

- Всеукраїнський симпозіум з лозоплетіння «Чернігів-2007». – К.: Народні джерела, 2007. – 48 с.
- Кам'яна скульптура Криму: Перехрестя етнокультур: Виставка 23 серпня – 3 вересня 2006. – К.: Родовід-Галерея, 2006. – 24 листівки.
- Микола Теліженко: Альбом /Автор-упорядник Євген Шевченко. – К.: Народні джерела, 2007. – 120 с.
- Міжнародний туризм. – 2008. – №3. – Червень–липень. – 160 с.

Інституту Етнології – від Національної спілки майстрів народного мистецтва України.
5.03.2008

Харківська державна наукова бібліотека імені Володимира Короленка (Харків)

- Козленко О., Фіщук В., Чемерис О. Цифрові міста: Широкосмуговий доступ та інтелектуальні споруди: основи проектування та побудови. – К.: Cisco, 2008. – 176 с.

Харківський літературний музей (Харків)

- Андрієвська Е. Рожеві казани: Сонети. – К.: Видавничий дім «Всесвіт», 2007. – 220 с.
- «Порфирій Мартинович і сучасність»: Матеріали до науково-практичної конференції. – Харків: Харківський обласний центр народної творчості, 2006. – 48 с.
- Черемський К. Традиційне співоцтво: Українські співці-музиканти в контексті світової культури. – Харків: Атос, 2008. – 248 с.
- Черемський К. Шлях звичаю. – Харків: Глас, 2002. – 446 с.

Харківський філіал Національного науково-дослідного реставраційного центру України (Харків)

- Каталог виставок реставрованих предметів. – Харків: Харківський філіал Національного науково-дослідного реставраційного центру України, 2007. – 48 с.

Харківський художній музей (Валентина Мизгіна, Харків)

- Музейний альманах: Наукові матеріали, статті, виступи, спогади, есе. – Харків: Курсор, 2005. – 145 с.
- «Найглибша молитва і найвище ремесло»: Живопис. Скульптура: Мистецтво Західної України з фондів музею і приватних зібрань. – Харків: Харківський художній музей, 2008. – 24 с.
- Слобідська Україна: Образи часу Юрія Ворошилова: Альбом. – Харків: Фотоагенство «Україна Слобідська», 2004. – 28 с.
- Українська муза зарубіжжя. – К.: Харківський художній музей, 2007. – 16 с.
- Харківський художній музей: 200 років колекції: Альбом. – Харків: Фоліо, 2005. – 168 с.

Дім Гончарської кераміки
з найкращими
Директор ХХМ
22.08.08р.

* * *

Безрукова Тетяна (Буди, Харківщина)

- Безрукова Т.М. Харківський район: минуле і сучасне. Роздуми краєзнавця: Збірка статей. – Харків: Торнео, 2003. – 44 с.

Бобринський Олександр (Москва, Російська Федерація)

- Бобринский А.А. Гончарство Восточной Европы: Источники и методы изучения. – М.: Наука, 1978. – 272 с.
- Никитина Г.Ф. Черняховская культура Поднестровья: (По результатам анализа археологических источников). – М.: ТАУС, 2008. – 448 с.

Боднарчук Василь (Львів)

- Василь Боднарчук: Підсумовуючи пройдене… /Упорядник Орест Голубець. – Львів: ПВП «Ладекс», 2008. – 80 с.

Інституту керамології від Василя Боднарчука. 9.09.2008 р.

- VIII International Exhibition of European Arts International Meetings of Academic Painters Rawicz Rokosowo 17-23 August 2008 V International Cultural Conference «Contemporary structuralism and its contexts». – Rawicz: Muzeum Ziemi Rawickiej, 2008. – 28 р.

Національному музею Гончарства. від Василя Боднарчука. 9.09.2008 р.

Бокотей Андрій (Львів)

- Андрій Бокотей: Скло: Альбом. – К.: Оранта, 2008. – 280 с.

Національному музею гончарства 12.09.08

Інституту Керамології НАН України

- Міжнародний симпозіум гутного шкла: Каталог. – Львів: Львівська національна академія мистецтв, 2006. – 108 с.

1.12.08

Боренько Надія (Львів)

- Наукові записки. – Львів: Музей народної архітектури та побуту у Львові, 2008. – Вип.ІІ. – 256 с.

В дар гончарській книгозбірні музею українського гончарства в Опішному – від імені авторів і упорядників збірника – Надія Боренько 23.10.2008 р.

Борисенко Валентина (Київ)

- Борисенко В. Свіча пам'яті: Усна історія про геноцид українців у 1932–1933 роках. – К.: Видавничий дім «Стилос», 2007. – 288 с.

Бібліотеці книгозбірні інституту народознавства НАН України в м. Опішне.
9.01.2008
Валентина Борисенко

Бурбела Віктор (Київ)

- Шляхи реформування української науки: Реферативний збірник матеріалів ЗМІ. – К.: Національна бібліотека України ім. В.І.Вернадського «НВЦ», 2008. – №7(47). – 116 с.
- Шляхи реформування української науки: Реферативний збірник матеріалів ЗМІ. – К.: Національна бібліотека України ім. В.І.Вернадського «НВЦ», 2008. – №8(48). – 108 с.

Передано до бібліотеки Відділення керамології Інституту народознавства НАН України
1.12.08

Вакуленко Микола (Ялта, АР Крим)

- Іваннікова Л. Вечорниці. А що після них?. – К.: ПП Наталія Брехуненко, 2008. – 72 с.

Гончарській книгозбірні в Опішному України на добру згадку.
6.07.2008 р.
Микола Вакуленко.

Васильєва Ірина (Самара, Російська Федерація)

- Васильева И.Н. Технология гончарного производства населения Волжской Болгарии в X–XIV вв.: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата исторических наук. – Москва, 1989. – 27 с.

В библиотеку Института керамики от автора с уважением

Вихованець Тарас (Нетішин, Хмельниччина)

- Вихованець Т. Історія Нетішина: Посібник для середніх навчальних закладів. – Острог: ТзОВ «Острозька друкарня», 2006. – 76 с.

Музею українського гончарства в Опішному від автора – на добро!

12.07 2008 р.

Вовченко Галина (Полтава)

- Вовченко Галина. Молюся на любов… – Полтава: Дивосвіт, 2003. – 72 с.

Дорогій колезі Ірині Ігнатенко від авторки 10.10.2003 р. Полтава

Врочинська Ганна (Львів)

- Врочинська Ганна. Українські народні жіночі прикраси XIX – початку XX століть. – К.: Родовід, 2007. – 232 с.

Шановним і дорогим моїм колегам-опішнянам, хранителям мистецьких скарбів нашого народу

зі щирою пошаною

Т. Врочинська

Колегам з Інституту керамології НАН України в Опішному

9.01.08 м. Львів

Галенко Марко (Київ)

- Марко Галенко: Ceramique: Каталог. – Запоріжжя: ТОВ «Привоз Принт», 2008. – 36 с.: іл.

З повагою Марко Галенко

Галян Галина (Полтава)

- Каталог робіт В.Г.Кричевського (малярство, графіка) у збірці Полтавського краєзнавчого музею. – Полтава: Полтавський краєзнавчий музей, Благодійний фонд «Дар», 2007. – 12 с.

Від щирого серця Галанови тому колективу 70 л. Галян, 21.11.08

Гвоздевич Стефанія (Львів)

- «Віддати зумієм себе Україні»: Листування Трохима Зіньківського з Борисом Грінченком. – Київ–Нью-Йорк: Інститут літератури імені Тараса Шевченка, 2004. – 520 с.
- Воля і батьківщина. – Львів: Конґрес Українських націоналістів, 2008. – Ч.1-2. – 226 с.
- Дем'ян Г. Грабовець: Історико-народознавче дослідження. – Львів: Інститут народознавства НАН України, 2007. – 384 с.

- Злочини панівного російського комунізму проти українського народу. – К.: Конґрес Українських Націоналістів, 1994. – 16 с.
- Народознавчі зошити. – 2002. – №5-6. – С.385-512.
- Пісні українських січових стрільців. – Львів: Вільна Україна, 1990. – 152 с.
- «Самостійна Україна» Миколи Міхновського та її роль у формуванні державницької ідеології: Матеріали науково-практичної конференції до 100-річчя її видання. – Львів: ТзОВ «Сплайн», 2000. – 144 с.
- Сватко Я. Місія Бандери. – Львів: Галицька видавнича спілка, 2008. – 64 с.
- Сватко Я. Степан Бандера: Урок до сторіччя. – Львів: Галицька видавнича спілка, 2008. – 16 с.
- Словник-довідник вживання літери Ґ. – Львів: Шлях Перемоги, 1993. – 16 с.
- Степан Бандера та його родина в народних піснях, переказах та спогадах /Записи та упорядкування Григорія Дем'яна. – Львів: Інститут народознавства НАН України, 2006. – 568 с.
- Чобіт Д. Макуха або штрихи до політичного портрета «Блоку Юлії Тимошенко». – Броди: Просвіта, 2008. – 350 с.
- Шелухин С. Україна – назва нашої землі з найдавніших часів. – Дрогобич: Бескид, 1992. – 250 с.
- Ярослав Дашкевич: Біобібліографічний покажчик. – Львів: Львівська наукова бібліотека імені В.Стефаника Національної академії наук України, 2006. – 266 с.
- Lviv Historical Museum. – Lviv: Lviv Historical Museum, 2008. – 1 p.

Годзенко Володимир (Полтава)

- Звід пам'яток історії та культури України: Полтавська область: Новосанжарський район. – Полтава: Дивосвіт, 2007. – 178 с.
- Ротач Петро. Полтавська Шевченкіана: Спроба обласної (крайової) Шевченківської енциклопедії: У двох книгах. – Полтава: Дивосвіт, 2005. – Кн.1. – 432 с.

Гонтарів Віктор (Харків)

- Віктор Гонтарів: Живопис: Каталог. – К.: Софія-А, 2006. – 48 с.
- Зоряний віз Віктора Гонтаріва: Живопис. – К.: Софія-А, 2006. – 144 с. – (Серія «Наш час – наш простір»; Кн.18)

Гонтарюк Наталя (Полтава)

- Гостинна Полтавщина: Короткий путівник-довідник. – Полтава: АСМІ, 2007. – 58 с.
- Полтавщина запрошує: Інформаційний довідник. – Полтава: Відділ з питань туризму і курортів Полтавської облдержадміністрації, 2008. – 19 с.

Готун Ігор, Петраускас Андрій (Київ)

- Готун І.А., Гаскевич Д.Л., Казимір О.М., Лисенко С.Д., Петраускас А.В., Петраускас О.В. Північна експедиція ІА НАН України. Матеріали і дослідження. – К.: Видавничий дім «Стилос», 2007. – Вип.1: Поселення між Ходосівкою та Лісниками. Дослідження 2003 року. – 264 с.

Гоцуляк Марія (Могилів-Подільський)

- Гоцуляк Марія. Вечірня елегія: Поезії. – Вінниця: Книга-Вега, 2004. – 124 с.

Гриб Ніна (Полтава)

- Гриб Ніна. Сутнє: Поезії. – Полтава: Дивосвіт, 2007. – 76 с.

Гончарській книгозбірні України від автора
10.12.08

Гримич Марина (Київ)

- Етнічна історія народів Європи: Збірник наукових праць. – К.: Унісерв, 2004. – Вип.16: Німці в етнокультурному просторі України. – 176 с.

Книгозбірні в Опішному з любов'ю і повагою
Марина Гримич
2008р.

Гриценко Микола (Зіньків, Полтавщина)

- Петренко В., Гриценко М. Комсомол Полтавщини у 1960-х роках: Зіньківщина. Диканщина. Шишаччина. – Гадяч: Видавництво «Гадяч», 2008. – 96 с.

Книгозбірні інституту керамології від автора з повагою

Гудак Василь (Львів)

- Творчість мистецтвознавців /Упорядник Ростислав Шмагало. – Львів: Львівська національна академія мистецтв, 2007. – 32 с.

Керамологічній бібліотеці Інституту керамології – відділення ІН НАН України. З поважною автор В. Гудак
м. Львів, 2.IV.08р.

Жернова Олена (Одеса)

- Шевелев С.С. Очерки: Теория и история. – Одесса: Оптимум, 2003. – 278 с.

Гончарській книгозбірні на згадку про надзвичайну особистість – Сергія Шевелєва – від Олени Жернової
22/X-08 О. Жерн

Зіненко Тетяна (Опішне)

- Українське мистецтво. – Київ, 2008. – №4. – 232 с.

Істоміна Галина (Львів)

- Істоміна Г.В. Мистецтво народної кераміки Волині другої половини XIX–XX століть (типологія, стилістика, художні особливості): Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства. – Львів: Львівська національна академія мистецтв, 2007. – 20 с.

Національному музею заповіднику українського гончарства в Опішному з подякою від автора
Істоміна Г.В.

Карпова Ольга (Санкт-Петербург, Російська Федерація)

- Украинцы XIX–XX вв.: Каталог-указатель этнографических коллекций. – Л.: Ленуприздат, 1983. – 64 с.

В библиотеку Института керамологии
С уважением и наилучшими пожеланиями
Ольга Карпова
19.12.2008г.

Клименко Олена (Київ)

- Історія декоративного мистецтва України: У 5-ти томах. – К.: Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені Максима Рильського Національної академії наук України, 2007. – Т.2: Мистецтво XVII–XVIII ст. – 336 с.

Коваленко Оксана (Полтава)

- Каталог робіт В.Г.Кричевського (малярство, графіка) у збірці Полтавського краєзнавчого музею. – Полтава: Полтавський краєзнавчий музей, Благодійний фонд «Дар», 2007. – 12 с.

Крупа Тетяна (Харків)

- Астахова О.В., Крупа Т.М., Сушко В.А. Свята та побут Слобожанщини. – Харків: Колорит, 2008. – 143 с.
- Хмелевская М. Экономная кухарка /Под редакцией Е.Астаховой, Т.Крупы. – Харьков: Библекс, 2006. – 496 с.

Дорогому шановному нашому Олексію Гончаренку від Тетяни Крупи з побажанням щастя, здоров'я та натхненної творчої наснаги для підтримки! Хай Бог Вас Зберегне
29.05.08 р.

Міщанин Віктор (Малі Будища, Полтавщина)

- Міщанин Віктор. Храми землі нашої: Церква Преображення Господнього у Глинському. – Миргород: Видавництво «Миргород», 2008. – 266 с.

Керамологічній бібліотеці України
Інституту керамології – відділення Інституту народознавства НАН України.
На добру згадку і з побажаннями нових керамологічних відкриттів.
З повагою і вдячністю, щиро-
Віктор Міщанин (керамолог)
с. Малі Будищанки
24 грудня 2008 року

Намакштанська Інна (Донецьк)

- Україна і світ у часовому вимірі: 2008 рік /Укладачі І.Є.Намакштанська та ін. – Донецьк: Вебер (Донецька філія), 2008. – 339 с.

Павленки Валеріан та Раїса (Київ)

- Гайовий Г. Сурми бурлеску під шатами сатиричної ліри: Літературно-публіцистичні розвідки. – К.: Гарт, 2005. – 64 с.
- Григір Тютюнник у фотографіях Володимира Білоуса: Фотоальбом. – К.: Твім інтер, 2005. – 80 с.
- Каримов Ю. Последняя осень: Роман. – Б/м.: Б/в, 2004. – 207 с.
- Карпенко В. Антиукраїнські тенденції в українській державі. – К.: Інститут Відкритої Політики, 2001. – 208 с.
- Керамика Андрея Паулана: Каталог. – Рига: Музей истории Латвийской ССР, 1982. – 12 с.

Гонта ревний
Сили здіймі
Для сонця
— ВГ

- Київський літопис XXI століття: Визначні імена та підприємства України. – К.: Хто є Хто, 2001. – 464 с.
- Кучинка В. Художественная керамика Латвии (1960–1980). – Рига: Зинатне, 1982. – 136 с.
- Лук'яненко Л.Г. Національна ідея і національна воля. – К.: Б/в, 2006. – 288 с.
- Наливайко С. Індоарійські таємниці України. – К.: Просвіта, 2004. – 448 с.
- Олійник Б. Основи: Поезії. Поеми. – К.: Дніпро, 2005. – 695 с.
- Паралельні видива Василя Вовкуна. – К.: ВД Дмитра Бураго, 2007. – Т.1. – 240 с.
- Паралельні видива Василя Вовкуна. – К.: ВД Дмитра Бураго, 2007. – Т.2. – 192 с.
- Сонячна мальвія (Радоносинці – дітям): Альманах. – К.: Задруга, 2005. – 444 с.
- Супрун А. Посади калину: Пісні. – Полтава: АСМІ, 2003. – 52 с.
- Тарасенко В. Доля України. – К.: Народний дім, 1995. – 188 с.
- Хало О. Квіти моєї любові: Поеми, вірші, байки. – Лубни: Видавництво «Лубни», 2006. – 130 с.
- Шабатин П. Не вигадані оповідки. – К.: Варта, 2003. – 104 с.
- Шпоть О.С. «Велесова книга» – як фрагмент з історії демократії: Науково-популярне видання. – К.: Коронатор, 2006. – 63 с.

Гончарській книгозбірні в Опішному від автора
4.08.2007

- Ansulis Voldemārs. Baltijas dzintars. – Riga: Liesma, 1979. – 132 lpp.
- Jēkaba Drandas: Darbu katalogs. – Rīga: Latvijas Vēstures muzejs, 2003. – 24 lpp.
- Kučinska V. Mākslas keramika Latvijā (1960–1980). – Rīga: Zinātne, 1982. – 136 lpp.
- Pēteris Gailus. – Б/м.: Б/в, б/р. – 1 lpp.
- Žārina A. Keramika. – Rigā: Zvaigzne, 1971. – 32 lpp.

Павлюк Степан (Львів)

- Павлюк С. Словник основних понять і термінів з теорії етнології. – Львів: Інститут народознавства НАН України, 2008. – 256 с.
- Степан Павлюк: (до 60-річчя від дня народження): Біобібліографічний покажчик. – Львів: Інститут народознавства НАН України, 2007. – 208 с.
- Файник Т. Житло та довкілля: будівельні традиції українців Карпат. – Львів: Інститут народознавства НАН України, 2007. – 208 с.

Іноземну гармонію ім. Національних на благодаті розвитку українського гончарства!
Львів
09.01.08
С. Павлюк

Панасюк Анатолій (Опішне)

- Переяслав у віках. – К.: ТОВ «Світ Успіху», 2007. – 424 с.

Гончарській книгозбірні в дарунок від родини Панасюків
20.08.2008

Пархоменко Володимир (Київ)

- Пархоменко В., Пархоменко О. Нарис історії Глинська. – Глинськ–Суми–Київ: Б/в, 2002–2005. – 504 с.

Гончарській книгозбірні м. Опішні – провідний центр української гончарства.
Автор
3.07.08

Печорний Петро (Київ)

- Печорний Петро. На Отчій землі: Спогади /Упорядник Остап Ханко. – К.: Видавець Остап Ханко, 7516 (2008). – 170 с.

До бібліотеки національного музею-заповідника Українського Гончарства в Опішному – з повагою автор
Петро Печорний
17. XII. 2008 р.
м. Київ

Пошивайло Тетяна (Київ)

- Надія Вінарська-Марченко: Каталог виставки творів. – К.: Товариство «Сила Духу», 2008. – 24 с.

Самотос Іван (Львів)

- Іван Самотос: Портрети: Альбом. – Львів: «Простір-М», 2008. – 88 с.

Національному музею Гончарства з глибокою повагою

Сачек Павло (Київ)

- Українські порохівниці XVII – початку XX століть: Каталог /Автор-упорядник Л.Білоус. – К.: Родовід–Оранта, 2008. – 88 с.

Національному музею Гончарства в Опішному
від директора видавництва „Оранта"
м. Львів, форум видавців
11.09.2008 р.
Павло Сачек

Сінгатулін Рустам (Саратов, Російська Федерація)

- Сингатулин Р.А. Введение в палеофонографию. – Саратов: Научная книга, 2007. – 136 с.
- Сингатулин Р.А. Практическая палеофонография: Технологии и результаты применения. – Саратов: Приволжское издательство, 2007. – 96 с.

Скобликова Тетяна (Курчатов, Курська область, Російська Федерація)

- Скобликова Т. Связуя нить времен: Историческая литература. – Курск: Курская городская типография, 2001. – 92 с.

Коллективу музея с большой благодарностью и с пожеланиями самого наилучшего
22. 10. 2008 г.
Скобликова

Сокіл Василь (Львів)

- Богородиця в українському фольклорі / Зібрала та впорядкувала Галина Коваль. – Львів: Інститут народознавства НАН України, 2006. – 280 с.
- Василь Сокіл: Бібліографічний покажчик. – Львів: Інститут народознавства НАН України, 2005. – 68 с.
- Дем'ян Г. Грабовець: (Історико-народознавче дослідження). – Львів: Інститут народознавства НАН України, 2007. – 384 с.
- Дем'ян Г. Українська фольклористика в Галичині кінця XVIII – початку XIX ст. – Львів: Інститут народознавства НАН України, 2004. – 224 с.
- Джерела про зруйнування Запорозької Січі /Зібрав та упорядкував Василь Сокіл. – Львів: Афіша, 2005. – 128 с.
- Історичні перекази українців /Зібрав та упорядкував Василь Сокіл. – Львів: Видавництво М.Коць, 2003. – 328 с.
- Львів в українському фольклорі /Зібрав та упорядкував Василь Сокіл. – Львів: Інститут народознавства НАН України, 2006. – 288 с.
- Народна проза у записах Івана Франка /Зібрав та упорядкував Василь Сокіл. – Львів: Інститут народознавства НАН України, 2006. – 112 с.
- Писана керниця: Топонімічні легенди та перекази українців Карпат /Зібрав та упорядкував Василь Сокіл. – Львів: Інститут народознавства НАН України, 1994. – 208 с.
- Сокіл В. Українські історико-героїчні перекази: структурно-семантичний та поетичний аспекти. – Львів: Інститут народознавства НАН України, 2003. – 320 с.
- Сокіл Г. Осип Роздольський: Життя і діяльність. – Львів: Видавничий центр Львівського національного університету імені Івана Франка, 2000. – 165 с.
- Степан Бандера та його родина в народних піснях, переказах та спогадах / Записи та упорядкування Григорія Дем'яна. – Львів: Інститут народознавства НАН України, 2006. – 568 с.

Бібліотеці Інституту керамології у дарунок.
З повагою –
В. Сокіл

Спесивцев Юрій (Суджа, Курська область, Російська Федерація)

- Атрибуты Суджанского гончарного цеха. – Суджа: Зеленый Гай, 2006. – 12 с.
- Брыжик Т.Г. Рассказы о глиняной игрушке. – Старый Оскол: ИПК «Кириллица», 2007. – 356 с.
- Вести Суджанского гончарного цеха: Газета Суджанских мастеров. – Суджа, 2008. – Вып.17. – 10 с.;Вып.18.– 18 с.; Вып.20. – 18 с.; Вып.21. – 16 с.
- Всероссийская художественная выставка «Современное народное искусство России: традиции и современность». – Вологда: Полиграф-Книга, 2008. – 196 с.
- Народное искусство России: традиция и современность: Программа Всероссийской научно-практической конференции. – Вологда: Вологодская областная картинная галерея, 2008. – 10 с.

Музею гончарства в Опишне от гончара из Суджи Юрия /10 вв/ в июле 2008 г.

Станкевич Михайло (Львів)

- Станкевич М. Українське художнє дерево XVI–XX ст. – Львів: Інститут народознавства НАН України, 2002. – 480 с.

Інституту керамології
31. 01. 2008 р.

Степаненко Микола (Полтава)

- Степаненко М. Історія, граматика, поетика українського слова. – Полтава: АСМІ, 2008. – 344 с.
- Степаненко М. Публіцистична спадщина Олеся Гончара (мовні, навколомовні й деякі інші проблеми). – Полтава: АСМІ, 2008. – 396 с.
- Український словопоклонник: На пошану професора Миколи Степаненка. – Полтава: АСМІ, 2008. – 228 с.

Словній книгозбірні в пресудесятому Оптимому – пошро

Стриски Ян (Польща)

- Добро пожаловать в Познань: Справочник и путеводитель по городу и Великой Польше. – Познань: Wydawnictwo Miejskie, 2006. – 96 с.
- Jeden dzień z Ratuszem w tle: Poznań, 13 sierpnia 1887. – Poznaniu: Copyright by Muzeum Narodowe w Poznańiu, 2004. – 58 s.

Jan Stryjski
Cracków, 19.04.2008

Супруненко Олександр (Полтава)

- Зайцев А.В., Артемьев А.В. Одонтологические органы в истории позвоночных. – Полтава: Дивосвіт; Археологія, 2006. – 108 с.
- Супруненко О.Б. Кургани між сс. Дуканичі та Солонці на Нижньому Пслі. – Київ–Полтава: Гротеск, Археологія, 2006. – Ч.IV. – 128 с. – (Серія «Старожитності околиць Комсомольська»).

Татаринов Сергій (Часів Яр, Донеччина)

- Часів Яр. Сузір'я талантів: (біографічні нариси). – Артемівськ: Печатный двор, 2007. – 88 с.

Фурман Віктор (Полтава)

- Віктор Фурман (художник тканин, різьбяр, мистецтвознавець): Каталог. – Полтава: Обласний центр народної творчості та культурно-освітньої роботи, 2008. – 16 с.

Ханко Віталій, Ханко Остап (Полтава)

- Валентина Ханко: Декоративно-ужиткове мистецтво, графіка, малярство: Каталог творів /Упорядник Остап Ханко. – К.: Видавець Остап Ханко, 7515 (2007). – 80 с.

Талановитій Валентині Ханко – Київ
Упорядника каталогу.
Остап Ханко,
Київ 7516 (2008) р.

- Віталій Ханко: Біобібліографічний покажчик. – К.: Видавець Остап Ханко, 2007. – 220 с.
- Данилейко Володимир. Реекспозиції української абетки /Упорядник Остап Ханко. – К.: Видавець Остап Ханко, 7515 (2007). – 40 с.
- Степовик Д. Сіяч на ниві національного: Мистецтвознавець Віталій Ханко / За редакцією Остапа Ханка. – К.: Видавець Остап Ханко, 2007. – 20 с.
- Федорук О. Ратай українського поля: Мистецтвознавець Віталій Ханко / За редакцією Остапа Ханка. – К.: Видавець Остап Ханко, 7515 (2007). – 16 с.
- Ханко Валентина. Пером і пензлем /Автор тексту Остап Ханко. – К.: Видавець Остап Ханко, 7515 (2007). – 16 с.
- Ханко Валентина. Спогади художниці: В 2 кн. /Упорядник Остап Ханко. – К.: Видавець Остап Ханко, 7515 (2007). – Кн.1: Рід. – 72 с.

Талановитій Валентині Ханко – Київ
Упорядника спогадів.
Остап Ханко,
Київ 7516 (2008) р.

- Ханко Віталій. Лекції з історії мистецтва. Зшиток 1. Історія зарубіжного мистецтва від палеоліту до XII ст. – К.: Видавець Остап Ханко, 7516 (2008). – 52 с.
- Ханко Віталій. Лекції з історії мистецтва. Зшиток 2. Історія зарубіжного мистецтва XIII–XX ст. – К.: Видавець Остап Ханко, 7516 (2008). – 52 с.
- Ханко Віталій. Лекції з історії мистецтва. Зшиток 3. Історія українського мистецтва від палеоліту до XIII ст. – К.: Видавець Остап Ханко, 7515 (2007). – 52 с.
- Ханко Віталій. Лекції з історії мистецтва. Зшиток 4. Історія українського мистецтва XIX–XX ст. – К.: Видавець Остап Ханко, 7515 (2007). – 52 с.
- Ханко Віталій. Лекції з історії мистецтва. Зшиток 5. Історія кераміки. – К.: Видавець Остап Ханко, 7515 (2007). – 52 с.
- Ханко Віталій. Мистецтвознавча думка на Полтавщині. – Полтава: ВАТ «Видавництво «Полтава», 2007. – 136 с.
- Ханко Остап. Біографічний і книгографічний покажчик: Мислення. Естетика. Мистецтвознавство. Націологія. Керамологія. Етнографія. – К.: Видавець Остап Ханко, 7515 (2007). – 76 с.
- Ханко Остап. Ювілейне сімдесятиліття: Мистецтвознавець Віталій Ханко. – К.: Видавець Остап Ханко, 7515 (2007). – 12 с.

Дорогому Олексі Поштовхло и его сотрудникам в керамическом центре Опошне с пожеланиями в нелегком деле изучения гончарства
Ивар
24.12.08.

Цетлін Юрій (Москва, Російська Федерація)

- Труды II (XVIII) Всероссийского археологического съезда в Суздале. – М.: Институт археологии РАН, 2008. – Т.I. – 472 с.; Т.II. – 560 с.; Т.3. – 428 с.
- Цетлин Ю.Б. Гончарный горн на памятнике Телль Хазна I в Сирии // Мунчаев Р.М., Мерперт Н.Я., Амиров Ш.Н. Телль Хазна I: Культово-административный центр IV–III тыс. до н.э. в Северо-Восточной Сирии. – М.: Институт археологии, 1997. – С.404-423.
- Цетлин Ю.Б. Неолит центра Русской равнины: Орнаментация керамики и методика периодизации культур. – Тула: Гриф и К, 2008. – 352 с.

Шаповалов Володимир (Харків)

- Володимир Шаповалов: Керамика. – Харьков: Б/в, 2005. – 12 с.

Шевченко Ганна (Донецьк)

- Україна козацька. 2003–2006 роки: Збірник статей /Упорядник С.Ф.Чорна. – Донецьк: ІПШІ «Наука і освіта», 2007. – 518 с.

Школьна Ольга (Київ)

- Керамика: Наука и жизнь. – 2008. – №1. – 64 с.

Гончарсько-керамічному центрові України з найкращими побажаннями
22.10.2008.
Школьна О.В.

- Школьна О.В. Творчість і мистецько-педагогічна діяльність Михайла Жука в контексті становлення української школи художників фарфору (перша половина XX століття): Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства. – Львів: Львівська національна академія мистецтв, 2007. – 20 с.

Інституту керамології НАН України
01.02.2008р.

Шмагало Ростислав (Львів)

- Вісник Львівської національної академії мистецтв: Спецвипуск IV: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Мистецька освіта в культурній політиці держави XXI століття». – Львів: Львівська національна академія мистецтв, 2007. – 352 с.
- Кафедра художньої кераміки: Львівська національна академія мистецтв. – Львів: Львівська національна академія мистецтв, 2007. – 32 с.
- Творчість мистецтвознавців /Упорядник Ростислав Шмагало. – Львів: Львівська національна академія мистецтв, 2007. – 32 с.

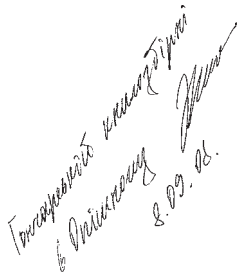

Шмельов В.Є. (Київ)

- Книжкові підприємства України: Професійний довідник. 2008. – К.: Шмельов В.Є., 2008. – 142 с.

Щербань Анатолій (Опішне)

- Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні: Збірка наукових статей. – К.: ХІК – Часи козацькі, 2007. – Вип.16. – 476 с.

Інформація

Національний
музей-заповідник
українського гончарства
в Опішному
Я
Мандруймо
Гончарською столицею України!
Опішне, Полтавщина, 38164, Україна
Тел.: (+ 3 05353) 42415, 42416, 42417
Факс (+ 3 05353) 42416
E-mail: opishne_museum@poltava.ukrtel.net
Музей відчинено щодня, окрім понеділка,
з 9-00 до 16-00 год.
www.opishne-museum.gov.ua
www.ceramology.gov.ua
КЕРАМОЛОГІЧНИЙ

Опішне

ІСТОРИЧНА ДОВІДКА

Нині селище Зіньківського району Полтавської області; близько 6 тисяч жителів. Постановою Кабінету Міністрів України від 26.07.2001 №878 селище включено до «Списку історичних населених місць України». **Один із наймогутніших і найславетніших центрів культурної самобутності українців, загальновизнана столиця українського гончарства.**

На території містечка досліджено городище скіфського часу «Кардашів вал» (IV–III ст. до н.е.), городище роменської археологічної культури (VIII ст.). Неподалік знаходиться одне з найбільших городищ скіфського часу – Більське. **1737 року в Опішному утворилася перша в Україні й тривалий час найбільша в Російській імперії Опішненська компанія селітроварних підприємств.** У добу середньовіччя в містечку збудовано **розгалужену систему підземних ходів, які планується музеєфікувати**.

У XIX столітті Опішне стало одним із найбільших і найвизначнішим гончарним осередком України. У місцевому гончарстві на початку XX століття було зайнято більше тисячі осіб. Вироби гончарів продавалися не лише в українських губерніях, а й у багатьох країнах європейського та американського континентів. 1894 року в Опішному було відкрито **першу в Лівобережній Україні земську губернську навчально-показову гончарну майстерню**. (Донині зберігся один із будинків майстерні, зведений 1916 року за проектом всесвітньо відомого українського мистця Василя Кричевського в стилі українського модерну). **Опішне – єдиний в Україні осередок традиційного гончарства, де вже більше століття розвивається гончарне шкільництво.**

В Опішному **функціонували найбільші в Україні гончарний завод «Художній керамік»**, що знаходився в системі «Укрхудожпрому», **та гончарний завод «Керамік»**, підпорядкований «Укоопспілці». **Завод «Художній керамік», заснований 1929 року, був найстарішим і найзнаменитішим гончарним підприємством в Україні.** Нині тут **діють приватні гончарні художні майстерні відомих українських мистців**, заслужених майстрів народної творчості України – Михайла Китриша, Василя Омеляненка, Миколи Пошивайла та багатьох молодих майстрів кераміки. Дванадцять гончарів стали членами Спілки художників України. Творчість 8 гончарів відзначено почесним званням «Заслужений майстер народної творчості України», трьох (єдиних з гончарів України!) – Державною премією України імені Тараса Шевченка, одного – Всеукраїнською літературно-мистецькою премією імені Івана Нечуя-Левицького.

Опішненська кераміка стала своєрідним етнічним символом української культури XX століття. (Найбільш влучно про це сказав, побувавши в Опішному, колишній посол Польщі в Україні Єжи Бар: «Я думав, що глину побачу, а побачив народ»). Саме тому усвідомлення україноствердждуючого покликання Опішного і дбайливе плекання головного дійства в цьому священному куточку України – гончарства – мають стати наріжним каменем культурної політики Української Держави.

З гончарством Опішного пов'язана творча доля знаменитих українських мистців: гончарів – **Федора Чирвенка, Остапа Ночовника, Івана Гладиревського, Василя Поросного**; художників-керамістів – **Юрка Лебіщака, Осипа Білоскурського, Петра Ваулiна; художників – Василя Кричевського, Сергія Васильківського, Миколи Самокиша, Опанаса Сластьона, Єлизавети Трипільської, Леоніда Позена**; письменників – **Андрія Заливчого, Якова Майстренка, Василя Вражливого-Штанька, Олександра Косенка**, історика літератури **Назара Фіялковського**; археолога

Івана Зарецького; етнографів – **Віктора Василенка, Михайла Русова, Федора Вовка, Якова Риженка, Костянтина Мощенка**; керамолога й мистецтвознавця **Юрія Лащука**; публіциста й політичного діяча української діаспори **Івана Майстренка**.

Містечко стало місцем проведення Установчого з'їзду Українського керамічного товариства (2000). Тут знаходиться постійнодіючий виконавчий орган УКТ – Правління.

В Опішному нині функціонують три заклади державного значення: Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному **(на пострадянському просторі, у країнах Центральної і Південної Європи аналогів немає)**, Державна спеціалізована художня школа-інтернат I-III ступенів «Колегіум мистецтв у Опішному» **(на пострадянському просторі, в інших країнах Європи аналогів немає)**, Інститут керамології – відділення Інституту народознавства НАН України **(на пострадянському просторі аналогів немає)**. Сформувався численний науковий колектив, інтелектуальний потенціал якого в сфері дослідження гончарства не має рівних в Україні

На буревійних шляхах історії містечко не раз дощенту спалювали чужинці,
але воно, немовби Фенікс із попелу, знову й знову воскресало,
щоразу постаючи ще потужнішим Осердям Народної Духовності.
Занепали скіфські, праслов'янські городища, завмерло середньовічне козацьке
містечко, проте не зник на приворсклянських пагорбах Божий Дар Плекання Краси.
У найтрагічніші і найзастійніші часи вогнецвітне мистецтво Опішненських
Гончарів утверджувало Непоборність Народного Духу.
Нерукотворний Духовний Храм протистояв імперським намаганням
зруйнувати Генотип Національної Свідомості.
Інтенсивність нівелювання Основ Етнобуття – прямо пропорційна стану гончарства:
чим більше воно занепадає, тим помітніше деградує суспільство,
тим глобальніші катастрофи загрожують планеті.
Та обставина, що Опішне й сьогодні лишається одним із найбільших осередків
ГОНЧАРСТВА в Україні, виявляє його месіянську роль для Українського Суспільства.
Саме тому усвідомлення сакрального покликання Опішного і дбайливе плекання
головного дійства в цьому священному куточку України — ГОНЧАРСТВА —
поступово стають наріжним каменем культурної Політики Української Держави.
Спрагло припадіть до цього Предковічного джерела Духовності Нації,
звідки незлічимими струмочками розтікається в широкий світ,
у батьківські і чужинецькі краї потужна енергетика Космічної Гармонії!
Пізнайте Благодать Спілкування з Предивним Світом Нетлінної Краси!
Гончарство – індикатор Духовного Здоров'я Нації.
Кожний Гончар – Творець, і чим більше таких Особистостей, тим щільнішу
світлоносну Ауру Суспільства вони вибудовують, тим потужніше остання
протистоїть деструктивним космічним силам, Антидуху.
Гончарство – наймогутніша, хоча і найутаємниченіша Твердиня
Самозбереження Нації, джерело її Поступу.
Як не пригадати тут особливе обожнення гончарства японцями!
Чи не в цьому одна з передумов становлення й розвитку
авангардної нації сьогодення?!
У поруйнованому й сплюндрованому Українському
Світі утаємничений Духовний Потенціал Опішного
постає Великоднім Камертоном,
за яким найтонші почування й діяння
Українців налаштовуються
на гармонійний лад

З дня на день, через літа у віки творить Опішне гончарний літопис українського буття. Таїна його Величі – за сімома замками Історії. Джерела її Сили – лише для Посвячених у Апостоли Народного Духу. Опішне творитиме Україну і хвилюватиме нас доти, доки залишатиметься нерозгаданою таїна його наснаги, допоки на сторожі його джерел поставатимуть світлоносні гончарі – чарівники-царі неосяжних вершин Людського Животворящого Вогню, провідники Космічного Ладу. Їхніми заповітними руками Опішне промовляє до Нас Великомудрістю Предків. Вслухаймося разом!

Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному

11 березня 1986 року в Опішному, за дорученням Ради Міністрів України, засновано Музей гончарства. Через три роки (03.11.1989) прийнято постанову про формування на його базі Державного музею-заповідника українського гончарства – етномистецького науково-дослідного і культурно-освітнього закладу, національної гончарної скарбниці України. Враховуючи виняткове значення музею-заповідника в справі збереження, вивчення й популяризації гончарної спадщини, а також його роль у розвитку національно-культурних традицій українського народу, Указом Президента України від 29.03.2001 року №220/2001, закладу надано статус національного.

Діяльність музею-заповідника спрямовано на збирання польових матеріалів, формування колекцій, наукове дослідження й популяризацію українського гончарства. У його структурі функціонують: Гончарська книгозбірня України, яка має найбільшу в Україні збірку літератури з проблем українського та світового гончарства; Національний архів українського гончарства; видавництво «Українське Народознавство», яке готує до видання літературу з проблем гончарства та українського народознавства, зокрема національний культурологічний щорічник «Українське гончарство», національні наукові щорічники «Українська керамологія», «Бібліографія українського гончарства», національний науковий часопис «Український керамологічний журнал»; Меморіальні музеї-садиби гончарської родини Пошивайлів, гончарки Олександри Селюченко, філософа й колекціонера опішненської кераміки Леоніда Сморжа, в яких у недоторканому вигляді збереглися інтер'єри жител, предмети побуту, гончарні твори та декоративні мальовки, вишивки, народні картини, безліч фотографій та багата епістолярна спадщина (листи, щоденники тощо). Найголовніше багатство музею – фондова колекція гончарних виробів, на сьогодні найбільша в Україні, яка щороку поповнюється.

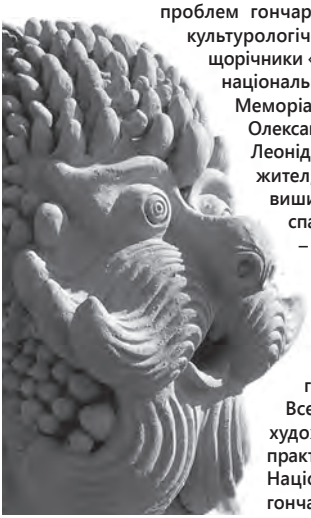

Музей ініціював проведення в Опішному Всеукраїнських симпозіумів монументальної кераміки «Поезія гончарства на майданах і парках України», Національних симпозіумів гончарства, у результаті яких з'явилася унікальна Національна галерея монументальної кераміки, розміщена просто неба; Всеукраїнських гончарських фестивалів, Національних конкурсів художньої кераміки, Міжнародних і Всеукраїнських науково-практичних конференцій і семінарів з проблем гончарства, Тижнів Національного Гончарного Здвиження, свята Національного Дня гончаря

ІНСТИТУТ КЕРАМОЛОГІЇ – ВІДДІЛЕННЯ ІНСТИТУТУ НАРОДОЗНАВСТВА НАН УКРАЇНИ

На базі Науково-дослідного центру українського гончарства Національного музею--заповідника українського гончарства в Опішному 2000 року було засновано нову академічну наукову установу – Інститут керамології як відділення Інституту народознавства НАН України. За короткий проміжок часу, що минув відтоді, Інститут керамології став провідним в Україні у галузі керамології, ствердивши пріоритетні позиції України в розвитку цієї новітньої наукової дисципліни. Головною метою діяльності Інституту керамології є комплексне вивчення гончарства як феномена людської діяльності; проведення фундаментальних наукових досліджень, спрямованих на одержання нових знань про закономірності виникнення й розвитку гончарства, його роль і місце в традиційно-побутовій і сучасній культурі українців та інших народів світу; проведення прикладних наукових досліджень, спрямованих на одержання нових знань про глини та вироби з них, їх використання для примноження національного багатства Української Держави. Вчені Інституту вивчають гончарство на території України від найдавніших часів до наших днів; проводять польові керамологічні, археологічні та лінгвістичні експедиції в різних регіонах країни; формують Національний інформаційний банк даних про гончарство, вивчають і узагальнюють світові досягнення в галузі керамології.

Нині ведеться підготовка фундаментальної багатотомної енциклопедії «Українське гончарство», «Національного словника українських гончарів» та інших наукових праць

ДЕРЖАВНА СПЕЦІАЛІЗОВАНА ХУДОЖНЯ ШКОЛА-ІНТЕРНАТ І-ІІІ СТУПЕНІВ «КОЛЕГІУМ МИСТЕЦТВ У ОПІШНОМУ»

1997 року в структурі Державного музею-заповідника українського гончарства в Опішному було створено перший і єдиний в Україні подібного типу спеціалізований навчальний мистецький заклад – Колегіум мистецтв у Опішному. 04.12.2001 року його було реорганізовано в Спеціалізовану художню школу-інтернат І-ІІІ ступенів «Колегіум мистецтв у Опішному». З 2004 року – це Державна спеціалізована художня школа-інтернат І-ІІІ ступенів «Колегіум мистецтв у Опішному», підпорядкована Міністерству культури і туризму України.

Мета закладу: здобуття загальної середньої освіти, національне художньо-естетичне виховання дітей і підлітків, усебічний розвиток їх таланту, природних здібностей; виховання високоосвічених, фізично здорових, духовно розкутих і вільних людей, з прагненням до правди, добра і краси, здатних на незалежні судження й оцінки, з широким світоглядом, які турбуються про розвиток і збереження своєї культури, поважають інші народи; творення гармонійно розвиненої особистості з високим культурним потенціалом, розвиненим почуттям прекрасного, усталеними художніми смаками, готовністю до практичної творчої діяльності. Колегіум спеціалізується на опануванні гончарства.

Мистецький заклад став творчою базою Всеукраїнських гончарських фестивалів та Міжнародних молодіжних гончарських фестивалів

Міністерство культури України
Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному
Меморіальний
МУЗЕЙ-САДИБА
гончарської родини
Пошивайлів
Мандруймо
гончарською столицею
України!
Опішне, Полтавщина, 38164, Україна
Тел.: (+ 38 05353) 42415, 42416, 42417
Факс: (+ 38 05353) 42416
E-mail: opishne_museum@poltava.ukrtel.net
www.opishne-museum.gov.ua
КЕРАМОЛОГІЧНИЙ

Міністерство культури України
Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному
Меморіальний
МУЗЕЙ-САДИБА
всесвітньо відомої гончарки
Олександри Селюченко
www.opishne-museum.gov.ua
www.poshyvailo-potters.gov.ua
www.ceramology.gov.ua
Опішне, Полтавщина, 38164, Україна
Тел.: (+ 38 05353) 42415, 42416, 42417
Факс: (+ 38 05353) 42416
E-mail: opishne_museum@poltava.ukrtel.net
Мандруймо
гончарською столицею
України!

Мандруймо гончарською столицею України!

Міністерство культури України
Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному

Меморіальний МУЗЕЙ-САДИБА філософа й колекціонера опішнянської кераміки

Леоніда Сторжа

Опішне, Полтавщина, 38164, Україна
Тел.: + 3 (05353) 42415, 42416; факс: + 3 (05353) 42416
E-mail: opishne_museum@poltava.ukrtel.net

www.opishne-museum.gov.ua

www.poshyvalo-potters.gov.ua www.ceramology.gov.ua

„КеГоКе" „КеГоКе" „КеГоКе"

Національна академія наук України
Інститут керамології – відділення Інституту народознавства НАН України
Міністерство культури і туризму України
Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному
Редакція «Українського керамологічного журналу»

ПОЛОЖЕННЯ
про
Національний конкурс публікацій на теми керамології, гончарства, кераміки в Україні

„КеГоКе"

Метою Конкурсу є визначення рейтингу публікацій в Україні з означеної проблематики, заохочення науковців до активних досліджень вітчизняного й світового гончарства, до започаткування й участі в керамологічних дискусіях, написання ґрунтовних рецензій та критичних статей; заохочення популяризації знань про давнє й сучасне гончарство і його мистців.

До участі в Конкурсі запрошуються вчені (керамологи, історики, археологи, етнологи, мистецтвознавці, філологи і т.д.), краєзнавці, журналісти, письменники, усі, хто пише на конкурсну тематику.

За основу оцінювання беруться публікації, вміщені в національному науковому щорічнику «Бібліографія українського гончарства». Цей реєстр не є вичерпним, а тому може бути доповнений матеріалами, що не ввійшли до нього.

Основа списку номінантів у кожній номінації формується за спільним рішенням Учених рад Інституту керамології – відділення Інституту народознавства НАН України та Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному.

Списки надсилаються членам Національної експертної керамологічної ради для визначення рейтингу номінантів. Експерти мають право доповнювати списки відсутніми в них публікаціями з обов'язковим письмовим обґрунтуванням свого рішення. На основі висновків експертів фундатори визначають переможців Конкурсу в кожній номінації. Серед переможців у номінаціях №I, II, III, IV, V, VI, VII, IX Учені ради Інституту керамології – відділення Інституту народознавства НАН України та Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному на спільному засіданні визначають володаря ГРАН-ПРІ Конкурсу.

„КеГоКе" „КеГоКе" „КеГоКе"

Конкурс проводиться за такими номінаціями:

I. Краща монографія.
II. Кращий альбом, каталог.
III. Кращий науковий збірник
(щорічник, матеріали конференції, часопис, збірник).
IV. Краща наукова стаття.
V. Краща науково-популярна, публіцистична публікація.
VI. Краща резонансна публікація.
VII. Краща публікація документальних матеріалів.
VIII. Краща публікація з окремими сюжетами на теми керамології, гончарства, кераміки в Україні.
IX. Краща рецензія.
X. «КерамҐАНДЖ».

Критерії оцінювання публікацій:

I номінація:

1. Порушення нової теми.
2. Використання матеріалів польових досліджень.
3. Використання нових архівних джерел.
4. З'ясування дискусійних питань.
5. Використання зарубіжних порівняльних матеріалів.
6. Наявність оригінальних, уперше опублікованих ілюстративних матеріалів.

II номінація:

1. Наявність уперше опублікованих керамологічних матеріалів.
2. Використання керамологічних колекцій державних і приватних музеїв України, інших країн.
3. Повне атрибутування опублікованих керамологічних матеріалів *(час, авторство, регіон, осередок, місце виготовлення та зберігання)*.
4. Наявність фахового рецензування чи супроводжуючих статей фахівців.
5. Упорядкування видання науковцями.
6. Рівень художнього оформлення й поліграфічного виконання.

III номінація:

1. Наявність більшості фахових статей на теми керамології, гончарства, кераміки.
2. Фаховість висвітлення проблем керамології, гончарства.
3. Використання матеріалів польових досліджень і чужоземних порівняльних матеріалів.
4. Наявність оригінальних, уперше опублікованих ілюстративних матеріалів.
5. Фахове атрибутування опублікованих керамологічних матеріалів.
6. Використання сучасної керамологічної термінології.

IV номінація:

1. Порушення нової теми.
2. Розробка й застосування нових методів дослідження.
3. Уведення до наукового обігу нових матеріалів *(терміни, визначення, фото, документи тощо)*.
4. Наукові відкриття.
5. Аналітичність.
6. Розробка пріоритетних напрямків розвитку керамології.

V номінація:

1. Об'єктивне висвітлення проблем керамології, гончарства.
2. Популяризація сучасних знань про керамологію, гончарство, кераміку.
3. Зацікавлення громадян країни сучасними досягненнями керамології, гончарства.
4. Доступність викладу наукових знань.

VI номінація:

1. Сенсаційне наукове відкриття.
2. Найбільша кількість опублікованих відгуків про публікацію.
3. Проведення дискусії в періодичних виданнях.

VII номінація:

1. Використання й опублікування нових архівних матеріалів, документів, рукописів, фотографій.
2. Фахові коментарі до опублікованих матеріалів.
3. Фахове атрибутування опублікованих керамологічних матеріалів.

VIII номінація:

1. Наявність уперше опублікованих керамологічних матеріалів.
2. Фаховість висвітлення проблем керамології, гончарства.
3. Фахове атрибутування опублікованих керамологічних матеріалів.
4. Використання сучасної керамологічної термінології.
5. Популяризація керамологічних знань.

IX номінація:

1. Фаховість оцінки рецензованої роботи.
2. Висловлення власного бачення вирішення наукової проблеми.
3. Використання для доказування висловлених думок аналітичних матеріалів інших авторів.
4. Залучення до аналізу широкої бази наукових знань.

X номінація:

1. Нефахове висвітлення проблем керамології, гончарства.
2. Відсутність фахового атрибутування керамологічних матеріалів.
3. Фальсифікація фактів.
4. Крайній суб'єктивізм, несумісний із науковою істиною.
5. Кон'юнктурність.

Конкурс проводиться в кілька етапів:

1. Опублікування інформації про початок чергового Конкурсу *(січень)*.
2. Підготовка чергового випуску Національного наукового щорічника «Бібліографія українського гончарства» за попередній рік *(червень)*.
3. Розсилання анотаційних матеріалів членам Національної експертної керамологічної ради *(серпень)*.

4. Отримання експертних висновків фахівців *(20 вересня)*.
5. Систематизація експертних висновків. Прийняття рішення на спільному засіданні Вчених рад Інституту керамології – відділення Інституту народознавства НАН України та Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному *(12 жовтня)*.
6. Нагородження переможців та активних учасників Конкурсу преміями, заохочувальними призами, дипломами *(Опішне, 19 жовтня)*.
7. Опублікування результатів Конкурсу в Національному науковому щорічнику «Бібліографія українського гончарства» та інших виданнях видавництва «Українське Народознавство» Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному

* ***В Україні подібні Конкурси вже проводилися****, проте вони не мали регулярного характеру. Так, 1989 року, в рамках Республіканського симпозіуму гончарства «Опішне–1989» було проведено перший в Україні конкурс на кращу публікацію 1988 року на тему гончарства. Започаткована традиція не набула сталості, оскільки націленість симпозіуму на відродження національних традицій українців налякала владні структури, які зробили все для того, щоб вони більше не проводилися. Конкурс було відновлено 2000 року в рамках I Національного симпозіуму гончарства «Опішне–2000» і продовжено наступного, 2001 року. Кращими публікаціями в Україні на тему гончарства тоді було визнано монографії Віктора Міщанина «Словник гончарів Глинського, Малих Будищ, Старих Млинів, Хижняківки» (Опішне, 1999) та Ігоря Пошивайла «Феноменологія гончарства: Семіотико-етнологічні аспекти» (Опішне, 2000). Правильність рішень Журі симпозіумів підтвердили найпрестижніші в Україні книжкові конкурси, зокрема VI і VII Форуми видавців у Львові, на яких зазначені книги теж стали лауреатами. Проте й тоді безперервності традиції не було дотримано, оскільки Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному припинив проведення гончарних симпозіумів. Фундатори новітнього Національного конкурсу сподіваються, що захід стане довготривалим.*

Уже відбулися 5 конкурсів «КеГоКе» (I – 2007; II – 2008; III – 2009; IV – 2010; V – 2011). Їх підсумки дивіться на сайтах в Інтернеті (www.ceramology-inst.gov.ua; www.opishne-museum.gov.ua)

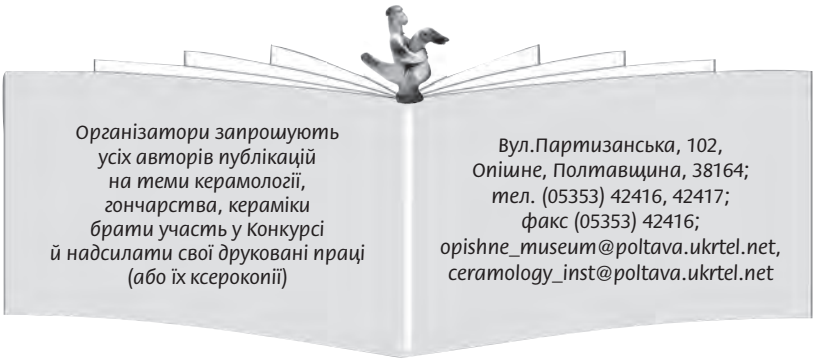

Національна академія наук України
Інститут керамології – відділення Інституту народознавства НАН України
Міністерство культури України
Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному

V НАЦІОНАЛЬНИЙ КОНКУРС ПУБЛІКАЦІЙ НА ТЕМИ КЕРАМОЛОГІЇ, ГОНЧАРСТВА, КЕРАМІКИ В УКРАЇНІ

«КеГоКе-2011»

(за публікаціями 2008 року)

НАЦІОНАЛЬНА ЕКСПЕРТНА КЕРАМОЛОГІЧНА РАДА визнала переможцями V Національного конкурсу публікацій на теми керамології, гончарства, кераміки в Україні такі праці 2008 року:

• ГРАН-ПРІ •

Монографія
«Гончарна велич і трагедія Макарового Яру доби Розстріляного Відродження»
[Опішне: Українське Народознавство, 2008. – 240 с.: іл.]
керамолога, директора Інституту керамології
– відділення Інституту народознавства НАН України, провідного наукового співробітника
Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному,
доктора історичних наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України
Олеся Пошивайла

І номінація
«КРАЩА МОНОГРАФІЯ»

І місце

Монографія **«Гончарна велич і трагедія Макарового Яру доби Розстріляного Відродження»** *[Опішне: Українське Народознавство, 2008. – 240 с.: іл.]* керамолога, директора Інституту керамології – відділення Інституту народознавства НАН України, провідного наукового співробітникаНаціонального музею-заповідника українського гончарства в Опішному, доктора історичних наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України **Олеся Пошивайла**

ІІ місце

Монографія **«Макарово-ярівський осередок гончарної освіти в Україні»** *[Опішне: Українське Народознавство, 2008. – 160 с.: іл.]* керамолога, директора Державної спеціалізованої художньої школи-інтернату І-ІІІ ступенів «Колегіум мистецтв у Опішному», молодшого наукового співробітника Відділу керамології новітнього часу Інституту керамології – відділення Інституту народознавства НАН України, кандидата історичних наук, заслуженого діяча культури України **Людмили Овчаренко**

III місце

Монографія **«Глиняні люльки XVII–XVIII століть (за матеріалами Полтавщини)»** *[Опішне: Українське Народознавство, 2008. – 144 с.: іл.]* керамолога, наукового співробітника Відділу палеогончарства Інституту керамології – відділення Інституту народознавства НАН України, доцента кафедри історії України Полтавського національного педагогічного університету імені Володимира Короленка, кандидата історичних наук, доцента **Оксани Коваленко**

II номінація
«КРАЩИЙ АЛЬБОМ, КАТАЛОГ»
Номінантів і переможців немає

III номінація
«КРАЩИЙ ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ»

I місце

Збірник **«Бібліографія українського гончарства. 2005: Національний науковий щорічник»** *[Опішне: Українське Народознавство, 2008. – Вип.7. – 304 с.]*

IV номінація
«КРАЩА НАУКОВА СТАТТЯ»

I місце

Стаття **«Архітектурно-будівельна кераміка Опішненського гончарного навчально-показового пункту Полтавського губернського земства (1912–1925)** *[Вісник Львівської національної академії мистецтв. – Львів: Львівська національна академія мистецтв, 2008. – Вип.19. – С.225-233]* керамолога, молодшого наукового співробітника Відділу керамології новітнього часу Інституту керамології – відділення Інституту народознавства НАН України, старшого наукового співробітника Відділу етнографії гончарства Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному **Олени Щербань**

II місце

Стаття **«Про призначення посуду та його використання у поховальних обрядах племен скіфського часу Дніпровського Лісостепового Лівобережжя»** *[Проблемы археологии Восточной Европы: К 85-летию Бориса Андреевича Шрамко. – Харьков: Курсор, 2008. – С.65-69]* керамолога, молодшого наукового співробітника Відділу палеогончарства Інституту керамології – відділення Інституту народознавства НАН України, старшого наукового співробітника Відділу археологічної кераміки Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному, кандидата історичних наук **Анатолія Гейка**

III місце

Стаття **«Художні особливості порцеляни Баранівського фарфорового заводу кінця XIX – початку XX ст.»** *[Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. – Харків: Харківська державна академія дизайну і мистецтв, 2008. – №8. – С.119-134]* керамолога, мистецтвознавця, докторанта Львівської національної академії мистецтв, кандидата мистецтвознавства **Ольги Школьної**

V номінація
«КРАЩА НАУКОВО-ПОПУЛЯРНА, ПУБЛІЦИСТИЧНА ПУБЛІКАЦІЯ»

І місце

Стаття **«Українська мальована миска»** *[Народне мистецтво. – 2008. – №3-4. – С.28-32]* керамолога, наукового співробітника Відділу декоративного мистецтва Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені Максима Рильського НАН України, кандидата мистецтвознавства **Олени Клименко**

ІІ місце

Стаття **«Деякі аспекти використання глини і глиняних виробів у народній медицині українців»** *[Берегиня. – 2008. – №1. – С.43-48]* керамолога, завідувача Відділу керамології новітнього часу Інституту керамології – відділення Інституту народознавства НАН України, завідувача Відділу етнографії гончарства Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному, кандидата історичних наук **Людмили Меткої**

ІІІ місце

Стаття **«Душа кераміки»** *[Українське мистецтво. – 2008. – №4. – С.187-189]* старшого викладача кафедри культурології Полтавського національного педагогічного університету імені Володимира Короленка **Тетяни Зіненко**

VI номінація
«КРАЩА РЕЗОНАНСНА ПУБЛІКАЦІЯ»

І місце

Монографія **«Глиняні люльки XVII–XVIII століть (за матеріалами Полтавщини)»** *[Опішне: Українське Народознавство, 2008. – 144 с.: іл.]* керамолога, наукового співробітника Відділу палеогончарства Інституту керамології – відділення Інституту народознавства НАН України, доцента кафедри історії України Полтавського національного педагогічного університету імені Володимира Короленка, кандидата історичних наук, доцента **Оксани Коваленко**

VII номінація
«КРАЩА ПУБЛІКАЦІЯ ДОКУМЕНТАЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ»

І місце

Книга **«Гончарство Макарового Яру кінця XIX – середини XX століття: Документи і матеріали»** *[Упорядник і автор переднього слова Олесь Пошивайло, пошукач Людмила Овчаренко. – Опішне: Українське Народознавство, 2008. – 400 с.: іл.]* керамолога, директора Інституту керамології – відділення Інституту народознавства НАН України, провідного наукового співробітника Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному, доктора історичних наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України **Олеся Пошивайла** та керамолога, директора Державної спеціалізованої художньої школи-інтернату І-ІІІ ступенів «Колегіум мистецтв у Опішному», молодшого наукового співробітника Відділу керамології новітнього часу Інституту керамології – відділення Інституту народознавства НАН України, кандидата історичних наук, заслуженого діяча культури України **Людмили Овчаренко**

ІІ місце

Книга **«Печорний Петро. На отчій землі: Спогади»** *[Упорядник Остап Ханко. – К.: Видавець Остап Ханко, 7516 (2008). – 170 с.: іл.]* керамолога, видавця **Остапа Ханка**

VIII номінація
«КРАЩА ПУБЛІКАЦІЯ З ОКРЕМИМИ СЮЖЕТАМИ НА ТЕМИ КЕРАМОЛОГІЇ, ГОНЧАРСТВА, КЕРАМІКИ В УКРАЇНІ»

І місце

Монографія **«Верхнє Потисся в давнину. 1 000 000 років тому – Х сторіччя н.е.»** *[Ужгород: Карпати, 2008. – 432 с.]* археолога, професора кафедри історії Стародавнього світу і Середніх віків Ужгородського національного університету, директора Науково-дослідного інституту карпатознавства, доктора історичних наук, професора **В'ячеслава Котигорошка**

ІІ місце

Книга **«Сакральний світ трипільської цивілізації»** *[К.: Наш світ, 2008. – 296 с.]* археолога, кандидата історичних наук, старшого наукового співробітника **Наталі Бурдо**

IX номінація
«КРАЩА РЕЦЕНЗІЯ»

І місце

Стаття **«Гоберман Давид. Мотиви гуцульського керамічного розпису**. – К.: Дух і Літера, 2005. – 184 с.: іл. [Рецензія]» *[Бібліографія українського гончарства. 2005: Національний науковий щорічник. – Опішне: Українське Народознавство, 2008. – Вип.7. – С.194-216]* керамолога, директора Інституту керамології – відділення Інституту народознавства НАН України, провідного наукового співробітника Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному, доктора історичних наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України **Олеся Пошивайла**

ІІ місце

Стаття **«Олександр Ганжа (1905–1982): До 100-річчя від дня народження славетного українського гончаря /Автор-упорядник Євген Шевченко, вступна стаття Володимира Титаренка**. – К.: Народні джерела, 2005. – 28 с.: іл. [Рецензія]» *[Бібліографія українського гончарства. 2005: Національний науковий щорічник. – Опішне: Українське Народознавство, 2008. – Вип.7. – С.186-193]* керамолога, директора Інституту керамології – відділення Інституту народознавства НАН України, провідного наукового співробітника Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному, доктора історичних наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України **Олеся Пошивайла**

ІІІ місце

Стаття **«Шмагало Ростислав Тарасович. Мистецька освіта в Україні середини XIX – середини XX століття: структурування, методологія, художні позиції: Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора мистецтвознавства**. – Львів: Львівська національна академія мистецтв, 2005. – 44 с. [Рецензія]» *[Бібліографія українського гончарства. 2005: Національний науковий щорічник. – Опішне: Українське Народознавство, 2008. – Вип.7. – С.179-185]* керамолога, директора Інституту керамології – відділення Інституту народознавства НАН України, провідного наукового співробітника Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному, доктора історичних наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України **Олеся Пошивайла**

X номінація
«КерамҐАНДЖ-2008»

І місце

Комплект посібників **«Чарівний світ народного мистецтва. Косівський розпис: Комплект наочних посібників для дошкільних закладів та початкової школи»** *[Харків: Ранок, 2008. – 15 с.+6 арк.]* **Ірини Воробйової**

ІІ місце

«Лекції з історії мистецтва. Зшиток 5. Історія кераміки» *[К.: Видавець Остап Ханко, 7516 (2008). – 52, 4 с.: іл.]* керамолога, мистецтвознавця, доцента кафедри образотворчого мистецтва архітектурного факультету Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка, заслуженого працівника культури України **Віталія Ханка**

ВЕЛЬМИШАНОВНІ ДОБРОДІЇ!

КЕРАМОЛОГИ, ТЕХНОЛОГИ, АРХЕОЛОГИ, ЕТНОГРАФИ, ІСТОРИКИ, МИСТЕЦТВОЗНАВЦІ, КУЛЬТУРОЛОГИ, ХУДОЖНИКИ, ЖУРНАЛІСТИ, КРАЄЗНАВЦІ, УСІ, КОМУ НЕ БАЙДУЖИЙ ДУХОВНИЙ ПОСТУП УКРАЇНИ! ГОНЧАРСЬКА КНИГОЗБІРНЯ УКРАЇНИ ЩИРОСЕРДНО ПРОСИТЬ ВАС НАДСИЛАТИ ЇЙ УСІ ВАШІ ПУБЛІКАЦІЇ З ПИТАНЬ ГОНЧАРСТВА УКРАЇНИ ТА ІНШИХ КРАЇН СВІТУ, В ОРИГІНАЛАХ ЧИ КСЕРОКОПІЯХ

Усі Ваші публікації, публікації про Вас будуть включені до анотованих статей «Бібліографії українського гончарства»

Умовою публікації в щорічнику Ваших матеріалів є наявність їх у Гончарській Книгозбірні України чи в Національному архіві українського гончарства. При цьому необхідно чітко зазначити джерело публікації за такою схемою:

для книг: Автор. – Назва книги. – Місце видання: Видавництво, Рік видання. – Кількість сторінок;

для статей: Автор. Назва статті // Назва періодичного видання (книги), де надрукована стаття. – Місце видання: Видавництво, Рік видання. – №. – Випуск. – Том. – День. – №№ сторінок.

За необхідності, Книгозбірня оплатить поштові витрати та вартість надісланих видань

Гончарська книгозбірня України,
Вул.Партизанська, 102,
Опішне, *Полтавщина*, *38164*, *Україна*;
тел./факс (05353) 42416, 42475;
e-mail: *opishne_museum@poltava.ukrtel.net*

«Бібліографію українського гончарства»
за 1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008 роки
можна замовити за адресою:
Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному,
вул.Партизанська, 102, Опішне, Полтавщина, 38164,
тел./факс (05353) 42416, 42175;
e-mail: opishne_museum@poltava.ukrtel.net

Опішнянська мальована МИСКА

другої половини XIX – початку XX століття

Перший альбом академічної керамологічної серії «Гончарна спадщина України XVII–XX століть»

Видавничий проект «Шедеври українського гончарства»

ПЕРШЕ ФУНДАМЕНТАЛЬНЕ ВИДАННЯ УКРАЇНСЬКИХ КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ З МУЗЕЙНИХ КОЛЕКЦІЙ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

100 РОКІВ НА ЧУЖИНІ!

Видавництво «Українське Народознавство» Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному

(вул.Партизанська, 102, Опішне, Полтавщина, Україна, 38164; тел./факс +38 (05353) 42416; e-mail: opishne_museum@poltava.ukrtel.net)

Додаткова інформація: www.opishne-museum.gov.ua

ОПІШНЯНСЬКА МАЛЬОВАНА МИСКА ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XIX – ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ
(у зібранні Російського етнографічного музею в Санкт-Петербурзі)

/Автор-упорядник Олесь Пошивайло, художник Юрко Пошивайло, фотограф Тарас Пошивайло.
– Опішне: Українське Народознавство, 2010. – 632 с.: іл. *(Видавничий проект «Шедеври українського гончарства»; академічна керамологічна серія «Гончарна спадщина України XVII–XX століть», книга I)* [79,0 ум. друк. арк.; формат 60x90/8; тверда палітурка (баладек, картон дубльований); мова українська, російська, англійська (анотація, зміст)]

ОЛЕСЬ ПОШИВАЙЛО

КОРОТКИЙ АКАДЕМІЧНИЙ СЛОВНИК СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ КЕРАМОЛОГІВ

(культурна керамологія)

/Друге видання в Україні. – Опішне: Українське Народознавство, 2009. – 312 с.: іл.
(Академічна серія «Українська керамологічна біографістика», випуск 1)
[19,5 ум. друк. арк.; формат 60х90/16; тверда палітурка (баладек, картон дубльований); папір Munken Pure 170 г/м²; мова українська, англійська (анотація, зміст)]

Унікальний в українській науковій практиці словник започаткував академічну видавничу серію «Українська керамологічна біографістика». Він покликаний сприяти пожвавленню наукових контактів між представниками різних напрямків розвитку української керамології, а водночас постав своєрідним експериментальним фрагментом майбутнього Національного біобібліографічного словника «Українські керамологи».

У словнику подано коротку інформацію про сучасних українських керамологів, у тому числі відомості про їх керамологічну спеціалізацію, час і місце народження, освіту, науковий ступінь, учене звання, захищену дисертацію, основні наукові праці, головні напрямки наукових досліджень, громадську діяльність, службову й домашню адреси, телефони, факси, електронну пошту. Подано також фото вчених, препринти обкладинок їх монографій, каталогів, альбомів; бібліографічні описи наявних публікацій біографічного характеру про авторів.

Він містить відомості про класифікаційні ознаки сучасного українського керамолога, схему біобібліографічної керамологічної статті, численні статистичні матеріали, додатки, іменний і географічний покажчики, іншу важливу інформацію.

Для керамологів, археологів, етнологів, мистецтвознавців, музеєзнавців, краєзнавців, викладачів і студентів вищих навчальних закладів, аспірантів і здобувачів наукових ступенів.

Книгу можна замовити поштою або придбати за адресою:
Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному,
вул.Партизанська, 102, Опішне, Полтавщина, 38164; тел. (05353) 42416, 42417;
факс (05353) 42416; e-mail: opishne_museum@poltava.ukrtel.net; www.opishne-museum.gov.ua

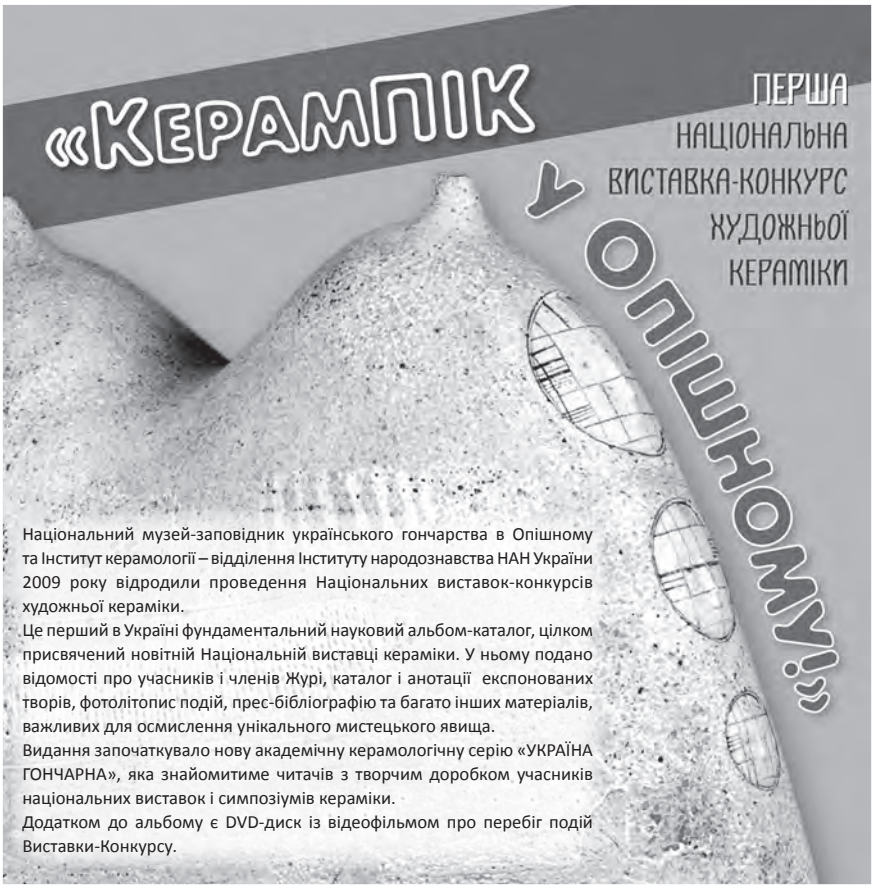

ПЕРША НАЦІОНАЛЬНА ВИСТАВКА-КОНКУРС ХУДОЖНЬОЇ КЕРАМІКИ «КерамПІК у Опішному!» (2 липня – 30 жовтня 2009): АЛЬБОМ-КАТАЛОГ

/Автор-упорядник Олесь Пошивайло; куратор Виставки-Конкурсу й пошукач інформаційних матеріалів Світлана Конюшенко. – Опішне: Українське Народознавство, 2010. – 208 с.: іл. + DVD

(Академічна керамологічна серія «УКРАЇНА ГОНЧАРНА», випуск I)

[15,5 ум. друк. арк.; формат 20х20; мова українська, англійська (анотація, зміст)]

Альбом-каталог можна замовити поштою або придбати за адресою:
Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному,
вул.Партизанська, 102, Опішне, Полтавщина, 38164; тел.(05353) 42416, 42417;
факс (05353) 42416; *e-mail*: *opishne_museum@poltava.ukrtel.net*; *www.opishne-museum.gov.ua*

ДРУГА НАЦІОНАЛЬНА ВИСТАВКА-КОНКУРС ХУДОЖНЬОЇ КЕРАМІКИ «КерамПІК у Опішному!» (2 липня – 31 жовтня 2010): АЛЬБОМ-КАТАЛОГ

/Автор-упорядник Олесь Пошивайло; куратор Виставки-Конкурсу й пошукач інформаційних матеріалів Світлана Конюшенко. – Опішне: Українське Народознавство, 2011. – 312 с.: іл. + DVD

(Академічна керамологічна серія «УКРАЇНА ГОНЧАРНА», випуск 3)

[23,25 ум. друк. арк.; формат 20х20; мова українська, англійська (анотація, зміст)]

Альбом-каталог можна замовити поштою або придбати за адресою:
Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному,
вул.Партизанська, 102, Опішне, Полтавщина, 38164; тел.(05353) 42416, 42417;
факс (05353) 42416; e-mail: opishne_museum@poltava.ukrtel.net; www.opishne-museum.gov.ua

The National Academy
of Sciences of the Ukraine

The Ceramology Institute – the branch
of the Ethnology Institute of the National
Academy of Sciences of the Ukraine

The Ministry
of Culture
of the Ukraine

The National Museum of Ukrainian
Pottery in Opishne

THE POTTERY LIBRARY OF THE UKRAINE
THE CERAMOLOGICAL LIBRARY OF THE UKRAINE

«Materials for the Chronicle of Ukrainian Pottery» • The Lexicographic Series • Issue 14

THE BIBLIOGRAPHY OF UKRAINIAN POTTERY 2008

The National Scientific Yearbook
Issue 10

■

Edited by Oles Poshyvailo

The national scientific yearbook embraces the published works on Ukrainian pottery, ceramics, ceramology in 2008. The subject matter comprises the archaeology, the history, the ethnology, and the art of pottery. Books, pamphlets, journals, magazines, leaflets, articles, notices, which have been received by the Pottery Library of Ukraine, the National Archives of Ukrainian Pottery of the National Museum of Ukrainian Pottery in Opishne as well as the Ceramological Library of Ukraine and the Ukrainian Ceramological Archival Holdings of the Ceramology Institute – the branch of the Ethnology Institute of the National Academy of Sciences of Ukraine, are registered there. All the bibliographical units have summaries and continuous pagination, starting with the first issue. The added 2007 published works, ceramological literature reviews and surveys; an information on new arrivals to the Pottery Library of Ukraine and the Ceramological Library of Ukraine; the short biographies and bibliographies of published works, devoted to Vasyl Bondarchuk, a famous modern artistic potter, and Stepan Pavlyuk, a famous Ukrainian scholar, professor, a member of the Ukrainian Academy of Sciences are given; list of benefactors is published too.
The book is intended for ceramologists, historians, archaeologists, art critics, regional explorers, librarians, university professors and students.

«The Ukrainian Ethnology»
The Publishing House
of the National Museum of Ukrainian Pottery in Opishne

Opishne 2012 Ukraine

Contents

6 .....THE 2008 CERAMOLOGICAL BIBLIOGRAPHY

8 .....THE 2008 PUBLISHED WORKS ON UKRAINIAN POTTERY, CERAMICS, CERAMOLOGY *(Periodicals, Books, etc.)*

138 .....THE APPENDIX OF THE 2007 PUBLISHED WORKS ON UKRAINIAN POTTERY, CERAMICS, CERAMOLOGY *(Periodicals, Books, etc.)*

144 .....INDEX OF PERSONS

152 .....INDEX OF PLACES

157 .....THE LIST OF USED PERIODICALS AND SERIALS

159 .....SOME CERAMOLOGICAL ARRIVALS TO THE POTTERY LIBRARY OF UKRAINE AND THE CERAMOLOGICAL LIBRARY OF UKRAINE

164 .....SURVEYS AND REVIEWS OF SOME CERAMOLOGICAL WORKS, PUBLISHED IN 2008

* The Bibliography of Ukrainian Pottery. 2005: The National Scientific Yearbook 164
* Ivan Bobkov: The Artistic Ceramics: The Album and Catalogue
  • Serhiy Todorchuk: Pottery: The Album and Catalogue..... 166
* Vasyl Bodnarchuk: Summing Up the Course Made...: The Album 168
* [Burdo, Natalia. The Sacral World of the Trypillian Civilization]: The Opinions of Scientists
  I (ceramologist, ethnologist, philologist)..... 170
  II (ceramologist, archaeologist, historian) 174
* Burdo, N., Videyko, M. The Trypillian Culture. The Remembrances of the Golden Age
  • Videyko, M. The Trypillian Culture
  • Videyko M. Following the Ways of the Trypillian World 177
* Videyko, M. The Trypillian Culture..... 180
* Videyko, M. Following the Ways of the Trypillian World 184
* Vorobyova, I. The Fantastic World of the Folk Art. The Kosiv Painting: The Set of Illustrative Manuals for Nursery and Primary Schools..... 187
* Marko Halenko: Ceramique: The Catalogue..... 189

* **The Ceramological Three-Decker**
The Pottery Advance of the Donets Basin 190
• Oles Poshyvailo. The Pottery Grandeur and Tragedy of Makariv Yar in the Epoch of Shot Renascence
• Lyudmyla Ovcharenko. The Makariv Yar Centre of Pottery Education in Ukraine
• The Pottery Craft of Makariv Yar in the Late 19th – the Mid-20th Centuries: Documents and Materials
* **Lyudmyla Ovcharenko. The Makariv Yar Centre of Pottery Education in Ukraine**..... 193
* **The Pottery Craft of Makariv Yar in the Late 19th – the Mid-20th Centuries: Documents and Materials** 197
* **Kovalenko, Oksana. The Clay Pipes of the 17th-18th Centuries (On the Materials of the Poltava Region): The Opinions of Scientists**
I (ceramologist, ethnologist, philologist)..... 200
II (ceramologist, archaeologist, historian) 203
* **Myroslava Rosul: Ceramics: The Catalogue** 210
* **Penyak, Pavlo. The Ancient Pottery Craft of the Carpathian Ruthenia** 212
* **Pechorny, Dmytro. On the Father's Land: The Remembrances** 215
* **Khanko, Vitaliy. The Lectures of the Art History** 217
* **Tsetlin, Y. The Neolithic Age of the Centre of the Russian Plain: The Ornamentation of the Ceramics and the Technique of the Culture Periodization**..... 232
* **Ciuk, Krzysztof. Mysteries of Ancient Ukraine. The Remarkable Trypilian Culture 5400–2700 BC** 235

237 .....THE CERAMOLOGICAL THESES
* **Anatoliy Heyko**
The Producing of the Hand-Modelled Pottery of the Scythian Epoch of the Tribes of Dnipro Left-Bank Forest-Steppe Region.....237
Миттєвості захисту..... 240
Reviews
1. Nadiya Havrylyuk 247
2. Ihor Bruyako 249
3. Iryna Shramko..... 253
4. Petro Havrysh..... 258
5. Natalya Dubytska 259
6. Oles Poshyvailo..... 261

7. Oleksandr Suprunenko 265
8. Anatoliy Usachuk..... 266
9. Yuriy Tsetlin 268
10. Anatoliy Shcherban 269
11. Serhiy Yatsenko 271

*** Halyna Istomina**
The Art of the Folk Ceramics of the Volyn Region of the Late 19th-20th Centuries (Typology, Stylistics, Artistic Peculiarities) 272
Миттєвості захисту..... 278
Review
1. Oles Poshyvailo..... 295
2. Kostyantyn Rakhno 301

*** Olha Shkolna**
The Creative, Artistic, and Pedagogical Work of Mykhailo Zhuk in the Context of the Formation of the Ukrainian China Painters' School (the Early 20th Century) 307
Миттєвості захисту..... 314
Review
Lyudmyla Ovcharenko..... 321

325 .....VASYL BODNARCHUK: A SHORT BIOGRAPHY AND ARTISTIC ACCOMPLISHMENTS
* Biography..... 325
* The Pottery Neoromanticism as the Philosophy of Self-Preserving of the Artist (The Wandering in the Period of Life of Vasyl Bodnarchuk)..... 327

336 .....STEPAN PAVLYUK: A SHORT BIOGRAPHY AND THE ADVANCE OF THE UKRAINIAN CERAMOLOGY
* Biography..... 336
* Stepan Pavlyuk: The Collected Gift for the Nation (Dedicated to the Sixtieth Anniversary) 338
* Stepan Pavlyuk and the Advance of the Ukrainian Ceramology of the 21st Century.....343

365 .....THE POTTERY LIBRARY OF UKRAINE AND THE CERAMOLOGICAL LIBRARY OF UKRAINE THANK THEIR BENEFACTORS SINCERELY

382 .....INFORMATION

ISSN 1810-4827
ББК 85.125 (4Укр) я1
Б59

БІБЛІОГРАФІЯ УКРАЇНСЬКОГО ГОНЧАРСТВА. 2008:
Національний науковий щорічник / За редакцією доктора історичних наук Олеся Пошивайла. – Опішне: Українське Народознавство, 2012. – Вип. 10. – 408 с.: іл.

Національний музей-заповідник
українського гончарства в Опішному

Вул. Партизанська, 102, Опішне, Полтавщина, 38164, Україна;
тел./факс (05353) 42416, 42415; e-mail: opishne_museum@poltava.ukrtel.net;
www. opishne-museum.gov.ua
Свідоцтво: серія ДК, №4337 від 13.06.2012

Інститут керамології
– відділення Інституту народознавства НАН України

Вул. Партизанська, 102, Опішне, Полтавщина, 38164, Україна;
тел./факс (05353) 42175; e-mail: ceramology_inst@poltava.ukrtel.net;
www. ceramology-inst.gov.ua
Свідоцтво: серія ДК, №1411 від 02.07.2003

«Українське Народознавство»
Видавництво Національного музею-заповідника
українського гончарства в Опішному

Вул. Партизанська, 102, Опішне, Полтавщина, 38164, Україна;
тел./факс (05353) 42416, 42415; e-mail: opishne_museum@poltava.ukrtel.net;
www. ceramology.gov.ua
Свідоцтво: серія ДК, №4337 від 13.06.2012

Перша сторінка обкладинки:
Василь Боднарчук. Панно «Двоє» (фрагмент)**.**
Глина, шамот, ліплення, ритування, штампування, солі, пігменти, полива, 49,5х49,7 см.
Опішне. 2000. Твір І Національного симпозіуму гончарства. Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, Центр досліджень українського гончарства, інв. №НД-6032.
Фото Юрка Пошивайла

Формат 60х90/16
Гарнітура OfficinaSans
Умовн. друк. арк. 25,5
Тираж 200 прим.

Надруковано в друкарні
ДП «ХМЗ «ФЕД»:
вул.Сумська, 132, Харків, 61023, Україна,
тел./факс (057) 7196782